

**Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
Навчально-науковий інститут економіки і права
Кафедра державно-правових дисциплін**

Міжнародне публічне право в документах

Т.1

**Установчі акти
міжнародних організацій,
інтеграційних утворень,
міжнародних судових установ**

Міжнародні документи з прав людини

**Черкаси
2021**

УДК 341.1/.8(094)
М72

Затверджено до друку рішенням вченої ради
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
(протокол № 7 від 24.06.2021 р.)

Рецензенти:

Земзюліна Н. І. – д. і. н., професор, директор інституту міжнародних відносин, історії та філософії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Колісник А. С. – к. ю. н., провідний фахівець з навчально-консультаційної роботи ЦДН “Черкаський інститут” Міжрегіональної академії управління персоналом

Лисенко О. М. – к. політ. н., доцент, декан факультету права та гуманітаристики Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова

М72 Міжнародне публічне право в документах : у 3-х т. / уклад.: Т. В. Коваль, І. М. Лубко, О. С. Парамонова / за заг. ред. І. М. Лубко. Черкаси, 2021. Т. 1. Установчі акти міжнародних організацій, інтеграційних утворень, міжнародних судових установ. Міжнародні документи з прав людини. 536 с.

ISBN 978-966-353-487-9

Видання “Міжнародне публічне право в документах” містить міжнародні акти, необхідні для опанування навчальних курсів міжнародно-правового спрямування, зокрема “Міжнародне право”, “Право зовнішніх зносин”, “Право Європейського Союзу”, “Право міжнародних організацій”, “Міжнародний захист прав людини”, “Міжнародне кримінальне право” тощо.

У зміст тритомника увійшли різноманітні за призначенням, формою та змістом міжнародні документи, прийняті міжнародними організаціями, інтеграційними утвореннями й державами задля врегулювання питань, які становлять спільний для світового співтовариства інтерес.

Подані в першому томі збірника міжнародні акти стосуються функціонування впливових універсальних та регіональних міжнародних організацій, інтеграційних утворень і судових установ. Особливе місце відведено документам у галузі прав людини, які є загальновизнаними міжнародно-правовими стандартами.

Збірник документів буде корисним широкому колу учасників освітнього процесу, практикуючим юристам і тим, хто цікавиться проблематикою міжнародного права.

ISBN 978-966-353-487-9

УДК 341.1/.8(094)
М72

© Коваль Т. В., Лубко І. М., Парамонова О. С.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	10
ВСТУП	12
§ 1. УСТАНОВЧІ АКТИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, ІНТЕГРАЦІЙНИХ УТВОРЕНЬ, МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ УСТАНОВ	13
1.1 КОНСОЛІДОВАНА ВЕРСІЯ ДОГОВОРУ ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ (1992 р.).....	14
Прембула.....	14
Розділ I Загальні положення.....	15
Розділ II Положення щодо демократичних принципів.....	17
Розділ III Положення щодо установ.....	18
Розділ IV Положення щодо посиленої співпраці.....	22
Розділ V Загальні положення щодо зовнішніх дій Союзу та особливі положення щодо спільної зовнішньої та безпекової політики	23
Глава 1 Загальні положення щодо зовнішніх дій Союзу	23
Глава 2 Спеціальні положення про спільну зовнішню та безпекову політику.....	24
Секція 1 Загальні положення	24
Секція 2 Положення щодо спільної безпекової та оборонної політики	29
Розділ VI Прикінцеві положення	31
1.2 КОНСОЛІДОВАНА ВЕРСІЯ ДОГОВОРУ ПРО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (1957 р.).....	34
ПРЕАМБУЛА.....	34
ЧАСТИНА ОДИН ПРИНЦИПИ.....	35
Розділ I Категорії та сфери повноважень Союзу.....	35
Розділ II Положення загального застосування.....	37
ЧАСТИНА ДВА ГРОМАДЯНСТВО СОЮЗУ ТА НЕДИСКРИМІНАЦІЯ.....	38
ЧАСТИНА ТРИ ПОЛІТИКИ СОЮЗУ ТА ВНУТРІШНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ	40
Розділ I Внутрішній ринок	40
Розділ II Вільний рух товарів.....	40
Глава 1 Митний союз	41
Глава 2 Митне співробітництво.....	41
Глава 3 Заборона кількісних обмежень між державами-членами	41
Розділ III Сільське господарство та рибальство.....	42
Розділ IV Вільний рух осіб, послуг та капіталу	44
Глава 1 Працівники.....	44
Глава 2 Право на заснування	45
Глава 3 Послуги	47
Глава 4 Капітал та платежі.....	48
Розділ V Простір свободи, безпеки та правосуддя.....	49
Глава 1 Загальні положення.....	49
Глава 2 Політика щодо прикордонних перевірок, притулку та імміграції.....	50
Глава 3 Судове співробітництво в цивільних справах.....	52
Глава 4 Судове співробітництво в кримінальних справах.....	53

Глава 5 Поліцейське співробітництво.....	55
Розділ VI Транспорт.....	56
Розділ VII Спільні правила конкуренції, оподаткування та наближення законодавства.....	58
Глава 1 Правила конкуренції.....	58
Секція 1 Правила, що застосовуються до суб'єктів господарювання.....	58
Секція 2 Допомога, що надається державами.....	60
Глава 2 Податкові положення.....	61
Глава 3 Наближення законодавства.....	62
Розділ VIII Економічна та монетарна політика.....	64
Глава 1 Економічна політика.....	64
Глава 2 Монетарна політика.....	67
Глава 3 Інституційні положення.....	69
Глава 4 Особливі положення для держав-членів, валютою яких є євро.....	70
Глава 5 Перехідні положення.....	70
Розділ IX Зайнятість.....	71
Розділ X Соціальна політика.....	74
Розділ XI Європейський соціальний фонд.....	78
Розділ XII Освіта, професійне навчання, молодь та спорт.....	78
Розділ XIII Культура.....	79
Розділ XIV Охорона громадського здоров'я.....	80
Розділ XV Захист прав споживачів.....	81
Розділ XVI Транс'європейські мережі.....	81
Розділ XVII Промисловість.....	82
Розділ XVIII Економічна, соціальна та територіальна згуртованість.....	82
Розділ XIX Дослідження, технічний розвиток і космос.....	83
Розділ XX Довкілля.....	86
Розділ XXI Енергетика.....	87
Розділ XXII Туризм.....	87
Розділ XXIII Цивільний захист.....	88
Розділ XXIV Адміністративне співробітництво.....	88
ЧАСТИНА ЧОТИРИ АСОЦЮВАННЯ ЗАМОРСЬКИХ КРАЇН ТА ТЕРИТОРІЙ.....	88
ЧАСТИНА П'ЯТЬ ЗОВНІШНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ СОЮЗУ.....	90
Розділ I Загальні положення щодо зовнішньої діяльності Союзу.....	90
Розділ II Спільна торговельна політика.....	90
Розділ III Співробітництво з третіми країнами та гуманітарна допомога.....	91
Глава 1 Співробітництво з питань розвитку.....	91
Глава 2 Економічне, фінансове та технічне співробітництво з третіми країнами.....	92
Глава 3 Гуманітарна допомога.....	92
Розділ IV Обмежувальні заходи.....	93
Розділ V Міжнародні угоди.....	93
Розділ VI Відносини Союзу з міжнародними організаціями і третіми країнами та місії Союзу.....	95
Розділ VII Застереження щодо солідарності.....	95
ЧАСТИНА ШІСТЬ ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ФІНАНСОВІ ПОЛОЖЕННЯ.....	96
Розділ I Інституційні положення.....	96
Глава 1 Установи.....	96
Секція 1 Європейський Парламент.....	96
Секція 2 Європейська рада.....	98

Секція 3 Рада.....	99
Секція 4 Комісія.....	100
Секція 5 Суд Європейського Союзу.....	101
Секція 6 Європейський центральний банк.....	106
Секція 7 Рахункова палата	107
Глава 2 Правові акти Союзу, процедури ухвалення та інші положення.....	109
Секція 1 Правові акти Союзу.....	109
Секція 2 Процедури ухвалення актів та інші положення	110
Глава 3 Дорадчі органи Союзу	113
Секція 1 Економічно-соціальний комітет.....	113
Секція 2 Комітет регіонів.....	114
Глава 4 Європейський інвестиційний банк	114
Розділ II Фінансові положення.....	115
Глава 1 Власні ресурси Союзу.....	115
Глава 2 Багаторічна фінансова програма.....	116
Глава 3 Річний бюджет Союзу.....	116
Глава 4 Виконання бюджету та звільнення від зобов'язань.....	118
Глава 5 Спільні положення	119
Глава 6 Боротьба проти шахрайства	119
Розділ III Посилена співпраця.....	120
ЧАСТИНА СІМ ЗАГАЛЬНІ ТА ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ.....	122
1.3 ПАКТ ЛІГИ АРАБСЬКИХ ДЕРЖАВ (1945 р.).....	126
1.4 ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНИЙ ДОГОВІР (1949 р.).....	128
1.5 РИМСЬКИЙ СТАТУТ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ (1998 р.).....	131
Преамбула.....	131
Частина 1. Заснування суду.....	132
Частина 2. Юрисдикція, прийнятність і застосовне право.....	132
Частина 3. Загальні принципи кримінального права.....	143
Частина 4. Склад і управління справами суду.....	147
Частина 5. Розслідування і кримінальне переслідування.....	155
Частина 6. Судовий розгляд.....	163
Частина 7. Міри покарання.....	171
Частина 8. Оскарження і перегляд.....	172
Частина 9. Міжнародна співпраця і судова допомога.....	175
Частина 10. Виконання.....	185
Частина 11. Асамблея держав-учасниць.....	188
Частина 12. Фінансування.....	189
Частина 13. Заключні положення.....	190
1.6 СТАТУТ МІЖНАРОДНОГО ТРИБУНАЛУ З МОРСЬКОГО ПРАВА (1982 р.).....	192
Розділ 1. Організація трибуналу.....	193
Розділ 2. Компетенція.....	197
Розділ 3. Провадження справ.....	197
Розділ 4. Камера зі спорів, що стосуються морського дна.....	199
Розділ 5. Поправки.....	200

1.7	СТАТУТ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ (1945 р.).....	201
	Прембула.....	201
	Розділ I Цілі та принципи.....	201
	Розділ II Члени організації.....	202
	Розділ III Органи.....	202
	Розділ IV Генеральна асамблея.....	203
	Розділ V Рада Безпеки.....	205
	Розділ VI Мирне розв'язання спорів.....	205
	Розділ VII Дії щодо загрози миру, порушень миру та актів агресії.....	206
	Розділ VIII Регіональні угоди.....	207
	Розділ IX Міжнародне економічне і соціальне співробітництво.....	209
	Розділ X Економічна й соціальна рада.....	211
	Розділ XI Декларація щодо несамоврядних територій.....	212
	Розділ XII Міжнародна система опіки.....	213
	Розділ XIII Рада з Опіки.....	214
	Розділ XIV Міжнародний Суд.....	215
	Розділ XV Секретаріат.....	216
	Розділ XVI Різні постанови.....	217
	Розділ XVII Заходи щодо безпеки у перехідний період.....	217
	Розділ XVIII Виправлення.....	218
	Розділ XIX Ратифікація та підписання.....	218
1.7.1	СТАТУТ МІЖНАРОДНОГО СУДУ (1945 р.).....	219
	Глава I Організація суду.....	219
	Глава II Компетенція суду.....	223
	Глава III Судочинство.....	225
	Глава IV Консультативні висновки.....	228
	Глава V Поправки.....	228
1.8	СТАТУТ ОРГАНІЗАЦІЇ АМЕРИКАНСЬКИХ ДЕРЖАВ (1948 р.).....	229
	ЧАСТИНА ПЕРША.....	229
	Глава I Природа і цілі.....	229
	Глава II Принципи.....	230
	Глава III Члени.....	231
	Глава IV Основні права і обов'язки держав.....	232
	Глава V Тихоокеанське врегулювання спорів.....	232
	Глава VI Колективне забезпечення.....	234
	Глава VII Інтегральний розвиток.....	234
	ЧАСТИНА ДРУГА.....	238
	Глава VIII Органи.....	238
	Глава IX Генеральна Асамблея.....	239
	Глава X Засідання консультацій міністрів закордонних справ.....	240
	Глава XI Ради організації.....	241
	Глава XII Постійна рада організації.....	242
	Глава XIII Міжамериканська рада інтегрального розвитку.....	244
	Глава XIV Міжамериканський юридичний комітет.....	245
	Глава XV Міжамериканська комісія з прав людини.....	246

Глава XVI Генеральний Секретаріат.....	246
Глава XVII Спеціалізовані конференції.....	249
Глава XVIII Спеціалізовані організації.....	249
ЧАСТИНА ТРЕТЯ.....	250
Глава XIX Організація Об'єднаних Націй.....	250
Глава XX Різні положення.....	250
Глава XXI Ратифікація і набуття чинності.....	251
Глава XXII Перехідні положення.....	251
1.9 СТАТУТ РАДИ ЄВРОПИ (1949 р.).....	252
Глава I Мета Ради Європи.....	252
Глава II Членство.....	252
Глава III Загальні положення.....	253
Глава IV Комітет Міністрів.....	254
Глава V Консультативна Асамблея.....	256
Глава VI Секретаріат.....	258
Глава VII Фінансування.....	258
Глава VIII Привілеї та імунітети.....	258
Глава IX Зміни та доповнення.....	259
Глава X Заключні положення.....	260
1.10 УГОДА ПРО ЗАСНУВАННЯ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ (1994 р.).....	260
1.11 УГОДА ПРО СТВОРЕННЯ СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ (1991 р.).....	268
1.12 УСТАНОВЧИЙ АКТ АФРИКАНСЬКОГО СОЮЗУ (2000 р.).....	270
§ 2. МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	281
2.1 АМЕРИКАНСЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ (1969 р.).....	282
2.2 АФРИКАНСЬКА ХАРТІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І НАРОДІВ (1981 р.).....	300
2.3 ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО ГРОМАДЯНСТВО (1997 р.).....	310
2.4 ЄВРОПЕЙСЬКА СОЦІАЛЬНА ХАРТІЯ (ПЕРЕГЛЯНУТА) (1996 р.) ТА ПРОТОКОЛИ ДО НЕЇ.....	320
2.4.1 Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії (1988 р.).....	341
2.4.2 Протокол про внесення поправок до Європейської соціальної хартії (1991 р.).....	346
2.4.3 Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, який передбачає систему колективного оскарження (1995 р.).....	349
2.5 ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ (1948 р.).....	352
2.6 КОНВЕНЦІЯ ПРОТИ КАТУВАНЬ ТА ІНШИХ ЖОРСТКИХ, НЕЛЮДСЬКИХ АБО ТАКИХ, ЩО ПРИНИЖУЮТЬ ГІДНІСТЬ, ВИДІВ ПОВОДЖЕННЯ І ПОКАРАННЯ (1984 р.).....	356
2.7 КОНВЕНЦІЯ ПРО ГРОМАДЯНСТВО ЗАМІЖНЬОЇ ЖІНКИ (1957 р.).....	365

2.8 КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД (1950 р.) ТА ПРОТОКОЛИ ДО НЕЇ.....	367
2.8.1 Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20.03.1952 р. зі змінами, внесеними Протоколом №11.....	379
2.8.2 Протокол № 2 від 06.05.1963 р. про надання Європейському суду з прав людини повноважень робити консультативні висновки	380
2.8.3 Протокол № 4 від 16.09.1963 р. до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, не передбачені в Конвенції та у Першому протоколі до неї зі змінами, внесеними Протоколом № 11	382
2.8.4 Протокол № 6 від 28.04.1983 р. до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари зі змінами, внесеними Протоколом №11.....	383
2.8.5 Протокол № 7 від 22.11.1984 р. до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зі змінами, внесеними Протоколом №11.....	385
2.8.6 Протокол № 9 від 06.11.1990 р. до Конвенції про захист прав і основних свобод людини...387	387
2.8.7 Протокол № 10 від 25.03.1992 р. до Конвенції про захист прав і основних свобод людини.389	389
2.8.8 Протокол № 11 від 11.05.1994 р., який передбачає перебудову контрольного механізму, створеного Конвенцією про захист прав і основних свобод людини	390
2.8.9 Протокол № 12 від 02.11.2000 р. до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	398
2.8.10 Протокол № 13 від 03.05.2002 р. до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари за всіх обставин	400
2.8.11 Протокол № 14 від 13.05.2004 р. до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який змінює контрольну систему Конвенції	401
2.8.12 Протокол № 15 від 24.06.2013 р. про внесення змін до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.....	406
2.8.13 Протокол № 16 від 02.10.2013 р. до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.....	408
2.9 КОНВЕНЦІЯ ПРО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНУ ГЕНОЦИДУ ТА ПОКАРАННЯ ЗА НЬОГО (1948 р.).....	410
2.10 КОНВЕНЦІЯ ПРО ПРАВА ДИТИНИ (1989 р.) ТА ФАКУЛЬТАТИВНІ ПРОТОКОЛИ ДО НЕЇ.....	413
2.10.1 Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (2000 р.).....	427
2.10.2 Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень (2014 р.).....	433
2.11 КОНВЕНЦІЯ ПРО СКОРОЧЕННЯ БЕЗГРОМАДЯНСТВА (1961 р.).....	440
2.12 КОНВЕНЦІЯ ПРО СКОРОЧЕННЯ ВИПАДКІВ БАГАТОГРОМАДЯНСТВА ТА ПРО ВІЙСЬКОВУ ПОВИННІСТЬ У ВИПАДКАХ БАГАТОГРОМАДЯНСТВА (1963 р.) ТА ПРОТОКОЛИ ДО НЕЇ.....	445
2.12.1 Протокол, що вносить поправки до Конвенції про скорочення випадків багатогромадянства та про військову повинність у випадках багатогромадянства (1977 р.).....	450
2.12.2 Другий протокол, що вносить поправки до Конвенції про скорочення випадків багатогромадянства та про військову повинність у випадках багатогромадянства (1993 р.).....	453

2.13 КОНВЕНЦІЯ ПРО СТАТУС АПАТРИДІВ (1954 р.).....	455
2.14 КОНВЕНЦІЯ ПРО СТАТУС БІЖЕНЦІВ (1951 р.) ТА ПРОТОКОЛ ДО НЕЇ.....	466
2.14.1 Протокол щодо статусу біженців (1967 р.).....	479
2.15 КОНВЕНЦІЯ ПРО ПРИПИНЕННЯ АПАРТЕЇДУ І ПОКАРАННЯ ЗА НЬОГО (1973 р.)....	482
2.16 КОНВЕНЦІЯ, ЩО РЕГУЛЮЄ ДЕЯКІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОЛІЗІЄЮ ЗАКОНІВ ПРО ГРОМАДЯНСТВО (1930 р.).....	486
2.17 МІЖНАРОДНА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ ФОРМ РАСОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ (1966 р.).....	491
2.18 МІЖНАРОДНИЙ ПАКТ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ Й ПОЛІТИЧНІ ПРАВА (1966 р.) ТА ФАКУЛЬТАТИВНІ ПРОТОКОЛИ ДО НЬОГО.....	500
2.18.1 Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966 р.).....	513
2.18.2 Другий Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що стосується скасування смертної кари (1989 р.).....	515
2.19 МІЖНАРОДНИЙ ПАКТ ПРО ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ Й КУЛЬТУРНІ ПРАВА (1966 р.).....	518
2.20 ХАРТІЯ ОСНОВНИХ ПРАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (2000 р.).....	525

ПЕРЕДМОВА

Доцільність акумулювання та систематизації необхідної для розуміння правової природи міжнародного права сукупності міжнародно-правових актів, тривалий досвід викладацької діяльності в закладах вищої освіти, врахування висловлених студентами та магістрами побажань щодо шляхів оптимізації доступу до необхідної інформації, відсутність аналогічного видання в навчально-методичному арсеналі юридичної науки мотивувало укладачів збірника “Міжнародне публічне право в документах” зайнятись його підготовкою та виданням.

Зауважимо, що навчальна дисципліна “Міжнародне право” входить до структури навчальних планів усіх закладів вищої освіти, де акредитована спеціальність 081 – “Право”. Понад те, курс “Міжнародне право” є своєрідним містком, який поєднує здобувачів та фахівців в галузі права незалежно від того, де вони навчаються чи працюють. Тому головне завдання навчальних закладів – допомогти студентам здобути необхідний обсяг знань про особливу природу та специфіку міжнародного права, про його норми, інститути й галузі, основні принципи, функції та значення для міжнародного правопорядку.

Ознайомлення студентів з джерелами міжнародного права має суттєво позначитись на процесі формування їх фахових компетентностей, ціннісних орієнтирів, демократичного світогляду, політичного мислення. Вивчення та розуміння теорії і практики міжнародного права дозволить майбутньому фахівцеві в царині юриспруденції комфортно почуватися в будь-якій ситуації, де потрібно продемонструвати знання норм міжнародного права, здатність їх тлумачити та застосовувати.

Міжнародно-правові акти, що включені в зміст видання, характеризують сутність та зміст міжнародного права від початку ХХ століття і до сучасності, яке помітно змінило не лише формальний вигляд джерел, а й їхнє змістове наповнення. Студенти отримають змогу порівняти різні за формою, юридичною силою та обсягом міжнародно-правові акти. Їх повна (за незначними винятками) версія подається не випадково, адже саме в такий спосіб можливо простежити увесь законодавчий цикл, яким супроводжується підготовка, прийняття та чинність міжнародного акту.

Універсальність і системність поданого нормативно-правового матеріалу дозволяє його застосовування не лише при опануванні навчального курсу “Міжнародне право”, але й використання спеціальностями, на яких викладаються такі навчальні дисципліни як “Міжнародні відносини”, “Право зовнішніх зносин”, “Право Європейського Союзу”, “Право

міжнародних організацій”, “Міжнародний захист прав людини”, “Міжнародні організації”, “Міжнародне кримінальне право” тощо.

Підготовлене видання має спростити доступ студентів до міжнародних документів для підготовки семінарських занять та при вирішенні ситуаційних задач з міжнародного права. Невдовзі для ефективнішого використання і кращого засвоєння матеріалу буде додано збірник практичних вправ та кейсів.

Упорядники тритомника свідомі того, що видання не претендує на оригінальність і вичерпність, оскільки воно є лише спробою заповнити прогалину в навчально-методичному забезпеченні курсу. Але оскільки до збірника були включені вагомі і відомі міжнародно-правові документи, сподіваємось, що він стане інформаційно корисним для студентів та аспірантів, викладачів і науковців, усіх тих, хто цікавиться міжнародним публічним правом та міжнародними відносинами.

Висловлюємо велику вдячність колегам Земзюліній Н. І. (д. і. н., професору, директорці інституту міжнародних відносин, історії та філософії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького), Коліснику А. С. (к. ю. н., провідному фахівцю з навчально-консультаційної роботи ЦДН “Черкаський інститут” Міжрегіональної академії управління персоналом), Лисенку О. М. (к. політ. н., доценту, декану факультету права та гуманітаристики Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова), які підтримали цей проєкт в якості рецензентів видання.

Принагідно зазначимо, що видання вийшло друком завдяки підтримці випускників бакалавріату 2016-2019 років, які навчались за спеціальністю 081 – “Право”.

У подібний спосіб вони не лише залишили по собі згадку, але й засвідчили свою зацікавленість у поліпшенні навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни “Міжнародне право”, виявили небайдужість до проблем сучасної вищої освіти.

*З повагою,
Т. Коваль, к. і. н., доцент,
І. Лубко, к. і. н., доцент,
О. Парамонова, к. ю. н., доцент*

ВСТУП

Сучасне міжнародне публічне право стало авторитетною системою юридичних принципів і норм, якими регулюються взаємовідносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права, визначаються взаємні права й обов'язки, виражається узгоджена воля. Його функціональне призначення – регулювання міжнародних відносин з метою розвитку міжнародної співпраці, забезпечення міжнародного правопорядку та безпеки.

Будь-які формати міжнародної співпраці передбачають обов'язкову наявність нормативно-правової основи. Тому вагомим надбанням світової спільноти слід уважати ретельно розроблені акти універсального характеру, до яких передовсім відносяться установчі документи міжнародних організацій та міжнародні документи в сфері прав людини.

Особливе призначення та висока політико-правова роль цих актів для становлення міжнародного правопорядку обумовили потребу їх розміщення в першому томі видання.

Власне, сам зміст установчих актів міжнародних організацій, інтеграційних утворень, міжнародних судових установ викладається у першому параграфі збірника. Знайомство з ними дозволяє з'ясувати цілі, принципи діяльності, компетенцію міжнародної організації, суду або трибуналу та повноваження, необхідні для виконання завдань.

Другий параграф видання присвячений міжнародному співробітництву держав у галузі прав людини. Міжнародні акти, прийняті на договірній основі, стали своєрідними міжнародними стандартами, яких держави зобов'язані дотримуватись як у національному законодавстві, так і в повсякденній діяльності.

Універсалізм та авторитетність представлених міжнародно-правових актів потребує виваженого і ретельного підходу до опрацювання змісту установчих документів з метою розуміння основних напрямів діяльності таких впливових міжнародних міжурядових організацій як ООН, ОБСЄ, НАТО, РС, ЄС, ОАД, ЛАД, АС, СНД тощо.

А наполеглива робота з міжнародними актами з прав людини дозволить професійно відстоювати принцип верховенства права та пріоритетності міжнародних правових стандартів у сфері прав людини, зокрема при здійсненні владних, контрольних-наглядових, правозахисних та правоохоронних функцій держави.

Упорядники переконані у практичній цінності документів, оскільки їх вміле використання дозволить кваліфіковано та результативно застосовувати існуючі міжнародно-правові механізми задля захисту прав та законних інтересів людини, юридичної особи та держави.

**§ 1. УСТАНОВЧІ АКТИ
МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ,
ІНТЕГРАЦІЙНИХ УТВОРЕНЬ,
МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ УСТАНОВ**

КОНСОЛІДОВАНА ВЕРСІЯ ДОГОВОРУ ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ*

Маастрихт, 7 лютого 1992 року

ПРЕАМБУЛА

ЙОГО ВЕЛИЧНІСТЬ КОРОЛЬ БЕЛЬГІЙЦІВ, ЇЇ ВЕЛИЧНІСТЬ КОРОЛЕВА ДАНІЇ, ПРЕЗИДЕНТ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА, ПРЕЗИДЕНТ ІРЛАНДІЇ, ПРЕЗИДЕНТ ГРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ, ЙОГО ВЕЛИЧНІСТЬ КОРОЛЬ ІСПАНІЇ, ПРЕЗИДЕНТ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ, ПРЕЗИДЕНТ ІТАЛІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ, ЙОГО КОРОЛІВСЬКА ВИСОКІСТЬ ВЕЛИКИЙ ГЕРЦОГ ЛЮКСЕМБУРГУ, ЇЇ ВЕЛИЧНІСТЬ КОРОЛЕВА НІДЕРЛАНДІВ, ПРЕЗИДЕНТ ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ, ЇЇ ВЕЛИЧНІСТЬ КОРОЛЕВА СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ**,

З НЕПОХИТНИМ ПРАГНЕННЯМ позначити новий етап європейської інтеграції, яку започаткувало заснування Європейських Співтовариств,

ОТРИМУЮЧИ НАТХНЕННЯ від культурного, релігійного та гуманістичного спадку Європи, з якого розвинулися загальні цінності непорушності та невідчужуваності прав особистості, свобода, демократія, рівність та верховенство права,

ПАМ'ЯТАЮЧИ про історичну вагу подолання поділу європейського континенту та про потребу створити міцні підвалини для розбудови майбутньої Європи,

ПІДТВЕРДЖУЮЧИ свою відданість принципам свободи, демократії, верховенства права, поваги до прав людини та основоположних свобод,

ПІДТВЕРДЖУЮЧИ свою відданість основоположним соціальним правам, які визначено в Європейській соціальній хартії, підписаній у Туріні 18 жовтня 1961 року, та в Хартії Співтовариства про основні соціальні права працівників 1989 року,

ПРАГНУЧИ поглибити солідарність своїх народів, при цьому поважаючи їхню історію, культуру та традиції,

ПРАГНУЧИ сприяти демократичному та ефективному функціонуванню установ таким чином, щоб надати їм можливість у межах єдиної інституційної структури краще виконувати покладені на них завдання,

З НЕПОХИТНИМ ПРАГНЕННЯМ досягти зміцнення та зближення своїх економік й заснувати економічний і валютний союз, зокрема єдину та стабільну валюту, згідно з положеннями цього Договору та Договору про функціонування Європейського Союзу,

НАТХНЕННІ НАМІРОМ сприяти економічному й соціальному поступові своїх народів з огляду на принцип сталого розвитку та в контексті завершення формування внутрішнього ринку та зміцнення єдності й захисту довкілля, а також реалізовувати стратегії розвитку таким чином, щоб розвиток економічної інтеграції супроводжувався одночасним поступом в інших сферах,

З НЕПОХИТНИМ ПРАГНЕННЯМ запровадити спільне громадянство для громадян своїх країн,

З НЕПОХИТНИМ ПРАГНЕННЯМ реалізовувати спільну зовнішню та безпекову політику, включаючи поступове формування спільної оборонної політики, що, можливо, приведе до спільної оборони згідно з положеннями статті 42, і таким чином зміцнювати європейську

---

* Консолідована версія договору про Європейський Союз. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення : 28.01.2020)

** Згодом членами Європейської Союзу стали також Республіка Болгарія, Чеська Республіка, Естонська Республіка, Республіка Кіпр, Латвійська Республіка, Литовська Республіка, Угорська Республіка, Республіка Мальта, Австрійська Республіка, Республіка Польща, Румунія, Республіка Словенія, Словацька Республіка, Фінляндська Республіка та Королівство Швеція

самобутність та незалежність заради миру, безпеки та прогресу в Європі та в усьому світі,

З НЕПОХИТНИМ ПРАГНЕННЯМ сприяти вільному рухові осіб і водночас забезпечити свої народи, засновуючи простір свободи, безпеки та правосуддя згідно з положеннями цього Договору та Договору про функціонування Європейського Союзу,

З НЕПОХИТНИМ ПРАГНЕННЯМ продовжувати процес утворення як ніколи тісного союзу народів Європи, де рішення приймають якомога ближче до громадянина згідно з принципом субсидіарності,

З ОГЛЯДУ на подальші кроки, необхідні для розвитку європейської інтеграції,

ВИРІШИЛИ заснувати Європейський Союз і з цією метою призначили своїх повноважних представників:

ЯКІ, обмінявшись повноваженнями, що визнано чинними та виконаними в належній формі, погодилися про таке:

РОЗДІЛ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1

Цим Договором ВИСОКІ ДОГОВІРНІ СТОРОНИ засновують між собою ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ (надалі – “Союз”), якому держави-члени надають повноваження для досягнення їхніх спільних цілей. Цей Договір позначає новий етап процесу утворення як ніколи тісного союзу народів Європи, де рішення приймають якомога відкритіше та ближче до громадянина. Союз ґрунтується на цьому Договорі та на Договорі про функціонування Європейського Союзу (надалі – “Договори”). Ці два Договори мають однакову юридичну силу. Союз замінює та стає правонаступником Європейського Співтовариства.

Стаття 2

Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин. Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків.

Стаття 3

1. Мета Союзу – підтримувати мир, свої цінності та добробут своїх народів.

2. Союз надає своїм громадянам простір свободи, безпеки й правосуддя без внутрішніх кордонів, на якому забезпечено вільний рух осіб разом з належними заходами, пов'язаними із контролем на зовнішніх кордонах, притулком, імміграцією та попередженням і боротьбою зі злочинністю.

3. Союз засновує внутрішній ринок. Союз функціонує заради сталого розвитку Європи, що ґрунтується на збалансованому економічному зростанні та цінній стабільності, конкурентоспроможній соціальній ринковій економіці, спрямованій на цілковиту зайнятість та соціальний прогрес, та високому рівні захисту і дедалі кращому стані довкілля. Союз сприяє науково-технічному прогресові. Союз бореться проти соціального вилучення та дискримінації, підтримує соціальну справедливість та захист, рівність жінок і чоловіків, зв'язок між поколіннями, захист прав дитини. Союз підтримує економічну, соціальну та територіальну єдність держав-членів та солідарність між ними. Союз поважає своє багате культурне та мовне розмаїття й забезпечує захист та подальше збагачення культурної спадщини Європи.

4. Союз засновує економічний та валютний союз, валютою якого є євро.

5. У своїх відносинах зі світом Союз підтримує та поширює свої цінності та інтереси, сприяє захисту своїх громадян. Союз підтримує мир, безпеку та сталий розвиток планети, солідарність та взаємну повагу народів, вільну справедливу торгівлю, викорінення бідності та

захист прав людини, зокрема прав дитини, а також суворе дотримання й розвиток міжнародного права, зокрема дотримання принципів Статуту ООН.

6. Союз досягає своїх цілей належними засобами відповідно до повноважень, наданих йому Договорами.

Стаття 4

1. Відповідно до статті 5 повноваження, не надані Союзу Договорами, залишаються за державами-членами.

2. Союз поважає рівність держав-членів перед Договорами та національну самобутність держав-членів, властиву їхнім основним політичним та конституційним структурам, включно з регіональним та місцевим самоврядуванням. Союз поважає головні функції держави, включаючи гарантування територіальної цілісності держави, підтримання правопорядку та забезпечення національної безпеки. Так, зокрема, національна безпека залишається виключною відповідальністю кожної держави-члена.

3. Згідно з принципом відкритої співпраці Союз та держави-члени з цілковитою взаємною повагою допомагають одне одному виконувати завдання, що випливають з Договорів. Держави-члени вживають усіх належних заходів, загальних або спеціальних, щоб забезпечити виконання зобов'язань, що постають з Договорів або випливають з актів установ Союзу. Держави-члени сприяють виконанню завдань Союзу й утримуються від будь-яких дій, що можуть загрожувати досягненню цілей Союзу.

Стаття 5

1. Межі повноважень Союзу визначаються принципом надання повноважень. Союз здійснює свої повноваження згідно з принципами субсидіарності та пропорційності.

2. Відповідно до принципу надання повноважень Союз діє в межах повноважень, наданих йому державами-членами згідно з Договорами заради досягнення визначених в них цілей. Повноваження, яких не надано Союзові згідно з Договорами, залишаються за державами-членами.

3. Відповідно до принципу субсидіарності у сферах, що не належать до його виключної компетенції, Союз діє лише якщо та у такому обсязі, в якому держави-члени не можуть належним чином досягти цілей запропонованого заходу на центральному, регіональному або місцевому рівнях, а натомість це краще здійснити на рівні Союзу з огляду на масштаби або результати запропонованих заходів. Установи Союзу застосовують принцип субсидіарності, як встановлено Протоколом про застосування принципів субсидіарності та пропорційності. Національні парламенти забезпечують дотримання принципу субсидіарності згідно з процедурою, визначеною в цьому Протоколі.

4. Відповідно до принципу пропорційності заходи Союзу за змістом та формою не виходять за межі того, що є необхідним для досягнення цілей Договорів. Установи Союзу застосовують принцип пропорційності, як встановлено Протоколом про застосування принципів субсидіарності та пропорційності.

Стаття 6

1. Союз визнає права, свободи та принципи, закладені в Хартії основоположних прав Європейського Союзу від 7 грудня 2000 року зі змінами, внесеними у Страсбурзі 12 грудня 2007 року, що має однакову з Договорами юридичну силу. Положення Хартії жодним чином не розширюють визначених Договорами повноважень Союзу. Права, свободи та принципи Хартії тлумачаться відповідно до загальних положень у Розділі VII Хартії, що визначають її тлумачення та застосування, а також з належним врахуванням пояснень, зазначених у Хартії, які встановлюють джерела цих положень.

2. Союз приєднується до Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Це приєднання не впливає на повноваження Союзу, визначені

Договорами.

3. Основоположні права, що гарантуються Європейською Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод і які впливають з конституційних традицій, спільних для держав-членів, є загальними принципами права Союзу.

Стаття 7

1. За обґрунтованою пропозицією однієї третини держав-членів Європейського Парламенту або Європейської Комісії Рада, діючи більшістю у чотири п'ятих її членів, після отримання згоди Європейського Парламенту може встановити, що існує явний ризик тяжкого порушення державою-членом цінностей, зазначених у статті 2. Перш ніж прийняти таке рішення, Рада заслуховує відповідну державу-члена та може направити їй рекомендації, діючи відповідно до тієї ж процедури. Рада постійно перевіряє, чи продовжують існувати підстави для такого рішення. 2. Європейська Рада, діючи одностайно на пропозицію однієї третини держав-членів або Комісії та після отримання згоди Європейського Парламенту, може встановити існування постійного та істотного порушення однією з держав-членів цінностей, зазначених у статті 2, запропонувавши відповідній державі-члену подати свої пояснення.

3. У разі прийняття рішення відповідно до частини 2 Рада може кваліфікованою більшістю вирішити призупинити певні права відповідної держави-члена, що впливають із застосування Договорів, включаючи право голосу представника уряду держави-члена у Раді. Вживаючи таких заходів, Рада враховує можливі наслідки такого призупинення для прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб. У будь-якому разі ця держава-член повинна і надалі виконувати свої зобов'язання за цим Договором.

4. Рада, діючи кваліфікованою більшістю, може в подальшому вирішити змінити або скасувати заходи, вжиті відповідно до частини 3, у відповідь на зміну ситуації, що спричинила вжиття таких заходів.

5. Положення щодо права голосу у Європейському Парламенті, Європейській Раді та Раді для цілей цієї статті встановлені в статті 354 Договору про функціонування Європейського Союзу.

Стаття 8

1. Союз розвиває особливі відносини з сусідніми країнами для створення на основі цінностей Союзу простору добробуту та добросусідства, якому притаманні близькі та мирні стосунки на засадах співпраці.

2. Для цілей частини 1 Союз може укладати окремі угоди з відповідними країнами. Ці угоди можуть містити взаємні права та зобов'язання, а також можливість спільних дій. Виконання таких угод є предметом періодичних консультацій.

РОЗДІЛ II ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ДЕМОКРАТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ

Стаття 9

У всіх своїх діях Союз дотримується принципу рівності своїх громадян, що отримують однакову увагу від установ, органів, служб та агенцій Союзу. Кожен громадянин будь-якої держави-члена є громадянином Союзу. Громадянство Союзу є додатковим до національного громадянства, не замінюючи його.

Стаття 10

1. Функціонування Союзу засновано на принципі представницької демократії.
2. Громадяни безпосередньо представлені на рівні Союзу в Європейському Парламенті. Держави-члени представлені в Європейській Раді головами держав або урядів, а в Раді – їхніми урядами, демократично підзвітними національним парламентам або їхнім громадянам.

3. Кожен громадянин має право брати участь у демократичному житті Союзу. Рішення приймаються якомога відкритіше та ближче до громадян.

4. Політичні партії на європейському рівні сприяють формуванню європейської політичної свідомості та висловлюванню волі громадян Союзу.

Стаття 11

1. Установи належними засобами надають громадянам та представницьким об'єднанням змогу висловлювати свої погляди в усіх сферах діяльності Союзу та прилюдно обмінюватися думками. 2. Установи підтримують відкритий, прозорий та регулярний діалог з представницькими об'єднаннями та громадянським суспільством.

3. Європейська Комісія провадить широкі консультації із зацікавленими сторонами, щоб забезпечити узгодженість та прозорість діяльності Союзу.

4. Щонайменше один мільйон громадян, що є громадянами значної кількості держав-членів, можуть запропонувати Європейській Комісії в межах її повноважень висунути будь-яку належну пропозицію з питань, щодо яких, на їхню думку, треба ухвалити правовий акт Союзу на виконання Договорів. Процедури та умови, необхідні для такої пропозиції громадян, визначаються відповідно до частини 1 статті 24 Договору про функціонування Європейського Союзу.

Стаття 12

Національні парламенти сприяють належному функціонуванню Союзу:

а) шляхом отримання інформації від установ Союзу та отримання від них проектів законодавчих актів Союзу, направлених відповідно до Протоколу щодо ролі національних Парламентів в Європейському Союзі;

б) забезпечуючи належне дотримання принципу субсидіарності згідно з процедурами, сформульованими в Протоколі про застосування принципів субсидіарності та пропорційності;

в) беручи участь в межах простору свободи, безпеки та правосуддя в оцінюванні механізмів впровадження політик Союзу у цій сфері відповідно до статті 70 Договору про функціонування Європейського Союзу; та будучи залученими до політичного моніторингу за Європолем та до оцінювання діяльності Євроюсту відповідно до статей 88 та 85 зазначеного Договору;

г) беручи участь у процедурах перегляду Договорів відповідно до статті 48 цього Договору;

д) шляхом отримання повідомлень про подання заявок на приєднання до Союзу відповідно до статті 49 цього Договору;

е) беручи участь у міжпарламентській співпраці між національними парламентами та з Європейським Парламентом згідно з Протоколом щодо ролі національних парламентів в Європейському Союзі;

РОЗДІЛ III ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО УСТАНОВ

Стаття 13

1. Союз має інституційну структуру, спрямовану на те, щоб поширювати цінності Союзу, реалізовувати цілі Союзу, служити інтересам Союзу, його громадян та держав-членів та гарантувати узгодженість, ефективність та послідовність політик та дій Союзу.

Установами Союзу є:

- Європейський Парламент;
- Європейська Рада;
- Рада;
- Європейська Комісія (надалі – “Комісія”);

- Суд Європейського Союзу;
- Європейський центральний банк;
- Рахункова палата.

2. Кожна установа діє в межах повноважень, покладених на неї Договорами, та згідно зі встановленими в них процедурами, умовами та цілями. Установи взаємодіють на засадах відкритої співпраці.

3. Положення щодо Європейського центрального банку та Рахункової палати, а також детальні положення щодо інших установ визначені в Договорі про функціонування Європейського Союзу.

4. Європейському Парламенту, Раді та Комісії допомагає Економічно-соціальний комітет і Комітет регіонів, що діють як дорадчі органи.

Стаття 14

1. Європейський Парламент разом з Радою виконує законодавчу та бюджетну функції. Він здійснює функції політичного контролю та консультативну, як встановлено Договорами. Європейський Парламент обирає Голову Комісії.

2. До складу Європейського Парламенту входять представники громадян Союзу. Їх кількість не може перевищувати сімсот п'ятдесяти плюс Голова. Представництво громадян є дегресивно-пропорційним з мінімальним порогом з шести представників від держави-члена. Жодна держава-член не може отримати більше ніж дев'яносто шість місць. Європейська Рада, дотримуючись принципів, зазначених у першому абзаці, одностайно ухвалює рішення про склад Європейського Парламенту за ініціативою Європейського Парламенту і за його згодою.

3. Членів Європейського Парламенту обирають строком на п'ять років на засадах прямого загального виборчого права шляхом вільного таємного голосування.

4. Європейський Парламент обирає з-поміж своїх членів Голову та посадових осіб.

Стаття 15

1. Європейська Рада надає Союзові необхідні для його розвитку імпульси і визначає його загальні політичні орієнтири та пріоритети. Вона не виконує законодавчих функцій.

2. До складу Європейської Ради входять голови держав або урядів держав-членів, Голова Європейської Ради та Голова Комісії. Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки бере участь в її роботі.

3. Європейська Рада збирається двічі кожні шість місяців; її скликає Голова. Якщо того вимагає порядок денний, члени Європейської Ради можуть вирішити, що кожному з них мають допомагати в роботі міністри, а Голові Європейської Комісії – член Комісії. У разі потреби Голова скликає спеціальне засідання Європейської Ради.

4. Якщо в Договорах не обумовлено інакше, Європейська Рада ухвалює рішення консенсусом.

5. Європейська Рада обирає свого Голову кваліфікованою більшістю строком на два з половиною роки з правом переобрання на один строк. У разі виникнення перешкод або вчинення серйозного проступку Європейська Рада може припинити повноваження Голови згідно з тією самою процедурою.

6. Голова Європейської Ради:

(а) очолює Раду та керує її роботою;

(б) забезпечує підготовку й послідовність роботи Європейської Ради у співпраці з Головою Комісії та на основі роботи Ради з загальних питань;

(с) докладає зусиль, що сприяють єднанню та консенсусу в Європейській Раді;

(д) звітує Європейському Парламентові після кожного засідання Європейської Ради.

Голова Європейської Ради як такий забезпечує на своєму рівні зовнішнє представництво Союзу в питаннях спільної зовнішньої та безпекової політики без шкоди повноваженням

Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки. Голова Європейської Ради не може обіймати національну посаду.

Стаття 16

1. Рада спільно з Європейським Парламентом виконує законодавчу та бюджетну функції. Вона здійснює функцію з розробки політики та координаційну функцію, як встановлено Договорами. 2. До складу Ради входить один представник від кожної держави-члена на рівні міністра, що може брати зобов'язання та голосувати від імені уряду держави-члена, яку представляє.

3. Рада діє кваліфікованою більшістю, окрім випадків, коли інше передбачено Договорами.

4. З 1 листопада 2014 року кваліфікованою більшістю буде вважатись щонайменше 55 % членів Ради, що має у своєму складі принаймні п'ятнадцять осіб і в якій представлені держави-члени, що охоплюють принаймні 65% населення Союзу. Блокуювальну меншість мають складати принаймні чотири члени Ради, інакше слід вважати, що кваліфікованої більшості досягнуто. Інші положення, що регулюють питання кваліфікованої більшості, встановлені в частині 2 статті 238 Договору про функціонування Європейського Союзу.

5. Перехідні положення щодо визначення кваліфікованої більшості, які застосовуються до 31 жовтня 2014 року, а також ті, що будуть застосовуватись з 1 листопада 2014 року до 31 березня 2017 року, встановлені Протоколом про перехідні положення.

6. Рада засідає в різних конфігураціях, перелік яких ухвалюється відповідно до статті 236 Договору про функціонування Європейського Союзу. Рада з загальних питань забезпечує послідовність роботи різних конфігурацій Ради. Вона готує та забезпечує виконання рішень засідань Європейської Ради, підтримуючи зв'язок з Головою Європейської Ради та Комісією. Рада з закордонних справ на підставі стратегічних напрямків, визначених Європейською Радою, розробляє зовнішню політику Союзу й забезпечує послідовність його дій.

7. Комітет постійних представників урядів держав-членів відповідає за підготовку роботи Ради. 8. У разі, коли Рада розглядає та проводить голосування щодо законодавчих актів, її засідання проводяться відкрито. З цією метою кожне засідання Ради ділиться на дві частини, що присвячені, відповідно, розгляду законодавчих актів Союзу та діяльності, що не пов'язана із законодавчою. 9. Головування в усіх конфігураціях Ради, крім Ради з закордонних справ, здійснюють представники держав-членів на засадах рівномірної ротації згідно з умовами, встановленими статтею 236 Договору про функціонування Європейського Союзу.

Стаття 17

1. Комісія обстоює загальний інтерес Союзу та висуває належні ініціативи в цьому напрямку. Вона забезпечує виконання Договорів та заходів, які ухвалюються установами на їх підставі. Комісія під контролем Суду Європейського Союзу наглядає за застосуванням права Союзу. Вона виконує бюджет та керує програмами. Вона здійснює координаційну, виконавчу та управлінську функції, як встановлено Договорами. Вона забезпечує представництво Союзу в зовнішніх відносинах, за винятком сфери спільної зовнішньої та безпекової політики та інших випадків, обумовлених Договорами. Вона ініціює щорічне та багаторічне планування діяльності Союзу з метою досягнення міжінституційних домовленостей.

2. Ухвалення законодавчих актів Союзу можливе лише на підставі пропозиції Комісії, якщо інше не передбачено Договорами. Ухвалення інших актів відбувається на підставі пропозицій Комісії у випадках, передбачених Договорами.

3. Період повноважень Комісії становить п'ять років. Члени Комісії обираються на підставі їхньої загальної компетенції та відданості європейській справі з-поміж осіб, чия незалежність є поза сумнівом. Під час виконання своїх обов'язків Комісія є абсолютно незалежною. Без шкоди частині 2 статті 18 члени Комісії не звертаються та не звертаються за вказівками та не приймають їх від будь-якого уряду або іншої установи, органу, служби чи юридичної особи. Вони

утримуються від будь-яких дій, несумісних із їхніми обов'язками або із виконанням їхніх завдань.

4. Комісія, призначена між датою набуття чинності Лісабонським договором та 31 жовтням 2014 року, складається із одного громадянина кожної держави-члена, включаючи її Голову та Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, який виконує функції одного із заступників Голови.

5. Починаючи з 1 листопада 2014 року, Комісія буде складатись із такої кількості членів, включаючи її Голову та Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, що відповідає двом третинам кількості держав-членів, якщо Європейська Рада одностайно не вирішить змінити цю кількість. Члени Комісії обираються з-поміж громадян держав-членів на основі системи суто рівномірної ротації між державами-членами, що відображає демографічний та географічний масштаб усіх держав-членів Європейського Союзу. Така система встановлюється Європейською Радою одностайно відповідно до статті 244 Договору про функціонування Європейського Союзу.

6. Голова Комісії:

(а) встановлює керівні положення щодо роботи Комісії;

(b) визначає структуру Комісії, забезпечуючи послідовність, ефективність та колегіальність її роботи;

(c) призначає з-поміж членів Комісії заступників Голови, інших ніж Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки.

Член Комісії іде у відставку, якщо цього вимагає Голова. Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки іде у відставку згідно з процедурою, встановленою частиною 1 статті 18, якщо цього вимагає Голова.

7. Беручи до уваги результати виборів до Європейського Парламенту та після проведення належних консультацій, Європейська Рада кваліфікованою більшістю подає Європейському Парламентові кандидатуру Голови Комісії. Цього кандидата обирає Європейський Парламент більшістю членів свого складу. Якщо кандидат не отримує необхідної більшості, Європейська Рада, діючи кваліфікованою більшістю, протягом одного місяця подає на розгляд Європейському Парламенту нову кандидатуру, яка проходить ту саму процедуру обрання. Рада за спільною згодою з обраним Головою ухвалює перелік інших осіб, яких вона пропонує призначити членами Комісії. Вони добираються на підставі пропозицій держав-членів згідно з критеріями, встановленими в другому абзаці частини 3 та другому абзаці частини 5. Голова, Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки та інші члени Комісії, як орган, підлягають схваленню Європейським Парламентом. На підставі цього схвалення Європейська Рада, діючи кваліфікованою більшістю, призначає Комісію.

8. Комісія, як орган, відповідальна перед Європейським Парламентом. Відповідно до статті 234 Договору про функціонування Європейського Союзу Європейський Парламент може висловити Комісії вотум недовіри. Якщо такий вотум висловлено, Комісія, як орган, йде у відставку, а Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки складає повноваження, які він здійснює в Комісії.

Стаття 18

1. Європейська Рада за згодою Голови Комісії кваліфікованою більшістю призначає Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки. Європейська Рада може припинити його повноваження згідно з тією самою процедурою.

2. Верховний представник провадить спільну зовнішню та безпекову політику Союзу. Він своїми пропозиціями сприяє розвиткові спільної зовнішньої політики Союзу та здійснює її згідно з мандатом Ради. Те саме стосується спільної безпекової та оборонної політики.

3. Верховний представник головує в Раді з закордонних справ.

4. Верховний представник є одним з заступників Голови Комісії. Він забезпечує

послідовність зовнішніх дій Союзу. Він відповідає в Комісії за обов'язки, покладені на неї у зовнішніх відносинах, та координацію інших аспектів зовнішніх дій Союзу. Виконуючи ці обов'язки в Комісії, і лише стосовно цих обов'язків, Верховний представник дотримується процедур Комісії у тому обсязі, в якому це відповідає частинам 2 та 3.

Стаття 19

1. Суд Європейського Союзу складається з Суду, Суду загальної юрисдикції та спеціалізованих судів. Суд Європейського Суду забезпечує дотримання законодавства у тлумаченні та застосуванні Договорів. Держави-члени надають засоби судового захисту, достатні для того, щоб забезпечити ефективний правовий захист у сферах, охоплених законодавством Союзу.

2. До складу Суду входить один суддя від кожної держави-члена. Судові допомагають Генеральні адвокати. До складу Суду загальної юрисдикції входить щонайменше один суддя від кожної держави-члена. Суддів та Генеральних адвокатів Суду та суддів Суду загальної юрисдикції добирають з осіб, чия незалежність є поза сумнівом, та які задовольняють вимоги, встановлені в статтях 253 та 254 Договору про функціонування Європейського Союзу. Їх призначають за спільною згодою урядів держав-членів строком на шість років. Судді та Генеральні адвокати, у яких завершується термін перебування на посаді, можуть бути призначені повторно.

3. Суд Європейського Союзу згідно з Договорами:

(а) приймає рішення у справах за позовами, які подають держава-член, установа, фізична або юридична особа;

(б) на звернення судів або трибуналів держав-членів виносить попередні рішення щодо тлумачення законодавства Союзу або чинності актів, ухвалених установами;

(с) приймає рішення в інших справах, як встановлено в Договорах.

РОЗДІЛ IV ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПОСИЛЕНОЇ СПІВПРАЦІ

Стаття 20

1. Держави-члени, що прагнуть запровадити посилену співпрацю між собою у сферах, що не належать до виключних повноважень Союзу, можуть використовувати його установи та здійснювати ці повноваження, застосовуючи відповідні положення Договорів з урахуванням меж та відповідно до детальних положень, викладених у цій статті та статтях 326-334 Договору про функціонування Європейського Союзу. Посилена співпраця спрямована на те, щоб досягти цілей Союзу, захистити його інтереси та посилити процес його інтеграції. Ця співпраця відповідно до статті 328 Договору про функціонування Європейського Союзу відкрита всім державам-членам у будь-який час.

2. Рада ухвалює рішення, що дозволяє посилену співпрацю як крайній засіб у разі, якщо вона встановлює, що Союз, як ціле, не може досягти цілей такої співпраці протягом розумного строку, і за умови, що у такій співпраці візьмуть участь щонайменше дев'ять держав-членів. Рада діє згідно з процедурою, встановленою в статті 329 Договору про функціонування Європейського Союзу.

3. Всі члени Ради можуть брати участь в обговореннях, але в ухваленні рішень беруть участь лише члени Ради, що представляють держави, які беруть участь у посиленій співпраці. Правила голосування встановлені у статті 330 Договору про функціонування Європейського Союзу.

4. Акти, ухвалені в рамках посиленої співпраці, зобов'язують лише держави-члени, що беруть участь у цій співпраці. Вони не вважаються частиною *acquis*, що має бути прийняте

державами-кандидатами на приєднання до Союзу.

РОЗДІЛ V

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ЗОВНІШНІХ ДІЙ СОЮЗУ ТА ОСОБЛИВІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО СПІЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТА БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Глава 1

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ЗОВНІШНІХ ДІЙ СОЮЗУ

Стаття 21

1. У своїх діях на міжнародній арені Союз керується принципами, які надихнули на його створення, розвиток та розширення та які він має намір поширювати у світі, а саме такими: демократія, верховенство права, універсальність та неподільність прав людини та основоположних свобод, повага до людської гідності, принципи рівності та солідарності, а також дотримання принципів Статуту ООН та міжнародного права. Союз прагне розвивати відносини та встановлювати партнерство з третіми країнами та міжнародними, регіональними або світовими організаціями, що поділяють принципи, зазначені в абзаці першому. Він сприяє пошукові багатосторонніх рішень спільних проблем, зокрема в рамках Організації Об'єднаних Націй.

2. Союз визначає та здійснює спільну політику та заходи й працює заради досягнення високого рівня співпраці в усіх сферах міжнародних відносин для того, щоб:

(а) гарантувати свої цінності, основоположні інтереси, безпеку, незалежність та цілісність Союзу; (б) зміцнювати й підтримувати демократію, верховенство права, права людини та принципи міжнародного права;

(с) оберігати мир, запобігати конфліктам і зміцнювати міжнародну безпеку згідно з цілями та принципами Статуту Організації Об'єднаних Націй, з принципами Гельсінського Заключного Акту та цілями Паризької Хартії, включаючи такі, що стосуються зовнішніх кордонів;

(д) заохочувати сталий розвиток економіки, суспільства й довкілля країн, що розвиваються, з головною метою – викоренити бідність;

(е) сприяти інтеграції всіх країн у світову економіку, включаючи шляхом поступового скасування обмежень міжнародної торгівлі;

(ф) сприяти розвитку міжнародних заходів з метою збереження та поліпшення стану довкілля й зваженому управлінню світовими природними ресурсами, щоб забезпечити сталий розвиток;

(г) допомагати населенню, країнам та регіонам, що постраждали від природних або антропогенних стихійних лих; та (h) сприяти розвитку міжнародної системи, що ґрунтується на тіснішій багатосторонній співпраці та належному світовому врядуванні.

3. Союз дотримується принципів й невідступно слідує цілям, визначеним в частинах 1 та 2, в розробці та реалізації різноманітних напрямків своєї зовнішньої діяльності, охопленої у цьому Розділі та в Частині П'ятій Договору про функціонування Європейського Союзу, а також зовнішніх аспектів інших політик Союзу. Союз забезпечує узгодженість різних напрямків своєї зовнішньої діяльності та її узгодженість з іншими політиками. Рада та Комісія за допомогою Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки забезпечують таку узгодженість і співпрацюють заради досягнення цієї мети.

Стаття 22

1. На підставі принципів та цілей, встановлених у статті 21, Європейська Рада визначає стратегічні інтереси та цілі Союзу. Рішення Європейської Ради щодо стратегічних інтересів та цілей Союзу стосуються спільної зовнішньої та безпекової політики та інших сфер зовнішніх дій Союзу. Ці рішення можуть стосуватися відносин Союзу з окремою країною чи регіоном або

стосуватися певної теми. Рішення визначають їхню тривалість і засоби, що надаються Союзом та державами-членами. Європейська Рада діє одностайно за рекомендацією Ради, яку ухвалює Рада згідно з умовами, встановленими для кожної сфери. Рішення Європейської Ради виконуються згідно з передбаченою в Договорах процедурою.

2. У сфері спільної зовнішньої та безпекової політики спільні пропозиції Раді може подавати Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, а в інших сферах зовнішніх дій Союзу – Комісія.

Глава 2 **СПЕЦІАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ** **ПРО СПІЛЬНУ ЗОВНІШНЮ ТА БЕЗПЕКОВУ ПОЛІТИКУ**

Секція 1 **ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ**

Стаття 23

Союз у своїх діях на міжнародній арені відповідно до цієї Глави керується принципами, переслідує цілі та здійснює їх відповідно до загальних положень, встановлених у Главі 1.

Стаття 24

1. Компетенція Союзу в сфері спільної зовнішньої та безпекової політики охоплює всі сфери зовнішньої політики та всі питання безпеки Союзу, включно з поступовим формуванням спільної оборонної політики, що, можливо, приведе до спільної оборони. До спільної зовнішньої та безпекової політики застосовуються спеціальні правила та процедури. Спільна зовнішня та безпекова політика визначається та реалізується Європейською Радою та Радою, що діють одностайно, крім випадків, якщо Договори передбачають інше. Прийняття законодавчих актів виключається. Спільну зовнішню та безпекову політику здійснює Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки та держави-члени відповідно до Договорів. Особлива роль Європейського Парламенту та Комісії у цій сфері визначається Договорами. Суд Європейського Союзу не має юрисдикції стосовно цих положень, за винятком його юрисдикції щодо моніторингу дотримання статті 40 цього Договору, а також щодо розгляду законності певних рішень, як це встановлено у частині 2 статті 275 Договору про функціонування Європейського Союзу.

2. У рамках принципів та цілей зовнішньої діяльності Союзу він провадить, визначає та реалізує спільну зовнішню та безпекову політику, засновану на розвитку взаємної політичної солідарності серед держав-членів, на визначенні питань загального інтересу та на досягненні дедалі зростаючого ступеню зближення дій держав-членів.

3. Держави-члени активно та беззастережно підтримують спільну зовнішню та безпекову політику в дусі лояльності та взаємної солідарності та дотримуються дій Союзу у цій сфері. Держави-члени співпрацюють, щоб посилювати й розвивати взаємну політичну солідарність. Вони утримуються від будь-яких дій, що суперечать інтересам Союзу або можуть зашкодити його ефективності як об'єднаної сили в міжнародних відносинах. Рада та Верховний представник забезпечують дотримання цих принципів.

Стаття 25

Союз провадить спільну зовнішню та безпекову політику через:

- (a) визначення загальних принципів;
- (b) ухвалення рішень про:
  - (I) дії, яких має вжити Союз,
  - (II) позиції, які має займати Союз,

(ІІІ) положення про виконання рішень, зазначених в пунктах (І) та (ІІ);
а також (с) зміцнення систематичної співпраці держав-членів у провадженні політики.

Стаття 26

1. Європейська Рада окреслює стратегічні інтереси Союзу та визначає цілі та загальні настанови щодо спільної зовнішньої та безпекової політики, включаючи питання, пов'язані з обороною. Європейська Рада ухвалює необхідні рішення. Якщо цього вимагає міжнародна ситуація, Голова Європейської Ради скликає позачергове засідання Європейської Ради для того, щоб визначити стратегічні напрямки політики Союзу у контексті такої ситуації.

2. Рада формує спільну зовнішню та безпекову політику та приймає рішення, необхідні для її визначення й реалізації, на основі загальних настанов та стратегічних напрямків, визначених Європейською Радою. Рада та Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки забезпечують єдність, послідовність та ефективність дій Союзу.

3. Спільну зовнішню та безпекову політику реалізує Верховний представник та держави-члени, застосовуючи національні засоби та засоби Союзу.

Стаття 27

1. Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, який очолює Раду закордонних справ, сприяє своїми пропозиціями в підготовці спільної зовнішньої та безпекової політики та забезпечує виконання рішень, схвалених Європейською Радою та Радою.

2. Верховний представник Союзу представляє Союз у питаннях, пов'язаних зі спільною зовнішньою та безпековою політикою. Він провадить політичний діалог з третіми сторонами від імені Союзу та висловлює позицію Союзу в міжнародних організаціях та на міжнародних конференціях.

3. Європейська служба з питань зовнішньої діяльності допомагає Верховному представнику здійснювати повноваження відповідно до його мандату. Ця служба співпрацює з дипломатичними службами держав-членів. До її складу входять посадові особи відповідних департаментів Генерального секретаріату Ради та Комісії, а також посадовці, делеговані з національних дипломатичних служб держав-членів. Структура та функції Європейської служби з питань зовнішньої діяльності встановлюються рішенням Ради. Рада діє за пропозицією Верховного представника після проведення консультацій з Європейським Парламентом та після отримання згоди Комісії.

Стаття 28

1. Якщо міжнародна ситуація вимагає оперативних дій Союзу, Рада ухвалює необхідні рішення. Ці рішення закладають цілі, обсяг та засоби, які мають надаватися Союзові, а також, у разі потреби, тривалість та умови їх виконання. У разі зміни умов, що мають суттєвий вплив на питання, що є предметом регулювання такого рішення, Рада переглядає принципи та цілі цього рішення та ухвалює необхідні рішення.

2. Рішення, зазначені в частині 1, носять зобов'язальний характер для держав-членів щодо ухвалення позицій та провадження їхньої діяльності.

3. Якщо згідно з рішенням, зазначеним у частині 1, існує намір ухвалити національну позицію або вчинити національну дію, відповідній державі-члену належить повідомити про це заздалегідь, щоб у разі потреби можна було провести попередні консультації в Раді. Зобов'язання надавати попередню інформацію не стосується положень, якими лише транспоновано рішення Ради на національний рівень.

4. У разі нагальної потреби, що постає через зміни ситуації та неможливість перегляду рішення Ради, про яке йдеться в частині 1, держави-члени можуть терміново вжити необхідних заходів, беручи до уваги загальні цілі зазначеного рішення. Зацікавлені держави-члени невідкладно інформують Раду про будь-які такі заходи.

5. Якщо виконання рішення, зазначеного в цій статті, пов'язане з будь-якими істотними

труднощами, держава-член передає їх на розгляд Ради, яка обговорює їх та шукає належне вирішення. Таке вирішення не повинно суперечити цілям рішення, зазначеного у частині 1, або ж шкодити його ефективності.

Стаття 29

Рада ухвалює рішення, що визначають підхід Союзу до окремого питання географічного або тематичного характеру. Держави-члени забезпечують узгодженість своїх національних політик із позиціями Союзу.

Стаття 30

1. Будь-яка держава-член, Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки за підтримки Комісії можуть звертатися до Ради із будь-якими питаннями, пов'язаними зі спільною зовнішньою та безпековою політикою, й подавати їй, за необхідності, свої ініціативи або пропозиції.

2. У випадках, що потребують швидкого рішення, Верховний представник з власної ініціативи або на вимогу держави-члена скликає позачергове засідання Ради протягом сорока восьми годин чи, в разі нагальної потреби, протягом коротшого строку.

Стаття 31

1. Європейська Рада та Рада ухвалює рішення, зазначені в цій Главі, одностайно, за винятком випадків, якщо ця Глава передбачає інше. Прийняття законодавчих актів виключається. Утримуючись від голосування, будь-який член Ради може обґрунтувати своє утримання формальною декларацією відповідно до цього абзацу. У такому разі він не зобов'язаний застосовувати це рішення, проте він має визнати, що останнє є обов'язковим для Союзу. У дусі взаємної солідарності відповідна держава-член утримується від будь-яких дій, що можуть суперечити або шкодити діям Союзу, що ґрунтуються на цьому рішенні, а інші держави-члени поважають її позицію. Якщо члени Ради, які таким чином обґрунтовують своє утримання від голосування, представляють принаймні третину держав-членів, що охоплюють щонайменше третину населення Союзу, рішення не ухвалюється.

2. Шляхом відступу від положень частини 1 Рада діє кваліфікованою більшістю, коли вона:

- ухвалює рішення про дію або позицію Союзу на підставі рішення Європейської Ради, пов'язаного зі стратегічними інтересами та цілями Союзу, зазначеними в частині 1 статті 22;
- ухвалює рішення про дію або позицію Союзу на пропозицію Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, яку він подає на окремий запит Європейської Ради, зроблений за її власною ініціативою або за ініціативою Верховного представника;

- ухвалює будь-яке рішення, що визначає дію або позицію Союзу;

- ухвалює рішення про призначення спеціального представника згідно зі статтею 33.

Голосування не проводиться, якщо член Ради заявляє, що має намір виступити проти ухвалення рішення, що приймається кваліфікованою більшістю на підставі життєво важливих і визначених для національної політики міркувань. Верховний представник, провадячи інтенсивні консультації з відповідною державою-членом, шукає прийнятне для неї рішення. Якщо він не може знайти таке рішення, Рада може кваліфікованою більшістю вимагати, щоб справу передали Європейській Раді для одностайного ухвалення рішення.

3. Європейська Рада може одностайно ухвалити рішення про те, що Рада діє кваліфікованою більшістю в інших випадках, крім зазначених у частині 2.

4. Частини 2 та 3 не застосовуються до рішень військового або оборонного значення.

5. У частині, що стосується процедурних питань, Рада діє більшістю своїх членів.

Стаття 32

Держави-члени, щоб визначити спільний підхід, проводять між собою в рамках Європейської Ради та Ради консультації з усіх питань зовнішньої та безпекової політики, що

становлять загальний інтерес. Перш ніж чинити будь-які дії на міжнародній арені або брати на себе будь-які зобов'язання, що можуть вплинути на інтереси Союзу, кожна держава-член проводить консультації з іншими державами-членами в рамках Європейської Ради або Ради. Держави-члени через зближення своїх дій забезпечують спроможність Союзу відстоювати свої інтереси та цінності на міжнародній арені. Держави-члени виявляють взаємну солідарність.

Якщо Європейська Рада або Рада визначила спільний підхід Союзу у значенні частини 1, Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки та міністри закордонних справ держав-членів координують свою діяльність в рамках Ради. Дипломатичні представництва держав-членів та місії Союзу у третіх країнах та в міжнародних організаціях співпрацюють та сприяють формулюванню та реалізації спільного підходу.

Стаття 33

Рада може за пропозицією Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки призначити спеціального представника з мандатом щодо окремого політичного аспекту. Спеціальний представник здійснює повноваження відповідно до цього мандату під керівництвом Верховного представника.

Стаття 34

1. Держави-члени узгоджують свої дії в міжнародних організаціях та на міжнародних конференціях. Вони обстоюють на таких форумах позицію Союзу. Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки організовує таке узгодження. У разі, коли в міжнародних організаціях та міжнародних конференціях беруть участь не всі держави-члени, ті держави-члени, що беруть у них участь, обстоюють позицію Союзу.

2. Відповідно до частини 3 статті 24 ті держави-члени, що представлені у міжнародних організаціях і міжнародних конференціях, де беруть участь не всі держави-члени, інформують решту держав-членів та Верховного представника про будь-які питання спільного інтересу. Держави-члени, що є також членами Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, узгоджують свої дії з іншими державами-членами та Верховним представником й інформують їх у повному обсязі. Держави-члени, що є членами Ради Безпеки, у здійсненні їхніх функцій захищають позиції та інтереси Союзу без порушення своїх обов'язків за Статутом Організації Об'єднаних Націй. Якщо Союз визначив свою позицію з питання, що стоїть на порядку денному Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, держави-члени, що беруть участь у засіданнях Ради Безпеки, вимагають запросити Верховного представника, щоб він виклав позицію Союзу.

Стаття 35

Дипломатичні та консульські представництва держав-членів та місії Союзу в третіх країнах та на міжнародних конференціях, а також їхні представництва у міжнародних організаціях співпрацюють, щоб забезпечити дотримання й виконання ухвалених на підставі цієї Глави рішень, що визначають позиції та дії Союзу. Вони зміцнюють співпрацю шляхом обміну інформацією та проведення спільних оцінювань. Вони сприяють реалізації права громадян Союзу на захист на території третіх країн, як зазначено в пункті (с) частини 2 статті 20 Договору про функціонування Європейського Союзу, та заходів, ухвалених відповідно до статті 23 зазначеного Договору.

Стаття 36

Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки постійно проводить консультації з Європейським Парламентом щодо головних аспектів та пріоритетів спільної зовнішньої та безпекової політики, а також спільної безпекової та оборонної політики й інформує про їх розвиток. Верховний представник забезпечує належне врахування позицій Європейського Парламенту. Спеціальні представники можуть бути залучені до інформування Європейського Парламенту. Європейський Парламент може ставити питання або давати рекомендації Раді та Верховному представнику. Двічі на рік він проводить дебати про прогрес у

реалізації спільної зовнішньої та безпекової політики, включаючи спільну безпекову та оборонну політику.

Стаття 37

Союз може укласти угоди з однією або кількома державами або міжнародними організаціями у сферах, охоплених в цій Главі.

Стаття 38

1. Без шкоди статті 240 Договору про функціонування Європейського Союзу Комітет з питань політики та безпеки відстежує міжнародну ситуацію у сферах, що охоплюється спільною зовнішньою та безпековою політикою, й сприяє визначенню політик шляхом надання висновків Раді на її вимогу, вимогу Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки або за власною ініціативою. Комітет відстежує також виконання узгоджених політик без шкоди повноваженням Верховного представника. У рамках сфери застосування цієї Глави Комітет з питань політики та безпеки здійснює політичний контроль і стратегічне керування зазначеними в статті 43 операціями з урегулювання кризових ситуацій під керівництвом Ради та Верховного представника. Рада може вповноважити Комітет для цілей та на час проведення операції з урегулювання кризової ситуації, як визначено Радою, приймати відповідні рішення щодо політичного контролю та стратегічного керування операцією.

Стаття 39

Відповідно до статті 16 Договору про функціонування Європейського Союзу та шляхом відступу від її частини 2 Рада ухвалює рішення, що встановлює правила, пов'язані із захистом фізичних осіб з огляду на обробку персональних даних державами-членами при виконанні заходів, які підпадають під сферу застосування цієї Глави, а також правила, пов'язані з вільним рухом такої інформації. Дотримання цих правил підлягає контролю незалежних органів.

Стаття 40

Виконання спільної зовнішньої та безпекової політики не впливає на застосування процедур та на обсяг повноважень установ, які встановлені Договорами для здійснення повноважень Союзу, зазначених у статтях 3-6 Договору про функціонування Європейського Союзу. Так само, виконання політик, перелічених у цих статтях, не впливає на застосування процедур та на обсяг повноважень установ, які встановлені Договорами для здійснення повноважень Союзу згідно з цією Главою.

Стаття 41

1. Адміністративні витрати установ, спричинені виконанням цієї Глави, покриваються за рахунок бюджету Союзу.

2. Оперативні витрати, спричинені виконанням цієї Глави, також покриваються за рахунок бюджету Союзу, крім витрат на операції військового або оборонного характеру та випадків, коли Рада, діючи одностайно, вирішить інакше. У випадках, коли витрати не покриваються бюджетом Союзу, вони покриваються з бюджетів держав-членів за шкалою валового національного продукту, окрім випадку, коли Рада, діючи одностайно, вирішить інакше. Держави-члени, представники яких зробили у Раді формальну декларацію згідно з другим абзацом частини 1 статті 31, не зобов'язані робити внесок у фінансування витрат на операції військового або оборонного характеру.

3. Рада ухвалює рішення, що встановлює спеціальні процедури гарантованого швидкого доступу до коштів, призначених у бюджеті Союзу на термінове фінансування ініціатив у рамках спільної зовнішньої та безпекової політики, зокрема підготовчої діяльності місій, зазначених у частині 2 статті 42 та статті 43. Рада діє після проведення консультацій з Європейським Парламентом. Підготовча діяльність місій, зазначених у частині 2 статті 42 та статті 43, яка не покривається бюджетом Союзу, підлягає фінансуванню із стартового фонду, створеного з внесків держав-членів.

Рада на пропозицію Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки кваліфікованою більшістю ухвалює рішення, що встановлюють:

(a) процедури створення та фінансування стартового фонду, зокрема розмір коштів, виділених фондів;

(b) процедури управління стартовим фондом;

(c) процедури фінансового контролю.

У разі, коли згідно з частиною 1 статті 42 та статтею 43 заплановано місію, фінансування якої з бюджету Союзу неможливе, Рада уповноважує Верховного представника використовувати цей фонд. Верховний представник звітує Раді про виконання цих повноважень.

Секція 2

ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО СПІЛЬНОЇ БЕЗПЕКОВОЇ ТА ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ

Стаття 42

1. Спільна безпекова та оборонна політика є невід'ємною частиною спільної зовнішньої та безпекової політики. Вона забезпечує Союзові оперативну спроможність, що спирається на цивільні та військові засоби. Союз може використовувати їх у місіях поза межами Союзу, щоб підтримувати мир, запобігати конфліктам та зміцнювати міжнародну безпеку згідно з принципами Статуту Організації Об'єднаних Націй. Виконання цих завдань здійснюється із використанням ресурсів, що надаються державами-членами.

2. Спільна безпекова та оборонна політика охоплює поступове формування спільної оборонної політики Союзу. Це приведе до спільної оборони, якщо так одностайно вирішить Європейська Рада. У такому разі Європейська Рада рекомендує державам-членам ухвалити таке рішення згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами. Політика Союзу згідно з цією Секцією не шкодить особливому характеру безпекової та оборонної політики певних держав-членів та поважає зобов'язання певних держав-членів, що вважають свою спільну оборону реалізованою в Організації Північноатлантичного Договору згідно з умовами Північноатлантичного Договору та узгодженою в цих рамках зі спільною безпековою та оборонною політикою.

3. Держави-члени надають у розпорядження Союзу цивільні та військові ресурси для здійснення спільної безпекової та оборонної політики і таким чином сприяють досягненню цілей, визначених Радою. Ті держави-члени, що разом створюють багатонаціональні сили, також можуть надавати їх у розпорядження спільної безпекової та оборонної політики. Держави-члени беруть зобов'язання поступово підвищувати свій військовий потенціал. Агенція у сфері розвитку оборонного потенціалу, досліджень, закупівель та озброєння (далі – “Європейська оборонна агенція”) окреслює оперативні потреби, підтримує заходи із задоволення цих потреб, сприяє визначенню та, в разі потреби, здійсненню будь-яких заходів, що необхідні для зміцнення промислової та технологічної бази оборонного сектору, бере участь у формуванні Європейської політики в сфері військового потенціалу та озброєння та допомагає Раді оцінювати рівень вдосконалення військового потенціалу.

4. Рішення, що стосуються спільної безпекової та оборонної політики, включаючи рішення про започаткування місій відповідно до цієї статті, Рада ухвалює одностайно на підставі пропозиції Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки або за ініціативою держави-члена. Верховний представник разом з Комісією, якщо необхідно, може пропонувати використовувати як національні засоби, так й інструменти Союзу.

5. Рада може довірити групі держав-членів виконання місії в рамках Союзу з метою захисту цінностей Союзу та служіння його інтересам. Виконання таких місій регулює стаття 44.

6. Держави-члени, військовий потенціал яких задовольняє вищі критерії, та які взяли одна

щодо одної більш тісні зобов'язання в цій сфері з огляду на найбільш відповідальні місії, запроваджують постійну структурну співпрацю в рамках Союзу. Цю співпрацю регулюють положення статті 46. Це не впливає на положення статті 43.

7. Якщо держава-член зазнає збройної агресії на своїй території, інші держави-члени мають щодо неї обов'язок усіма можливими засобами допомагати їй та підтримувати її згідно зі статтею 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй. Це не шкодить особливому характеру безпекової та оборонної політики окремих держав-членів. Зобов'язання та співпраця у цій сфері повинні відповідати зобов'язанням в межах Організації Північноатлантичного Договору, який лишається фундаментом колективної безпеки та форумом її виконання для тих держав, що є її членами.

Стаття 43

1. Зазначені в частині 1 статті 42 місії, для виконання яких Союз може використовувати цивільні та військові засоби, охоплюють спільні операції з роззброєння, гуманітарні та рятувальні операції, надання консультацій та допомоги у військових справах, місії запобігання конфліктам і миротворчі, місії збройних сил з урегулювання кризових ситуацій, зокрема встановлення миру та пост-конфліктна стабілізація. Усі ці місії можуть сприяти боротьбі проти тероризму, включаючи шляхом підтримки третіх країн у боротьбі проти тероризму на їхніх територіях.

2. Щодо місій, зазначених у частині 1, Рада ухвалює рішення, що визначають цілі та обсяги цих місій, а також загальні умови їхнього виконання. Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, уповноважений Радою та який діє в тісному й постійному зв'язку з Комітетом з питань політики та безпеки, забезпечує координацію цивільних та військових аспектів таких місій.

Стаття 44

1. У рамках рішень, ухвалених відповідно до статті 43, Рада може довірити виконання місії групі держав-членів, що мають необхідний потенціал та намір взяти на себе таку місію. Такі держави-члени разом із Верховним представником Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки погоджують між собою керівництво місією.

2. Держави-члени, що беруть участь у виконанні місії, постійно інформують Раду про перебіг місії за власною ініціативою або на вимогу іншої держави-члена. Якщо виконання місії спричиняє важливі наслідки або потребу змінити цілі, обсяг та умови виконання, визначені в рішеннях, зазначених в частині 1, держави-члени, що беруть участь у місії, невідкладно інформують Раду. У таких випадках Рада ухвалює необхідні рішення.

Стаття 45

1. Європейська оборонна агенція, зазначена у частині 3 статті 42, за умови уповноваження Радою, має своїм завданням:

(a) допомагати визначати цілі у сфері військового потенціалу держав-членів та оцінювати дотримання зобов'язань щодо цього потенціалу, взятих державами-членами;

(b) сприяти гармонізації оперативних потреб та запровадженню ефективних і сумісних методів постачання;

(c) пропонувати багатосторонні проекти, спрямовані на досягнення цілей у сфері військового потенціалу; забезпечувати координацію програм, які здійснюють держави-члени, та керувати окремими програмами співпраці;

(d) підтримувати дослідження оборонних технологій, координувати і планувати спільну дослідницьку діяльність та вивчення технічних рішень, що задовольняють майбутні оперативні потреби;

(e) допомагати визначати і, в разі потреби, виконувати будь-які доцільні заходи, щоб зміцнити промислову та технологічну базу оборонного сектору й підвищити ефективність військових витрат.

2. Європейська оборонна агенція є відкритою для всіх держав-членів, що висловлюють намір взяти участь у її діяльності. Рада, діючи кваліфікованою більшістю, ухвалює рішення, що визначає правовий статус, місце перебування та функціональні обов'язки Агенції. Це рішення має враховувати рівень ефективної участі в діяльності Агенції. У рамках Агенції створюються окремі групи, що об'єднують держави-члени, залучені до спільних проектів. Агенція виконує свої завдання, підтримуючи, в разі потреби, зв'язок з Комісією.

Стаття 46

1. Такі держави-члени, що висловлюють намір брати участь у постійній структурній співпраці, зазначеній у частині 6 статті 42, та що задовольняють критерії та беруть на себе зобов'язання щодо військового потенціалу, сформульовані в Протоколі про постійну структурну співпрацю, повідомляють про свій намір Раді та Верховному представнику Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки.

2. Протягом трьох місяців після повідомлення, зазначеного в частині 1, Рада ухвалює рішення про запровадження постійної структурної співпраці та визначає перелік держав-членів, що беруть участь у такій співпраці. Рада діє кваліфікованою більшістю після проведення консультацій з Верховним представником.

3. Будь-яка держава-член, що висловила намір взяти участь у постійній структурній співпраці пізніше, повідомляє про свій намір Раді та Верховному представнику. Рада ухвалює рішення, що підтверджує участь відповідної держави-члена, що задовольняє критерії та бере на себе зобов'язання, зазначені в статтях 1 та 2 Протоколу про постійну структурну співпрацю. Рада діє кваліфікованою більшістю після проведення консультацій з Верховним представником. Участь у голосуванні беруть лише ті члени Ради, що представляють держави-члени, які є учасниками такої співпраці. Кваліфікована більшість визначається відповідно до пункту (а) частини 3 статті 238 Договору про функціонування Європейського Союзу.

4. Якщо держава-член, що бере участь у такій співпраці, вже не відповідає критеріям та не може виконувати зобов'язання, зазначені в статтях 1 та 2 Протоколу про постійну структурну співпрацю, Рада може ухвалити рішення, що зупиняє участь відповідної держави-члена у співпраці. Рада діє кваліфікованою більшістю. Участь у голосуванні беруть лише ті члени Ради, що представляють держави-члени, які є учасниками такої співпраці, за винятком держави-члена, про яку йдеться. Кваліфікована більшість визначається відповідно до пункту (а) частини 3 статті 238 Договору про функціонування Європейського Союзу.

5. Будь-яка держава-член, що бере участь у постійній структурній співпраці та бажає відмовитися від такої співпраці, повідомляє про свій намір Раді, яка бере до уваги те, що відповідна держава-член припинила свою участь у співпраці.

6. Рішення та рекомендації Ради в рамках постійної структурної співпраці, інші, ніж передбачені частинами 2-5, ухвалюються одностайно. Для цілей цієї частини одностайність складають лише голоси представників держав-членів, що беруть участь у співпраці.

РОЗДІЛ VI ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 47

Союз є суб'єктом права.

Стаття 48

1. До Договорів можуть бути внесені зміни відповідно до звичайної процедури перегляду. До них також можуть вноситись зміни відповідно до спрощених процедур перегляду.

Звичайна процедура перегляду

2. Уряд будь-якої держави-члена, Європейський Парламент або Комісія можуть подати до Ради пропозиції про внесення змін до Договорів. Ці пропозиції можуть, *inter alia*, передбачати

розширення або звуження повноважень, покладених на Союз Договорами. Рада подає ці пропозиції до Європейської Ради та повідомляє про ці пропозиції національні парламенти.

3. Якщо Європейська Рада після проведення консультацій з Європейським Парламентом та Комісією простою більшістю ухвалює рішення про вивчення запропонованих змін, Голова Європейської Ради скликає Конвент із представників національних парламентів, голів держав або урядів держав-членів, Європейського Парламенту та Комісії. З Європейським центральним банком також проводяться консультації в разі інституційних змін у монетарній сфері. Конвент вивчає пропозиції про внесення змін та ухвалює консенсусом рекомендацію до конференції представників урядів держав-членів, визначених в частині 4. Європейська Рада після отримання згоди Європейського Парламенту може простою більшістю вирішити не скликати Конвент з огляду на обсяг запропонованих змін. У такому випадку Європейська Рада визначає обсяг повноважень конференції представників урядів держав-членів.

4. Конференцію представників урядів держав-членів скликає Голова Ради, щоб спільною згодою визначити зміни, які мають бути внесені до Договорів. Зміни набувають чинності після їх затвердження усіма державами-членами згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами.

5. Якщо протягом двох років після підписання договору про внесення змін до Договорів чотири п'ятих держав-членів затвердять його, тоді як одна або кілька держав-членів матимуть труднощі із затвердженням договору, справа передається Європейській Раді.

Спрощені процедури перегляду

6. Уряд будь-якої держави-члена, Європейський Парламент або Комісія можуть подати до Європейської Ради пропозиції щодо перегляду всіх або частини положень Частини Три Договору про функціонування Європейського Союзу, що стосується внутрішніх політик або дій Союзу. Європейська Рада може ухвалити рішення про внесення змін до усіх або частини положень Частини Три Договору про функціонування Європейського Союзу. Європейська Рада діє одностайно після проведення консультацій з Європейським Парламентом та Комісією, а також Європейським центральним банком у випадку інституційних змін у монетарній сфері. Таке рішення не набуває чинності, доки його не затвердять усі держави-члени згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами. Рішення, зазначене у другому абзаці, не розширює повноважень, покладених на Союз Договорами.

7. Якщо Договір про функціонування Європейського Союзу або Розділ V цього Договору передбачає те, щоб Рада діяла одностайно у певній сфері або у певному випадку, Європейська Рада може ухвалити рішення про уповноваження Ради діяти кваліфікованою більшістю у такій сфері або у такому випадку. Цей абзац не застосовується до рішень у військовій сфері або у сфері оборони. Якщо Договір про функціонування Європейського Союзу передбачає, що законодавчі акти мають ухвалюватися Радою згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, Європейська Рада може ухвалити рішення, яке дозволяє ухвалення таких актів згідно зі звичайною законодавчою процедурою. Будь-яка ініціатива Європейської Ради, висунута на основі першого або другого абзацу, повідомляється національним парламентам. Якщо національний парламент протягом шести місяців від дати такого повідомлення висловить своє заперечення, рішення, зазначене в першому або другому абзаці, не ухвалюється. За відсутності такого заперечення Європейська Рада може ухвалити рішення. Для ухвалення рішень, зазначених в першому і другому абзацах, Європейська Рада діє одностайно після отримання згоди Європейського Парламенту, яка надається більшістю складу членів Парламенту.

Стаття 49

Будь-яка європейська держава, яка поважає цінності, зазначені в статті 2, та віддана їх поширенню, може подати заявку на набуття членства у Союзі. Європейському Парламенту та національним парламентам повідомляється про таку заявку. Держава, що подає заявку, надсилає

її до Ради, що діє одностайно після проведення консультацій з Комісією та після отримання згоди Європейського Парламенту, який діє більшістю складу своїх членів. Умови прийнятності, що погоджені Європейською Радою, мають бути враховані. Умови приєднання та зумовлені ним зміни до Договорів, на яких заснований Європейський Союз, є предметом угоди між державами-членами та державою, що подає заявку. Угода надсилається для затвердження до усіх держав, що є договірними сторонами, згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами.

Стаття 50

1. Будь-яка держава-член може вирішити вийти з Союзу згідно зі своїми конституційними вимогами.

2. Держава-член, що вирішила вийти з Союзу, повідомляє про свій намір Європейську Раду. З огляду на настанови Європейської Ради Союз провадить переговори з цією державою та укладає угоду, в якій формулюються положення про її вихід з урахуванням рамок майбутніх відносин з Союзом. Переговори щодо цієї угоди проводяться відповідно до частини 3 статті 218 Договору про функціонування Європейського Союзу. Цю угоду укладає Рада від імені Союзу, діючи кваліфікованою більшістю, після отримання згоди Європейського Парламенту.

3. Застосування Договорів до держави припиняється від дати набуття чинності угодою про вихід або, в разі відсутності такої, через два роки після повідомлення, зазначеного в частині 2, якщо Європейська Рада за згодою з цією державою-членом не вирішить одностайно продовжити цей термін.

4. Для цілей частин 2 і 3 член Європейської Ради або Ради, що представляє державу-члена, що виходить із Союзу, не бере участі у дискусіях Європейської Ради або Ради або в прийнятті рішень стосовно неї. Кваліфікована більшість визначається відповідно до пункту (b) частини 3 статті 238 Договору про функціонування Європейського Союзу.

5. Якщо держава, яка вийшла із Союзу, звертається з проханням про повторне приєднання, її запит розглядається згідно з процедурою, зазначеною у статті 49. Стаття 51 Протоколи та Додатки до Договорів є невід'ємною частиною Договорів.

Стаття 52

1. Договори є чинними для Королівства Бельгія, Республіки Болгарія, Чеської Республіки, Королівства Данія, Федеративної Республіки Німеччина, Естонської Республіки, Ірландії, Грецької Республіки, Королівства Іспанія, Французької Республіки, Італійської Республіки, Республіки Кіпр, Латвійської Республіки, Литовської Республіки, Великого Герцогства Люксембург, Угорської Республіки, Республіки Мальта, Королівства Нідерланди, Австрійської Республіки, Республіки Польща, Португальської Республіки, Румунії, Республіки Словенія, Словацької Республіки, Фінляндської Республіки, Королівства Швеція, Сполученого Королівство Великої Британії та Північної Ірландії.

2. Територіальне застосування Договорів визначається статтею 355 Договору про функціонування Європейського Союзу.

Стаття 53

Цей Договір укладено на невизначений строк.

Стаття 54

1. Цей Договір затверджується Високими Договірними Сторонами згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами. Інструменти ратифікації передаються на зберігання Уряду Італійської Республіки.

2. Цей Договір набуває чинності 1 січня 1993 року за умови, що усі інструменти ратифікації були передані на зберігання, а якщо це не зроблено, – в перший день місяця, наступного після того, коли остання держава, що підписала Договір, передає на зберігання інструмент ратифікації.

Стаття 55

1. Цей Договір складено в єдиному оригінальному примірнику болгарською, чеською, данською, голландською, англійською, естонською, фінської, французькою, німецькою, грецькою, угорською, ірландською, італійською, латвійською, литовською, мальтійською, польською, португальською, румунською, словацькою, словенською, іспанською та шведською мовами. Тексти кожною з цих мов є однаково автентичними; вони передаються на зберігання в архівах Уряду Італійської Республіки, який передає засвідчену копію кожному урядові решті держав, що підписали Договір.

2. Цей Договір може також бути перекладений будь-якою іншою мовою, яку визначили держави-члени з-поміж тих, що мають статус офіційної на усій або частині їхньої території згідно з їхнім конституційним ладом. Відповідна держава-член передає засвідчену копію такого перекладу на зберігання у архівах Ради.

На засвідчення чого належним чином уповноважені представники, що підписалися нижче, поставили свої підписи під цим Договором.

Вчинено в Маастрихті сьомого дня лютого тисяча дев'ятсот дев'яносто другого року.

КОНСОЛІДОВАНА ВЕРСІЯ ДОГОВОРУ ПРО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ*

Рим, 25 березня 1957 року

ПРЕАМБУЛА

ЙОГО ВЕЛИЧНІСТЬ КОРОЛЬ БЕЛЬГІЙЦІВ, ПРЕЗИДЕНТ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ, ПРЕЗИДЕНТ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ, ПРЕЗИДЕНТ ІТАЛІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ, ЇЇ КОРОЛІВСЬКА ВИСОКІСТЬ ВЕЛИКА ГЕРЦОГІНЯ ЛЮКСЕМБУРГУ, ЇЇ ВЕЛИЧНІСТЬ КОРОЛЕВА НІДЕРЛАНДІВ**,

НАТХНЕННІ НАМІРОМ закласти підвалини дедалі ближчого союзу народів Європи,
З НЕПОХИТНИМ ПРАГНЕННЯМ спільними діями забезпечити економічний й соціальний поступ своїх держав для усунення бар'єрів що розділяють Європу,

ВИЗНАЧАЮЧИ, що головною метою своїх зусиль є стале поліпшення умов життя та праці своїх народів,

ВИЗНАЮЧИ, що усунення існуючих перешкод потребує узгоджених дій для того, щоб гарантувати постійний розвиток, збалансовану торгівлю та чесну конкуренцію,

ПІКЛЮЮЧИСЬ про зміцнення єдності своїх економік та забезпечення їхнього гармонійного розвитку шляхом зменшення існуючих відмінностей між різними регіонами та долаючи відсталість регіонів, що перебувають у менш сприятливих умовах,

БАЖАЮЧИ сприяти через спільну торгівельну політику поступовому скасовуванню обмежень міжнародної торгівлі,

З НАМІРОМ підтвердити солідарність, що єднає Європу та заморські країни, та бажаючи забезпечити розвиток їхнього добробуту згідно з принципами Статуту Організації Об'єднаних

---

* Консолідована версія договору про функціонування Європейського Союзу. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text (дата звернення : 28.01.2020)

** Згодом членами Європейського Союзу стали також Республіка Болгарія, Чеська Республіка, Королівство Данія, Естонська Республіка, Ірландія, Грецька Республіка, Королівство Іспанія, Республіка Кіпр, Латвійська Республіка, Литовська Республіка, Угорська Республіка, Мальта, Австрійська Республіка, Республіка Польща, Португальська Республіка, Румунія, Республіка Словенія, Словацька Республіка, Фінляндська Республіка, Королівство Швеція та Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії.

Націй,

З НЕПОХИТНИМ ПРАГНЕННЯМ зберігати й зміцнювати мир та свободу, об'єднуючи свої ресурси та закликаючи інші народи Європи, що поділяють їхні ідеали, об'єднувати свої зусилля, НАТХНЕННІ НАМІРОМ сприяти розвиткові якнайвищого рівня знань своїх народів через широкий доступ до освіти та її постійне оновлення, і з цією метою призначили своїх повноважних представників:

ЯКІ, обмінявшись повноваженнями, що визнано чинними та виконаними в належній формі, погодилися про таке.

ЧАСТИНА ОДИН ПРИНЦИПИ

Стаття 1

1. Цей Договір визначає порядок функціонування Союзу та встановлює сфери, межі та механізми реалізації його повноважень.

2. Цей Договір і Договір про Європейський Союз є Договорами, на яких засновано Союз. Ці два Договори, що мають однакову юридичну силу, надалі йменуються “Договори”.

РОЗДІЛ I КАТЕГОРІЇ ТА СФЕРИ ПОВНОВАЖЕНЬ СОЮЗУ

Стаття 2

1. Коли Договори надають Союзові виключні повноваження в певній сфері, лише Союз може здійснювати законодавчу діяльність й ухвалювати юридично обов'язкові акти; держави-члени мають право діяти в цій сфері самостійно, лише якщо вони отримали від Союзу належні повноваження або для впровадження правових актів Союзу.

2. Коли Договори надають Союзові спільні з державами-членами повноваження в певній сфері, то і Союз, і держави-члени можуть здійснювати законодавчу діяльність і ухвалювати юридично обов'язкові акти в цій сфері. Держави-члени здійснюють свої повноваження в обсязі, в якому Союз не застосовує свої повноваження. Держави-члени також здійснюють свої повноваження в обсязі, в якому Союз вирішив припинити здійснення своїх повноважень.

3. Держави-члени координують свою економічну політику та політику зайнятості на передбачених у цьому Договорі засадах, які має право визначати Союз.

4. Союз має повноваження відповідно до положень Договору про Європейський Союз визначати та реалізовувати спільну зовнішню та безпекову політику, включаючи поступове формування спільної оборонної політики.

5. У певних сферах і згідно з умовами, встановленими в Договорах, Союз має повноваження вживати заходів, що підтримують, координують та доповнюють дії держав-членів, не заступаючи їхніх повноважень в цих сферах. Юридично обов'язкові правові акти Союзу, ухвалені на підставі положень Договорів стосовно цих сфер, не тягнуть за собою гармонізацію законів або підзаконних актів держав-членів.

6. Обсяг та механізми здійснення повноважень Союзу в кожній сфері визначаються окремими положеннями Договорів щодо кожної сфери.

Стаття 3

1. Союз має виключні повноваження в таких сферах:

(а) митний союз;

(б) встановлення правил конкуренції, необхідних для функціонування внутрішнього ринку;

(с) монетарна політика – для держав-членів, валютою яких є євро;

(d) збереження морських біологічних ресурсів у рамках спільної політики в сфері рибальства;

(e) спільна торгівельна політика.

2. Союз також має виключні повноваження укладати міжнародні угоди, якщо укладання таких угод передбачене законодавчим актом Союзу або є необхідним для надання Союзу можливості здійснювати свої внутрішні повноваження, або тією мірою, якою їх укладання може вплинути на спільні правила або змінити їхній обсяг.

Стаття 4

1. Союз поділяє повноваження з державами-членами, коли Договори надають йому повноваження, що не стосується сфер, зазначених у статтях 3 та 6.

2. Спільні для Союзу та держав-членів повноваження стосуються таких головних сфер:

(a) внутрішній ринок;

(b) соціальна політика в аспектах, визначених у цьому Договорі;

(c) економічна, соціальна та територіальна єдність;

(d) сільське господарство та рибальство, за винятком збереження морських біологічних ресурсів; (e) довкілля;

(f) захист прав споживачів;

(g) транспорт;

(h) транс'європейські мережі;

(i) енергетика;

(j) простір свободи, безпеки та справедливості;

(k) спільні проблеми безпеки у сфері охорони здоров'я в аспектах, визначених у цьому Договорі. 3. Союз має повноваження провадити діяльність у сферах досліджень, технічного розвитку та космосу, зокрема визначати та реалізовувати програми; проте здійснення цих повноважень не повинне перешкоджати державам-членам здійснювати їхні повноваження.

4. Союз має повноваження здійснювати діяльність та провадити спільну політику у сферах співпраці з питань розвитку та гуманітарної допомоги; проте здійснення цих повноважень не повинне перешкоджати державам-членам здійснювати їхні повноваження.

Стаття 5

1. Держави-члени координують свою економічну політику в межах Союзу. З цією метою Рада ухвалює заходи, зокрема загальні керівні принципи щодо такої політики. До держав-членів, валютою яких є євро, застосовуються спеціальні положення.

2. Союз вживає заходів, що забезпечують координацію політики зайнятості держав-членів, зокрема шляхом визначення керівних принципів для такої політики.

3. Союз може висувати ініціативи для забезпечення координації соціальної політики держав-членів.

Стаття 6

Союз має повноваження вживати дій для підтримки, координації та доповнення дій держав-членів. Сферами таких дій на європейському рівні є:

(a) охорона та зміцнення здоров'я людини;

(b) промисловість;

(c) культура;

(d) туризм;

(e) освіта, професійне навчання, молодь та спорт;

(f) цивільний захист;

(g) адміністративне співробітництво.

РОЗДІЛ II ПОЛОЖЕННЯ ЗАГАЛЬНОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Стаття 7

Союз забезпечує узгодженість між своїми політиками та діями з урахуванням усіх цілей Союзу та згідно з принципом надання повноважень.

Стаття 8

В своїй діяльності Союз спрямовується усунення нерівностей та сприяння рівності жінок та чоловіків.

Стаття 9

Визначаючи та реалізуючи політики та дії, Союз бере до уваги вимоги, пов'язані з сприянням високому рівню зайнятості, гарантіями належного соціального захисту, боротьбою проти соціального виключання та високим рівнем освіти, навчання та захисту здоров'я людей.

Стаття 10

Визначаючи та реалізуючи політики та дії, Союз спрямовується на боротьбу проти дискримінації на підставі статі, расового або етнічного походження, релігії або віри, [фізичної або психічної] недієздатності, віку або сексуальної орієнтації.

Стаття 11

Вимоги щодо охорони довкілля повинні бути невід'ємною частиною визначення та реалізації політик та дій Союзу, зокрема з огляду на сприяння сталому розвитку.

Стаття 12

Вимоги щодо захисту прав споживачів враховуються у визначенні та реалізації інших політик та дій Союзу.

Стаття 13

Визначаючи та реалізуючи політику Союзу в сферах сільського господарства, рибальства, транспорту, внутрішнього ринку, досліджень та технологічного розвитку і космосу, Союз та держави-члени зважають на вимоги добробуту тварин, як істот, здатних відчувати, поважаючи законодавчі або адміністративні положення, а також звичаї держав-членів, зокрема щодо релігійних обрядів, культурних традицій та регіональної спадщини.

Стаття 14

Без шкоди статті 4 Договору про Європейський Союз або статтям 93, 106 та 107 цього Договору та зважаючи на місце послуг загального економічного інтересу серед спільних цінностей Союзу, а також на їхню роль у сприянні соціальній та територіальній єдності, Союз та держави-члени, кожен у межах своїх відповідних повноважень та в межах застосування Договорів, дбають про те, щоб такі послуги надавались на принципах та умовах, зокрема економічних та фінансових, що уможливають виконання їхньої місії. Європейський Парламент та Рада, діючи за допомогою регламентів згідно зі звичайною законодавчою процедурою, встановлюють ці принципи та вимоги без шкоди повноваженням держав-членів, як це передбачено Договорами, щодо надання, доручення виконання та фінансування таких послуг.

Стаття 15

1. З метою сприяння належному врядуванню та забезпечення участі громадянського суспільства установи, органи, служби та агенції Союзу працюють у найвідкритіший спосіб.

2. Розглядаючи та голосуючи щодо проектів законодавчих актів, Європейський Парламент, а також Рада проводять свої засідання публічно.

3. З дотриманням принципів та умов, що будуть встановлені відповідно до цієї частини, кожен громадянин Союзу, кожна фізична або юридична особа, яка проживає або має юридичну адресу на території держави-члена, має право доступу до документів установ, органів, служб та агенцій Союзу, відтворених на будь-якому носіїві.

Загальні принципи та обмеження з міркувань суспільних або приватних інтересів, що

регулюють таке право доступу до документів, визначається Європейським Парламентом та Радою за допомогою регламентів згідно зі звичайною законодавчою процедурою. Кожна установа, орган, служба та агенція Союзу забезпечує прозорість своїх процедур та встановлює у своєму Регламенті спеціальні положення стосовно доступу до їхніх документів відповідно до регламентів, зазначених у другому абзаці. Положення цієї частини застосовуються до Суду Європейського Союзу, Європейського центрального банку та Європейського інвестиційного банку виключно під час виконання їхніх адміністративних завдань. Європейський Парламент та Рада забезпечують опублікування документів, що стосуються законодавчих процедур згідно з вимогами, встановленими регламентами, зазначеними в другому абзаці.

Стаття 16

1. Кожен має право на захист своїх персональних даних.
2. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, встановлюють правила захисту фізичних осіб під час обробки їхніх персональних даних установами, органами, службами та агенціями Союзу та державами-членами у ході провадження діяльності в межах, охоплених законодавством Союзу, а також правила щодо вільного руху таких даних. Дотримання цих правил контролюється незалежними органами влади. Правила, встановлені на основі цієї статті, не шкодять спеціальним правилам, встановленим у статті 39 Договору про Європейський Союз.

Стаття 17

1. Союз поважає та не порушує національний правовий статус церков, релігійних об'єднань та громад у державах-членах.
2. Союз такою ж мірою поважає визнаний відповідно до національного права статус всіх світоглядних та неконфесійних організацій.
3. Визнаючи за цими церквами та організаціями їхню особливу сутність та їхній особливий внесок, Союз підтримує відкритий, прозорий та регулярний діалог з ними.

ЧАСТИНА ДВА ГРОМАДЯНСТВО СОЮЗУ ТА НЕДИСКРИМІНАЦІЯ

Стаття 18

У сфері застосування Договорів та без шкоди їхнім будь-яким спеціальним положенням заборонено будь-яку дискримінацію на підставі національної належності. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть затвердити правила, спрямовані на заборону такої дискримінації.

Стаття 19

1. Без шкоди іншим положенням Договорів та в межах повноважень, наданих ними Союзу, Рада, діючи одностайно згідно з особливою законодавчою процедурою та після отримання згоди Європейського Парламенту, може вжити заходів, необхідних для боротьби проти дискримінації на підставі статі, расового та етнічного походження, релігії або віри, [фізичної або психічної] недієздатності, віку або сексуальної орієнтації.

2. Шляхом відступу від частини 1 Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть ухвалити основні принципи щодо заохочувальних заходів Союзу, за винятком будь-якої гармонізації законів та підзаконних актів держав-членів, для підтримки дій, що вживаються державами-членами з метою сприяння досягненню цілей, зазначених в частині 1.

Стаття 20

1. Цим запроваджується громадянство Союзу. Кожен, хто має громадянство однієї з держав-членів, є громадянином Союзу. Громадянство Союзу є додатковим до національного

громадянства, не замінюючи його.

2. Громадяни Союзу мають права й обов'язки, передбачені у Договорах.

Вони мають, серед іншого:

(a) право на вільний рух та проживання в межах території держав-членів;

(b) право обирати та бути обраними на виборах до Європейського Парламенту та на місцевих виборах в своїй державі-члені проживання на таких самих умовах, як і громадяни цієї держави; (c) право користуватися на території третьої країни, де не представлена держава-член, громадянами якої вони є, захистом дипломатичних представництв і консульств будь-якої держави-члена на тих самих умовах, що й громадяни цієї держави;

(d) право на звернення до Європейського Парламенту, Європейського Омбудсмана та установ і дорадчих органів Союзу будь-якою мовою Договору та отримання відповіді цією ж мовою. Ці права реалізуються відповідно до умов та обмежень, визначених Договорами та заходами, ухваленими відповідно до Договорів.

Стаття 21

1. Кожен громадянин Союзу має право на вільний рух та проживання на території держав-членів з урахуванням обмежень та умов, встановлених Договорами та заходами, ухваленими на їх виконання.

2. Якщо діяльність Союзу визнано необхідною для досягнення цієї цілі та якщо в Договорах не передбачено необхідних повноважень, Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть ухвалити положення, що сприяють реалізації прав, зазначених у частині 1.

3. З тією самою метою, що зазначена у частині 1, та якщо Договори не передбачають необхідних повноважень, Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, може ухвалити заходи щодо соціального забезпечення або соціального захисту. Рада діє одностайно після проведення консультацій з Європейським Парламентом.

Стаття 22

1. Кожен громадянин Союзу, що проживає в державі-члені, громадянином якої він не є, має право обирати та бути обраним на місцевих виборах у державі-члені проживання на таких самих умовах, як і громадяни цієї держави. Це право реалізується з урахуванням детальних положень, які ухвалюються Радою, що діє одностайно згідно зі спеціальною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Європейським Парламентом; ці положення можуть передбачати відступи, коли це виправдано особливими для держави-члена проблемами.

2. Без шкоди частині 1 статті 223 та положенням, ухваленим на її виконання, кожен громадянин Союзу, що проживає в державі-члені, громадянином якої він не є, має право обирати та бути обраним до Європейського Парламенту в державі-члені проживання на таких самих умовах, як і громадяни цієї держави. Це право реалізується з урахуванням детальних положень, які ухвалюються Радою, що діє одностайно згідно зі спеціальною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Європейським Парламентом; ці положення можуть передбачати відступи, коли це виправдано особливими для держави-члена проблемами.

Стаття 23

Кожен громадянин Союзу на території третьої країни, де не представлена держава-член, громадянином якої він є, має право на захист дипломатичних представництв і консульств будь-якої держави-члена на таких самих умовах, що і громадяни цієї держави. Держави-члени ухвалюють необхідні положення і розпочинають міжнародні переговори, необхідні для забезпечення такого захисту. Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою та після проведення консультацій із Європейським Парламентом, може ухвалити директиви, що встановлюють заходи щодо координації та взаємодії, необхідні для сприяння такому захисту.

Стаття 24

Європейський Парламент та Рада, діючи за допомогою регламентів згідно зі звичайною законодавчою процедурою, ухвалюють положення щодо процедур та умов, необхідних для ініціативи громадян у значенні статті 11 Договору про Європейський Союз, включаючи положення щодо мінімальної кількості держав-членів, із яких мають походити такі громадяни. Кожен громадянин Союзу має право звернутися до Європейського Парламенту відповідно до статті 227. Кожен громадянин Союзу може звертатися до Омбудсмена, посада якого створена відповідно до статті 228. Кожен громадянин Союзу може письмово звернутися до будь-якої установи, органу, служби або агенції, зазначених у цій статті або в статті 13 Договору про Європейський Союз, однією з мов, зазначених у частині 1 статті 55 Договору про Європейський Союз, та отримати відповідь цією ж мовою.

Стаття 25

Комісія кожні три роки звітує Європейському Парламенту, Раді та Економічно-соціальному комітету про застосування положень цієї Частини. Цей звіт враховує розвиток Союзу. На цій підставі та без шкоди іншим положенням Договорів Рада, діючи одностайно згідно зі спеціальною законодавчою процедурою та після отримання згоди Європейського Парламенту, може ухвалити положення, що посилюють або доповнюють права, зазначені у частині 2 статті 20. Такі положення набувають чинності після затвердження їх державами-членами згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами.

ЧАСТИНА ТРИ ПОЛІТИКИ СОЮЗУ ТА ВНУТРІШНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ

РОЗДІЛ I ВНУТРІШНІЙ РИНОК

Стаття 26

1. Союз ухвалює заходи з метою заснування або забезпечення функціонування внутрішнього ринку згідно з відповідними положеннями Договорів.
2. Внутрішній ринок охоплює простір без внутрішніх кордонів, де згідно з положеннями Договорів забезпечено вільний рух товарів, осіб, послуг та капіталу.
3. Рада за пропозицією Комісії визначає керівні принципи та умови, необхідні для забезпечення збалансованого прогресу всіх причетних секторів.

Стаття 27

Розробляючи пропозиції, спрямовані на досягнення цілей, визначених у статті 26, Комісія враховує обсяг зусиль, яких необхідно докласти деяким економікам з відмінним рівнем розвитку, щоб заснувати внутрішній ринок, а також може запропонувати належні заходи. Якщо ці заходи оформлюються як відступи, вони повинні бути тимчасовими та якнайменше шкодити функціонуванню внутрішнього ринку.

РОЗДІЛ II ВІЛЬНИЙ РУХ ТОВАРІВ

Стаття 28

1. Союз включає в себе митний союз, що охоплює всю торгівлю товарами, передбачає заборону на ввізне й вивізне мито та всі збори еквівалентної дії між державами-членами та ухвалення спільного митного тарифу у відносинах із третіми країнами.
2. Положення статті 25 та Глави 2 цього Розділу застосовуються до продукції, яка походить з держав-членів, та продукції, яка надходить з третіх країн і перебуває у вільному обігу в державах-членах.

Стаття 29

Продукція, що надходить із третіх країн, вважається такою, що перебуває у вільному обігу в державі-члені, якщо стосовно неї дотримано всіх звичайних формальностей та стягнуто мито або збори еквівалентної дії, що підлягають сплаті у такій державі-члені, та щодо неї не відбулося повного або часткового повернення такого мита або зборів.

ГЛАВА 1 МИТНИЙ СОЮЗ

Стаття 30

Заборонено ввізне та вивізне мито та збори еквівалентної дії між державами-членами. Ця заборона застосовується також до мита фіскального характеру.

Стаття 31

Рада за пропозицією Комісії встановлює ставки Спільного митного тарифу.

Стаття 32

Виконуючи завдання, покладені на неї цією Главою, Комісія керується:

- (a) потребою сприяти торгівлі між державами-членами та третіми країнами;
- (b) змінами умов конкуренції в межах Союзу тією мірою, якою вони ведуть до поліпшення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання;
- (c) потребами Союзу в постачанні сировини та напівфабрикатів; у зв'язку з цим Комісія дбає про те, щоб не спотворювати умов конкуренції між державами-членами щодо готових виробів;
- (d) потребою уникати суттєвої шкоди функціонуванню економік держав-членів і забезпечувати раціональний розвиток виробництва та зростання споживання в межах Союзу.

ГЛАВА 2 МИТНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Стаття 33

У межах сфери застосування Договорів Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, вживають заходів, спрямованих на зміцнення митного співробітництва між державами-членами, а також між державами-членами та Комісією.

ГЛАВА 3 ЗАБОРОНА КІЛЬКІСНИХ ОБМЕЖЕНЬ МІЖ ДЕРЖАВАМИ-ЧЛЕНАМИ

Стаття 34

Заборонено кількісні обмеження на імпорт та на всі заходи еквівалентної дії між державами-членами.

Стаття 35

Заборонено кількісні обмеження на експорт та на всі заходи еквівалентної дії між державами-членами.

Стаття 36

Положення статей 34 і 35 не виключають заборон або обмежень на імпорт, експорт або транзит товарів на підставі суспільної моралі, порядку або безпеки; захисту здоров'я та життя людей, тварин або рослин; захисту національних скарбів, що мають мистецьку, історичну або археологічну цінність; захисту промислової та комерційної власності. Проте такі заборони або обмеження не повинні бути засобами свавільної дискримінації або прихованого обмеження торгівлі між державами-членами.

Стаття 37

1. Держави-члени пристосовують будь-які державні торговельні монополії таким чином, щоб запобігти будь-якій дискримінації стосовно умов, на яких громадяни держав-членів постачають та реалізують товари. Положення цієї статті застосовуються до будь-якого органу, через який держава-член, *de jure* або *de facto*, прямо або опосередковано наглядає за імпортом або експортом між державами-членами, визначає його або істотно на нього впливає. Це положення також застосовується до монополій, які держава делегувала іншим.

2. Держави-члени утримуються від будь-яких нових кроків, що суперечать принципам, встановленим у частині 1 або які обмежують сферу дії статей про заборону мита та кількісних обмежень між державами-членами.

3. Якщо державна торговельна монополія має правила, що полегшують реалізацію сільськогосподарської продукції або сприяють отриманню від неї більшого доходу, необхідно вжити заходів для застосування правил, що містяться у цій статті, з метою забезпечення зацікавленим виробникам однакових гарантій щодо зайнятості та рівня життя.

РОЗДІЛ III СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА РИБАЛЬСТВО

Стаття 38

1. Союз визначає та впроваджує спільну сільськогосподарську політику та політику в сфері рибальства. Внутрішній ринок охоплює сільське господарство, рибальство та торгівлю сільськогосподарською продукцією. Сільськогосподарська продукція – це продукція, вирощена на землі, продукти тваринництва та рибальства, а також продукти первинної обробки, безпосередньо пов'язані з цією продукцією. Посилання на спільну сільськогосподарську політику або на сільське господарство, а також вживання терміну “сільськогосподарський” необхідно розуміти як таке, що також стосується рибальства, беручи до уваги особливості цього сектору.

2. Якщо в статтях 39-44 не обумовлено інакше, правила, встановлені щодо заснування та функціонування внутрішнього ринку, застосовуються до сільськогосподарської продукції.

3. Продукція, що підпадає під дію статей 39-44, зазначена в Додатку I.

4. Функціонування та розвиток внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції має супроводжуватися заснуванням спільної сільськогосподарської політики.

Стаття 39

1. Цілями спільної сільськогосподарської політики є:

(a) підвищення продуктивності сільського господарства через сприяння технічному прогресові, забезпечення раціонального розвитку сільськогосподарського виробництва та оптимального використання виробничих чинників, зокрема робочої сили;

(b) забезпечення належного рівня життя сільськогосподарської спільноти, зокрема збільшуючи особистий заробіток людей, що працюють у сільському господарстві;

(c) стабілізація ринків;

(d) забезпечення доступності постачання;

(e) забезпечення надходження товарів до споживача за прийнятними цінами.

2. Під час розроблення спільної сільськогосподарської політики та окремих методів її застосування необхідно враховувати:

(a) особливу природу сільськогосподарської діяльності, що впливає з соціальної структури сільського господарства та зі структурних та природних відмінностей між різними сільськогосподарськими регіонами;

(b) потребу поступового запровадження належного пристосування;

(c) той факт, що в державах-членах сільське господарство є сектором, тісно пов'язаним з усією економікою.

Стаття 40

1. З метою досягнення цілей, визначених статтею 39, має бути створена спільна організація сільськогосподарських ринків. Залежно від того, про яку продукцію йдеться, ця організація набирає однієї з таких форм:

- (a) спільні правила конкуренції;
- (b) обов'язкова координація різноманітних організацій національних ринків;
- (c) організація європейського ринку.

2. Спільна організація, створена відповідно до частини 1, може включати всі заходи, необхідні для досягнення цілей, визначених статтею 39, зокрема регулювання цін, допомогу виробництву та збут різноманітної продукції, заходи щодо зберігання та транспортування, а також спільний механізм стабілізації імпорту або експорту. Спільна організація обмежується досягненням цілей, визначених статтею 39, та усуває будь-яку дискримінацію між виробниками та споживачами всередині Союзу. Будь-яка спільна цінова політика ґрунтується на спільних критеріях та уніфікованих методах підрахунку.

3. Для того, щоб уможливити досягнення цілей спільної організації, зазначеної в частині 1, можна створити один або кілька сільськогосподарських фондів управління та гарантій.

Стаття 41

Для того, щоб уможливити досягнення цілей, визначених в статті 39, в рамках спільної сільськогосподарської політики можна запровадити положення про такі заходи:

(a) ефективна координація зусиль у сферах професійного навчання, досліджень та поширення сільськогосподарських знань; це може охоплювати спільне фінансування проектів або установ; (b) спільні заходи, що сприяють споживанню певних продуктів.

Стаття 42

1. Положення Глави про правила конкуренції застосовуються до виробництва сільськогосподарської продукції та торгівлі нею лише в обсязі, визначеному Європейським Парламентом та Радою в рамках частини 2 статті 43 та згідно з процедурою, передбаченою в ній, з урахуванням цілей, визначених в статті 39.

2. Рада за пропозицією Комісії може дозволити надання допомоги:

- (a) для захисту господарств, що зазнали шкоди, спричиненої структурними або природними умовами;
- (b) в рамках програм економічного розвитку.

Стаття 43

1. Комісія подає пропозиції щодо розроблення та реалізації спільної сільськогосподарської політики, зокрема заміни національних організацій однією з форм спільної організації, передбачених в частині 1 статті 40, та для виконання заходів, зазначених в цьому Розділі. Ці пропозиції враховують взаємозалежність сільськогосподарських питань, зазначених у цьому Розділі.

2. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом, засновують спільну організацію сільськогосподарських ринків, передбачену в частині 1 статті 40, та встановлюють інші положення, необхідні для досягнення цілей спільної сільськогосподарської політики та спільної політики у сфері рибальства.

3. Рада за пропозицією Комісії ухвалює заходи щодо встановлення цін, зборів, допомоги та кількісних обмежень, а також про встановлення й розподіл обсягів можливого вилову риби.

4. Відповідно до частини 1 національні організації ринку можуть бути замінені спільною організацією, що передбачена в частині 1 статті 40, якщо:

- (a) спільна організація пропонує державам-членам, що заперечують цей захід і мають власну організацію виробництва, про яке йдеться, рівноцінні гарантії зайнятості та рівня життя

зацікавлених виробників з урахуванням можливого пристосування та спеціалізації, які можуть знадобитися з плином часу;

(b) така організація забезпечує в Союзі умови торгівлі, подібні до тих, що існують на національному ринку.

5. Якщо спільну організацію, пов'язану з певною сировиною, створено раніше ніж спільну організацію, пов'язану з відповідною переробленою продукцією, то таку сировину, що використовується для переробленої продукції, призначеної на експорт до третіх країн, можна імпортувати з поза меж Союзу.

Стаття 44

Якщо в державі-члені продукція є предметом регулювання національної організації ринку або внутрішніми правилами еквівалентної дії, що впливають на конкурентне становище виробництва подібної продукції в іншій державі-члені, то держави-члени накладають компенсаційний збір на імпорт цієї продукції з держави-члена, в якій існують така організація або правила, якщо ця держава не накладає компенсаційний збір на експорт. Комісія встановлює обсяг цих зборів на рівні, необхідному для відновлення рівноваги; Комісія може також дозволити інші заходи, умови та детальні положення яких визначаються нею.

РОЗДІЛ IV ВІЛЬНИЙ РУХ ОСІБ, ПОСЛУГ ТА КАПІТАЛУ

ГЛАВА 1 ПРАЦІВНИКИ

Стаття 45

1. У межах Союзу гарантується свобода руху працівників.

2. Така свобода руху передбачає скасування будь-якої дискримінації на підставі державної належності працівників держав-членів у питаннях зайнятості, оплати праці та інших умов праці й працевлаштування.

3. Враховуючи обмеження, обумовлені міркуваннями суспільного порядку, суспільної безпеки та суспільного здоров'я, свобода руху передбачає право:

(a) приймати фактично зроблені пропозиції про працевлаштування;

(b) вільно рухатися в межах території держав-членів з цією метою;

(c) перебувати в державі-члені з метою працевлаштування згідно з положеннями, що регулюють працевлаштування громадян цієї держави, визначених законами, підзаконними та адміністративними актами;

(d) залишатися на території держави-члена після завершення трудової діяльності згідно з умовами, визначеними в регламентах, що мають бути розроблені Комісією.

4. Положення цієї статті не застосовуються до працевлаштування на державну службу.

Стаття 46

Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультації з Економічно-соціальним комітетом, видає директиви або розробляє регламенти, що встановлюють заходи, необхідні для втілення в життя свободи руху працівників, як визначено в статті 45, зокрема:

(a) забезпечуючи тісну співпрацю між національними службами зайнятості;

(b) скасовуючи ті адміністративні процедури та практику, а також ті кваліфікаційні строки щодо права доступу до існуючих робочих місць, що впливають з національного законодавства або з угод між державами-членами, укладених раніше та збереження яких може бути перешкодою лібералізації руху працівників;

(c) скасовуючи всі такі кваліфікаційні строки та інші обмеження, передбачені або національним законодавством, або угодами між державами-членами, укладеними раніше, що

запроваджують для працівників інших держав-членів умови вільного вибору місця праці, відмінні від умов для працівників відповідної держави;

(d) створюючи належні механізми, що узгоджують пропозиції та запити щодо працевлаштування та сприяють досягненню балансу пропозицій та попиту на ринку зайнятості таким чином, щоб уникнути серйозної загрози рівневі життя та рівневі зайнятості в різних регіонах та галузях промисловості.

Стаття 47

Держави-члени в рамках спільної програми заохочують обмін молодими працівниками.

Стаття 48

У сфері соціального забезпечення Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, ухвалює заходи, необхідні для забезпечення свободи руху працівників; з цією метою Європейський Парламент та Рада створюють систему, що гарантує працівникам-мігрантам, які працюють за наймом або самостійно, та особам, що від них залежать, таке:

(a) складання всіх періодів, що враховуються відповідно до законодавств кількох країн, з метою набуття та збереження права на соціальні виплати та обрахування обсягу цих виплат;

(b) здійснення соціальних виплат особам, що проживають на території держав-членів.

Якщо член Ради заявляє, що проект законодавчого акту, зазначеного в першому абзаці, може вплинути на важливі аспекти його системи соціального забезпечення, включаючи її обсяг, кошти або фінансову структуру, або може вплинути на фінансову рівновагу цієї системи, він може вимагати, щоб питання було передано на розгляд Європейської Ради.

У такому випадку звичайна законодавча процедура призупиняється.

Після обговорення Європейська Рада протягом чотирьох місяців від призупинення:

(a) повертає проект Раді, що скасовує призупинення звичайної законодавчої процедури; або

(b) не вживає жодних заходів або звертається до Комісії з вимогою подати новий проект; у цьому випадку попередньо запропонований акт вважається таким, що не є ухваленим.

ГЛАВА 2 ПРАВО НА ЗАСНУВАННЯ*

Стаття 49

У рамках нижченаведених положень заборонено обмеження щодо свободи заснування громадян однієї держави-члена на території іншої держави-члена. Така заборона також стосується обмежень щодо створення представництв, філій або дочірніх підприємств громадянами будь-якої держави-члена, заснованими на території будь-якої держави-члена. Свобода заснування включає право започатковувати та вести діяльність, таку як самозайнятість осіб, а також створення й управління суб'єктами господарювання, зокрема товариствами в значенні частини 2 статті 54, згідно з умовами, передбаченими для власних громадян законодавством країни, де здійснюється таке заснування, з урахуванням положень Глави, що стосується капіталу.

Стаття 50

1. З метою досягнення свободи заснування щодо певної діяльності Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення

---

* У цій Главі та в аналогічних контекстах термін “заснування” вживається для позначення самостійної господарської (включаючи підприємницьку) діяльності та її результатів – заснування (започаткування) власної справи на території інших держав-членів (зі створенням юридичної особи або як самозайнятої особи). Відповідно, “право на заснування” (або “свобода заснування”) означає право громадян або юридичних осіб (господарських товариств) з однієї держави-члена розпочинати власну справу і здійснювати самостійну господарську діяльність на постійній основі в інших державах-членах Європейського Союзу.

консультацій з Економічно-соціальним комітетом, ухвалюють директиви.

2. Європейський Парламент, Рада та Комісія виконують обов'язки, що покладають на них вищезазначені положення, зокрема шляхом:

(a) надання, як загальне правило, пріоритетного режиму тим видам діяльності, у яких свобода заснування особливо вагомо сприяє розвитку виробництва та торгівлі;

(b) забезпечення тісної співпраці компетентних органів держав-членів для з'ясування конкретного стану різних видів діяльності в межах Союзу;

(c) скасування тих адміністративних процедур та практики, що впливають з національного законодавства або укладених раніше угод між державами-членами, збереження яких створює перешкоду свободі заснування;

(d) забезпечення того, щоб працівники однієї держави-члена, які працюють на території іншої держави-члена, могли залишатися там з метою започаткування діяльності як самозайняті особи, якщо вони відповідають умовам, яким вони мали б відповідати, якби прибули до цієї держави на момент, коли виявили намір започаткувати цю діяльність;

(e) надання громадянам однієї держави-члена змоги придбати та користуватися землею та нерухомим майном, розташованим на території іншої держави-члена, тією мірою, якою це не суперечить принципам, передбаченим в частині 2 статті 39;

(f) поступового скасування обмежень щодо свободи заснування в усіх видах діяльності, що розглядаються, як стосовно умов створення представництв, філій або дочірніх підприємств на території держави-члена, так і стосовно умов, що регулюють обіймання персоналом головного підприємства керівних або наглядових посад в цих представництвах, філіях та дочірніх підприємствах;

(g) узгодження в необхідному обсязі гарантій, яких вимагають держави-члени від товариств у значенні частини 2 статті 54 для захисту інтересів членів та третіх осіб з метою забезпечення еквівалентності цих гарантій в усьому Союзі;

(h) пересвідчення в тому, що допомога, яку надають держави-члени, не спотворює умови заснування. Стаття 51 Положення цієї Глави не застосовуються до діяльності, яка в державі-члені пов'язана, навіть епізодично, зі здійсненням державної влади в тій мірі, в якій відповідна держава має зацікавленість.

Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть ухвалити рішення про те, що положення цієї Глави не застосовуються до певної діяльності.

Стаття 52

1. Положення цієї Глави та заходи, ухвалені на її підставі, не порушують застосування положень, встановлених у законах, підзаконних або адміністративних актах, що передбачають спеціальний режим для іноземних громадян з міркувань суспільного порядку, суспільної безпеки та суспільного здоров'я.

2. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, видають директиви для узгодження вищезазначених положень.

Стаття 53

1. З метою спрощення започаткування та ведення діяльності самозайнятими особами Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, видають директиви щодо взаємного визнання дипломів, сертифікатів та інших документів, що засвідчують кваліфікацію, а також щодо узгодження положень, встановлених в законах, підзаконних або адміністративних актах держав-членів про започаткування та ведення діяльності самозайнятими особами. 2. Щодо медичних і споріднених та фармацевтичних професій поступове скасування обмежень залежить від узгодженості умов їх впровадження у різних державах-членах.

Стаття 54

Для цілей цієї Глави товариства, створені відповідно до законодавства держави-члена і які мають юридичну адресу, центральну адміністрацію або основне місце здійснення діяльності в межах Союзу, розглядаються так само, як і фізичні особи, що є громадянами держав-членів. “Товариства” – це товариства, створені згідно з цивільним або торгівельним правом, включаючи кооперативні спілки та інші юридичні особи, діяльність яких регулюється публічним або приватним правом, окрім неприбуткових.

Стаття 55

Держави-члени надають громадянам інших держав-членів такий самий режим, що й своїм громадянам, щодо участі в капіталі товариств у значенні статті 54 без шкоди застосуванню інших положень Договорів.

ГЛАВА 3 ПОСЛУГИ

Стаття 56

У рамках нижченаведених положень заборонено обмежувати свободу надання послуг в межах Союзу громадянами держав-членів, які засновані у державі-члені, іншій ніж та, громадянам якої призначено послуги. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть поширити застосування положень цієї Глави на громадян третіх країн, що надають послуги та засновані в межах Союзу.

Стаття 57

Послугами вважаються “послуги” в межах значення Договорів, якщо їх зазвичай надають за винагороду тією мірою, якою вони не підпадають під дію положень про свободу руху товарів, капіталу та осіб.

“Послугами”, зокрема, є:

- (a) діяльність промислового характеру;
- (b) діяльність торгівельного характеру;
- (c) діяльність ремісників;
- (d) діяльність осіб вільних професій.

Без шкоди положенням Глави про право на заснування особа, що надає послуги, може заради цього тимчасово здійснювати свою діяльність в державі-члені, де надаються послуги, на тих самих умовах, як передбачено в цій державі для своїх громадян.

Статті 58

1. Свободу надання послуг в сфері транспорту регулюють положення Розділу, що стосується транспорту.

2. Лібералізація банківських та страхових послуг, пов'язаних з рухом капіталу, здійснюється узгоджено з лібералізацією руху капіталу.

Стаття 59

1. З метою досягнення лібералізації конкретної послуги Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом, видають директиви.

2. Що стосується директив, зазначених в частині 1, зазвичай надається пріоритет тим послугам, що безпосередньо впливають на витрати виробництва або лібералізація яких сприяє торгівлі товарами.

Стаття 60

Держави-члени прагнуть здійснити лібералізацію послуг ширшу, ніж вимагають директиви, ухвалені на підставі частини 1 статті 59, якщо це дозволяє загальний економічний стан та економічна ситуація у відповідному секторі економіки. З цією метою Комісія надає

рекомендації зацікавленим державам-членам.

Стаття 61

Доки обмеження свободи надання послуг не скасовані, кожна держава-член застосовує такі обмеження без розмежування на підставі державної належності або проживання до всіх осіб, що надають послуги в значенні частини 1 статті 56.

Стаття 62

Положення статей 51-54 застосовуються до питань, охоплених цією Главою.

ГЛАВА 4 КАПІТАЛ ТА ПЛАТЕЖІ

Стаття 63

1. У рамках положень, встановлених в цій Главі, забороняються обмеження щодо руху капіталу між державами-членами та між державами-членами і третіми країнами.

2. У рамках положень, встановлених в цій Главі, забороняються обмеження щодо платежів між державами-членами та між державами-членами і третіми країнами.

Стаття 64

1. Положення статті 63 не шкодять застосування щодо третіх країн будь-яких обмежень, що існували станом на 31 грудня 1993 року згідно з національним законодавством або законодавством Союзу, ухваленим щодо руху капіталу до або з третіх країн із залученням прямих інвестицій, включаючи інвестиції у нерухомість, та щодо заснування, надання фінансових послуг або допуску цінних паперів на ринки капіталу. Щодо обмежень, що існували в національному законодавстві Болгарії, Естонії та Угорщини, відповідною датою є 31 грудня 1999 року.

2. Докладаючи зусиль для досягнення якомога повною мірою цілей вільного руху капіталу між державами-членами та третіми країнами та без шкоди іншим Главам Договорів, Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, ухвалюють заходи щодо руху капіталу до або з третіх країн із залученням прямих інвестицій, включаючи інвестиції у нерухомість, щодо заснування, надання фінансових послуг або допуску цінних паперів на ринки капіталу.

3. Незважаючи на частину 2, лише Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, може однострійно і після проведення консультацій із Європейським Парламентом ухвалити заходи, що є кроком назад в законодавстві Союзу в питаннях лібералізації руху капіталу до або з третіх країн.

Стаття 65

1. Положення статті 63 не шкодять праву держав-членів:

(a) застосовувати відповідні положення свого податкового законодавства, що вирізняють платників податків з відмінним становищем з огляду на місце їхнього проживання або місце, де інвестовано їхній капітал;

(b) вживати всіх заходів, необхідних для запобігання порушенню національних законів та підзаконних актів, зокрема в сфері оподаткування та пруденційного нагляду за фінансовими установами, або встановити процедури декларування руху капіталу для адміністративної або статистичної інформації, а також робити кроки з міркувань суспільного порядку або суспільної безпеки.

2. Положення цієї Глави не шкодять застосуванню обмежень на право заснування, якщо вони є сумісними з Договорами.

3. Заходи та процедури, зазначені в частинах 1 та 2, не є засобами свавільної дискримінації або прихованого обмеження вільного руху капіталу та платежів, як визначено в статті 63.

4. За відсутності заходів, передбачених частиною 3 статті 64, Комісія або, за відсутності рішення Комісії протягом трьох місяців від дати запиту зацікавленої держави-члена, Рада може

ухвалити рішення, яке стверджує, що обмежувальні податкові заходи, ухвалені зацікавленою державою-членом щодо однієї або кількох третіх країн, є сумісними з Договорами тією мірою, якою вони обґрунтовані однією з цілей Союзу і є сумісними з належним функціонуванням внутрішнього ринку. Рада діє одностайно стосовно звернення держави-члена.

Стаття 66

Якщо за виняткових обставин рух капіталу до або з третіх країн спричиняє або може спричинити серйозні ускладнення у функціонуванні економічного та валютного союзу, Рада за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським центральним банком може вжити захисних заходів щодо третіх країн на період, що не перевищує шести місяців, якщо такі заходи є вкрай необхідними.

РОЗДІЛ V ПРОСТІР СВОБОДИ, БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОСУДДЯ

ГЛАВА 1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 67

1. Союз є простором свободи, безпеки та правосуддя, де поважаються основоположні права та різні правові традиції і правові системи держав-членів.

2. Союз забезпечує відсутність контролю осіб на внутрішніх кордонах та формує спільну політику притулку, імміграції та контролю на зовнішніх кордонах на основі солідарності держав-членів та справедливого ставлення до громадян третіх країн. Для цілей цього Розділу особи без громадянства розглядаються як громадяни третіх країн.

3. Союз докладает зусиль для забезпечення високого рівня безпеки за допомогою заходів із запобігання та боротьби проти злочинності, расизму й ксенофобії та заходів з координації та співпраці органів поліції, правосуддя та інших компетентних органів, а також шляхом взаємного визнання судових рішень у кримінальних справах та, в разі потреби, наближення норм кримінального права.

4. Союз полегшує доступ до правосуддя, зокрема за допомогою принципу взаємного визнання судових та позасудових рішень у цивільних справах.

Стаття 68

Європейська Рада визначає стратегічні настанови законодавчого та оперативного планування в межах простору свободи, безпеки та правосуддя.

Стаття 69

Національні парламенти держав-членів забезпечують відповідність законодавчих пропозицій та ініціатив, поданих на підставі положень Глав 4 та 5 цього Розділу, принципу субсидіарності згідно з положеннями, встановленими в Протоколі про застосування принципів субсидіарності та пропорційності.

Стаття 70

Без шкоди статтям 258, 259 та 260 Рада за пропозицією Комісії може ухвалити заходи, що встановлюють положення, за допомогою яких держави-члени у співпраці з Комісією об'єктивно та неупереджено оцінюють виконання органами влади держав-членів політик Союзу, зазначених в цьому Розділі, зокрема з метою сприяння повному застосуванню принципу взаємного визнання. Європейський Парламент та національні парламенти інформуються про зміст та результати такого оцінювання.

Стаття 71

У рамках Ради створюється Постійний комітет з метою забезпечення в межах Союзу сприяння та зміцнення оперативної співпраці у сфері внутрішньої безпеки. Без шкоди статті 240 Комітет допомагає координувати діяльність компетентних органів влади держав-членів. До

участі в засіданнях Комітету можна залучати представників зацікавлених органів, служб та агенцій Союзу. Європейський Парламент та національні парламенти інформуються про засідання Комітету.

Стаття 72

Цей Розділ не впливає на виконання обов'язків держав-членів стосовно підтримання правопорядку та гарантування внутрішньої безпеки.

Стаття 73

Держави-члени на свій власний розсуд організують між собою та під свою відповідальність такі форми співробітництва та координації, що вони вважають доречними, між компетентними підрозділами адміністрацій, відповідальних за гарантування внутрішньої безпеки.

Стаття 74

Рада ухвалює заходи для забезпечення адміністративного співробітництва між відповідними підрозділами держав-членів у сферах, охоплених цим Розділом, а також між цими підрозділами та Комісією. Рада діє за пропозицією Комісії з врахуванням статті 76 та після проведення консультацій з Європейським Парламентом.

Стаття 75

Коли це необхідно для досягнення цілей, встановлених у статті 67, щодо запобігання та боротьби проти тероризму та пов'язаної із ним діяльності, Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою за допомогою прийняття регламентів, визначає рамки адміністративних заходів щодо руху капіталу та платежів, зокрема заморожування рахунків, фінансових активів або економічних прибутків, що належать або власниками чи утримувачами яких є фізичні або юридичні особи, групи або недержавні утворення. Рада за пропозицією Комісії ухвалює заходи для застосування рамок, зазначених у частині 1. Акти, зазначені в цій статті, містять необхідні положення про правові гарантії.

Стаття 76

Акти, зазначені у Главах 4 та 5, разом із заходами, зазначеними у статті 74, що забезпечують адміністративне співробітництво у сферах, що охоплюються цими Главами, ухвалюються: (а) за пропозицією Комісії або (б) за ініціативою чверті держав-членів.

ГЛАВА 2 ПОЛІТИКА ЩОДО ПРИКОРДОННИХ ПЕРЕВІРОК, ПРИТУЛКУ ТА ІМІГРАЦІЇ

Стаття 77

1. Союз розробляє політику з метою:

(а) забезпечення відсутності будь-якого контролю осіб незалежно від їх громадянства під час перетину внутрішніх кордонів;

(б) проведення перевірок осіб та ефективного моніторингу перетину зовнішніх кордонів;

(с) поступового впровадження інтегрованої системи управління зовнішніми кордонами.

2. Для цілей частини 1 Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, ухвалюють заходи щодо:

(а) спільної візової політики та політики щодо інших короткострокових дозволів на перебування; (б) контролю, якому підлягають особи, які перетинають зовнішні кордони;

(с) умов, за яких громадяни третіх країн можуть вільно подорожувати в межах Союзу протягом короткого періоду;

(д) будь-яких заходів, необхідних для поступового створення інтегрованої системи управління зовнішніми кордонами;

(е) відсутності будь-якого контролю осіб незалежно від їх громадянства, які перетинають

внутрішні кордони.

3. Якщо дії Союзу підтвердять необхідність сприяння реалізації права, зазначеного в пункті (а) частини 2 статті 20, та якщо Договори не передбачають необхідних повноважень, Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, може ухвалити положення стосовно паспортів, документів, що засвідчують особу, дозволів на проживання або будь-яких інших подібних документів. Рада діє одностайно після проведення консультацій із Європейським Парламентом. 4. Ця стаття не впливає на компетенцію держав-членів щодо географічної демаркації їхніх кордонів згідно з міжнародним правом.

Стаття 78

1. Союз розвиває спільну політику притулку, допоміжного та тимчасового захисту з метою надання належного статусу будь-якому громадянину третьої країни, що потребує міжнародного захисту, і забезпечення дотримання принципу невидворення. Ця політика повинна відповідати Женевській конвенції від 28 липня 1951 року та Протоколу від 31 січня 1967 року про статус біженців, а також іншим договорам у цій сфері.

2. Для цілей частини 1 Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, ухвалюють заходи щодо спільної європейської системи притулку, що охоплює:

(а) уніфікований статус притулку для громадян третіх країн, чинний на території всього Союзу; (б) однаковий статус допоміжного захисту для громадян третіх країн, які, не отримуючи європейського притулку, потребують міжнародного захисту;

(с) спільну систему тимчасового захисту переміщених осіб у випадку масового напливу;

(d) спільні процедури надання й позбавлення уніфікованого статусу притулку або допоміжного захисту;

(е) критерії та механізми визначання держави-члена, відповідальної за розгляд звернень щодо притулку або допоміжного захисту;

(f) стандарти умов прийому осіб, які звернулися з проханням надати притулок або допоміжний захист;

(g) партнерство та співробітництво з третіми країнами з метою контролю напливів осіб, що звертаються з проханням надати притулок або допоміжний чи тимчасовий захист.

3. Якщо в одній або кількох державах-членах виникає надзвичайна ситуація, пов'язана з раптовим напливом громадян третіх країн, Рада за пропозицією Комісії може ухвалити тимчасові заходи на користь зацікавлених(-ої) держав(и)-членів(-а). Рада діє після проведення консультацій з Європейським Парламентом.

Стаття 79

1. Союз розвиває спільну імміграційну політику, спрямовану на те, щоб на всіх етапах забезпечити ефективне регулювання міграційних потоків, справедливе поводження з громадянами третіх країн, які на законних підставах перебувають на території держав-членів, запобігати та вживати посилені заходи з боротьби проти нелегальної імміграції й торгівлі людьми.

2. Для цілей частини 1 Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, ухвалюють заходи у таких сферах:

(а) умови в'їзду та проживання, а також стандарти, за якими держави-члени надають довгострокові візи та дозволи на проживання, включаючи такі, що мають на меті об'єднання сімей;

(б) визначення прав громадян третіх країн, що на законних підставах проживають на території держави-члена, включаючи умови, що регулюють свободу руху й проживання в інших державах-членах;

(с) нелегальна імміграція та недозволене проживання, зокрема висилання й репатріація

осіб, які проживають на території держави-члена без дозволу;

(d) боротьба проти торгівлі людьми, зокрема жінками та дітьми.

3. Союз може укласти з третіми країнами угоди про реадмісію до країн походження або країн прибуття громадян третіх країн, що не відповідають або перестали відповідати вимогам щодо в'їзду, перебування або проживання на території однієї з держав-членів.

4. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть встановлювати заходи, що забезпечують сприяння та підтримку дій держав-членів, спрямованих на інтеграцію громадян третіх країн, що законно проживають на їхній території, за винятком будь-якої гармонізації законів та підзаконних актів держав-членів.

5. Ця стаття не впливає на право держав-членів визначати обсяги прийому громадян третіх країн, що прибувають на їхню територію з третіх країн у пошуках самостійної роботи або роботи за наймом.

Стаття 80

Політика Союзу, визначена в цій Главі, та її реалізація регулюється принципом солідарності та справедливого розподілу відповідальності, зокрема фінансових наслідків, між державами-членами. У разі необхідності акти Союзу, ухвалені згідно з цією Главою, містять належні заходи для впровадження цього принципу.

ГЛАВА 3 СУДОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Стаття 81

1. Союз розвиває судове співробітництво в цивільних справах транскордонного змісту на підставі принципу взаємного визнання судових рішень та рішень у позасудових справах. Таке співробітництво може охоплювати ухвалення заходів щодо наближення законів та підзаконних актів держав-членів.

2. Для цілей частини 1 Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, ухвалюють заходи, особливо коли це необхідно для належного функціонування внутрішнього ринку, спрямовані на те, щоб забезпечити:

(a) взаємне визнання та забезпечення виконання у державах-членах судових рішень та рішень у позасудових справах;

(b) транскордонне вручення судових та позасудових документів;

(c) сумісність норм щодо колізії права та юрисдикції, що застосовуються у державах-членах;

(d) співробітництво у збиранні доказів;

(e) ефективний доступ до правосуддя;

(f) усунення перешкод для належного функціонування цивільного провадження, в разі потреби – через сприяння узгодженості правил цивільного процесу, чинних у державах-членах;

(g) розвиток альтернативних методів розв'язання спорів;

(h) підтримку навчання суддів та судового персоналу.

3. Незважаючи на частину 2, заходи, що стосуються сімейного права транскордонного змісту, встановлюються Радою, що діє згідно зі спеціальною законодавчою процедурою. Рада діє одностайно після проведення консультацій з Європейським Парламентом. Рада за пропозицією Комісії може ухвалювати рішення, що визначає ті аспекти сімейного права транскордонного змісту, що можуть бути предметом актів, ухвалених згідно зі звичайною законодавчою процедурою. Рада діє одностайно після проведення консультацій з Європейським Парламентом. Про пропозицію, зазначену у другому абзаці, повідомляються національні парламенти. Якщо національний парламент протягом шести місяців від дати такого повідомлення висловить своє заперечення, рішення не ухвалюється. За відсутності такого заперечення Рада може ухвалити

рішення.

ГЛАВА 4 СУДОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Стаття 82

1. Судове співробітництво в кримінальних справах у Союзі ґрунтується на принципі взаємного визнання вироків та судових рішень, зокрема на наближенні законів та підзаконних актів держав-членів у сферах, зазначених у частині 2 та у статті 83.

Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, ухвалюють заходи:

- (a) для встановлення правил та процедури, що забезпечують визнання в усьому Союзі всіх форм вироків та судових рішень;
- (b) для запобігання та розв'язання конфліктів юрисдикцій держав-членів;
- (c) для підтримання навчання суддів та судового персоналу;
- (d) для сприяння співробітництву судових або аналогічних їм органів держав-членів стосовно проваджень в кримінальних справах та у забезпеченні виконання рішень.

2. Європейський Парламент та Рада за допомогою директив, ухвалених згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть встановити мінімальні правила, наскільки це необхідно для спрощення взаємного визнання вироків та судових рішень, а також сприяння поліцейському та судовому співробітництву в кримінальних справах транскордонного змісту.

Такі правила враховують відмінності між правовими системами та традиціями держав-членів. Такі правила охоплюють:

- (a) взаємну прийнятність доказів у державах-членах;
- (b) права осіб у кримінальному процесі;
- (c) права жертв кримінального злочину;
- (d) будь-які інші окремі аспекти кримінального процесу, які Рада заздалегідь визначила рішенням. Для прийняття такого рішення Рада діє одностайно після отримання згоди Європейського Парламенту. Ухвалення мінімальних правил, зазначених в цій частині, не перешкоджає державам-членам зберігати або запроваджувати вищий рівень захисту осіб.

3. Якщо член Ради вважає, що проект директиви, як зазначено в частині 2, може вплинути на основні аспекти системи кримінального судочинства його держави, він може вимагати передати проект директиви на розгляд Європейської Ради. У такому разі звичайна законодавча процедура призупиняється. Упродовж чотирьох місяців від дати такого призупинення Європейська Рада після обговорення та в разі досягнення консенсусу повертає проект до Ради, яка скасовує призупинення звичайної законодавчої процедури. Упродовж такого ж проміжку часу у разі незгоди та якщо принаймні дев'ять держав-членів висловили намір запровадити посилену співпрацю на основі зазначеного проекту директиви, вони повідомляють про це Європейський Парламент, Раду та Комісію. У такому випадку дозвіл на запровадження посиленої співпраці, зазначеної в частині 2 статті 20 Договору про Європейський Союз та у частині 1 статті 329 цього Договору, вважається наданим, та застосовуються положення щодо посиленої співпраці.

Стаття 83

1. Європейський Парламент та Рада за допомогою директив, ухвалених згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть встановити мінімальні правила щодо визначення кримінальних злочинів та санкцій у сфері особливо тяжкої злочинності транскордонного змісту, що впливає з природи або наслідків таких злочинів або з особливої необхідності спільно боротися проти них.

До сфери такої злочинності належать: тероризм, торгівля людьми та сексуальна експлуатація жінок і дітей, незаконна торгівля наркотиками, незаконна торгівля зброєю,

відмивання грошей, корупція, підробка платіжних засобів, комп'ютерні злочини та організована злочинність. Залежно від тенденцій розвитку злочинності Рада може ухвалити рішення, що визначає інші сфери злочинності згідно з критеріями, визначеними в цій частині. Рада діє одностайно після отримання згоди Європейського Парламенту.

2. Якщо наближення кримінального законодавства доводить істотну важливість забезпечення ефективного виконання політики Союзу у сфері, де вжито заходів із гармонізації, директиви можуть запровадити мінімальні правила, що визначають кримінальні злочини та санкції у відповідній сфері. Без шкоди статті 76 такі директиви ухвалюються такою самою звичайною або спеціальною законодавчою процедурою, якої дотримувались для ухвалення відповідних заходів із гармонізації.

3. Якщо член Ради вважає, що проект директиви, як зазначено в частинах 1 або 2, може вплинути на основні аспекти системи кримінального судочинства його держави, він може вимагати передати проект директиви на розгляд Європейської Ради. У такому разі звичайна законодавча процедура призупиняється. Упродовж чотирьох місяців від дати такого призупинення Європейська Рада після обговорення та в разі досягнення консенсусу повертає проект до Ради, яка скасовує призупинення звичайної законодавчої процедури. Упродовж такого ж проміжку часу у разі незгоди та якщо принаймні дев'ять держав-членів висловили намір запровадити посилену співпрацю на основі зазначеного проекту директиви, вони повідомляють про це Європейський Парламент, Раду та Комісію. У такому випадку дозвіл на запровадження посиленої співпраці, зазначеної в частині 2 статті 20 Договору про Європейський Союз та у частині 1 статті 329 цього Договору, вважається наданим, та застосовуються положення щодо посиленої співпраці.

Стаття 84

Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть встановлювати заходи, що забезпечують сприяння та підтримку дій держав-членів у сфері запобігання злочинності, за винятком будь-якої гармонізації законів та підзаконних актів держав-членів.

Стаття 85

1. Завданням Євроюсту є підтримання й зміцнення координації та співробітництва між національними органами слідства та обвинувачення у сфері тяжких злочинів, що впливають на дві або більше держави-члена або потребують спільного обвинувачення, що ґрунтується на проведених операціях та інформації, наданій органами держав-членів та Європолем.

У цьому контексті Європейський Парламент та Рада за допомогою регламентів, ухвалених згідно зі звичайною законодавчою процедурою, визначають структуру, функціонування, сферу діяльності та завдання Євроюсту.

Завдання можуть включати:

(a) ініціювання кримінальних розслідувань, а також подання пропозицій щодо ініціювання переслідувань, які проводять компетентні національні органи, зокрема щодо злочинів проти фінансових інтересів Союзу;

(b) координацію розслідувань та переслідувань, зазначених в пункті (a);

(c) зміцнення судового співробітництва, зокрема шляхом урегулювання конфліктів юрисдикцій та шляхом тісної співпраці з Європейською судовою мережею.

Ці регламенти також визначають умови залучення Європейського Парламенту та національних парламентів держав-членів до оцінки діяльності Євроюсту.

2. У переслідуваннях, зазначених у частині 1, та без порушення статті 86 формальні дії судового процесу виконуються компетентними національними посадовими особами.

Стаття 86

1. З метою боротьби проти злочинів, що завдають шкоди фінансовим інтересам Союзу, Рада за допомогою регламентів, що ухвалюються згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, може заснувати Європейську прокуратуру при Євроюсті. Рада діє одностайно після отримання згоди Європейського Парламенту. За відсутності одностайності в Раді група, що складається принаймні з дев'яти членів, може вимагати передати проект регламенту на розгляд Європейської Ради. У такому разі процедура в Раді призупиняється. Упродовж чотирьох місяців від дати такого призупинення Європейська Рада після обговорення та в разі досягнення консенсусу повертає проект до Ради для ухвалення. Упродовж такого ж проміжку часу у разі незгоди та якщо принаймні дев'ять держав-членів висловили намір запровадити посилену співпрацю на основі зазначеного проекту регламенту, вони повідомляють про це Європейський Парламент, Раду та Комісію. У такому випадку дозвіл на запровадження посиленої співпраці, зазначеної в частині 2 статті 20 Договору про Європейський Союз та у частині 1 статті 329 цього Договору, вважається наданим, та застосовуються положення щодо посиленої співпраці.

2. Європейська Прокуратура, у належних випадках підтримуючи зв'язок з Європолем, відповідальна за розслідування злочинів проти фінансових інтересів Союзу, а також за звинувачення та притягнення до суду їх виконавців та співників, як це визначено регламентом, зазначеним у частині 1. Європейська прокуратура виконує щодо таких злочинів функції обвинувачення в компетентних судах держав-членів.

3. Регламенти, зазначені у частині 1, визначають загальні положення про Європейську прокуратуру, умови виконання її функцій, процесуальні правила стосовно її діяльності, а також правила щодо прийнятності доказів та правила судового контролю процесуальних заходів, вжитих під час виконання її функцій.

4. Європейська Рада може у той же час або в подальшому ухвалити рішення про внесення змін до частини 1 з метою розширення повноважень Європейської прокуратури на сферу тяжких злочинів транскордонного змісту та про внесення змін до частини 2 щодо виконавців та співників тяжких злочинів, що впливають на більш ніж одну державу-члена. Європейська Рада діє одностайно після отримання згоди Європейського Парламенту та після проведення консультацій з Комісією.

ГЛАВА 5 ПОЛІЦЕЙСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Стаття 87

1. Союз запроваджує поліцейське співробітництво із залученням усіх компетентних органів держав-членів, включаючи поліцію, митницю та інші спеціалізовані правоохоронні служби, що мають відношення до запобігання, виявлення та розслідування кримінальних злочинів.

2. Для цілей частини 1 Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть запроваджувати заходи щодо:

- (а) збирання, зберігання, обробки, аналізу та обміну відповідною інформацією;
- (б) співробітництва, допомоги в навчанні персоналу, обміні персоналом, обладнанням дослідженнями щодо виявлення злочинів;
- (в) спільних методик розслідування, спрямованих на виявлення серйозних форм організованої злочинності.

3. Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, може запровадити заходи, пов'язані з оперативною співпрацею органів, зазначених у цій статті. Рада діє одностайно після проведення консультацій з Європейським Парламентом. За відсутності одностайності в Раді група, що складається принаймні з дев'яти членів, може вимагати передати проект заходів на

розгляд Європейської Ради. У такому разі, процедура в Раді призупиняється. Упродовж чотирьох місяців від дати такого призупинення Європейська Рада після обговорення та в разі досягнення консенсусу повертає проект до Ради для ухвалення.

Упродовж такого ж проміжку часу у разі незгоди та якщо принаймні дев'ять держав-членів висловили намір запровадити посилену співпрацю на основі зазначеного проекту заходів, вони повідомляють про це Європейський Парламент, Раду та Комісію. У такому випадку дозвіл на запровадження посиленої співпраці, зазначеної в частині 2 статті 20 Договору про Європейський Союз та у частині 1 статті 329 цього Договору, вважається наданим, та застосовуються положення щодо посиленої співпраці. Спеціальна процедура, передбачена у другому та третьому абзацах, не застосовується до актів, які є продовженням Шенгенського *acquis*.

Стаття 88

1. Завданням Європолу є підтримка та зміцнення діяльності поліцейських органів та інших правоохоронних служб держав-членів, їхньої взаємної співпраці щодо запобігання та боротьби проти тяжких злочинів, що впливають на дві або більше держав-членів, тероризму та тих форм злочинів, що впливають на спільні інтереси, охоплені політикою Союзу.

2. Європейський Парламент та Рада за допомогою регламентів, ухвалених згідно зі звичайною законодавчою процедурою, визначає структуру Європолу, його функціонування, сферу діяльності та завдання.

Завдання можуть включати:

(а) збір, зберігання, обробку, аналіз та обмін інформацією, зокрема тією, що передається органами влади держав-членів або третіми країнами чи їхніми органами;

(б) координацію, організацію та виконання слідчих та оперативних дій, що проводяться спільно з компетентними органами влади держав-членів або у складі спільних слідчих груп, а за потреби – у зв'язку з Євроюстом. Ці регламенти також встановлюють порядок перевірки діяльності Європолу Європейським Парламентом разом із національними парламентами.

3. Будь-які оперативні дії Європолу повинні здійснюватися у зв'язку з та за згодою органів влади держави-члена або держав-членів, території яких вони стосуються. Застосування примусових заходів є виключним обов'язком компетентних національних органів.

Стаття 89

Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, встановлює умови та обмеження, за яких компетентні органи держав-членів, зазначені у статтях 82 та 87, можуть діяти на території іншої держави-члена, підтримуючи зв'язок з органами влади цієї держави та за їхньою згодою. Рада діє одностайно після проведення консультацій з Європейським Парламентом.

РОЗДІЛ VI ТРАНСПОРТ

Стаття 90

1. Цілі Договорів у сфері, що регулюється цим Розділом, досягаються в рамках спільної транспортної політики.

Стаття 91

1. Для цілей реалізації статті 90 та враховуючи особливості сфери транспорту, Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом та Комітетом Регіонів, встановлюють:

(а) спільні правила для міжнародних перевезень, що прямують на територію або з території держави-члена або перетинають територію однієї або кількох держав-членів;

(б) умови, згідно з якими перевізники-нерезиденти можуть надавати транспортні послуги

в межах держави-члена;

(с) заходи з удосконалення транспортної безпеки;

(d) будь-які інші доречні заходи.

2. Під час ухвалення заходів, зазначених в частині 1, слід враховувати випадки, коли їх застосування може серйозно вплинути на стандарти життя та рівень зайнятості в певних регіонах і функціонування транспортних систем.

Стаття 92

Доки не будуть ухвалені положення, зазначені в частині 1 статті 91, жодна держава-член не може, прямо або опосередковано, ухвалювати положення, що регулюють відповідну сферу станом на 1 січня 1958 року, менш сприятливими для перевізників інших держав-членів, ніж для перевізників цієї держави-члена, а у випадку держав, що приєднуються до Союзу, – на дату їх приєднання, окрім випадків, коли Рада одностайно ухвалює рішення, що передбачає відступ.

Стаття 93

Допомога є сумісною з Договорами, якщо вона задовольняє потреби координації транспорту або вона є відшкодуванням за виконання певних зобов'язань, притаманних концепції громадської послуги.

Стаття 94

Будь-які заходи, вжиті в рамках Договорів стосовно транспортних тарифів та умов, враховують економічний стан перевізників.

Стаття 95

1. Стосовно транспорту в межах Союзу заборонено дискримінацію, що набирає такої форми, коли перевізники встановлюють різні тарифи та різні умови перевезення тих самих товарів тими самими транспортними шляхами залежно від того, до або з якої країни походять або призначено товари.

2. Частина 1 не перешкоджає Європейському Парламенту та Раді ухвалювати інші заходи відповідно до частини 1 статті 91.

3. Рада за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським Парламентом та Економічно-соціальним комітетом встановлює правила з метою виконання положень частини 1. Рада може, зокрема, встановити положення, необхідні для надання установам Союзу можливості забезпечувати дотримання правил, встановлених в частині 1, а користувачам транспорту – отримувати від цього вигоди повною мірою.

4. Комісія за власною ініціативою або за поданням держави-члена розслідує будь-які випадки дискримінації, визначені частиною 1, та після проведення консультацій з відповідною державою-членом ухвалює необхідні рішення в рамках правил, встановлених відповідно до положень частини 3.

Стаття 96

1. Стосовно транспортних операцій, що здійснюються у межах Союзу, державам-членам заборонено встановлювати тарифи та умови, що передбачають будь-який елемент підтримки або захисту інтересів одного або кількох конкретних суб'єктів господарювання або галузей виробництва, доки не отримано дозволу Комісії.

2. Комісія за власною ініціативою або за поданням держави-члена вивчає тарифи та умови, зазначені в частині 1, зокрема враховуючи, з одного боку, вимоги відповідної регіональної економічної політики, потреби слаборозвинених територій та проблеми територій, що зазнали серйозного впливу політичних обставин, а з іншого – вплив таких тарифів та умов на конкуренцію різних видів транспорту. Комісія ухвалює необхідні рішення після проведення консультацій з кожною відповідною державою-членом.

3. Заборона, передбачена частиною 1, не застосовується до тарифів, встановлених для забезпечення конкуренції.

Стаття 97

Збори або обов'язкові платежі за перетин кордонів, що стягують перевізники додатково до транспортних тарифів, не повинні перевищувати розумного рівня з урахуванням реальних витрат. Держави-члени прагнуть поступово зменшити ці витрати. Комісія може надавати державам-членам рекомендації щодо застосування цієї статті.

Стаття 98

Положення цього Розділу не перешкоджають застосуванню заходів, вжитих у Федеративній Республіці Німеччина, тією мірою, якою ці заходи необхідні для компенсації економічних втрат, спричинених поділом Німеччини, економікам деяких регіонів Федеративної Республіки, що зазнали впливу від такого поділу. Через п'ять років після набуття чинності Лісабонським Договором Рада, діючи за пропозицією Комісії, може ухвалити рішення, що скасовує цю статтю.

Стаття 99

При Комісії створюється Дорадчий комітет, до складу якого входять експерти, яких призначають уряди держав-членів. Комісія проводить консультації з Комітетом з транспортних питань, коли вважає це за необхідне.

Стаття 100

1. Положення цього Розділу застосовуються до залізничного, автодорожнього та внутрішнього водного транспорту.

2. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, може запровадити необхідні положення щодо морського та повітряного транспорту. Європейський Парламент та Рада діють після проведення консультацій з Комітетом регіонів та Економічно-соціальним комітетом.

РОЗДІЛ VII СПІЛЬНІ ПРАВИЛА КОНКУРЕНЦІЇ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА НАБЛИЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

ГЛАВА 1 ПРАВИЛА КОНКУРЕНЦІЇ

СЕКЦІЯ 1 ПРАВИЛА, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Стаття 101

1. Як несумісні з внутрішнім ринком забороняються всі угоди між суб'єктами господарювання, рішення об'єднань суб'єктів господарювання та узгоджені практики, що можуть вплинути на торгівлю між державами-членами і метою або наслідком яких є перешкодження, обмеження або спотворення конкуренції на внутрішньому ринку, зокрема ті, що:

(a) прямо або опосередковано встановлюють ціни на купівлю або продаж чи будь-які інші торгівельні умови;

(b) обмежують або контролюють виробництво, ринки, технічний розвиток або інвестиції;

(c) ділять ринки або джерела постачання;

(d) застосовують неоднакові умови в еквівалентних правочинах з іншими торговими сторонами, створюючи цим невідгідні для них умови конкуренції;

(e) обумовлюють укладання договорів прийняття іншими сторонами додаткових зобов'язань, які за своєю суттю або згідно з торгівельними звичаями не пов'язані з предметом цих договорів. 2. Будь-які угоди або рішення, що заборонені на підставі цієї статті, автоматично вважаються нікчемними.

3. Проте положення частини 1 можна оголосити такими, що не застосовуються до:

– будь-якої угоди або категорії угод між суб'єктами господарювання;
– будь-якого рішення або категорії рішень об'єднань суб'єктів господарювання;
– будь-якої узгодженої практики або категорії узгоджених практик, що сприяють удосконаленню виробництва або розповсюдженню продукції, технічному або економічному прогресові, водночас надаючи споживачам змогу отримати належну частку здобутої вигоди, та які:

(а) не накладають на зацікавлені суб'єкти господарювання обмежень, що не є обов'язковими для досягнення цієї мети;

(б) не дають таким суб'єктам господарювання змоги усунути конкуренцію стосовно істотної частини відповідної продукції.

Стаття 102

Як несумісні з внутрішнім ринком забороняються будь-які зловживання одного або кількох суб'єктів господарювання своїм домінуючим становищем на внутрішньому ринку або на істотній його частині тією мірою, якою воно може вплинути на торгівлю між державами-членами. Такі зловживання можуть полягати, зокрема, в:

(а) прямому або опосередкованому встановленні не виправданих цін на купівлю або продаж або інших не виправданих торгівельних умов;

(б) обмеженні виробництва, ринків або технічного розвитку на шкоду споживачам;

(с) застосуванні неоднакових умов у еквівалентних правочинах з іншими торговими сторонами, що створює не вигідні для них умови конкуренції;

(д) обумовленні укладання договорів прийняттям іншими сторонами додаткових зобов'язань, які за своєю суттю або згідно з торгівельними звичаями не пов'язані з предметом цих договорів.

Стаття 103

1. Рада за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським Парламентом ухвалює необхідні регламенти або директиви, спрямовані на втілення принципів, встановлених у статтях 101 та 102.

2. Регламенти або директиви, зазначені у частині 1, призначені, зокрема:

(а) для забезпечення дотримання заборони, встановленої в частині 1 статті 101 та в статті 102, запроваджуючи положення про сплату штрафів та пені;

(б) для встановлення детальних правил застосування частини 3 статті 101 з урахуванням необхідності, з одного боку, забезпечити ефективний нагляд, а з іншого боку, зробити адміністрування якомога простішим;

(с) для визначення в разі необхідності сфери застосування статей 101 та 102 в різних галузях економіки;

(д) для визначення відповідних функцій Комісії та Суду Європейського Союзу в застосуванні положень, встановлених у цій частині;

(е) для встановлення зв'язку між національними законодавствами та положеннями цієї секції або положеннями, що ухвалені відповідно до цієї статті.

Стаття 104

До набуття чинності положеннями, ухваленими відповідно до статті 103, органи влади держав-членів ухвалюють рішення про прийнятність угод, рішень та узгоджених практик, а також про зловживання домінуючим становищем на внутрішньому ринку згідно з їхнім національним законодавством та статтею 101, зокрема її частиною 3, та статтею 102.

Стаття 105

1. Без шкоди статті 104 Комісія забезпечує застосування принципів, встановлених у статтях 101 та 102. За заявою держави-члена або за власною ініціативою та у співпраці з компетентними органами влади держав-членів, що надають їй допомогу, Комісія розслідує

випадки ймовірного порушення цих принципів. Якщо встановлено, що порушення мало місце, Комісія пропонує належні заходи для його припинення.

2. Якщо порушення, зазначене в частині 1, не усунуто, Комісія ухвалює обґрунтоване рішення, що констатує порушення принципів. Комісія може оприлюднити своє рішення й уповноважити держави-члени вжити заходів, необхідних для виправлення ситуації, визначивши їхні умови та деталі.

3. Комісія може ухвалити регламенти щодо категорій угод, стосовно яких Радою ухвалено регламент або директиву відповідно до пункту (b) частини 2 статті 103.

Стаття 106

1. Щодо державних суб'єктів господарювання та суб'єктів господарювання, яким держави-члени надають особливі або виключні права, держави-члени не вводять в дію та не зберігають чинність жодного заходу, що суперечить правилам, зазначеним у Договорах, зокрема таким, що визначені в статті 18 та статтях 101-109.

2. Суб'єкти господарювання, яким довірено бути операторами послуг загального економічного інтересу або які мають характер прибуткової монополії, підпадають під дію правил, що містяться в Договорах, зокрема правил конкуренції, тією мірою, якою застосування таких правил не заважає, *de jure* або *de facto*, виконанню окремих завдань, які їм доручено. Розвиток торгівлі не повинен зазнавати впливу у такій мірі, в якій це суперечить інтересам Союзу.

3. Комісія забезпечує застосування положень цієї статті і за необхідності направляє державам-членам належні директиви або рішення.

СЕКЦІЯ 2 ДОПОМОГА, ЩО НАДАЄТЬСЯ ДЕРЖАВАМИ

Стаття 107

1. Якщо в Договорах не обумовлено інакше, допомога, яку в будь-якій формі надає держава-член або яку надано за рахунок державних ресурсів, що спотворює або загрожує спотворити конкуренцію, надаючи переваги певним суб'єктам господарювання або виробництву певних товарів, є несумісною з внутрішнім ринком тією мірою, якою вона впливає на торгівлю між державами-членами.

2. Сумісною з внутрішнім ринком є:

(a) допомога соціального характеру, надана окремим споживачам, за умови, що вона надається без дискримінації на підставі походження відповідних товарів;

(b) допомога для ліквідації наслідків стихійного лиха або надзвичайних ситуацій;

(c) допомога, надана економіці певних регіонів Федеративної Республіки Німеччини, що зазнали впливу поділу Німеччини, тією мірою, якою така допомога необхідна для компенсації економічних втрат, спричинених таким поділом. Через п'ять років після набуття чинності Лісабонським Договором Рада, діючи за пропозицією Комісії, може ухвалити рішення, що скасовує цей пункт.

3. Сумісною з внутрішнім ринком можна вважати:

(a) допомогу, що сприяє економічному розвитку регіонів з надзвичайно низьким рівнем життя або високим рівнем безробіття та регіонів, зазначених в статті 349, з огляду на їх структурну, економічну та соціальну ситуацію;

(b) допомогу, що сприяє здійсненню важливого проекту спільного європейського інтересу або усуває суттєву шкоду функціонуванню економіки держави-члена;

(c) допомогу, що сприяє розвитку певних видів економічної діяльності або певних сфер економіки, якщо така допомога не впливає негативно на умови торгівлі такою мірою, що це суперечить спільному інтересові;

(d) допомогу, що сприяє культурному розвитку та збереженню культурної спадщини,

якщо така допомога не впливає на умови торгівлі та конкуренцію в Союзі такою мірою, що це суперечить спільному інтересові;

(е) інші категорії допомоги, що можуть бути визначені рішенням Ради за пропозицією Комісії.

Стаття 108

1. Комісія у співпраці з державами-членами постійно наглядає за всіма системами допомоги, що існують в цих державах. Комісія пропонує державам будь-які належні заходи, необхідні для поступового розвитку або для функціонування внутрішнього ринку.

2. Якщо після повідомлення зацікавлених сторін з пропозицією подати свої коментарі Комісія встановлює, що допомога, яку надала держава-член або яку отримано з державних ресурсів, є несумісною з внутрішнім ринком з огляду на статтю 107 або що таку допомогу використовують неналежним чином, вона приймає рішення, що вимагає від зацікавленої держави-члена скасувати або змінити таку допомогу протягом строку, який встановлює Комісія. Якщо зацікавлена держава-член не виконує рішення протягом установленого строку, Комісія або будь-яка інша зацікавлена держава-член може як відступ від положень статей 258 та 259 передати питання безпосередньо до Суду Європейського Союзу. Як відступ від статті 107 або регламентів, передбачених у статті 109, Рада за зверненням держави-члена може одностайно ухвалити рішення, якщо воно виправдане винятковими обставинами, про те, що допомогу, яку ця держава надає або має намір надати, визнано сумісною з внутрішнім ринком. Якщо Комісія вже почала стосовно зазначеної допомоги процедуру, передбачену в абзаці першому цієї частини, факт звернення зацікавленої держави-члена до Ради призводить до призупинення цієї процедури, доки Рада не повідомить свою позицію. Проте, якщо Рада не повідомить свою позицію протягом трьох місяців від моменту подання зазначеного звернення, Комісія надає своє рішення у цій справі.

3. Держави-члени інформують Комісію про будь-які плани щодо надання або зміни допомоги завчасно, щоб вона мала змогу подати свої коментарі. Якщо Комісія вважає, що будь-який такий план є несумісний з внутрішнім ринком з огляду на статтю 107, вона невідкладно розпочинає процедуру, передбачену в частині 2. Зацікавлена держава-член не вживає запланованих заходів до завершення цієї процедури остаточним рішенням.

4. Комісія може ухвалити регламенти стосовно категорій державної допомоги, які відповідно до статті 109 Рада визначила такими, які можуть бути звільнені від процедури, передбаченої частиною 3 цієї статті.

Стаття 109

Рада за пропозицією Комісії та після проведення консультації з Європейським Парламентом може ухвалити необхідні регламенти для застосування статей 107 та 108 та, зокрема, визначити умови застосування частини 3 статті 108 та категорії допомоги, які звільняються від такої процедури.

ГЛАВА 2 ПОДАТКОВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 110

Жодна держава-член прямо або опосередковано не накладає на продукцію інших держав-членів будь-які внутрішні податки будь-якого типу, що перевищують податки, прямо або опосередковано накладені на подібну продукцію національного виробництва. Окрім того, жодна держава-член не накладає на продукцію інших держав-членів жодних внутрішніх податків, що за своєю суттю надають непрямий захист іншій продукції.

Стаття 111

Якщо держава-член експортує продукцію на територію іншої держави-члена, будь-яке відшкодування внутрішнього податку не може перевищувати внутрішнього податку, прямо або

опосередковано накладеного на цю продукцію.

Стаття 112

Звільнення від сплати та відшкодування платежів, що не є податком з обороту, акцизними зборами та іншими формами непрямого оподаткування стосовно експорту до інших держав-членів, не надаються, а компенсаційні податки стосовно імпорту з держав-членів не накладаються, якщо зазначені вище заходи обмеженого строку дії не були попередньо затверджені Радою за пропозицією Комісії.

Стаття 113

Рада, діючи одностайно згідно зі спеціальною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Європейським Парламентом та Економічно-соціальним комітетом, ухвалює положення щодо гармонізації законодавства стосовно податків з обороту, акцизних зборів та інших форм непрямого оподаткування тією мірою, якою така гармонізація необхідна для забезпечення створення і функціонування внутрішнього ринку та для уникнення спотворення конкуренції.

ГЛАВА 3 НАБЛИЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Стаття 114

1. Якщо в Договорах не обумовлено інакше, нижчезазначені положення застосовуються для досягнення цілей, встановлених у статті 26. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом, ухвалюють заходи щодо наближення положень законів, підзаконних або адміністративних актів держав-членів, спрямованих на створення та функціонування внутрішнього ринку.

2. Частина 1 не застосовується до фінансових положень, положень про вільний рух осіб або положень, що стосуються прав та інтересів найманих працівників.

3. У своїх пропозиціях щодо здоров'я, безпеки, охорони довкілля та захисту прав споживачів, передбачених частиною 1, Комісія бере за основу високий рівень захисту з урахуванням, зокрема, будь-яких нових досягнень, що ґрунтуються на наукових фактах. У межах своїх відповідних повноважень Європейський Парламент та Рада також прагнуть досягти цієї мети.

4. Якщо держава-член, після того як Європейський Парламент та Рада, Рада або Комісія ухвалила захід із гармонізації, вважає за необхідне зберегти національні положення на підставі важливих потреб, зазначених у статті 36 або пов'язаних із захистом довкілля або умов праці, вона інформує Комісію про ці положення та підстави для їх збереження.

5. Окрім того, без шкоди частині 4, якщо, після того як Європейський Парламент та Рада, Рада або Комісія ухвалила захід із гармонізації, держава-член, виходячи з проблеми, характерної для цієї держави-члена та що постала після запровадження заходу з гармонізації, вважає за необхідне впровадити національні положення на підставі нового наукового доказу щодо захисту довкілля або умов праці, вона повідомляє Комісії про заплановані положення та причини їх впровадження. 6. Комісія упродовж шести місяців після повідомлень, зазначених у частинах 4 та 5, схвалює або відхиляє відповідні національні положення, попередньо перевіривши, чи не є такі положення проявом свавільної дискримінації або прихованим обмеженням торгівлі між державами-членами та чи не становлять вони перешкоди функціонуванню внутрішнього ринку. За відсутності рішення Комісії протягом цього строку національні положення, зазначені в частинах 4 та 5, вважаються затвердженими. Якщо складність питання є достатньою причиною і за відсутності загрози здоров'ю людей, Комісія може сповістити зацікавлену державу-члена про те, що строк, зазначений в цій частині, може бути продовжено ще на період до шести місяців.

7. Якщо на підставі частини 6 державі-члену надано дозвіл залишити або впровадити національні положення, що є відступом від заходів щодо гармонізації, Комісія невідкладно перевіряє, чи необхідно запропонувати внесення змін до цього заходу.

8. Якщо держава-член порушує окрему проблему щодо охорони суспільного здоров'я у сфері, де проведено заходи з попередньої гармонізації, вона звертає на це увагу Комісії, яка невідкладно перевіряє те, чи необхідно запропонувати Раді належні заходи.

9. Як виняток з процедури, встановленої в статтях 258 та 259, Комісія та будь-яка держава-член можуть передати справу безпосередньо до Суду Європейського Союзу, якщо вона вважає, що інша держава-член неналежним чином використовує повноваження, передбачені цією статтею. 10. Заходи з гармонізації, зазначені в цій статті, в належних випадках містять захисне застереження, що вповноважує держави-члени вживати з огляду на одну або більше неекономічних причин, зазначених у статті 36, тимчасових заходів, що підлягають процедурі контролю Союзу.

Стаття 115

Без шкоди статті 114 Рада, діючи одностайно згідно зі спеціальною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Європейським Парламентом та Економічно-соціальним комітетом, видає директиви щодо наближення таких законів, підзаконних або адміністративних актів держав-членів, що безпосередньо впливають на створення або функціонування внутрішнього ринку.

Стаття 116

Якщо Комісія виявляє, що розбіжності між положеннями, встановленими в законах, підзаконних або адміністративних актах держав-членів, спотворюють умови конкуренції на внутрішньому ринку і що таке спотворення необхідно усунути, Комісія проводить консультації з зацікавленими державами-членами.

Якщо після консультацій сторони не дійшли згоди щодо усунення зазначеного спотворення, Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, видають відповідні директиви. Можуть бути ухвалені будь-які інші необхідні заходи, передбачені Договорами.

Стаття 117

1. Якщо є підстави побоюватися, що ухвалення або зміна національних положень, встановлених у законах, підзаконних або адміністративних актах, може спричинити спотворення у значенні статті 116, то держава-член, що має такий намір, проводить консультації з Комісією. Після проведення консультацій з державами-членами Комісія рекомендує зацікавленим державам-членам такі заходи, які можуть бути доцільними для уникнення такого спотворення.

2. Якщо держава-член, що має намір запровадити або внести зміни у свої власні акти, не дотримується рекомендації Комісії, інші держави-члени не зобов'язані на підставі статті 116 змінювати свої національні положення, щоб усунути такі спотворення. Положення статті 116 не застосовуються, якщо держава-член, що проігнорувала рекомендацію Комісії, спричиняє спотворення, що завдає шкоди лише їй.

Стаття 118

У контексті створення і функціонування внутрішнього ринку Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, встановлюють заходи щодо започаткування Європейського права інтелектуальної власності з метою запровадження уніфікованого захисту прав інтелектуальної власності в усьому Союзі та з метою встановлення централізованого механізму надання дозволів, узгодження та нагляду в межах усього Союзу. Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, за допомогою регламентів встановлює положення щодо мови Європейського права інтелектуальної власності. Рада діє одностайно після проведення консультацій з Європейським Парламентом.

РОЗДІЛ VIII ЕКОНОМІЧНА ТА МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА

Стаття 119

1. Для цілей, встановлених у статті 3 Договору про Європейський Союз, діяльність держав-членів та Союзу, як передбачено у Договорах, включає затвердження економічної політики, що ґрунтується на тісній координації економічних політик держав-членів на внутрішньому ринку і на визначенні спільних цілей та яка здійснюється на принципі відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією.

2. Одночасно із зазначеним вище та як передбачено в Договорах та згідно з визначеними в ньому процедурами, така діяльність включає єдину валюту – євро, а також визначення й здійснення єдиної монетарної політики та політики обмінного курсу з головною ціллю – підтримувати цінову стабільність та без шкоди цій цілі підтримувати загальні економічні політики в рамках Союзу згідно з принципом відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією.

3. Ця діяльність держав-членів та Союзу обумовлює дотримання таких керівних принципів: стабільні ціни, здорові державні фінанси та монетарні умови, стабільний баланс платежів.

ГЛАВА 1 ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА

Стаття 120

Держави-члени провадять свої економічні політики з метою сприяння досягненню цілей Союзу, як це визначено у статті 3 Договору про Європейський Союз, та в контексті загальних керівних принципів, зазначених в частині 2 статті 121. Держави-члени та Союз діють згідно з принципом відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією, сприяючи ефективному розподілу ресурсів та відповідно до принципів, встановлених у статті 119.

Стаття 121

1. Держави-члени вважають свої економічні політики предметом спільного інтересу та координують їх у рамках Ради відповідно до положень статті 120.

2. Рада за рекомендацією Комісії формулює проект загальних керівних принципів щодо економічних політик держав-членів та Союзу й звітує про свої висновки Європейській Раді. Європейська Рада на підставі звіту Ради обговорює висновки щодо загальних керівних принципів економічних політик держав-членів та Союзу. На підставі зазначених висновків Рада ухвалює рекомендацію, встановлюючи ці загальні керівні принципи. Рада повідомляє Європейському Парламенту про свою рекомендацію.

3. З метою забезпечення тіснішої координації економічних політик та сталої конвергенції економічних досягнень держав-членів Рада на підставі поданих звітів Комісії стежить за економічним розвитком кожної держави-члена та Союзу та за відповідністю економічних політик загальним керівним принципам, зазначеним в частині 2, а також регулярно проводить загальну оцінку. Для цілей такого багатостороннього нагляду держави-члени надають Комісії інформацію про свої важливі заходи у сфері їхньої економічної політики та іншу інформацію, яку вони вважають необхідною.

4. Якщо згідно з процедурою, зазначеною в частині 3, встановлено, що економічну політику держави-члена не узгоджено з загальними керівними принципами, зазначеними в частині 2, або якщо вона загрожує належному функціонуванню економічного та валютного союзу, Комісія може надіслати попередження відповідній державі-членові. Рада за рекомендацією Комісії може надіслати необхідні рекомендації відповідній державі-членові. Рада за пропозицією Комісії може прийняти рішення про оприлюднення своїх рекомендацій. У рамках сфери застосування цієї частини Рада діє без урахування голосу члена Ради, що представляє

відповідну державу-члена. Кваліфікована більшість інших членів Ради визначається відповідно до пункту (а) частини 3 статті 238.

5. Голова Ради та Комісія звітують Європейському Парламентові про результати багатостороннього нагляду. Голову Ради може бути запрошено до участі у засіданні компетентного комітету Європейського Парламенту, якщо Рада оприлюднила свої рекомендації.

6. Європейський Парламент та Рада, діючи за допомогою регламентів та згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть ухвалити детальні правила процедури багатостороннього нагляду, зазначеної в частинах 3 та 4.

Стаття 122

1. Без шкоди будь-яким іншим процедурам, передбаченим в Договорах, Рада за пропозицією Комісії може, в дусі солідарності між державами-членами, прийняти рішення щодо заходів, доречних в економічній ситуації, зокрема у випадку серйозних ускладнень у постачанні деяких товарів, особливо у сфері енергетики.

2. Якщо держава-член перебуває у складному становищі або їй загрожують серйозні ускладнення, спричинені природним стихійним лихом або надзвичайними обставинами поза її контролем, Рада за пропозицією Комісії може за певних умов надати відповідній державі-члену фінансову допомогу Союзу. Голова Ради повідомляє Європейському Парламенту про прийняте рішення.

Стаття 123

1. Європейському центральному банку та центральним банкам держав-членів (далі – “національні центральні банки”) заборонено надавати овердрафти або будь-які інші кредитні ресурси установам, органам, службам або агенціям Союзу, центральним урядам, регіональним, місцевим або іншим органам державної влади та іншим органам, діяльність яких регулюється публічним правом, або державним підприємствам держав-членів. Європейському центральному банку та національним центральним банкам також заборонено безпосередньо купувати у зазначених вище органів та установ боргові зобов’язання.

2. Частина 1 не застосовується до кредитних установ, що є державною власністю та яким національні центральні банки та Європейський центральний банк надають у контексті надання грошових резервів центральних банків такий самий режим, що й приватним кредитним установам.

Стаття 124

Заборонено будь-які заходи, що не ґрунтуються на розсудливих міркуваннях та які встановлюють привілейований доступ до фінансових установ для установ, органів, служб або агенцій Союзу, центральних урядів, регіональних, місцевих або інших органів державної влади та інших органів, діяльність яких регулюється публічним правом, або для державних підприємств держав-членів.

Стаття 125

1. Союз не несе відповідальності та не бере на себе зобов’язань центральних урядів, регіональних, місцевих або інших органів державної влади та інших органів, діяльність яких регулюється публічним правом, або державних підприємств будь-якої держави-члена без шкоди взаємним фінансовим гарантіям щодо спільного виконання окремого проекту. Держава-член не несе відповідальності та не бере на себе зобов’язань центральних урядів, регіональних, місцевих або інших органів державної влади та інших органів, діяльність яких регулюється публічним правом, або державних підприємств іншої держави-члена без шкоди взаємним фінансовим гарантіям щодо спільного виконання окремого проекту.

2. Рада за пропозицією Комісії та після проведення консультацій із Європейським Парламентом може в разі потреби встановити визначення для застосування заборон, зазначених в статтях 123, 124, а також в цій статті.

Стаття 126

1. Держави-члени уникають надмірного державного дефіциту.
2. Комісія стежить за розвитком бюджетної ситуації та розміром державного боргу в державах-членах, щоб виявити значні помилки.

Зокрема, Комісія перевіряє дотримання бюджетної дисципліни на підставі таких двох критеріїв: (а) чи співвідношення запланованого або фактичного державного дефіциту до валового внутрішнього продукту перевищує контрольне значення, окрім випадків коли:

- це співвідношення істотним чином та безперервно зменшувалось й досягло рівня, близького до контрольного значення;
- або ж, навпаки, перевищення контрольного значення є винятковим і тимчасовим, а співвідношення лишається близьким до контрольного значення;

(б) чи співвідношення державного боргу до валового внутрішнього продукту перевищує контрольне значення, окрім випадків, коли таке співвідношення достатньою мірою зменшується та в задовільному темпі наближається до контрольного значення. Контрольне значення визначено в Протоколі про процедуру щодо надмірного дефіциту, що додається до Договорів.

3. Якщо держава-член не виконує вимог за одним або обома зазначеними критеріями, Комісія готує звіт. Звіт Комісії також враховує те, чи перевищує державний дефіцит державні видатки на інвестиції, враховує всі інші важливі фактори, включаючи середньостроковий економічний та бюджетний стан держави-члена. Комісія може також підготувати звіт, якщо вона вважає, що, незважаючи на дотримання вимог за цими критеріями, існує ризик надмірного дефіциту у державі-члені.

4. Економічно-фінансовий комітет готує висновок щодо звіту Комісії.

5. Якщо Комісія вважає, що в державі-члені існує або може виникнути надмірний дефіцит, вона надсилає відповідній державі-члену висновок та інформує про це Раду.

6. Рада за пропозицією Комісії, розглянувши будь-які зауваження, які держава-член може зробити за бажанням, та після загальної оцінки ситуації приймає рішення про те, чи існує надмірний дефіцит.

7. Якщо Рада відповідно до частини 6 приймає рішення про те, що існує надмірний дефіцит, Рада без необґрунтованого зволікання за рекомендацією Комісії ухвалює рекомендації, адресовані відповідній державі-члену для того, щоб покласти край цій ситуації протягом визначеного строку. Враховуючи положення частини 8, ці рекомендації не оприлюднюються.

8. Якщо Рада встановлює, що протягом визначеного строку не вжито ефективних заходів у відповідь на її рекомендації, Рада може оприлюднити свої рекомендації.

9. Якщо держава-член й надалі не реалізує рекомендації Ради, Рада може прийняти рішення щодо направлення державі-члену повідомлення про потребу протягом визначеного строку вжити заходів для скорочення дефіциту, які Рада вважає необхідними для того, щоб виправити таку ситуацію. У такому разі Рада, щоб перевірити, чи докладає відповідна держава-член зусиль, спрямованих на виправлення ситуації, може вимагати від неї подавати звіти відповідно до визначеного розкладу.

10. Права на подання позову, передбачені в статтях 258 та 259, не можуть здійснюватись в рамках частин 1-9 цієї статті.

11. Доки держава-член не дотримується рішення, прийнятого відповідно до частини 9, Рада може прийняти рішення вжити або за певних обставин інтенсифікувати дію одного або кількох таких заходів:

- вимагати, щоб відповідна держава-член оприлюднила додаткову інформацію, що визначається Радою, перед емісією облігацій та інших цінних паперів;
- закликати Європейський інвестиційний банк переглянути свою позикову політику щодо відповідної держави-члена;

- вимагати, щоб відповідна держава-член внесла до Союзу безвідсотковий депозит належного розміру, доки Рада не вирішить, що надмірний дефіцит усунуто;
- накладати штрафи належних розмірів. Голова Ради повідомляє Європейському Парламенту про прийнятті рішення.

12. Рада скасовує деякі або всі рішення або рекомендації, зазначені в частинах 6-9 та 11 у тій мірі, в якій Рада вважає, що надмірний дефіцит у відповідній державі-члені усунуто. Якщо Рада попередньо оприлюднила рекомендації, Рада, як тільки рішення відповідно до частини 8 скасовується, робить публічну заяву про те, що у відповідній державі-члені більше немає надмірного дефіциту.

13. Під час прийняття рішень або рекомендацій, зазначених у частинах 8, 9, 11 та 12, Рада діє за рекомендацією Комісії. Якщо Рада ухвалює заходи, зазначені у частинах 6-9, 11 та 12, Рада діє без урахування голосу члена Ради, який представляє відповідну державу-члена. Кваліфікована більшість інших членів Ради визначається відповідно до пункту (а) частини 3 статті 238.

14. Подальші положення, пов'язані з виконанням процедури, описаної у цій статті, визначаються у Протоколі щодо процедури надмірного дефіциту, що додається до Договорів.

Рада, діючи одностайно згідно зі спеціальною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Європейським Парламентом та Європейським центральним банком, ухвалює належні положення, що у подальшому замінять згаданий Протокол. З урахуванням інших положень цієї частини Рада за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським Парламентом встановлює детальні правила та визначення щодо застосування положень згаданого Протоколу.

ГЛАВА 2 МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА

Стаття 127

1. Головною ціллю Європейської системи центральних банків (далі – “ЄСЦБ”) є підтримання цінової стабільності. Без шкоди цілі стабільності цін ЄСЦБ підтримує загальні економічні політики в Союзі, щоб сприяти досягненню цілей Союзу, визначених в статті 3 Договору про Європейський Союз. ЄСЦБ діє згідно з принципом відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією, сприяючи ефективному розподілу ресурсів та дотримуючись принципів, встановлених у статті 119.

2. Основними завданнями, що виконуються ЄСЦБ, є:

- визначення та реалізація монетарної політики Союзу;
- проведення валютно-обмінних операцій, що відповідають положенням статті 219;
- утримання та управління офіційними валютними резервами держав-членів;
- сприяння безперешкодному функціонуванню платіжних систем.

3. Третій абзац частини 2 є таким, що не шкодить урядам держав-членів утримувати та управляти обіговими валютними активами.

4. Із Європейським центральним банком проводяться консультації:

- стосовно будь-яких запропонованих актів Союзу у сферах компетенції Європейського центрального банку;
- національними органами влади стосовно будь-якого проекту законодавчого положення в сферах компетенції Європейського центрального банку, проте в межах та за умов, встановлених Радою згідно з процедурою, передбаченою в частині 4 статті 129.

Європейський центральний банк може надавати висновки установам, органам, службам та агенціям Союзу або національним органам влади з питань, що належать до сфер його компетенції.

5. ЄСЦБ сприяє безперешкодному провадженню політик, що реалізуються компетентними органами влади стосовно пруденційного нагляду за діяльністю кредитних установ та стабільністю

фінансової системи.

6. Рада, діючи за допомогою регламентів згідно з особливою законодавчою процедурою, може одностайно та після проведення консультацій із Європейським Парламентом та Європейським центральним банком покласти на Європейський центральний банк особливі завдання щодо політик стосовно пруденційного нагляду за діяльністю кредитних та інших фінансових установ, за винятком страхових підприємств.

Стаття 128

1. Європейський центральний банк має виключне право давати дозвіл на емісію банкнот євро в Союзі. Такі банкноти можуть емітувати Європейський центральний банк та національні центральні банки. Лише банкноти, що емітовані Європейським центральним банком та національними центральними банками, мають статус законного платіжного засобу в Союзі.

2. Держави-члени можуть емітувати монети євро з урахуванням обсягу емісії, що затверджується Європейським центральним банком. Рада за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським Парламентом та Європейським центральним банком може ухвалювати заходи щодо гармонізації номіналів та технічних характеристик усіх монет, призначених до обігу, в обсязі, необхідному для забезпечення їх безперешкодного обігу у межах Союзу.

Стаття 129

1. Управління діяльністю ЄСЦБ здійснюється керівними органами Європейського центрального банку, якими є Керівна рада та Правління.

2. Статут Європейської системи центральних банків та Європейського центрального банку (надалі: “Статут ЄСЦБ та ЄЦБ”) викладено у Протоколі, що додається до Договорів.

3. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть вносити зміни до статей: 5.1, 5.2, 5.3, 17, 18, 19.1, 22, 23, 24, 26, 32.2, 32.3, 32.4, 32.6, пункту (а) статті 33.1 та статті 36 Статуту ЄСЦБ та ЄЦБ. Європейський Парламент та Рада діють за рекомендацією Європейського центрального банку та після проведення консультацій з Комісією або за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським центральним банком.

4. Рада або за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським Парламентом та Європейським центральним банком, або за рекомендацією Європейського центрального банку та після проведення консультацій з Європейським Парламентом та Комісією ухвалює положення, зазначені у статтях 4, 5.4, 19.2, статті 20, 28.1, 29.2, 30.4 та 34.3 Статуту ЄСЦБ та ЄЦБ.

Стаття 130

Здійснюючи повноваження та виконуючи завдання і обов'язки, покладені на них Договорами та Статутом ЄСЦБ та ЄЦБ, ані Європейський центральний банк, ані національний центральний банк, ані будь-який член їхніх керівних органів, не звертаються за вказівками та не приймають їх від установ, органів, служб або агенцій Союзу, будь-якого уряду держави-члена або будь-якого іншого органу. Установи, органи, служби або агенції Союзу та уряди держав-членів беруть на себе зобов'язання поважати цей принцип та не намагатися впливати на членів керівних органів Європейського центрального банку або національних центральних банків під час виконання їхніх завдань.

Стаття 131

Кожна держава-член забезпечує сумісність свого національного законодавства, включаючи установчі документи її національного центрального банку, з Договорами та Статутом ЄСЦБ та ЄЦБ.

Стаття 132

1. З метою виконання завдань, доручених ЄСЦБ, Європейський центральний банк згідно з

положеннями Договорів та відповідно до умов, встановлених у Статуті ЄСЦБ та ЄЦБ:

– ухвалює регламенти тією мірою, якою це необхідно для виконання завдань, визначених в першому абзаці статті 3.1, у статтях 19.1, 22 та у статті 25.2 Статуту ЄСЦБ та ЄЦБ у випадках, що визначаються в актах Ради, зазначених у частині 4 статті 129;

– приймає рішення, необхідні для виконання завдань, доручених ЄСЦБ відповідно до Договорів та Статуту ЄСЦБ та ЄЦБ;

– дає рекомендації та надає висновки.

2. Європейський центральний банк може прийняти рішення про опублікування своїх рішень, рекомендацій та висновків.

3. У межах та відповідно до умов, ухвалених Радою згідно з процедурою, встановленою у частині 4 статті 129, Європейський центральний банк має право накладати штрафи або пеню на суб'єктів господарювання за недотримання зобов'язань, що випливають з його регламентів та рішень.

Стаття 133

Без шкоди повноваженням Європейського центрального банку Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, встановлюють заходи, необхідні для використання євро як єдиної валюти. Такі заходи ухвалюються після проведення консультацій з Європейським центральним банком.

ГЛАВА 3 ІНСТИТУЦІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 134

1. З метою сприяння координації політик держав-членів у повному обсязі, необхідному для функціонування внутрішнього ринку, створено Економічно-фінансовий комітет.

2. Економічно-фінансовий комітет має такі завдання:

– готувати висновки на запит Ради, Комісії або за власною ініціативою для передачі їх цим установам;

– стежити за економічною та фінансовою ситуацією в державах-членах та Союзі й регулярно звітувати про неї Раді та Комісії, зокрема з питань фінансових відносин з третіми країнами та міжнародними установами;

– без шкоди статті 240 сприяти підготовці роботи Ради, зазначеної у статтях 66, 75, частинах 2, 3, 4 та 6 статті 121, статтях 122, 124, 125, 126, у частині 6 статті 127, у частині 2 статті 128, у частинах 3 та 4 статті 129, у статті 138, у частинах 2 та 3 статті 140, у статті 143, у частинах 2 та 3 статті 144 та у статті 219, а також виконувати інші дорадчі та підготовчі завдання, покладені на нього Радою;

– перевіряти принаймні раз на рік ситуацію в сфері руху капіталу та свободи платежів, що є результатом застосування Договорів та заходів, ухвалених Радою; перевірка охоплює всі заходи, пов'язані з рухом капіталу та платежів; Комітет звітує Комісії та Раді про результати цієї перевірки. Держави-члени, Комісія та Європейський центральний банк – кожен призначає не більше двох членів Комітету.

3. Рада за пропозицією Комісії та після проведення консультацій із Європейським центральним банком та Комітетом, зазначеним у цій статті, встановлює детальні положення щодо складу Економічно-фінансового комітету. Голова Ради інформує Європейський Парламент про таке рішення.

4. На додаток до завдань, встановлених у частині 2, якщо і доки існують держави-члени, щодо яких застосовується відступ, зазначений у статті 139, Комітет стежить за монетарною та фінансовою ситуацією та загальною системою платежів у таких державах-членах і регулярно звітує про це Раді та Комісії.

Стаття 135

Щодо питань, що регулюються частиною 4 статті 121, статтею 126, за винятком частини 14, статтею 138, частиною 1 статті 140, першим абзацом частини 2 статті 140, частиною 3 статті 140 та статтею 219, Рада або держава-член можуть звернутися до Комісії із запитом надати рекомендацію або пропозицію залежно від обставин. Комісія вивчає цей запит та невідкладно подає свої висновки Раді.

ГЛАВА 4 ОСОБЛИВІ ПОЛОЖЕННЯ ДЛЯ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ, ВАЛЮТОЮ ЯКИХ Є ЄВРО

Стаття 136

1. З метою забезпечення належного функціонування економічного та валютного союзу та відповідно до положень Договорів Рада згідно з належною процедурою з-поміж тих, що зазначені в статтях 121 та 126, за винятком процедури, встановленої в частині 14 статті 126, ухвалює заходи, спеціально призначені для тих держав-членів, валютою яких є євро:

(a) для посилення координації їхньої бюджетної дисципліни та нагляду за нею;

(b) для встановлення керівних принципів економічної політики цих держав, водночас забезпечуючи їхню сумісність з керівними принципами, ухваленими для всього Союзу, та нагляд за цими державами.

2. Участь у голосуванні щодо заходів, встановлених у частині 1, беруть лише ті члени Ради, які представляють держави-члени, валютою яких є євро. Кваліфікована більшість зазначених членів Ради визначається відповідно до пункту (a) частини 3 статті 238.

Стаття 137

Положення про засідання міністрів тих держав-членів, валютою яких є євро, встановлені в Протоколі про групу євро.

Стаття 138

1. З метою забезпечення місця євро в міжнародній валютній системі Рада за пропозицією Комісії ухвалює рішення, що встановлює спільні позиції з питань особливого інтересу в сфері економічного та монетарного союзу в рамках компетентних міжнародних фінансових установ та конференцій. Рада діє після проведення консультацій з Європейським центральним банком.

2. Рада за пропозицією Комісії може ухвалити належні заходи для забезпечення єдиного представництва у міжнародних фінансових установах та конференціях. Рада діє після проведення консультацій з Європейським центральним банком.

3. Участь у голосуванні щодо заходів, встановлених у частинах 1 та 2, беруть лише ті члени Ради, які представляють держави-члени, валютою яких є євро. Кваліфікована більшість зазначених членів Ради визначається відповідно до пункту (a) частини 3 статті 238.

ГЛАВА 5 ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 139

1. Держави-члени, щодо яких Рада прийняла рішення про те, що вони не задовольняють необхідні умови для запровадження євро, надалі називаються „держави-члени, щодо яких застосовується відступ”.

2. До держав-членів, щодо яких застосовується відступ, не застосовуються такі положення Договорів:

(a) ухвалення частини загальних керівних принципів економічної політики, що стосуються всієї зони євро (частина 2 статті 121);

(b) примусові засоби усунення надмірного дефіциту (частини 9 та 11 статті 126);

- (c) цілі й завдання ЄСЦБ (частини 1-3 та 5 статті 127);
- (d) емісія євро (стаття 128);
- (e) акти Європейського центрального банку (стаття 132);
- (f) заходи, що регулюють використання євро (стаття 133);
- (g) валютні угоди та інші заходи щодо політики обмінного курсу (стаття 219);
- (h) призначення членів Правління Європейського центрального банку (частина 2 статті 283);
- (i) рішення, що встановлюють спільні позиції з питань особливого значення для економічного та валютного союзу в рамках компетентних міжнародних фінансових установ та конференцій (частина 1 статті 138);
- (j) заходи для забезпечення єдиного представництва у міжнародних фінансових установах та конференціях (частина 2 статті 138).

У статтях, зазначених у пунктах (a)-(j), термін “держави-члени” означає держави-члени, валютою яких є євро.

3. Згідно з Главою IX Статуту ЄСЦБ та ЄЦБ на держави-члени, щодо яких застосовується відступ, та на їхні національні центральні банки не поширюються права та обов’язки в межах ЄСЦБ.

4. Право голосу членів Ради, що представляють держави-члени, щодо яких застосовується відступ, зупиняється щодо ухвалення Радою заходів, зазначених у статтях, перелічених в частині 2, та в таких випадках:

(a) рекомендації, надані тим державам-членам, валютою яких є євро, в рамках багатостороннього нагляду, включаючи рекомендації щодо програм стабільності і попереджень (частина 4 статті 121);

(b) заходи щодо надмірного дефіциту щодо тих держав-членів, валютою яких є євро (частини 6, 7, 8, 12 та 13 статті 126). Кваліфікована більшість інших членів Ради визначається відповідно до пункту (a) частини 3 статті 238.

Стаття 140

1. Принаймні раз на два роки або на запит держави-члена, щодо якої застосовується відступ, Комісія та Європейський центральний банк звітують Раді про прогрес держав-членів, щодо яких застосовується відступ, у виконанні зобов’язань щодо руху до економічного та валютного союзу. Ці звіти включають в себе вивчення сумісності національного законодавства кожної з цих держав-членів, включаючи установчі документи їхніх національних центральних банків, зі статтями 130 та 131, а також зі Статутом ЄСЦБ та ЄЦБ.

Звіти також включають дослідження того, чи досягнуто високого рівня сталої конвергенції, звертаючись до виконання кожною державою-членом таких критеріїв:

– досягнення високого рівня цінової стабільності; підставою оцінювання є рівень інфляції, що має бути близьким до рівня щонайбільше трьох держав-членів, які мають найкращі показники цінової стабільності,

– стабільність державного фінансового стану; підставою оцінювання є досягнення стану державного бюджету без надмірного дефіциту, що визначається згідно з частиною 6 статті 126,

– дотримання нормальних меж коливань, передбачених механізмом валютно-обмінних курсів Європейської монетарної системи, протягом щонайменше двох років без девальвації щодо євро, – тривалість конвергенції, досягнутої державою-членом, щодо якої застосовується відступ, та її участі в механізмі валютно-обмінних курсів, що відображено в рівні довгострокової процентної ставки.

Чотири критерії, зазначені в цій частині, та відповідні строки, протягом яких їх необхідно дотримуватись, докладно викладено в Протоколі, що додається до Договорів. У звітах Комісії та Європейського центрального банку також враховуються результати інтеграції ринків, стан та

розвиток балансів поточних платежів, дослідження розвитку витрат праці на одиницю продукції та інші цінові показники.

2. Після проведення консультацій з Європейським Парламентом та обговорення у Європейській Раді Рада за пропозицією Комісії приймає рішення щодо того, які з держав-членів, щодо яких застосовується відступ, виконали необхідні умови на основі критеріїв, встановлених у частині 1, та скасовує відступи щодо відповідних держав-членів. Рада діє після отримання рекомендації від кваліфікованої більшості тих її членів, які представляють держави-члени, валютою яких є євро. Ці члени діють протягом шести місяців з дати отримання Радою пропозиції Комісії. Кваліфікована більшість згаданих членів, як зазначено у другому абзаці, визначається відповідно до пункту (а) частини 3 статті 238.

3. Якщо прийнято рішення скасувати відступи згідно з процедурою, встановленою в частині 2, Рада, діючи за одностайним рішенням держав-членів, валютою яких є євро, та відповідних держав-членів за пропозицією Комісії та після проведення консультацій із Європейським центральним банком незворотно встановлює курс, за яким євро обмінюється на валюту цієї держави-члена, та вживає заходів, необхідних для запровадження євро як єдиної валюти у відповідній державі-члені.

Стаття 141

1. Якщо є та доки існують держави-члени, щодо яких застосовується відступ, та без шкоди частині 1 статті 129, Генеральна рада Європейського центрального банку, зазначена в статті 44 Статуту ЄСЦБ та ЄЦБ, створюється як третій керівний орган Європейського центрального банку.

2. Якщо є та доки існують держави-члени, щодо яких застосовується відступ, Європейський центральний банк стосовно цих держав-членів:

- посилює співпрацю національних центральних банків,
- посилює координацію монетарних політик держав-членів з метою забезпечення цінової стабільності,
- здійснює моніторинг функціонування механізму валютно-обмінного курсу,
- проводить консультації з питань, що перебувають у межах повноважень національних центральних банків та впливають на стабільність фінансових установ та ринків,
- виконує завдання, що раніше були покладені на Європейський фонд валютної співпраці, а згодом перейшли до Європейського валютного інституту.

Стаття 142

Кожна держава-член, щодо якої застосовується відступ, розглядає свою політику валютно-обмінного курсу як питання спільного інтересу. Діючи таким чином, державачлен враховує досвід, набутий у співпраці в межах механізму валютно-обмінного курсу.

Стаття 143

1. Якщо держава-член, щодо якої застосовується відступ, перебуває у скрутному становищі або їй серйозно загрожують труднощі, пов'язані з платіжним балансом, внаслідок загальної нерівноваги платіжного балансу або внаслідок типу валюти, якою вона користується, а також якщо такі труднощі можуть, зокрема, загрозувати функціонуванню внутрішнього ринку або впровадженню спільної торгівельної політики, Комісія відповідно до положень Договорів негайно вивчає становище відповідної держави та заходи, яких ця держава вживає або може вжити, використовуючи всі наявні засоби. Комісія оголошує заходи, яких вона рекомендує вжити відповідній державі-члену.

Якщо заходи, вжиті державою-членом, щодо якої застосовується відступ, та запропоновані Комісією заходи виявляються недостатніми для подолання існуючих труднощів або загрози їх виникнення, Комісія після проведення консультацій з Економічно-фінансовим комітетом рекомендує Раді надати взаємну допомогу та належні для цього методи. Комісія регулярно інформує Раду про стан та розвиток ситуації.

2. Рада надає таку взаємну допомогу; Рада ухвалює директиви або рішення, які встановлюють умови та деталі такої допомоги, що може набувати таких форм:

(а) узгоджені дії в будь-яких інших міжнародних організаціях, до яких держави-члени, щодо яких застосовується відступ, можуть звернутися по допомогу;

(б) заходи, необхідні для уникнення відхилень потоків торгівлі, якщо держава-член, щодо якої застосовується відступ, зазнає труднощів та зберігає або знову запроваджує кількісні обмеження до третіх країн;

(с) надання обмежених кредитів іншими державами-членами за умови їхньої згоди.

3. Якщо Рада не надає взаємну допомогу, рекомендовану Комісією, або якщо надана взаємна допомога та вжиті заходи є недостатніми, тоді Комісія дозволяє державі-члену, щодо якої застосовується відступ і що зазнала труднощів, вжити захисних заходів, умови та деталі яких визначає Комісія. Рада може скасувати цей дозвіл та змінити такі умови та деталі.

Стаття 144

1. Якщо виникає неочікувана криза платіжного балансу і негайно не ухвалено рішення у значенні частини 2 статті 143, держава, щодо якої застосовується відступ, може як запобіжний засіб вжити необхідних захисних заходів. Такі заходи повинні завдати якнайменше шкоди функціонуванню внутрішнього ринку та не повинні перевищувати того, що є вкрай необхідним для виправлення наслідків неочікуваних труднощів, що постали.

2. Комісія та інші держави-члени інформуються про такі захисні заходи не пізніше часу, коли вони набувають чинності. Комісія може рекомендувати Раді надати взаємну допомогу згідно зі статтею 143.

3. Після надання Комісією рекомендацій та після проведення консультацій з Економічно-фінансовим комітетом Рада може прийняти рішення щодо того, що відповідна держава-член має внести зміни, призупинити або скасувати захисні заходи, зазначені вище.

РОЗДІЛ ІХ ЗАЙНЯТІСТЬ

Стаття 145

Союз та держави-члени згідно з цим Розділом працюють у напрямку розвитку узгодженої стратегії зайнятості, зокрема сприяючи висококваліфікованій, підготовленій робочій силі, що здатна пристосовуватися до нових умов та ринків праці, що оперативно реагує на економічні зміни з метою досягнення цілей, визначених в статті 3 Договору про Європейський Союз.

Стаття 146

1. Держави-члени своєю політикою зайнятості сприяють досягненню цілей, зазначених в статті 145, у спосіб, що узгоджується із загальними керівними принципами щодо економічної політики держав-членів та Союзу, ухвалених згідно з частиною 2 статті 121.

2. Держави-члени, враховуючи національну практику стосовно обов'язків керівників та найманих працівників, вважають сприяння зайнятості питанням спільного інтересу та в рамках Ради узгоджують свої дії щодо цього відповідно до положень статті 148.

Стаття 147

1. Союз сприяє досягненню високого рівня зайнятості, заохочуючи співпрацю між державами-членами та підтримуючи, а якщо необхідно, доповнюючи їхні дії. При цьому необхідно поважати повноваження держав-членів. 2. Ціль досягнення високого рівня зайнятості має враховуватись під час розробки та реалізації політики та заходів Союзу.

Стаття 148

1. На підставі спільного щорічного звіту Ради та Комісії Європейська Рада щорічно розглядає ситуацію в сфері зайнятості в Союзі та ухвалює висновки з цього питання.

2. На підставі висновків Європейської Ради Рада за пропозицією Комісії та після

проведення консультацій з Європейським Парламентом, Економічно-соціальним комітетом, Комітетом регіонів та Комітетом з питань зайнятості, зазначеним у статті 150, щороку розробляє керівні принципи, які держави-члени мають враховувати у своїй політиці зайнятості. Ці керівні принципи узгоджуються з загальним керівними принципами, що ухвалюються відповідно до частини 2 статті 121.

3. Кожна держава-член подає до Ради та Комісії річний звіт про головні заходи, вжиті з метою реалізації їхньої політики зайнятості, з огляду на керівні принципи щодо зайнятості, зазначені в частині 2.

4. Рада на підставі звітів, зазначених у частині 3, та отримавши позицію Комітету з питань зайнятості, щороку проводить вивчення того, як держави-члени реалізують політику зайнятості з огляду на керівні принципи щодо зайнятості. Рада за рекомендацією Комісії, якщо вона вважає це за необхідне в контексті вивчення, може давати рекомендації державам-членам.

5. На основі результатів такого вивчення Рада та Комісія подають спільний річний звіт Європейській Раді про ситуацію у сфері зайнятості в Союзі та про впровадження керівних принципів щодо зайнятості.

Стаття 149

Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом та Комітетом регіонів, можуть ухвалювати стимулюючі заходи, що заохочують співпрацю між державами-членами та підтримують їхні дії у сфері зайнятості за допомогою ініціатив, спрямованих на розвиток обміну інформацією та найкращими практиками, забезпечення порівняльного аналізу й рекомендацій, а також на поширення інноваційних підходів та досвіду оцінювання, зокрема з використанням пілотних проектів. Такі заходи не включають в себе гармонізацію законів та підзаконних актів держав-членів.

Стаття 150

Рада, діючи простою більшістю, після проведення консультацій з Європейським Парламентом засновує Комітет з питань зайнятості, який має дорадчий статус, з метою сприяння координації політики державами-членами щодо зайнятості та ринку праці. Завданнями Комітету є:

- моніторинг ситуації у сфері зайнятості та політики зайнятості в державах-членах та в Союзі;
- формулювання без шкоди статті 240 висновки на запит Ради чи Комісії або за власною ініціативою та сприяння підготовці нарад Ради, зазначених у статті 148. Під час виконання свого мандату Комітет проводить консультації із керівництвом та найманими працівниками. Кожна держава-член та Комісія призначають по два члени Комітету.

РОЗДІЛ X СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

Стаття 151

Союз та держави-члени, пам'ятаючи про основоположні соціальні права, визначені в Європейській соціальній хартії, підписаній в Туріні 18 жовтня 1961 року, та в Хартії Співтовариства про основоположні права працівників 1989 року, мають своїми цілями:

- сприяння зайнятості, поліпшення умов життя та праці для створення можливості їх гармонізації, водночас підтримуючи процес вдосконалення; належний соціальний захист;
- діалог між керівництвом та найманими працівниками та розвиток людських ресурсів заради досягнення тривалого високого рівня зайнятості та боротьби проти виключення.

Для цього Союз та держави-члени запроваджують заходи, що враховують різноманітні форми національних практик, зокрема у сфері договірних відносин, та потребу в підтримці

конкурентоспроможності економіки Союзу. Вони вважають, що такий розвиток впливатиме не лише з функціонування внутрішнього ринку, що сприяє гармонізації соціальних систем, а й з процедур, передбачених у Договорах, та з наближення положень, встановлених законами, підзаконними та адміністративними актами.

Стаття 152

Союз визнає та підтримує на своєму рівні роль соціальних партнерів, беручи до уваги розмаїття національних систем. Союз сприяє діалогу між соціальними партнерами, поважаючи їхню незалежність. Тристоронній соціальний саміт заради зростання та зайнятості сприяє соціальному діалогу.

Стаття 153

1. З метою досягнення цілей статті 151 Союз підтримує та доповнює діяльність держав-членів у таких сферах:

- (a) покращення, зокрема, робочого середовища з метою захисту здоров'я та безпеки працівників;
- (b) умови праці;
- (c) соціальне забезпечення та соціальний захист працівників;
- (d) захист працівників після закінчення трудового договору;
- (e) інформування та консультація працівників;
- (f) представництво та колективний захист інтересів працівників та працедавців, включаючи право працівників брати участь у спільному управлінні, з урахуванням частини 5;
- (g) умови працевлаштування громадян третіх країн, які на законних підставах проживають на території Союзу;
- (h) інтеграція осіб, виключених із ринку праці, без шкоди статті 166;
- (i) рівність жінок та чоловіків щодо їхніх можливостей на ринку праці та ставлення на роботі;
- (j) боротьба проти соціального виключення;
- (k) модернізація систем соціального захисту без шкоди пункту (c).

2. З цією метою Європейський Парламент та Рада:

- (a) можуть ухвалювати заходи, призначені для заохочення співробітництва між державами-членами шляхом ініціатив, спрямованих на вдосконалення знань, розвиток обміну інформацією та найкращим досвідом, розповсюдження інноваційних підходів та досвіду оцінювання, за винятком будь-якої гармонізації законів та підзаконних актів держав-членів;
- (b) можуть ухвалити у сферах, зазначених у пунктах (a)-(i) частини 1, за допомогою директив мінімальні вимоги для поступового застосування з урахуванням умов та технічних правил, що існують в кожній державі-члені.

Такі директиви мають уникати накладання адміністративних, фінансових або правових обмежень у такий спосіб, що міг би стримати створення та розвиток малих і середніх підприємств. Європейський Парламент та Рада діють згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним Комітетом та Комітетом регіонів. У сферах, зазначених у пунктах (c), (d), (f) та (g) частини 1, Рада діє одностайно згідно зі спеціальною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Європейським Парламентом та Комітетом регіонів та Економічно-соціальним комітетом. Рада, діючи одностайно за пропозицією Комісії та після проведення консультацій із Європейським Парламентом, може прийняти рішення про застосування звичайної законодавчої процедури до пунктів (d), (f) та (g) частини 1.

3. Держава-член може довірити керівництву та найманим працівникам, на їхній спільний запит, впровадження директив, ухвалених відповідно до частини 2 або, якщо необхідно, впровадження рішень Ради, ухвалених відповідно до статті 155. У такому разі держава-член забезпечує, щоб керівництво та наймані працівники за домовленістю запровадили необхідні заходи не пізніше дати, коли директива або рішення повинні бути транспоновані або впроваджені.

Від держави-члена вимагається вживати будь-яких необхідних заходів, що надають їй можливість у будь-який час бути спроможною гарантувати отримання результатів, передбачених цією директивою або цим рішенням.

4. Положення, ухвалені відповідно до цієї статті:

- не впливають на право держав-членів визначати основоположні принципи своїх систем соціального забезпечення та не повинні істотно впливати на їхню фінансову рівновагу;
- не перешкоджають будь-якій державі-членові зберігати або впроваджувати суворіші заходи захисту, сумісні з Договорами.

5. Положення цієї статті не застосовуються до оплати праці, права на об'єднання, права на страйк або права застосовувати локаут.

Стаття 154

1. Комісія має своїм завданням сприяти консультаціям між керівництвом та найманими працівниками на рівні Союзу та ухвалює всі відповідні заходи, що допомагають їхньому діалогу, забезпечуючи збалансовану підтримку сторін.

2. З цією метою, перш ніж подавати пропозиції у сфері соціальної політики, Комісія проводить консультації з керівництвом та найманими працівниками щодо можливих напрямків дій Союзу. 3. Якщо після таких консультацій Комісія вважає дію Союзу бажаною, вона проводить консультації з керівництвом та найманими працівниками щодо змісту запланованої пропозиції. Керівництво та наймані працівники передають до Комісії висновки або в разі необхідності рекомендацію.

4. У разі проведення консультацій, зазначених у частинах 2 та 3, керівництво та наймані працівники інформують Комісію про свій намір ініціювати процес, передбачений у статті 155. Тривалість цього процесу не повинна перевищувати дев'яти місяців, якщо керівництво, наймані працівники та Комісія не прийняли спільного рішення продовжити цей процес.

Стаття 155

1. Якщо керівництво та наймані працівники бажають цього, діалог між ними на рівні Союзу може привести до встановлення договірних відносин, включаючи укладення угод.

2. Угоди, укладені на рівні Союзу, виконуються рішенням Ради за пропозицією Комісії або згідно зі спеціальними процедурами та практиками керівництва та найманих працівників, а також держав-членів, або, у питаннях, охоплених статтею 153, на спільний запит сторін, що підписали угоду. Про це інформується Європейський Парламент. Рада діє одностайно, якщо угода, про яку йдеться, містить одне або більше положень, що пов'язані з однією зі сфер, щодо яких вимагається одностайність відповідно до частини 2 статті 153.

Стаття 156

З метою досягнення цілей статті 151 та без шкоди іншим положенням Договорів Комісія заохочує співпрацю між державами-членами та сприяє координації їхньої діяльності у всіх сферах соціальної політики згідно з цією Главою, зокрема у питаннях щодо:

- зайнятості;
- трудового права та умов праці;
- базового та поглибленого професійного навчання;
- соціального забезпечення;
- запобігання виробничому травматизму та професійним хворобам;
- гігієни праці;
- права на об'єднання та проведення колективних переговорів між працедавцями та найманими працівниками.

З цією метою Комісія діє у тісному контакті з державами-членами шляхом проведення досліджень, надання висновків та організації консультації як щодо проблем, які виникають на національному рівні, так і щодо тих, що непокоять міжнародні організації, зокрема шляхом

ініціатив, спрямованих на створення керівних принципів та показників, організацію обміну найкращим досвідом та на підготовку необхідних елементів для проведення періодичного моніторингу та оцінки. Про це у повному обсязі інформується Європейський Парламент. Перш ніж видавати висновки, зазначені в цій статті, Комісія проводить консультації з Економічно-соціальним комітетом.

Стаття 157

1. Кожна держава-член забезпечує застосування принципу рівної оплати працівникам чоловічої та жіночої статі за однакову роботу або роботу, що має однакову вартість.

2. Для цілей цієї статті “плата” означає звичайну базову або мінімальну заробітну платню або будь-яку іншу винагороду готівкою або в натуральній формі, яку працівник безпосередньо або опосередковано отримує від працедавця за свою роботу. Рівна плата без дискримінації за ознакою статі означає:

(a) що плату за однакову роботу, оплачувану відрядно, обчислюють на основі тієї самої одиниці виміру;

(b) що плата за працю, оплачувану погодинно, є однаковою за однакову роботу.

3. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом, ухвалюють заходи з метою забезпечення застосування принципу рівних можливостей та рівного ставлення до жінок та чоловіків у питаннях працевлаштування та зайнятості, включаючи принцип рівної оплати за однакову роботу або за роботу, що має однакову вартість.

4. З метою забезпечення на практиці повної рівності жінок та чоловіків на роботі принцип рівного ставлення не повинен перешкоджати будь-якій державі-члену зберігати або запроваджувати заходи, що передбачають певні переваги для того, щоб спростити недостатньо представленій статі здійснення професійної діяльності, запобігти або компенсувати несприятливі умови професійної кар’єри.

Стаття 158

Держави-члени докладають зусиль, щоб зберегти існуючу еквівалентність систем оплачуваних відпусток.

Стаття 159

Комісія щороку складає звіт про прогрес у досягненні цілей статті 151, включаючи демографічну ситуацію в Союзі. Комісія направляє цей звіт Європейському Парламенту, Раді та Економічно-соціальному комітету.

Стаття 160

Рада, діючи простою більшістю після проведення консультацій із Європейським Парламентом, створює Комітет з питань соціального захисту з дорадчим статусом для того, щоб сприяти співпраці між державами-членами та з Комісією у сфері політики соціального захисту. Завданнями Комітету є:

– моніторинг в соціальній сфері та розвиток політики соціального захисту в державах-членах та Союзі;

– сприяння обміну інформацією, досвідом та належною практикою між державами-членами та з Комісією;

– без шкоди статті 240 підготовка звітів, формулювання висновків або виконання іншої роботи в межах своєї компетенції на запит Ради або Комісії або за власною ініціативою. Під час виконання свого мандату Комітет встановлює належні контакти з керівництвом та найманими працівниками. Кожна держава-член та Комісія призначають по два члени Комітету.

Стаття 161

Комісія включає до свого щорічного звіту Європейському Парламенту окрему главу про соціальний розвиток у Союзі. Європейський Парламент може закликати Комісію скласти звіти

щодо будь-яких окремих проблем, що стосуються соціальних умов.

РОЗДІЛ XI ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ФОНД

Стаття 162

З метою поліпшення можливості працевлаштування працівників на внутрішньому ринку і таким чином сприяння підвищенню рівня життя цим відповідно до нижчезазначених положень створюється Європейський соціальний фонд. Метою Фонду є полегшення працевлаштування для працівників, підвищення географічної та професійної мобільності працівників у межах Союзу та сприяння їхній адаптації до промислових змін та змін систем виробництва, зокрема, через професійне навчання та перекваліфікацію.

Стаття 163

Фондом керує Комісія. У виконанні цього завдання Комісії допомагає Комітет, до складу якого входять представники урядів, професійних спілок та організацій працедавців і який очолюється членом Комісії.

Стаття 164

Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій із Економічно-соціальним комітетом та Комітетом регіонів, ухвалюють імплементаційні регламенти, що стосуються Європейського соціального фонду.

РОЗДІЛ XII ОСВІТА, ПРОФЕСІЙНЕ НАВЧАННЯ, МОЛОДЬ ТА СПОРТ

Стаття 165

1. Союз сприяє розвитку якості освіти, заохочуючи співпрацю між державами-членами та, якщо необхідно, підтримуючи та доповнюючи їхні дії, при цьому повною мірою поважаючи відповідальність держав-членів за зміст навчання та організацію освітніх систем, а також їхнє культурне та мовне розмаїття. Враховуючи особливу природу спорту, його структури, засновані на добровільній діяльності, соціальну та освітню функцію спорту, Союз сприяє популяризації питань європейського спорту.

2. Союз спрямовує свою діяльність на:

- розвиток європейського виміру в освіті, зокрема через викладання та поширення мов держав-членів;
- заохочення мобільності студентів та викладачів, *inter alia*, заохочуючи академічне визнання дипломів та строків навчання;
- підтримку співпраці навчальних закладів;
- розвиток обміну інформацією та досвідом із питань, спільних для освітніх систем держав-членів;
- заохочення розвитку обміну молоддю та фахівцями з соціо-освітніх питань та заохочення участі молоді в демократичному житті Європи;
- заохочення розвитку дистанційного навчання;
- розвиток європейського виміру у спорті, сприяючи чесним і відкритим змаганням, співпраці спортивних організацій та захищаючи фізичну та моральну доброчесність спортсменів та спортсменок, особливо молодих.

3. Союз та держави-члени заохочують співпрацю у сфері освіти та спорту з третіми країнами та компетентними міжнародними організаціями, зокрема з Радою Європи.

4. Для того, щоб сприяти досягненню цілей, зазначених в цій статті:

– Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом та Комітетом регіонів,

ухвалюють заохочувальні заходи, за винятком будь-якої гармонізації законів та підзаконних актів держав-членів,

– Рада за пропозицією Комісії ухвалює рекомендації.

Стаття 166

1. Союз провадить політику професійного навчання, що підтримує та доповнює дії держав-членів, при цьому повною мірою поважаючи відповідальність держав-членів за зміст та організацію професійного навчання.

2. Союз спрямовує свої дії на:

– сприяння адаптації до промислових змін, зокрема через професійне навчання та перекваліфікацію;

– поліпшення початкового та безперервного професійного навчання з метою сприяння професійній інтеграції та реінтеграції до ринку праці;

– полегшення доступу до професійного навчання та заохочення до мобільності наставників та учнів, зокрема молодих;

– заохочення співпраці у справах навчання між освітніми або навчальними закладами та підприємствами;

– розвиток обміну інформацією та досвідом із питань, спільних для навчальних систем держав-членів.

3. Союз та держави-члени заохочують співпрацю у сфері професійного навчання з третіми країнами та компетентними міжнародними організаціями.

4. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом та Комітетом регіонів, ухвалюють заходи для сприяння досягненню цілей, зазначених у цій статті, за винятком гармонізації законів та підзаконних актів держав-членів, а Рада за пропозицією Комісії ухвалює рекомендації.

РОЗДІЛ XIII КУЛЬТУРА

Стаття 167

1. Союз сприяє розквітові культур держав-членів, при цьому поважає їхнє національне та регіональне розмаїття та водночас наголошує на спільній культурній спадщині.

2. Дії Союзу спрямовані на заохочення співпраці держав-членів та в разі необхідності на підтримку та доповнення їхньої діяльності у таких сферах:

– вдосконалення знань й поширення культури та історії європейських народів;

– збереження й охорона культурної спадщини європейського значення;

– культурні обміни некомерційного характеру;

– сприяння мистецькій та літературній творчості, включаючи аудіовізуальний сектор.

3. Союз та держави-члени заохочують співпрацю у сфері культури з третіми країнами та компетентними міжнародними організаціями, зокрема з Радою Європи.

4. У діях відповідно до інших положень Договорів Союз враховує культурні аспекти, зокрема з метою поваги та сприяння розмаїттю своїх культур.

5. З метою сприяння досягненню цілей, зазначених у цій статті:

– Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Комітетом регіонів, ухвалюють заохочувальні заходи, за винятком гармонізації законів та підзаконних актів держав-членів,

– Рада за пропозицією Комісії ухвалює рекомендації.

РОЗДІЛ XIV ОХОРОНА ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

Стаття 168

1. Під час визначення та виконання всіх політик та заходів Союзу забезпечується високий рівень захисту здоров'я людини. Діяльність Союзу, що доповнює національні політики, спрямована на поліпшення охорони громадського здоров'я, запобігання фізичним та психічним розладам та захворюванням і усунення джерел небезпеки фізичному та психічному здоров'ю. Така діяльність охоплює боротьбу проти тяжких хвороб, сприяючи дослідженню їхніх причин, шляхів поширення та методів запобігання цим хворобам, а також інформаційну та освітню роботу у питаннях охорони здоров'я та моніторингу, раннього виявлення і боротьби проти серйозних транскордонних загроз здоров'ю. Союз доповнює діяльність держав-членів щодо зменшення шкоди здоров'ю, спричиненої наркотиками, включаючи інформаційну та профілактичну роботу.

2. Союз заохочує співпрацю між державами-членами у сферах, зазначених у цій статті, та в разі потреби надає підтримку їхній діяльності. Союз, зокрема, заохочує співпрацю між державами-членами з метою покращення взаємодоповнюваності їхніх служб охорони здоров'я на прикордонних територіях. Держави-члени, підтримуючи зв'язок із Комісією, координують між собою свої політики та програми у сферах, зазначених у частині 1. Комісія може у тісному контакті з державами-членами висувати будь-які конструктивні ініціативи з метою сприяння такій координації, зокрема ініціативи, спрямовані на запровадження керівних принципів та показників, на організацію обміну найкращим досвідом та на підготовку необхідних елементів періодичного моніторингу та оцінювання. Європейський Парламент інформується у повному обсязі.

3. Союз та держави-члени заохочують співпрацю з третіми країнами та компетентними міжнародними організаціями у сфері охорони громадського здоров'я.

4. Шляхом відступу від частини 5 статті 2 та пункту (а) статті 6 та відповідно до пункту (к) частини 2 статті 4 Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом та Комітетом регіонів, сприяють досягненню цілей, зазначених в цій статті, з метою дотримання інтересів спільної безпеки за допомогою ухвалення:

(а) заходів, що встановлюють високі стандарти якості та захисту органів та речовин людського походження, крові та похідних крові; ці заходи не перешкоджають будь-якій державі-члену зберігати або впроваджувати суворіші захисні заходи;

(б) заходів у сферах ветеринарії та фітосанітарії, безпосереднім завданням яких є захист громадського здоров'я;

(с) заходів, що встановлюють високі стандарти якості та безпеки лікарських засобів та устаткування медичного призначення.

5. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом та Комітетом регіонів, також можуть ухвалити заохочувальні заходи, призначені для захисту та поліпшення здоров'я людини, зокрема для боротьби проти основних тяжких хвороб, що носять транскордонний характер, а також заходи, безпосередньою ціллю яких є захист громадського здоров'я від тютюну та зловживання алкоголем, за винятком будь-якої гармонізації законів та підзаконних актів держав-членів.

6. Для цілей цієї статті Рада за пропозицією Комісії може також ухвалювати рекомендації.

7. У своїй діяльності Союз ставиться з повагою до обов'язків держав-членів щодо визначення своєї політики охорони здоров'я та за організацію і надання послуг з охорони здоров'я та медичної допомоги. Відповідальність держав-членів включає управління послугами з охорони здоров'я та медичною допомогою, а також розподіл ресурсів, призначених для них. Заходи,

зазначені в пункті (а) частини 4, не впливають на національні положення про донорство або медичне використання органів та крові.

РОЗДІЛ XV ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Стаття 169

1. З метою підтримки інтересів споживачів та забезпечення високого рівня їхнього захисту Союз сприяє охороні здоров'я, безпеці та економічним інтересам споживачів, а також підтримці їхнього права на інформацію, просвіту та створювання організацій для захисту своїх інтересів.

2. Союз сприяє досягненню цілей, зазначених в частині 1, за допомогою: (а) заходів, ухвалених відповідно до статті 114 в контексті завершення формування внутрішнього ринку; (б) заходів, що підтримують, доповнюють та контролюють політику, яку провадять держави-члени.

3. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом, ухвалюють заходи, зазначені в пункті (б) частини 2.

4. Заходи, ухвалені відповідно до частини 3, не перешкоджають будь-якій державі-члену підтримувати або запроваджувати суворіші захисні заходи. Такі заходи повинні бути сумісними з Договорами. Про них повідомляється Комісії.

РОЗДІЛ XVI ТРАНС'ЄВРОПЕЙСЬКІ МЕРЕЖІ

Стаття 170

1. Для сприяння досягненню цілей, зазначених у статтях 26 та 174, та з метою надання можливості громадянам Союзу, суб'єктам господарювання, регіональним та місцевим громадам отримати у повному обсязі переваги від створення простору без внутрішніх кордонів Союз сприяє створенню та розвитку транс'європейських мереж у сферах транспортної, телекомунікаційної та енергетичної інфраструктури.

2. У рамках системи відкритих та конкурентних ринків діяльність Союзу спрямовано на сприяння взаємозв'язку та сумісності національних мереж, а також доступу до таких мереж. Союз враховує, зокрема, потребу сполучити острівні, такі, що не мають виходу до моря, та периферійні регіони з центральними регіонами Союзу.

Стаття 171

1. З метою досягнення цілей, зазначених в статті 170, Союз:

– встановлює низку керівних принципів, що охоплюють цілі, пріоритети та загальні напрямки заходів, що передбачаються у сфері транс'європейських мереж; ці керівні принципи визначають проекти спільного інтересу;

– реалізує будь-які заходи, що можуть виявитися необхідними для забезпечення сумісності мереж, зокрема у сфері технічної стандартизації;

– може підтримувати проекти спільного інтересу, підтримувані державами-членами, що визначені в рамках керівних принципів, зазначених у першому абзаці, зокрема шляхом аналізу здійсненості, позикових гарантій або відсоткових субсидій; Союз також може сприяти через Фонд об'єднання, створений відповідно до статті 177, фінансуванню окремих проектів держав-членів у сфері транспортної інфраструктури.

Діяльність Союзу враховує потенційну економічну життєздатність проектів.

2. Держави-члени, підтримуючи зв'язок із Комісією, координують між собою політику, що здійснюється на національному рівні і яка може істотно впливати на досягнення цілей, зазначених у статті 170. Комісія може у тісній співпраці з державою членом висувати будь-які конструктивні ініціативи для сприяння такій координації.

3. Союз може прийняти рішення про співпрацю з третіми країнами для того, щоб підтримувати проекти взаємного інтересу та забезпечувати сумісність мереж. Стаття 172 Керівні принципи та інші заходи, зазначені в частині 1 статті 171, схвалюються Європейським Парламентом та Радою, які діють згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом та Комітетом регіонів. Керівні принципи та проекти спільного інтересу, що стосуються території держави-члена, потребують затвердження зацікавленою державою-членом.

РОЗДІЛ XVII ПРОМИСЛОВІСТЬ

Стаття 173

1. Союз та держави-члени забезпечують існування умов, необхідних для конкурентоспроможності промисловості Союзу.

З цією метою відповідно до системи відкритих та конкурентних ринків їхня діяльність націлена на:

- прискорення пристосування промисловості до структурних змін;
- заохочення середовища, сприятливого для ініціатив та розвитку підприємств у всьому Союзі, зокрема малих та середніх підприємств;
- заохочення середовища, сприятливого для співпраці між підприємствами;
- заохочення ефективнішого використання промислового потенціалу політики інновацій, досліджень та технологічному розвитку.

2. Держави-члени проводять консультації між собою, підтримуючи зв'язок з Комісією, а якщо необхідно, узгоджують свою діяльність. Комісія може висувати будь-які конструктивні ініціативи для сприяння такому узгодженню, зокрема ініціативи, спрямовані на запровадження керівних принципів та показників, на організацію обміну найкращою практикою та на підготовку необхідних елементів періодичного моніторингу та оцінки. Європейський Парламент інформується у повному обсязі.

3. Союз сприяє досягненню цілей, встановлених в частині 1, за допомогою політики та діяльності, які Союз провадить відповідно до інших положень Договорів. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом, можуть прийняти рішення щодо особливих заходів на підтримку дій, вжитих у державах-членах з метою досягнення цілей, встановлених у частині 1, за винятком будь-якої гармонізації законів та підзаконних актів держав-членів. Цей Розділ не дає Союзові підстави для запровадження будь-якого заходу, що може призвести до спотворення конкуренції або містити податкові положення або положення, пов'язані з правами та інтересами найманих працівників.

РОЗДІЛ XVIII ЕКОНОМІЧНА, СОЦІАЛЬНА ТА ТЕРИТОРІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ

Стаття 174

З метою сприяння загальному гармонійному розвитку Союз розробляє та провадить дії, що ведуть до зміцнення його економічної, соціальної та територіальної згуртованості. Зокрема, Союз спрямовує свою діяльність на зменшення диспропорцій між рівнями розвитку різних регіонів та відсталості регіонів, що перебувають у найменш сприятливих умовах. Серед зазначених регіонів особливу увагу слід приділяти сільській місцевості, територіям під впливом промислової трансформації, регіонам, що страждають від суворих та постійних природних або демографічних вад, таким як регіони крайньої півночі з дуже низькою щільністю населення, а

також острівним, прикордонним та гірським районам.

Стаття 175

Держави-члени здійснюють та узгоджують свої економічні політики в такий спосіб, щоб додатково досягти цілей, встановлених в статті 174. Визначення та реалізація політик та дій Союзу та запровадження внутрішнього ринку враховують цілі, зазначені у статті 174, та сприяють їхньому досягненню. Союз також підтримує досягнення цих цілей, діючи через структурні фонди (Європейський сільськогосподарський фонд управління та гарантій – Секція управління; Європейський соціальний фонд; Європейський фонд регіонального розвитку), Європейський інвестиційний банк та інші існуючі фінансові інструменти.

Комісія кожні три роки подає Європейському Парламенту, Раді, Економічно-соціальному комітету та Комітету регіонів звіт про прогрес у напрямку досягнення економічної, соціальної та територіальної згуртованості, та про те, як цьому сприяли різні заходи, передбачені у цій статті. Цей звіт, якщо необхідно, супроводжується належними пропозиціями.

Якщо окремі дії виявляються необхідними поза межами фондів та без шкоди заходам, рішення про які було прийнято у рамках інших політик Союзу, такі дії можуть ухвалюватися Радою, що діє згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом та Комітетом регіонів.

Стаття 176

Завданням Європейського фонду регіонального розвитку є допомога в усуненні основних регіональних дисбалансів у Союзі шляхом участі у розвитку та структурному пристосуванні регіонів, чий розвиток відстає, та в переорієнтації промислових регіонів, що занепадають.

Стаття 177

1. Без шкоди статті 178 Європейський Парламент та Рада, діючи за допомогою регламентів та згідно зі звичайною законодавчою процедурою і після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом та Комітетом регіонів, визначають завдання та пріоритетні цілі й організацію структурних фондів, що може включати об'єднання Фондів. Загальні правила, що застосовуються до них, та положення, необхідні для забезпечення їхньої ефективності, а також координація діяльності Фондів між собою та з іншими існуючими фінансовими інструментами також визначається тією ж процедурою. Фонд об'єднання, заснований згідно з цією ж процедурою, забезпечує фінансові внески до проектів у галузях довкілля та транс'європейських мереж у сфері транспортної інфраструктури.

Стаття 178

Імплементативні регламенти, пов'язані з Європейським фондом регіонального розвитку, запроваджуються Європейським Парламентом та Радою, що діють згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом та Комітетом регіонів. Стосовно Секції управління Європейського сільськогосподарського фонду управління та гарантій та Європейського соціального фонду продовжують застосовуватись статті 43 та 164 відповідно.

РОЗДІЛ XIX ДОСЛІДЖЕННЯ, ТЕХНІЧНИЙ РОЗВИТОК І КОСМОС

Стаття 179

1. Союз має своєю ціллю зміцнення наукової та технічної бази шляхом формування Європейського дослідницького простору, в якому дослідники, наукові знання та технології вільно переміщуються, та його заохочення до перетворення на більш конкурентоспроможний, зокрема у сфері промисловості, водночас сприяючи всій дослідницькій діяльності, що вважається необхідною на підставі інших Глав Договорів.

2. З цією метою Союз на всій своїй території заохочує до дослідницької діяльності та

діяльності технічного розвитку високої якості підприємства, включаючи малі та середні, дослідницькі центри та університети; Союз також підтримує їхні зусилля щодо співпраці між собою, зокрема спрямованій на надання можливості дослідникам вільно співпрацювати, незважаючи на кордони, та надання підприємствам змоги повною мірою використовувати потенціал внутрішнього ринку, зокрема шляхом відкриття державних контрактів на національному рівні, визначення спільних стандартів та усунення правових та фінансових перешкод такої співпраці.

3. Рішення про всі заходи Союзу згідно з Договорами у сфері досліджень та технічного розвитку, включаючи демонстраційні проекти, приймаються та виконуються відповідно до положень цього Розділу.

Стаття 180

Переслідуючи ці цілі, Союз провадить такі дії, що доповнюють діяльність держав-членів:

(a) виконання досліджень, технічний розвиток та демонстраційні програми, що сприяють співпраці з та між підприємствами, дослідницькими центрами та університетами;

(b) сприяння співпраці з третіми країнами та міжнародними організаціями у сфері досліджень, технічного розвитку та демонстрації на рівні Союзу;

(c) поширення та оптимізація результатів діяльності Союзу у сфері досліджень, технічного розвитку та демонстрацій;

(d) заохочення навчання та мобільності дослідників в Союзі.

Стаття 181

1. Союз та держави-члени узгоджують свою дослідницьку діяльність та технічний розвиток таким чином, щоб забезпечити взаємну узгодженість національних політик з політикою Союзу.

2. У тісній співпраці з державою-членом Комісія може висувати будь-яку конструктивну ініціативу з метою сприяння узгодженню, зазначеному у частині 1, зокрема ініціативи, спрямовані на запровадження керівних принципів та показників, організацію обміну найкращою практикою та підготовку необхідних елементів для періодичного нагляду та оцінки. Європейський Парламент інформується у повному обсязі.

Стаття 182

1. Багаторічна рамкова програма, що визначає всі дії Союзу, ухвалюється Європейським Парламентом та Радою, які діють згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом. Рамкова програма:

– встановлює цілі у сфері науки та техніки, що мають бути досягнуті за допомогою дій, передбачених в статті 180, та визначає відповідні пріоритети;

– визначає загальні напрямки таких дій;

– встановлює загальну максимальну суму та докладні правила фінансової участі Союзу в рамковій програмі та відповідні частки в кожній з передбачених дій.

2. Рамкова програма адаптується або доповнюється у разі зміни ситуації.

3. Рамкова програма виконується через окремі програми, розроблені для кожної дії. Кожна окрема програма визначає детальні правила її виконання, встановлює свою тривалість та передбачає засоби, що вважаються необхідними. Сукупна величина визнаних необхідними сум, що передбачаються окремими програмами, не може перевищувати загальної максимальної суми, встановленої для рамкової програми та для кожної дії.

4. Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Європейським Парламентом та Економічно-соціальним комітетом, ухвалює окремі програми.

5. Як додаток до дій, запланованих у багаторічній рамковій програмі, Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення

консультацій з Економічно-соціальним комітетом, встановлюють заходи, необхідні для втілення Європейського дослідницького простору.

Стаття 183

Для виконання багаторічної рамкової програми Союз:

- визначає правила участі підприємств, дослідницьких центрів та університетів,
- встановлює правила, що регулюють поширення результатів досліджень.

Стаття 184

Під час виконання багаторічної рамкової програми можуть прийматися рішення щодо додаткових програм, що залучають лише деякі держави-члени, які фінансують ці програми з урахуванням можливої участі Союзу. Союз ухвалює правила, що застосовуються до додаткових програм, зокрема стосовно поширення знань та доступу до них інших держав-членів.

Стаття 185

Під час виконання багаторічної рамкової програми Союз може перебачити за згодою зацікавлених держав-членів участь у дослідженнях та програмах розвитку, що проводяться кількома державами-членами, включаючи участь у структурах, створених для виконання цих програм.

Стаття 186

Під час виконання багаторічної рамкової програми Союз може перебачити співпрацю з третіми країнами та міжнародними організаціями у дослідженнях, технічному розвитку та демонстрації. Детальні положення такої співпраці можуть бути предметом угод між Союзом та зацікавленими третіми сторонами.

Стаття 187

Союз може створювати спільні підприємства або будь-які інші структури, необхідні для ефективного виконання програм Союзу у сфері досліджень, технічного розвитку та демонстраційних програм.

Стаття 188

Рада за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським Парламентом та Економічно-соціальним комітетом ухвалює положення, зазначені в статті 187. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом, ухвалює положення, зазначені в статтях 183, 184 та 185. Ухвалення додаткових програм вимагає згоди зацікавлених держав-членів.

Стаття 189

1. Для сприяння науковому та технічному прогресу, промисловій конкурентоспроможності та реалізації політик Союзу Союз розробляє Європейську політику у сфері космосу. З цією метою Союз може сприяти спільним ініціативам, підтримувати дослідження та технологічний розвиток, а також координувати зусилля, необхідні для дослідження та використання космічного простору.

2. Для сприяння досягненню цілей, зазначених в частині 1, Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, запроваджують необхідні заходи, що можуть набувати форми Європейської програми у сфері космосу, за винятком будь-якої гармонізації законів та підзаконних актів держав-членів.

3. Союз встановлює будь-які необхідні відносини з Європейською космічною агенцією.

4. Ця стаття не шкодить іншим положенням цього Розділу.

Стаття 190

На початку кожного року Комісія надсилає Європейському Парламентові та Раді звіт. Звіт включає в себе інформацію про дослідницьку діяльність та технологічний розвиток, а також про поширення результатів роботи за попередні роки та робочу програму на поточний рік.

РОЗДІЛ XX ДОВКІЛЛЯ

Стаття 191

1. Політика Союзу щодо довкілля сприяє досягненню таких цілей:

- збереження, захист та покращення якості довкілля;
- захист здоров'я людей;
- виважене та раціональне використання природних ресурсів;
- заходи зі сприяння на міжнародному рівні для вирішення регіональних та всесвітніх проблем довкілля та, зокрема, боротьба зі зміною клімату.

2. Політика Союзу щодо довкілля націлена на високий рівень захисту, враховуючи відмінності ситуацій в різних регіонах Союзу. Політика Союзу ґрунтується на принципі перестороги та на принципах необхідності вживання запобіжних заходів, необхідності виправлення екологічної шкоди, насамперед у її виток, та на принципі “забруднювач має платити”. У цьому контексті заходи з гармонізації, що задовольняють вимоги охорони довкілля, включають у разі потреби захисне застереження, що дозволяє державам-членам вживати тимчасових заходів на екологічних підставах, що не мають економічного характеру та які підлягають процедурі інспектування з боку Союзу.

3. Під час підготовки політики Союзу щодо довкілля Союз враховує:

- існуючі наукові та технічні дані;
- екологічні умови в різних регіонах Союзу;
- потенційні переваги та витрати через дії або бездіяльність;
- економічний і соціальний розвиток Союзу в цілому та збалансований розвиток його регіонів.

4. У межах своїх відповідних сфер повноважень Союз та держави-члени співпрацюють з третіми країнами та компетентними міжнародними організаціями. Умови співпраці Союзу можуть бути предметом угод між Союзом та зацікавленими третіми сторонами. Попередній абзац не шкодить повноваженням держав-членів проводити переговори в міжнародних органах та укладати міжнародні угоди.

Стаття 192

1. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом та Комітетом регіонів, приймають рішення щодо того, яких заходів слід вживати Союзові для того, щоб досягти цілей, зазначених в статті 191.

2. Шляхом відступу від процедури прийняття рішення, передбаченої в частині 1, та без шкоди статті 114 Рада, діючи одностайно, згідно зі спеціальною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Європейським Парламентом, Економічно-соціальним комітетом та Комітетом регіонів ухвалює:

(a) заходи передусім фінансового характеру;

(b) заходи, що впливають на:

- планування міст та селищ;
- кількісне управління водними ресурсами або таке, що впливає прямо або опосередковано на доступність цих ресурсів;
- використання землі, за винятком управління відходами;

(c) заходи, що суттєво впливають на вибір держави-члена між різними джерелами енергії та на загальну структуру енергетичного забезпечення держави-члена. Рада, діючи одностайно за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським Парламентом, Економічно-соціальним комітетом та Комітетом регіонів, може дозволити застосування звичайної законодавчої процедури до питань, зазначених в першому абзаці.

3. Загальні програми дій, що визначають пріоритетні цілі, які мають бути досягнуті, ухвалюються Європейським Парламентом та Радою, які діють згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом та Комітетом регіонів. Заходи, необхідні для реалізації цих програм, ухвалюються згідно з частиною 1 або 2 залежно від конкретного випадку.

4. Без шкоди окремим заходам, ухваленим Союзом, держави-члени фінансують та провадять політику щодо довкілля.

5. Без шкоди принципу “забруднювач має платити” та якщо захід, що ґрунтується на положеннях частини 1, призводить до витрат, що вважаються непропорційними для органів державної влади держави-члена, такий захід має визначати належні положення у формі:

– тимчасових відступів та/або – фінансової підтримки з боку Фонду об’єднання, що заснований відповідно до статті 177.

Стаття 193

Захисні заходи, ухвалені відповідно до статті 192, не перешкоджають будь-якій державі-членові зберігати або запроваджувати суворіші захисні заходи. Такі заходи повинні бути сумісними з Договорами. Про них повідомляється Комісія.

РОЗДІЛ XXI ЕНЕРГЕТИКА

Стаття 194

1. У контексті створення та функціонування внутрішнього ринку та з огляду на потребу збереження та поліпшення довкілля енергетична політика Союзу у дусі солідарності між державами-членами спрямована на:

(a) забезпечення функціонування енергетичного ринку;

(b) забезпечення безпеки енергопостачання в Союзі;

(c) сприяння ефективному використанню енергії та енергозбереженню, а також розвитку нових та відновлювальних форм енергії та

(d) сприяння взаємопов’язаності енергетичних мереж.

2. Без шкоди застосуванню інших положень Договорів Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, встановлюють заходи, необхідні для досягнення цілей частини 1. Такі заходи ухвалюються після проведення консультацій з Економічно-соціальним комітетом та Комітетом регіонів. Без шкоди пункту (c) частини 2 статті 192 такі заходи не впливають на право держави-члена визначати умови використання її енергетичних ресурсів, на право вибору різними енергетичними джерел та загальну структуру її енергетичного постачання.

3. Шляхом відступу від частини 2 Рада, діючи одностайно згідно зі спеціальною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Європейським Парламентом, встановлює заходи, зазначені в цій частині, коли вони передусім носять фінансовий характер.

РОЗДІЛ XXII ТУРИЗМ

Стаття 195

1. Союз доповнює діяльність держав-членів в туристичному секторі, зокрема сприяючи конкурентоспроможності суб’єктів господарювання Союзу в цьому секторі. З цією метою діяльність Союзу спрямовується на:

(a) заохочення створення сприятливого середовища для розвитку суб’єктів господарювання цього сектору;

(b) підтримку співпраці між державами-членами, зокрема шляхом обміну належною

практикою.

2. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, встановлюють особливі заходи для доповнення діяльності в рамках держав-членів з метою досягнення цілей, зазначених в цій статті, за винятком будь-якої гармонізації законів та підзаконних актів держав-членів.

РОЗДІЛ XXIII ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Стаття 196

1. Союз заохочує співпрацю між державами-членами з метою поліпшення ефективності систем запобігання та захисту від природних або антропогенних стихійних лих.

Діяльність Союзу спрямовується на:

(а) підтримку та доповнення діяльності держав-членів на національному, регіональному та місцевому рівнях щодо запобігання ризикові, навчання фахівців з цивільного захисту і подолання природних або антропогенних стихійних лих в межах Союзу;

(b) сприяння швидкій, ефективній, оперативній співпраці національних служб цивільного захисту в межах Союзу;

(c) сприяння узгодженості в контексті роботи з питань цивільного захисту на міжнародному рівні.

2. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, встановлюють заходи, необхідні для допомоги у досягненні цілей, зазначених у частині 1, за винятком будь-якої гармонізації законів та підзаконних актів держав-членів.

РОЗДІЛ XXIV АДМІНІСТРАТИВНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Стаття 197

1. Ефективне застосування права Союзу державами-членами, що є суттєвим для належного функціонування Союзу, вважається питанням спільного інтересу.

2. Союз може підтримувати зусилля держав-членів поліпшити їхню адміністративну спроможність щодо застосування права Союзу. Такі дії можуть включати сприяння обміну інформацією та державними службовцями, а також підтримку навчальних програм. Жодна держава не зобов'язана користуватися такою підтримкою. Європейський Парламент та Рада за допомогою регламентів та згідно зі звичайною законодавчою процедурою встановлюють з цією метою необхідні заходи, за винятком будь-якої гармонізації законів та підзаконних актів держав-членів.

3. Ця стаття не шкодить зобов'язанням держав-членів щодо застосування права Союзу або прерогативам та обов'язкам Комісії. Ця стаття також не шкодить іншим положенням Договорів, що передбачають адміністративне співробітництво між державами-членами та між ними і Союзом.

ЧАСТИНА ЧОТИРИ АСОЦІЮВАННЯ ЗАМОРСЬКИХ КРАЇН ТА ТЕРИТОРІЙ

Стаття 198

Держави-члени погоджуються асоціювати з Союзом несвропейські країни та території, що мають особливі відносини з Данією, Францією, Нідерландами та Сполученим Королівством. Перелік цих країн та територій (далі – “країни та території”) зазначено в Додатку II. Метою асоціації є сприяння економічному та соціальному розвитку країн і територій та встановлення

тісних економічних зв'язків між ними та Союзом в цілому. Згідно з принципами, встановленими у преамбулі цього Договору, асоціювання слугує насамперед інтересам та процвітання мешканців цих країн та територій для того, щоб привести їх до економічного, соціального та культурного розвитку, якого вони прагнуть.

Стаття 199

Асоціювання має такі цілі.

1. Держави-члени застосовують до своєї торгівлі з країнами та територіями такий самий режим, який вони надають одна-одній згідно з Договорами.

2. Кожна країна або територія застосовують у своїй торгівлі з державами-членами та з іншими країнами та територіями такий самий режим, який вони надають європейській державі, з якою вона має особливі відносини.

3. Держави-члени сприяють інвестиціям, які необхідні для поступального розвитку цих країн та територій.

4. Для інвестицій, що фінансуються Союзом, участь у тендерах та постачанні відкрита на однакових умовах для всіх фізичних та юридичних осіб, що мають державну приналежність держави-члена або однієї з країн та територій.

5. У відносинах між державами-членами і країнами та територіями право громадян та товариств на заснування регулюється згідно з положеннями та процедурами, встановленими у Главі, що стосується права на заснування, та на недискримінаційній основі з урахуванням будь-яких положень, встановлених відповідно до статті 203.

Стаття 200

1. Мита на імпорт до держав-членів товарів, що походять із країн та територій, заборонені відповідно до заборони на стягнення мит між державами-членами відповідно до положень Договорів.

2. Мита на імпорт до кожної країни або території товарів із держав-членів або з інших країн та територій заборонено відповідно до положень статті 30.

3. Проте країни та території можуть стягувати мита, що відповідають потребам їхнього розвитку та індустріалізації або забезпечують надходження до їхніх бюджетів. Мита, зазначені в попередньому абзаці, не можуть перевищувати рівня мит, накладених на імпорт продукції з держави-члена, з якою кожна країна або територія має особливі відносини.

4. Частина 2 не застосовується до країн та територій, які через взяті на себе особливі міжнародні зобов'язання вже застосовують недискримінаційний митний тариф.

5. Запровадження або будь-яка зміна мит, накладених на товари, що імпортуються до країн або територій, не повинні, *de jure* або *de facto*, спричинити будь-яку пряму або опосередковану дискримінацію по відношенню до імпорту з різних держав-членів.

Стаття 201

Якщо рівень мит, що застосовуються до товарів з третьої країни при ввезенні до країни або території за умови застосування частини 1 статті 200, може спричинити відхилення торгівлі, що завдає збитків будь-якій державі-членові, така держава-член може звернутися із запитом до Комісії щодо пропонування іншим державам-членам заходів, необхідних для виправлення такої ситуації.

Стаття 202

З урахуванням положень, що стосуються охорони громадського здоров'я, суспільної безпеки або суспільного порядку, свобода руху працівників з країн та територій у межах держав-членів та працівників із держав-членів у межах країн та територій регулюється актами, ухваленими відповідно до статті 203.

Стаття 203

Рада, діючи одноставно за пропозицією Комісії на основі досвіду, набутого в асоціації

країн та територій з Союзом, та принципів, зазначених в Договорах, встановлює положення, що стосуються детальних правил та процедур асоціації країн та територій з Союзом. Якщо положення, про які йдеться, ухвалюються Радою згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, Рада діє одностайно за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським Парламентом.

Стаття 204

Положення статей 198-203 застосовуються до Гренландії з урахуванням окремих положень стосовно Гренландії, визначених у Протоколі про особливі положення щодо Гренландії, що додається до Договорів.

ЧАСТИНА П'ЯТЬ ЗОВНІШНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ СОЮЗУ

РОЗДІЛ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ЗОВНІШНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЮЗУ

Стаття 205

Діяльність Союзу на міжнародній арені відповідно до цієї частини керується принципами, переслідує цілі та провадиться відповідно до загальних положень, встановлених у Розділі V Глави I Договору про Європейський Союз.

РОЗДІЛ II СПІЛЬНА ТОРГІВЕЛЬНА ПОЛІТИКА

Стаття 206

Створюючи митний союз відповідно до статей 28-32, Союз у спільних інтересах сприяє гармонійному розвитку світової торгівлі, поступовому скасовуванню обмежень міжнародної торгівлі та прямим іноземним інвестиціям, а також зниженню митних та інших бар'єрів.

Стаття 207

1. Спільна торгівельна політика ґрунтується на уніфікованих принципах, зокрема стосовно змін тарифних ставок, укладання тарифних та торгівельних угод, пов'язаних із торгівлею товарами та послугами, а також торгівельних аспектів інтелектуальної власності, прямих іноземних інвестицій, досягнення уніфікованості заходів лібералізації, експортної політики та заходів для захисту торгівлі, таких як ті, яких вживають у випадку демпінгу або субсидування. Спільна торгівельна політика здійснюється у контексті принципів та цілей зовнішньої діяльності Союзу.

2. Європейський Парламент та Рада, діючи за допомогою регламентів згідно зі звичайною законодавчою процедурою, ухвалює заходи, що визначають рамки реалізації спільної торгівельної політики.

3. У разі потреби провести переговори та укласти угоду з однією або кількома третіми країнами або міжнародними організаціями застосовується стаття 218 з урахуванням спеціальних положень цієї статті. Комісія подає рекомендації Раді, яка уповноважує Комісію почати необхідні переговори. Обов'язком Ради та Комісії є забезпечення узгодженості з внутрішніми політиками та правилами Союзу угод, щодо яких ведуться переговори. Комісія веде ці переговори, проводячи консультації зі спеціальним комітетом, призначеним Радою для того, щоб допомагати Комісії у виконанні цього завдання, та в рамках таких директив, які Рада надає їй. Комісія регулярно звітує спеціальному комітетові та Європейському Парламенту щодо перебігу переговорів.

4. З метою проведення переговорів та укладання угод, зазначених у частині 3, Рада діє кваліфікованою більшістю. З метою проведення переговорів та укладання угод у сферах торгівлі

послугами та торгівельних аспектів інтелектуальної власності, а також прямих іноземних інвестицій Рада діє одностайно, якщо такі угоди включають положення, для яких необхідна одностайність з метою ухвалення внутрішніх правил.

Рада також діє одностайно для проведення переговорів та укладання угод:

(a) у сфері торгівлі культурними та аудіовізуальними послугами, якщо ці угоди можуть зашкодити культурному та лінгвістичному розмаїттю Союзу;

(b) у сфері торгівлі соціальними, освітніми послугами та послугами у сфері охорони здоров'я, якщо ці угоди можуть істотно зашкодити організації надання таких послуг на національному рівні, а також зашкодити відповідальності держави-члена щодо їх надання.

5. Переговори та укладання міжнародних угод у сфері транспорту підпадають під дію Розділу VI Частини Три та статті 218.

6. Виконання повноважень, наданих цією статтею у сфері спільної торгівельної політики, не впливає на розмежування повноважень між Союзом та державами-членами та не призводить до гармонізації законодавчих та регуляторних положень держав-членів тією мірою, якою Договори виключають таку гармонізацію.

РОЗДІЛ III СПІВРОБІТНИЦТВО З ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ ТА ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА

ГЛАВА 1 СПІВРОБІТНИЦТВО З ПИТАНЬ РОЗВИТКУ

Стаття 208

1. Політика Союзу у сфері співробітництва з питань розвитку провадиться у рамках принципів та цілей зовнішньої діяльності Союзу. Політика Союзу у сфері співробітництва з питань розвитку та така ж політика держав-членів доповнюють та зміцнюють одна одну. Політика Союзу у сфері співробітництва з питань розвитку своєю першорядною ціллю має скорочення та у далекій перспективі викорінення бідності. Союз у політиках, які він провадить, враховує цілі співробітництва з питань розвитку, які можуть вплинути на країни, що розвиваються.

2. Союз і держави-члени дотримуються зобов'язань та враховують цілі, які вони схвалили у контексті діяльності Організації Об'єднаних Націй та інших компетентних міжнародних організацій.

Стаття 209

1. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, ухвалюють заходи, необхідні для реалізації політики співробітництва з питань розвитку, яка може мати відношення до багаторічних програм співпраці з країнами, що розвиваються, або до програм тематичного характеру.

2. Союз може укладати з третіми країнами та компетентними міжнародними організаціями будь-які угоди, що допомагають досягненню цілей, зазначених у статті 21 Договору про Європейський Союз та у статті 208 цього Договору. Перший абзац не шкодить повноваженням держав-членів проводити переговори у міжнародних організаціях та укладати угоди. 3. Європейський інвестиційний банк відповідно до умов, зазначених у його Статуті, сприяє реалізації заходів, зазначених у частині 1.

Стаття 210

1. Союз та держави-члени з метою підтримки взаємодоповнюваності та ефективності їхньої діяльності координують свої політики співробітництва з питань розвитку та проводять консультації між собою щодо своїх програм допомоги, зокрема в міжнародних організаціях та на міжнародних конференціях. Вони можуть провадити спільні дії. У разі потреби держави-члени сприяють виконанню програм допомоги Союзу.

2. Комісія може висунути будь-яку конструктивну ініціативу з метою підтримки координації, зазначеній в частині 1.

Стаття 211

У межах відповідних сфер повноважень Союз та держави-члени співпрацюють із третіми країнами та компетентними міжнародними організаціями.

ГЛАВА 2 ЕКОНОМІЧНЕ, ФІНАНСОВЕ ТА ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО З ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ

Стаття 212

1. Без шкоди іншим положенням Договорів, зокрема статтям 208-211, Союз здійснює економічні, фінансові та технічні заходи співробітництва, включаючи допомогу, зокрема фінансову, з третіми країнами, окрім країн, що розвиваються. Такі заходи узгоджуються з політикою розвитку Союзу та виконуються в рамках принципів та цілей зовнішньої діяльності Союзу. Дії Союзу та такі ж дії держав-членів доповнюють та зміцнюють одна одну.

2. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, ухвалюють заходи, необхідні виконання частини 1.

3. У межах відповідних сфер повноважень Союз та держави-члени співпрацюють з третіми країнами та компетентними міжнародними організаціями. Положення про співробітництво Союзу можуть бути предметом угод між Союзом та зацікавленими третіми сторонами. Перший абзац не шкодить повноваженням держав-членів щодо проведення переговорів в міжнародних організаціях та щодо укладання міжнародних угод.

Стаття 213

Якщо ситуація в третій країні вимагає невідкладної фінансової допомоги з боку Союзу, Рада ухвалює необхідні рішення за пропозицією Комісії.

ГЛАВА 3 ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА

Стаття 214

1. Операції Союзу у сфері гуманітарної допомоги проводяться у рамках принципів та цілей зовнішньої діяльності Союзу. Такі операції мають на меті надання допомоги *ad hoc*, підтримки й захисту населення третіх країн, що постраждало від природних або антропогенних стихійних лих, з метою задоволення гуманітарних потреб, спричинених такими різноманітними ситуаціями. Заходи Союзу та такі ж заходи держав-членів доповнюють та зміцнюють один одного.

2. Операції з гуманітарної допомоги проводяться згідно з принципами міжнародного права та згідно з принципами неупередженості, нейтральності та недискримінації.

3. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, встановлюють заходи, що визначають рамки реалізації операцій Союзу з гуманітарної допомоги.

4. Союз може укладати з третіми країнами та компетентними міжнародними організаціями будь-які угоди, що сприяють досягненню цілей, зазначених у частині 1 та в статті 21 Договору про Європейський Союз. Перший абзац не шкодить компетенції держав-членів щодо проведення переговорів в міжнародних організаціях та щодо укладання міжнародних угод.

5. З метою встановлення рамок спільного внеску європейської молоді у операції з гуманітарної допомоги Союзу засновується Європейський добровільний корпус з гуманітарної допомоги. Європейський Парламент та Рада, діючи за допомогою регламентів, згідно зі звичайною законодавчою процедурою визначають правила та процедури операцій Корпусу.

6. Комісія може висувати будь-які конструктивні ініціативи для підтримки координації дій Союзу та таких же дій держав-членів з метою посилення ефективності та взаємодоповнюваності заходів з гуманітарної допомоги на національному рівні та на рівні Союзу.

7. Союз забезпечує скоординованість своїх операцій з гуманітарної допомоги та їх узгодженість з операціями міжнародних організацій та органів, зокрема тих, що є частиною системи Організації Об'єднаних Націй.

РОЗДІЛ IV ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ

Стаття 215

1. Якщо рішення, ухвалене відповідно до Глави 2 Розділу V Договору про Європейський Союз, передбачає припинення або обмеження, частково або повністю, економічних та фінансових відносин з однією або більше третіми країнами, Рада, діючи кваліфікованою більшістю за спільною пропозицією Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки та Комісії, ухвалює необхідні заходи. Рада інформує про це Європейський Парламент.

2. Якщо це передбачено рішенням, ухваленим відповідно до Глави 2 Розділу V Договору про Європейський Союз, Рада може ухвалити обмежувальні заходи щодо фізичних або юридичних осіб та груп або недержавних організацій згідно з процедурою, зазначеною у частині 1. 3. Акти, зазначені у цій статті, містять необхідні положення про правові гарантії.

РОЗДІЛ V МІЖНАРОДНІ УГОДИ

Стаття 216

1. Союз може укладати угоди з однією або більше третіми країнами або міжнародними організаціями, якщо це передбачено Договорами або якщо укладання угоди є необхідним для досягнення в рамках політик Союзу однієї з цілей, зазначених у Договорах, або якщо це передбачено юридично обов'язковим актом Союзу, або якщо це може вплинути на спільні правила або змінити їхню сферу застосування.

2. Угоди, укладені Союзом, носять обов'язковий характер для установ Союзу та держав-членів.

Стаття 217

Союз може укладати угоди з однією або більше третіми країнами або міжнародними організаціями, що запроваджують асоціацію, включаючи взаємні права та обов'язки, спільні дії та спеціальні процедури. Стаття 218 1. Без шкоди спеціальним положенням, встановленим у статті 207, угоди між Союзом і третіми країнами або міжнародними організаціями є предметом переговорів та укладаються згідно з такою процедурою.

2. Рада уповноважує почати переговори, ухвалює директиви щодо ведення переговорів, дає повноваження на підписання угод та укладає їх.

3. Комісія або, якщо запланована угода винятково або переважно стосується спільної зовнішньої та безпекової політики, Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки подає рекомендації Раді, яка ухвалює рішення про надання повноважень почати переговори та про призначення залежно від предмету запланованої угоди особи або керівника групи осіб, що будуть вести переговори від імені Союзу.

4. Рада може направляти особі, яка веде переговори від імені Союзу, директиви та може призначити спеціальний комітет, консультуючись із яким повинні вестися переговори.

5. За пропозицією особи, яка веде переговори, Рада ухвалює рішення, що надає повноваження на підписання угоди та якщо необхідно її тимчасове застосування до набуття нею чинності.

6. Рада за пропозицією особи, яка веде переговори, ухвалює рішення про укладення угоди. За винятком угод, що стосуються винятково спільної зовнішньої та безпекової політики, Рада ухвалює рішення про укладення угоди:

(а) після отримання згоди Європейського Парламенту у таких випадках:

(I) угоди про асоціацію;

(II) приєднання Союзу до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод;

(III) угоди, що запроваджують окрему інституційну структуру через організацію процедур співпраці;

(IV) угоди з важливими бюджетними наслідками для Союзу;

(V) угоди, що охоплюють галузі, до яких застосовується або звичайна законодавча процедура, або, якщо отримано згоду Європейського Парламенту, спеціальна законодавча процедура. Європейський Парламент та Рада можуть у невідкладних ситуаціях узгодити часові рамки для висловлення згоди.

(b) після консультацій з Європейським Парламентом в інших випадках. Європейський Парламент надає свій висновок протягом строку, який Рада може встановити залежно від терміновості питання. Рада може діяти в разі ненадання такого висновку протягом цього строку.

7. Під час укладання угоди Рада може шляхом відступу від положень частин 5, 6 та 9 уповноважити особу, яка веде переговори, погоджувати від імені Союзу зміни до цієї угоди, якщо вона передбачає їхнє погодження спрощеною процедурою або органом, створеним угодою. Рада може додати особливі умови до такого уповноваження.

8. Рада діє кваліфікованою більшістю протягом усієї процедури. Проте Рада діє одностайно, якщо угода охоплює галузь, в якій вимагається одностайність для ухвалення акту Союзу, а також щодо угод про асоціацію та угод, зазначених в статті 212, з державами, що є кандидатами на приєднання. Рада також діє одностайно щодо угоди про приєднання Союзу до Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Рішення про укладання такої угоди набуває чинності після його затвердження державами-членами згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами.

9. Рада за пропозицією Комісії або Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки ухвалює рішення, що призупиняє застосовування угоди і встановлює позиції, які слід ухвалити від імені Союзу в органі, створеному цією угодою, якщо цей орган має ухвалювати акти, що мають юридичну силу, за винятком актів, що доповнюють або змінюють інституційну структуру угоди.

10. Європейський Парламент має бути невідкладно та в повному обсязі поінформованим на всіх етапах процедури.

11. Держава-член, Європейський Парламент, Рада або Комісія можуть отримати висновки Суду щодо того, чи є запланована угода сумісною з Договорами. Якщо висновок Суду є негативним, запланована угода не може набути чинності, доки до неї не буде внесено зміни або не буде переглянута Договори.

Стаття 219

1. Шляхом відступу від статті 218 Рада або за рекомендацією Європейського Центрального Банку, або за рекомендацією Комісії та після проведення консультацій з Європейським Центральним Банком, намагаючись досягти консенсусу, що узгоджується з ціллю досягнення цінової стабільності, може укласти формальні угоди про систему курсів обміну євро на валюти третіх держав. Рада діє одностайно після проведення консультацій з Європейським Парламентом та згідно з процедурою, передбаченою в частині 3. Рада або за рекомендацією Європейського Центрального Банку, або за рекомендацією Комісії та після проведення консультацій з Європейським Центральним Банком, намагаючись досягти консенсусу, що узгоджується з ціллю

досягнення цінової стабільності, може затверджувати, змінювати або скасовувати центральний курс євро в межах системи курсів обміну. Голова Ради інформує Європейський Парламент про затвердження, зміну або скасування центрального курсу євро.

2. У разі відсутності системи курсів обміну однієї або більше валют третіх держав, як зазначено в частині 1, Рада або за рекомендацією Комісії та після проведення консультацій з Європейським Центральним Банком, або за рекомендацією Європейського Центрального Банку може формулювати загальні орієнтири політики обмінного курсу щодо цих валют. Ці загальні орієнтири не повинні шкодити першорядній цілі Європейської системи центральних банків підтримувати цінову стабільність.

3. Шляхом відступу від статті 218, якщо угоди з валютних питань та питань валютного регулювання потребують проведення переговорів між Союзом та однією або більше третіми державами або міжнародними організаціями, Рада за рекомендацією Комісії та після проведення консультацій з Європейським Центральним Банком приймає рішення щодо умов переговорів та стосовно укладання таких угод. Такі умови забезпечують висловлення Союзом єдиної позиції. Комісія повною мірою залучається до переговорів.

4. Без шкоди повноваженням Союзу та угодам Союзу стосовно економічного та валютного союзу держави-члени можуть проводити переговори в міжнародних організаціях та укладати міжнародні угоди.

РОЗДІЛ VI ВІДНОСИНИ СОЮЗУ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ І ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ ТА МІСІЇ СОЮЗУ

Стаття 220

1. Союз запроваджує всі належні форми співпраці з органами Організації Об'єднаних Націй та її спеціалізованими установами, Радою Європи, Організацією з безпеки та співробітництва в Європі, Організацією економічного співробітництва та розвитку. Союз також підтримує належні відносини з іншими міжнародними організаціями. 2. Верховному представнику Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки доручено виконувати цю статтю.

Стаття 221

1. Місії Союзу представляють Союз у третіх країнах та міжнародних організаціях.
2. Місії Союзу знаходяться під керівництвом Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки. Вони діють в тісній співпраці з дипломатичними та консульськими представництвами держав-членів.

РОЗДІЛ VII ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ЩОДО СОЛІДАРНОСТІ

Стаття 222

1. Якщо держава-член зазнала терористичного нападу або природного чи антропогенного стихійного лиха, Союз та держави-члени діють спільно у дусі солідарності. Союз мобілізує всі засоби, що перебувають в його розпорядженні, включаючи військові ресурси, що надаються державами-членами для того, щоб:

- (a) – запобігати терористичній загрозі на території держав-членів;
– захищати демократичні установи та цивільне населення від будь-яких терористичних атак;
– допомагати державі-члену на її території на запит її політичних органів влади у разі терористичної атаки;
- (b) допомагати державі-члену на її території на запит її політичних органів влади у разі

природного або антропогенного стихійного лиха.

2. Якщо держава-член зазнала терористичної атаки або стихійного природного чи антропогенного лиха, інші держави-члени надають їй допомогу на запит політичних органів влади цієї держави. З цією метою держави-члени узгоджують між собою свої дії в рамках Ради.

3. Положення щодо виконання Союзом застереження щодо солідарності визначаються рішенням, що ухвалюється Радою, яка діє за спільною пропозицією Комісії та Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки. Рада діє згідно з частиною 1 статті 31 Договору про Європейський Союз, якщо це рішення стосується сфери оборони. Про це інформується Європейський Парламент. Для цілей цієї частини та без шкоди статті 240 Раді допомагає Комітет з питань політики та безпеки за підтримки структур, створених в контексті спільної безпекової та оборонної політики, та комітет, зазначений у статті 71. У разі необхідності обидва комітети подають спільні висновки.

4. Європейська Рада на регулярній основі оцінює загрози, що постають перед Союзом, для того, щоб надати можливість Союзу та державам-членам вживати ефективних заходів.

ЧАСТИНА ШІСТЬ ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ФІНАНСОВІ ПОЛОЖЕННЯ

РОЗДІЛ І ІНСТИТУЦІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ

ГЛАВА 1 УСТАНОВИ

СЕКЦІЯ 1 ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ

Стаття 223

1. Європейський Парламент розробляє пропозицію для встановлення положень, необхідних для обрання його членів шляхом прямих загальних виборів згідно з уніфікованою процедурою в усіх державах-членах або згідно з принципами, спільними для усіх держав-членів. Рада, діючи одностайно згідно зі спеціальною законодавчою процедурою та після отримання згоди Європейського Парламенту, який діє більшістю голосів членів свого складу, встановлює необхідні положення. Ці положення набувають чинності після їх затвердження державами-членами згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами.

2. Європейський Парламент, діючи за допомогою регламентів за власною ініціативою згідно зі спеціальною законодавчою процедурою після отримання висновку Комісії та схвалення Радою, встановлює правила та загальні умови, що регламентують виконання обов'язків його членів. Усі правила та умови, що стосуються оподаткування членів та колишніх членів, вимагають одностайності в рамках Ради.

Стаття 224

Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою за допомогою регламентів, встановлюють правила, що регламентують діяльність політичних партій на європейському рівні, зазначену у частині 4 статті 10 Договору про Європейський Союз, та зокрема правила стосовно їхнього фінансування.

Стаття 225

Європейський Парламент може, діючи більшістю складу своїх членів, звертатися до Комісії щодо надання будь-яких належних пропозицій з питань, які, на його думку, вимагають ухвалення акту Союзу для цілей виконання Договорів. Якщо Комісія не надає пропозицій, вона інформує Європейський Парламент про причини.

Стаття 226

У ході виконання своїх обов'язків Європейський Парламент може на вимогу чверті складу своїх членів створити тимчасовий Слідчий комітет для розслідування без шкоди повноваженням, що покладені Договорами на інші установи або органи, інкримінованих порушень або незадовільного управління в застосуванні права Союзу, крім випадків, коли заявлені факти розглядає суд та доки справа є предметом судового провадження. Тимчасовий Слідчий комітет припиняє існування одразу після подання звіту. Детальні положення, що регулюють застосування права на проведення розслідування, визначаються Європейським Парламентом, який діє за допомогою регламентів за власною ініціативою згідно зі спеціальною законодавчою процедурою та після отримання згоди Ради та Комісії.

Стаття 227

Будь-який громадянин Союзу та будь-яка фізична або юридична особа, що проживає або має юридичну адресу на території держави-члена, має право особисто або спільно з іншими громадянами або особами письмово звернутися до Європейського Парламенту з питання, що належить до сфер діяльності Союзу і що безпосередньо стосується його або її.

Стаття 228

1. Європейський омбудсмен, який обирається Європейським Парламентом, уповноважений приймати від будь-якого громадянина Союзу або будь-якої фізичної або юридичної особи, що проживає або має юридичну адресу на території держави-члена, скарги щодо випадків незадовільного управління в діяльності установ, органів, служб або агенцій Союзу, окрім Суду Європейського Союзу, який здійснює свої судові повноваження. Омбудсмен вивчає такі скарги та звітує про них. Згідно зі своїми обов'язками Омбудсмен за власною ініціативою або на підставі скарг, поданих йому безпосередньо або через члена Європейського Парламенту, проводить розслідування, які він вважає обґрунтованими, крім випадків, коли інкриміновані факти є або були предметом судового провадження. Якщо Омбудсмен встановлює факт незадовільного управління, він передає питання на розгляд відповідної установи, органу, служби або агенції, які мають трьохмісячний строк для інформування Омбудсмена про їхню позицію. Після цього Омбудсмен направляє звіт до Європейського Парламенту та відповідної установи, органу, служби або агенції. Особа, що звертається зі скаргою, інформується про результат таких розслідувань. Омбудсмен подає до Європейського Парламенту річний звіт про результати своїх розслідувань.

2. Омбудсмен обирається після кожних виборів до Європейського Парламенту на час його скликання. Омбудсмен може обиратись повторно. Омбудсмен може бути звільнений Судом за поданням Європейського Парламенту у разі, якщо він більше не відповідає вимогам, необхідним для виконання його обов'язків, або якщо він винний у вчиненні серйозного проступку.

3. Омбудсмен є цілковито незалежним у виконанні своїх обов'язків. Під час виконання таких обов'язків він не звертається за вказівками та не приймає їх від жодного уряду, установи, органу, служби або організації. Омбудсмен не може протягом строку перебування на посаді займатися жодною іншою оплачуваною або неоплачуваною професійною діяльністю.

4. Європейський Парламент, діючи за допомогою регламенту, за власною ініціативою згідно зі спеціальною законодавчою процедурою після звернення щодо отримання висновку Комісії та за згодою Ради встановлює правила та загальні умови, що регулюють виконання обов'язків Омбудсмена.

Стаття 229

Європейський Парламент проводить щорічну сесію. Він збирається кожного другого вівторка березня без потреби скликання. Європейський Парламент може збиратися на позачергові сесії на вимогу більшості складу своїх членів або на вимогу Ради чи Комісії. Стаття 230 Члени Комісії можуть відвідувати усі засідання Європейського Парламенту та за запитом Комісії

можуть бути заслуханими. Комісія відповідає, усно або письмово, на запитання, поставлені Європейським Парламентом або його членами. Європейська Рада та Рада заслуховуються Європейським Парламентом згідно з умовами, встановленими Регламентом Європейської Ради та Регламентом Ради.

Стаття 231

Якщо Договорами не передбачено інше, Європейський Парламент діє більшістю поданих голосів. Регламент Європейського Парламенту визначає кворум.

Стаття 232

Європейський Парламент ухвалює свій Регламент, діючи більшістю своїх членів. Протоколи засідань Європейського Парламенту оприлюднюються у спосіб, встановлений у Договорах та у Регламенті Європейського Парламенту.

Стаття 233

Європейський Парламент обговорює на відкритій сесії річний загальний звіт, що подається йому Комісією.

Стаття 234

Якщо на розгляд Європейського Парламенту поставлено пропозицію про винесення вотуму недовіри діяльності Комісії, Європейський Парламент голосує з цього питання принаймні через три дні після того, як таку пропозицію поставлено на розгляд, і лише відкритим голосуванням. Якщо вотум недовіри винесено більшістю у дві третини поданих голосів, що представляють більшість складу Європейського Парламенту, члени Комісії подають у відставку як орган, а Верховний представник Союзу з закордонних справ та політики безпеки складає повноваження, які він здійснює в Комісії. Вони продовжують виконувати обов'язки та опікуватися поточними справами, доки їх не замінять відповідно до статті 17 Договору про Європейський Союз. У такому випадку строк повноважень членів Комісії, що були призначені на посаду замість тих, що пішли у відставку, закінчується того дня, коли мав би закінчитися строк повноважень членів Комісії, що пішли у відставку.

СЕКЦІЯ 2 ЄВРОПЕЙСЬКА РАДА

Стаття 235

1. У разі проведення голосування будь-який член Європейської Ради може також діяти від імені не більш ніж одного іншого члена.

Частина 4 статті 16 Договору про Європейський Союз та частина 2 статті 238 цього Договору застосовуються до Європейської Ради, коли вона діє кваліфікованою більшістю. Якщо Європейська Рада приймає рішення голосуванням, її Голова та Голова Комісії не беруть участі у цьому голосуванні. Утримання членів, які присутні особисто, або представлених членів не перешкоджає ухваленню Європейською Радою актів, що вимагають одностайності.

2. Голова Європейського Парламенту може бути запрошеним для заслуховування Європейською Радою.

3. Європейська Рада діє простою більшістю у процедурних питаннях та під час ухвалення її Регламенту.

4. Європейській Раді допомагає Генеральний секретаріат Ради.

Стаття 236

Європейська Рада ухвалює кваліфікованою більшістю:

(а) рішення, що встановлює перелік конфігурацій Ради, інших, ніж конфігурації Ради з загальних питань та Ради з питань закордонних справ, відповідно до частини 6 статті 16 Договору про Європейський Союз;

(б) рішення щодо головування в конфігураціях Ради, інших ніж конфігурації Ради з

закордонних справ, відповідно до частини 9 статті 16 Договору про Європейський Союз.

СЕКЦІЯ 3 РАДА

Стаття 237

Рада засідає за скликанням Голови за його власною ініціативою або на запит одного з її членів або членів Комісії.

Стаття 238

1. У разі, якщо вимагається діяти простою більшістю, Рада діє більшістю складу своїх членів.

2. Шляхом відступу від частини 4 статті 16 Договору про Європейський Союз з 1 листопада 2014 року та з урахуванням положень, встановлених у Протоколі про перехідні положення, якщо Рада не діє за пропозицією Комісії або Верховного представника Союзу з питань закордонних справ та політики безпеки, кваліфікована більшість визначається як принаймні 72 % членів Ради, які представляють держави-члени, що охоплюють принаймні 65 % населення Союзу.

3. З 1 листопада 2014 року та з урахуванням положень, встановлених у Протоколі про перехідні положення, у випадку, якщо згідно з Договорами не всі члени Ради беруть участь у голосуванні, кваліфікована більшість визначається таким чином:

(а) кваліфікована більшість визначається як принаймні 55 % членів Ради, які представляють держави-члени, що беруть участь у голосуванні і що охоплюють принаймні 65 % населення цих держав. Блокуювальна меншість повинна включати в себе принаймні мінімальну кількість членів Ради, які представляють понад 35 % населення держав-членів, які беруть участь у голосуванні, плюс один член, за відсутності якої кваліфікована більшість вважається досягнутою;

(б) шляхом відступу від пункту (а), якщо Рада не діє за пропозицією Комісії або Верховного представника Союзу з питань закордонних справ та політики безпеки, кваліфікована більшість визначається як принаймні 72 % членів Ради, які представляють держави-члени, що беруть участь у голосуванні і що охоплюють принаймні 65 % населення цих держав.

4. Утримання членів, присутніх особисто, або представлених членів не перешкоджає ухваленню Радою актів, які вимагають одностайності.

Стаття 239

Якщо проводиться голосування, член Ради також може діяти від імені не більш ніж одного іншого члена.

Стаття 240

1. Комітет, до складу якого входять постійні представники урядів держав-членів, відповідає за підготовку роботи Ради та виконання завдань, доручених йому Радою. Комітет може ухвалювати процедурні рішення у випадках, передбачених у Регламенті Ради.

2. Раді допомагає Генеральний секретаріат, підпорядкований Генеральному секретареві, якого призначає Рада. Рада приймає рішення щодо організації Генерального секретаріату простою більшістю.

3. Рада діє простою більшістю стосовно процедурних питань та для схвалення свого Регламенту.

Стаття 241

Рада, діючи простою більшістю, може звертатися до Комісії з запитом провести будь-які дослідження, які Рада вважає необхідними для досягнення спільних цілей, та подати Раді будь-які належні пропозиції. Якщо Комісія не надає пропозиції, вона інформує Раду про причини.

Стаття 242

Рада, діючи простою більшістю, після проведення консультацій з Комісією визначає правила, що регулюють діяльність Комітетів, передбачених в Договорах.

Стаття 243

Рада визначає заробітні платні, утримання та пенсії Голови Європейської Ради, Голови Комісії, Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, членів Комісії та Голів, членів та секретарів Суду Європейського Союзу та Генерального секретаря Ради. Рада також визначає будь-які виплати, що мають робитися замість винагороди.

СЕКЦІЯ 4 КОМІСІЯ

Стаття 244

Відповідно до частини 5 статті 17 Договору про Європейський Союз члени Комісії обираються на основі системи ротації, встановленої одноставно Європейською Радою, та на основі таких принципів:

(а) держави-члени розглядаються на виключно рівній основі по відношенню до визначення порядку наступництва та часу перебування їхніх громадян на посаді членів Комісії; таким чином, різниця між загальною кількістю строків перебування на посаді громадян будь-яких двох держав-членів в жодному разі не може перевищувати одиниці;

(б) з урахуванням пункту (а) кожний наступний склад Комісії має складатися таким чином, щоб достатнім чином відображати демографічний та географічний масштаб всіх держав-членів.

Стаття 245

Члени Комісії утримуються від будь-яких дій, несумісних з їхніми обов'язками. Держави-члени поважають незалежність членів Комісії та не намагаються впливати на них під час виконання їхніх завдань. Члени Комісії під час перебування на посаді не можуть займатися жодною професійною діяльністю, оплачуваною або неоплачуваною. Приступаючи до виконання своїх обов'язків, вони урочисто присягають поважати під час і після закінчення строку повноважень зобов'язання, що випливають із перебування на посаді, зокрема обов'язок поводитися чесно та розважливо щодо надання згоди на певні призначення або пільги після закінчення строку їхніх повноважень. У разі будь-якого порушення цих зобов'язань Суд за поданням Ради, яка діє простою більшістю, або Комісії може прийняти рішення про те, що відповідний член з огляду на обставини має бути або примусово звільнений відповідно до статті 247, або має бути позбавлений права на пенсію чи інші аналогічні виплати.

Стаття 246

Крім звичайної заміни або смерті, обов'язки члена Комісії припиняються, коли він іде у відставку або коли його примусово звільняють. Посада, вакантна внаслідок відставки, примусового звільнення або смерті члена Комісії, заповнюється на залишок строку перебування на посаді попереднього члена новим, який має таке ж громадянство та призначений Радою за спільним погодженням з Головою Комісії після проведення консультацій та згідно з критеріями, встановленими у другому абзаці частини 3 статті 17 Договору про Європейський Союз. Рада, діючи одноставно за пропозицією Голови Комісії, може прийняти рішення про те, що така вакантна посада не потребує заповнення, зокрема коли залишок строку перебування на посаді члена Комісії є коротким. У разі відставки, примусового звільнення або смерті Голова замінюється на залишок строку його перебування на посаді. Процедура, встановлена у першому абзаці частини 7 статті 17 Договору про Європейський Союз, застосовується для заміни Голови. У разі відставки, примусового звільнення або смерті Верховний представник Союзу з питань закордонних справ та політики безпеки замінюється на залишок строку його перебування на посаді відповідно до частини 1 статті 18 Договору про Європейський Союз. У випадку відставки

усіх членів Комісії вони продовжують виконувати свої обов'язки і опікуватися поточними справами, доки їх не буде замінено на залишок строку їхнього перебування на посаді відповідно до статті 17 Договору про Європейський Союз.

Стаття 247

Якщо будь-який член Комісії вже не відповідає вимогам, необхідним для виконання його обов'язків, або якщо він винний у вчиненні серйозного проступку, Суд може за поданням Ради, яка діє простою більшістю, або Комісії примусово звільнити його.

Стаття 248

Без шкоди частині 4 статті 18 Договору про Європейський Союз Голова структурує та розподіляє обов'язки, покладені на Комісію, між її членами відповідно до частини 6 статті 17 зазначеного Договору. Голова може перерозподіляти ці обов'язки протягом усього строку мандату Комісії. Члени Комісії виконують обов'язки, покладені на них Головою, під його керівництвом.

Стаття 249

1. Комісія ухвалює свій Регламент таким чином, щоб забезпечити функціонування самої Комісії та її підрозділів. Комісія забезпечує оприлюднення цього Регламенту. 2. Комісія щороку, не пізніше ніж за один місяць до відкриття сесії Європейського Парламенту, оприлюднює загальний звіт про діяльність Союзу.

Стаття 250

Комісія діє більшістю своїх членів. Регламент Комісії визначає кворум.

СЕКЦІЯ 5 СУД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Стаття 251

Засідання Суду проводяться у складі палат або у складі Великої палати згідно з правилами, встановленими для цих цілей в Статуті Суду Європейського Союзу. Якщо це передбачено Статутом, Суд може також засідати у повному складі.

Стаття 252

Судові допомагають вісім Генеральних адвокатів. У разі надходження запиту від Суду Рада, діючи одностайно, може збільшити кількість Генеральних адвокатів. Обов'язком Генерального адвоката, який діє абсолютно неупереджено та незалежно, є подання у відкритому суді обґрунтованих позицій у справах, які відповідно до Статуту Суду Європейського Союзу вимагають його участі.

Стаття 253

Судді та Генеральні адвокати Суду добираються з осіб, чия незалежність є поза сумнівом і які володіють кваліфікацією, необхідною для призначення на найвищі судові посади в їхніх країнах, або які є юристами визнаної компетентності; вони призначаються за спільною згодою урядів держав-членів строком на шість років після проведення консультацій із колегією, передбаченою у статті 255. Кожні три роки відбувається часткова заміна суддів та Генеральних адвокатів згідно з умовами, встановленими в Статуті Суду Європейського Союзу. Судді обирають Голову Суду зі свого складу строком на три роки. Голова може бути обраний повторно. Судді та Генеральні адвокати, що йдуть у відставку, можуть бути призначені повторно. Суд призначає свого Секретаря та встановлює правила, що регулюють його роботу. Суд встановлює свій Регламент. Цей Регламент потребує схвалення Радою.

Стаття 254

Кількість суддів Суду загальної юрисдикції визначається Статутом Суду Європейського Союзу. Статут може передбачати те, що Судові загальної юрисдикції допомагають Генеральні адвокати. Члени Суду загальної юрисдикції добираються з осіб, чия незалежність є поза сумнівом

та які володіють кваліфікацією, необхідною для призначення на найвищій судовій посаді. Вони призначаються за спільною згодою урядів держав-членів строком на шість років після проведення консультацій з колегією, передбаченою статтею 255.

Склад Суду загальної юрисдикції частково оновлюється кожні три роки. Члени, які йдуть у відставку, можуть бути призначені повторно. Судді обирають Голову Суду загальної юрисдикції з членів Суду строком на три роки. Голова може бути обраний повторно. Суд загальної юрисдикції призначає свого Секретаря та встановлює правила, що регулюють його роботу. Суд загальної юрисдикції встановлює свій Регламент за погодженням із Судом. Цей Регламент потребує схвалення Радою. Якщо Статут Суду Європейського Союзу не передбачає інше, положення Договорів, що стосуються Суду, застосовуються до Суду загальної юрисдикції.

Стаття 255

З метою надання висновку щодо придатності кандидатів до виконання обов'язків судді або Генерального адвоката Суду та Суду загальної юрисдикції, перш ніж уряди держав-членів зробилять призначення, зазначені у статтях 253 та 254, створюється колегія. До складу колегії входять сім осіб, що добираються з-поміж колишніх членів Суду та Суду загальної юрисдикції, членів національних вищих судів та юристів визнаної компетентності, одна особа з яких пропонується Європейським Парламентом. Рада ухвалює рішення, що встановлює правила роботи колегії, та рішення про призначення її членів. Колегія діє за ініціативою Голови Суду.

Стаття 256

1. Суд загальної юрисдикції має юрисдикцію у першій інстанції розглядати позови та вести провадження, зазначені в статтях 263, 265, 268, 270 та 272, за винятком тих, що закріплені за спеціалізованими судами, створеними відповідно до статті 257, та тих, що Статутом закріплені за Судом. Статут може передбачати юрисдикцію в інших категоріях позовів та проваджень для Суду загальної юрисдикції. Рішення, винесені Судом загальної юрисдикції відповідно до цієї частини, можуть бути предметом права оскарження в Суді лише з питань права згідно з умовами та в межах, встановлених Статутом.

2. Суд загальної юрисдикції має юрисдикцію розглядати позови та вести провадження, ініційовані проти рішень спеціалізованих судів. Рішення, винесені Судом загальної юрисдикції відповідно до цієї частини, можуть бути предметом перегляду виключно Судом згідно з умовами та в межах, встановлених Статутом, якщо існує серйозний ризик загрози єдності або узгодженості права Союзу.

3. Суд загальної юрисдикції має юрисдикцію на розгляд та винесення рішення у питаннях, направлених для отримання попереднього рішення відповідно до статті 267, в певних сферах, встановлених Статутом.

Якщо Суд загальної юрисдикції вважає, що справа вимагає рішення щодо принципу, що може вплинути на єдність або узгодженість права Союзу, він може направити справу для отримання рішення Суду. Рішення, винесені Судом загальної юрисдикції з питань, направлених для отримання попереднього рішення, можуть бути предметом перегляду виключно Судом згідно з умовами та в межах, встановлених Статутом, якщо існує серйозний ризик загрози єдності або узгодженості права Союзу.

Стаття 257

Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть створити спеціалізовані суди при Суді загальної юрисдикції для розгляду та винесення у першій інстанції рішення у певних категоріях позовів або проваджень, що порушуються у певних сферах. Європейський Парламент та Рада діють за допомогою регламентів або за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Судом або на запит Суду після проведення консультацій з Комісією. Регламент, яким створено спеціалізований суд, встановлює правила організації суду та обсяги юрисдикції, надані йому. Рішення, винесені спеціалізованими судами,

можуть бути предметом права оскарження лише з питань права або, якщо це передбачено в регламенті, що створює спеціалізований суд, права оскарження по суті у Суді загальної юрисдикції. Члени спеціалізованих судів добираються з осіб, чия незалежність є поза сумнівом і які володіють кваліфікацією, необхідною для призначення на судові посади. Їх призначає Рада, діючи одностайно. Спеціалізовані суди встановлюють свої Регламенти за погодженням із Судом. Такі Регламенти потребують схвалення Радою. Якщо регламент, що створює спеціалізований суд, не передбачає інше, до спеціалізованих судів застосовуються положення Договорів стосовно Суду Європейського Союзу та положення Статуту Суду Європейського Союзу. Розділ I Статуту та його стаття 64 застосовуються до спеціалізованих судів у будь-якому випадку.

Стаття 258

Якщо Комісія вважає, що держава-член не виконала зобов'язання за Договорами, Комісія видає обґрунтований висновок із цього питання після надання зацікавленій державі змоги надати свої пояснення. Якщо зацікавлена держава не дотримується цього висновку протягом періоду часу, встановленого Комісією, Комісія може винести питання на розгляд Суду Європейського Союзу.

Стаття 259

Держава-член, яка вважає, що інша держава-член не виконала свої зобов'язання за Договорами, може винести це питання на розгляд Суду Європейського Союзу. Перш ніж держава-член подає позов проти іншої держави-члена про інкриміноване порушення зобов'язань за Договорами, держава-член виносить це питання на розгляд Комісії. Комісія надає обґрунтований висновок, після того як кожній зацікавленій державі було надано можливість представити власну позицію по справі та свої коментарі до позиції іншої сторони, як усно, так і письмово. Якщо Комісія не надала висновок протягом трьох місяців від дати, коли питання було винесено на її розгляд, відсутність такого висновку не перешкоджає винесенню цього питання на розгляд Суду.

Стаття 260

1. Якщо Суд Європейського Союзу визнає, що держава-член не виконала зобов'язання за Договорами, від держави вимагається вжити необхідних заходів для виконання рішення Суду.

2. Якщо Комісія вважає, що відповідна держава-член не вжила необхідних заходів для виконання рішення Суду, Комісія може винести це питання на розгляд Суду після надання державі можливості представити свої пояснення. Комісія визначає розмір твердої суми або пені, що підлягають сплаті відповідною державою-членом, які Комісія вважає належними за цих обставин. Якщо Суд визнає, що відповідна держава-член не виконала рішення Суду, Суд може накласти на неї зобов'язання сплатити тверду суму або пеню. Ця процедура не шкодить статті 259.

3. Коли Комісія виносить справу на розгляд Суду відповідно до статті 258 на тих підставах, що відповідна держава-член не виконала своє зобов'язання щодо повідомлення заходів, що транспонують директиву, ухвалену згідно з законодавчою процедурою, Комісія може, якщо вона вважає необхідним, визначити розмір твердої суми або пені, що підлягає сплаті відповідною державою-членом, які вона вважає належними за цих обставин. Якщо Суд встановлює, що існує порушення, він може накласти на відповідну державу-члена зобов'язання сплатити тверду суму або пеню, що не перевищують розміру, визначеного Комісією. Зобов'язання щодо сплати набуває чинності з дати, визначеної Судом у його рішенні.

Стаття 261

Регламенти, що ухвалені спільно Європейським Парламентом та Радою або Радою відповідно до положень Договорів, можуть надавати Суду Європейського Союзу необмежену юрисдикцію щодо передбачених у цих регламентах санкцій.

Стаття 262

Без шкоди іншим положенням Договорів Рада, діючи одностайно згідно зі спеціальною

законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Європейським Парламентом, може ухвалити положення для надання юрисдикції в обсязі, який визначає Рада, Суду Європейського Союзу у спорах, пов'язаних із застосуванням актів, ухвалених на основі Договорів, що створюють Європейське право інтелектуальної власності. Ці положення набувають чинності після їхнього затвердження державами-членами згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами.

Стаття 263

Суд Європейського Союзу переглядає правомірність законодавчих актів, актів Ради, Комісії та Європейського центрального банку, окрім рекомендацій та висновків, а також актів Європейського Парламенту, що мають на меті правові наслідки для третіх сторін. Суд Європейського Союзу також переглядає правомірність актів органів, служб та агенцій Союзу, що мають правові наслідки для третіх сторін. Суд Європейського Союзу для цих цілей має юрисдикцію щодо позовів держав-членів, Європейського Парламенту, Ради або Комісії на засадах браку компетенції, порушення істотної процесуальної вимоги, порушення Договорів або будь-якої норми права, пов'язаної з їх застосуванням, або зловживання повноваженнями.

Суд за цих самих умов має юрисдикцію щодо позовів Рахункової палати та Європейського центрального банку та Комітету регіонів з метою захисту їхніх прерогатив. Будь-яка фізична або юридична особа відповідно до вимог, встановлених у частині 1 та 2, може порушити провадження проти рішення, адресованого цій особі, або проти рішення, що стосується їх безпосередньо та особисто, та проти регуляторного акту, що стосується їх безпосередньо та не призводить до виконавчих заходів.

Провадження, передбачені в цій статті, порушуються, залежно від випадку, протягом двох місяців від дати оприлюднення заходу чи його повідомлення позивачеві або за відсутності цього – від дати, коли позивач дізнався про захід.

Стаття 264

Якщо позов добре обґрунтовано, Суд Європейського Союзу проголошує відповідний акт нікчемним. Проте Суд, якщо вважає це необхідним, зазначає, які наслідки акту, проголошеного нікчемним, вважатимуться остаточними.

Стаття 265

У разі бездіяльності Європейського Парламенту, Європейської Ради, Ради, Комісії або Європейського центрального банку при порушенні Договорів держави-члени та інші установи Союзу можуть подати позов до Суду Європейського Союзу для встановлення порушення. Ця стаття за цих самих умов застосовується до бездіяльності органів, служб та агенцій Союзу. Позов є прийнятним лише у випадку, якщо до відповідної установи, органу, служби або агенції попередньо зверталися із закликом діяти. Якщо протягом двох місяців від дати звернення відповідна установа, орган, служба або агенція не визначила своєї позиції, позов можна подати протягом наступних двох місяців. Будь-яка фізична або юридична особа може за умов, встановлених у попередніх частинах, подати до Суду скаргу на те, що установа, орган, служба або агенція Союзу не направили цій особі жодного акту, крім рекомендації або висновку.

Стаття 266

Від установи, чий акт проголошено нікчемним або чия бездіяльність проголошена такою, що суперечить Договорам, вимагається вжити заходів, необхідних для виконання рішення Суду Європейського Союзу. Це зобов'язання не впливає на будь-які зобов'язання, що можуть впливати із застосування частини 2 статті 340.

Стаття 267

Суд Європейського Союзу має юрисдикцію виносити попередні рішення стосовно:

- (a) тлумачення Договорів;
- (b) чинності та тлумачення актів установ, органів, служб та агенцій Союзу; якщо таке

питання порушено в будь-якому суді держави-члена, цей суд, якщо вважає, що рішення з цього питання є необхідним для надання йому можливості винести рішення, може звернутися із запитом до Суду винести рішення щодо цього питання.

Якщо будь-яке таке питання порушено у справі, розгляд якої триває в суді держави-члена, чий рішення не можна оскаржити за допомогою правових засобів національного законодавства, цей суд виносить питання на розгляд Суду. Якщо таке питання порушено у справі, розгляд якої триває в суді держави-члена стосовно особи, яка перебуває під вартою, Суд Європейського Союзу діє із мінімальною затримкою.

Стаття 268

Суд Європейського Союзу має юрисдикцію у спорах, пов'язаних із відшкодуванням збитків, передбачених в частинах 2 та 3 статті 340.

Стаття 269

Суд Європейського Союзу має юрисдикцію приймати рішення щодо правомірності акту, ухваленого Європейською Радою або Радою відповідно до статті 7 Договору про Європейський Союз, лише на запит відповідної держави-члена, визначеної Європейською Радою або Радою, та лише стосовно процедурних положень, що містяться у цій статті. Такий запит повинен робитися протягом одного місяця з дати такого визначення. Суд приймає рішення протягом одного місяця від дати такого запиту.

Стаття 270

Суд Європейського Союзу має юрисдикцію у будь-яких спорах між Союзом та його службовцями в межах і за умов, встановлених у Штатних правилах посадовців та в Умовах працевлаштування інших службовців Союзу.

Стаття 271

Суд Європейського Союзу в межах, встановлених нижче, має юрисдикцію у спорах стосовно:

(а) виконання державами-членами зобов'язань відповідно до Статуту Європейського інвестиційного банку. У зв'язку з цим Рада директорів банку наділена повноваженнями, наданими Комісії статтею 258;

(b) заходів, ухвалених Радою керівників Європейського інвестиційного банку. У зв'язку з цим будь-яка держава-член, Комісія або Рада директорів Банку можуть порушити провадження згідно з умовами, встановленими в статті 263;

(c) заходів, ухвалених Радою директорів Європейського інвестиційного банку. Провадження проти таких заходів можуть порушуватись лише державами-членами або Комісією згідно з умовами, встановленими в статті 263, і лише на підставі недотримання процедури, передбаченої в частинах 2, 5, 6 та 7 статті 19 Статуту Банку;

(d) виконання національними центральними банками зобов'язань згідно з Договорами та Статутом ЄСЦБ та ЄЦБ. Стосовно цього, повноваження Керівної ради Європейського центрального банку щодо національних центральних банків є такими самими, як повноваження, покладені статтею 258 на Комісію стосовно держав-членів.

Якщо Суд визнає, що національний центральний банк не виконує зобов'язань за Договорами, від цього банку вимагається вжити заходів, необхідних для виконання рішення Суду.

Стаття 272

Суд Європейського Союзу має юрисдикцію виносити рішення згідно з будь-яким арбітражним застереженням, що міститься у контракті, який регулюється публічним або приватним правом і що укладений Союзом або від його імені.

Стаття 273

Суд Європейського Союзу має юрисдикцію в будь-яких спорах між державами-членами,

що пов'язані із предметом регулювання Договорів, якщо спір передано йому за спеціальною угодою між сторонами.

Стаття 274

За умови, якщо юрисдикцію покладено Договорами на Суд Європейського Союзу, спори, стороною яких є Союз, на цій підставі не вилучаються з юрисдикції судів держав-членів.

Стаття 275

Суд Європейського Союзу не має юрисдикції стосовно положень, пов'язаних із спільною зовнішньою та безпековою політикою, а також стосовно актів, ухвалених на основі цих положень. Проте Суд має юрисдикцію щодо моніторингу дотримання статті 40 Договору про Європейський Союз та щодо прийняття рішення стосовно проваджень, порушених згідно з умовами, встановленими у частині 4 статті 263 цього Договору, переглядаючи правомірність рішень, які передбачають обмежувальні заходи стосовно фізичних або юридичних осіб, ухвалених Радою на основі Глави 2 Розділу V Договору про Європейський Союз.

Стаття 276

При виконанні повноважень стосовно положень Глав 4 та 5 Розділу V Частини Три, які пов'язані з простором свободи, безпеки та правосуддя, Суд Європейського Союзу не має юрисдикції переглядати законність або пропорційність операцій, проведених поліцією або іншими правоохоронними службами держав-членів, або переглядати виконання обов'язків, покладених на держави-члени стосовно підтримання закону та правопорядку, а також гарантування внутрішньої безпеки.

Стаття 277

Не беручи до уваги закінчення строку, встановленого в частині 6 статті 263, будь-яка сторона у провадженні, предметом якого є акт загального застосування, ухвалений установою, органом, службою або агенцією Союзу, може посилатися на підстави, визначені в частині 2 статті 263, для того щоб вимагати від Суду Європейського Союзу визнати цей акт таким, що є неможливим для застосування.

Стаття 278

Позови, подані до Суду Європейського Союзу, не мають призупиняючої сили. Проте Суд може, якщо він вважає, що цього вимагають обставини, постановити призупинити застосування акту, що оскаржується.

Стаття 279

Суд Європейського Союзу у будь-якій справі, яку він розглядає, може призначати будь-які необхідні тимчасові заходів.

Стаття 280

Рішення Суду Європейського Союзу виконується згідно з умовами, встановленими в статті 299.

Стаття 281

Статут Суду Європейського Союзу викладається в окремому Протоколі. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, можуть вносити зміни до положень Статуту, за винятком Розділу I та статті 64. Європейський Парламент та Рада діють або за запитом Суду та після проведення консультацій з Комісією, або за пропозицією Комісії та після проведення консультацій із Судом.

СЕКЦІЯ 6 ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

Стаття 282

1. Європейський центральний банк разом з національними центральними банками складають Європейську систему центральних банків (ЄСЦБ). Європейський центральний банк

разом з національними центральними банками держав-членів, валютою яких є євро, які становлять Євросистему, провадять монетарну політику Союзу.

2. ЄСЦБ управляється керівними органами Європейського центрального банку. Першорядною ціллю ЄСЦБ є підтримання цінової стабільності. Без шкоди цій цілі ЄСЦБ підтримує загальні економічні політики в Союзі для того, щоб сприяти досягненню цілей Союзу.

3. Європейський центральний банк є суб'єктом права. Лише він може давати дозвіл на емісію євро. Він є незалежним у здійсненні своїх повноважень та в управлінні своїми фінансами. Установи, органи, служби та агенції Союзу та уряди держав-членів поважають цю незалежність.

4. Європейський центральний банк ухвалює такі заходи, що є необхідними для виконання його завдань відповідно до статей 127-133 та статті 138 та згідно з умовами, встановленими в Статуті ЄСЦБ та ЄЦБ. Відповідно до цих самих статей ті держави-члени, валютою яких не є євро, та їхні центральні банки зберігають свої повноваження в монетарних питаннях.

5. У межах сфер, що входять до його відповідальності, Європейський центральний банк проводить консультації щодо всіх запропонованих актів Союзу та всіх пропозицій щодо регулювання на національному рівні та може надавати свої висновки.

Стаття 283

1. До складу Керівної ради Європейського центрального банку входять члени Правління Європейського центрального банку та керівники національних центральних банків держав-членів, валютою яких є євро.

2. До складу Правління входять Голова, Заступник голови та чотири інші члени. Голову, Заступника голови та інших членів Правління призначає Європейська Рада, діючи кваліфікованою більшістю, з-поміж осіб, які мають визнаний статус та досвід професійної діяльності в монетарних або банківських питаннях, за рекомендацією Ради після проведення консультацій з Європейським Парламентом та Керівною радою Європейського центрального банку. Їхній строк перебування на посаді становить вісім років без права переобрання. Лише громадяни держав-членів можуть бути членами Правління.

Стаття 284

1. Голова Ради та член Комісії можуть брати участь у засіданнях Керівної Ради Європейського центрального банку без права голосу. Голова Ради може подати пропозицію Керівній раді Європейського центрального банку для її обговорення.

2. Голову Європейського центрального банку запрошують взяти участь у засіданнях Ради, коли вона обговорює питання, що стосуються цілей та завдань ЄСЦБ.

3. Європейський центральний банк направляє річний звіт про діяльність ЄСЦБ та про монетарну політику як попереднього, так і поточного року до Європейського Парламенту, Ради та Комісії, а також Європейській Раді. Голова Європейського центрального банку представляє цей звіт Раді та Європейському Парламенту, які можуть на цій підставі провести загальне обговорення. Голову Європейського центрального банку та інших членів Правління на запит Європейського Парламенту або за їхньої власною ініціативою можуть заслуховувати компетентні комітети Європейського Парламенту.

СЕКЦІЯ 7 РАХУНКОВА ПАЛАТА

Стаття 285

Рахункова палата здійснює аудит Союзу. До складу Рахункової палати входить по одному громадянину від кожної держави-члена. Її члени є цілком незалежними у виконанні своїх обов'язків в загальних інтересах Союзу.

Стаття 286

1. Члени Рахункової палати добираються з-поміж осіб, що належать або належали у своїх

відповідних державах до органів зовнішнього аудиту або мають спеціальну кваліфікацію для таких посад. Їхня незалежність має бути поза сумнівом.

2. Члени Рахункової палати призначаються строком на шість років. Рада після проведення консультацій з Європейським Парламентом ухвалює особовий склад членів, сформований згідно з пропозиціями кожної держави-члена. Строк перебування на посаді членів Рахункової палати може поновлюватись. Члени Рахункової палати обирають зі свого складу Голову строком на три роки. Голова може бути обраний повторно.

3. Під час виконання цих обов'язків члени Рахункової палати не звертаються за вказівками та не приймають їх від будь-якого уряду або будь-якого іншого органу. Члени Рахункової палати утримуються від будь-яких дій, несумісних з їхніми обов'язками.

4. Члени Рахункової палати під час перебування на посаді не можуть займатися будь-якою професійною діяльністю, оплачуваною або неоплачуваною. Приступаючи до виконання своїх обов'язків, члени Рахункової палати урочисто присягають під час виконання та після закінчення строку своїх повноважень поважати обов'язки, що випливають із посади, зокрема обов'язок поводитися чесно та розважливо щодо надання згоди на певні призначення або пільги після закінчення строку їхніх повноважень.

5. Крім звичайної заміни або смерті, обов'язки члена Рахункової палати закінчуються, коли він іде у відставку або коли його примусово звільняють за рішенням Суду відповідно до частини 6. Посада, вакантна внаслідок цього, заповнюється на залишок строку перебування на посаді члена Рахункової палати. Окрім випадків примусового звільнення з посади, члени Рахункової палати продовжують обіймати посади, доки їх замінять.

6. Члена Рахункової палати може бути позбавлено посади або його права на пенсію чи на інші аналогічні виплати, лише якщо Суд за поданням Рахункової палати встановить, що член Рахункової палати вже не відповідає необхідним вимогам або не виконує зобов'язань, що випливають із його посади.

7. Рада визначає умови працевлаштування Голови та членів Рахункової палати та, зокрема, їхні заробітні платні, утримання та пенсії. Рада також визначає будь-які виплати, що мають робитися замість винагороди.

8. Положення Протоколу про привілеї та імунітети Європейського Союзу, що застосовуються до суддів Суду Європейського Союзу, також застосовуються до членів Рахункової палати.

Стаття 287

1. Рахункова палата перевіряє звітність про всі надходження та видатки Союзу. Вона також перевіряє звітність про всі надходження та видатки усіх органів, служб та агенцій, заснованих Союзом, тією мірою, якою відповідний установчий документ не виключає таку перевірку. Рахункова палата надає Європейському Парламенту та Раді висновок про достовірність звітності та правомірність і правильність всіх трансакцій, що є основою звітності, і який публікується в Офіційному віснику Європейського Союзу. Цей висновок може доповнюватися окремими оцінками кожної основної діяльності Союзу.

2. Рахункова палата перевіряє, чи всі надходження отримано та чи всі видатки здійснено законно та правильно, а також чи було управління фінансами раціональним. При цьому Рахункова палата звітує окремо по кожному випадку невідповідності. Аудит надходжень здійснюється на основі визначених як такі, що мають бути сплачені, так і фактично сплачених Союзом сум. Аудит видатків здійснюється на основі як взятих на себе зобов'язань, так і здійснених платежів. Ці аудити можуть проводитися до закриття звітності відповідного фінансового року.

3. Аудит здійснюється на основі облікової документації та, якщо необхідно, проводиться на місці в інших установах Союзу, у приміщенні будь-якого органу, служби або агенції, які управляють надходженнями або видатками від імені Союзу, а також в державах-членах,

включаючи перевірки у приміщеннях будь-якої фізичної або юридичної особи, що отримує платежі з бюджету. Аудит у державах-членах здійснюється, підтримуючи зв'язок із національними аудиторськими органами або, якщо вони не мають необхідних повноважень, разом з компетентними національними підрозділами. Рахункова палата та національні аудиторські органи держав-членів співпрацюють у дусі довіри, зберігаючи свою незалежність. Ці органи або підрозділи інформують Рахункову палату про те, чи мають вони намір брати участь в аудиті.

Інші установи Союзу, будь-які органи, служби або агенції, що управляють від імені Союзу надходженнями або видатками, будь-яка фізична або юридична особа, що отримує платежі з бюджету, та національні аудиторські органи або, якщо вони не мають необхідних повноважень, компетентні національні підрозділи на запит Рахункової палати передають їй будь-які документи або інформацію, необхідну для виконання її завдань. Право доступу Рахункової палати до інформації, яка утримується Європейським інвестиційним банком щодо його діяльності в управлінні надходженнями та видатками Союзу регулюється угодою між Рахунковою палатою, Банком та Комісією. Навіть за відсутності угоди Палата має доступ до інформації, необхідної для аудиту видатків та надходжень Союзу, що управляються Банком.

4. Рахункова палата складає річний звіт після завершення кожного фінансового року. Звіт направляється до інших установ Союзу та публікується в Офіційному віснику Європейського Союзу разом із відповідями цих установ на зауваження Рахункової палати. Рахункова палата може також в будь-який час подавати зауваження, зокрема у формі спеціальних звітів, з певних питань та надавати висновки на запит однієї з інших установ Союзу. Рахункова палата ухвалює річні звіти, спеціальні звіти або висновки більшістю своїх членів. Проте вона може створити внутрішні палати для того, щоб ухвалювати певні категорії звітів або висновків згідно з умовами, встановленими її Регламентом. Рахункова палата допомагає Європейському Парламенту та Раді виконувати їхні повноваження щодо контролю за виконанням бюджету. Рахункова палата розробляє свій Регламент. Цей Регламент потребує схвалення Радою.

ГЛАВА 2 ПРАВОВІ АКТИ СОЮЗУ, ПРОЦЕДУРИ УХВАЛЕННЯ ТА ІНШІ ПОЛОЖЕННЯ

СЕКЦІЯ 1 ПРАВОВІ АКТИ СОЮЗУ

Стаття 288

Для виконання повноважень Союзу установи ухвалюють регламенти, директиви, рішення, рекомендації та висновки. Регламент має загальне застосування. Він є обов'язковим у повному обсязі та повинен прямо застосовуватися в усіх державах-членах.

Директива є обов'язковою щодо результату, якого необхідно досягти, для кожної держави-члена, якій її адресовано, проте залишає національним органам влади вибір форми та засобів. Рішення є обов'язковим у повному обсязі. Якщо рішення визначає тих, кому воно адресовано, воно є обов'язковим лише для них. Рекомендації та висновки не є зобов'язальними.

Стаття 289

1. Звичайна законодавча процедура полягає у спільному ухваленні Європейським Парламентом та Радою регламенту, директиви або рішення за пропозицією Комісії. Ця процедура визначається в статті 294.

2. В окремих випадках, передбачених Договорами, ухвалення регламентів, директив або рішень Європейським Парламентом за участю Ради або Радою за участю Європейського Парламенту є спеціальною законодавчою процедурою.

3. Правові акти, ухвалені згідно з законодавчою процедурою, є законодавчими актами.

4. В окремих випадках, передбачених Договорами, законодавчі акти можуть ухвалюватися за ініціативою групи держав-членів або Європейського Парламенту, за рекомендацією Європейського центрального банку або на запит Суду чи Європейського інвестиційного банку.

Стаття 290

1. Законодавчі акти можуть делегувати Комісії повноваження ухвалювати незаконодавчі акти загального застосування для доповнення або внесення змін до певних неістотних елементів законодавчого акту. Цілі, зміст, сфера застосування та тривалість делегування повноважень чітко визначаються у законодавчих актах. Істотні елементи сфери закріплюються за законодавчими актами та відповідно не є предметом делегування повноважень.

2. Законодавчі акти чітко встановлюють умови, якими регулюється делегування; ці умови можуть бути такими:

(а) Європейський Парламент або Рада можуть прийняти рішення скасувати делегування;

(б) делегований акт може набути чинності, лише якщо Європейським Парламентом або Радою не було висловлено жодного заперечення протягом періоду, встановленого законодавчим актом.

Для цілей пунктів (а) та (б) Європейський Парламент діє більшістю складу своїх членів, а Рада – кваліфікованою більшістю.

3. Прикметник “делегований” додається до заголовку делегованих актів.

Стаття 291

1. Держави-члени ухвалюють всі заходи національного законодавства, необхідні для впровадження актів Союзу, що є зобов'язальними.

2. У разі потреби в уніфікованих умовах для впровадження актів Союзу, що є зобов'язальними, такі акти покладають імплементаційні повноваження на Комісію, а у належним чином обґрунтованих окремих випадках та у випадках, передбачених статтями 24 та 26 Договору про Європейський Союз, – на Раду.

3. Для цілей частини 2 Європейський Парламент та Рада, діючи за допомогою регламентів згідно зі звичайною законодавчою процедурою, заздалегідь встановлюють правила та загальні принципи стосовно механізмів контролю з боку держав-членів реалізації Комісією імплементаційних повноважень.

4. Слово “імплементаційний” додається до заголовку імплементаційних актів.

Стаття 292

Рада ухвалює рекомендації. Вона діє за пропозицією Комісії в усіх випадках, коли Договори передбачають ухвалення актів за пропозицією Комісії. Рада діє одностайно у тих сферах, у яких для ухвалення акту Союзу вимагається одностайність. Комісія та Європейський центральний банк ухвалюють рекомендації в окремих випадках, передбачених Договорами.

СЕКЦІЯ 2 ПРОЦЕДУРИ УХВАЛЕННЯ АКТІВ ТА ІНШІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 293

1. Якщо відповідно до Договорів Рада діє за пропозицією Комісії, вона може вносити зміни до такої пропозиції, лише діючи одностайно, окрім випадків, зазначених у частинах 10 та 13 статті 294, статтях 310, 312 та 314 та у частині 2 статті 315.

2. Доки Рада не вчинила дій, Комісія може змінити свою пропозицію у будь-який час протягом процедури ухвалення акту Союзу.

Стаття 294

1. Якщо в Договорах зроблено посилання на звичайну законодавчу процедуру, для ухвалення акту застосовується така процедура.

2. Комісія подає пропозицію до Європейського Парламенту та Ради.

Перше читання

3. Європейський Парламент ухвалює свою позицію в першому читанні та повідомляє про неї Раді.

4. Якщо Рада затверджує позицію Європейського Парламенту, зазначений акт ухвалюється у формулюванні, що відповідає позиції Європейського Парламенту.

5. Якщо Рада не затверджує позицію Європейського Парламенту, вона ухвалює свою позицію в першому читанні та повідомляє про неї Європейському Парламенту.

6. Рада інформує Європейський Парламент у повному обсязі про причини, що спонукали її до ухвалення власної позиції в першому читанні. Комісія в повному обсязі інформує Європейський Парламент про свою позицію.

Друге читання

7. Якщо протягом трьох місяців після цього повідомлення Європейський Парламент:

(а) затверджує позицію Ради у першому читанні або не приймає рішення, зазначений акт вважається ухваленим у формулюванні, яке відповідає позиції Ради;

(б) відхиляє позицію Ради у першому читанні більшістю членів свого складу, запропонований акт вважається неухваленим;

(с) пропонує зміни до позиції Ради у першому читанні більшістю членів свого складу, то текст, змінений таким чином, передається Раді та Комісії, які надають висновок щодо цих змін.

8. Якщо протягом трьох місяців після отримання змін від Європейського Парламенту, Рада, діючи кваліфікованою більшістю:

(а) затверджує всі ці зміни, цей акт вважається прийнятим;

(б) не затверджує всі ці зміни, Голова Ради за згодою Голови Європейського Парламенту протягом шести тижнів скликає засідання Погоджувального комітету.

9. Рада діє одностайно щодо внесення змін, щодо яких Комісія видала негативний висновок.

Погодження

10. Погоджувальний комітет, до складу якого входять члени Ради або їхні представники та така сама кількість членів, що представляють Європейський Парламент, має своїм завданням досягнення згоди щодо спільного тексту кваліфікованою більшістю членів Ради або їхніх представників та більшістю членів, що представляють Європейський Парламент, протягом шести тижнів від дати його скликання на основі позицій Європейського Парламенту та Ради в другому читанні.

11. Комісія бере участь у роботі Погоджувального комітету та висуває всі необхідні ініціативи для того, щоб повторно погодити позиції Європейського Парламенту та Ради.

12. Якщо протягом шести тижнів від дати скликання Погоджувального комітету він не затверджує спільного тексту, запропонований акт вважається неухваленим.

Третє читання

13. Якщо протягом цього періоду Погоджувальний комітет затверджує спільний текст, Європейський Парламент, діючи більшістю поданих голосів, та Рада, діючи кваліфікованою більшістю, мають шість тижнів від дати затвердження для ухвалення відповідного акту згідно з погодженим текстом. Якщо їм це не вдалось, запропонований акт вважається неухваленим.

14. Тримісячний та шеститижневий строки, зазначені в цій статті, продовжуються за ініціативою Європейського Парламенту або Ради щонайбільше на один місяць або два тижні відповідно.

Спеціальні положення

15. Якщо у випадках, передбачених Договорами, за ініціативою групи держав-членів, за рекомендацією Європейського центрального банку або на вимогу Суду Європейського Союзу законодавчий акт підлягає застосуванню звичайної законодавчої процедури, частина 2, друге

речення частини 6 та частина 9 не застосовуються. У такому разі Європейський Парламент та Рада передають запропонований акт Комісії із зазначенням своїх позицій в першому та другому читаннях. Європейський Парламент або Рада можуть протягом усієї процедури звернутися щодо отримання висновку Комісії, який Комісія також може видати за власною ініціативою. Комісія, якщо вона вважає за необхідне, може взяти участь в засіданні Погоджувального комітету відповідно до частини 11.

Стаття 295

Європейський Парламент, Рада та Комісія можуть проводити консультації між собою та за спільною згодою встановлювати положення щодо їхньої співпраці. З цією метою вони можуть згідно з Договорами укладати міжінституційні угоди, які можуть бути зобов'язальними.

Стаття 296

Якщо Договори не визначають вид акту, який має ухвалюватися, установи обирають його тип залежно від випадку згідно з процедурами, що застосовуються, та відповідно до принципу пропорційності. Правові акти зазначають підстави, на яких вони ґрунтуються, та містять посилання на будь-які пропозиції, ініціативи, рекомендації, запити або висновки, що вимагаються Договорами.

Під час розгляду проектів законодавчих актів Європейський Парламент та Рада утримуються від схвалення актів, що не передбачені відповідною законодавчою процедурою у цій сфері.

Стаття 297

1. Законодавчі акти, ухвалені згідно зі звичайною законодавчою процедурою, підписуються Головою Європейського Парламенту та Головою Ради. Законодавчі акти, ухвалені згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, підписуються Головою установи, яка їх ухвалила. Законодавчі акти публікуються в Офіційному віснику Європейського Союзу. Вони набувають чинності з дати, вказаної в них, або за відсутності такої – на двадцятий день після їхнього опублікування.

2. Незаконодавчі акти, ухвалені у формі регламентів, директив або рішень, коли такі не зазначають, кому вони адресовані, підписуються Головою установи, яка їх ухвалила. Регламенти та директиви, які адресовано усім державам-членам, а також рішення, які не зазначають тих, кому вони адресовані, публікуються в Офіційному віснику Європейського Союзу. Вони набирають чинності з дати, вказаної в них, або за відсутності такої – на двадцятий день після їхнього опублікування. Інші директиви та рішення, які визначають тих, кому вони адресовані, повідомляються тим, кому їх було адресовано, та набувають чинності після такого повідомлення.

Стаття 298

1. При виконанні своїх завдань установи, органи, служби та агенції Союзу користуються підтримкою відкритої, ефективної та незалежної Європейської адміністрації.

2. Відповідно до Штатних правил та Умов працевлаштування, ухвалених на основі статті 336, Європейський Парламент та Рада, діючи за допомогою регламентів, згідно зі звичайною законодавчою процедурою встановлюють положення з цією метою.

Стаття 299

Акти Ради, Комісії або Європейського центрального банку, що накладають грошові зобов'язання на осіб, окрім держав, підлягають обов'язковому виконанню. Забезпечення виконання регулюється цивільно-процесуальними нормами, чинними в державі, на території якої воно здійснюється. Наказ про забезпечення виконання додається до рішення без інших формальностей, крім визначення автентичності рішення, національним органом влади, який призначається урядом кожної держави-члена для цих цілей та про який повідомляється Комісії та Суду Європейського Союзу.

Коли ці формальності виконано за поданням зацікавленої сторони, ця сторона може

приступити до забезпечення виконання відповідно до національного законодавства шляхом передачі питання безпосередньо до компетентного органу влади. Забезпечення виконання може бути призупинене лише рішенням Суду. Проте суди зацікавленої країни мають юрисдикцію щодо скарг на те, що забезпечення виконання проводиться невідповідним чином.

ГЛАВА 3 ДОРАДЧІ ОРГАНИ СОЮЗУ

Стаття 300

1. Європейському Парламентові, Раді та Комісії допомагають Економічно-соціальний комітет та Комітет регіонів, що виконують дорадчі функції.

2. До складу Економічно-соціального комітету входять представники організацій працедавців, найманих працівників, а також інших сторін, що представляють громадянське суспільство, зокрема соціально-економічну, громадську, професійну та культурну сфери.

3. До складу Комітету регіонів входять представники регіональних та місцевих органів, які або обіймають виборну посаду в регіональних або місцевих органах влади, або політично підзвітні виборним органам.

4. Члени Економічно-соціального комітету та Комітету регіонів не пов'язані жодними примусовими вказівками. Вони є цілковито незалежними у виконанні своїх обов'язків в загальних інтересах Союзу. Правила, зазначені у частинах 2 та 3, що регулюють характер складу Комітетів, періодично переглядаються для врахування економічних, соціальних та демографічних тенденцій в рамках Союзу. З цією метою Рада ухвалює рішення за пропозицією Комісії.

СЕКЦІЯ 1 ЕКОНОМІЧНО-СОЦІАЛЬНИЙ КОМІТЕТ

Стаття 301

Кількість членів Економічно-соціального комітету не перевищує 350. Рада, діючи одностайно за пропозицією Комісії, ухвалює рішення, що визначає склад Комітету. Рада визначає утримання членів Комітету.

Стаття 302

1. Члени Комітету призначаються на п'ять років. Рада ухвалює особовий склад членів, що складається згідно з пропозиціями кожної держави-члена. Строк перебування на посаді членів Комітету може поновлюватися.

2. Рада діє після проведення консультації з Комісією. Рада може отримати висновок європейських органів, що є представниками різних економічних та соціальних секторів, а також громадянського суспільства, яких стосується діяльність Союзу.

Стаття 303

Комітет обирає свого Голову та Президію з-поміж своїх членів строком на два з половиною роки. Комітет ухвалює свій Регламент. Комітет скликається Головою на вимогу Європейського Парламенту, Ради або Комісії. Комітет може також проводити засідання за власною ініціативою.

Стаття 304

Комітет проводить консультації з Європейським Парламентом, Радою або Комісією, якщо це передбачається Договорами. Комітет може проводити консультації з цими установами в усіх випадках, в яких вони вважають це за доцільне. Комітет може видавати висновки за власною ініціативою у випадках, в яких він вважає це доцільним. Європейський Парламент, Рада або Комісія, якщо вони вважають це за необхідне, призначають Комітету строк подання висновку, що не може бути меншим за один місяць від дати, коли голова Комітету отримує повідомлення стосовно цього. Після закінчення строку відсутність висновку не перешкоджає здійсненню подальших дій. Висновок Комітету разом із протоколом засідання направляється Європейському

Парламенту, Раді та Комісії.

СЕКЦІЯ 2 КОМІТЕТ РЕГІОНІВ

Стаття 305

Кількість членів Комітету регіонів не перевищує 350. Рада на пропозицію Комісії, діючи одностайно, ухвалює рішення, що визначає склад Комітету. Члени Комітету та така сама кількість замісників членів призначаються строком на п'ять років. Вони можуть бути призначені повторно. Рада ухвалює рішення, що визначає особовий склад членів та замісників членів, сформований згідно з пропозиціями кожної держави-члена. Строк перебування членів Комітету на посаді завершується автоматично, коли закінчується мандат, зазначений у частині 3 статті 300, на підставі якого їх було висунуто; вони замінюються на період до завершення зазначеного строку згідно з тією самою процедурою. Жоден член Комітету не може одночасно бути членом Європейського Парламенту.

Стаття 306

Комітет регіонів обирає свого Голову та Президію з-поміж своїх членів строком на два з половиною роки. Комітет ухвалює свій Регламент. Комітет скликається Головою на вимогу Європейського Парламенту, Ради або Комісії. Комітет може також проводити засідання за власною ініціативою.

Стаття 307

Комітет регіонів проводить консультації з Європейським Парламентом, Радою або Комісією, якщо це передбачається Договорами та в усіх інших випадках, зокрема тих, що стосуються транскордонної співпраці, в яких одна з цих установ вважає це за доцільне. Європейський Парламент, Рада або Комісія, якщо вважає це за необхідне, призначають Комітету строк подання висновку, що не може бути меншим за один місяць від дати, коли голова Комітету отримує повідомлення стосовно цього. Після закінчення строку відсутність висновку не перешкоджає здійсненню подальших дій. Якщо з Економічно-соціальним комітетом проводяться консультації відповідно до статті 304, Європейський Парламент, Рада або Комісія інформують Комітет регіонів про запит щодо висновку. Якщо Комітет регіонів вважає, що при цьому зачіпаються певні регіональні інтереси, він може видати висновок з цього питання. Комітет регіонів може видавати висновок за власною ініціативою у випадках, коли він вважає це доцільним. Висновок Комітету разом із протоколом засідання направляється Європейському Парламенту, Раді та Комісії.

ГЛАВА 4 ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК

Стаття 308

Європейський інвестиційний банк є суб'єктом права. Членами Європейського інвестиційного банку є держави-члени. Статут Європейського інвестиційного банку викладено в Протоколі, що додається до Договорів. Рада, діючи одностайно згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, на запит Європейського інвестиційного банку та після проведення консультацій із Європейським Парламентом та Комісією або за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським Парламентом та Європейським інвестиційним банком може вносити зміни до Статуту Банку.

Стаття 309

Завданням Європейського інвестиційного банку є сприяння збалансованому та стабільному розвитку внутрішнього ринку в інтересах Союзу, використовуючи ринок капіталу та власні ресурси. Для цих цілей Банк, діючи на неприбутковій основі, надає позики та гарантії, що

сприяють фінансуванню нижчезазначених проектів в усіх секторах економіки:

(a) проектів розвитку менш розвинених регіонів;

(b) проектів модернізації або конверсії підприємств або розвитку нових видів діяльності, що постали внаслідок створення або функціонування внутрішнього ринку, якщо обсяг або характер цих проектів є таким, що їх неможливо повністю профінансувати з різних джерел, наявних в окремих державах-членах;

(c) проектів спільного інтересу кількох держав-членів, якщо обсяг або характер цих проектів є таким, що їх неможливо повністю профінансувати з різних джерел, наявних в окремих державах-членах.

Виконуючи свої завдання, Банк сприяє фінансуванню інвестиційних програм у поєднанні з допомогою Структурних фондів та інших фінансових інструментів Союзу.

РОЗДІЛ II ФІНАНСОВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 310

1. Усі статті надходжень та видатків Союзу включаються в кошторис, що розробляється на кожний фінансовий рік, та відображаються в бюджеті. Річний бюджет Союзу встановлюється Європейським Парламентом та Радою відповідно до статті 314. Надходження та видатки, відображені в бюджеті, мають бути збалансованими.

2. Видатки, відображені в бюджеті, розписуються на річний бюджетний період відповідно до положень, зазначених в статті 322.

3. Виконання видатків, зазначених в бюджеті, вимагає попереднього ухвалення зобов'язального акту Союзу, що забезпечує правову основу для його дії та виконання відповідних видатків згідно з положеннями, зазначеними в статті 322, окрім випадків, обумовлених таким актом.

4. З метою підтримання бюджетної дисципліни Європейський Союз не ухвалює жодного акту, який може мати помітні наслідки для бюджету, не надаючи гарантій того, що видатки, спричинені таким актом, можуть бути профінансованими в межах власних ресурсів Союзу та згідно з багаторічною фінансовою програмою, зазначеною у статті 312.

5. Бюджет виконується відповідно до принципу ефективного фінансового управління. Держави-члени співпрацюють з Союзом для забезпечення того, щоб їхні асигнування, внесені до бюджету, використовувалися згідно з цим принципом.

6. Союз та держави-члени згідно зі статтею 325 борються проти шахрайства та будьякої іншої незаконної діяльності, що зачіпає фінансові інтереси Союзу.

ГЛАВА 1 ВЛАСНІ РЕСУРСИ СОЮЗУ

Стаття 311

Союз забезпечує себе засобами, необхідними для досягнення цілей та виконання своїх політик.

Без шкоди іншим надходженням бюджет повністю фінансується із власних ресурсів. Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, одностайно та після проведення консультацій з Європейським Парламентом ухвалює рішення, що встановлює положення стосовно системи власних ресурсів Союзу. У цьому контексті Рада може встановити нові категорії власних ресурсів або скасувати існуючі. Рішення не набуває чинності, доки його не затверджено державами-членами згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами. Рада, діючи за допомогою регламентів згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, встановлює заходи з реалізації для системи власних ресурсів Союзу у тій мірі, в якій це передбачено у рішенні,

ухваленому на основі частини 3. Рада діє після отримання згоди Європейського Парламенту.

ГЛАВА 2 БАГАТОРІЧНА ФІНАНСОВА ПРОГРАМА

Стаття 312

1. Багаторічна фінансова програма забезпечує те, щоб видатки Союзу розвивались упорядковано та в межах його власних ресурсів. Програма створюється принаймні на п'ятирічний період. Річний бюджет Союзу відповідає багаторічній фінансовій програмі.

2. Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, ухвалює регламент, що встановлює багаторічну фінансову програму. Рада діє одностайно після отримання згоди Європейського Парламенту, яка надається більшістю складу його членів. Європейська Рада може одностайно ухвалити рішення, що дозволяє Раді діяти кваліфікованою більшістю при ухваленні регламенту, зазначеного у першому абзаці.

3. Фінансова програма визначає розміри максимальних річних асигнованих коштів за категорією видатків та розміри максимальних річних коштів для здійснення платежів. Категорії видатків, обмежені у кількості, відповідають основним секторам діяльності Союзу. Фінансова програма встановлює інші положення, необхідні для безперешкодного функціонування річної бюджетної процедури.

4. Якщо до закінчення попередньої фінансової програми не було ухвалено регламенту Ради, що визначає нову фінансову програму, максимальні розміри коштів та інші положення, що відповідають останньому року цієї програми, продовжують застосовуватись до того часу, коли такий акт буде ухвалено.

5. Упродовж процедури, що закінчується ухваленням фінансової програми, Європейський Парламент, Рада та Комісія вживають усіх необхідних заходів для сприяння її ухваленню.

ГЛАВА 3 РІЧНИЙ БЮДЖЕТ СОЮЗУ

Стаття 313

Фінансовий рік триває з 1 січня до 31 грудня.

Стаття 314

Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, встановлює річний бюджет Союзу відповідно до таких положень.

1. За винятком Європейського центрального банку, кожна установа складає до 1 липня кошторис своїх видатків на наступний фінансовий рік. Комісія консолідує ці кошториси в проекті бюджету, що може містити відмінні кошториси. Проект бюджету містить кошторис надходжень та кошторис видатків.

2. Комісія подає пропозицію Європейському Парламенту та Раді, що містить проект бюджету, не пізніше 1 вересня року, що передує тому, в якому має виконуватися бюджет. Комісія може вносити зміни до проекту бюджету протягом процедури до часу скликання Погоджувального комітету, зазначеного у частині 5.

3. Рада ухвалює свою позицію щодо проекту бюджету на направляє її Європейському Парламенту не пізніше 1 жовтня року, що передує тому, в якому має виконуватися бюджет. Рада інформує у повному обсязі Європейський Парламент щодо причин, що спонукали її до прийняття власної позиції.

4. Якщо протягом сорока двох днів від такого повідомлення Європейський Парламент:

- (a) затверджує позицію Ради – бюджет ухвалюється;
- (b) не приймає рішення – бюджет вважається ухваленим;
- (c) ухвалює зміни більшістю складу своїх членів – змінений проект направляється Раді та

Комісії. Голова Європейського Парламенту за згодою Голови Ради невідкладно скликає засідання Погоджувального комітету. Проте, якщо протягом десяти днів віддати направлення проекту Рада інформує Європейський Парламент про те, що вона затвердила усі його зміни, Погоджувальний комітет не збирається.

5. Погоджувальний комітет, який складається з членів Ради або їхніх представників та такої ж кількості членів, що представляють Європейський Парламент, має своїм завданням досягнення згоди щодо спільного тексту кваліфікованою більшістю членів Ради або їхніх представників та більшістю представників Європейського Парламенту впродовж двадцяти одного дня з дати його скликання на основі позицій Європейського Парламенту та Ради. Комісія бере участь у роботі Погоджувального комітету та висуває усі необхідні ініціативи для повторного погодження позицій Європейського Парламенту та Ради.

6. Якщо протягом двадцяти одного дня, зазначених у частині 5, Погоджувальний комітет досягає згоди щодо спільного тексту, Європейський Парламент та Рада – кожний має чотирнадцять днів з дати досягнення згоди для затвердження спільного тексту.

7. Якщо протягом чотирнадцяти днів, зазначених у частині 6:

(а) Європейський Парламент та Рада – обидва затверджують спільний текст або не приймають рішення або якщо одна із цих установ затверджує спільний текст у той час, коли інша не приймає рішення, – бюджет вважається остаточно ухваленим згідно зі спільним текстом;

або (б) Європейський Парламент, діючи більшістю свого складу, та Рада – обидва відхиляють спільний текст або якщо одна із цих установ відхиляє спільний текст у той час, коли інша не приймає рішення, – Комісією подається новий проект бюджету;

або (с) Європейський Парламент, діючи більшістю складу своїх членів, відхиляє спільний текст у той час, коли Рада затверджує його, – Комісією подається новий проект бюджету;

або (д) Європейський Парламент затверджує спільний текст у той час коли Рада відхиляє його, – Європейський Парламент, діючи більшістю складу своїх членів та трьома п'ятими поданих голосів протягом чотирнадцяти днів від дати відхилення Радою, може прийняти рішення про затвердження всіх або деяких зі змін, зазначених у пункті (с) частини 4. Якщо зміни Європейського Парламенту не підтверджуються, позиція, погоджена у рамках Погоджувального комітету щодо пункту бюджету, що є предметом цієї зміни, зберігається. Бюджет вважається остаточно ухваленим на цих підставах.

8. Якщо Погоджувальний комітет протягом двадцяти одного дня, зазначених у частині 5, не досягає згоди щодо спільного тексту, Комісією подається новий проект бюджету.

9. Коли процедуру, передбачену в цій статті, завершено, Голова Європейського Парламенту оголошує, що бюджет є остаточно ухваленим.

10. Кожна установа виконує повноваження, покладені на них відповідно до цієї статті, згідно з Договорами та актами, ухваленими на їх підставі, зокрема стосовно власних ресурсів Союзу та балансу між надходженнями та видатками.

Стаття 315

Якщо на початок фінансового року бюджет не було остаточно ухвалено, то сума, еквівалентна тій, що не перевищує однієї дванадцятої бюджетних асигнувань попереднього фінансового року стосовно будь-якої статті бюджету, може щомісячно витратитися відповідно до положень регламентів, виданих відповідно до статті 322. Проте така сума не повинна перевищувати одну дванадцяту асигнувань, передбачених у аналогічній статті проекту бюджету. Рада за пропозицією Комісії та за умови дотримання інших умов, встановлених в частині 1, може дозволити видатки понад одну дванадцяту згідно з регламентами, виданими відповідно до статті 322. Рада невідкладно передає це рішення Європейському Парламенту. Рішення, зазначене у частині 2, встановлює необхідні заходи щодо ресурсів для забезпечення застосування цієї статті згідно з актами, зазначеними у статті 311. Рішення набуває чинності через тридцять днів після

його ухвалення, якщо Європейський Парламент, діючи більшістю складу своїх членів, не прийняв рішення скоротити такі видатки протягом цього строку.

Стаття 316

Згідно з умовами, що встановлюються відповідно до статті 325, будь-які асигнування, окрім тих, що стосуються витрат на персонал, які не використано до кінця фінансового року, можуть бути перенесеними лише на наступний фінансовий рік. Видатки класифікуються за різними статтями, що групують видатки за їхнім характером або призначенням, та розподіляються згідно з Регламентами, виданими відповідно до статті 322. Видатки Європейського Парламенту, Європейської Ради та Ради, Комісії та Суду Європейського Союзу визначаються окремими частинами бюджету без шкоди спеціальним положенням щодо певних спільних видатків.

ГЛАВА 4 ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТУ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Стаття 317

Комісія виконує бюджет у співпраці з державами-членами згідно з положеннями регламентів, виданих відповідно до статті 322, і несе за це відповідальність та в межах асигнувань, беручи до уваги принципи ефективного фінансового управління. Держави-члени співпрацюють з Комісією для забезпечення використання асигнувань згідно з принципами ефективного фінансового управління. Регламенти встановлюють зобов'язання держав-членів щодо аудиту та контролю під час виконання бюджету та обов'язки, що з цього випливають. Регламенти також встановлюють відповідальність та детальні правила для кожної установи стосовно її ролі у здійсненні її власних видатків. Комісія з урахуванням меж та умов, встановлених у регламентах, виданих відповідно до статті 322, може переносити асигнування з однієї статті до іншої або з однієї частини до іншої в рамках бюджету.

Стаття 318

Комісія щороку подає Європейському Парламенту та Раді звітність про виконання бюджету попереднього фінансового року. Комісія також направляє їм баланс активів та пасивів Союзу. Комісія також подає Європейському Парламенту та Раді оціночний звіт про фінанси Союзу, що ґрунтується на досягнутих результатах, зокрема стосовно вказівок, наданих Європейським Парламентом та Радою відповідно до статті 319.

Стаття 319

1. Європейський Парламент, діючи за рекомендацією Ради, звільняє Комісію від зобов'язань щодо виконання бюджету. З цією метою Рада та Європейський Парламент по черзі перевіряють звітність, баланс та оціночні звіти, зазначені в статті 318, річний звіт Рахункової палати разом з відповідями установ, що перевірялися на зауваження Рахункової палати, висновки про достовірність, зазначений у другому абзаці частині 1 статті 287, та будь-які важливі спеціальні звіти Рахункової палати.

2. Перш ніж звільнити Комісію від зобов'язань або з будь-якою іншою ціллю, пов'язаною із реалізацією повноважень щодо виконання бюджету, Європейський Парламент може зробити запит до Комісії щодо надання підтвердження стосовно здійснення видатків або функціонування систем фінансового контролю. Комісія надає Європейському Парламентові будь-яку необхідну інформацію на його вимогу.

3. Комісія робить всі належні кроки для реагування на зауваження в рішеннях, що звільняють від зобов'язань, та на інші зауваження Європейського Парламенту, що стосуються здійснення видатків, а також на коментарі, що супроводжують рекомендації стосовно звільнення від зобов'язань, ухвалених Радою. На запит Європейського Парламенту або Ради Комісія звітує щодо заходів, вжитих у контексті цих зауважень та коментарів, зокрема щодо вказівок, наданих

підрозділам, відповідальним за виконання бюджету. Ці звіти також направляються Рахунковій палаті.

ГЛАВА 5 СПІЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 320

Багаторічні фінансові програми та річний бюджет складаються в євро.

Стаття 321

Комісія, за умови повідомлення компетентним органам влади зацікавлених держав-членів, може переводити у валюту однієї з держав-членів свої активи у валюті іншої держави-члена в обсязі, необхідному для надання можливості використання їх для цілей, що охоплюються Договорами. Комісія, наскільки це можливо, уникає здійснення таких переведень, якщо вона має у своєму розпорядженні наявні або ліквідні активи у необхідних валютах. Комісія веде справи з кожною зацікавленою державою-членом через орган влади, визначений зацікавленою державою. Здійснюючи фінансові операції, Комісія користується послугами емісійного банку зацікавленої держави-члена або будь-якої іншої фінансової установи, яку затверджує ця держава.

Стаття 322

1. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою та після проведення консультацій з Рахунковою Палатою, ухвалюють за допомогою регламентів:

- (а) фінансові правила, що визначають, зокрема, процедуру, що ухвалюється для формування та виконання бюджету, а також представлення та проведення аудиту звітності;
- (б) правила, що передбачають перевірки відповідальності суб'єктів фінансової діяльності, зокрема уповноважених розпорядників та бухгалтерів.

2. Рада, діючи за пропозицією Комісії після проведення консультацій з Європейським Парламентом та Рахунковою Палатою, визначає методи та процедуру, за допомогою яких надходження до бюджету, передбачені положеннями, що стосуються власних ресурсів Союзу, надаються у розпорядження Комісії, та визначає заходи, яких слід вжити для задоволення потреб у коштах, якщо такі є.

Стаття 323

Європейський Парламент, Рада та Комісія забезпечують доступність фінансових засобів для того, щоб дозволити Союзу виконувати його правові зобов'язання по відношенню до третіх сторін.

Стаття 324

Регулярні зустрічі Голоів Європейського Парламенту, Ради та Комісії скликаються за ініціативою Комісії відповідно до бюджетних процедур, зазначених у цьому Розділі. Голови вживають усіх необхідних кроків для сприяння проведенню консультацій та погодженню позицій установ, в яких вони головують, з метою сприяння виконанню цього Розділу.

ГЛАВА 6 БОРОТЬБА ПРОТИ ШАХРАЙСТВА

Стаття 325

1. Союз та держави-члени протистоять шахрайству та будь-якій іншій протизаконній діяльності, що зачіпають фінансові інтереси Союзу, за допомогою заходів, що вживаються відповідно до цієї статті. Ці заходи діють як засіб стримування та як такі, що надають ефективний захист в державах-членах та в усіх установах, органах, службах та агенціях Союзу.

2. Держави-члени вживають таких самих заходів для протистояння шахрайству, що зачіпає фінансові інтереси Союзу, яких вони вживають для протистояння шахрайству, що зачіпає їхні власні фінансові інтереси.

3. Без шкоди іншим положенням Договорів держави-члени координують свої дії, спрямовані на захист фінансових інтересів Союзу від шахрайства. З цією метою вони організовують разом із Комісією тісну й регулярну співпрацю між компетентними органами влади.

4. Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою після проведення консультацій з Рахунковою Палатою, ухвалюють необхідні заходи у сферах запобігання та боротьби проти шахрайства, що зачіпає фінансові інтереси Союзу, з метою надання ефективного та рівноцінного захисту у державах-членах та в усіх установах, органах, службах та агенціях Союзу.

5. Комісія у співпраці з державами-членами щороку подає Європейському Парламенту та Раді звіт про заходи, вжиті на виконання цієї статті.

РОЗДІЛ III ПОСИЛЕНА СПІВПРАЦЯ

Стаття 326

Будь-яка посилена співпраця відповідає Договорам та праву Союзу. Така співпраця не шкодить внутрішньому ринку або економічній, соціальній та територіальній єдності. Співпраця не створює перешкод або дискримінації в торгівлі між державами-членами та не спотворює конкуренцію між ними.

Стаття 327

Будь-яка посилена співпраця поважає компетенції, права та зобов'язання держав-членів, що не беруть у ній участі. Ці держави-члени не повинні ускладнювати її реалізацію для держав-членів, що беруть участь у співпраці.

Стаття 328

1. Запроваджуючи посилену співпрацю, вона має бути відкритою всім державам-членам, за умови, що вони відповідають умовам участі, встановленим дозвільним рішенням. Співпраця також має бути відкритою для них у будь-який інший час, за умови що вони дотримуються актів, що вже ухвалені в цих рамках на додаток до зазначених умов. Комісія та держави-члени, що беруть участь у посиленій співпраці, забезпечують заохочення ними участі у співпраці якомога більшої кількості держав-членів.

2. Комісія та, якщо доцільно, Верховний представник Союзу з питань закордонних справ та політики безпеки регулярно інформують Європейський Парламент та Раду про розвиток посиленої співпраці.

Стаття 329

1. Держави-члени, що прагнуть запровадити посилену співпрацю між собою в одній зі сфер, охоплених Договорами, за винятком сфер виключної компетенції та спільної зовнішньої та безпекової політики, надсилають Комісії запит, що визначає обсяг та цілі запропонованої посиленої співпраці. Комісія може подати Раді пропозицію з цього питання. У разі, коли Комісія не подає пропозиції, вона інформує зацікавлені держави-члени про причини цього. Дозвіл провадити посилену співпрацю, зазначену у першому абзаці, надається Радою за пропозицією Комісії та після отримання згоди Європейського Парламенту.

2. Запит держав-членів, що прагнуть запровадити посилену співпрацю між собою в рамках спільної зовнішньої та безпекової політики, адресується Раді. Запит направляється Верховному представнику союзу з питань закордонних справ та політики безпеки, який надає висновок щодо того, чи узгоджується запропонована посилена співпраця зі спільною зовнішньою та безпековою політикою Союзу, та Комісії, яка надає висновок, зокрема щодо того, чи узгоджується запропонована посилена співпраця з іншими політиками Союзу. Запит також передається до відома Європейському Парламенту. Дозвіл провадити посилену співпрацю надається рішенням

Ради, що діє одностайно.

Стаття 330

В обговореннях можуть брати участь всі члени Ради, але у голосуванні беруть участь лише члени Ради, які представляють держави-члени, що беруть участь у посиленій співпраці. Одностайність становлять лише голоси представників держав-членів, що беруть участь у посиленій співпраці. Кваліфікована більшість визначається відповідно до частини 3 статті 238.

Стаття 331

1. Будь-яка держава-член, яка прагне взяти участь у посиленій співпраці, що триває в одній зі сфер, зазначених у частині 1 статті 329, повідомляє про свій намір Раді та Комісії. Комісія протягом чотирьох місяців від дати отримання такого повідомлення підтверджує участь зацікавленої держави-члена. Вона зазначає, якщо необхідно, що всі умови участі виконано, та схвалює перехідні заходи, які вважає необхідними щодо застосування актів, вже ухвалених у рамках посиленої співпраці.

Проте, якщо Комісія вважає, що умови участі не виконано, вона вказує, які положення належить ухвалити для того, щоб виконати ці умови, та встановлює термін повторного розгляду запиту про участь. По закінченню цього терміну вона повторно розглядає запит згідно з процедурою, встановленою в другому абзаці. Якщо Комісія вважає, що умови участі й досі не виконано, зацікавлена держава-член може передати питання до Ради, що має прийняти рішення щодо запиту. Рада діє відповідно до статті 330. Вона також може за пропозицією Комісії ухвалити перехідні заходи, зазначені в другому абзаці.

2. Будь-яка держава-член, що має намір взяти участь у посиленій співпраці, що триває в рамках спільної зовнішньої та безпекової політики, повідомляє про свій намір Раді, Верховному Представнику Союзу з питань закордонних справ та політики безпеки та Комісії. Рада підтверджує участь зацікавленої держави-члена після проведення консультацій з Верховним представником Союзу з питань закордонних справ та політики безпеки та за необхідності після зазначення того, що всі умови участі виконано. Рада за пропозицією Верховного представника може також ухвалити будь-які перехідні заходи, необхідні щодо застосування актів, вже ухвалених в рамках посиленої співпраці. Проте, якщо Рада вважає, що умови участі не виконано, вона вказує, які положення необхідно ухвалити для виконання цих умов, та встановлює термін повторного розгляду запиту про участь. Для цілей цієї частини Рада діє одностайно та відповідно до статті 330.

Стаття 332

Видатки, що впливають з реалізації посиленої співпраці, крім адміністративних витрат установ, покриваються державам-членам, що беруть участь у співпраці, якщо всі члени Ради, діючи одностайно, після проведення консультацій з Європейським Парламентом, не вирішать інакше.

Стаття 333

1. Якщо положення Договорів, що можуть застосовуватися в контексті посиленої співпраці, обумовлюють те, що Рада діє одностайно, Рада, діючи одностайно згідно з положеннями, встановленими в статті 330, може ухвалити рішення, що обумовлює те, що вона діятиме кваліфікованою більшістю.

2. Коли положення Договорів, що можуть застосовуватися в контексті посиленої співпраці, обумовлюють те, що Рада ухвалює акти згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, Рада, діючи одностайно згідно з положеннями, встановленими в статті 330, може ухвалити рішення, що обумовлює те, що вона діятиме згідно зі звичайною законодавчою процедурою. Рада діє після проведення консультацій з Європейським Парламентом.

3. Частини 1 та 2 не застосовуються до рішень, що пов'язані із військовими або оборонними аспектами.

Стаття 334

Рада та Комісія забезпечують узгодженість діяльності, що здійснюється в контексті посиленої співпраці, та узгодженість такої діяльності з політиками Союзу, а також співпрацюють з цією метою.

ЧАСТИНА СІМ ЗАГАЛЬНІ ТА ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 335

У кожній державі-члені Союз має найширшу право- та дієздатність, надану юридичним особам згідно з законодавством держав-членів. Союз, зокрема, може набувати у власність рухоме та нерухоме майно та розпоряджатися ним, а також може бути стороною в судовому провадженні. З цією метою Союз представляє Комісія. Проте Союз представляється кожною з установ з огляду на їхню адміністративну автономність у питаннях, що стосуються їхньої відповідної діяльності.

Стаття 336

Європейський Парламент та Рада, діючи за допомогою регламентів згідно зі звичайною законодавчою процедурою, за пропозицією Комісії та після проведення консультацій із іншими зацікавленими установами встановлюють Штатні правила посадовців Європейського Союзу та Умови працевлаштування інших службовців Союзу.

Стаття 337

Комісія в межах та відповідно до умов, встановлених Радою, що діє простою більшістю згідно з положеннями Договорів, може збирати будь-яку інформацію та може проводити будь-які перевірки, необхідні для виконання покладених на неї завдань.

Стаття 338

1. Без шкоди статті 5 Протоколу про Статут Європейської системи центральних банків та Європейського центрального банку Європейський Парламент та Рада, діючи згідно зі звичайною законодавчою процедурою, ухвалюють заходи зі складання статистики, якщо це необхідно для провадження діяльності Союзу.

2. Діяльність зі складання статистики Союзу має здійснюватися з дотриманням неупередженості, надійності, об'єктивності, наукової незалежності, ефективності витрат та статистичної конфіденційності; вона не повинна спричиняти надмірного навантаження на суб'єктів господарювання.

Стаття 339

Члени установ Союзу, члени комітетів, посадовці та інші службовці Союзу зобов'язані, навіть після припинення виконання своїх обов'язків, не розголошувати інформацію, що за своєю природою охоплюється зобов'язанням щодо професійної таємниці, зокрема інформації про суб'єктів господарювання, їхні ділові стосунки або складові їхніх витрат.

Стаття 340

Договірна відповідальність Союзу регулюється правом, що застосовується до відповідного контракту. У разі позадоговірної відповідальності Союз згідно з загальними принципами, що є спільними для законодавств держав-членів, відшкодовує всі збитки, завдані його установами або службовцями під час виконання їхніх обов'язків. Незважаючи на частину 2, Європейський центральний банк відповідно до загальних принципів, спільних для законодавства держав-членів, відшкодовує всі збитки, завдані ним або його службовцями під час виконання їхніх обов'язків. Особиста відповідальність службовців Союзу перед ним регулюється положеннями, встановленими у їхніх Штатних правилах посадовців чи Умовах працевлаштування, що застосовуються до службовців Союзу.

Стаття 341

Місце розташування установ Союзу визначається за спільною згодою урядів держав-членів.

Стаття 342

Питання мов установ Союзу без шкоди положенням, що містяться в Статуті Суду Європейського Союзу, визначаються Радою, що діє одностайно за допомогою регламентів.

Стаття 343

На територіях держав-членів Союз користується такими привілеями та імунітетами, що є необхідними для виконання його завдань, відповідно до умов, встановлених у Протоколі від 8 квітня 1965 року про привілеї та імунітети Європейського Союзу. Те саме застосовується до Європейського центрального банку та Європейського інвестиційного банку.

Стаття 344

Держави-члени беруть на себе зобов'язання не піддавати спори щодо тлумачення або застосування Договорів жодним іншим методам урегулювання, крім передбачених в Договорах.

Стаття 345

Договори у жодному разі не шкодять правилам держав-членів, що регулюють систему права власності.

Стаття 346

1. Положення Договорів не виключають застосування таких правил:

(а) жодна держава-член не зобов'язана надавати інформацію, розголошення якої, на її думку, суперечить істотним інтересам її безпеки;

(б) будь-яка держава-член може вживати таких заходів, які вона вважає необхідними для захисту істотних інтересів своєї безпеки, пов'язаних із виробництвом або торгівлею зброєю, боєприпасами та військовими матеріалами; такі заходи не повинні негативно впливати на умови конкуренції на внутрішньому ринку щодо продукції, не призначеної виключно для військових цілей.

2. Рада, діючи одностайно за пропозицією Комісії, вносить зміни до укладеного 15 квітня 1958 року переліку продукції, до якої застосовуються пункт (б) частини 1.

Стаття 347

Держави-члени проводять консультації між собою з метою здійснення спільних кроків, необхідних для запобігання впливу на функціонування внутрішнього ринку тих заходів, які держава-член може бути змушена вжити в разі серйозних внутрішніх порушень діяльності, що впливають на підтримання правопорядку, в разі війни, серйозного міжнародного напруження, що становить загрозу війни, або для виконання обов'язків, які вона взяла на себе заради збереження миру та міжнародної безпеки.

Стаття 348

Якщо заходи, вжиті за обставин, зазначених у статтях 346 та 347, спотворюють умови конкуренції на внутрішньому ринку, Комісія разом із зацікавленою державою вивчають те, як ці заходи можуть бути пристосовані до правил, встановлених у Договорах. Шляхом відступу від процедури, встановленої у статтях 258 та 259, Комісія або будь-яка держава-член можуть винести питання безпосередньо на розгляд Суду, якщо вони вважають, що інша держава-член неналежним чином використовує повноваження, передбачені у статтях 346 та 347. Суд виносить рішення на закритому засіданні.

Стаття 349

Враховуючи структурну соціально-економічну ситуацію у Гваделупі, Французькій Гвіані, Мартініці, Реюньоні, острові Святого Бартоломія, островах Святого Мартіна, Азорських островах, острові Мадейра, Канарських островах, що ускладнена їх віддаленістю, ізольованістю, малим розміром, складною топографією та кліматом, економічною залежністю від малої кількості

видів продукції, незмінність та сполучення яких сильно стримує їхній розвиток, Рада за пропозицію Комісії та після проведення консультацій з Європейським Парламентом, ухвалює спеціальні заходи, спрямовані, зокрема, на встановлення умов застосування Договорів до цих регіонів, зокрема спільних політик. Якщо спеціальні заходи, про які йдеться, ухвалено Радою згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, вона також діє за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським Парламентом. Заходи, зазначені у частині 1, стосуються, зокрема, таких сфер, як митна та торгівельна політика, фіскальна політика, вільні зони, сільськогосподарська політика та політика в сфері рибальства, умови постачання сировини та основних споживчих товарів, державна допомога та умови доступу до структурних фондів та до горизонтальних програм Союзу. Рада ухвалює заходи, зазначені в частині 1, враховуючи особливі характеристики та обмеження периферійних регіонів, не підриваючи цілісність та єдність правового порядку Союзу, включаючи внутрішній ринок та спільні політики.

Стаття 350

Положення Договорів не виключають існування або оформлення регіональних союзів між Бельгією та Люксембургом або між Бельгією, Люксембургом та Нідерландами тією мірою, якою цілі цих регіональних союзів не досягнуто шляхом застосування Договорів.

Стаття 351

Положення Договорів не впливають на права та обов'язки, передбачені угодами між однією або більше державами-членами, з однієї сторони, та однією або більше третіми країнами, з іншої сторони, укладеними до 1 січня 1958 року, а у випадку держав, що приєднуються, – до дати їхнього приєднання. Тією мірою, якою такі угоди є несумісними з Договорами, держави-члени або зацікавлені держави вживають належних кроків для усунення встановлених несумісностей. Держави-члени у разі потреби допомагають одна одній з цією метою та, якщо доцільно, ухвалюють спільну позицію. Застосовуючи угоди, зазначені в частині 1, держави-члени враховують той факт, що переваги, надані відповідно до Договорів державою-членом, складають невід'ємну частину створення Союзу, а отже, невід'ємно пов'язані зі створенням спільних установ, покладанням на них повноважень та наданням однакових переваг усіма іншими державами-членами.

Стаття 352

1. Якщо дія Союзу виявиться необхідною в рамках політик, визначених Договорами, для досягнення однієї з цілей, встановлених Договорами, а Договори не визначають необхідних повноважень, Рада, діючи одностайно, за пропозицією Комісії та після отримання згоди Європейського Парламенту ухвалює належні заходи. Якщо заходи, про які йдеться, ухвалюються Радою згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, вона також діє одностайно за пропозицією Комісії та після отримання згоди Європейського Парламенту.

2. Використовуючи процедуру для моніторингу принципу субсидіарності, зазначеного у частині 3 статті 5 Договору про Європейський Союз, Комісія привертає увагу національних парламентів до пропозиції, що ґрунтується на цій статті.

3. Заходи, що ґрунтуються на цій статті, не призводять до гармонізації законів або підзаконних актів держав-членів у випадках, коли Договори виключають таку гармонізацію. 4. Ця стаття не може слугувати підставою для досягнення цілей, що належать до спільної зовнішньої та безпекової політики, а будь-які акти, ухвалені відповідно до цієї статті, не виходять за межі, встановлені у частині 2 статті 40 Договору про Європейський Союз.

Стаття 353

Частина 7 статті 48 Договору про Європейський Союз не застосовується до таких статей: – частин 3 та 4 статті 311, – першого абзацу частини 2 статті 312, – статті 352 та – статті 354.

Стаття 354

Для цілей статті 7 Договору про Європейський Союз, що стосується призупинення певних

прав, що впливають із членства у Союзі, члени Європейської Ради або Ради, які представляють відповідну державу-члена, не беруть участі у голосуванні, а відповідна держава-член не враховується під час обрахунку однієї третини або чотирьох п'ятих держав-членів, зазначених у частинах 1 та 2 вказаної статті. Утримання членів, які присутні особисто, або представлених членів не перешкоджає ухваленню рішень, зазначених у частині 2 зазначеної статті. Для ухвалення рішень, зазначених у частинах 3 та 4 статті 7 Договору про Європейський Союз, кваліфікована більшість визначається відповідно до пункту (b) частини 3 статті 238 цього Договору. Якщо після рішення про призупинення права голосу, ухваленого відповідно до частини 3 статті 7 Договору про Європейський Союз, Рада діє кваліфікованою більшістю на основі положень Договорів, така кваліфікована більшість визначається відповідно до пункту (b) частини 3 статті 238 цього Договору або, якщо Рада діє за пропозицією Комісії або Верховного представника Союзу з питань закордонних справ та політики безпеки, – відповідно до пункту (a) частини 3 статті 238. Для цілей статті 7 Договору про Європейський Союз Європейський Парламент діє більшістю у дві третини поданих голосів, що представляють більшість складу його членів.

Стаття 355

На додаток до положень статті 52 Договору про Європейський Союз, що стосуються сфери територіального застосування Договорів, застосовуються такі положення:

1. Положення Договорів застосовуються до Гваделупи, Французької Гвіани, Мартініки, Реюньону, острову Святого Бартоломія, островів Святого Мартіна, Азорських островів, острова Мадейра, Канарських островів відповідно до статті 349.

2. Особливі положення щодо асоціювання, встановлені у Частині Чотири, застосовуються до заморських країн та територій, перелічених у Додатку II.

Договори не застосовуються до тих заморських держав та територій, що мають особливі відносини зі Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії, які не включені до вищезазначеного переліку.

3. Положення Договорів застосовуються до європейських територій, за зовнішні відносини яких відповідає держава-член.

4. Положення Договорів застосовуються до Аландських островів відповідно до положень, встановлених Протоколом 2 до Акту про умови приєднання Австрійської Республіки, Фінляндської Республіки та Королівство Швеція.

5. Незважаючи на статтю 52 Договору про Європейський Союз та частини 1-4 цієї статті:

(a) Договори не застосовуються до Фарерських островів;

(b) Договори не застосовуються до районів дислокацій Збройних сил Сполученого Королівства Акротірі та Декелія на Кіпрі, окрім як тією мірою, що є необхідною для забезпечення впровадження положень, встановлених у Протоколі про райони дислокації збройних сил Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії на Кіпрі, що додається до Акту про умови приєднання до Європейського Союзу Чеської Республіки, Естонської Республіки, Республіки Кіпр, Латвійської Республіки, Литовської Республіки, Угорської Республіки, Республіки Мальта, Республіки Польща, Республіки Словенія та Словацької Республіки, та відповідно до умов цього Протоколу;

(c) Договори застосовуються до Нормандських островів та острову Мен лише тією мірою, що є необхідною для забезпечення реалізації положень щодо цих островів, встановлених у Договорі про приєднання нових держав-членів до Європейського Економічного Співтовариства та Європейського Співтовариства з Атомної Енергії, підписаного 22 січня 1972 року.

6. Європейська Рада за ініціативою зацікавленої держави-члена може ухвалити рішення, що змінює статус стосовно Союзу данських, французьких та нідерландських країн та територій, зазначених у частинах 1 та 2. Європейська Рада діє одностайно після проведення консультацій з

Комісією.

Стаття 356

Цей Договір укладено на невизначений період.

Стаття 357

Цей Договір затверджується Високими Договірними Сторонами згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами. Інструменти ратифікації передаються на зберігання Уряду Італійської Республіки.

Цей Договір набуває чинності у перший день наступного місяця після передачі на зберігання інструменту ратифікації останньою державою, що підписала Договір та виконала зазначену формальність. Проте, якщо така передача на зберігання зроблена менш ніж за 15 днів до початку наступного місяця, цей Договір не набуває чинності до першого дня другого місяця, що слідує за датою такої передачі на зберігання

Стаття 358

Положення статті 55 Договору про Європейський Союз застосовуються до цього Договору.

НА ЗАСВІДЧЕННЯ ЧОГО належним чином уповноважені представники, що підписалися нижче, поставили свої підписи під цим Договором.

Вчинено в Римі двадцять п'ятого дня березня місяця року одна тисяча дев'ятсот п'ятдесят сьомого.

ПАКТ ЛІГИ АРАБСЬКИХ ДЕРЖАВ*

Каїр, 22 березня 1945 року
(Витяги)

Стаття I

Ліга арабських держав складається з незалежних арабських держав, які підписали цей Пакт.

Будь-яка незалежна арабська держава може стати членом Ліги. Для цього вона повинна представити клопотання про вступ до Ліги, яке буде передано Генеральному секретаріатові і представлено на розгляд Ради на першому засіданні після подання клопотання.

Стаття II

Метою Ліги є забезпечити більш тісні відносини між державами-членами Ліги; координувати їх політичні дії, щоб домогтися тісної співпраці між ними; забезпечити їх незалежність і суверенітет та розглядати взагалі всі питання, що зачіпають арабські країни і їхні інтереси.

Ліга має на меті забезпечити, не порушуючи режиму і внутрішніх умов, що існують в кожній державі, тісну співпрацю між державами-членами Ліги в наступних питаннях:

- а) економічні та фінансові проблеми, в тому числі торговий обмін і митниця, грошова система, сільське господарство і промисловість;
- б) шляхи сполучення і зв'язок, в тому числі залізниці, шосейні дороги, авіація, судноплавство, пошта і телеграф;
- в) питання культури;
- г) питання, пов'язані з громадянством, паспортами, візами, виконанням судових рішень та видачею злочинців;

---

* Пакт Ліги арабських держав. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_256#Text (дата звернення : 21.01.2021)

- e) соціальні питання;
- f) охорону здоров'я.

Стаття III

Ліга має Рада в складі представників держав-членів Ліги. Кожна держава має один голос, незалежно від числа його представників ...

Стаття V

Забороняється застосовувати силу для врегулювання суперечок, які можуть виникнути між двома державами-членами Ліги.

Якщо виникне суперечка, що не зачіпає незалежність, суверенітет і територіальну цілісність держав, і якщо обидві сторони, між якими виникла суперечка, звернуться до Ради для вирішення цього спору, то рішення Ради буде обов'язковим і остаточним.

У таких випадках держави, між якими виникла суперечка, не братимуть участі в обговореннях та рішеннях Ради.

Рада запропонує свої послуги в будь-якій суперечці, яка може привести до війни між двома державами-членами Ліги або між державою-членом Ліги і третьою стороною.

Рішення, що приймаються в порядку примирної і арбітражної процедури, будуть прийматися більшістю голосів.

Стаття VI

У разі агресії або загрози агресії проти однієї з держав-членів Ліги держава, що піддається нападу або що знаходиться під загрозою агресії, може вимагати негайного скликання Ради. Рада, за наявності одностайної згоди, намітить необхідних заходів для усунення агресії.

Якщо агресія буде виходити від однієї з держав-членів Ліги, то її голос не буде прийнятий до уваги при прийнятті рішення.

Якщо уряд держави, яка зазнала нападу, виявиться в результаті агресії не в змозі підтримувати зв'язок з Радою, то представники цієї держави в Раді матимуть право вимагати негайного скликання Ради для цілей, про які йдеться в попередньому абзаці. Якщо представники не будуть в змозі підтримувати зв'язок з Радою, будь-яка інша держава-член Ліги матиме право вимагати скликання Ради.

Стаття VII

Рішення Ради, прийняті одностайно, обов'язкові для всіх держав-членів Ліги; рішення, прийняті більшістю голосів, обов'язкові тільки для тих держав, які з ними погоджуються.

В обох випадках рішення Ради будуть проводитися в життя в кожній державі, що входить в Лігу, відповідно до його конституції.

Стаття VIII

Кожна держава-член Ліги зобов'язується поважати політичний режим в інших державах і вважати його внутрішньою справою кожної держави. Вона зобов'язується утримуватися від будь-яких дій, які мали б на меті зміну цього режиму.

Стаття IX

Держави Ліги, бажаючи встановити між собою більш тісну співпрацю і зв'язок, ніж це передбачено цим Пактом, можуть укласти угоди для цієї мети.

Укладені договори і угоди або ті, які можуть бути укладені в майбутньому між державами-членами Ліги і іншою державою, не мають обов'язкової сили для інших членів Ліги.

Стаття X

Постійне місцеперебування Ліги встановлюється в Каїрі.

Рада може, однак, винести постанову про скликання сесії в іншому місці.

Стаття XI

Рада Ліги буде збиратися на ординарні сесії двічі на рік – в березні і жовтні. Надзвичайні

сесії будуть скликатися по вимогу двох членів в будь-який час, коли цього вимагають обставини.

Стаття XII

Ліга матиме постійний Генеральний секретаріат у складі Генерального секретаря, секретарів-асистентів і потрібного числа співробітників.

Генеральний секретар буде призначатися Радою, більшістю в дві третини голосів членів Ліги ...

Стаття XIII

Генеральний секретар складає проект бюджету Ліги і представляє його на затвердження Ради ...

Рада визначає частку участі члена Ліги в її витратах ...

Стаття XIV

Члени Ради Ліги, так само як і співробітники, передбачені внутрішнім статутом, при виконанні своїх обов'язків будуть користуватися дипломатичними привілеями та імунітетом. Будівля і інші приміщення, зайняті відділами та органами Ліги, недоторканні.

Стаття XV

Рада збереться в перший раз на запрошення глави Єгипетського Уряду. Надалі вона скликатиметься Генеральним секретарем.

Представники держав-членів Ліги виконуватимуть в порядку черги обов'язки голови Ради.

Стаття XVI

Крім особливих випадків, передбачених у цьому Пакті, Рада буде приймати більшістю голосів обов'язкові рішення з наступних питань:

- a) питання, що стосуються особового складу працівників;
- b) затвердження бюджету Ліги;
- c) прийняття правил внутрішнього розпорядку Ради, комітетів і Секретаріату;
- d) закриття сесій.

Стаття XVII

Кожна держава-член Ліги буде передавати в Секретаріат копії всіх договорів і угод, які були або будуть укладені їм в подальшому з якою-небудь державою-членом Ліги або з третьою стороною.

Стаття XVIII

Кожна держава-член Ліги може через один рік після попереднього сповіщення вийти з Ліги.

Рада Ліги може виключити будь-якого члена, який не виконав своїх зобов'язань, що впливають із цього Пакту. Рішення про виключення повинно бути прийнято одностайно, за винятком держави-члена Ліги, якої воно стосується.

Стаття XIX

Цей Пакт може бути змінений більшістю в дві третини голосів всіх членів Ліги. Такі зміни можуть бути, зокрема, внесені з метою зміцнити зв'язки, створити арабський арбітражний суд, організувати зносини Ліги з міжнародними органами, які можуть бути створені в майбутньому для підтримки і забезпечення миру і безпеки ...

ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНИЙ ДОГОВІР*

Вашингтон, округ Комумбія, 4 квітня 1949 року

Сторони цього Договору, підтверджуючи свою відданість цілям і принципам Статуту

---

* Північноатлантичний договір. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008 (дата звернення : 02.02.2020)

Організації Об'єднаних Націй та своє прагнення жити у мирі з усіма народами і урядами, сповнені рішучості захистити свободу, спільну спадщину своїх народів і їхню цивілізацію, засновану на принципах демократії, свободи особистості і верховенства права, прагнучи сприяти стабільності і добробуту в Північноатлантичному регіоні, вирішивши об'єднати свої зусилля для здійснення колективної оборони та підтримання миру і безпеки, уклали між собою такий Північноатлантичний договір:

Стаття 1

Сторони зобов'язуються, як це визначено у Статуті Організації Об'єднаних Націй, вирішувати всі міжнародні спори, учасниками яких вони можуть стати, мирними засобами і таким чином, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир, безпеку та справедливість, а також утримуватись у своїх міжнародних відносинах від погроз силою чи застосування сили у будь-який спосіб, несумісний з цілями Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 2

Сторони сприятимуть подальшому розвитку мирних і дружніх міжнародних відносин, зміцнюючи свої незалежні інституції, домагаючись кращого розуміння принципів, на яких ці інституції засновані, та створюючи умови для забезпечення стабільності і добробуту. Вони намагатимуться усувати конфлікти у своїй зовнішній економічній політиці та сприятимуть економічному співробітництву між окремими або між усіма учасниками Договору.

Стаття 3

Для забезпечення ефективнішої реалізації цілей цього Договору Сторони, діючи окремо чи колективно, шляхом постійного і ефективного вдосконалення власних можливостей та взаємодопомоги, підтримуватимуть і розвиватимуть свою індивідуальну та колективну здатність протистояти збройному нападу.

Стаття 4

Сторони консультуватимуться між собою щоразу, коли, на думку якоїсь із них, виникне загроза територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці будь-якої із сторін.

Стаття 5

Сторони погоджуються, що збройний напад на одну або кількох із них у Європі чи у Північній Америці вважатиметься нападом на них усіх: і, відповідно, вони домовляються, що в разі здійснення такого нападу кожна з них, реалізуючи своє законне право на індивідуальну чи колективну самооборону, підтвержене Статтею 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй, надасть допомогу тій Стороні або Сторонам, які зазнали нападу, і одразу здійснить, індивідуально чи спільно з іншими Сторонами, такі дії, які вважатимуться необхідними, включаючи застосування збройної сили, з метою відновлення і збереження безпеки у Північноатлантичному регіоні.

Про кожний такий збройний напад і про всі заходи, вжиті у зв'язку з ним, буде негайно повідомлено Раду Безпеки ООН. Такі заходи будуть припинені після того, як Рада Безпеки вживе заходів, необхідних для відновлення і підтримання міжнародного миру та безпеки.

Стаття 6

При застосуванні Статті 5 збройним нападом на одну або більше Сторін слід вважати збройний напад, здійснений:

- на територію будь-якої із Сторін у Європі чи у Північній Америці, на алжирські департаменти Франції, на територію Туреччини чи на острови під юрисдикцією будь-якої із

Сторін, розташовані в зоні Північної Атлантики на північ від Тропіка Рака;

- на збройні сили, кораблі чи літальні апарати будь-якої із Сторін, які перебувають в межах цих територій або в якомусь іншому регіоні Європи, де на момент набуття цим Договором чинності були розміщені окупаційні війська будь-якої із Сторін, а також у Середземному морі чи в зоні Північної Атлантики на північ від Тропіка Рака.

Стаття 7

Цей Договір не зачіпає і не повинен тлумачитися як такий, що будь-яким чином зачіпає права і обов'язки Сторін, які впливають для них як держав-членів із Статуту Організації Об'єднаних Націй, чи головну відповідальність Ради Безпеки ООН за підтримку міжнародного миру й безпеки.

Стаття 8

Кожна сторона заявляє, що жодна з чинних міжнародних угод між нею та будь-якою іншою із Сторін чи будь-якою третьою державою не суперечить положенням цього Договору, і зобов'язується не укладати жодних міжнародних угод, що суперечать цьому Договору.

Стаття 9

Цим Договором Сторони засновують Раду, в якій кожна з них буде представлена для розгляду питань, пов'язаних з виконанням цього Договору. Рада буде організована таким чином, щоб її можна було скликати швидко і в будь-який час. Рада створить такі допоміжні органи, в яких вона може мати потребу: зокрема, вона негайно створить Комітет оборони, який рекомендуватиме засоби для виконання Статей 3 і 5.

Стаття 10

Сторони можуть за одностайною згодою запросити приєднатися до цього Договору будь-яку іншу європейську державу, здатну втілювати у життя принципи цього Договору і сприяти безпеці у Північноатлантичному регіоні. Будь-яка запрошена таким чином держава може стати Стороною у цьому Договорі шляхом передачі свого документа про приєднання на збереження урядові Сполучених Штатів Америки. Уряд Сполучених Штатів Америки повідомить кожен із Сторін про депонування у нього кожного такого документа про приєднання.

Стаття 11

Цей Договір повинен бути ратифікованим, а його умови виконуватись усіма Сторонами згідно з їхніми відповідними конституційними процедурами. Ратифікаційні грамоти у найкоротший термін мають бути передані на депонування уряду Сполучених Штатів Америки, який повідомить усі інші Сторони, що підписали цей Договір, про кожне депонування. Договір набуде чинності для тих держав, які його ратифікували, одразу після депонування ратифікаційних грамот більшості із Сторін, які його підписали, у тому числі ратифікаційних грамот Бельгії, Канади, Франції, Люксембургу, Нідерландів, Великобританії та Сполучених Штатів Америки, а для інших держав він набуде чинності з дати депонування їхніх ратифікаційних грамот.

Стаття 12

Через десять років після набуття Договором чинності або в будь-який час пізніше цього терміну Сторони, якщо того вимагатиме будь-яка з них, проведуть спільні консультації з метою перегляду цього Договору, враховуючи чинники, які на той момент впливатимуть на стан безпеки та миру в Північноатлантичному регіоні, у тому числі появу нових універсальних чи регіональних угод, укладених згідно зі Статутом ООН і спрямованих на підтримання

міжнародного миру й безпеки.

Стаття 13

Через двадцять років після набуття Договором чинності будь-яка із Сторін має право припинити свою участь у ньому через рік після передачі повідомлення про денонсацію урядові Сполучених Штатів Америки, який поінформує уряди інших Сторін про депонування кожного повідомлення про денонсацію.

Стаття 14

Цей Договір, тексти якого англійською і французькою мовами мають однакову силу, зберігатиметься в архіві уряду Сполучених Штатів Америки. Його належним чином завірені копії будуть передані цим урядом урядам Договірних Сторін.

РИМСЬКИЙ СТАТУТ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ*

Рим, 17 липня 1998 року

ПРЕАМБУЛА

Государства-участники настоящего Статута,

сознавая, что все народы объединены общими узами и что взаимопереплетение их культур образует совместное наследие, и будучи обеспокоенные тем, что эта тонкая мозаика может быть в любой момент времени разрушена,

памятуя о том, что за нынешнее столетие миллионы детей, женщин и мужчин стали жертвами немыслимых злодеяний, глубоко потрясших совесть человечества,

признавая, что эти тягчайшие преступления угрожают всеобщему миру, безопасности и благополучию,

подтверждая, что самые серьезные преступления, вызывающие озабоченность всего международного сообщества, не должны оставаться безнаказанными и что их действительное преследование должно быть обеспечено как мерами, принимаемыми на национальном уровне, так и активизацией международного сотрудничества,

будучи преисполнены решимости положить конец безнаказанности лиц, совершающих такие преступления, и тем самым способствовать предупреждению подобных преступлений,

напоминая, что обязанностью каждого государства является осуществление его уголовной юрисдикции над лицами, несущими ответственность за совершение международных преступлений,

вновь подтверждая цели и принципы Устава Организации Объединенных Наций, и в частности то, что все государства воздерживаются от угрозы силой или ее применения как против территориальной неприкосновенности или политической независимости любого государства, так и каким-либо другим образом, несовместимым с целями Объединенных Наций,

подчеркивая в этой связи, что ничто в настоящем Статуте не должно восприниматься как дающее какому-либо государству-участнику право вмешиваться в вооруженный конфликт или во внутренние дела любого государства,

будучи преисполнены решимости с этой целью и на благо нынешнего и грядущих поколений учредить независимый постоянный Международный уголовный суд, связанный с системой Организации Объединенных Наций, обладающий юрисдикцией в отношении самых

---

* Римский статут международного уголовного суда. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення : 28.01.2020)

серьезных преступлений, вызывающих озабоченность всего международного сообщества, подчеркивая, что Международный уголовный суд, учрежденный на основании настоящего Статута, дополняет национальные органы уголовной юстиции, преисполненные решимости создать прочные гарантии уважения к осуществлению международного правосудия и обеспечения его соблюдения, согласились о нижеследующем:

ЧАСТЬ 1. УЧРЕЖДЕНИЕ СУДА

Статья 1

Суд

Настоящим учреждается Международный уголовный суд (“Суд”). Он является постоянным органом, уполномоченным осуществлять юрисдикцию в отношении лиц, ответственных за самые серьезные преступления, вызывающие озабоченность международного сообщества, указанные в настоящем Статуте, и дополняет национальные системы уголовного правосудия. Юрисдикция и функционирование Суда регулируются положениями настоящего Статута.

Статья 2

Отношения Суда с Организацией Объединенных Наций

Суд устанавливает отношения с Организацией Объединенных Наций посредством соглашения, одобряемого Ассамблеей государств-участников настоящего Статута и впоследствии заключаемого Председателем Суда от имени Суда.

Статья 3

Местопребывание Суда

1. Местопребыванием Суда является Гаага, Нидерланды (“государство пребывания”).
2. Суд вступает с государством пребывания в соглашение о штаб-квартире, одобряемое Ассамблеей государств-участников и впоследствии заключаемое Председателем Суда от имени Суда.
3. Если Суд считает это желательным, он может заседать в любых других местах, как это предусмотрено в настоящем Статуте.

Статья 4

Правовой статус и полномочия Суда

1. Суд обладает международной правосубъектностью. Он также обладает такой правоспособностью, какая может оказаться необходимой для осуществления его функций и достижения его целей.
2. Суд может осуществлять свои функции и полномочия, как это предусмотрено в настоящем Статуте, на территории любого государства-участника и, по специальному соглашению, на территории любого другого государства.

ЧАСТЬ 2. ЮРИСДИКЦИЯ, ПРИЕМЛЕМОСТЬ И ПРИМЕНИМОЕ ПРАВО

Статья 5

Преступления, подпадающие под юрисдикцию Суда

1. Юрисдикция Суда ограничивается самыми серьезными преступлениями, вызывающими озабоченность всего международного сообщества. В соответствии с настоящим Статутом Суд обладает юрисдикцией в отношении следующих преступлений:

- a) преступление геноцида;
- b) преступления против человечности;

- с) военные преступления;
- д) преступление агрессии.

2. Суд осуществляет юрисдикцию в отношении преступления агрессии, как только будет принято в соответствии со статьями 121 и 123 положение, содержащее определение этого преступления и излагающее условия, в которых Суд осуществляет юрисдикцию касательно этого преступления. Такое положение сообразуется с соответствующими положениями Устава Организации Объединенных Наций.

Статья 6 Геноцид

Для целей настоящего Статута “геноцид” означает любое из следующих деяний, совершаемых с намерением уничтожить, полностью или частично, какую-либо национальную, этническую, расовую или религиозную группу как таковую:

- а) убийство членов такой группы;
- б) причинение серьезных телесных повреждений или умственного расстройства членам такой группы;
- с) предумышленное создание для какой-либо группы таких жизненных условий, которые рассчитаны на полное или частичное физическое уничтожение ее;
- д) меры, рассчитанные на предотвращение деторождения в среде такой группы;
- е) насильственная передача детей из одной человеческой группы в другую.

Статья 7

Преступления против человечности

1. Для целей настоящего Статута “преступление против человечности” означает любое из следующих деяний, когда они совершаются в рамках широкомасштабного или систематического нападения на любых гражданских лиц, если такое нападение совершается сознательно:

- а) убийство;
- б) истребление;
- с) порабощение;
- д) депортация или насильственное перемещение населения;
- е) заключение в тюрьму или другое жестокое лишение физической свободы в нарушение основополагающих норм международного права;
- ф) пытки;
- г) изнасилование, обращение в сексуальное рабство, принуждение к проституции, принудительная беременность, принудительная стерилизация или любые другие формы сексуального насилия сопоставимой тяжести;
- h) преследование любой идентифицируемой группы или общности по политическим, расовым, национальным, этническим, культурным, религиозным, гендерным, как это определяется в пункте 3, или другим мотивам, которые повсеместно признаны недопустимыми согласно международному праву, в связи с любыми деяниями, указанными в данном пункте, или любыми преступлениями, подпадающими под юрисдикцию Суда;
- и) насильственное исчезновение людей;
- j) преступление апартеида;
- к) другие бесчеловечные деяния аналогичного характера, заключающиеся в умышленном причинении сильных страданий или серьезных телесных повреждений или серьезного ущерба психическому или физическому здоровью.

2. Для целей пункта 1:

- а) “нападение на любых гражданских лиц” означает линию поведения, включающую совершение актов, указанных в пункте 1, против любых гражданских лиц, предпринимаемых в целях проведения политики государства или организации, направленной на совершение

такого нападения, или в целях содействия такой политике;

b) “истребление” включает умышленное создание условий жизни, в частности лишение доступа к продуктам питания и лекарствам, рассчитанных на то, чтобы уничтожить часть населения;

c) “порабощение” означает осуществление любого или всех правомочий, связанных с правом собственности в отношении личности, и включает в себя осуществление таких правомочий в ходе торговли людьми, и в частности женщинами и детьми;

d) “депортация или насильственное перемещение населения” означает насильственное перемещение лиц, подвергшихся выселению или иным принудительным действиям, из района, в котором они законно пребывают, в отсутствие оснований, допускаемых международным правом;

e) “пытка” означает умышленное причинение сильной боли или страданий, будь то физических или психических, лицу, находящемуся под стражей или под контролем обвиняемого; но пытками не считается боль или страдания, которые возникают лишь в результате законных санкций, неотделимы от этих санкций или вызываются ими случайно;

f) “принудительная беременность” означает незаконное лишение свободы какой-либо женщины, которая стала беременной в принудительном порядке, с целью изменения этнического состава какого-либо населения или совершения иных серьезных нарушений международного права. Это определение ни в коем случае не истолковывается как затрагивающее национальное законодательство, касающееся беременности;

g) “преследование” означает умышленное и серьезное лишение основных прав вопреки международному праву по признаку принадлежности к той или иной группе или иной общности;

h) “преступление апартеида” означает бесчеловечные действия, аналогичные по своему характеру тем, которые указаны в пункте 1, совершаемые в контексте институционализированного режима систематического угнетения и господства одной расовой группы над другой расовой группой или группами и совершаемые с целью сохранения такого режима;

i) “насильственное исчезновение людей” означает арест, задержание или похищение людей государством или политической организацией или с их разрешения, при их поддержке или с их согласия, при последующем отказе признать такое лишение свободы или сообщить о судьбе или местонахождении этих людей с целью лишения их защиты со стороны закона в течение длительного периода времени.

3. Для целей настоящего Статута понимается, что термин “гендерный” в контексте общества относится к обоим полам, мужскому и женскому. Термин “гендерный” не имеет какого-либо иного значения, отличного от вышеупомянутого.

Статья 8

Военные преступления

1. Суд обладает юрисдикцией в отношении военных преступлений, в частности когда они совершены в рамках плана или политики или при крупномасштабном совершении таких преступлений.

2. Для целей настоящего Статута военные преступления означают:

a) серьезные нарушения Женевских конвенций от 12 августа 1949 года, а именно любое из следующих деяний против лиц или имущества, охраняемых согласно положениям соответствующей Женевской конвенции:

I) умышленное убийство;

II) пытки или бесчеловечное обращение, включая биологические эксперименты;

III) умышленное причинение сильных страданий или серьезных телесных повреждений или ущерба здоровью;

IV) незаконное, бессмысленное и крупномасштабное уничтожение и присвоение

имущества, не вызванное военной необходимостью;

V) принуждение военнопленного или другого охраняемого лица к службе в вооруженных силах неприятельской державы;

VI) умышленное лишение военнопленного или другого охраняемого лица права на справедливое и нормальное судопроизводство;

VII) незаконная депортация или перемещение или незаконное лишение свободы;

VIII) взятие заложников;

b) другие серьезные нарушения законов и обычаев, применимых в международных вооруженных конфликтах в установленных рамках международного права, а именно любое из следующих деяний:

I) умышленные нападения на гражданское население как таковое или отдельных гражданских лиц, не принимающих непосредственного участия в военных действиях;

II) умышленные нападения на гражданские объекты, т.е. объекты, которые не являются военными целями;

III) умышленное нанесение ударов по персоналу, объектам, материалам, подразделениям или транспортным средствам, задействованным в оказании гуманитарной помощи или в миссии по поддержанию мира в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций, пока они имеют право на защиту, которой пользуются гражданские лица или гражданские объекты по международному праву вооруженных конфликтов;

IV) умышленное совершение нападения, когда известно, что такое нападение является причиной случайной гибели или увечья гражданских лиц или ущерба гражданским объектам или обширного, долгосрочного и серьезного ущерба окружающей природной среде, который будет явно несоизмерим с конкретным и непосредственно ожидаемым общим военным превосходством;

V) нападение на незащищенные и не являющиеся военными целями города, деревни, жилища или здания или их обстрел с применением каких бы то ни было средств;

VI) убийство или ранение комбатанта, который, сложив оружие или не имея более средств защиты, безоговорочно сдался;

VII) ненадлежащее использование флага парламентария, флага или военных знаков различия и формы неприятеля или Организации Объединенных Наций, а также отличительных эмблем, установленных Женевскими конвенциями, следствием которого является смерть или причинение ущерба личности;

VIII) перемещение, прямо или косвенно, оккупирующей державой части ее собственного гражданского населения на оккупируемую ею территорию, или депортация или перемещение населения оккупируемой территории или отдельных частей его в пределах или за пределы этой территории;

IX) умышленное нанесение ударов по зданиям, предназначенным для целей религии, образования, искусства, науки или благотворительности, историческим памятникам, госпиталям и местам сосредоточения больных и раненых, при условии, что они не являются военными целями;

X) причинение лицам, которые находятся под властью противной стороны, физических увечий или совершение над ними медицинских или научных экспериментов любого рода, которые не оправданы необходимостью медицинского, зубоврачебного или больничного лечения соответствующего лица и не осуществляются в его интересах и которые вызывают смерть или серьезно угрожают здоровью такого лица или лиц;

XI) вероломное убийство или ранение лиц, принадлежащих к неприятельской нации или армии;

XII) заявление о том, что пощады не будет;

XIII) уничтожение или захват имущества неприятеля, за исключением случаев, когда такое уничтожение или захват действительно диктуются военной необходимостью;

XIV) объявление отмененными, приостановленными или недопустимыми в суде прав и исков граждан противной стороны;

XV) принуждение граждан противной стороны к участию в военных действиях против их собственной страны, даже если они находились на службе воюющей стороны до начала войны;

XVI) разграбление города или населенного пункта, даже если он захвачен штурмом;

XVII) применение яда или отравленного оружия;

XVIII) применение удушающих, ядовитых или других газов и любых аналогичных жидкостей, материалов или средств;

XIX) применение пуль, которые легко разрываются или сплющиваются в теле человека, таких, как оболочечные пули, твердая оболочка которых не покрывает всего сердечника или имеет надрезы;

XX) применение оружия, боеприпасов и техники, а также методов ведения войны такого характера, которые вызывают чрезмерные повреждения или ненужные страдания или которые являются неизбежными по своей сути в нарушение норм международного права вооруженных конфликтов, при условии, что такое оружие, такие боеприпасы, такая техника и такие методы ведения войны являются предметом всеобъемлющего запрещения и включены в приложение к настоящему Статуту путем поправки согласно соответствующему положению, изложенному в статьях 121 и 123;

XXI) посягательство на человеческое достоинство, в частности оскорбительное и унижающее обращение;

XXII) изнасилование, обращение в сексуальное рабство, принуждение к проституции, принудительная беременность, как она определена в пункте 2 (f) статьи 7, принудительная стерилизация и любые другие виды сексуального насилия, также являющееся грубым нарушением Женевских конвенций;

XXIII) использование присутствия гражданского лица или другого охраняемого лица для защиты от военных действий определенных пунктов, районов или вооруженных сил;

XXIV) умышленное нанесение ударов по зданиям, материалам, медицинским учреждениям и транспортным средствам, а также персоналу, использующим в соответствии с международным правом отличительные эмблемы, установленные Женевскими конвенциями;

XXV) умышленное совершение действий, подвергающих гражданское население голоду, в качестве способа ведения войны путем лишения его предметов, необходимых для выживания, включая умышленное создание препятствий для предоставления помощи, как это предусмотрено в Женевских конвенциях;

XXVI) набор или вербовка детей в возрасте до пятнадцати лет в состав национальных вооруженных сил или их использование для активного участия в боевых действиях.

с) В случае вооруженного конфликта немеждународного характера серьезные нарушения статьи 3, общей для четырех Женевских конвенций от 12 августа 1949 года, а именно: любое из следующих деяний, совершенных в отношении лиц, не принимающих активного участия в военных действиях, включая военнопленных, сложивших оружие, и лиц, выведенных из строя в результате болезни, ранения, содержания под стражей или по любой другой причине:

I) посягательство на жизнь и личность, в частности убийство в любой форме, причинение увечий, жестокое обращение и пытки;

II) посягательство на человеческое достоинство, в частности оскорбительное и унижающее обращение;

III) взятие заложников;

IV) вынесение приговоров и приведение их в исполнение без предварительного судебного

разбирательства, проведенного созданным в установленном порядке судом, обеспечивающим соблюдение всех судебных гарантий, которые по всеобщему признанию являются обязательными.

d) Пункт 2 (с) применяется к вооруженным конфликтам немеждународного характера и, таким образом, не применяется к случаям нарушения внутреннего порядка и возникновения напряженности, таким, как беспорядки, отдельные и спорадические акты насилия или иные акты аналогичного характера.

e) Другие серьезные нарушения законов и обычаев, применимых в вооруженных конфликтах немеждународного характера в установленных рамках международного права, а именно любое из следующих деяний:

I) умышленное нанесение ударов по гражданскому населению как таковому, а также умышленное нападение на отдельных гражданских лиц, не принимающих непосредственного участия в военных действиях;

II) умышленное нанесение ударов по зданиям, материалам, медицинским учреждениям и транспортным средствам, а также персоналу, использующим в соответствии с международным правом отличительные эмблемы, предусмотренные Женевскими конвенциями;

III) умышленное нанесение ударов по персоналу, объектам, материалам, подразделениям или транспортным средствам, задействованным в оказании гуманитарной помощи или в миссии по поддержанию мира в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций, пока они имеют право на защиту, которой пользуются гражданские лица или гражданские объекты по праву вооруженных конфликтов;

IV) умышленное нанесение ударов по зданиям, предназначенным для целей религии, образования, искусства, науки или благотворительности, историческим памятникам, госпиталям и местам сосредоточения больных и раненых, при условии, что они не являются военными целями;

V) разграбление города или населенного пункта, даже если он взят штурмом;

VI) изнасилование, обращение в сексуальное рабство, принуждение к проституции, принудительная беременность, как она определена в пункте 2 (f) статьи 7, принудительная стерилизация и любые другие виды сексуального насилия, также представляющие собой грубое нарушение статьи 3, общей для четырех Женевских конвенций;

VII) набор или вербовка детей в возрасте до пятнадцати лет в состав вооруженных сил или групп или использование их для активного участия в боевых действиях;

VIII) отдача распоряжений о перемещении гражданского населения по причинам, связанным с конфликтом, если только этого не требуют соображения безопасности соответствующего гражданского населения или настоятельная необходимость военного характера;

IX) вероломное убийство или ранение комбатанта неприятеля;

X) заявление о том, что пощады не будет;

XI) причинение лицам, которые находятся во власти другой стороны в конфликте, физических увечий или совершение над ними медицинских или научных экспериментов любого рода, которые не оправданы необходимостью медицинского, зубоветеринарного или больничного лечения соответствующего лица и не осуществляются в его интересах и которые причиняют смерть или серьезно угрожают здоровью такого лица или лиц;

XII) уничтожение или захват имущества неприятеля, за исключением случаев, когда такое уничтожение или захват действительно диктуются обстоятельствами конфликта.

f) Пункт 2 (e) применяется к вооруженным конфликтам немеждународного характера и, таким образом, не применяется к случаям нарушения внутреннего порядка и возникновения напряженности, таким, как беспорядки, отдельные и спорадические акты насилия или иные акты

аналогичного характера. Он применяется в отношении вооруженных конфликтов, которые имеют место на территории государства, когда идет длительный вооруженный конфликт между правительственными властями и организованными вооруженными группами или между самими такими группами.

3. Ничто в пунктах 2 (с) и (е) не затрагивает ответственности правительства за поддержание или восстановление закона и порядка в государстве или за защиту единства и территориальной целостности государства всеми законными средствами.

Статья 9

Элементы преступлений

1. Элементы преступлений помогают Суду в толковании и применении статей 6, 7 и 8. Они принимаются большинством в две трети голосов членов Ассамблеи государств-участников.

2. Поправки к Элементам преступлений могут быть предложены:

а) любым государством-участником;

б) судьями, принимающими решение абсолютным большинством;

с) Прокурором.

Такие поправки принимаются большинством в две трети голосов членов Ассамблеи государств-участников.

3. Элементы преступлений и поправки к ним находятся в соответствии с настоящим Статутом.

Статья 10

Ничто в настоящей Части Положения о ненанесении ущерба не должно истолковываться как каким бы то ни было образом ограничивающее ныне действующие или складывающиеся нормы международного права или наносящее им ущерб для целей, отличных от целей настоящего Статута.

Статья 11

Юрисдикция *ratione temporis*

1. Суд обладает юрисдикцией только в отношении преступлений, совершенных после вступления в силу настоящего Статута.

2. Если какое-либо государство становится участником настоящего Статута после его вступления в силу, Суд может осуществлять свою юрисдикцию лишь в отношении преступлений, совершенных после вступления в силу настоящего Статута для этого государства, если только это государство не сделает заявление согласно пункту 3 статьи 12.

Статья 12

Условия осуществления юрисдикции

1. Государство, которое становится участником настоящего Статута, признает тем самым юрисдикцию Суда в отношении преступлений, указанных в статье 5.

2. В случае подпунктов (а) или (с) статьи 13 Суд может осуществлять свою юрисдикцию, если одно или несколько из нижеуказанных государств являются участниками настоящего Статута или признают юрисдикцию Суда в соответствии с пунктом 3:

а) государство, на территории которого имело место данное деяние или, если преступление было совершено на борту морского или воздушного судна, государство регистрации этого морского или воздушного судна;

б) государство, гражданином которого является лицо, обвиняемое в совершении преступления.

3. Если в соответствии с пунктом 2 требуется признание юрисдикции государством, не являющимся участником настоящего Статута, это государство может посредством заявления, представленного Секретарю, признать осуществление Судом юрисдикции в отношении данного преступления. Признающее государство сотрудничает с Судом без каких бы то ни было задержек

или исключений в соответствии с Частью 9.

Статья 13

Осуществление юрисдикции

Суд может осуществлять свою юрисдикцию в отношении какого-либо преступления, указанного в статье 5, в соответствии с положениями настоящего Статута, если:

- а) ситуация, при которой, как представляется, были совершены одно или несколько таких преступлений, передается Прокурору государством-участником в соответствии со статьей 14;
- б) ситуация, при которой, как представляется, были совершены одно или несколько таких преступлений, передается Прокурору Советом Безопасности, действующим на основании главы VII Устава Организации Объединенных Наций, или
- в) Прокурор начал расследование в отношении такого преступления в соответствии со статьей 15.

Статья 14

Передача ситуации государством-участником

1. Государство-участник может передать Прокурору ситуацию, при которой, как представляется, были совершены одно или несколько преступлений, подпадающих под юрисдикцию Суда, обращаясь к Прокурору с просьбой провести расследование этой ситуации для определения того, следует ли предъявить обвинение одному или нескольким конкретным лицам за совершение таких преступлений.

2. Насколько это возможно, при передаче ситуации указываются конкретные соответствующие обстоятельства и прилагается такая подтверждающая документация, которая имеется в распоряжении государства, передающего ситуацию.

Статья 15

Прокурор

1. Прокурор может возбуждать расследование *proprio motu* на основе информации о преступлениях, подпадающих под юрисдикцию Суда.

2. Прокурор оценивает серьезность полученной информации. С этой целью он или она может запрашивать дополнительную информацию у государств, органов Организации Объединенных Наций, межправительственных или неправительственных организаций или из иных надежных источников, которые он или она сочтет подходящими, и может получать письменные или устные свидетельства в месте пребывания Суда.

3. Если Прокурор делает вывод о наличии достаточных оснований для возбуждения расследования, он или она обращается в Палату предварительного производства с просьбой дать санкцию на проведение расследования вместе с любыми подкрепляющими эту просьбу собранными материалами. Потерпевшие могут делать представления Палате предварительного производства в соответствии с Правилами процедуры и доказывания.

4. Если Палата предварительного производства после изучения этой просьбы и подкрепляющих ее материалов сочтет, что имеются достаточные основания для возбуждения расследования и что это дело, судя по всему, подпадает под юрисдикцию Суда, она дает санкцию на возбуждение расследования без ущерба последующим определениям Суда в отношении юрисдикции и приемлемости дела к производству.

5. Отказ Палаты предварительного производства дать санкцию на расследование не исключает возможности подачи последующей просьбы Прокурором на основании новых фактов или свидетельств, имеющих отношение к той же ситуации.

6. Если после предварительного изучения, о котором говорится в пунктах 1 и 2, Прокурор приходит к выводу, что представленная информация не содержит в себе достаточных оснований для расследования, то он или она информирует об этом тех, кто представил эту информацию. Это не исключает возможности рассмотрения Прокурором последующей информации,

представленной ему или ей в отношении той же ситуации в свете новых фактов или свидетельств.

Статья 16

Отсрочка расследования или уголовного преследования

Никакое расследование или уголовное преследование не может начинаться либо проводиться в соответствии с настоящим Статутом в течение периода в 12 месяцев после того, как Совет Безопасности в резолюции, принятой на основании главы VII Устава Организации Объединенных Наций, обращается в Суд с просьбой на этот счет; эта просьба может быть повторена Советом Безопасности при тех же условиях.

Статья 17

Вопросы приемлемости

1. С учетом пункта 10 преамбулы и статьи 1 Суд определяет, что дело не может быть принято к производству в тех случаях, когда:

а) данное дело расследуется или в отношении его возбуждено уголовное преследование государством, которое обладает в отношении его юрисдикцией, за исключением случаев, когда это государство не желает или не способно вести расследование или возбудить уголовное преследование должным образом;

б) дело расследовано государством, которое обладает юрисдикцией в отношении него, и это государство решило не возбуждать в отношении лица, которого это касается, уголовного преследования, за исключением случаев, когда это решение стало результатом нежелания или неспособности государства возбудить уголовное преследование должным образом;

с) лицо, которого это касается, уже было судимо за поведение, которое является предметом данного заявления, и проведение судебного разбирательства Судом не разрешено на основании пункта 3 статьи 20;

д) дело не является достаточно серьезным, чтобы оправдывать дальнейшие действия со стороны Суда.

2. Чтобы выявить в каком-либо конкретном деле нежелание, Суд принимая во внимание принципы уголовного процесса, признанные международным правом, учитывает наличие, если это применимо, одного или нескольких следующих факторов:

а) судебное разбирательство было проведено или проводится либо национальное решение было вынесено с целью оградить соответствующее лицо от уголовной ответственности за преступления, подпадающие под юрисдикцию настоящего Суда, о которых говорится в статье 5;

б) имела место необоснованная задержка с проведением судебного разбирательства, которая в сложившихся обстоятельствах несовместима с намерением предать соответствующее лицо правосудию;

с) судебное разбирательство не проводилось или не проводится независимо и беспристрастно и порядок, в котором оно проводилось или проводится, в сложившихся обстоятельствах является несовместимым с намерением предать соответствующее лицо правосудию.

3. Чтобы выявить в каком-либо конкретном деле неспособность, Суд учитывает, в состоянии ли данное государство, в связи с полным либо существенным развалом или отсутствием своей национальной судебной системы, получить в свое распоряжение обвиняемого либо необходимые доказательства и свидетельские показания или же оно не в состоянии осуществлять судебное разбирательство еще по каким-либо причинам.

Статья 18

Предварительные постановления, касающиеся приемлемости

1. В тех случаях, когда ситуация была передана в Суд в соответствии со статьей 13 (а) и Прокурор определил, что имеются разумные основания для начала расследования, или если Прокурор начал расследование в соответствии со статьями 13 (с) и 15, Прокурор направляет

уведомление всем государствам-участникам и тем государствам, которые, учитывая имеющуюся информацию, обычно осуществляли бы юрисдикцию в отношении данных преступлений. Прокурор может уведомлять такие государства на конфиденциальной основе и, если Прокурор считает необходимым обеспечить защиту лиц, предотвратить уничтожение доказательств или помешать скрываться лицам, он может ограничить объем информации, предоставляемой государством.

2. В течение одного месяца с момента получения такого уведомления государство может сообщить Суду, что оно ведет или провело расследование в отношении своих граждан или других лиц, находящихся под его юрисдикцией, на предмет уголовно-наказуемых деяний, которые могут представлять собой преступления, указанные в статье 5, и которые имеют отношение к информации, содержащейся в уведомлении, направленном государством. По просьбе этого государства Прокурор передает расследование в отношении этих лиц государству, за исключением тех случаев, когда Палата предварительного производства по ходатайству Прокурора решает разрешить проведение расследования.

3. Согласие прокурора на передачу расследования государству может быть пересмотрено Прокурором в течение шести месяцев после даты вынесения решения о передаче или в любое время после того, как произошло существенное изменение обстоятельств в результате нежелания или неспособности государства должным образом провести расследование.

4. Соответствующее государство или Прокурор могут обжаловать решение Палаты предварительного производства в Апелляционной палате в соответствии со статьей 82. Апелляция может быть заслушана в ускоренном порядке.

5. Когда Прокурор передает расследование в соответствии с пунктом 2, он может просить соответствующее государство периодически сообщать ему о ходе проводимых этим государством расследований и любых последующих мерах судебного преследования. Государства-участники отвечают на такие запросы без неоправданных задержек.

6. До вынесения постановления Палатой предварительного производства или в любое время после того, как Прокурор передал какое-либо расследование в соответствии с настоящей статьей, Прокурор может, в порядке исключения, запросить разрешение от Палаты предварительного производства на принятие необходимых мер в области расследования для цели сохранения доказательств в тех случаях, когда существует уникальная возможность получить важное доказательство или имеется серьезная опасность того, что такое доказательство впоследствии получить будет невозможно.

7. Государство, оспаривающее постановление Палаты предварительного производства в соответствии с настоящей статьей, может опротестовать приемлемость дела к производству в соответствии со статьей 19 на основании дополнительных существенных фактов или существенного изменения обстоятельств.

Статья 19

Протесты в отношении юрисдикции Суда или приемлемости дела к производству

1. Суд должен удостовериться в том, что он обладает юрисдикцией в отношении дела, находящегося на его рассмотрении. Суд может своим решением определять приемлемость дела к производству в соответствии со статьей 17.

2. Протесты в отношении приемлемости дела к производству по основаниям, указанным в статье 17, или протесты в отношении юрисдикции Суда могут быть принесены:

а) обвиняемым или лицом, на которого, был выдан ордер на арест или приказ о явке в Суд в соответствии со статьей 58;

б) государством, обладающим юрисдикцией в отношении дела, на том основании, что оно ведет расследование или уголовное преследование по делу или провело расследование или уголовное преследование; или

с) государством, от которого требуется признание юрисдикции в соответствии со статьей 12.

3. Прокурор может просить Суд вынести постановление по вопросу о юрисдикции или приемлемости. При рассмотрении вопроса о юрисдикции или приемлемости те, кто передал ситуацию в соответствии со статьей 13, а также потерпевшие могут также представлять Суду свои замечания.

4. Приемлемость дела к производству или юрисдикция Суда могут быть опротестованы только один раз любым лицом или государством, указанным в пункте 2. Протест должен быть заявлен до начала или в начале разбирательства. В исключительных случаях Суд может разрешить подать протест более одного раза или после начала разбирательства. Протесты в отношении приемлемости дела к производству, заявляемые в начале разбирательства или впоследствии с разрешения Суда, могут подаваться только на основании подпункта (с) пункта 1 статьи 17.

5. Государство, указанное в подпунктах (b) и (с) пункта 2, подает протест при ближайшей возможности.

6. До утверждения обвинений протесты в отношении приемлемости дела к производству или протесты в отношении юрисдикции Суда направляются в Палату предварительного производства. После утверждения обвинений они направляются в Судебную палату. Решения в отношении юрисдикции или приемлемости могут быть обжалованы в Апелляционную палату в соответствии со статьей 82.

7. Если протест подан государством в соответствии с подпунктами (b) или (с) пункта 2, Прокурор приостанавливает расследование до того времени, когда Суд вынесет определение в соответствии со статьей 17.

8. До вынесения постановления Суда Прокурор может запросить у Суда разрешение:

а) на проведение таких необходимых следственных мероприятий, которые указаны в пункте 6 статьи 18;

б) на получение заявления или показаний от свидетеля или на завершение сбора и изучения доказательств, которые были начаты до подачи протеста; и

с) на предотвращение, в сотрудничестве с соответствующими государствами, побега лиц, в отношении которых Прокурор уже запросил ордер на арест в соответствии со статьей 58.

9. Подача протеста не затрагивает действительности любого действия, предпринятого Прокурором, или любого ордера или распоряжения, отданного Судом до подачи протеста.

10. Если Суд решил, что дело является неприемлемым согласно статье 17, Прокурор может представить просьбу о пересмотре этого решения, если он полностью уверен в том, что открылись новые обстоятельства, в силу которых отпадают основания, по которым дело ранее было признано неприемлемым согласно статье 17.

11. Если Прокурор с учетом вопросов, затрагиваемых в статье 17, передает расследование, он может обращаться к соответствующему государству с просьбой о предоставлении Прокурору информации о производстве по данному делу. По просьбе соответствующего государства обеспечивается конфиденциальность такой информации. Если впоследствии Прокурор принимает решение продолжить расследование, он уведомляет об этом государство, которому было передано производство по данному делу.

Статья 20

Ne bis in idem

1. За исключением случаев, предусмотренных в настоящем Статуте, никакое лицо не может быть судимо Судом за деяние, составляющее основу состава преступления, в отношении которого данное лицо было признано виновным или оправдано Судом.

2. Никакое лицо не может быть судимо никаким другим судом заупомянутое в статье 5

преступление, в связи с которым это лицо уже было признано виновным или оправдано Судом.

3. Никакое лицо, которое было судимо другим судом за деяние, запрещенное по смыслу статьи 6, 7 или 8, не может быть судимо Судом за то же деяние, за исключением случаев, когда разбирательство в другом суде:

а) предназначалось для того, чтобы оградить соответствующее лицо от уголовной ответственности за преступления, подпадающие под юрисдикцию Суда; или

б) по иным признакам не было проведено независимо или беспристрастно в соответствии с нормами надлежащей законной процедуры, признанными международным правом, и проводилось таким образом, что, в существующих обстоятельствах, не отвечало цели предать соответствующее лицо правосудию.

Статья 21 **Применимое право**

1. Суд применяет:

а) во-первых, настоящий Статут, Элементы преступлений и свои Правила процедуры и доказывания;

б) во-вторых, в соответствующих случаях, применимые международные договоры, принципы и нормы международного права, включая общепризнанные принципы международного права вооруженных конфликтов;

в) если это невозможно, Суд применяет общие принципы права, взятые им из национальных законов правовых систем мира, включая, соответственно, национальные законы государств, которые при обычных обстоятельствах осуществляли бы юрисдикцию в отношении данного преступления, при условии, что эти принципы не являются несовместимыми с настоящим Статутом и с международным правом и международно признанными нормами и стандартами.

2. Суд может применять принципы и нормы права в соответствии с тем, как они были истолкованы в его предыдущих решениях.

3. Применение и толкование права в соответствии с настоящей статьей должно соответствовать международно признанным правам человека и не допускать никакого неблагоприятного проведения различия по таким признакам, как гендерный признак, как это определено в пункте 3 статьи 7, возраст, раса, цвет кожи, язык, религия или вероисповедание, политические или иные убеждения, национальное, этническое или социальное происхождение, имущественное, сословное или иное положение.

ЧАСТЬ 3. ОБЩИЕ ПРИНЦИПЫ УГОЛОВНОГО ПРАВА

Статья 22 **Nullum crimen sine lege**

1. Лицо не подлежит уголовной ответственности по настоящему Статуту, если только соответствующее деяние в момент его совершения не образует преступления, подпадающего под юрисдикцию Суда.

2. Определение преступления должно быть точно истолковано и не должно применяться по аналогии. В случае двусмысленности определение толкуется в пользу лица, которое находится под следствием, в отношении которого ведется судебное разбирательство или которое признано виновным.

3. Настоящая статья не влияет на квалификацию любого деяния как преступного по международному праву, независимо от настоящего Статута.

Статья 23

Nulla poena sine lege

Лицо, признанное Судом виновным, может быть наказано только в соответствии с положениями настоящего Статута.

Статья 24

Отсутствие обратной силы *ratione personae*

1. Лицо не подлежит уголовной ответственности в соответствии с настоящим Статутом за деяние до вступления Статута в силу.

2. В случае внесения изменения в закон, применимый к данному делу до вынесения окончательного решения, применяется закон, более благоприятный для лица, которое находится под следствием, в отношении которого ведется судебное разбирательство или которое признано виновным.

Статья 25

Индивидуальная уголовная ответственность

1. Суд обладает юрисдикцией в отношении физических лиц в соответствии с настоящим Статутом.

2. Лицо, которое совершило преступление, подпадающее под юрисдикцию Суда, несет индивидуальную ответственность и подлежит наказанию в соответствии с настоящим Статутом.

3. В соответствии с настоящим Статутом лицо подлежит уголовной ответственности и наказанию за преступление, подпадающее под юрисдикцию Суда, если это лицо:

а) совершает такое преступление индивидуально, совместно с другим лицом или через другое лицо, независимо от того, подлежит ли это другое лицо уголовной ответственности;

б) приказывает, подстрекает или побуждает совершить такое преступление, если это преступление совершается или если имеет место покушение на это преступление;

с) с целью облегчить совершение такого преступления пособничает, подстрекает или каким-либо иным образом содействует его совершению или покушению на него, включая предоставление средств для его совершения;

д) любым другим образом способствует совершению или покушению на совершение такого преступления группой лиц, действующих с общей целью. Такое содействие должно оказываться умышленно и либо:

I) в целях поддержки преступной деятельности или преступной цели группы в тех случаях, когда такая деятельность или цель связана с совершением преступления, подпадающего под юрисдикцию Суда; либо

II) с осознанием умысла группы совершить преступление;

е) в отношении преступления геноцида, прямо и публично подстрекает других к совершению геноцида;

ф) покушается на совершение такого преступления, предпринимая действие, которое представляет собой значительный шаг в его совершении, однако преступление оказывается незавершенным по обстоятельствам, не зависящим от намерений данного лица. Вместе с тем лицо, которое отказывается от попытки совершить преступление или иным образом предотвращает завершение преступления, не подлежит наказанию в соответствии с настоящим Статутом за покушение на совершение этого преступления, если данное лицо полностью и добровольно отказалось от преступной цели.

4. Ни одно положение в настоящем Статуте, касающееся индивидуальной уголовной ответственности, не влияет на ответственность государств по международному праву.

Статья 26

Исключение из юрисдикции для лиц, не достигших 18-летнего возраста

Суд не обладает юрисдикцией в отношении любого лица, не достигшего 18-летнего

возраста на момент предполагаемого совершения преступления.

Статья 27

Недопустимость ссылки на должностное положение

1. Настоящий Статут применяется в равной мере ко всем лицам без какого бы то ни было различия на основе должностного положения. В частности, должностное положение как главы государства или правительства, члена правительства или парламента, избранного представителя или должностного лица правительства ни в коем случае не освобождает лицо от уголовной ответственности согласно настоящему Статуту и не является само по себе основанием для смягчения приговора.

2. Иммунитеты или специальные процессуальные нормы, которые могут быть связаны с должностным положением лица, будь то согласно национальному или международному праву, не должны препятствовать осуществлению Судом его юрисдикции в отношении такого лица.

Статья 28

Ответственность командиров и других начальников

В дополнение к другим основаниям уголовной ответственности по настоящему Статуту за преступления, подпадающие под юрисдикцию Суда:

а) Военный командир или лицо, эффективно действующее в качестве военного командира, подлежит уголовной ответственности за преступления, подпадающие под юрисдикцию Суда, совершенные силами, находящимися под его эффективным командованием и контролем либо, в зависимости от обстоятельств, под его эффективной властью и контролем, в результате неосуществления им контроля надлежащим образом над такими силами, когда:

I) такой военный командир или такое лицо либо знало, либо, в сложившихся на тот момент обстоятельствах, должно было знать, что эти силы совершали или намеревались совершить такие преступления; и

II) такой военный командир или такое лицо не приняло всех необходимых и разумных мер в рамках его полномочий для предотвращения или пресечения их совершения либо для передачи данного вопроса в компетентные органы для расследования и уголовного преследования.

б) Применительно к отношениям начальника и подчиненного, не описанным в пункте (а), начальник подлежит уголовной ответственности за преступления, подпадающие под юрисдикцию Суда, совершенные подчиненными, находящимися под его эффективной властью и контролем, в результате неосуществления им контроля надлежащим образом над такими подчиненными, когда:

I) начальник либо знал, либо сознательно проигнорировал информацию, которая явно указывала на то, что подчиненные совершали или намеревались совершить такие преступления;

II) преступления затрагивали деятельность, подпадающую под эффективную ответственность и контроль начальника; и

III) начальник не принял всех необходимых и разумных мер в рамках его полномочий для предотвращения или пресечения их совершения либо для передачи данного вопроса в компетентные органы для расследования и уголовного преследования.

Статья 29

Неприменимость срока давности

В отношении преступлений, подпадающих под юрисдикцию Суда, не устанавливается никакого срока давности.

Статья 30

Субъективная сторона

1. Если не предусмотрено иное, лицо подлежит уголовной ответственности и наказанию за преступление, подпадающее под юрисдикцию Суда, только в том случае, если по признакам, характеризующим объективную сторону, оно совершено намеренно и сознательно.

2. Для целей настоящей статьи, лицо имеет намерение в тех случаях, когда:

а) в отношении деяния, это лицо собирается совершить такое деяние;

б) в отношении последствия, это лицо собирается причинить это последствие или сознает, что оно наступит при обычном ходе событий.

3. Для целей настоящей статьи, “сознательно” означает с осознанием того, что обстоятельство существует или что последствие наступит при обычном ходе событий. “Знать” и “знание” должны толковаться соответствующим образом.

Статья 31

Основания для освобождения от уголовной ответственности

1. В дополнение к другим основаниям для освобождения от уголовной ответственности, предусмотренным настоящим Статутом, лицо не несет уголовной ответственности, если в момент совершения им деяния:

а) это лицо страдает психическим заболеванием или расстройством, которое лишает его возможности осознавать противоправность или характер своего поведения или соотносить свои действия с требованиями закона;

б) лицо находится в состоянии интоксикации, которое лишает его возможности осознавать противоправность или характер своего поведения или соотносить свои действия с требованиями закона, если только это лицо не подверглось добровольно интоксикации при таких обстоятельствах, при которых это лицо знало, что в результате интоксикации, им может быть совершено деяние, представляющее собой преступление, подпадающее под юрисдикцию Суда, либо проигнорировало опасность совершения им такого деяния;

с) это лицо действовало разумно для защиты себя или другого лица или, в случае военных преступлений, имущества, которое является особо важным для выживания данного лица или другого лица, либо имущества, которое является особо важным для выполнения задачи военного характера, от неизбежного и противоправного применения силы способом, соразмерным степени опасности, угрожающей этому лицу или другому защищаемому лицу или имуществу. То обстоятельство, что лицо участвовало в операции по защите, проводившейся силами, само по себе не является основанием для освобождения от уголовной ответственности согласно этому подпункту;

д) деяние, которое предположительно представляет собой преступление, подпадающее под юрисдикцию Суда, является вынужденной ответной реакцией на угрозу неминуемой смерти либо неминуемого причинения тяжких телесных повреждений или продолжения причинения таких повреждений для него самого или для другого лица, и это лицо принимает необходимые и разумные меры для устранения этой угрозы, при условии, что это лицо не намерено причинить больший вред, чем тот, который оно стремилось предотвратить. Такая угроза может:

I) либо исходить от других лиц;

II) либо быть создана другими обстоятельствами, не зависящими от этого лица.

2. Суд определяет применимость оснований для освобождения от уголовной ответственности, предусмотренных в настоящем Статуте, в отношении рассматриваемого им дела.

3. В ходе судебного разбирательства Суд может рассмотреть какое-либо основание для освобождения от уголовной ответственности, иное, чем основания, указанные в пункте 1, если такое основание вытекает из применимого права, как это предусмотрено статьей 21. Процедуры, касающиеся рассмотрения такого основания, должны быть предусмотрены Правилами процедуры и доказывания.

Статья 32

Ошибка в факте или ошибка в праве

1. Ошибка в факте является основанием для освобождения от уголовной ответственности,

только если она исключает необходимую субъективную сторону данного преступления.

2. Ошибка в праве относительно того, является ли определенный тип поведения преступлением, подпадающим под юрисдикцию Суда, не является основанием для освобождения от уголовной ответственности. Однако ошибка в праве может быть основанием для освобождения от уголовной ответственности, если она исключает необходимую субъективную сторону данного преступления, либо в порядке, предусмотренном в статье 33.

Статья 33

Приказы начальника и предписание закона

1. Тот факт, что преступление, подпадающее под юрисдикцию Суда, было совершено лицом по приказу правительства или начальника, будь то военного или гражданского, не освобождает это лицо от уголовной ответственности, за исключением случаев, когда:

- a) это лицо было юридически обязано исполнять приказы данного правительства или данного начальника;
- b) это лицо не знало, что приказ был незаконным; и
- c) приказ не был явно незаконным.

2. Для целей настоящей статьи приказы о совершении преступления геноцида или преступлений против человечности являются явно незаконными.

ЧАСТЬ 4. СОСТАВ И УПРАВЛЕНИЕ ДЕЛАМИ СУДА

Статья 34 Органы Суда

Суд состоит из следующих органов:

- a) Президиум;
- b) Апелляционное отделение, Судебное отделение и Отделение предварительного производства;
- c) Канцелярия Прокурора;
- d) Секретариат.

Статья 35 Выполнение функций судьями

1. Все судьи избираются в качестве членов Суда, выполняющих свои функции на постоянной основе, и находятся в распоряжении Суда для выполнения своих функций на этой основе с начала срока их полномочий.

2. Судьи, входящие в состав Президиума, выполняют свои функции на постоянной основе с момента своего избрания.

3. Президиум может, с учетом объема работы Суда и в консультации с членами Суда, время от времени принимать решения о том, в какой мере от других судей требуется выполнять свои функции на постоянной основе. Любой такой порядок не наносит ущерба положениям статьи 40.

4. Финансовые правила, применимые к судьям, от которых не требуется выполнять свои функции на постоянной основе, принимаются в соответствии со статьей 49.

Статья 36

Требования, предъявляемые к судьям, выдвижение и выборы судей

1. С учетом положений пункта 2, Суд состоит из 18 судей.

2. а) Президиум, действуя от имени Суда, может внести предложение об увеличении числа судей, предусмотренного в пункте 1, указав причины, в силу которых это представляется надлежащим или необходимым. Секретарь незамедлительно распространяет любое такое предложение среди всех государств-участников.

б) Любое такое предложение подлежит затем рассмотрению на заседании Ассамблеи государств-участников, созываемом в соответствии со статьей 112. Такое предложение считается принятым, если оно одобрено на заседании двумя третями голосов членов Ассамблеи государств-участников, и вступает в силу в срок, устанавливаемый решением Ассамблеи государств-участников.

с) I) После принятия в соответствии с подпунктом (b) предложения об увеличении числа судей на следующей сессии Ассамблеи государств-участников в соответствии с пунктами 3 – 8 настоящей статьи и пунктом 2 статьи 37 проводятся выборы дополнительных судей.

II) После принятия и осуществления в соответствии с подпунктами (b) и (c)(i) предложения об увеличении числа судей Президиум по своему усмотрению может в любое время, если объем работы Суда оправдывает это, предложить уменьшить число судей при том условии, что число судей не уменьшается менее числа, указанного в пункте 1. Такое предложение рассматривается в соответствии с процедурой, установленной в подпунктах (a) и (b). В случае принятия такого предложения число судей постепенно уменьшается по мере истечения срока полномочий действующих судей до достижения необходимого числа.

3. а) Судьи выбираются из числа лиц высоких моральных качеств, являющихся беспристрастными и независимыми, которые удовлетворяют требованиям, предъявляемым в их соответствующих государствах для назначения на высшие судебные должности.

б) Каждый кандидат на избрание в состав Суда должен обладать:

I) признанной компетентностью в области уголовного и процессуального права и необходимым опытом работы в качестве судьи, прокурора, адвоката или в ином аналогичном качестве в сфере уголовного судопроизводства; или

II) признанной компетентностью в соответствующих областях международного права, таких, как международное гуманитарное право и права человека, а также обширным опытом профессиональной юридической деятельности, имеющей отношение к предмету судебной деятельности Суда.

с) Каждый кандидат на избрание в состав Суда должен в совершенстве знать по меньшей мере один из рабочих языков Суда и свободно говорить на нем.

4. а) Кандидатуры на избрание в состав Суда могут выдвигаться каждым государством-участником настоящего Статута либо:

I) в соответствии с существующей в этом государстве процедурой выдвижения кандидатур для назначения на высшие судебные должности; либо

II) в соответствии с процедурой, предусмотренной в Статуте Международного Суда для выдвижения кандидатур в состав Международного Суда.

Выдвижение кандидатур сопровождается заявлением, в котором со всеми необходимыми подробностями сообщается о том, каким образом кандидат удовлетворяет требованиям, предусмотренным в пункте 3.

б) При проведении выборов каждое государство-участник может выдвинуть одного кандидата, который не обязательно должен быть гражданином этого государства-участника, но в любом случае должен быть гражданином какого-либо государства-участника.

с) Ассамблея государств-участников может принять решение об учреждении, если это целесообразно, Консультативного комитета по выдвижению кандидатур. Состав и мандат Комитета устанавливаются Ассамблеей государств-участников.

5. Для целей проведения выборов составляются два списка кандидатов:

список А, содержащий имена кандидатов, отвечающих требованиям, указанным в подпункте 3 (b)(I); и

список В, содержащий имена кандидатов, отвечающих требованиям, указанным в подпункте 3 (b)(II).

Кандидат, обладающий достаточной квалификацией для обоих списков, может по своему выбору определить, в каком списке он будет значиться. На первых выборах в состав Суда из списка А избираются не менее девяти судей, а из списка В – не менее пяти судей. Последующие выборы организуются таким образом, чтобы сохранить в составе Суда эквивалентную пропорцию судей, проходящих по спискам А и В.

б. а) Судьи избираются на заседании Ассамблеи государств-участников, созываемой для этой цели в соответствии со статьей 112, путем тайного голосования. С соблюдением положений пункта 7, избранными в состав Суда являются 18 кандидатов, получивших наибольшее число голосов и большинство в две трети голосов государств-участников, присутствующих и принимающих участие в голосовании.

б) В случае, если достаточное число судей не избрано в ходе первого тура голосования, в соответствии с процедурами, установленными в подпункте (а), проводятся последующие туры голосования до заполнения остающихся мест.

7. В составе Суда не может быть двух граждан одного и того же государства. Лицо, которое можно рассматривать применительно к составу Суда как гражданина более чем одного государства, считается гражданином того государства, в котором это лицо обычно пользуется своими гражданскими и политическими правами.

8. а) Государства-участники при отборе судей учитывают необходимость обеспечения в составе членов Суда:

I) представительства основных правовых систем мира;

II) справедливого географического представительства; и

III) справедливого представительства судей женского и мужского пола.

б) Государства-участники также принимают во внимание потребность в наличии судей, обладающих опытом юридической деятельности по специальным вопросам, в том числе, но не ограничиваясь этим, по вопросам, касающимся насилия в отношении женщин или детей.

9. а) С учетом подпункта (b) судьи занимают свою должность в течение девяти лет и, с учетом подпункта (c) и статьи 37, пункт 2, не имеют права на переизбрание.

б) При первых выборах одна треть судей, отбираемых по жребию, остается в должности в течение трех лет; одна треть судей, отбираемых по жребию, остается в должности в течение шести лет, а остальные судьи остаются в должности в течение девяти лет.

с) Судья, выбранный на трехлетний срок в соответствии с подпунктом (b), имеет право быть переизбранным на полный срок.

10. Несмотря на положения пункта 9, судья, назначенный в Судебную или Апелляционную палату в соответствии со статьей 39, остается в должности до завершения любого судебного или апелляционного разбирательства, слушания по которому уже были начаты в данной Палате.

Статья 37

Вакансии судей

1. При открытии вакансии выборы для заполнения проводятся в соответствии со статьей 36.

2. Судья, избранный для заполнения вакансии, остается в должности до истечения срока полномочий своего предшественника и, если этот срок составляет три года или менее, может быть переизбран на полный срок в соответствии со статьей 36.

Статья 38

Президиум

1. Председатель и первый и второй вице-председатели избираются абсолютным большинством голосов судей. Они выполняют свои функции в течение трехлетнего срока или до завершения срока их полномочий в качестве судей, в зависимости от того, какой из этих сроков истекает ранее. Они могут быть переизбраны один раз.

2. Первый вице-председатель заменяет Председателя в случае, если Председатель отсутствует или отведен. Второй вице-председатель заменяет Председателя в случае, если Председатель и первый вице-председатель отсутствуют или отведены.

3. Председатель вместе с первым и вторым вице-председателями образуют Президиум, который несет ответственность за:

- а) надлежащее управление делами Суда, за исключением Канцелярии Прокурора; и
- б) другие функции, возлагаемые на него в соответствии с настоящим Статутом.

4. При выполнении своих обязанностей, предусмотренных в пункте 3 (а), Президиум координирует деятельность с Прокурором и заручается согласием последнего по всем вопросам, представляющим взаимный интерес.

Статья 39

Палаты

1. После избрания судей Суд так скоро, как только это возможно, организует в своем составе отделения, указанные в пункте (b) статьи 34. Апелляционное отделение состоит из Председателя и еще четырех судей, Судебное отделение – не менее чем из шести судей и Отделение предварительного производства – не менее чем из шести судей. Назначение судей в состав отделений осуществляется с учетом характера функций, которые возлагаются на каждое отделение, квалификации и опыта избранных судей, с тем чтобы в каждом отделении существовало подходящее сочетание судей, являющихся специалистами в области уголовного права и процесса и в области международного права. Судебное отделение и Отделение предварительного производства состоят преимущественно из судей, обладающих опытом ведения судебного разбирательства по уголовным делам.

2. а) Судебные функции Суда осуществляются в каждом отделении палатами;

б) I) Апелляционная палата состоит из всех судей Апелляционного отделения;

II) функции Судебной палаты осуществляются тремя судьями Судебного отделения;

III) функции Палаты предварительного производства осуществляются либо тремя судьями Отделения предварительного производства, либо одним судьей этого Отделения в соответствии с настоящим Статутом и Правилами процедуры и доказывания;

с) ничто в настоящем пункте не исключает возможности одновременного учреждения более чем одной Судебной палаты или Палаты предварительного производства, когда этого требуют интересы эффективного регулирования объема работы Суда.

3. а) Судьи, назначенные в Судебное отделение и Отделение предварительного производства, выполняют свои функции в этих отделениях в течение трех лет и по истечении данного срока – до завершения рассмотрения любого дела, слушания по которому уже были начаты в соответствующем отделении;

б) судьи, назначенные в Апелляционное отделение, выполняют свои функции в этом Отделении в течение всего срока своих полномочий.

4. Судьи, назначенные в Апелляционное отделение, выполняют свои функции только в этом Отделении. Однако ничто в настоящей статье не исключает временное назначение судей Судебного отделения в Отделение предварительного производства либо наоборот, если Президиум считает, что этого требуют интересы эффективного регулирования объема работы Суда, при условии, что ни при каких обстоятельствах судья, участвовавший в предварительном производстве по делу, не будет иметь права заседать на слушаниях по этому же делу в Судебной палате.

Статья 40

Независимость судей

1. Судьи независимы при выполнении своих функций.

2. Судьи не занимаются никакой деятельностью, которая может препятствовать

выполнению ими своих судейских функций или может заставить усомниться в их независимости.

3. Судьи, от которых требуется выполнять свои функции на постоянной основе в месте пребывания Суда, не должны посвящать себя никакому другому занятию профессионального характера.

4. Любой вопрос, касающийся применения пунктов 2 и 3, решается абсолютным большинством голосов судей. Если какой-либо из таких вопросов связан с тем или иным судьей, то этот судья не будет участвовать в принятии решения.

Статья 41

Освобождение или отвод судей

1. Президиум может освободить судью, по его просьбе, от выполнения им функций, предусмотренных настоящим Статутом, в соответствии с Правилами процедуры и доказывания.

2. а) Судья не участвует в рассмотрении дела, в связи с которым его или ее беспристрастность могла бы быть разумно поставлена под сомнение на том или ином основании. Судья отводится от рассмотрения дела в соответствии с настоящим пунктом, если, среди прочего, этот судья ранее был причастен к данному делу в Суде в каком бы то ни было качестве, либо к относящемуся к данному делу уголовному делу на национальном уровне с участием лица, находящегося под следствием или подвергающегося судебному преследованию. Судья также отводится от рассмотрения дела по таким другим основаниям, какие могут быть предусмотрены в Правилах процедуры и доказывания.

б) Прокурор или лицо, которое находится под следствием или в отношении которого ведется судебное разбирательство, может ходатайствовать об отводе судьи в соответствии с настоящим пунктом.

с) Любой вопрос в отношении отвода судьи решается абсолютным большинством голосов судей. Отводимому судье предоставляется право представить свои замечания по данному вопросу, однако в процессе принятия решения он не участвует.

Статья 42

Канцелярия Прокурора

1. Канцелярия Прокурора действует независимо как отдельный орган Суда. Она отвечает за получение передаваемых ситуаций и любой обоснованной информации о преступлениях, подпадающих под юрисдикцию Суда, за их изучение и осуществление расследований и уголовного преследования в Суде. Сотрудники Канцелярии не запрашивают и не выполняют указаний из любого внешнего источника.

2. Канцелярия возглавляется Прокурором. Прокурор обладает всеми полномочиями по руководству и управлению Канцелярией, включая персонал, помещения и прочие имеющиеся у нее ресурсы. Прокурору оказывают помощь один или несколько заместителей Прокурора, которые правомочны совершать любые действия, которые должен совершать Прокурор в соответствии с настоящим Статутом. Прокурор и заместители Прокурора должны быть гражданами разных государств. Они работают на основе полной занятости.

3. Прокурором и заместителями Прокурора являются лица, обладающие высокими моральными качествами, высокой квалификацией и имеющие обширный практический опыт в области преследования или ведения разбирательств по уголовным делам. Они должны в совершенстве знать хотя бы один из рабочих языков Суда и свободно говорить на нем.

4. Прокурор избирается путем тайного голосования абсолютным большинством голосов членов Ассамблеи государств-участников. Заместители Прокурора избираются в таком же порядке из списка кандидатур, представленного Прокурором. Прокурор выдвигает три кандидатуры для назначения на каждую должность заместителя Прокурора. Если во время их избрания не принимается решения, предусматривающего более короткий срок полномочий, Прокурор и заместители Прокурора избираются на срок в девять лет и не могут быть

переизбраны.

5. Ни Прокурор, ни заместители Прокурора не занимаются никакой деятельностью, которая могла бы препятствовать осуществлению их прокурорских функций или поставить под сомнение их независимость. Они не занимаются никакими другими видами профессиональной деятельности.

6. Президиум может освободить Прокурора или заместителя Прокурора по его или ее просьбе от участия в том или ином конкретном деле.

7. Ни Прокурор, ни заместители Прокурора не участвуют ни в каком деле, применительно к которому их беспристрастность могла бы быть разумно поставлена под сомнение на любом основании. В соответствии с настоящим пунктом они отводятся от участия в деле, если они, в частности, ранее участвовали в любом качестве в рассмотрении в Суде этого дела или в рассмотрении связанного с ним уголовного дела на национальном уровне, к которому причастно лицо, находящееся под следствием или подвергающееся судебному преследованию.

8. Любые вопросы, касающиеся отвода Прокурора или заместителя Прокурора, решаются Апелляционной палатой:

а) Лицо, которое находится под следствием или в отношении которого ведется судебное разбирательство, может в любое время обратиться с ходатайством об отводе Прокурора или заместителя Прокурора по основаниям, изложенным в настоящей статье;

б) Прокурор или заместитель Прокурора, соответственно, правомочен представить свои замечания по этому поводу.

9. Прокурор назначает консультантов с опытом юридической деятельности по специальным вопросам, включая вопросы, касающиеся сексуального насилия, гендерного насилия и насилия в отношении детей, но не ограничиваясь этими вопросами.

Статья 43

Секретариат

1. Секретариат отвечает за несудебные аспекты управления делами и обслуживания Суда без ущерба для функций и полномочий Прокурора в соответствии со статьей 42.

2. Секретариат возглавляется Секретарем, который является главным административным должностным лицом Суда. Секретарь осуществляет свои функции под руководством Председателя Суда.

3. Секретарь и заместитель Секретаря обладают высокими моральными качествами, высокой квалификацией и в совершенстве знают хотя бы один из рабочих языков Суда и свободно говорят на нем.

4. Судьи избирают Секретаря абсолютным большинством голосов тайным голосованием, принимая во внимание любые рекомендации Ассамблеи государств-участников. Если возникнет такая необходимость и по рекомендации Секретаря, судьи избирают таким же образом заместителя Секретаря.

5. Секретарь избирается на пятилетний срок полномочий, может переизбираться один раз и работает на основе полной занятости. Заместитель Секретаря занимает свою должность в течение пятилетнего срока полномочий или такого более короткого срока, который может быть определен абсолютным большинством голосов судей, и он может быть избран на основе того, что заместитель Секретаря может быть призван выполнять функции по мере необходимости.

6. Секретарь учреждает в структуре Секретариата Группу по оказанию помощи потерпевшим и свидетелям. Эта Группа обеспечивает, в консультации с Канцелярией Прокурора, меры защиты и процедуры безопасности, консультационную и другую соответствующую помощь свидетелям, потерпевшим, которые являются в Суд, и другим лицам, которым грозит опасность в результате показаний, данных такими свидетелями. В состав Группы входят сотрудники, которые имеют опыт работы по вопросам, относящимся к травмам, включая травмы, связанные с

преступлениями сексуального насилия.

Статья 44

Персонал

1. Прокурор и Секретарь назначают в их соответствующие органы такой квалифицированный персонал, какой может потребоваться. В случае Прокурора это включает назначение следователей.

2. При найме персонала Прокурор и Секретарь обеспечивают высокий уровень работоспособности, компетентности добросовестности и принимают во внимание, *mutatis mutandis*, критерии, изложенные в пункте 8 статьи 36.

3. Секретарь с согласия Президиума и Прокурора предлагает Положения о персонале, которые включают условия, на которых персонал Суда назначается, получает вознаграждение или увольняется. Положения о персонале одобряются Ассамблеей государств-участников.

4. Суд может при исключительных обстоятельствах использовать услуги специалистов, откомандированных на безвозмездной основе государствами-участниками, межправительственными организациями или неправительственными организациями, для оказания помощи в работе любого из его органов. Прокурор может принять любое такое предложение от имени Канцелярии Прокурора. Такой персонал, откомандированный на безвозмездной основе, принимается на работу в соответствии с руководящими принципами, устанавливаемыми Ассамблеей государств-участников.

Статья 45

Торжественное обязательство

До вступления в должность в соответствии с настоящим Статутом судьи, Прокурор, заместители Прокурора, Секретарь и заместитель Секретаря принимают на себя в открытом заседании Суда торжественное обязательство выполнять свои соответствующие функции беспристрастно и добросовестно.

Статья 46

Отрешение от должности

1. Судья, прокурор, заместитель прокурора, секретарь или заместитель секретаря отрешается от занимаемой должности, если решение об этом принимается в соответствии с пунктом 2 в случаях, когда:

а) установлено, что данное лицо совершило серьезный проступок или серьезное нарушение своих обязанностей по настоящему Статуту, как это предусмотрено в Правилах процедуры и доказывания; или

б) данное лицо неспособно выполнять функции, возлагаемые на него в силу настоящего Статута.

2. Решение об отрешении от должности судьи, Прокурора, заместителя Прокурора согласно пункту 1 принимается Ассамблеей государств-участников тайным голосованием:

а) в отношении судьи – большинством в две трети голосов государств-участников по рекомендации, принятой большинством в две трети голосов остальных судей;

б) в отношении Прокурора – абсолютным большинством государств-участников;

с) в отношении заместителя Прокурора – абсолютным большинством голосов государств-участников по рекомендации прокурора.

3. Решение об отрешении от должности Секретаря или заместителя Секретаря принимается абсолютным большинством голосов судей.

4. Судье, Прокурору, заместителю Прокурора, Секретарю или заместителю Секретаря, поведение или способность которого выполнять должностные функции, требуемые настоящим Статутом, оспариваются на основании настоящей статьи, предоставляются все возможности для того, чтобы предъявить или собрать доказательства и сделать представления в соответствии с

Правилами процедуры и доказывания. Иного участия в обсуждении данного вопроса это лицо не принимает.

Статья 47

Дисциплинарные меры

В отношении судьи, Прокурора, заместителя Прокурора, Секретаря или заместителя Секретаря, совершившего проступок менее серьезного характера, чем это предусмотрено в пункте 1 статьи 46, применяются дисциплинарные меры в соответствии с Правилами процедуры и доказывания.

Статья 48

Привилегии и иммунитеты

1. Суд пользуется на территории каждого государства-участника такими привилегиями и иммунитетами, какие являются необходимыми для достижения его целей.

2. Судьи, Прокурор, заместители Прокурора и Секретарь пользуются, когда они участвуют в деятельности Суда или в отношении такой деятельности, теми же привилегиями и иммунитетами, которые предоставляются главам дипломатических представительств; судебно-процессуальный иммунитет любого рода в отношении всего сказанного, написанного ими и действий, совершенных ими в официальном качестве, продолжает предоставляться им и после истечения срока их полномочий.

3. Заместитель Секретаря, сотрудники Канцелярии Прокурора и сотрудники Секретариата пользуются привилегиями, иммунитетами и льготами, необходимыми для выполнения ими своих функций в соответствии с соглашением о привилегиях и иммунитетах Суда.

4. Защитнику, экспертам, свидетелям и любому другому лицу, присутствие которых требуется в месте пребывания Суда, обеспечивается такой статус, какой является необходимым для надлежащего функционирования Суда, в соответствии с соглашением о привилегиях и иммунитетах Суда.

5. В привилегиях и иммунитетах может быть отказано:

- а) в отношении судьи или Прокурора – абсолютным большинством судей;
- б) в отношении секретаря – Президиумом;
- в) в отношении заместителей Прокурора и сотрудников Канцелярии Прокурора – Прокурором; и
- д) в отношении заместителя Секретаря и сотрудников Секретариата – Секретарем.

Статья 49

Оклады, пособия и компенсация расходов

Судьи, Прокурор, заместители Прокурора, Секретарь и заместитель Секретаря получают такие оклады, пособия и компенсацию расходов, какие могут быть определены Ассамблеей государств-участников. Размер этих окладов и пособий не может быть уменьшен в период выполнения ими своих полномочий.

Статья 50

Официальные и рабочие языки

1. Официальными языками Суда являются английский, арабский, испанский, китайский, русский и французский языки. Постановления Суда, а также иные решения по основополагающим вопросам, рассматриваемым Судом, публикуются на официальных языках. В соответствии с критериями, установленными в Правилах процедуры и доказывания, Президиум определяет, какие решения Суда могут, для целей настоящего пункта, считаться решениями по основополагающим вопросам.

2. Рабочими языками Суда являются английский и французский языки. В Правилах процедуры и доказывания определяются случаи, в которых другие официальные языки могут использоваться в качестве рабочих языков.

3. По просьбе любой из сторон, участвующих в разбирательстве, или какого-либо государства, которому разрешено участвовать в разбирательстве, Суд разрешает использование такой стороной или таким государством любого другого языка, помимо английского или французского, при условии, что, по мнению Суда, такое разрешение является достаточно обоснованным.

Статья 51

Правила процедуры и доказывания

1. Правила процедуры и доказывания вступают в силу после принятия большинством в две трети голосов членов Ассамблеи государств-участников.

2. Такие поправки к Правилам процедуры и доказывания могут предлагаться:

- a) любым государством-участником;
- b) абсолютным большинством голосов судей; или
- c) Прокурором.

Такие поправки вступают в силу после принятия большинством в две трети голосов членов Ассамблеи государств-участников.

3. После принятия Правил процедуры и доказывания в случае безотлагательной необходимости, когда Правила не предусматривают какой-либо конкретной ситуации, с которой сталкивается Суд, судьи могут большинством в две трети голосов принять временные правила, которые будут применяться, пока Ассамблея государств-участников не утвердит, исправит или отклонит их на своей следующей очередной или специальной сессии.

4. Правила процедуры и доказывания, поправки к ним и любое временное правило должны соответствовать настоящему Статуту. Поправки к Правилам процедуры и доказывания, а также временные правила не применяются ретроактивно в ущерб лицу, которое находится под следствием и в отношении которого ведется судебное разбирательство или которое признано виновным.

5. В случае коллизии между Статутом и Правилами процедуры и доказывания Статут имеет преимущественную силу.

Статья 52

Регламент Суда

1. В соответствии с настоящим Статутом и Правилами процедуры и доказывания судьи принимают абсолютным большинством голосов Регламент Суда, необходимый для обеспечения его повседневного функционирования.

2. При разработке Регламента и любых поправок к нему проводятся консультации с Прокурором и Секретарем.

3. Регламент и любые поправки к нему вступают в силу по их принятии, если судьи не примут иного решения. Непосредственно после их принятия они рассылаются государствам-участникам для представления замечаний. Они остаются в силе, если в течение шести месяцев против них не будет выдвинуто возражений со стороны большинства государств-участников.

ЧАСТЬ 5. РАССЛЕДОВАНИЕ И УГОЛОВНОЕ ПРЕСЛЕДОВАНИЕ

Статья 53

Начало расследования

1. Прокурор, оценив представленную ему информацию, начинает расследование, если только он не определяет, что нет разумных оснований для принятия действий в соответствии с настоящим Статутом. При принятии решения о начале расследования Прокурор рассматривает следующие вопросы:

- a) дает ли информация, имеющаяся в распоряжении Прокурора, разумные основания

полагать, что было совершено или совершается преступление, подпадающее под юрисдикцию Суда;

б) является ли это дело или будет ли оно являться допустимым согласно статье 17; и

с) с учетом тяжести преступления и интересов потерпевших, имеются ли, тем не менее, веские основания полагать, что проведение расследования не будет отвечать интересам правосудия.

Если Прокурор определяет, что нет разумных оснований для принятия действий, и его определение основано исключительно на соображениях, приведенных в подпункте (с) выше, то он уведомляет об этом Палату предварительного производства.

2. Если по проведении расследования Прокурор приходит к выводу об отсутствии достаточных оснований для начала уголовного преследования, поскольку:

а) нет достаточных правовых или фактических оснований для запрашивания ордера или приказа согласно статье 58;

б) дело является недопустимым на основании статьи 17; или

с) уголовное преследование не отвечает интересам правосудия с учетом всех обстоятельств, включая степень тяжести преступления, интересы потерпевших и возраст или немощь предполагаемого преступника, а также его или ее роль в предполагаемом преступлении;

Прокурор уведомляет Палату предварительного производства и государство, которое передает ситуацию в соответствии со статьей 14, или Совет Безопасности в случае, подпадающем под положение пункта (б) статьи 13, о своем выводе и основаниях для такого вывода.

3. а) По просьбе государства, которое осуществляет передачу ситуации в соответствии со статьей 14, или Совета Безопасности согласно пункту (б) статьи 13 Палата предварительного производства может вновь рассмотреть решение Прокурора согласно пунктам 1 или 2 не предпринимать действий и может просить Прокурора пересмотреть это решение.

б) Кроме того, Палата предварительного производства может по своей инициативе пересмотреть решение Прокурора не предпринимать действий, если это решение основывалось исключительно на положениях пунктов 1 (с) или 2 (с). В таком случае решение Прокурора будет действовать только тогда, когда оно подтверждено Палатой предварительного производства.

4. Прокурор может в любое время пересмотреть решение о начале расследования или уголовного преследования на основании новых фактов или информации.

Статья 54

Обязанности и полномочия Прокурора при расследовании

1. Прокурор:

а) для установления истины проводит расследование с тем, чтобы охватить все факты и доказательства, относящиеся к оценке того, наступает ли уголовная ответственность в соответствии с настоящим Статутом, и при этом в равной мере расследует обстоятельства, свидетельствующие как о виновности, так и о невиновности;

б) принимает надлежащие меры для обеспечения эффективного расследования и уголовного преследования за преступления, подпадающие под юрисдикцию Суда, соблюдая при этом интересы и личные обстоятельства потерпевших и свидетелей, в том числе возраст, гендерный фактор, как это определено в пункте 3 статьи 7, и состояние здоровья, а также учитывает характер преступлений, в частности преступлений, связанных с сексуальным насилием, гендерным насилием или насилием в отношении детей; и

с) в полной мере соблюдает права лиц, вытекающие из настоящего Статута.

2. Прокурор может проводить расследования на территории какого-либо государства:

а) в соответствии с положениями Части 9; или

б) по разрешению, выданному Палатой предварительного производства согласно пункту 3 (d) статьи 57.

3. Прокурор может:

- а) собирать и изучать доказательства;
- б) требовать явки и допрашивать лиц, находящихся под следствием, потерпевших и свидетелей;
- в) заручаться содействием любого государства либо межправительственной организации или механизма согласно их соответствующим полномочиям и/или мандатам;
- г) заключать такие соглашения или договоренности, не противоречащие настоящему Статуту, какие могут потребоваться для облегчения сотрудничества со стороны какого-либо государства, межправительственной организации или лица;
- д) давать согласие на нераскрытие на любом этапе производства документов или информации, которые были получены Прокурором на условиях сохранения конфиденциальности, и только для цели получения новых доказательств, если только лицо, предоставившее такие документы и информацию, не дает на это своего согласия;
- е) принимать необходимые меры или просить о принятии необходимых мер для обеспечения конфиденциальности информации, защиты любого лица или сохранности доказательств.

Статья 55

Права лиц в ходе расследования

1. В отношении расследования, проводимого в соответствии с настоящим Статутом, лицо:

- а) не должно принуждаться свидетельствовать против самого себя или признавать свою вину;
- б) не должно подвергаться принуждению, давлению или угрозам в любой форме, пыткам или другим жестоким, бесчеловечным или унижающим достоинство видам обращения или наказания;
- в) если допрос проводится на языке, который это лицо не понимает в полной мере и на котором оно не говорит, должно бесплатно пользоваться помощью квалифицированного переводчика и такими переводами, которые необходимы для соблюдения требований справедливости; и
- г) не должно подвергаться произвольному аресту или задержанию, а также не должно подвергаться лишению свободы, иначе как на таких основаниях и в соответствии с такими процедурами, которые установлены в Статуте.

2. В тех случаях, когда имеются основания полагать, что то или иное лицо совершило преступление, подпадающее под юрисдикцию Суда, и такое лицо вскоре должно быть допрошено либо Прокурором, либо национальными властями согласно просьбе, направленной в соответствии с Частью 9 настоящего Статута, это лицо имеет также следующие права, о которых оно информируется до начала допроса:

- а) быть уведомленным до начала допроса о том, что есть основания полагать, что им совершено преступление, подпадающее под юрисдикцию Суда;
- б) хранить молчание, причем такое молчание не должно учитываться при определении виновности или невиновности;
- в) пользоваться правовой помощью по собственному выбору или, если это лицо не пользуется правовой помощью, получать назначенную ему правовую помощь в любом случае, когда этого требуют интересы правосудия, и без какой-либо оплаты такой помощи этим лицом в любом таком случае, если у этого лица не имеется достаточных средств для оплаты такой помощи; и
- г) быть допрашиваемым в присутствии адвоката, если лицо по собственной воле не отказалось от своего права на услуги адвоката.

Статья 56

Роль Палаты предварительного производства в отношении уникальной возможности для расследования

1. а) Если Прокурор считает, что проведение расследования представляет уникальную возможность для получения показаний или заявления от свидетеля либо для изучения, сбора или проверки доказательств, которые впоследствии могут оказаться недоступными для целей использования в ходе судебного разбирательства, прокурор информирует об этом Палату предварительного производства.

б) В этом случае Палата предварительного производства, по просьбе Прокурора, может принять такие меры, какие могут оказаться необходимыми для обеспечения эффективности и последовательности судебного преследования и, в частности, для обеспечения прав защиты.

с) Если Палата предварительного производства не принимает решения об ином, Прокурор предоставляет соответствующую информацию лицу, которое было арестовано или явилось на основании приказа о явке в связи с проводимым расследованием, упомянутым в подпункте (а), с тем чтобы это лицо могло быть заслушано.

2. Меры, указанные в пункте 1 (б), могут включать в себя:

а) дачу рекомендаций или распоряжений относительно процедур, которым надлежит следовать;

б) дачу указаний о ведении протоколов производства по делу;

с) назначение эксперта для оказания помощи;

д) разрешение защитнику лица, которое было арестовано или явилось на основании приказа о явке, принимать участие в разбирательстве или, если арест не имел места или вызванное лицо не явилось или защитник не определен, назначение другого защитника для участия в разбирательстве и представительства интересов защиты;

е) выдачу поручения одному из своих членов либо, в случае необходимости, другому судье, имеющемуся в Отделении предварительного производства или в Судебном отделении, осуществлять наблюдение и давать рекомендации или распоряжения относительно сбора и сохранения доказательств и допроса лиц;

ф) такие иные действия, которые могут оказаться необходимыми для сбора или сохранения доказательств.

3. а) Если Прокурор не предпринимает мер согласно настоящей статье, а Палата предварительного производства считает, что такие меры необходимы с целью сохранения доказательств, которые, по ее мнению, имеют существенное значение для обеспечения интересов защиты в ходе судебного разбирательства, она проводит консультации с Прокурором в отношении того, имеются ли у Прокурора веские основания для обращения с просьбой о принятии таких мер. Если в результате консультаций Палата предварительного производства приходит к заключению, что нежелание Прокурора потребовать принятия таких мер является неоправданным, Палата предварительного производства может принимать такие меры по своей собственной инициативе.

б) решение Палаты предварительного производства действовать по своей собственной инициативе в соответствии с настоящим пунктом может быть обжаловано Прокурором. Обжалование рассматривается в срочном порядке.

4. Допустимость доказательств, сохраненных или собранных для судебного разбирательства в соответствии с настоящей статьей, или протоколов, в которых они содержатся, определяется в ходе судебного разбирательства в соответствии со статьей 69, и они имеют такую доказательную ценность, какая может быть определена Судебной палатой.

Статья 57

Функции и полномочия Палаты предварительного производства

1. Если в настоящем Статуте не предусмотрено иное, Палата предварительного производства осуществляет свои функции в соответствии с положениями настоящей статьи.

2. а) Постановления или распоряжения Палаты предварительного производства, издаваемые в соответствии с положениями статей 15, 18, 19, 54, пункт 2, 61, пункт 7, и 72, принимаются большинством голосов ее судей.

б) Во всех других случаях судья Палаты предварительного производства может осуществлять функции Палаты предварительного производства, предусмотренные настоящим Статутом, если иное не предусмотрено в Правилах процедуры и доказывания или не решено большинством голосов судей Палаты предварительного производства.

3. Наряду со своими другими функциями по настоящему Статуту Палата предварительного производства может:

а) по просьбе Прокурора, отдавать такие распоряжения и выдавать такие ордера, какие могут быть необходимыми для целей проведения расследования;

б) по просьбе лица, которое было арестовано или явилось по приказу в соответствии со статьей 58, отдавать такие распоряжения, включая меры, перечисленные в статье 56, или заручаться таким предусмотренным Частью 9 сотрудничеством, какое может оказаться необходимым для оказания лицу помощи в подготовке его защиты;

в) в тех случаях, когда это необходимо, обеспечивать защиту и неприкосновенность частной жизни потерпевших и свидетелей, сохранность доказательств, защиту лиц, которые были арестованы или явились по приказу, и защиту информации, касающейся национальной безопасности;

д) давать Прокурору разрешение на принятие специальных мер, относящихся к проведению расследования в пределах территории государства-участника, без получения со стороны этого государства согласия на сотрудничество в соответствии с Частью 9, если, приняв во внимание, поскольку это возможно, мнения соответствующего государства, Палата предварительного производства применительно к данному случаю установила, что это государство явно не способно выполнить просьбу о сотрудничестве по причине отсутствия какого-либо органа или элемента его судебной системы, наделенного полномочиями, необходимыми для выполнения просьбы о сотрудничестве в соответствии с Частью 9;

е) в случае, когда, согласно статье 58, выдается ордер на арест или приказ о явке, и, должным образом учитывая силу доказательств, а также права заинтересованных сторон, как это предусматривается в настоящем Статуте и в Правилах процедуры и доказывания, обращаться к государствам в соответствии с пунктом 1 (к) статьи 93, для того чтобы заручиться их сотрудничеством в принятии мер защиты с целью конфискации, в частности и главным образом в интересах потерпевших.

Статья 58

Выдача Палатой предварительного производства ордера на арест или приказа о явке

1. В любое время после начала расследования Палата предварительного производства выдает, по заявлению Прокурора, ордер на арест того или иного лица, если, рассмотрев это заявление и доказательства или другую информацию, представленные Прокурором, она удостоверилась в том, что:

а) имеются разумные основания полагать, что это лицо совершило преступление, подпадающее под юрисдикцию Суда; и

б) арест данного лица представляется необходимым:

1) для обеспечения его явки на судебное разбирательство,

II) для обеспечения того, чтобы это лицо не создавало препятствий или угрозы для расследования или судебного разбирательства, или

III) в соответствующих случаях, для предупреждения продолжения совершения лицом этого преступления или связанного с ним преступления, которое подпадает под юрисдикцию Суда и которое сопряжено с теми же обстоятельствами.

2. В заявлении Прокурора указываются:

- a) имя лица и любая другая соответствующая информация, устанавливающая личность;
- b) конкретная ссылка на преступления, подпадающие под юрисдикцию Суда, которые, как предполагается, совершило данное лицо;
- c) краткое изложение фактов, которые, как предполагается, образуют эти преступления;
- d) резюме доказательств и любая другая информация, которыми устанавливаются разумные основания полагать, что данное лицо совершило эти преступления; и
- e) причина, по которой Прокурор считает арест данного лица необходимым.

3. В ордере на арест указываются:

- a) имя лица и любая другая соответствующая информация, устанавливающая личность;
- b) конкретная ссылка на преступления, подпадающие под юрисдикцию Суда, в связи с которыми необходим арест данного лица; и
- c) краткое изложение фактов, которые, как предполагается, образуют эти преступления.

4. Ордер на арест остается в силе до тех пор, пока Суд не распорядится об ином.

5. На основании ордера на арест Суд может потребовать предварительного ареста или ареста лица и его предоставления в распоряжение в соответствии с Частью 9.

6. Прокурор может обратиться к Палате предварительного производства с просьбой внести поправки в ордер на арест, изменив ссылки на преступления либо дополнив их ссылками на другие преступления. Если Палата предварительного производства убедилась в существовании разумных оснований полагать, что данное лицо совершило преступления, ссылками на которые предполагается изменить или дополнить ссылки на преступления, содержащиеся в ордере на арест, она вносит соответствующие поправки в ордер на арест.

7. В качестве альтернативы запрашиванию ордера на арест Прокурор может обратиться в Палату предварительного производства с просьбой выдать приказ о явке данного лица. Если Палата предварительного производства удостоверилась в наличии разумных оснований полагать, что данное лицо совершило предполагаемое преступление и что приказ будет достаточной мерой для обеспечения явки данного лица, она выдает, на определенных условиях или без каких-либо условий, ограничивающих свободу (иных, чем задержание), если это предусмотрено национальным законодательством, приказ о явке данного лица. В приказе указываются:

- a) имя лица и любая другая соответствующая информация, устанавливающая личность;
- b) точная дата явки лица;
- c) конкретная ссылка на преступления, подпадающие под юрисдикцию Суда, которые, как предполагается, совершило данное лицо; и
- d) краткое изложение фактов, которые, как предполагается, образуют это преступление.

Приказ о явке вручается непосредственно данному лицу.

Статья 59

Процедура ареста в государстве места содержания под стражей

1. Государство-участник, которое получило просьбу о предварительном аресте или об аресте и предоставлении в распоряжение Суда какого-либо лица, незамедлительно предпринимает шаги для ареста соответствующего лица в соответствии со своим законодательством и положениями Части 9.

2. Лицо, подвергнутое аресту, незамедлительно доставляется в компетентный судебный орган в государстве места содержания под стражей, который в соответствии с законодательством

этого государства определяет, что:

- а) ордер выдан в отношении данного лица;
- б) это лицо арестовано с соблюдением надлежащей процедуры; и
- с) права этого лица были соблюдены.

3. Арестованный имеет право обратиться в компетентный орган в государстве места содержания под стражей с ходатайством о временном освобождении до его предоставления в распоряжение Суда.

4. При принятии решения в отношении любого такого ходатайства компетентный орган в государстве места содержания под стражей рассматривает вопрос о том, существуют ли, учитывая тяжесть предполагаемых преступлений, чрезвычайные и исключительные обстоятельства, которые оправдывали бы временное освобождение, и существуют ли необходимые гарантии для обеспечения того, чтобы государство места содержания под стражей могло выполнить свою обязанность по предоставлению этого лица в распоряжение Суда. Компетентный орган в государстве места содержания под стражей не может рассматривать вопрос о том, выдан ли ордер на арест надлежащим образом в соответствии с подпунктами (а) и (б) пункта 1 статьи 58.

5. Палата предварительного производства уведомляется о любом ходатайстве о временном освобождении и выносит рекомендации компетентному органу в государстве места содержания под стражей. Компетентный орган в государстве места содержания под стражей до вынесения им решения в полной мере учитывает такие рекомендации, в том числе любые рекомендации относительно мер по предотвращению побега этого лица.

6. Если это лицо временно освобождено, Палата предварительного производства может запрашивать периодические доклады о статусе такого временного освобождения.

7. После вынесения решения о предоставлении лица в распоряжение Суда государством места содержания под стражей данное лицо как можно скорее доставляется в Суд.

Статья 60

Первоначальное производство в Суде

1. После предоставления лица в распоряжение Суда или добровольной явки лица в Суд или на основании приказа о явке Палата предварительного производства удостоверяется в том, что это лицо было информировано о преступлениях, которые оно предположительно совершило, и о его правах по настоящему Статуту, включая право ходатайствовать о временном освобождении из-под стражи до начала судебного разбирательства.

2. Лицо, в отношении которого выдан ордер на арест, может ходатайствовать о временном освобождении из-под стражи до начала судебного разбирательства. Если Палата предварительного производства удостоверилась в том, что условия, установленные в пункте 1 статьи 58, выполнены, это лицо продолжает содержаться под стражей. Если Палата предварительного производства не убеждена в том, что они выполнены, она освобождает это лицо на определенных условиях или без каких-либо условий.

3. Палата предварительного производства периодически рассматривает свое постановление об освобождении этого лица или о его содержании под стражей и может сделать это в любой момент по просьбе Прокурора или этого лица. После такого рассмотрения она может изменить свое постановление, касающееся содержания под стражей, освобождения из-под стражи или условий освобождения из-под стражи, если она удостоверилась в том, что этого требуют изменившиеся обстоятельства.

4. Палата предварительного производства обеспечивает, чтобы никто не содержался под стражей неоправданно долго до судебного разбирательства из-за неоправданной задержки разбирательства со стороны Прокурора. В случае возникновения такой задержки Суд рассматривает вопрос об освобождении лица из-под стражи на определенных условиях или без

каких-либо условий.

5. В случае необходимости Палата предварительного производства может выдавать ордер на арест, чтобы обеспечить присутствие лица, которое было освобождено из-под стражи.

Статья 61

Утверждение обвинений до начала судебного разбирательства

1. С учетом положений пункта 2 в течение разумного периода времени после предоставления лица в распоряжение Суда либо после его добровольной явки в Суд Палата предварительного производства проводит слушание по вопросу об утверждении обвинений, на основании которых Прокурор намеревается добиваться проведения судебного разбирательства. Слушание проводится в присутствии Прокурора и обвиняемого, а также его защитника.

2. Палата предварительного производства может, по просьбе Прокурора или по своей собственной инициативе, провести слушание в отсутствие обвиняемого, чтобы утвердить обвинения, на основании которых Прокурор намеревается добиваться проведения судебного разбирательства в случаях, когда:

- а) обвиняемый отказался от своего права присутствовать на слушании его дела; или
- б) обвиняемый скрывается или не представляется возможным установить его местонахождение, и были предприняты все разумные шаги для обеспечения его явки в Суд, чтобы информировать его о выдвигаемых против него обвинениях и о своем намерении провести слушание для утверждения этих обвинений.

В указанном случае такое лицо может быть представлено защитником, если Палата предварительного производства определит, что это отвечает интересам правосудия.

3. В разумный срок до начала слушания это лицо:

- а) получает копию документа, содержащего обвинения, на основании которых Прокурор намерен добиваться привлечения лица к суду; и
- б) информируется о том, какие доказательства намерен использовать Прокурор во время слушания.

Палата предварительного производства может издавать распоряжения относительно раскрытия информации для целей слушания.

4. До начала слушания Прокурор может продолжать расследование и может изменить или снять любые обвинения. Обвиняемому предоставляется разумное уведомление до начала слушания о любом изменении или снятии обвинений. В случае снятия обвинений Прокурор уведомляет Палату предварительного производства о причинах такого снятия.

5. В ходе слушания Прокурор поддерживает каждый пункт обвинения доказательствами, достаточными для установления существенных оснований полагать, что данное лицо совершило преступление, в котором оно обвиняется. Прокурор может полагаться на документальные доказательства или резюме доказательств и может не вызывать свидетелей, которые, как ожидается, будут давать показания в суде.

6. В ходе слушания лицо может:

- а) представлять возражения против обвинений;
- б) оспаривать доказательства, представляемые Прокурором; и
- с) представлять доказательства.

7. Палата предварительного производства на основе слушания определяет, имеются ли достаточные доказательства для установления существенных оснований полагать, что данное лицо совершило каждое из преступлений, в которых оно обвиняется. Основываясь на своем определении, Палата предварительного производства:

- а) утверждает обвинения, в отношении которых она определила наличие достаточных доказательств, и передает это лицо той или иной Судебной палате для проведения судебного разбирательства в связи с утвержденными обвинениями;

б) не утверждает обвинения, в отношении которых она определила отсутствие достаточных доказательств;

с) откладывает слушание и просит Прокурора рассмотреть возможность:

I) предоставления дополнительных доказательств или проведения дальнейшего расследования в отношении того или иного конкретного обвинения; или

II) изменения обвинения, поскольку представленные доказательства, как представляется, устанавливают факт совершения другого преступления, подпадающего под юрисдикцию Суда.

8. Если Палата предварительного производства не утверждает обвинение, это не препятствует Прокурору впоследствии вновь обратиться с просьбой об утверждении этого обвинения, когда такая просьба поддерживается дополнительными доказательствами.

9. После утверждения обвинений и до начала судебного разбирательства Прокурор может, с разрешения Палаты предварительного производства и после уведомления обвиняемого, изменить обвинения. Если Прокурор намеревается выдвинуть дополнительные обвинения или заменить обвинения более серьезными обвинениями, то в соответствии с настоящей статьей должно быть проведено слушание для утверждения этих обвинений. После начала судебного разбирательства прокурор может, с разрешения Судебной палаты, снять обвинения.

10. Действие любого ранее выданного ордера прекращается в отношении любых обвинений, которые не были утверждены Палатой предварительного производства или которые были сняты Прокурором.

11. После утверждения обвинений в соответствии с настоящей статьей Президиум создает Судебную палату, которая с учетом пункта 8 и статьи 64, пункт 4, отвечает за проведение последующего разбирательства и может осуществлять любую функцию Палаты предварительного производства, которая имеет отношение к такому разбирательству и может выполняться в ходе него.

ЧАСТЬ 6. СУДЕБНОЕ РАЗБИРАТЕЛЬСТВО

Статья 62

Место судебного разбирательства

1. Если не будет принято решения об ином, местом судебного разбирательства является место пребывания Суда.

Статья 63

Судебное разбирательство в присутствии обвиняемого

1. Обвиняемый присутствует на судебном разбирательстве.

2. Если обвиняемый, присутствующий в Суде, продолжает нарушать ход судебного разбирательства, Судебная палата может удалить обвиняемого и предоставляет ему возможность следить за ходом разбирательства и давать указания защитнику, находясь за пределами зала заседаний, с использованием, когда это необходимо, средств связи. Указанные меры принимаются только в исключительных обстоятельствах после того, как иные разумные меры были признаны непригодными, и только в течение такого периода времени, который является строго необходимым.

Статья 64

Функции и полномочия Судебной палаты

1. Функции и полномочия Судебной палаты, предусмотренные в настоящей статье, осуществляются в соответствии с настоящим Статутом и Правилами процедуры и доказывания.

2. Судебная палата обеспечивает, чтобы разбирательство было справедливым и быстрым и проводилось при полном соблюдении прав обвиняемого и с должным учетом необходимости защиты потерпевших и свидетелей.

3. После того, как дело назначено к слушанию в соответствии с настоящим Статутом, Судебная палата, назначенная для рассмотрения дела:

а) совещается со сторонами и принимает такие процедуры, которые необходимы для содействия справедливому и быстрому проведению разбирательства;

б) определяет язык или языки, которые будут использоваться в ходе судебного разбирательства; и

в) с соблюдением любых иных соответствующих положений настоящего Статута, предусматривает раскрытие, заблаговременно до начала судебного разбирательства, документов или информации, которые до этого не были раскрыты, с тем чтобы можно было надлежащим образом подготовиться к судебному разбирательству.

4. Судебная палата может, если это требуется для эффективного и справедливого выполнения ею своих функций, передавать предварительные вопросы в Палату предварительного производства или, при необходимости, иному судье Отделения предварительного производства, имеющемуся в распоряжении.

5. Направив уведомление сторонам, Судебная палата может, в соответствующих случаях, распорядиться об объединении или разделении обвинений против более чем одного обвиняемого.

6. При осуществлении своих функций до начала судебного разбирательства или в ходе судебного разбирательства Судебная палата, при необходимости:

а) осуществляет любые функции Палаты предварительного производства, упомянутые в пункте 11 статьи 61;

б) требует явки свидетелей и дачи ими показаний, а также предъявления документальных и иных доказательств, прибегая, если это необходимо, к помощи государств, как это предусмотрено в настоящем Статуте;

в) обеспечивает неразглашение конфиденциальной информации;

г) дает распоряжение о предъявлении дополнительных доказательств к доказательствам, которые уже собраны до судебного разбирательства или представлены сторонами в ходе судебного разбирательства;

д) обеспечивает защиту обвиняемого, свидетелей и потерпевших; и

е) выносит решение по любым иным имеющим отношение к делу вопросам.

7. Судебное разбирательство является открытым. Однако Судебная палата может установить, что особые обстоятельства требуют того, чтобы некоторые заседания проводились в закрытом заседании для целей, предусмотренных в статье 68, или в интересах защиты конфиденциальной или чувствительной информации, которая должна быть представлена в качестве доказательства.

8. а) В начале разбирательства Судебная палата зачитывает обвиняемому обвинения, ранее утвержденные Палатой предварительного производства. Судебная палата удостоверяется в том, что обвиняемый понимает содержание обвинений. Она дает обвиняемому возможность признать свою вину в соответствии со статьей 65 или заявить о своей невиновности.

б) В ходе судебного разбирательства председательствующий судья может давать указания относительно проведения разбирательства, в том числе для обеспечения того, чтобы оно проводилось справедливо и беспристрастно. С соблюдением любых указаний председательствующего судьи стороны могут представлять доказательства в соответствии с положениями настоящего Статута.

9. Судебная палата, в частности, имеет право по ходатайству одной из сторон или по своей инициативе:

а) выносить решения о допустимости или относимости доказательств; и

б) принимать все необходимые меры для поддержания порядка в ходе слушаний.

10. Судебная палата обеспечивает составление подробного протокола судебного

разбирательства, точно отражающего ход процесса, ведение и сохранение которого возлагается на секретаря.

Статья 65

Процедура, действующая в случае признания вины

1. Когда обвиняемый признает свою вину согласно пункту 8 (а) статьи 64, Судебная палата определяет:

а) осознает ли обвиняемый характер и последствия признания себя виновным;
б) сделано ли это признание обвиняемым добровольно после достаточных консультаций с защитником; и

с) подтверждается ли признание вины обстоятельствами дела, изложенными:

I) в документах, содержащих обвинения, предъявленные Прокурором и признанные обвиняемым;

II) в любых материалах, представленных Прокурором, которые подкрепляют обвинения и которые принимает обвиняемый; и

III) в любых других доказательствах, таких как показания свидетелей, представленных Прокурором или обвиняемым.

2. Если Судебная палата удостоверится в том, что условия, указанные в пункте 1, соблюдены, она рассматривает признание вины, наряду с любыми дополнительными доказательствами, которые были представлены, как устанавливающее все существенно важные обстоятельства, необходимые для доказательства совершения преступления, в отношении которого сделано признание, и может осудить обвиняемого за совершение этого преступления.

3. Если Судебная палата не удостоверится в том, что условия, указанные в пункте 1, соблюдены, она исходит из того, что признание вины не имело места, и в этом случае она дает распоряжение продолжать судебное разбирательство в соответствии с обычными процедурами рассмотрения дела, предусмотренными настоящим Статутом, и может передать это дело другой Судебной палате.

4. Если Судебная палата полагает, что в интересах правосудия, в частности интересах потерпевших, требуется более полное изложение обстоятельств дела, Судебная палата может:

а) обратиться к Прокурору с просьбой представить дополнительные доказательства, включая показания свидетелей; или

б) дать распоряжение продолжить судебное разбирательство в соответствии с обычными процедурами рассмотрения дела, предусмотренными настоящим Статутом, и в этом случае она исходит из того, что признание вины не имело места, и может передать это дело другой Судебной палате.

5. Любое обсуждение между Прокурором и защитой вопроса об изменении обвинений, признании вины или наказании, подлежащем назначению, не является обязательным для Суда.

Статья 66

Презумпция невиновности

1. Каждый считается невиновным, пока его вина не будет доказана в Суде в соответствии с применимым законом.

2. Бремя доказывания вины обвиняемого лежит на Прокуроре.

3. Для осуждения обвиняемого Суд должен убедиться в том, что обвиняемый виновен и это не подлежит сомнению на разумных основаниях.

Статья 67

Права обвиняемого

1. При определении любого обвинения обвиняемый имеет право на публичное слушание, с учетом положений настоящего Статута, на справедливое слушание, проводимое беспристрастным образом, и как минимум на следующие гарантии на основе полного равенства:

а) быть в срочном порядке и подробно уведомленным на языке, который обвиняемый понимает в полной мере и на котором он говорит, о характере, основании и содержании предъявленного ему обвинения;

б) иметь достаточное время и возможности для подготовки своей защиты, а также свободно сноситься с выбранным защитником в условиях конфиденциальности;

в) быть судимым без неоправданной задержки;

д) с учетом пункта 2 статьи 63 быть судимым в его присутствии и защищать себя лично либо через посредство назначенного им защитника, быть уведомленным, если он не имеет защитника, об этом праве, иметь назначенного ему Судом защитника в любом случае, когда того требуют интересы правосудия, и безвозмездно для него в любом случае, когда он не располагает достаточными средствами для оплаты услуг защитника;

е) допрашивать показывающих против него свидетелей или иметь право на то, чтобы эти свидетели были допрошены, а также иметь право на вызов и допрос свидетелей, показывающих в его пользу, на тех же условиях, какие существуют для свидетелей, показывающих против него. Обвиняемый также имеет право выдвигать аргументы в свою защиту и представлять иные доказательства, являющиеся допустимыми согласно настоящему Статуту;

ф) бесплатно пользоваться помощью квалифицированного переводчика и получать переводы, необходимые для того, чтобы судебное разбирательство отвечало требованиям справедливости, в случаях, когда язык, используемый для рассмотрения дела в Суде либо при составлении документов, представленных Суду, не является тем языком, который обвиняемый понимает в полной мере и на котором он говорит;

г) не быть принуждаемым к даче показаний либо к признанию себя виновным и иметь право хранить молчание, причем такое молчание не должно приниматься во внимание при определении виновности или невиновности;

h) без принятия присяги выступать с устными или письменными заявлениями в свою защиту; и

и) быть свободным от бремени доказывания обратного или обязанности опровержения.

2. В дополнение к любому другому раскрытию информации, предусмотренному в настоящем Статуте, Прокурор так скоро, насколько это возможно, предъявляет защите имеющиеся в его распоряжении или под его контролем доказательства, которые, по его мнению, свидетельствуют или должны свидетельствовать о невиновности обвиняемого, или о наличии обстоятельств, смягчающих вину, или способны повлиять на достоверность доказательств обвинения. Любые сомнения в отношении применения этого пункта разрешаются Судом.

Статья 68

Защита потерпевших и свидетелей и их участие в разбирательстве

1. Суд принимает надлежащие меры для защиты безопасности, физического и психического благополучия, достоинства и неприкосновенности личной жизни потерпевших и свидетелей. При этом Суд учитывает все соответствующие факторы, в том числе возраст, гендерный фактор, как это определено в пункте 3 статьи 7, и состояние здоровья, а также характер преступления, и, в частности, но не ограничиваясь этим, то обстоятельство, что преступление включало сексуальное насилие, гендерное насилие или насилие в отношении детей. Прокурор принимает такие меры, в особенности при проведении расследования и осуществлении уголовного преследования за эти преступления. Такие меры не должны наносить ущерб правам обвиняемого или быть несовместимыми с ними, а также наносить ущерб проведению справедливого и беспристрастного судебного разбирательства.

2. Как исключение из принципа проведения открытых слушаний, предусмотренного в статье 67, палаты Суда могут для защиты потерпевших и свидетелей или обвиняемого провести любую часть разбирательства in camera или разрешить представить доказательства с помощью

электронных или иных специальных средств. В частности, такие меры принимаются в случае, когда речь идет о жертве сексуального насилия или ребенке, который является потерпевшим или свидетелем, если Судом не предписано иное, с учетом всех обстоятельств, в особенности мнения такого потерпевшего или свидетеля.

3. На стадиях судебного разбирательства, которые Суд сочтет для этого подходящими, Суд разрешает представлять и рассматривать мнения и опасения потерпевших, когда их личные интересы оказываются затронутыми, но таким образом, чтобы это не наносило ущерба и не противоречило правам обвиняемого и проведению справедливого и беспристрастного судебного разбирательства. В случаях, когда Суд считает это оправданным, такие мнения и опасения могут излагаться законными представителями потерпевших в соответствии с Правилами процедуры и доказывания.

4. Группа по оказанию помощи потерпевшим и свидетелям может рекомендовать Прокурору и Суду соответствующие меры защиты, процедуры обеспечения безопасности, предоставления консультационной и иной помощи, упомянутой в пункте 6 статьи 43.

5. Когда раскрытие доказательств или информации в соответствии с настоящим Статутом может повлечь за собой серьезную угрозу для безопасности любого свидетеля или членов его семьи, Прокурор может для целей осуществления любых процессуальных действий, имеющих место до начала слушания по делу, не раскрывать такие доказательства или информацию, и вместо этого представить их резюме. Указанные меры осуществляются таким образом, чтобы это не наносило ущерба и не было несовместимым с правами обвиняемого и проведением справедливого и беспристрастного судебного разбирательства.

6. Государство может обратиться с просьбой о принятии необходимых мер, обеспечивающих защиту его служащих или представителей, а также мер по защите конфиденциальной и чувствительной информации.

Статья 69 **Доказательства**

1. Прежде чем приступить к даче показаний, каждый свидетель в соответствии с Правилами процедуры и доказывания принимает на себя обязательство давать правдивые показания.

2. Показания даются свидетелями в судебном заседании лично, поскольку иное не предусматривается мерами, изложенными в статье 68 или в Правилах процедуры и доказывания. Суд может также разрешить дачу *viva voce* (устных) или записанных с помощью видео- или аудиотехники показаний свидетеля, а также представление документов или записей при условии соблюдения положений настоящего Статута и в соответствии с Правилами процедуры и доказывания. Эти меры не должны наносить ущерб или противоречить правам обвиняемого.

3. Стороны могут представлять доказательства, относящиеся к делу, в соответствии со статьей 64. Суд правомочен требовать представления всех доказательств, которые он считает необходимыми для установления истины.

4. Суд может в соответствии с Правилами процедуры и доказывания вынести решение об относимости и допустимости любых доказательств, принимая при этом во внимание, наряду с прочим, их силу, а также вред, который такие доказательства могут причинить проведению справедливого судебного разбирательства или справедливой оценке показаний свидетеля.

5. Суд уважает и соблюдает привилегии на конфиденциальность, предусмотренные в Правилах процедуры и доказывания.

6. Суд не требует доказывания общеизвестных фактов, но может принять их к сведению в судебном порядке.

7. Доказательства, которые получены в результате нарушения положений настоящего Статута или международно признанных прав человека, не являются допустимыми, если:

- а) нарушение порождает серьезные сомнения в достоверности доказательств; или
- б) допуск доказательств был бы несовместим с добросовестным проведением разбирательства и наносил бы ему серьезный ущерб.

8. Решая вопрос о допустимости или относимости доказательств, собранных государством, Суд не должен выносить решения относительно применения национального законодательства этого государства.

Статья 70

Преступления против отправления правосудия

1. Суд обладает юрисдикцией в отношении следующих преступлений против отправления им правосудия, совершенных преднамеренно:

- а) дача ложных показаний после принятия обязательства в соответствии с пунктом 1 статьи 69 давать правдивые показания;
- б) представление заведомо ложных или сфальсифицированных доказательств;
- в) противоправное оказание воздействия на свидетеля, создание помех или препятствий присутствию свидетеля или даче им показаний, воздействие на свидетеля в качестве возмездия за дачу им показаний или уничтожение доказательств, их фальсификация или препятствие их сбору;
- г) создание препятствий, запугивание или противоправное воздействие на должностное лицо Суда с целью принудить или убедить должностное лицо не выполнять или выполнять ненадлежащим образом его обязанности;
- д) оказание воздействия на должностное лицо Суда в качестве возмездия за то, что это или иное должностное лицо выполняло свои обязанности;
- е) вымогательство или получение взятки в качестве должностного лица Суда в связи со своими официальными обязанностями.

2. Принципы и процедуры, регулирующие осуществление Судом юрисдикции в отношении преступлений на основании настоящей статьи, должны быть теми же, что изложены в Правилах процедуры и доказывания. Условия оказания международного содействия Суду в отношении его разбирательств по настоящей статье регулируются внутренним законодательством запрашиваемого государства.

3. В случае вынесения решения о признании какого-либо лица виновным Суд может назначать наказание в виде лишения свободы на срок не более пяти лет или штрафа в соответствии с Правилами процедуры и доказывания, или того и другого одновременно.

4. а) Каждое государство-участник распространяет свое уголовное законодательство, устанавливающее меры наказания за преступления, направленные против проведения расследований и осуществления судопроизводства, на преступления против отправления правосудия, указанные в настоящей статье, совершенные его гражданином либо на его территории.

б) По просьбе Суда государство-участник, когда оно считает это уместным, передает дело своим компетентным органам для судебного преследования. Эти органы тщательно рассматривают такие дела и выделяют достаточные ресурсы для того, чтобы их рассмотрение могло быть проведено эффективным образом.

Статья 71

Санкции за неправомерное поведение в Суде

1. Суд может наказывать лиц, присутствующих в Суде, за неправомерное поведение, в том числе за срыв разбирательства или преднамеренный отказ выполнять его распоряжения, посредством административных мер, кроме лишения свободы, таких, как временное или постоянное удаление из зала суда, штраф или иные подобные меры, предусмотренные в Правилах процедуры и доказывания.

2. Процедуры, регулирующие применение мер, указанных в пункте 1, устанавливаются в

Статья 72

Защита информации, затрагивающей национальную безопасность

1. Настоящая статья применяется в любом случае, когда раскрытие информации или документов государства нанесло бы, по мнению этого государства, ущерб интересам его национальной безопасности. Такие случаи включают в себя случаи, на которые распространяются положения пунктов 2 и 3 статьи 56, пункта 3 статьи 61, пункта 3 статьи 64, пункта 2 статьи 67, пункта 6 статьи 68, пункта 6 статьи 87 и статьи 93, а также случаи, возникающие на любой другой стадии судебного разбирательства, на которой может вставать вопрос о таком раскрытии.

2. Настоящая статья применяется также в случаях, когда лицо, к которому была обращена просьба представить информацию или доказательства, отказалось сделать это или передало данный вопрос государству на том основании, что раскрытие нанесло бы ущерб интересам национальной безопасности государства, и заинтересованное государство подтверждает, что, по его мнению, такое раскрытие нанесло бы ущерб интересам его национальной безопасности.

3. Ничто в настоящей статье не наносит ущерба требованиям конфиденциальности, применимым на основании пункта 3 (e) и (f) статьи 54, либо применению статьи 73.

4. Если какому-либо государству становится известно о том, что информация или документы государства раскрываются или, вероятно, будут раскрыты на какой-либо стадии судебного разбирательства, и, по его мнению, их раскрытием был бы нанесен ущерб интересам его национальной безопасности, такое государство вправе осуществить вмешательство, с тем чтобы добиться решения данного вопроса в соответствии с настоящей статьей.

5. Если, по мнению какого-либо государства, раскрытие информации нанесло бы ущерб интересам его национальной безопасности, это государство во взаимодействии с Прокурором, защитой или Палатой предварительного производства либо Судебной палатой, в зависимости от обстоятельств, принимает все разумные меры для разрешения данного вопроса на началах сотрудничества. Такие меры могут включать в себя:

- a) модификацию или уточнение запроса;
- b) вынесение Судом определения по поводу относимости запрашиваемой информации или доказательств либо по поводу того, могут ли доказательства, хотя они и относятся к делу, быть получены из иного источника, иного чем запрашиваемое государство, или не получены ли они из такого источника;
- c) получение информации или доказательств из другого источника или в другой форме; или
- d) договоренность об условиях, на которых может оказываться помощь, включая, среди прочего, представление обобщенной или переработанной информации, установление ограничений на раскрытие, использование разбирательства *in camera* или *ex parte* или иные защитные меры, допустимые в соответствии с настоящим Статутом и Правилами процедуры и доказывания.

6. Если были приняты все разумные меры для урегулирования данного вопроса на началах сотрудничества и государство считает, что не существует таких способов или таких условий, которые позволяли бы представить или раскрыть информацию или документы без ущерба для интересов его национальной безопасности, оно уведомляет об этом Прокурора или Суд с указанием конкретных мотивов своего решения, если только точное описание таких мотивов само по себе не повлечет за собой нанесения такого ущерба.

7. Затем, если Суд определит, что данные доказательства являются относящимися к делу и необходимыми для установления вины или невиновности обвиняемого, им могут быть приняты следующие меры:

- a) если раскрытие информации или документа испрашивается в соответствии с просьбой

о сотрудничестве согласно Части 9 или в связи с обстоятельствами, указанными в пункте 2, и государство привело причины для отказа в соответствии с пунктом 4 статьи 93:

I) Суд может, прежде чем вынести какое-либо заключение, о котором говорится в подпункте (а)(II) пункта 7, направить запрос о проведении дальнейших консультаций в целях заслушивания аргументов государства, что может включать, в соответствующих случаях, слушания *in camera* и *ex parte*;

II) если Суд приходит к заключению, что, ссылаясь на основания для отказа по пункту 4 статьи 93 в обстоятельствах данного дела, запрашиваемое государство действует вопреки обязательствам по Статуту, Суд может передать данный вопрос в соответствии с пунктом 7 статьи 87 с указанием оснований для своего заключения; и

III) Суд может сделать такой вывод в ходе судебного разбирательства по делу обвиняемого по поводу наличия или отсутствия того или иного факта, который может быть оправданным в данных обстоятельствах; или

b) во всех других обстоятельствах:

I) издать распоряжение о раскрытии; или

II) поскольку распоряжение о раскрытии не принято Судом, сделать такой вывод в ходе судебного разбирательства по делу обвиняемого по поводу наличия или отсутствия того или иного факта, который может быть оправданным в данных обстоятельствах.

Статья 73

Информация или документы третьих сторон

Если Суд обращается к государству-участнику с просьбой предоставить документ или информацию, которая находится в его ведении, распоряжении или под его контролем и которая была раскрыта ему на условиях конфиденциальности каким-либо государством, межправительственной организацией или международной организацией, то это государство-участник заручается согласием стороны, раскрывшей документ или информацию, на раскрытие такого документа или информации. Если такой стороной является государство-участник, то оно либо дает согласие на раскрытие такой информации или документа, либо обязуется разрешить с Судом вопрос о раскрытии документа или информации с соблюдением положений статьи 72. Если в качестве такой стороны выступает государство, не являющееся участником настоящего Статута, и оно отказывается дать согласие на раскрытие документа или информации, то запрашиваемое государство уведомляет Суд о том, что оно не в состоянии предоставить такой документ или информацию вследствие ранее взятого на себя обязательства в отношении соблюдения конфиденциальности перед такой стороной.

Статья 74

Требования к принятию решения

1. Все судьи Судебной палаты присутствуют на каждой стадии судебного разбирательства и в ходе всех совещаний. Президиум может в отдельных случаях назначать с учетом имеющихся возможностей одного или более запасных судей, которые будут присутствовать на каждой стадии судебного разбирательства и замещать члена Судебной палаты, если этот член Палаты не может более присутствовать.

2. Решение Судебной палаты принимается на основе оценки ею доказательств и всего производства по делу. Решение не должно выходить за рамки фактов и обстоятельств, изложенных в документе, содержащем обвинения, или в любых поправках к документу, содержащему обвинения. Суд может основывать свое решение только на доказательствах, представленных ему и рассмотренных им в ходе судебного разбирательства.

3. Судьи стремятся достичь единодушия в своем решении, в отсутствие которого решение принимается большинством судей.

4. Совещания Судебной палаты сохраняются в тайне.

5. Решение выносится в письменном виде и содержит полное и мотивированное изложение выводов Судебной палаты на основе доказательств и заключений. Выносимое решение является единственным. При отсутствии единодушия решение Судебной палаты содержит мнение большинства и меньшинства. Решение или его резюме оглашается в открытом заседании.

Статья 75

Возмещение ущерба потерпевшим

1. Суд устанавливает принципы, касающиеся возмещения ущерба потерпевшим или в отношении потерпевших, включая реституцию, компенсацию и реабилитацию. На этой основе Суд может в ответ на поступившую просьбу или, в исключительных случаях, по своей собственной инициативе определить в своем решении масштабы и размер любого ущерба, убытков и вреда, причиненных потерпевшим или в их отношении, и заявляет о принципах, на основании которых он действует.

2. Суд может вынести постановление непосредственно по отношению к осужденному о возмещении ущерба потерпевшим или в отношении потерпевших в надлежащей форме, включая реституцию, компенсацию и реабилитацию.

В соответствующих случаях Суд может вынести постановление о выплате суммы в порядке возмещения ущерба в Целевой фонд, предусмотренный в статье 79.

3. Прежде чем выносить постановление в соответствии с настоящей статьей, Суд может запрашивать и принимает во внимание представления от осужденного, от потерпевших, прочих заинтересованных лиц или заинтересованных государств или от их имени.

4. Осуществляя свои полномочия в соответствии с настоящей статьей, Суд, после вынесения решения о признании лица виновным в совершении преступления, подпадающего под юрисдикцию Суда, может определить, существует ли необходимость в том, чтобы в целях исполнения любого постановления, которое он может вынести согласно настоящей статье, были приняты меры в соответствии с пунктом 1 статьи 93.

5. Государство-участник исполняет решение, вынесенное на основании настоящей статьи, как если бы положения статьи 109 были применимы к данной статье.

6. Ничто в настоящей статье не должно толковаться как ущемляющее права потерпевших в соответствии с национальным или международным правом.

Статья 76

Назначение наказания

1. В случае, если вина обвиняемого установлена, Судебная палата рассматривает вопрос о назначении соответствующего наказания и принимает во внимание представленные в ходе разбирательства доказательства и сделанные представления, которые имеют отношение к назначению наказания.

2. За исключением случаев, в которых применяются положения статьи 65, Судебная палата до завершения судебного разбирательства может по своей инициативе – и должна по просьбе Прокурора или обвиняемого – провести дополнительное судебное слушание, с тем чтобы заслушать любые дополнительные доказательства или представления, имеющие отношение к назначению наказания, в соответствии с Правилами процедуры и доказывания.

3. В случаях, в которых применяется пункт 2, любые представления, сделанные на основании статьи 75, заслушиваются в ходе дополнительного слушания, упомянутого в пункте 2, или, при необходимости, в ходе любого нового слушания.

4. Приговор оглашается публично и, когда это возможно, в присутствии обвиняемого.

ЧАСТЬ 7. МЕРЫ НАКАЗАНИЯ

Статья 77

Применимые меры наказания

1. С учетом статьи 110 Суд может назначить одну из следующих мер наказания лицу, признанному виновным в совершении преступления, предусмотренного в статье 5 настоящего Статута:

а) лишение свободы на определенный срок, исчисляемый в количестве лет, которое не превышает максимального количества в 30 лет, или

б) пожизненное лишение свободы в тех случаях, когда это оправдано исключительно тяжким характером преступления и индивидуальными обстоятельствами лица, признанного виновным в его совершении.

2. Помимо лишения свободы, Суд может назначить:

а) штраф в соответствии с критериями, предусмотренными в Правилах процедуры и доказывания;

б) конфискацию доходов, имущества и активов, полученных прямо или косвенно в результате преступления, без ущерба для прав bona fide третьих сторон.

Статья 78

Определение меры наказания

1. При определении меры наказания Суд в соответствии с Правилами процедуры и доказывания принимает во внимание такие факторы, как тяжесть преступления и личность осужденного.

2. При назначении наказания в виде лишения свободы Суд засчитывает срок предварительного содержания под стражей по постановлению Суда при наличии такого срока. Суд может засчитать любой срок, иным образом отбытый под стражей в связи с деянием, лежащим в основе преступления.

3. Если лицо осуждено за совершение более чем одного преступления, Суд назначает наказание за каждое преступление и общее наказание с указанием всего срока лишения свободы. Этот срок не должен быть меньше срока, предусмотренного самым суровым отдельным наказанием, которое было назначено, и не должен превышать 30 лет лишения свободы или меры наказания в виде пожизненного лишения свободы в соответствии с подпунктом (b) пункта 1 статьи 77.

Статья 79

Целевой фонд

1. Решением Ассамблеи государств-участников учреждается Целевой фонд в интересах потерпевших от преступлений, подпадающих под юрисдикцию Суда, и семей таких потерпевших.

2. Суд может распорядиться передать денежные средства и другое имущество, изъятые посредством штрафов или конфискации, в Целевой фонд.

3. Целевой фонд управляется в соответствии с критериями, определяемыми Ассамблеей государств-участников.

Статья 80

Ненанесение ущерба применению на национальном уровне мер наказания и национальных законов

Ничто в настоящей Части Статута не затрагивает применения государствами мер наказания, установленных их национальным законодательством, или законов государств, которые не предусматривают меры наказания, установленные в настоящей части.

ЧАСТЬ 8. ОБЖАЛОВАНИЕ И ПЕРЕСМОТР

Статья 81

Обжалование решения об оправдании, решения о признании виновным и приговора

1. Решение, принятое согласно статье 74, может быть обжаловано в соответствии с Правилами процедуры и доказывания, как это предусмотрено ниже:

а) прокурор может подать апелляцию по любым из следующих оснований:

I) процессуальная ошибка,

II) ошибка в факте или

III) ошибка в праве;

б) лицо, признанное виновным, или Прокурор от имени этого лица может подать апелляцию по любым из следующих оснований:

I) процессуальная ошибка,

II) ошибка в факте,

III) ошибка в праве или

IV) любое иное основание, которое влияет на справедливость судебного разбирательства или решения либо доверие к такому разбирательству или решению.

2. а) Приговор может быть обжалован в соответствии с Правилами процедуры и доказывания Прокурором или лицом, признанным виновным, на основании неадекватности вынесенного приговора совершенному преступлению;

б) если при рассмотрении приговора в порядке обжалования Суд сочтет, что имеются основания, по которым решение о признании виновным может быть частично или полностью отменено, Суд может предложить Прокурору и лицу, признанному виновным, представить основания согласно пункту 1 (а) или (б) статьи 81 и может вынести решение о признании виновным в соответствии со статьей 83;

с) такая же процедура применяется в случае, когда при рассмотрении в порядке обжалования только решения о признании виновным Суд сочтет, что имеются основания для смягчения приговора согласно пункту 2 (а).

3. а) Поскольку Судебная палата не распорядится об ином, до рассмотрения апелляции лицо, признанное виновным, находится под стражей;

б) если период времени, в течение которого лицо, признанное виновным, находится под стражей, превышает срок назначенного ему наказания в виде лишения свободы, он подлежит освобождению, за исключением случаев, когда Прокурором также подается апелляция, в связи с чем освобождение может быть осуществлено только с соблюдением условий, предусмотренных в подпункте (с) ниже;

с) в случае вынесения решения об оправдании обвиняемый подлежит немедленному освобождению с соблюдением нижеследующего:

I) в исключительных обстоятельствах, с учетом, в частности, конкретной опасности побега, серьезности предъявленного обвинения и вероятности успешного исхода апелляции, Судебная палата, по просьбе Прокурора, может продлить содержание обвиняемого под стражей до рассмотрения апелляции;

II) решение Судебной палаты, вынесенное на основании подпункта (с)I), может быть обжаловано в соответствии с Правилами процедуры и доказывания.

4. С соблюдением подпунктов 3 (а) и (б) исполнение решения или приговора может быть приостановлено на период времени, предусмотренный для подачи апелляции и проведения разбирательства в порядке обжалования.

Статья 82

Обжалование прочих решений

1. Каждая из сторон в соответствии с Правилами процедуры и доказывания может обжаловать любое из следующих решений:

- a) решение в отношении юрисдикции или допустимости;
- b) решение, разрешающее или запрещающее освобождение лица, которое находится под следствием или в отношении которого ведется судебное разбирательство;
- c) решение Палаты предварительного производства действовать по своей собственной инициативе согласно пункту 3 статьи 56;
- d) решение, касающееся вопроса, который в значительной мере влиял бы на справедливое и быстрое ведение судебного разбирательства или на его результат или в связи с которым незамедлительное принятие Апелляционной палатой решения может, по мнению Палаты предварительного производства или Судебной палаты, способствовать существенному продвижению в разбирательстве дела.

2. Решение Палаты предварительного производства, вынесенное на основании пункта 3 (d) статьи 57, может быть обжаловано заинтересованным государством или Прокурором, с разрешения Палаты предварительного производства. Такая апелляция подлежит рассмотрению в безотлагательном порядке.

3. Обжалование само по себе не влечет приостановления разбирательства, если Апелляционная палата не вынесет постановления об этом по просьбе в соответствии с Правилами процедуры и доказывания.

4. Юридический представитель потерпевших, осужденный или bona fide собственник, пострадавший в результате решения, принятого согласно статье 73, может обжаловать решение о возмещении ущерба, как это предусмотрено в Правилах процедуры и доказывания.

Статья 83

Апелляционное производство

1. Для целей производства в соответствии со статьей 81 и настоящей статьей Апелляционная палата обладает всеми полномочиями Судебной палаты.

2. Если Апелляционная палата приходит к заключению, что обжалуемое судебное разбирательство было несправедливым таким образом, что это ставит под сомнение доверие к решению или приговору, или что при вынесении обжалуемого решения или приговора были допущены существенные ошибки в факте или праве или процессуальное нарушение, она может:

- a) отменить или изменить решение или приговор; или
- b) распорядиться опровержении нового судебного разбирательства другой судебной палатой.

Для этих целей Апелляционная палата может вернуть вопрос, связанный с фактической стороной дела, в первоначальную Судебную палату в целях его выяснения и последующего представления Апелляционной палате соответствующего заключения, или же она может сама затребовать доказательства для выяснения вопроса. Если решение или приговор обжалуется только осужденным или Прокурором от имени такого лица, то такое решение или приговор не может быть изменен с ущербом для этого лица.

3. Если при обжаловании приговора Апелляционная палата приходит к заключению, что вынесенный приговор неадекватен совершенному преступлению, она может изменить приговор в соответствии с Частью 7.

4. Решение Апелляционной палаты принимается большинством голосов судей и оглашается в открытом заседании. В решении указываются основания его вынесения. В случае отсутствия единогласия в решении Апелляционной палаты излагаются мнения большинства и меньшинства, однако каждый судья может выступить с особым или несогласным мнением по вопросу права.

5. Апелляционная палата может оглашать свои решения в отсутствие лица, которое было оправдано или которое было признано виновным.

Статья 84

Пересмотр обвинительного приговора или наказания по приговору

1. Лицо, признанное виновным, или, после его или ее смерти, супруга или супруг, родители или какое-то одно лицо, живущее в момент смерти обвиняемого, которому обвиняемым были даны четкие письменные указания в отношении подачи такого иска, или Прокурор от имени такого признанного виновным лица могут ходатайствовать перед Апелляционной палатой о пересмотре окончательного решения о вынесении обвинительного приговора или наказания по приговору по следующим основаниям:

а) обнаружались новые доказательства, которые

I) отсутствовали во время судебного разбирательства, и ответственность за такое их отсутствие не может быть полностью или частично возложена на сторону, обратившуюся с ходатайством; и

II) являются достаточно важными, так что если бы они были приведены в ходе судебного разбирательства, то это, возможно, привело бы к вынесению иного вердикта;

б) обнаружались новые факты, свидетельствующие о том, что решающее доказательство, которое было принято во внимание в ходе судебного разбирательства и от которого зависит обвинительный приговор, было ложным, сфабрикованным или фальсифицированным;

с) один судья или несколько судей, участвовавших в вынесении обвинительного приговора или в утверждении обвинений, при рассмотрении данного дела совершили серьезный проступок или серьезное нарушение своих обязанностей, достаточно тяжкие, для того чтобы служить основанием для отрешения этого судьи или этих судей от должности согласно статье 46.

2. Апелляционная палата отклоняет ходатайство, если считает его необоснованным. Если она определяет, что ходатайство по существу является обоснованным, то она может в случае необходимости:

а) вновь собрать первоначальную Судебную палату;

б) заново сформировать Судебную палату; или

с) сохранить за собой юрисдикцию в отношении данного вопроса, с тем чтобы, заслушав стороны таким образом, как это указано в Правилах процедуры и доказывания, принять решение о том, подлежит ли решение пересмотру.

Статья 85

Компенсация арестованному или лицу, признанному виновным

1. Каждый, кто стал жертвой незаконного ареста или содержания под стражей, имеет право на компенсацию, обладающую исковой силой.

2. Если какое-либо лицо окончательным решением было признано виновным за уголовное преступление и если вынесенный ему приговор был впоследствии отменен на том основании, что какое-либо новое или вновь открывшееся обстоятельство неоспоримо доказывает наличие судебной ошибки, то лицо, понесшее наказание в результате такого признания виновным, получает законную компенсацию, если не будет доказано, что указанное неизвестное обстоятельство не было в свое время обнаружено исключительно или отчасти по его вине.

3. В исключительных обстоятельствах, когда Суд обнаруживает неоспоримые факты, свидетельствующие о наличии грубой и явной судебной ошибки, он может по своему усмотрению присудить компенсацию в соответствии с критериями, предусмотренными в Правилах процедуры и доказывания, лицу, которое было освобождено из-под стражи после окончательного решения об оправдании или прекращения производства по этой причине.

ЧАСТЬ 9. МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО И СУДЕБНАЯ ПОМОЩЬ

Статья 86

Общее обязательство сотрудничать

Государства-участники в соответствии с положениями настоящего Статута всесторонне сотрудничают с Судом в проведении им расследования преступлений, подпадающих под юрисдикцию Суда, и осуществлении уголовного преследования за эти преступления.

Статья 87

Просьбы о сотрудничестве: общие положения

1. а) Суд имеет право обращаться к государствам-участникам с просьбами о сотрудничестве. Такие просьбы направляются по дипломатическим каналам или по любым другим соответствующим каналам, которые могут быть определены каждым государством-участником при ратификации, принятии, утверждении или присоединении.

Последующие изменения такого определения со стороны каждого государства-участника производятся в соответствии с Правилами процедуры и доказывания.

б) Когда это целесообразно, без ущерба для положений подпункта (а), просьбы могут также направляться через Международную организацию уголовной полиции или любую соответствующую региональную организацию.

2. Просьбы о сотрудничестве и любые документы, подкрепляющие эти просьбы, либо представляются на из официальных языков запрашиваемого государства или на одном из рабочих языков Суда, по выбору, объявленному государством при ратификации, принятии, утверждении или присоединении, либо сопровождаются переводом на один из таких языков.

Последующие изменения такого выбора производятся в соответствии с Правилами процедуры и доказывания.

3. Запрашиваемое государство сохраняет в тайне просьбу о сотрудничестве и любые подкрепляющие эту просьбу документы, за исключением случаев, когда – и в пределах, в которых – их раскрытие необходимо для исполнения просьбы.

4. В связи с любой просьбой о помощи, представленной в соответствии с настоящей Частью, Суд может принимать такие меры, включая меры, связанные с защитой информации, которые могут потребоваться для обеспечения безопасности и физического или психического благополучия любых потерпевших, потенциальных свидетелей и их семей. Суд может обратиться с просьбой о том, чтобы любая информация, которая предоставляется в соответствии с настоящей Частью, передавалась и использовалась таким образом, чтобы при этом обеспечивались безопасность и физическое или психическое благополучие любых потерпевших, потенциальных свидетелей и их семей.

5. а) Суд может предложить любому государству, не являющемуся участником настоящего Статута, оказать помощь в соответствии с настоящей Частью на основе специальной договоренности, соглашения с таким государством или на любой другой соответствующей основе.

б) В тех случаях, когда государство, не являющееся участником настоящего Статута, которое заключило специальную договоренность или соглашение с Судом, отказывается сотрудничать в выполнении просьб в соответствии с любой такой договоренностью или соглашением, Суд может информировать об этом Ассамблею государств-участников или, в тех случаях, когда данный вопрос передан Суду Советом Безопасности, – Совет Безопасности.

6. Суд может просить любую межправительственную организацию предоставить информацию или документы. Суд может также просить об оказании сотрудничества и помощи в других формах, которые могут быть согласованы с такой организацией и которые отвечают ее соответствующим полномочиям или мандату.

7. В тех случаях, когда государство-участник не выполняет просьбу Суда о сотрудничестве вопреки положениям настоящего Статута, тем самым не позволяя Суду выполнить его функции и полномочия согласно настоящему Статуту, Суд может вынести заключение по этому поводу и передать вопрос Ассамблее государств-участников или, в тех случаях, когда данный вопрос передан Суду Советом Безопасности, – Совету Безопасности.

Статья 88

Наличие процедур, предусмотренных национальным правом

Государства-участники обеспечивают наличие процедур, предусмотренных их национальным правом, для всех форм сотрудничества, указанных в настоящей части.

Статья 89

Передача лиц Суду

1. Суд может препроводить просьбу об аресте и предоставлении лица в его распоряжение вместе с подкрепляющими эту просьбу материалами, указанными в статье 91, любому государству, на территории которого может находиться это лицо, и обращается к этому государству с просьбой о сотрудничестве в производстве ареста и передаче такого лица в его распоряжение вместе. Государства-участники в соответствии с положениями настоящей Части и процедурой, предусмотренной их национальным законодательством, выполняют просьбы о производстве ареста и предоставлении в распоряжение.

2. В тех случаях, когда лицо, разыскиваемое для предоставления в распоряжение, обращается с протестом в национальный суд на основе принципа *ne bis in idem*, как это предусмотрено в статье 20, запрашиваемое государство незамедлительно консультируется с Судом для определения того, существует ли соответствующее постановление о приемлемости. Если дело признано приемлемым, то запрашиваемое государство приступает к исполнению просьбы. Если постановление о приемлемости еще не принято, то запрашиваемое государство может отложить исполнение просьбы о предоставлении соответствующего лица в распоряжение до принятия Судом решения о приемлемости.

3. а) Государство-участник в соответствии со своим процессуальным законодательством дает разрешение на перевозку через свою территорию лица, передаваемого Суду другим государством, за исключением случаев, когда перевозка через это государство могла бы воспрепятствовать предоставлению в распоряжение либо привести к его задержке.

б) Просьба Суда о транзите направляется в соответствии со статьей 87. В просьбе о транзите содержатся:

I) описание перевозимого лица;

II) краткое изложение обстоятельств дела и их правовая квалификация; и

III) ордер на арест и предоставление в распоряжение.

с) При перевозке транзитом перевозимое лицо содержится под стражей.

д) Никакого разрешения не требуется, когда перевозка осуществляется воздушным транспортом и не предполагается приземления на территории государства транзита.

е) Если на территории государства транзита происходит незапланированное приземление, это государство может обратиться к Суду с требованием о том, чтобы ему в соответствии с положением подпункта (b) была направлена просьба о транзите. Государство транзита задерживает перевозимое лицо до получения просьбы о транзите и возобновления транзита, но при этом задержание для целей настоящего подпункта не может продолжаться более 96 часов с момента незапланированного приземления, если в течение этого времени не получено такой просьбы.

4. Если разыскиваемое лицо является объектом судебного преследования или отбывает наказание в запрашиваемом государстве за преступление, иное, чем то, в связи с которым возбуждено ходатайство о предоставлении в распоряжение Суда, запрашиваемое государство

после вынесения своего решения об удовлетворении просьбы консультируется с Судом.

Статья 90

Коллидирующие просьбы

1. Государство-участник, получающее от Суда просьбу о предоставлении лица в его распоряжение в соответствии со статьей 89, в случае, если оно получает также просьбу от какого-либо другого государства о выдаче этого же лица за то же самое поведение, образующее основу преступления, за которое Суд ходатайствует о предоставлении этого лица в его распоряжение, уведомляет Суд и запрашивающее государство об этом факте.

2. В тех случаях, когда запрашивающее государство является государством-участником, запрашиваемое государство отдает предпочтение просьбе Суда:

а) если Суд в соответствии со статьями 18 или 19 вынес определение о том, что дело, в связи с которым он ходатайствует о предоставлении лица в его распоряжение, является приемлемым к производству, и в этом определении учитывается расследование или судебное преследование, проведенное запрашивающим государством в связи с его просьбой о выдаче; или

б) если Суд выносит определение, о котором говорится в подпункте (а), на основании уведомления запрашиваемого государства в соответствии с пунктом 1.

3. В том случае, если определение в соответствии с подпунктом (а) пункта 2 не было вынесено, запрашиваемое государство может по своему усмотрению до вынесения Судом определения на основании подпункта (б) пункта 2 приступить к рассмотрению просьбы о выдаче от запрашивающего государства, но не выдает лицо до вынесения Судом определения о неприемлемости дела. Определение Суда выносится в ускоренном порядке.

4. Если запрашивающее государство не является государством-участником настоящего Статута, то запрашиваемое государство, в том случае, если оно не связано международным обязательством по выдаче лица запрашивающему государству, отдает предпочтение просьбе о предоставлении в распоряжение, поступившей от Суда, если Суд признал это дело приемлемым.

5. Если по делу в соответствии с пунктом 4 Судом не было вынесено определения о приемлемости, запрашиваемое государство может по своему усмотрению приступить к рассмотрению просьбы о выдаче, поступившей от запрашивающегося государства.

6. В тех случаях, когда применяется пункт 4, за исключением случаев, когда запрашиваемое государство уже связано международным обязательством по выдаче лица запрашивающему государству, не являющемуся участником настоящего Статута, запрашиваемое государство решает вопрос о передаче этого лица в распоряжение Суда или выдаче этого лица запрашивающему государству. Принимая свое решение, запрашиваемое государство рассматривает все соответствующие факторы, в том числе, но не исключительно:

а) соответствующие даты направления просьб;

б) интересы запрашивающего государства, включая, когда это уместно, то обстоятельство, было ли преступление совершено на его территории, а также гражданство потерпевших и самого лица, которое оно просит выдать; и

с) возможность последующего предоставления в распоряжение между Судом и запрашивающим государством.

7. В том случае, если государство-участник, получающее от Суда просьбу о предоставлении лица в его распоряжение, получает также просьбу от какого-либо государства о выдаче этого же лица за иное поведение, чем поведение, представляющее собой состав преступления, за которое Суд добивается предоставления этого лица в его распоряжение:

а) запрашиваемое государство, если оно не связано международным обязательством по выдаче лица запрашивающему государству, отдает предпочтение просьбе Суда;

б) запрашиваемое государство, если оно уже связано международным обязательством по выдаче лица запрашивающему государству, решает вопрос о предоставлении этого лица в

распоряжение Суда или выдаче этого лица запрашивающему государству. Принимая свое решение, запрашиваемое государство рассматривает все соответствующие факторы, в том числе, но не исключительно, факторы, изложенные в пункте 6, но особо учитывает относительный характер и тяжесть данного поведения.

8. В том случае, если, согласно уведомлению в соответствии с настоящей статьей, Суд выносит определение о неприемлемости дела и впоследствии запрашивающее государство получает отказ в выдаче, запрашиваемое государство уведомляет Суд об этом решении.

Статья 91

Содержание просьбы об аресте и предоставлении в распоряжение

1. Просьба об аресте и предоставлении в распоряжение направляется в письменном виде. В неотложных случаях просьба может направляться любым средством, способным обеспечить доставку письменного сообщения, при условии подтверждения этой просьбы по каналу, предусмотренному в пункте 1 (а) статьи 87.

2. В случае просьбы об аресте и предоставлении в распоряжение лица, в отношении которого Палата предварительного производства выдала ордер на арест на основании статьи 58, просьба содержит или подкрепляется:

- а) информацией с описанием разыскиваемого лица, достаточной для установления личности этого лица, и информацией относительно вероятного местонахождения этого лица;
- б) копией ордера на арест; и
- с) такими документами, заявлениями или информацией, какие могут быть необходимы в запрашиваемом государстве для выполнения процедуры предоставления в распоряжение, за исключением того, что эти требования не должны быть более обременительными, нежели те, которые применяются в отношении просьб о выдаче в соответствии с договорами или другими соглашениями между запрашиваемым государством и другими государствами, и должны быть, если это возможно, менее обременительными с учетом особого характера Суда.

3. В случае просьбы об аресте и предоставлении в распоряжение лица, уже признанного виновным, просьба содержит или подкрепляется:

- а) копией любого ордера на арест этого лица;
- б) копией судебного решения о признании виновным;
- с) информацией, указывающей на то, что разыскиваемое лицо является именно тем лицом, о котором говорится в судебном решении о признании виновным; и
- д) если разыскиваемому лицу вынесен приговор, копией приговора и – в случае вынесения приговора в виде лишения свободы, – заявлением о том, какой срок наказания уже отбыт и какой срок еще остается отбыть.

4. По просьбе Суда государство-участник консультируется с Судом – либо в целом, либо в связи с каким-нибудь конкретным вопросом – относительно любых требований по его национальному законодательству, которые могут применяться согласно пункту 2 (с). В ходе таких консультаций государство-участник уведомляет Суд о конкретных требованиях его национального законодательства.

Статья 92

Предварительный арест

1. В неотложных случаях Суд может обратиться с просьбой о предварительном аресте разыскиваемого лица до представления просьбы о предоставлении в распоряжение и подкрепляющих эту просьбу документов, предусмотренных в статье 91.

2. Просьба о предварительном аресте направляется любым средством, способным обеспечить доставку письменного сообщения, и содержит:

- а) информацию с описанием разыскиваемого лица, достаточную для установления его личности, и информацию относительно вероятного местонахождения этого лица;

б) краткое изложение преступлений, в связи с которыми испрашивается арест данного лица, и фактов, предположительно образующих эти преступления, включая, по возможности, время и место совершения преступления;

с) заявление о наличии ордера на арест или судебного решения об осуждении разыскиваемого лица; и

д) заявление о том, что просьба о предоставлении в распоряжение разыскиваемого лица будет представлена позднее.

3. Лицо, которое находится под предварительным арестом, может быть освобождено из-под стражи, если запрашиваемое государство не получило просьбы о предоставлении в распоряжение и подкрепляющих эту просьбу документов, предусмотренных в статье 91, в течение конкретного срока, указанного в Правилах процедуры и доказывания. Однако это лицо может дать согласие на предоставление в распоряжение до истечения этого срока, если законодательство запрашиваемого государства допускает это. В таком случае запрашиваемое государство в кратчайшие сроки предоставляет данное лицо в распоряжение Суда.

4. То обстоятельство, что разыскиваемое лицо было освобождено из-под стражи в соответствии с пунктом 3, не влияет на последующий арест и предоставление в распоряжение этого лица, если позднее будет представлена просьба о предоставлении в распоряжение и подкрепляющие эту просьбу документы.

Статья 93

Другие формы сотрудничества

1. Государства-участники в соответствии с положениями настоящей Части и согласно процедурам, предусмотренным их национальным законодательством, выполняют просьбы Суда об оказании помощи в связи с осуществлением расследований или уголовного преследования путем:

а) идентификации и установления места нахождения лиц или предметов;

б) получения доказательств, включая показания под присягой, и сбор доказательств, включая мнения экспертов или заключения экспертизы, необходимые Суду;

с) допроса любого лица, находящегося под следствием или подвергающегося судебному преследованию;

д) вручения документов, включая судебные документы;

е) содействия добровольной явке лиц в качестве свидетелей или экспертов в Суд;

ф) временной передачи лиц, как это предусмотрено в пункте 7;

г) проведения осмотра мест или объектов, включая эксгумацию и осмотр захоронений;

h) производства обысков и наложения ареста;

и) предоставления протоколов и документов, включая официальные протоколы и документы;

ж) защиты потерпевших и свидетелей и сохранения доказательств;

к) выявления, отслеживания и замораживания или ареста вырученных средств, имущества и доходов, а также орудий преступлений для цели последующей конфискации без ущерба для прав bona fide третьих сторон; и

л) предоставления любых других видов помощи, не запрещенных законодательством запрашиваемого государства, с целью содействия осуществлению расследования и уголовного преследования за преступления, подпадающие под юрисдикцию Суда.

2. Суд уполномочен предоставить свидетелю или эксперту, явившемуся в Суд, гарантию того, что этот свидетель или эксперт не будет подвергнут преследованию, заключению под стражу или любому другому ограничению личной свободы со стороны Суда в отношении любого действия или упущения, которые имели место до отбытия данного лица из запрашиваемого государства.

3. Если принятие какой-либо конкретной меры в рамках помощи, указанной в просьбе, направленной согласно пункту 1, запрещено в запрашиваемом государстве на основе существующего основополагающего принципа права общего применения, запрашиваемое государство незамедлительно проводит консультации с Судом в попытке решить этот вопрос. В ходе таких консультаций следует рассмотреть вопрос о том, может ли такая помощь быть предоставлена иным образом или на каких-либо условиях. Если после таких консультаций этот вопрос решить не удастся, Суд вносит в эту просьбу необходимые изменения.

4. В соответствии со статьей 72 государство-участник может отказать в просьбе о помощи, полностью или частично, только в том случае, если просьба касается предъявления каких-либо документов или раскрытия доказательств, которые имеют отношение к его национальной безопасности.

5. Прежде чем отказать в просьбе о помощи на основании пункта 1 (1), запрашиваемое государство рассматривает вопрос о том, может ли помощь быть предоставлена на конкретно определенных условиях или же она может быть предоставлена в более позднее время или каким-либо иным образом, при этом подразумевается, что, если Суд или Прокурор принимают помощь на каких-то условиях, Суд или Прокурор должны соблюдать их.

6. Если в просьбе о помощи отказано, запрашиваемое государство незамедлительно информирует Суд или Прокурора о причинах такого отказа.

7. а) Суд может обратиться с просьбой о временной передаче лица, содержащегося под стражей, для опознания, дачи показаний или оказания другой помощи. Такое лицо может быть передано Суду при соблюдении следующих условий:

I) лицо свободно дает свое осознанное согласие на такую передачу; и

II) запрашиваемое государство соглашается на передачу с соблюдением таких условий, на которые это государство и Суд могут согласиться;

б) Передаваемое лицо остается под стражей. После выполнения целей передачи Суд без задержки возвращает данное лицо запрашиваемому государству.

8. а) Суд обеспечивает конфиденциальность документов и информации, за исключением того, что требуется для целей расследования и разбирательства, о которых идет речь в просьбе.

б) Запрашиваемое государство может, когда это необходимо, препровождать Прокурору документы или информацию на условиях конфиденциальности. В этом случае Прокурор может использовать такие документы и такую информацию только для целей получения новых доказательств.

с) Запрашиваемое государство может по своей собственной инициативе или по просьбе Прокурора впоследствии дать согласие на раскрытие таких документов или информации. После этого они могут использоваться в качестве доказательств согласно положениям Частей 5 и 6 и в соответствии с Правилами процедуры и доказывания.

9. а) I) Когда какое-либо государство-участник получает встречные просьбы, отличные от просьб о предоставлении в распоряжение или выдаче, от Суда и другого государства в соответствии с каким-либо международным обязательством, государство-участник в консультации с Судом и другим государством принимает меры по удовлетворению обеих просьб, в случае необходимости путем отсрочки или сопровождения условиями той или другой просьбы;

II) в отсутствие этого, встречные просьбы удовлетворяются в соответствии с принципами, закрепленными в статье 90;

б) если, однако, просьба Суда касается информации, собственности или людей, подпадающих под контроль третьего государства или международной организации согласно какому-либо международному соглашению, запрашиваемое государство информирует об этом Суд и Суд направляет свою просьбу третьему государству или международной организации.

10. а) Суд может, по получении об этом просьбы, сотрудничать с государством-

участником, ведущим расследование или судебное разбирательство в отношении деяния, образующего преступление, подпадающее под юрисдикцию Суда, или образующего серьезное преступление согласно национальному законодательству запрашивающего государства, и оказывать ему помощь.

б) I) Помощь, оказываемая в соответствии с подпунктом (а), включает в себя, среди прочего:

а. передачу заявлений, документов или других видов доказательств, которые получены в ходе расследования или судебного разбирательства, проведенного Судом; и

б. допрос любого лица, задержанного по распоряжению Суда;

II) в случае оказания Судом помощи на основании подпункта (б)I)а.:

а. если документы или другие виды доказательств получены с помощью какого-либо государства, для такой передачи требуется согласие со стороны этого государства;

б. если заявления, документы или другие виды доказательств представлены свидетелем или экспертом, такая передача регулируется положениями статьи 68.

с) Суд может на условиях, изложенных в настоящем пункте, удовлетворить в соответствии с настоящим пунктом просьбу об оказании помощи со стороны государства, не являющегося участником Статута.

Статья 94

Отсрочка исполнения просьбы в связи с ведущимся расследованием или судебным преследованием

1. Если немедленное исполнение просьбы помешает ведущемуся расследованию или судебному преследованию по делу, отличному от дела, к которому относится просьба, запрашиваемое государство может отсрочить исполнение этой просьбы на срок, согласованный с Судом. Однако отсрочка не должна превышать срок, необходимый для завершения соответствующего расследования или судебного преследования в запрашиваемом государстве. Перед вынесением решения об отсрочке запрашиваемое государство должно рассмотреть вопрос о том, может ли быть немедленно предоставлена помощь при соблюдении определенных условий.

2. В случае принятия решения об отсрочке в соответствии с пунктом 1 прокурор, тем не менее, может потребовать принятия мер для сохранения доказательств в соответствии с пунктом 1 (j) статьи 93.

Статья 95

Отсрочка исполнения просьбы в связи с опротестованием приемлемости дела

В тех случаях, когда Суд рассматривает протест в отношении приемлемости дела в соответствии со статьей 18 или 19, запрашиваемое государство может отсрочить исполнение просьбы в соответствии с настоящей частью до вынесения Судом определения, если только Суд не принял специального распоряжения о том, что Прокурор может приступить к сбору доказательств в соответствии со статьей 18 или 19.

Статья 96

Содержание просьбы о других формах помощи согласно статье 93

1. Просьба о других формах помощи, упомянутых в статье 93, направляется в письменном виде. В неотложных случаях просьба может быть направлена любым средством, способным обеспечить доставку письменного сообщения, при том условии, что она подтверждается по каналу, предусмотренному в пункте 1 (а) статьи 87.

2. Такая просьба, в соответствующих случаях, содержит или подкрепляется:

а) кратким изложением цели просьбы и запрашиваемой помощи, в том числе юридической основы и оснований такой просьбы;

б) как можно более подробной информацией о местонахождении или личности любого

лица или о месте, которые необходимо установить или идентифицировать для того, чтобы оказать запрашиваемую помощь;

с) кратким описанием существенных обстоятельств, на которых основывается просьба;

d) мотивами и детальным изложением любой процедуры или требования, подлежащих исполнению;

e) такой информацией, которая может потребоваться в соответствии с законодательством запрашиваемого государства для выполнения просьбы; и

f) любой другой относящейся к делу информацией, необходимой для оказания запрашиваемой помощи.

3. По просьбе Суда государство-участник консультируется с Судом – либо в целом, либо в связи с каким-нибудь конкретным вопросом – относительно любых требований, предусмотренных его национальным законодательством, которые могут применяться согласно пункту 2 (e). В ходе таких консультаций государство-участник уведомляет Суд о конкретных требованиях его национального законодательства.

4. Положения настоящей статьи, в соответствующих случаях, применяются также в отношении просьбы о помощи, направленной Суду.

Статья 97

Консультации

Если, получив просьбу в соответствии с настоящей Частью, государство-участник устанавливает, что в связи с данной просьбой возникают проблемы, которые могут препятствовать ему выполнить данную просьбу либо исключают ее выполнение, такое государство безотлагательно проводит консультации с Судом для решения этого вопроса. Такие проблемы могут включать, в частности:

a) недостаток информации для выполнения просьбы;

b) в случае просьбы о предоставлении в распоряжение – невозможность установить, несмотря на все приложенные усилия, местонахождение требуемого лица или если результаты проведенного расследования, показывающие, что лицо, находящееся в запрашиваемом государстве, явно не является лицом, упомянутым в ордере; или

c) то обстоятельство, что выполнение просьбы в ее нынешнем виде потребовало бы от запрашиваемого государства нарушения существовавших ранее договорных обязательств по отношению к другому государству.

Статья 98

Сотрудничество в отношении отказа от иммунитета и согласия на предоставление в распоряжение

1. Суд не может обращаться с просьбой о предоставлении в распоряжение или с просьбой о помощи, которая требовала бы от запрашиваемого государства действий, противоречащих его обязательствам по международному праву в отношении государственного или дипломатического иммунитета лица или имущества другого государства, до тех пор, пока Суд не заручится сотрудничеством этого другого государства в вопросе отказа от иммунитета.

2. Суд не может обращаться с просьбой о предоставлении в распоряжение, которая требовала бы от запрашиваемого государства действий, не совместимых с его обязательствами по международным соглашениям, в соответствии с которыми для предоставления какого-либо лица в распоряжение Суда требуется получение согласия направляющего государства, если только Суд сначала не заручится сотрудничеством направляющего государства в деле получения согласия на предоставление в распоряжение.

Статья 99

Исполнение просьб, представленных согласно статьям 93 и 96

1. Просьбы о помощи исполняются в соответствии с предусмотренной для этого случая

процедурой, установленной законодательством запрашиваемого государства, и, если это не запрещено таким законодательством, способом, указанным в просьбе, включая соблюдение любой процедуры, указанной в ней, или лицам, указанным в просьбе, присутствовать и оказывать помощь в процессе исполнения.

2. В случае представления срочной просьбы документы или доказательства, подготовленные в ответ по просьбе Суда, направляются в неотложном порядке.

3. Ответы запрашиваемого государства препровождаются на языке оригинала и в их подлинном виде.

4. Без ущерба для других статей настоящей Части, если это необходимо для успешного исполнения просьбы, которая может быть исполнена без каких-либо принудительных мер, включая конкретно допрос лица или получение от него доказательств на добровольной основе, в том числе без присутствия властей запрашиваемого государства-участника, если это крайне важно для исполнения просьбы, и осмотр без изменений какого-либо общественного объекта или иного общественного места, Прокурор может исполнить такую просьбу непосредственно на территории государства следующим образом:

а) если запрашиваемое государство-участник является государством, на территории которого, как предполагается, было совершено преступление, и была определена приемлемость дела в соответствии со статьей 18 или 19, Прокурор может непосредственно исполнить такую просьбу после проведения всевозможных консультаций с запрашиваемым государством-участником;

б) в других случаях Прокурор может исполнить такую просьбу после консультаций с запрашиваемым государством-участником и с учетом любых разумных условий или озабоченностей, высказанных данным государством. Если запрашиваемое государство-участник указывает на проблемы, связанные с исполнением просьбы согласно этому подпункту, оно безотлагательно проводит консультации с Судом для решения этого вопроса.

5. Положения, разрешающие лицу, заслушиваемому или допрашиваемому Судом согласно статье 72, сослаться на ограничения, предназначенные для недопущения разглашения конфиденциальной информации, касающейся национальной безопасности, будут также применяться к исполнению просьб об оказании помощи, представленных в соответствии с настоящей статьей.

Статья 100

Расходы

1. Обычные расходы, связанные с исполнением просьб на территории запрашиваемого государства, покрываются этим государством, за исключением нижеследующих расходов, которые покрываются Судом:

а) расходы, связанные с поездками и обеспечением безопасности свидетелей и экспертов или передачей, согласно статье 93, лиц, находящихся под стражей;

б) расходы на письменный и устный перевод и составление стенограмм;

в) путевые расходы и суточные судей, Прокурора, заместителей Прокурора, Секретаря, заместителя Секретаря и сотрудников любого органа Суда;

г) расходы на подготовку любого заключения эксперта или экспертизы, запрошенных Судом;

д) расходы, связанные с перевозкой лица, передаваемого в распоряжение Суда государством места содержания под стражей; и

е) после консультаций – любые чрезвычайные расходы, которые могут быть вызваны исполнением просьбы.

2. Положения пункта 1 в соответствующих случаях применяются в отношении просьб к Суду со стороны государств-участников. В этом случае Суд покрывает обычные расходы,

связанные с исполнением.

Статья 101

Норма о неизменности условий

1. Лицо, передаваемое Суду согласно настоящему Статуту, не подлежит процессуальным действиям, наказанию или содержанию под стражей за любое поведение, допущенное до предоставления в распоряжение, кроме того поведения или линии поведения, образующих основу преступлений, за которые это лицо передается.

2. Суд может просить государство, передавшее лицо Суду, отказаться от требований, установленных в пункте 1, и, в случае необходимости, Суд представляет дополнительную информацию в соответствии со статьей 91. Государства-участники правомочны удовлетворять просьбу Суда об отказе от требований и должны стремиться делать это.

Статья 102

Употребление терминов

Для целей настоящего Статута:

а) “предоставление в распоряжение” означает доставку лица государством в Суд в соответствии с настоящим Статутом;

б) “выдача” означает доставку лица одним государством в другое государство в соответствии с положениями международного договора, конвенции или национального законодательства.

ЧАСТЬ 10. ИСПОЛНЕНИЕ

Статья 103

Роль государств в исполнении наказания в виде лишения свободы

1. а) Наказание в виде лишения свободы отбывается в государстве, назначаемом Судом из перечня государств, уведомивших Суд о своей готовности принять лиц, которым вынесен приговор.

б) В то время, когда государство делает заявление о готовности принимать лица, которым вынесен приговор, это государство может указать условия такого принятия по согласованию с Судом и в соответствии с настоящей Частью.

с) Государство, назначенное для отбытия наказания в виде лишения свободы в конкретном деле, незамедлительно информирует Суд о том, соглашается ли оно с произведенным Судом назначением.

2. а) Государство исполнения приговора уведомляет Суд о любых обстоятельствах, включая выполнение любых условий, согласованных в соответствии с пунктом 1, которые могут физически повлиять на условия и продолжительность лишения свободы. Суд уведомляется не менее чем за 45 дней о наличии любых таких обстоятельств, которые могут быть известны или которые можно было предвидеть. В течение этого периода времени государство исполнения приговора не предпринимает действий, которые могли бы нанести ущерб выполнению им своих обязательств согласно статье 110.

б) Если Суд не может согласиться с обстоятельствами, о которых говорится в подпункте а), он уведомляет данное государство исполнения приговора и действует в соответствии с пунктом 1 статьи 104.

3. При осуществлении своих полномочий по назначению государства в соответствии с пунктом 1 Суд принимает во внимание следующее:

а) принцип, согласно которому государства-участники разделяют ответственность за исполнение наказаний в виде лишения свободы в соответствии с принципами справедливого

распределения, как это предусматривается в Правилах процедуры и доказывания;

b) применение широко признанных международных договорных стандартов обращения с заключенными;

c) мнение лица, которому вынесен приговор; и

d) гражданство лица, которому вынесен приговор;

e) такие другие факторы, которые касаются обстоятельств преступления или лица, которому вынесен приговор, или эффективного исполнения наказания и которые могут оказаться уместными при назначении государством исполнения приговора.

4. Если ни одно из государств не назначено в соответствии с пунктом 1, наказание в виде лишения свободы отбывается в тюремном учреждении, предоставляемом государством пребывания, в соответствии с условиями, предусмотренными в соглашении о штаб-квартире, упомянутом в пункте 2 статьи 3. В таком случае расходы, связанные с исполнением наказания в виде лишения свободы, несет Суд.

Статья 104

Изменение государства исполнения приговора

1. Суд может в любое время принять решение о переводе лица, которому вынесен приговор, в тюрьму другого государства.

2. Лицо, которому вынесен приговор, может в любое время обратиться в Суд с ходатайством о его переводе из государства исполнения приговора.

Статья 105

Исполнение приговора

1. С соблюдением условий, которые государство могло оговорить на основании пункта 1 (b) статьи 103, приговор о назначении наказания в виде лишения свободы является обязательным для государств-участников, которые ни при каких обстоятельствах не могут изменять его.

2. Только Суд имеет право принимать решение по любому ходатайству об обжаловании и пересмотре. Государство исполнения приговора не препятствует лицу, которому вынесен приговор, обращаться с любым таким ходатайством.

Статья 106

Надзор за осуществлением приговора и условиями лишения свободы

1. Исполнение наказания в виде лишения свободы осуществляется под надзором Суда и должно соответствовать широко признанным международным договорным стандартам обращения с заключенными.

2. Условия лишения свободы регулируются законодательством государства исполнения приговора и должны соответствовать широко признанным международным договорным стандартам обращения с заключенными; эти условия ни в каком случае не будут более или менее благоприятными, чем те, в которых содержатся заключенные, осужденные в государстве исполнения приговора за совершение аналогичных преступлений.

3. Переписка между лицом, которому вынесен приговор, и Судом является беспрепятственной и конфиденциальной.

Статья 107

Передача лица после отбытия наказания

1. По отбытии наказания лицо, не являющееся гражданином государства исполнения приговора, может в соответствии с законодательством государства исполнения приговора быть передано государству, которое обязано принять это лицо, или другому государству, которое согласно принять это лицо, учитывая при этом любые пожелания лица, подлежащего передаче такому государству, если только государство исполнения приговора не дает этому лицу разрешение на пребывание на своей территории.

2. Если ни одно государство не берет на себя расходы, связанные с передачей лица в

соответствии с пунктом 1, бремя этих расходов несет Суд.

3. При условии соблюдения положений статьи 108, государство исполнения приговора может также в соответствии со своим законодательством выдать или иным образом предоставить соответствующее лицо в распоряжение государству, обратившемуся с просьбой о выдаче или предоставлении в распоряжение этого лица для целей судебного преследования или исполнения приговора.

Статья 108

Ограничение в отношении уголовного преследования или наказания за другие правонарушения

1. Лицо, которому вынесен приговор и которое находится под стражей в государстве исполнения приговора, не подлежит уголовному преследованию или наказанию либо выдаче третьему государству за любые деяния, совершенные этим лицом до его передачи государству исполнения приговора, если только такое уголовное преследование, наказание или выдача не были утверждены Судом по просьбе государства исполнения приговора.

2. Суд принимает решение по данному вопросу после того, как им заслушано мнение лица, которому вынесен приговор.

3. Пункт 1 перестает применяться, если лицо, которому вынесен приговор, по собственной воле находится на территории государства исполнения приговора более 30 дней после отбытия им своего срока наказания по приговору, вынесенному Судом, либо возвращается на территорию этого государства после того, как покинуло ее.

Статья 109

Исполнение решений о штрафах и конфискационных мерах

1. Государства-участники обеспечивают исполнение решений о штрафах и конфискационных мерах, вынесенных Судом на основании Части 7, без ущерба для прав bona fide третьих сторон и в соответствии с процедурой, предусмотренной их национальным законодательством.

2. Если государство-участник не может обеспечить решения о конфискации, оно принимает меры к взысканию доходов, имущества или активов, подлежащих конфискации по решению Суда, без ущерба для прав bona fide третьих сторон.

3. Имущество или доходы от продажи недвижимого имущества или, в соответствующих случаях, от продажи иного имущества, которое получено государством-участником в результате исполнения им решения Суда, передаются Суду.

Статья 110

Рассмотрение Судом вопроса об уменьшении срока наказания по приговору

1. Государство исполнения приговора не может освободить лицо до истечения срока наказания по приговору, вынесенному Судом.

2. Только Суд имеет право принимать решение о каком-либо уменьшении срока наказания и выносит постановление по этому вопросу, заслушав лицо.

3. Когда лицо отбыло две трети срока наказания или 25 лет в случае пожизненного лишения свободы, Суд осуществляет обзор приговора, с тем чтобы определить, следует ли уменьшить назначенный по этому приговору срок наказания. Такой обзор не будет осуществляться до наступления установленного выше периода.

4. При осуществлении обзора на основании пункта 3 Суд может вынести решение об уменьшении срока наказания, если он устанавливает наличие одного или нескольких из следующих факторов:

а) выраженная на раннем этапе неизменная готовность лица сотрудничать с Судом в проводимых им расследованиях и уголовном преследовании;

б) добровольная помощь со стороны лица в обеспечении исполнения решений и приказов

Суда в других случаях и, в частности, оказание помощи с целью выявления местонахождения активов, на которые распространяется действие постановлений о штрафе, конфискации или возмещении ущерба и которые могут использоваться в интересах потерпевших; или

с) другие факторы, предусмотренные в Правилах процедуры и доказывания, которые свидетельствуют о явном и существенном изменении обстоятельств, достаточном для того, чтобы послужить основанием для уменьшения наказания.

5. Если при первоначальном обзоре согласно пункту 3 Суд приходит к выводу о нецелесообразности уменьшения срока наказания, то вопрос об уменьшении срока наказания рассматривается им впоследствии через такие промежутки времени и с применением таких критериев, какие предусмотрены в Правилах процедуры и доказывания.

Статья 111

Побег

Если лицо, признанное виновным, совершает побег из-под стражи и покидает государство исполнения приговора, то это государство может после консультации с Судом обратиться с просьбой о предоставлении лица в распоряжение к государству, в котором это лицо находится, в соответствии с действующими двусторонними или многосторонними договоренностями либо может обратиться к Суду с просьбой о предоставлении лица в распоряжение в соответствии с Частью 9. Он может отдать распоряжение о том, чтобы лицо было доставлено в государство, в котором оно отбывало наказание, или в другое государство, назначенное Судом.

ЧАСТЬ 11. АССАМБЛЕЯ ГОСУДАРСТВ-УЧАСТНИКОВ

Статья 112

Ассамблея государств-участников

1. Настоящим учреждается Ассамблея государств-участников настоящего Статута. Каждое государство-участник имеет в Ассамблее одного представителя, которого могут сопровождать заместители и советники. Другие государства, подписавшие настоящий Статут или Заключительный акт, могут быть наблюдателями в Ассамблее.

2. Ассамблея:

а) рассматривает и, в соответствующих случаях, принимает рекомендации Подготовительной комиссии;

б) представляет Президиуму, Прокурору и Секретарю административный обзор по вопросам управления делами Суда;

с) рассматривает доклады и обсуждает деятельность Бюро, учреждаемого в соответствии с пунктом 3, и принимает в связи с этим соответствующие меры;

д) рассматривает и принимает бюджет Суда;

е) решает, есть ли необходимость изменить в соответствии со статьей 36 число судей;

ф) рассматривает во исполнение пунктов 5 и 7 статьи 87 любой вопрос, касающийся отсутствия сотрудничества;

г) осуществляет любые другие функции, совместимые с настоящим Статутом или Правилами процедуры и доказывания.

3. а) Ассамблея имеет Бюро, в состав которого входят Председатель, два заместителя Председателя и 18 членов, избираемых Ассамблеей сроком на три года.

б) Бюро имеет представительный характер, учитывающий, в частности, критерии справедливого географического распределения и надлежащего представительства основных правовых систем мира.

с) Заседания Бюро проводятся так часто, как необходимо, но не реже одного раза в год. Оно оказывает помощь Ассамблее в выполнении ее обязанностей.

4. Ассамблея может учреждать такие вспомогательные органы, которые могут оказаться необходимыми, включая создание независимого механизма надзора для проведения инспекций, оценок и расследований деятельности Суда в целях повышения его эффективности и экономичности.

5. Председатель Суда, Прокурор, Секретарь или их представители могут участвовать, по мере необходимости, в заседаниях Ассамблеи и Бюро.

6. Сессии Ассамблеи проводятся в месте пребывания Суда или в Центральном учреждении Организации Объединенных Наций один раз в год; и когда этого требуют обстоятельства, проводятся специальные сессии Ассамблеи. Если иное не предусмотрено в настоящем Статуте, специальные сессии созываются Бюро по его собственной инициативе или по просьбе одной трети государств-участников.

7. Каждое государство-участник имеет один голос. Предпринимаются все усилия для достижения решений на основе консенсуса в Ассамблее и в Бюро. При невозможности достижения консенсуса, если иное не предусмотрено в Статуте:

а) решения по вопросам существа должны утверждаться большинством в две трети присутствующих и участвующих в голосовании при условии, что абсолютное большинство государств-участников обеспечивает кворум для голосования;

б) решения по вопросам процедуры принимаются простым большинством присутствующих и участвующих в голосовании государств-участников.

8. Государство-участник, имеющее задолженность по выплате взносов для покрытия расходов Суда, не имеет права голоса в Ассамблее и в Бюро, если сумма его задолженности равняется или превышает сумму причитающихся с него взносов за предыдущие два полных года. Ассамблея тем не менее может разрешить такому государству-участнику принимать участие в голосовании в Ассамблее и в Бюро, если она убедится в том, что неуплата вызвана обстоятельствами, не зависящими от государства-участника.

9. Ассамблея принимает собственные правила процедуры.

10. Официальными и рабочими языками Ассамблеи являются языки Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций.

ЧАСТЬ 12. ФИНАНСИРОВАНИЕ

Статья 113

Финансовые положения

За исключением случаев, когда предусматривается иное, все финансовые вопросы, касающиеся Суда и сессий Ассамблеи государств-участников, включая заседания ее Бюро и вспомогательных органов, регулируются настоящим Статутом и Финансовыми положениями и правилами, принятыми Ассамблеей государств-участников.

Статья 114

Покрытие расходов

Расходы Суда и Ассамблеи государств-участников, включая ее Бюро и вспомогательные органы, покрываются за счет средств Суда.

Статья 115

Средства Суда и Ассамблеи государств-участников

Расходы Суда и Ассамблеи государств-участников, включая ее Бюро и вспомогательные органы, предусмотренные в бюджете, принимаемом Ассамблеей государств-участников, покрываются за счет следующих источников:

а) начисленные взносы, производимые государствами-участниками;

б) средства, предоставленные Организацией Объединенных Наций, подлежащие

утверждению Генеральной Ассамблеей, в частности в связи с расходами, понесенными в связи с передачей ситуаций Советом Безопасности.

Статья 116

Добровольные взносы

Без ущерба для положений статьи 115, Суд может получать и использовать в качестве дополнительных средств добровольные взносы правительств, международных организаций, отдельных лиц, корпораций и других образований согласно соответствующим критериям, принятым Ассамблеей государств-участников.

Статья 117

Установление взносов

Взносы государств-участников устанавливаются в соответствии с согласованной шкалой начисленных взносов, основанной на шкале, принятой Организацией Объединенных Наций для ее регулярного бюджета, и скорректированной в соответствии с принципами, на которых эта шкала основывается.

Статья 118

Ежегодная ревизия

Документы, книги и счета Суда, включая его годовые финансовые ведомости, подвергаются ежегодной ревизии независимым ревизором.

ЧАСТЬ 13. ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Статья 119

Урегулирование споров

1. Любой спор относительно судебных функций Суда подлежит урегулированию решением Суда.

2. Любой другой спор между двумя или более государствами-участниками относительно толкования или применения настоящего Статута, который не урегулирован путем переговоров в течение трех месяцев с момента их начала, передается Ассамблее государств-участников. Ассамблея может сама предпринять усилия для разрешения спора или может вынести рекомендации в отношении последующего применения средств разрешения данного спора, включая передачу спора в Международный Суд в соответствии с его Статутом.

Статья 120

Оговорки

Никакие оговорки к настоящему Статуту не могут делаться.

Статья 121

Поправки

1. По истечении семи лет с момента вступления в силу настоящего Статута любое государство-участник может предложить поправки к нему. Текст любой предлагаемой поправки представляется Генеральному секретарю Организации Объединенных Наций, который немедленно распространяет его среди всех государств-участников.

2. Не ранее чем через три месяца с даты уведомления следующая Ассамблея государств-участников на своем следующем совещании большинством голосов присутствующих и участвующих в голосовании решает, рассматривать ли данное предложение. Ассамблея может рассмотреть предложение непосредственно или созвать Конференцию по обзору, если этого потребует затрагиваемый вопрос.

3. Для принятия поправки, по которой не может быть достигнут консенсус, совещанием Ассамблеи государств-участников или Конференцией по обзору требуется большинство в две трети голосов государств-участников.

4. За исключением предусмотренного в пункте 5, поправка вступает в силу в отношении всех государств-участников через год после сдачи на хранение Генеральному секретарю Организации Объединенных Наций ратификационных грамот или документов о принятии семью восьмьюми из них.

5. Любая поправка к статьям 5, 6, 7 и 8 настоящего Статута вступает в силу для государств-участников, принявших эту поправку, через год после сдачи на хранение их ратификационных грамот или документов о принятии. В отношении государства-участника, не принявшего поправку, Суд не осуществляет своей юрисдикции в том, что касается преступления, охватываемого такой поправкой, когда оно совершается гражданами этого государства-участника или на его территории.

6. Если поправка принята семью восьмьюми государств-участников в соответствии с пунктом 4, любое государство-участник, которое не приняло ее, может выйти из настоящего Статута с немедленной силой, вне зависимости от положений пункта 1 статьи 127, однако с соблюдением положений пункта 2 статьи 127, направив уведомление не позднее чем через год после вступления в силу такой поправки.

7. Генеральный секретарь Организации Объединенных Наций распространяет среди всех государств-участников любую поправку, принятую совещанием Ассамблеи государств-участников или Обзорной Конференцией по обзору.

Статья 122

Поправки к положениям институционального характера

1. Поправки к положениям настоящего Статута, которые имеют исключительно институциональный характер, а именно, к статье 35, пунктам 8 и 9 статьи 36, статье 37, статье 38, пунктам 1 (первые два предложения), 2 и 4 статьи 39, пунктам 4 – 9 статьи 42, пунктам 2 и 3 статьи 43 и к статьям 44, 46, 47 и 49, могут быть предложены в любое время, вне зависимости от положений пункта 1 статьи 121, любым государством-участником. Текст любой предлагаемой поправки представляется Генеральному секретарю Организации Объединенных Наций, или иному лицу, назначенному Ассамблеей государств-участников, который немедленно рассылает его всем государствам-участникам и иным участвующим в работе Ассамблеи.

2. Поправки к настоящей статье, по которым не может быть достигнут консенсус, принимаются Ассамблеей государств-участников или Конференцией по обзору большинством в две трети голосов государств-участников. Такие поправки вступают в силу в отношении всех государств-участников через шесть месяцев после их принятия Ассамблеей или, в зависимости от случая, Конференцией по обзору.

Статья 123

Пересмотр Статута

1. По истечении семи лет после вступления в силу настоящего Статута Генеральный секретарь Организации Объединенных Наций созывает Конференцию по обзору рассмотрения любых поправок к настоящему Статуту. Такое рассмотрение может включать в себя – но не ограничивается им, – перечень преступлений, содержащийся в статье 5. Конференция открыта для участников Ассамблеи государств-участников и на тех же условиях.

2. В любое время после этого по просьбе одного из государств-участников и для целей, указанных в пункте 1, Генеральный секретарь Организации Объединенных Наций с одобрения большинства государств-участников созывает Конференцию по обзору государств-участников.

3. Положения пунктов 3 – 7 статьи 121 применяются в отношении принятия и вступления в силу любой поправки к Статуту, рассмотренной на Конференции по обзору.

Статья 124

Временное положение

Несмотря на положения пункта 1 статьи 12, государство, становясь участником

настоящего Статута, может заявить, что в течение семи лет после вступления настоящего Статута в силу для соответствующего государства оно не признает юрисдикцию Суда в отношении категории преступлений, упоминаемых в статье 8, когда, как предполагается, преступление совершено его гражданами или на его территории. Заявление по смыслу настоящей статьи может быть снято в любое время. Положения настоящей статьи рассматриваются на Конференции по обзору, созываемой в соответствии с пунктом 1 статьи 123.

Статья 125

Подписание, ратификация, принятие, утверждение или присоединение

1. Настоящий Статут будет открыт для подписания всеми государствами в Риме в штаб-квартире Продовольственной и сельскохозяйственной организации Объединенных Наций 17 июля 1998 года. Затем он будет открыт для подписания в Министерстве иностранных дел Италии в Риме до 17 октября 1998 года. После этой даты Статут будет открыт для подписания в Центральных учреждениях Организации Объединенных Наций в Нью-Йорке до 31 декабря 2000 года.

2. Настоящий Статут подлежит ратификации, принятию или утверждению государствами, подписавшими Статут. Ратификационные грамоты или документы о принятии или утверждении сдаются на хранение Генеральному секретарю Организации Объединенных Наций.

3. Настоящий Статут открыт для присоединения всех государств. Документы о присоединении сдаются на хранение Генеральному секретарю Организации Объединенных Наций.

Статья 126

Вступление в силу

1. Настоящий Статут вступает в силу в первый день месяца, следующего после 60-го дня после сдачи на хранение Генеральному секретарю Организации Объединенных Наций 60-й ратификационной грамоты или документа о принятии, утверждении или присоединении.

2. Для каждого государства, которое ратифицирует, принимает, утверждает настоящий Статут или присоединяется к нему после сдачи на хранение 60-й ратификационной грамоты или документа о принятии, утверждении или присоединении, Статут вступает в силу в первый день месяца, следующего после 60-го дня после сдачи таким государством своей ратификационной грамоты или документа о принятии, утверждении или присоединении.

Статья 127

Выход

1. Любое государство-участник может выйти из настоящего Статута, направив Генеральному секретарю Организации Объединенных Наций соответствующее письменное уведомление. Выход вступает в силу через год после даты получения такого уведомления, если в уведомлении не указывается более поздний срок.

2. Выход из настоящего Статута не освобождает государство от выполнения обязательств, вытекающих из настоящего Статута, которые возникли в период участия этого государства в настоящем Статуте, включая любые финансовые обязательства, объем которых может возрасти. Он также не влияет на осуществление сотрудничества с Судом в проведении уголовных расследований и разбирательств, применительно к которым выходящее государство было обязано сотрудничать и которые были начаты до даты вступления выхода в силу, а также никоим образом не наносит ущерба продолжающемуся рассмотрению любого вопроса, который находился на рассмотрении Суда до даты вступления выхода в силу.

Статья 128

Аутентичные тексты

Подлинник настоящего Статута, тексты которого на английском, арабском, испанском, китайском, русском и французском языках являются равно аутентичными, сдается на хранение

Генеральному секретарю Организации Объединенных Наций, который рассылает заверенные копии настоящего Статута всем государствам.

В УДОСТОВЕРЕНИЕ ЧЕГО нижеподписавшиеся, должным образом на то уполномоченные своими соответствующими правительствами, подписали настоящий Статут.

СТАТУТ МЕЖДУНАРОДНОГО ТРИБУНАЛА З МОРСЬКОГО ПРАВА*

Монтего-Бей, 10 грудня 1982 року

Статья 1

Общие положения

1. Международный трибунал по морскому праву образуется и действует в соответствии с положениями настоящей Конвенции и настоящего Статута.
2. Местопребыванием Трибунала является вольный и ганзейский город Гамбург в Федеративной Республике Германии.
3. Трибунал может заседать и выполнять свои функции в других местах всякий раз, когда он считает это желательным.
4. Любая передача спора в Трибунал регулируется Частями XI и XV.

РАЗДЕЛ 1. ОРГАНИЗАЦИЯ ТРИБУНАЛА

Статья 2

Состав

1. Трибунал состоит из коллегии в составе 21 независимого члена, избранных из числа лиц, пользующихся самой высокой репутацией беспристрастности и справедливости и являющихся признанными авторитетами в области морского права.
2. В составе Трибунала в целом должно быть обеспечено представительство основных правовых систем мира и справедливое географическое распределение.

Статья 3

Членство

1. В составе Трибунала не может быть двух граждан одного и того же государства. Лицо, которое можно рассматривать с точки зрения членства в Трибунале как гражданина более чем одного государства, считается гражданином того государства, в котором оно обычно осуществляет гражданские и политические права.
2. В составе Трибунала должно быть не менее трех членов от каждой географической группы, установленной Генеральной Ассамблеей Организации Объединенных Наций.

Статья 4

Выдвижение кандидатур и выборы

1. Каждое государство-участник может выдвинуть не более двух кандидатов, обладающих качествами, указанными в статье 2 настоящего Приложения. Члены Трибунала избираются из списка лиц, кандидатуры которых были выдвинуты таким образом.
2. Не позднее чем за три месяца до дня выборов Генеральный секретарь Организации Объединенных Наций при первых выборах или Секретарь Трибунала – при последующих выборах – обращается к государствам-участникам с письменным приглашением представить

---

* Статут Международного трибунала по морскому праву. URL : <https://zakonbase.ru/content/part/85485> (дата звернення : 28.01.2020)

своих кандидатов в члены Трибунала в течение двух месяцев. Он составляет в алфавитном порядке список всех лиц, чьи кандидатуры были выдвинуты, с указанием государств-участников, которые предложили эти кандидатуры, и представляет этот список государствам-участникам до седьмого числа последнего месяца, предшествующего дате каждого выборов.

3. Первые выборы проводятся не позднее чем через шесть месяцев с момента вступления настоящей Конвенции в силу.

4. Члены Трибунала избираются тайным голосованием. Выборы проводятся на совещании государств-участников, созванном Генеральным секретарем Организации Объединенных Наций, при первых выборах и в соответствии с процедурой, согласованной государствами-участниками, – при последующих выборах. На таком совещании две трети числа государств-участников составляют кворум. Избранными в Трибунал считаются кандидаты, получившие наибольшее число голосов, но не менее двух третей голосов присутствующих и участвующих в голосовании государств-участников при условии, что такое большинство включает большинство государств-участников.

Статья 5

Срок полномочий

1. Члены Трибунала избираются на девять лет и могут быть переизбраны с тем, однако, что срок полномочий семи членов из числа членов первого состава истекает через три года, а срок полномочий еще семи членов истекает через шесть лет.

2. Генеральный секретарь Организации Объединенных Наций немедленно после первых выборов определяет по жребию, кто из членов Трибунала считается избранным на указанные выше первоначальные сроки в три года и в шесть лет.

3. Члены Трибунала продолжают исполнять свои обязанности впредь до замещения их мест. Даже после замещения они заканчивают любое разбирательство, начатое ими до даты их замещения.

4. В случае отставки члена Трибунала заявление об отставке адресуется Председателю Трибунала. Место становится вакантным по получении такого заявления.

Статья 6

Вакансии

1. Открывающиеся вакансии заполняются в том же порядке, который установлен для первых выборов, с соблюдением нижеследующего правила: в течение месяца после открытия вакансии Секретарь Трибунала направляет приглашения, предусмотренные статьей 4 настоящего Приложения, а день выборов устанавливается Председателем Трибунала по консультации с государствами-участниками.

2. Член Трибунала, избранный взамен члена, срок полномочий которого еще не истек, занимает должность до истечения срока полномочий своего предшественника.

Статья 7

Несовместимая деятельность

1. Ни один член Трибунала не может исполнять каких-либо политических или административных обязанностей или активно участвовать или быть материально заинтересованным в каких-либо операциях любого предприятия, занимающегося разведкой или разработкой ресурсов моря или морского дна или другими видами коммерческого использования моря или морского дна.

2. Ни один член Трибунала не может выступать в качестве представителя, поверенного или адвоката в каком-либо деле.

3. Любое сомнение по этим вопросам разрешается большинством других присутствующих членов Трибунала.

Статья 8

Условия, касающиеся участия членов Трибунала в конкретном деле

1. Ни один член Трибунала не может участвовать в решении какого-либо дела, в котором он ранее участвовал в качестве представителя, поверенного или адвоката одной из сторон или в качестве члена национального или международного суда, либо в ином качестве.

2. Если по какой-либо особой причине член Трибунала считает, что он не должен участвовать в решении конкретного дела, он сообщает об этом Председателю Трибунала.

3. Если Председатель находит, что кто-либо из членов Трибунала не должен по какой-либо особой причине участвовать в заседании по конкретному делу, он уведомляет его об этом.

4. Любое сомнение по этим вопросам разрешается большинством других присутствующих членов Трибунала.

Статья 9

Случай, когда член Трибунала перестает удовлетворять требованиям

Если по единогласному мнению других членов Трибунала какой-либо член Трибунала перестает удовлетворять предъявляемым требованиям, то Председатель Трибунала объявляет место вакантным.

Статья 10

Привилегии и иммунитеты

Члены Трибунала при исполнении ими обязанностей в Трибунале пользуются дипломатическими привилегиями и иммунитетами.

Статья 11

Торжественные заявления членов Трибунала

Каждый член Трибунала обязан до вступления в должность сделать в открытом заседании торжественное заявление, что он будет отправлять свою должность беспристрастно и добросовестно.

Статья 12

Председатель, Заместитель Председателя и Секретарь

1. Трибунал избирает Председателя и Заместителя Председателя на три года; они могут быть переизбраны.

2. Трибунал назначает своего Секретаря и может принять меры для назначения таких других должностных лиц, которые могут оказаться необходимыми.

3. Председатель и Секретарь Трибунала проживают в месте пребывания Трибунала.

Статья 13

Кворум

1. В заседаниях участвуют все имеющиеся в наличии члены, при этом для образования присутствия необходим кворум из 11 избираемых членов Трибунала.

2. При условии соблюдения статьи 17 настоящего Приложения Трибунал определяет, кто из членов имеется в наличии, чтобы образовать присутствие для рассмотрения того или иного спора, принимая во внимание эффективное функционирование камер, предусмотренных в статьях 14 и 15 настоящего Приложения.

3. Все споры и заявления, представляемые Трибуналу, заслушиваются и разрешаются Трибуналом, кроме случаев, когда применяется статья 14 настоящего Приложения или когда стороны просят, чтобы дело рассматривалось в соответствии со статьей 15 настоящего Приложения.

Статья 14

Камера по спорам, касающимся морского дна

В соответствии с Разделом 4 настоящего Приложения образуется Камера по спорам, касающимся морского дна. Она обладает компетенцией, полномочиями и функциями, предусмотренными в Разделе 5 Части XI.

Статья 15

Специальные камеры

1. Трибунал может образовывать такие камеры, состоящие из трех или более его избираемых членов, которые он считает необходимыми для разбирательства конкретных категорий споров.

2. Трибунал образует камеру для разбирательства переданного ему конкретного спора, если об этом просят стороны. Состав такой камеры определяется Трибуналом с одобрения сторон.

3. В целях ускоренного разрешения дел Трибунал ежегодно образует камеру в составе пяти его избираемых членов, которая может рассматривать и разрешать споры в порядке упрощенного производства. Для замещения членов, которые не могут участвовать в том или ином деле, избираются два заместителя членов.

4. Споры рассматриваются и разрешаются камерами, предусмотренными в настоящей статье, если об этом просят стороны.

5. Решение, принятое одной из камер, предусмотренных в настоящей статье и статье 14 настоящего Приложения, считается вынесенным самим Трибуналом.

Статья 16

Регламент Трибунала

Трибунал устанавливает регламент, определяющий порядок осуществления им своих функций. Трибунал, в частности, устанавливает правила производства дел.

Статья 17

Гражданство членов

1. Члены Трибунала, состоящие в гражданстве любой из сторон в споре, сохраняют право участвовать в разбирательстве в качестве членов Трибунала.

2. Если в составе Трибунала при рассмотрении любого спора находится член, состоящий в гражданстве одной стороны, любая другая сторона в споре может избрать какое-либо лицо для участия в качестве члена Трибунала.

3. Если в составе Трибунала при рассмотрении какого-либо спора нет ни одного члена, состоящего в гражданстве сторон, то каждая из этих сторон может избрать какое-либо лицо для участия в качестве члена Трибунала.

4. Настоящая статья применяется к камерам, упомянутым в статьях 14 и 15 настоящего Приложения. В таких случаях Председатель Трибунала по консультации со сторонами просит конкретных членов Трибунала из состава камеры в таком числе, какое требуется, уступить место членам Трибунала, состоящим в гражданстве заинтересованных сторон, либо, если таковых нет или они не могут присутствовать, членам, специально избранным сторонами.

5. Если у нескольких сторон имеется общий интерес, то они для цели предыдущих положений рассматриваются как одна сторона. Любое сомнение по этому вопросу разрешается определением Трибунала.

6. Члены, избранные согласно изложенной в пунктах 2, 3 и 4 процедуре, должны удовлетворять условиям, предусмотренным в статьях 2, 8 и 11 настоящего Приложения. Они участвуют в принятии решений на условиях полного равенства со своими коллегами.

Статья 18

Вознаграждение членов Трибунала

1. Каждый избранный член Трибунала получает годовой оклад и особую надбавку за каждый день, когда он выполняет свои функции, при этом в любой год общая сумма, подлежащая выплате какому-либо члену Трибунала в качестве особой надбавки, не должна превышать сумму годового оклада.

2. Председатель Трибунала получает специальную годовую надбавку.

3. Заместитель Председателя Трибунала получает специальную надбавку за каждый день,

когда он исполняет обязанности Председателя.

4. Избранные в порядке статьи 17 настоящего Приложения члены, не являющиеся избранными членами Трибунала, получают вознаграждение за каждый день осуществления ими своих функций.

5. Эти оклады, надбавки и вознаграждения устанавливаются время от времени на совещаниях государств-участников с учетом рабочей нагрузки Трибунала. Они не могут быть уменьшены в течение срока службы.

6. Оклад Секретаря устанавливается на совещаниях государств-участников по представлению Трибунала.

7. Правила, принятые на совещаниях государств-участников, определяют условия, на которых членам Трибунала и Секретарю назначаются пенсии при выходе их в отставку, равно как и условия, на которых члены Трибунала и Секретарь получают возмещение своих путевых расходов.

8. Оклады, надбавки и вознаграждения освобождаются от всякого налогообложения.

Статья 19

Расходы Трибунала

1. Государства-участники и Орган несут расходы Трибунала на условиях и в порядке, определяемых на совещаниях государств-участников.

2. Когда стороной в деле, переданном на рассмотрение Трибунала, является субъект, не являющийся государством-участником или Органом, Трибунал определяет сумму, которую данная сторона должна внести на покрытие расходов Трибунала.

РАЗДЕЛ 2. КОМПЕТЕНЦИЯ

Статья 20

Доступ в трибунал

1. Трибунал открыт для государств-участников.

2. Трибунал открыт для субъектов, не являющихся государствами-участниками, в любом деле, прямо предусмотренном в Части XI, или в любом деле, переданном на рассмотрение Трибунала в соответствии с любым другим соглашением, предусматривающим компетенцию Трибунала, на что дали согласие все стороны в этом деле.

Статья 21

Компетенция

К ведению Трибунала относятся все споры и все заявления, передаваемые ему в соответствии с настоящей Конвенцией, и все вопросы, специально указанные в любом другом соглашении, которое предусматривает компетенцию Трибунала.

Статья 22

Передача споров, подпадающих под другие соглашения

По соглашению всех участников действующего договора или конвенции, касающихся вопросов, охватываемых настоящей Конвенцией, на рассмотрение Трибунала могут передаваться в соответствии с таким соглашением любые споры, касающиеся толкования или применения этого договора или этой конвенции.

Статья 23

Применимое право

Трибунал разбирает все споры и заявления в соответствии со статьей 293.

РАЗДЕЛ 3. ПРОИЗВОДСТВО ДЕЛ

Статья 24

Возбуждение дела

1. Споры передаются на рассмотрение Трибунала в зависимости от обстоятельств либо путем уведомления Секретаря о специальном соглашении, либо путем письменного заявления на его имя. В обоих случаях указываются предмет спора и стороны.

2. Секретарь незамедлительно уведомляет о специальном соглашении или заявлении все заинтересованные стороны.

3. Секретарь также уведомляет все государства-участники.

Статья 25

Временные меры

1. В соответствии со статьей 290 Трибунал и его Камера по спорам, касающимся морского дна, имеют право предписывать временные меры.

2. Если Трибунал не заседает или если нет достаточного числа членов, чтобы образовать кворум, временные меры предписываются камерой упрощенного производства, образуемой в соответствии с пунктом 3 статьи 15 настоящего Приложения. Несмотря на пункт 4 статьи 15 настоящего Приложения, такие временные меры могут быть приняты по просьбе любой стороны в споре. Они подлежат пересмотру и изменению Трибуналом.

Статья 26

Рассмотрение дела

1. Слушание дела ведется под руководством Председателя или, если он не может председательствовать, – Заместителя Председателя. Если ни тот, ни другой не могут председательствовать, то председательствует старший из присутствующих судей.

2. Слушание проводится публично, если Трибунал не принял иного решения или если стороны не требуют, чтобы публика не была допущена.

Статья 27

Ведение дела

Трибунал выносит распоряжения относительно ведения дела, определяет, в какой форме и в какие сроки каждая сторона должна изложить свои доводы, и принимает все меры, относящиеся к получению доказательств.

Статья 28

Неявка

Если одна из сторон не является в Трибунал или не представляет своих доводов, другая сторона может просить Трибунал продолжить разбирательство и вынести решение. Отсутствие стороны или непредставление стороной своих доводов не является препятствием для ведения разбирательства. Прежде чем вынести решение, Трибунал должен удостовериться не только в том, что ему подсуден данный спор, но также и в том, что иск достаточно обоснован как с фактической, так и с юридической стороны.

Статья 29

Большинство для принятия решений

1. Все вопросы решаются большинством голосов присутствующих членов Трибунала.

2. В случае разделения голосов поровну голос Председателя или замещающего его члена Трибунала является решающим.

Статья 30

Решение

1. В решении должны быть приведены мотивы, на которых оно основано.

2. В решении указываются фамилии членов Трибунала, участвовавших в его принятии.

3. Если решение, в целом или в части, не выражает единогласного мнения членов Трибунала, то любой член Трибунала имеет право представить свое особое мнение.

4. Решение подписывается Председателем и Секретарем. Оно оглашается в открытом заседании после надлежащего уведомления сторон в споре.

Статья 31

Просьба о вступлении в дело

1. Если государство-участник считает, что решение по какому-либо спору может затронуть какой-либо его интерес правового характера, то это государство может обратиться в Трибунал с просьбой о разрешении вступить в дело.

2. Решение об удовлетворении такой просьбы принимает Трибунал.

3. Если просьба о вступлении в дело удовлетворяется, решение Трибунала по этому спору будет обязательным для вступившего в дело государства-участника постольку, поскольку оно касается вопросов, в связи с которыми это государство-участник вступило в дело.

Статья 32

Право вступления в дело по вопросу о толковании или применении

1. В случае возникновения вопроса о толковании или применении настоящей Конвенции Секретарь незамедлительно уведомляет все государства-участники.

2. В случае возникновения, в соответствии со статьями 21 или 22 настоящего Приложения, вопроса о толковании или применении международного соглашения Секретарь уведомляет всех участников соглашения.

3. Каждая сторона, упомянутая в пунктах 1 и 2, имеет право вступить в разбирательство; если она воспользуется этим правом, то толкование, содержащееся в решении, будет равным образом обязательно и для нее.

Статья 33

Окончательность и обязательная сила решений

1. Решение Трибунала является окончательным и выполняется всеми сторонами в споре.

2. Решение имеет обязательную силу только для сторон и только в отношении данного спора.

3. В случае спора о смысле или охвате решения Трибунал по просьбе любой стороны дает его толкование.

Статья 34

Издержки

Если Трибунал не принял иного решения, каждая сторона покрывает свои собственные издержки.

РАЗДЕЛ 4. КАМЕРА ПО СПОРАМ, КАСАЮЩИМСЯ МОРСКОГО ДНА

Статья 35

Состав

1. Камера по спорам, касающимся морского дна, указанная в статье 14 настоящего Приложения, состоит из 11 членом, выбранных большинством избираемых членом Трибунала из их числа.

2. При выборе членом Камеры обеспечивается представительство основных правовых систем мира и справедливое географическое распределение. Ассамблея Органа может принимать рекомендации общего характера, касающиеся такого представительства и распределения.

3. Члены Камеры выбираются каждые три года и могут выбираться на второй срок.

4. Камера избирает из числа своих членом своего Председателя, который занимает эту должность в течение срока, на который выбрана Камера.

5. Если какое-либо разбирательство остается незавершенным на конец любого трехлетнего срока, на который выбрана Камера, она завершает данное разбирательство в своем первоначальном составе.

6. При открытии вакансий в Камере Трибунал выбирает из числа своих избираемых членом преемника, который занимает должность до истечения срока полномочий его предшественника.

7. Для образования присутствия в Камере требуется кворум в семь членов, избранных Трибуналом.

Статья 36 **Камеры ad hoc**

1. Камера по спорам, касающимся морского дна, образует камеру ad hoc в составе трех своих членов для рассмотрения какого-либо конкретного спора, переданного ей в соответствии с пунктом 1 “b” статьи 188. Состав такой камеры определяется Камерой по спорам, касающимся морского дна, с одобрения сторон.

2. Если стороны не согласны с составом камеры ad hoc, каждая сторона в споре назначает одного члена, а третий член назначается ими по соглашению. Если они не достигли соглашения или если какая-либо из сторон не производит назначения, Председатель Камеры по спорам, касающимся морского дна, незамедлительно производит такое назначение или назначения из числа ее членов после консультации со сторонами.

3. Члены камеры ad hoc не могут состоять на службе какой-либо из сторон в споре или являться ее гражданами.

Статья 37 **Доступ**

Камера открыта для государств-участников, Органа и других субъектов, указанных в Разделе 5 Части XI.

Статья 38 **Применимое право**

В дополнение к положениям статьи 293 Камера применяет:

а) нормы, правила и процедуры Органа, принятые в соответствии с настоящей Конвенцией; и б) условия контрактов, касающихся деятельности в Районе, в вопросах, связанных с такими контрактами.

Статья 39 **Обеспечение исполнения решений Камеры**

Исполнение решений Камеры обеспечивается в территориях государств-участников таким же образом, что и исполнение решений или распоряжений высшего суда государства-участника, в котором испрашивается исполнение.

Статья 40 **Применимость других разделов настоящего Приложения**

1. Другие разделы настоящего Приложения, не являющиеся несовместимыми с настоящим Разделом, применяются к Камере.

2. При осуществлении своих функций, относящихся к консультативным заключениям, Камера руководствуется положениями настоящего Приложения, касающимися производства дел в Трибунале постольку, поскольку она признает их применимыми.

РАЗДЕЛ 5. ПОПРАВКИ

Статья 41 **Поправки**

1. Поправки к настоящему Приложению, за исключением поправок к Разделу 4, могут

приниматься лишь в соответствии со статьей 313 или консенсусом на конференции, созванной в соответствии с настоящей Конвенцией.

2. Поправки к Разделу 4 могут приниматься лишь в соответствии со статьей 314.

3. Трибунал может предлагать такие поправки к настоящему Статуту, какие он считает необходимыми, сообщая их в письменной форме государствам-участникам для рассмотрения в соответствии с пунктами 1 и 2.

СТАТУТ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ *

Сан-Франциско, 26 червня 1945 року

ПРЕАМБУЛА

Ми, народи Об'єднаних Націй, сповнені рішучості позбавити прийдешні покоління нещастя війни, яка двічі в нашому житті принесла людству невимовне горе, і знову утвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків та жінок і в рівність прав більших та малих націй, та створити умови, за яких можуть дотримуватися справедливість і повага до зобов'язань, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права, і сприяти соціальному прогресу й поліпшенню умов життя при більшій свободі, і заради цих цілей виявляти терпимість і жити разом, у мирі один з одним, як добрі сусіди, і об'єднати наші сили для підтримки міжнародного миру й безпеки, і забезпечити прийняттям принципів і встановленням методів, щоб збройні сили використовувалися не інакше, як у спільних інтересах, і використати міжнародний апарат для сприяння економічному й соціальному розвитку всіх народів, вирішили об'єднати наші зусилля для досягнення цих цілей. Відповідно до цього наші уряди через представників, що зібралися в місті Сан-Франциско і пред'явили свої повноваження в належній формі, погодилися прийняти цей Статут Організації Об'єднаних Націй і цим засновують міжнародну організацію під назвою "Об'єднані Нації".

РОЗДІЛ I ЦІЛІ ТА ПРИНЦИПИ

Стаття 1

Організація Об'єднаних Націй має на Меті:

1. Підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, або інших порушень миру, і проводити мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру.

2. Розвивати дружні відносини між націями на основі дотримання принципу рівноправності та самовизначення народів, а також вживати інших відповідних заходів для зміцнення загального миру.

3. Здійснювати міжнародне співробітництво в сфері розв'язання міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру й у заохоченні та розвитку поваги до прав людини й основних свобод для всіх, без розрізнення раси, статі, мови та релігії.

4. Бути центром для узгодження дій націй у досягненні цих загальних цілей.

---

* Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (дата звернення : 28.01.2020)

Стаття 2

Для досягнення цілей, зазначених у статті 1, Організація та її Члени діють у відповідності з такими Принципами:

1. Організація заснована на принципі суверенної рівності всіх її Членів.
2. Усі Члени Організації Об'єднаних Націй сумлінно виконують узяті на себе за цим Статутом зобов'язання, щоб забезпечити їм усім у сукупності права й переваги, що випливають із належності до складу Членів Організації;
3. Усі Члени Організації Об'єднаних Націй розв'язують свої міжнародні суперечки мирними засобами таким чином, щоб не наражати на загрозу міжнародний мир та безпеку і справедливість; С
4. Усі Члени Організації Об'єднаних Націй утримуються в своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і якимось іншим чином, несумісним із Цілями Об'єднаних Націй;
5. Усі Члени Організації Об'єднаних Націй надають їй усіляку допомогу у всіх діях, що вживаються нею відповідно до даного Статуту, і утримуються від надання допомоги будь-якій державі, проти якої Організація Об'єднаних Націй вживає дії превентивного або примусового характеру;
6. Організація забезпечує, щоб держави, які не є її Членами, діяли відповідно до цих Принципів, оскільки це може виявитися необхідним для підтримки міжнародного миру й безпеки;
7. Цей Статут жодною мірою не дає Організації Об'єднаних Націй права на втручання в справи, які належать до внутрішньої компетенції будь-якої держави, і не вимагає від Членів Організації Об'єднаних Націй представляти такі справи на розв'язання у порядку даного Статуту; однак цей принцип не стосується використання примусових заходів на підставі Розділу VII.

РОЗДІЛ II ЧЛЕНИ ОРГАНІЗАЦІЇ

Стаття 3

Первісними Членами Організації Об'єднаних Націй є держави, які, взявши участь у Конференції в Сан-Франциско зі створення Міжнародної Організації або раніше підписавши Декларацію Об'єднаних Націй від 1 січня 1942 року, підписали й ратифікували даний Статут у відповідності зі статтею 110.

Стаття 4

1. Прийом у Члени Організації відкритий для всіх інших миролюбних держав, які візьмуть на себе зобов'язання, що містяться в даному Статуті, і які, на думку Організації, можуть та бажають ці зобов'язання виконувати.

2. Прийом будь-якої такої держави в Члени Організації здійснюється постановою Генеральної Асамблеї за рекомендацією Ради Безпеки.

Стаття 5

Якщо проти якого-небудь Члена Організації Радою Безпеки були розпочаті дії превентивного або примусового характеру, Генеральна Асамблея має право, за рекомендацією Ради Безпеки, припинити здійснення прав і привілеїв, що належать йому як Члену Організації. Здійснення цих прав і привілеїв може бути відновлене Радою Безпеки.

Стаття 6

Член Організації, що систематично порушує принципи, встановлені в цьому Статуті, може бути виключений з Організації Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки

РОЗДІЛ III ОРГАНИ

Стаття 7

1. Як головні органи Організації Об'єднаних Націй заснуються: Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна й Соціальна Рада, Рада з Опіки, Міжнародний Суд і Секретаріат.

2. Допоміжні органи, які виявляться необхідними, можуть засновуватися відповідно до цього Статуту.

Стаття 8

Організація Об'єднаних Націй не встановлює жодних обмежень стосовно права чоловіків і жінок брати участь у будь-якій якості та на рівних умовах у її головних і допоміжних органах.

РОЗДІЛ IV ГЕНЕРАЛЬНА АСАМБЛЕЯ

Склад

Стаття 9

1. Генеральна Асамблея складається з усіх Членів Організації.

2. Кожен Член Організації має не більше п'яти представників у Генеральній Асамблеї.
Функції та Повноваження

Стаття 10

Генеральна Асамблея уповноважується обговорювати будь-які питання чи справи в межах цього Статуту, або які стосуються повноважень і функцій кожного з органів, передбачених цим Статутом, і, за винятками, передбаченими статтею 12, давати рекомендації Членам Організації Об'єднаних Націй чи Раді Безпеки або Членам Організації та Раді Безпеки з будь-яких таких питань або справ.

Стаття 11

1. Генеральна Асамблея має повноваження розглядати загальні принципи співробітництва у справі підтримки міжнародного миру й безпеки, зокрема принципи, що визначають роззброєння та регулювання озброєння, і робити відносно цих принципів рекомендації Членам Організації чи Раді Безпеки або Членам Організації та Раді Безпеки.

2. Генеральна Асамблея має повноваження обговорювати будь-які питання, що стосуються підтримки міжнародного миру й безпеки, поставлені перед нею будь-яким Членом Організації або Радою Безпеки чи державою, що не є Членом Організації, відповідно до пункту 2 статті 35, і за винятками, передбаченими статтею 12, давати щодо будь-яких подібних питань рекомендації зацікавленій державі або державам, або Раді Безпеки, або й Раді Безпеки і зацікавленій державі або державам. Будь-яке подібне питання, щодо якого необхідно розпочати дію, передається Генеральною Асамблеєю Раді Безпеки до або після обговорення.

3. Генеральна Асамблея може звертати увагу Ради Безпеки на ситуації, які могли б загрожувати міжнародному миру й безпеці.

4. Повноваження Генеральної Асамблеї, викладені в цій статті, не повинні обмежувати загального змісту статті 10.

Стаття 12

1. Коли Рада Безпеки виконує покладені на неї цим Статутом функції стосовно якого-небудь конфлікту або ситуації, Генеральна Асамблея не може давати якихось рекомендацій, що стосуються даного конфлікту або ситуації, якщо Рада Безпеки не запросить про це.

2. Генеральний Секретар, за згодою Ради Безпеки, повідомляє Генеральну Асамблею на кожній її сесії про всі питання, що стосуються підтримки міжнародного миру й безпеки, які

перебувають на розгляді Ради Безпеки, і в такий самий спосіб повідомляє Генеральну Асамблею, а якщо Генеральна Асамблея не засідає, то Членів Організації, негайно, щойно Рада Безпеки припинить розгляд таких питань.

Стаття 13

1. Генеральна Асамблея організовує дослідження та надає рекомендації з метою:

а) сприяти міжнародному співробітництву в галузі політики й заохочення прогресивного розвитку міжнародного права та його кодифікації;

б) сприяти міжнародному співробітництву в галузі економічної та соціальної культури, освіти, охорони здоров'я та сприяти реалізації прав людини й основних свобод для всіх, без розрізнення раси, статі мови та релігії.

2. Подальші обов'язки, функції та повноваження Генеральної Асамблеї відносно питань, згаданих вище в пункті 1б, викладені в розділах IX та X.

Стаття 14

3 дотриманням положень статті 12, Генеральна Асамблея має повноваження рекомендувати заходи для мирного залагодження будь-якої ситуації, незалежно від її походження, яка, на думку Асамблеї, могла б порушити загальне благополуччя або дружні відносини між націями, включаючи ситуації, що виникають унаслідок порушення положень цього Статуту, і Цілей та Принципів Об'єднаних Націй.

Стаття 15

1. Генеральна Асамблея одержує та розглядає щорічні й спеціальні доповіді Ради Безпеки; ці доповіді повинні включати звіт про заходи щодо підтримки міжнародного миру та безпеки, які Рада Безпеки вирішила розпочати, або розпочала.

2. Генеральна Асамблея одержує та розглядає доповіді інших органів Організації.

Стаття 16

Генеральна Асамблея виконує відносно міжнародної системи опіки ті функції, які покладені на неї на підставі Розділів XII та XIII, включаючи затвердження угод з опіки для територій, що не належать до числа стратегічних.

Стаття 17

1. Генеральна Асамблея розглядає та затверджує бюджет Організації.

2. Члени Організації несуть її витрати згідно з розподілом, установленим Генеральною Асамблеєю.

3. Генеральна Асамблея розглядає та затверджує будь-які фінансові й бюджетні угоди зі спеціалізованими установами, згаданими в статті 57, і перевіряє адміністративні бюджети таких спеціалізованих установ для того, щоб надати рекомендації зацікавленим установам.

Голосування

Стаття 18

1. Кожен Член Генеральної Асамблеї має один голос.

2. Рішення Генеральної Асамблеї з важливих питань приймаються більшістю у дві третини присутніх членів Асамблеї, що беруть участь у голосуванні.

Ці питання включають: рекомендації щодо підтримки міжнародного миру й безпеки, вибори непостійних членів Ради Безпеки, вибори членів Економічної та Соціальної Ради, вибори членів Ради з Опіки, відповідно до пункту 1 статті 86, прийом нових Членів до Організації Об'єднаних Націй, призупинення прав і привілеїв Членів Організації, виключення з Організації її Членів, питання, що відносяться до функціонування системи опіки, і бюджетні питання.

3. Рішення з інших питань, включаючи визначення додаткових категорій питань, що підлягають вирішенню більшістю у дві третини голосів, приймаються простою більшістю

присутніх і учасників голосування.

Стаття 19

Член Організації, за яким виникає заборгованість по сплаті Організації грошових внесків, втрачає право голосу в Генеральній Асамблеї, якщо сума його заборгованості дорівнює або перевищує суму внесків, що належать йому за два повних попередні роки. Проте Генеральна Асамблея може дозволити такому Члену Організації брати участь у голосуванні, якщо вона визнає, що прострочення платежу відбулося через незалежні від нього обставини.

Процедура

Стаття 20

Генеральна Асамблея збирається на чергові щорічні сесії та на такі спеціальні сесії, яких можуть вимагати обставини. Спеціальні сесії скликаються Генеральним Секретарем на вимогу Ради Безпеки або більшості Членів Організації.

Стаття 21

Генеральна Асамблея встановлює свої власні правила процедури. Вона обирає свого Голову на кожну сесію.

Стаття 22

Генеральна Асамблея має повноваження засновувати такі допоміжні органи, які вона вважатиме за необхідні для здійснення своїх функцій

РОЗДІЛ V РАДА БЕЗПЕКИ

Склад

Стаття 23

1. Рада Безпеки складається з п'ятнадцяти Членів Організації. Китайська Республіка, Франція, Союз Радянських Соціалістичних Республік, Об'єднане Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Сполучені Штати Америки є постійними членами Ради Безпеки. Генеральна Асамблея обирає десять інших Членів Організації як непостійних членів Ради Безпеки, приділяючи особливу та належну увагу насамперед ступеню участі Членів Організації в підтримці міжнародного миру й безпеки та у досягненні інших цілей Організації, а також справедливому географічному розподілу.

2. Непостійні члени Ради Безпеки обираються на дворічний термін. При перших виборах непостійних членів, після збільшення Ради Безпеки з одинадцяти до п'ятнадцяти, два із чотирьох додаткових членів обираються на термін в один рік. Член Ради Безпеки, що вибуває, не підлягає негайному переобранню.

3. Кожен член Ради Безпеки має одного представника.

Функції та Повноваження

Стаття 24

1. Для забезпечення швидких і ефективних дій Організації Об'єднаних Націй її Члени покладають на Раду Безпеки головну відповідальність за підтримку міжнародного миру й безпеки та погоджуються з тим, що при виконанні обов'язків, які випливають із цієї відповідальності, Рада Безпеки діє від їхнього імені.

2. При виконанні цих обов'язків Рада Безпеки діє відповідно до Цілей та Принципів

Об'єднаних Націй. Певні повноваження, надані Раді Безпеки для виконання цих обов'язків, викладені в Розділах VI, VII, VIII та XII.

3. Рада Безпеки подає на розгляд Генеральній Асамблеї щорічні доповіді і, в міру потреби, спеціальні доповіді.

Стаття 25

Члени Організації погоджуються, відповідно до даного Статуту, підкорятися рішенням Ради Безпеки й виконувати їх.

Стаття 26

З метою сприяння встановленню й підтримці міжнародного миру й безпеки з найменшим відволіканням світових людських сил і економічних ресурсів для справи озброєння, Рада Безпеки відповідає за формулювання, за допомогою Військово-Штабного Комітету, зазначеного в статті 47, планів створення системи регулювання озброєнь для подання на розгляд Членам Організації.

Голосування

Стаття 27

1. Кожен член Ради Безпеки має один голос.

2. Рішення Ради Безпеки з процедурних питань вважаються прийнятими, якщо за них подано голоси дев'яти членів Ради.

3. Рішення Ради Безпеки з усіх інших питань вважаються прийнятими, якщо за них подано голоси дев'яти членів Ради, включаючи голоси, які збігаються, всіх постійних членів Ради. Причому сторона, що бере участь у конфлікті, повинна утриматися від голосування при ухваленні рішення на підставі Розділу VI та на підставі пункту 3 статті 52.

Процедура

Стаття 28

1. Рада Безпеки організовується таким чином, щоб вона могла функціонувати безупинно. Для цього кожен член Ради Безпеки повинен бути завжди представлений у місці перебування Організації Об'єднаних Націй.

2. Рада Безпеки збирається на періодичні засідання, на яких кожний із його членів може за своїм бажанням бути представлений членом уряду або якимось іншим особливо призначеним представником. З Засідання Ради Безпеки можуть відбуватися не тільки в місці перебування Організації, але й у будь-якому іншому місці, що, на думку Ради, більше сприяє його роботі.

Стаття 29

Рада Безпеки може засновувати такі допоміжні органи, які вона вважатиме за необхідні для виконання своїх функцій. Стаття 30 Рада Безпеки встановлює власні правила процедури, включаючи порядок обрання свого Голови.

Стаття 31

Будь-який Член Організації, що не є членом Ради Безпеки, може взяти участь, без права голосу, в обговоренні будь-якого питання, внесеного до Ради Безпеки, у всіх тих випадках, коли Рада Безпеки вважає, що інтереси цього Члена Організації спеціально порушені. Стаття 32 Будь-який Член Організації, що не є членом Ради Безпеки, або будь-яка держава, що не є Членом Організації, якщо вони є сторонами у конфлікті, який розглядається Радою Безпеки, запрошуються взяти участь, без права голосу, в обговоренні, що стосується цього конфлікту. Рада Безпеки ставить такі умови для участі держави, що не є Членом Організації, які вона вважає справедливими.

РОЗДІЛ VI МИРНЕ РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ

Стаття 33

1. Сторони, що беруть участь у будь-якому конфлікті, продовження якого могло б загрожувати підтримці міжнародного миру й безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити конфлікт шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звертання до регіональних органів або угод чи інших мирних засобів на власний вибір.

2. Рада Безпеки, коли вважає за необхідне, вимагає від сторін розв'язання їхнього конфлікту за допомогою таких засобів.

Стаття 34

Рада Безпеки має повноваження розслідувати будь-який конфлікт або будь-яку ситуацію, що може призвести до міжнародних незгод або викликати суперечності, для визначення того, чи не може продовження цього конфлікту або ситуації загрожувати підтримці міжнародного миру й безпеки.

Стаття 35

1. Будь-який Член Організації може довести до відома Ради Безпеки або Генеральної Асамблеї про наявність будь-якого конфлікту або ситуації, що має характер, визначений статтею 34.

2. Держава, що не є Членом Організації, може довести до відома Ради Безпеки або Генеральної Асамблеї про будь-яку суперечку, в якій вона є стороною, якщо вона відносно цього конфлікту заздалегідь прийме на себе зобов'язання мирного розв'язання конфлікту, передбачені в цьому Статуті.

3. Розв'язання Генеральною Асамблеєю конфліктів, про які доведено до її відома на підставі даної статті, відбувається з урахуванням положень статей 11 та 12.

Стаття 36

1. Рада Безпеки має повноваження на будь-якій стадії конфлікту, що має характер, визначений статтею 33, або ситуації подібного характеру, рекомендувати належну процедуру або методи врегулювання. 2. Рада Безпеки бере до уваги будь-яку процедуру для розв'язання цього конфлікту, що вже була прийнята сторонами.

3. Надаючи рекомендації на підставі даної статті, Рада Безпеки бере також до уваги, що конфлікти юридичного характеру повинні, як загальне правило, передаватися сторонами в Міжнародний Суд відповідно до положень Статуту Суду.

Стаття 37

1. Якщо сторони у конфлікті, що має характер, визначений статтею 33, не розв'язують його за допомогою зазначених у цій статті засобів, вони передають її в Раду Безпеки.

2. Якщо Рада Безпеки вважає, що продовження даного конфлікту насправді могло б загрожувати підтримці міжнародного миру й безпеки, вона вирішує, чи діяти їй на підставі статті 36 або рекомендувати такі умови розв'язання конфлікту, які вона вважатиме за доцільні.

Стаття 38

Без шкоди для положень статей 33-37 Рада Безпеки має повноваження, якщо всі сторони-учасники будь-якого конфлікту про це просять, надавати сторонам рекомендації з метою мирного розв'язання цього конфлікту.

РОЗДІЛ VII

ДІЇ ЩОДО ЗАГРОЗИ МИРУ, ПОРУШЕНЬ МИРУ ТА АКТИВ АГРЕСІЇ

Стаття 39

Рада Безпеки визначає існування будь-якої загрози миру, будь-якого порушення миру або акту агресії та надає рекомендації або вирішує те, які дії варто почати у відповідності зі статтями 41 та 42 для підтримки або відновлення міжнародного миру й безпеки.

Стаття 40

Щоб запобігти погіршенню ситуації, Рада Безпеки має повноваження, перш ніж надавати рекомендації або вирішити про вжиття заходів, передбачених статтею 39, зажадати від зацікавлених сторін виконання тих тимчасових заходів, які вона вважатиме за необхідні або бажані. Такі тимчасові заходи не повинні завдавати збитку правам, домаганням або становищу зацікавлених сторін. Рада Безпеки належним чином ураховує невиконання цих тимчасових заходів.

Стаття 41

Рада Безпеки має повноваження вирішувати, які заходи, не пов'язані з використанням збройних сил, повинні застосовуватися для виконання її рішень, і вона може зажадати від Членів Організації застосування цих заходів. Ці заходи можуть включати повне або часткове припинення економічних відносин, залізничних, морських, повітряних, поштових, телеграфних, радіо або інших засобів сполучення, а також розрив дипломатичних відносин.

Стаття 42

Якщо Рада Безпеки вважатиме, що заходи, передбачені в статті 41, можуть виявитися недостатніми або вже виявилися недостатніми, вона має повноваження вжити такі дії повітряними, морськими або сухопутними силами, які виявляться необхідними для підтримки або відновлення міжнародного миру й безпеки. Такі дії можуть включати демонстрації сили, блокаду й інші операції повітряних, морських або сухопутних сил Членів Організації.

Стаття 43

1. Усі Члени Організації для того, щоб зробити свій внесок у справу підтримки міжнародного миру й безпеки, зобов'язуються надавати в розпорядження Ради Безпеки на її вимогу й відповідно до особливої угоди або угод необхідні для підтримки міжнародного миру й безпеки збройні сили, допомогу й відповідні засоби обслуговування, включаючи право проходу.

2. Така угода або угоди визначають чисельність і рід військ, ступінь їхньої готовності, їхнє загальне розташування та характер надаваних засобів обслуговування і допомоги. 3. Переговори про укладення угоди або угод проводяться в якомога коротший термін з ініціативи Ради Безпеки. Вони проводяться між Радою Безпеки та Членами Організації або між Радою Безпеки та групами Членів Організації і підлягають ратифікації державами, що підписали їх, відповідно до їхньої конституційної процедури.

Стаття 44

Коли Рада Безпеки вирішує застосувати силу, то перш ніж зажадати від Члена Організації, не представленого в Раді, надання збройних сил на виконання зобов'язань, прийнятих ним на підставі статті 43, вона запрошує цього Члена Організації, якщо він цього побажає, взяти участь у рішеннях Ради Безпеки щодо використання контингентів збройних сил цього Члена Організації.

Стаття 45

З метою забезпечення для Організації Об'єднаних Націй можливості вживати термінові військові заходи Члени Організації повинні тримати в стані негайної готовності контингенти національних військово-повітряних сил для спільних міжнародних примусових дій. Чисельність і ступінь готовності цих контингентів і плани їхніх спільних дій визначаються Радою Безпеки за допомогою Військово-Штабного Комітету в межах, зазначених в особливій угоді або угодах,

згаданих у статті 43.

Стаття 46

Плани застосування збройних сил складаються Радою Безпеки за допомогою Військово-Штабного Комітету.

Стаття 47

1. Військово-Штабний Комітет створюється для того, щоб давати поради й надавати допомогу Раді Безпеки з усіх питань, що стосуються військових потреб Ради Безпеки в справі підтримки міжнародного миру й безпеки, використання військ, наданих у її розпорядження, і командування ними, а також регулювання озброєнь і можливого роззброювання.

2. Військово-Штабний Комітет складається з Начальників Штабів постійних членів Ради Безпеки або їхніх представників. Будь-який Член Організації, не представлений постійно в Комітеті, запрошується Комітетом співробітничати з ним, якщо ефективне здійснення обов'язків Комітету вимагає участі цього Члена Організації в роботі Комітету.

3. Військово-Штабний Комітет, перебуваючи в підпорядкуванні Ради Безпеки, відповідає за стратегічне керівництво будь-якими збройними силами, наданими в розпорядження Ради Безпеки. Питання, що ставляться командуванню такими силами, повинні бути розроблені пізніше.

4. Військово-Штабний Комітет може, з дозволу Ради Безпеки й після консультування з належними регіональними органами, засновувати свої регіональні підкомітети.

Стаття 48

1. Дії, які потрібні для виконання рішень Ради Безпеки з метою підтримки міжнародного миру й безпеки, вживаються всіма Членами Організації або деякими з них, залежно від того, як це визначить Рада Безпеки.

2. Такі рішення виконуються Членами Організації безпосередньо, а також шляхом їхніх дій у відповідних міжнародних установах, членами яких вони є.

Стаття 49

Члени Організації повинні об'єднуватися для надання взаємної допомоги в проведенні заходів, рішення про які ухвалене Радою Безпеки.

Стаття 50

Якщо Радою Безпеки приймаються превентивні або примусові заходи проти якої-небудь держави, будь-яка інша держава, незалежно від того, чи є вона Членом Організації, перед якою постануть спеціальні економічні проблеми, що виникли через проведення вищезгаданих заходів, має право консультуватися з Радою Безпеки на предмет розв'язання таких проблем.

Стаття 51

Даний Статут жодним чином не зачіпає невід'ємного права на індивідуальну або колективну самооборону, якщо відбудеться збройний напад на Члена Організації, доти, поки Рада Безпеки не вдасться до заходів, необхідних для підтримки міжнародного миру й безпеки. Дії, вжиті Членами Організації при здійсненні цього права на самооборону, мають бути негайно повідомлені Раді Безпеки й жодним чином не повинні зачіпати повноважень і відповідальності Ради Безпеки, відповідно до цього Статуту, відносно вжиття в будь-який час таких дій, які вона вважатиме за необхідні для підтримки міжнародного миру й безпеки.

РОЗДІЛ VIII РЕГІОНАЛЬНІ УГОДИ

Стаття 52

1. Даний Статут жодним чином не перешкоджає існуванню регіональних угод або органів для розв'язання питань, що стосуються підтримки міжнародного миру й безпеки, які відповідають регіональним діям, за умови, що такі угоди або органи та їхня діяльність сумісні з Цілями й

Принципами Організації.

2. Члени Організації, що уклали такі угоди або складають такі органи, повинні докласти всіх зусиль для досягнення мирного розв'язання місцевих конфліктів за допомогою таких регіональних угод або таких регіональних органів до передачі цих конфліктів у Раду Безпеки.

3. Рада Безпеки повинна заохочувати розвиток застосування мирного розв'язання місцевих конфліктів за допомогою таких регіональних угод або таких регіональних органів або з ініціативи зацікавлених держав, або за своєю власною ініціативою.

4. Дана стаття жодним чином не заперечує застосування статей 34 і 35.

Стаття 53

1. Рада Безпеки використовує, де це доречно, такі регіональні угоди або органи для примусових дій під її керівництвом. Проте ніякі примусові дії не вживаються, в силу цих регіональних угод або регіональних органів, без повноважень від Ради Безпеки, за винятком заходів, передбачених статтею 107, проти будь-якої ворожої держави, як вона визначена в пункті 2 даної статті, або дій, передбачених у регіональних угодах, спрямованих проти поновлення агресивної політики з боку будь-якої такої держави до того часу, коли на Організацію, на прохання зацікавлених Урядів, може бути покладена відповідальність за попередження подальшої агресії з боку такої держави.

2. Термін “ворожа держава”, як він застосований у пункті 1 даної статті, стосується будь-якої держави, що протягом другої світової війни була ворогом кожної з держав, що підписали даний Статут.

Стаття 54

Рада Безпеки повинна бути завжди цілковито поінформована про дії, початі або намічувані в силу регіональних угод або регіональних органів, для підтримки міжнародного миру й безпеки.

РОЗДІЛ ІХ МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ І СОЦІАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Стаття 55

З метою створення умов стабільності та благополуччя, необхідних для мирних і дружніх відносин між націями, заснованих на повазі принципу рівноправності та самовизначення народів, Організація Об'єднаних Націй сприяє: а) підвищенню рівня життя, повній зайнятості населення, умовам економічного й соціального прогресу та розвитку; б) розв'язанню міжнародних проблем у галузі економічній, соціальній, охорони здоров'я і подібних проблем; міжнародному співробітництву в галузі культури й освіти; в) загальній повазі та дотриманню прав людини й основних свобод для всіх, без розрізнення раси, статі, мови й релігії.

Стаття 56

Усі Члени Організації зобов'язуються вживати спільні й самостійні дії в співробітництві з Організацією для досягнення цілей, зазначених у статті 55.

Стаття 57

1. Різні спеціалізовані установи, створені міжурядовими угодами й наділені широкою міжнародною, визначеною в їхніх установчих актах, відповідальністю в галузі економічній, соціальній, культури, освіти, охорони здоров'я та інших подібних, будуть поставлені у зв'язок з Організацією відповідно до положень статті 63.

2. Такі установи, які будуть поставлені зазначеним чином у зв'язок з Організацією, іменуються в наступних статтях “спеціалізовані установи”.

Стаття 58

Організація надає рекомендації з узгодження політики й діяльності спеціалізованих установ.

Стаття 59

Організація, у разі потреби, виявляє ініціативу в тому, щоб зацікавлені держави розпочали переговори про створення будь-яких нових спеціалізованих установ, що будуть потрібні для виконання цілей, зазначених у статті 55.

Стаття 60

Відповідальність за виконання функцій Організації, зазначених у цьому Розділі, покладається на Генеральну Асамблею і, під керівництвом Генеральної Асамблеї, на Економічну й Соціальну Раду, якій для цієї мети надаються повноваження, зазначені в Розділі X.

РОЗДІЛ X ЕКОНОМІЧНА Й СОЦІАЛЬНА РАДА

Склад

Стаття 61

1. Економічна й Соціальна Рада складається з п'ятдесяти чотирьох Членів Організації, що обираються Генеральною Асамблеєю.

2. З дотриманням положень, викладених у пункті 3, вісімнадцять членів Економічної та Соціальної Ради обираються щороку терміном на три роки. Член Ради, що вибуває, може бути переобраний негайно.

3. Під час перших виборів після збільшення числа членів Економічної та Соціальної Ради із двадцяти семи до п'ятдесяти чотирьох, на додачу до членів, що обираються замість дев'яти членів, термін повноважень яких минає наприкінці даного року, обираються двадцять сім додаткових членів. Термін повноважень дев'яти із двадцяти семи додаткових членів, обраних таким чином, минає наприкінці першого року, а термін повноважень інших дев'яти членів — наприкінці другого року, відповідно до постанови Генеральної Асамблеї.

4. Кожен член Економічної та Соціальної Ради має одного представника. Функції та Повноваження

Стаття 62

1. Економічна й Соціальна Рада має повноваження розпочинати дослідження і готувати доповіді з міжнародних питань в галузі економічній, соціальній, культури, освіти, охорони здоров'я і подібних до питань або спонукати до цього інших, а також надавати по кожному з цих питань рекомендації Генеральній Асамблеї, Членам Організації та зацікавленим спеціалізованим установам.

2. Рада має повноваження надавати рекомендації з метою заохочення поваги і дотримання прав людини та основних свобод для всіх.

3. Рада має повноваження готувати для подання до Генеральної Асамблеї проекти конвенцій з питань, що входять до її компетенції.

4. Рада має повноваження скликати, відповідно до запропонованих Організацією правил, міжнародні конференції з питань, що входять до її компетенції.

Стаття 63

1. Економічна й Соціальна Рада має повноваження вступати з кожною з зазначених у статті 57 установ в угоди, що визначають умови, на яких відповідні установи будуть поставлені у зв'язок з Організацією. Такі угоди підлягають затвердженню Генеральною Асамблеєю.

2. Рада має повноваження погоджувати діяльність спеціалізованих установ за допомогою консультацій з ними й рекомендацій таким установам, і за допомогою рекомендацій Генеральній Асамблеї та Членам Організації.

Стаття 64

1. Економічна й Соціальна Рада має повноваження вживати належних заходів для одержання від спеціалізованих установ регулярних доповідей. Рада має повноваження укласти угоди із Членами Організації та із спеціалізованими установами з метою одержання від них доповідей про дії, початі ними на виконання її власних рекомендацій та рекомендацій Генеральної Асамблеї з питань, що входять до її компетенції.

2. Рада має повноваження повідомляти Генеральній Асамблеї свої зауваження по цих доповідях.

Стаття 65

Економічна й Соціальна Рада має повноваження представляти Раді Безпеки інформацію і, за пропозицією Ради Безпеки, зобов'язана їй допомагати.

Стаття 66

1. Економічна й Соціальна Рада здійснює такі функції, які входять до її компетенції, у зв'язку з виконанням рекомендацій Генеральної Асамблеї.

2. Рада, за схваленням Генеральної Асамблеї, має повноваження виконувати роботи на прохання Членів Організації та на прохання спеціалізованих установ.

3. Рада повинна виконувати такі інші функції, які перелічені в інших частинах цього Статуту або які можуть бути покладені на неї Генеральною Асамблеєю.

Голосування

Стаття 67

1. Кожен член Економічної та Соціальної Ради має один голос.

2. Рішення Економічної та Соціальної Ради приймаються більшістю голосів членів Ради, що є присутніми і беруть участь у голосуванні.

Процедура

Стаття 68

Економічна й Соціальна Рада створює комісії в економічній і соціальній галузях та із заохочення прав людини, а також такі інші комісії, які можуть знадобитися для виконання її функцій. Стаття 69 Економічна й Соціальна Рада запрошує будь-якого Члена Організації брати участь без права голосу в обговоренні нею будь-якого питання, що становить особливий інтерес для даного Члена Організації.

Стаття 70

Економічна й Соціальна Рада має повноваження проводити заходи для участі без права голосу представників спеціалізованих установ в обговоренні питань у Раді або у створених нею комісіях, а також для участі представників Ради в обговоренні питань у спеціалізованих установах.

Стаття 71

Економічна й Соціальна Рада має повноваження проводити належні заходи для консультації з неурядовими організаціями, зацікавленими в питаннях, що входять до її компетенції. Такі заходи можуть бути погоджені з міжнародними організаціями, а у разі потреби з національними організаціями після консультації із зацікавленим Членом Організації.

Стаття 72

1. Економічна й Соціальна Рада встановлює свої власні правила процедури, включаючи порядок обрання свого Голови.

2. Економічна й Соціальна Рада скликається в міру потреби, у відповідності зі своїми правилами, які повинні включати положення про скликання засідань на вимогу більшості її членів.

РОЗДІЛ XI ДЕКЛАРАЦІЯ ЩОДО НЕСАМОВРЯДНИХ ТЕРИТОРІЙ

Стаття 73

Члени Організації Об'єднаних Націй, які несуть або приймають на себе відповідальність за управління територіями, народи яких ще не досягли повного самоврядування, визнають той принцип, що інтереси населення цих територій є першорядними, і, як священний обов'язок, приймають зобов'язання максимально сприяти благополуччю населення цих територій у рамках системи міжнародного миру й безпеки, встановленої даним Статутом, і з цією метою: а) забезпечувати, дотримуючись належної поваги до культури зазначених народів, їх політичний, економічний і соціальний прогрес, прогрес у галузі освіти, справедливе поводження з ними й захист їх від зловживань; б) розвивати самоврядування, враховувати належним чином політичні прагнення цих народів і допомагати їм у прогресивному розвитку їх вільних політичних інститутів у відповідності зі специфічними обставинами, властивими кожній території та її народам, і з їхніми різними шаблонами розвитку; в) зміцнювати міжнародний мир і безпеку; г) сприяти розвитку творчих заходів, заохочувати дослідження та співробітничати один з одним і, де й коли це доречно, зі спеціалізованими міжнародними організаціями заради практичного досягнення викладених у даній статті соціальних, економічних і наукових цілей; д) регулярно передавати Генеральному Секретареві для інформації та з таким обмеженням, яке може знадобитися з міркувань безпеки й конституційного порядку, статистичну та іншу інформацію спеціального характеру, що стосується економічних і соціальних умов, а також умов освіти на територіях, за які вони несуть відповідальність, крім тих територій, що на них поширюється дія Розділів XII та XIII.

Стаття 74

Члени Організації також погоджуються, що їхня політика відносно територій, на які поширюється дія даного Розділу, повинна бути заснована не менш, ніж відносно їх метрополій, на загальному принципі добросусідства, з належним урахуванням інтересів і благополуччя іншого світу, в соціальних та економічних справах і торгівлі.

РОЗДІЛ XII МІЖНАРОДНА СИСТЕМА ОПІКИ

Стаття 75

Організація Об'єднаних Націй створює під своїм керівництвом міжнародну систему опіки для керування тими територіями, які можуть бути включені в неї подальшими індивідуальними угодами, і для спостереження за цими територіями. Ці території іменуються далі "території під опікою". Стаття 76 Основні завдання системи опіки, відповідно до Цілей Організації Об'єднаних Націй, викладених в статті 1 цього Статуту, полягають у тому, щоб: а) зміцнювати міжнародний мир і безпеку; б) сприяти політичному, економічному й соціальному прогресу населення територій під опікою, його поступу в галузі освіти і його прогресивному розвитку в напрямку до самоврядування або незалежності, як це може виявитися відповідним для специфічних умов кожної території та її народів і маючи на увазі вільно виражене бажання цих народів, і як це може бути передбачено умовами кожної угоди про опіку; в) заохочувати дотримання прав людини й основних свобод для всіх, без розрізнення раси, статі, мови, релігії, і заохочувати визнання

взаємозалежності народів світу; г) забезпечувати рівне відношення до Членів Організації та їхніх громадян у галузі соціальних, економічних і торговельних питань, а також рівне відношення до них у відправленні правосуддя без шкоди для досягнення вищевикладених завдань і за умови дотримання положень статті 80.

Стаття 77

1. Система опіки поширюється на такі території з нижчеперелічених категорій, які можуть бути включені до неї угодами про опіку: а) території, що нині перебувають під мандатом; б) території, які можуть бути відокремлені від ворожих держав у результаті другої світової війни; в) території, добровільно включені в систему опіки державами, відповідальними за їхнє управління.

2. Питання про те, які з територій перелічених вище категорій повинні бути включені в систему опіки і на яких умовах, буде предметом подальшої угоди. Стаття 78 Система опіки не поширюється на країни, що стали Членами Організації, відносини між якими повинні ґрунтуватися на повазі принципу суверенної рівності.

Стаття 79

Умови опіки для кожної території, що підлягає включенню в систему опіки, у тому числі всі зміни й виправлення, визначаються угодами безпосередньо зацікавлених держав, включаючи країни-мандатарії, в тому випадку, якщо території перебувають під мандатом одного із Членів Організації, і затверджуються, як передбачено в статтях 83 та 85.

Стаття 80

1. За винятком випадків, які можуть бути погоджені в індивідуальних угодах про опіку, укладених відповідно до статей 77, 79 та 81, що включають кожну територію в систему опіки, і надалі до укладення таких угод, ніщо в даному Розділі не повинно тлумачитися як зміна якимось чином будь-яких прав будь-яких держав або будь-яких народів або умов існуючих міжнародних угод, учасниками яких можуть бути відповідно Члени Організації.

2. Пункт 1 даної статті не повинен тлумачитися як такий, що дає підстави для затримки або відстрочки переговорів і укладення угод про включення підмандатних та інших територій у систему опіки, як це передбачено в статті 77.

Стаття 81

Угода про опіку в кожному випадку повинна включати умови, на яких буде управлятися територія під опікою, а також визначати владу, що буде здійснювати управління територією під опікою. Така влада, далі називається керівною владою, може представляти собою одну або більше держав чи Організацію Об'єднаних Націй, як таку.

Стаття 82

У будь-якій угоді про опіку може визначатися стратегічний район або райони, які можуть включати частину або всю територію під опікою, на яку поширюється угода, без шкоди для будь-якої особливої угоди або угод, укладених на підставі статті 43.

Стаття 83

1. Усі функції Організації Об'єднаних Націй, що стосуються стратегічних районів, включаючи затвердження умов угод про опіку та їхніх змін або виправлень до них, здійснюються Радою Безпеки.

2. Основні цілі, викладені в статті 76, стосуються народу кожного зі стратегічних районів

3. Рада Безпеки, дотримуючись умов угод про опіку й без шкоди для вимог безпеки, користується допомогою Ради з Опіки для виконання тих функцій Організації Об'єднаних Націй, відповідно до системи опіки, які стосуються політичних, економічних і соціальних питань, а також питань у галузі освіти в стратегічних районах.

Стаття 84

Обов'язком керівної влади є забезпечення того, щоб територія під опікою відігравала свою роль у підтримці міжнародного миру й безпеки. Із цією метою керівна влада має повноваження

використати добровільні збройні сили, засоби обслуговування та допомоги території під опікою при виконанні зобов'язань, прийнятих щодо цього керівною владою перед Радою Безпеки, а також для місцевої оборони і підтримки закону й порядку в межах території під опікою.

Стаття 85

1. Функції Організації Об'єднаних Націй відносно угод про опіку для всіх районів, не віднесених до числа стратегічних, включаючи затвердження умов угод про опіку та їхніх змін або виправлень до них, здійснюються Генеральною Асамблеєю. 2. Рада з Опіки, що діє під керівництвом Генеральної Асамблеї, допомагає Генеральній Асамблеї у виконанні цих функцій.

РОЗДІЛ XIII РАДА З ОПІКИ

Склад

Стаття 86

1. Рада з Опіки складається з таких Членів Організації Об'єднаних Націй: а) тих Членів Організації, які управляють територіями під опікою; б) тих Членів Організації, поіменованих у статті 23, які не управляють територіями під опікою; в) такого числа інших Членів Організації, обраних Генеральною Асамблеєю на трирічний термін, яке може виявитися необхідним для забезпечення того, щоб загальне число членів Ради з Опіки розподілялося порівну між Членами Організації, що управляють і не управляють територіями під опікою.

2. Кожен Член Ради з Опіки призначить одну особливо кваліфіковану особу, що буде його представником у Раді з Опіки. Функції та Повноваження Стаття 87 Генеральна Асамблея та Рада з Опіки, що перебуває під її керівництвом, виконуючи свої функції, мають право: а) розглядати звіти, надані керівною владою; б) приймати петиції й розглядати їх, консультуючись із керівною владою; в) влаштовувати періодичні відвідування відповідних територій під опікою в погоджені з керівною владою строки; г) вживати згадані та інші дії відповідно до умов угод про опіку. Стаття 88 Рада з Опіки розробляє анкету щодо політичного, економічного й соціального прогресу населення кожної території під опікою, а також його прогресу в галузі освіти, а керівна влада кожної території під опікою, що входить до компетенції Генеральної Асамблеї, представляє останні щорічні доповіді на основі цієї анкети.

Голосування

Стаття 89

1. Кожен член Ради з Опіки має один голос.
2. Рішення Ради з Опіки приймаються більшістю голосів присутніх і членів, що беруть участь у голосуванні, Ради.

Процедура

Стаття 90

1. Рада з Опіки приймає свої власні правила процедури, включаючи порядок обрання свого Голови.
2. Засідання Ради з Опіки скликаються в міру потреби відповідно до її правил процедури, які повинні передбачати скликання засідань на вимогу більшості членів Ради.

Стаття 91

Рада з Опіки користується у відповідних випадках допомогою Економічної та Соціальної Ради й спеціалізованих установ відносно питань, у яких вони відповідно зацікавлені.

РОЗДІЛ XIV МІЖНАРОДНИЙ СУД

Стаття 92

Міжнародний Суд є головним судовим органом Організації Об'єднаних Націй. Він діє відповідно до прикладеного Статуту, що заснований на Статуті Постійної Палати Міжнародного Правосуддя і утворює невід'ємну частину цього Статуту.

Стаття 93

1. Усі Члени Організації є *ipso facto* учасниками Статуту Міжнародного Суду.
2. Держава, що не є Членом Організації, може стати учасником Статуту Міжнародного Суду на умовах, які визначаються в кожному окремому випадку, Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки.

Стаття 94

1. Кожен Член Організації зобов'язується виконати рішення Міжнародного Суду по тій справі, в якій він є стороною.
2. У випадку, якщо якась сторона у справі не виконає зобов'язання, покладене на неї рішенням Суду, інша сторона може звернутися в Раду Безпеки, що може, якщо визнає це за необхідне, надати рекомендації або ухвалити рішення про вжиття заходів для приведення рішення у виконання.

Стаття 95

Даний Статут жодним чином не перешкоджає Членам Організації доручати розв'язання своїх розбіжностей іншим судам у силу вже існуючих угод або таких, які можуть бути укладені в майбутньому.

Стаття 96

1. Генеральна Асамблея або Рада Безпеки можуть запитувати від Міжнародного Суду консультативні висновки з будь-якого юридичного питання.
2. Інші органи Організації Об'єднаних Націй і спеціалізовані установи, яким Генеральна Асамблея може дати в будь-який час дозвіл на це, також можуть запитувати консультативні висновки Суду з юридичних питань, що виникають в межах їхнього кола діяльності.

РОЗДІЛ XV СЕКРЕТАРІАТ

Стаття 97

Секретаріат складається з Генерального Секретаря і такого персоналу, що може знадобитися для Організації. Генеральний Секретар призначається Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки. Генеральний Секретар є головною адміністративною посадовою особою Організації.

Стаття 98

Генеральний Секретар діє в цій якості на всіх засіданнях Генеральної Асамблеї, Ради Безпеки, Економічної та Соціальної Ради і Ради з Опіки та виконує такі інші функції, які покладаються на нього цими органами. Генеральний Секретар представляє Генеральній Асамблеї щорічний звіт про роботу Організації.

Стаття 99

Генеральний Секретар має право доводити до відома Ради Безпеки будь-які питання, які, на його думку, можуть загрожувати підтримці міжнародного миру й безпеки.

Стаття 100

1. При виконанні своїх обов'язків Генеральний Секретар і персонал Секретаріату не

повинні запитувати або одержувати вказівки від будь-якого уряду або влади, сторонньої для Організації. Вони повинні утримуватися від будь-яких дій, що могли б позначитися на їхньому становищі як міжнародних посадових осіб, відповідальних тільки перед Організацією.

2. Кожен Член Організації зобов'язується поважати суто міжнародний характер обов'язків Генерального Секретаря і персоналу Секретаріату й не намагатися чинити на них вплив при виконанні ними своїх обов'язків.

Стаття 101

1. Персонал Секретаріату призначається Генеральним Секретарем, відповідно до правил, установлених Генеральною Асамблеєю.

2. Належний персонал виділяється для постійної роботи в Економічну й Соціальну Раду, у Раду з Опіки і, в міру потреби, в інші органи Організації. Цей персонал становить частину Секретаріату.

3. При прийомі на службу й визначенні умов служби варто керуватися, головним чином, необхідністю забезпечити високий рівень працездатності, компетентності та сумлінності. Належну увагу варто приділяти важливості добору персоналу на якомога ширшій географічній основі.

РОЗДІЛ XVI РІЗНІ ПОСТАНОВИ

Стаття 102

1. Будь-який договір і будь-яка міжнародна угода, укладені будь-яким Членом Організації після вступу в силу цього Статуту, повинні бути за першої нагоди зареєстровані в Секретаріаті і ним опубліковані.

2. Жодна із сторін у будь-якому такому договорі або міжнародній угоді, не зареєстрованій відповідно до пункту 1 даної статті, не може посилаватися на такий договір або угоду в жодному з органів Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 103

У тому випадку, коли зобов'язання Членів Організації за даним Статутом виявляються в суперечності з їхніми зобов'язаннями за якоюсь іншою міжнародною угодою, переважну силу мають зобов'язання за цим Статутом.

Стаття 104

Організація Об'єднаних Націй користується на території кожного із своїх Членів такою правоздатністю, що може виявитися необхідною для виконання її функцій та досягнення її цілей.

Стаття 105

1. Організація Об'єднаних Націй користується на території кожного із своїх Членів такими привілеями та імунітетами, які необхідні для досягнення її цілей.

2. Представники Членів Організації та її посадових осіб також користуються привілеями й імунітетами, які необхідні для самостійного виконання ними своїх функцій, пов'язаних з діяльністю Організації.

3. Генеральна Асамблея може надавати рекомендації для визначення деталей застосування пунктів 1 і 2 даної статті, а також може пропонувати Членам організації конвенції для цієї цілі.

РОЗДІЛ XVII ЗАХОДИ ЩОДО БЕЗПЕКИ У ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД

Стаття 106

Надалі й до вступу в силу таких згаданих у статті 43 особливих угод, які, на думку Ради

Безпеки, дають їй можливість почати здійснення своїх обов'язків, відповідно до статті 42, учасники Декларації Чотирьох Держав, підписаної в Москві 30 жовтня 1943 р., і Франція, будуть, відповідно до положень пункту 5 цієї Декларації, консультиватися один з одним і, якщо буде потреба, з іншими Членами Організації з метою таких спільних дій від імені Організації, які можуть виявитися необхідними для підтримки міжнародного миру й безпеки.

Стаття 107

Даний Статут жодним чином не позбавляє юридичної чинності дії, розпочаті або санкціоновані в результаті другої світової війни відповідальними за такі дії урядами, відносно будь-якої держави, що протягом другої світової війни була ворогом кожної з держав, що підписали даний Статут, а також не перешкоджає таким діям.

РОЗДІЛ XVIII ВИПРАВЛЕННЯ

Стаття 108

Виправлення до цього Статуту набувають чинності для всіх Членів Організації після того, як вони прийняті двома третинами голосів членів Генеральної Асамблеї та ратифіковані, відповідно до їхньої конституційної процедури, двома третинами Членів Організації, включаючи всіх постійних членів Ради Безпеки.

Стаття 109

1. З метою перегляду цього Статуту може бути скликана Генеральна конференція Членів Організації Об'єднаних Націй у термін і в місці, які мають бути визначені двома третинами голосів членів Генеральної Асамблеї та голосами будь-яких дев'яти членів Ради Безпеки. Кожен Член Організації буде мати на Конференції один голос.

2. Будь-яка зміна цього Статуту, рекомендована двома третинами голосів учасників Конференції, набуватиме чинності після ратифікації, відповідно до їхньої конституційної процедури, двома третинами Членів Організації, включаючи всіх постійних членів Ради Безпеки.

3. Якщо така Конференція не відбудеться до десятої щорічної сесії Генеральної Асамблеї, починаючи із вступу цього Статуту в силу, пропозиція скликати таку Конференцію включається до порядку денного цієї сесії Генеральної Асамблеї, і Конференція скликається, якщо це буде вирішено простою більшістю голосів членів Генеральної Асамблеї та голосами будь-яких семи членів Ради Безпеки.

РОЗДІЛ XIX РАТИФІКАЦІЯ ТА ПІДПИСАННЯ

Стаття 110

1. Даний Статут підлягає ратифікації його державами, що підписали його, відповідно до їхньої конституційної процедури.

2. Ратифікаційні грамоти повинні здаватися на зберігання Уряду Сполучених Штатів Америки, який сповіщатиме про здавання на зберігання кожної грамоти всі держави, що підписали Статут, а також Генерального Секретаря Організації, коли він буде призначений.

3. Даний Статут набере чинності після здавання на зберігання ратифікаційних грамот Китайською Республікою, Францією, Союзом Радянських Соціалістичних Республік, Об'єднаним Королівством Великобританії та Північної Ірландії, Сполученими Штатами Америки й більшістю інших держав, що підписали Статут. Після цього Урядом Сполучених Штатів Америки буде складений протокол про здавання на зберігання ратифікаційних грамот, копії з якого будуть розіслані всім державам, що підписали Статут.

4. Держави, що підписали даний Статут, які ратифікують його після того, як він набере

чинності, стануть Первісними Членами Організації Об'єднаних Націй від дня здавання ними на зберігання своїх відповідних ратифікаційних грамот.

Стаття 111

Даний Статут, китайський, французький, російський, англійський та іспанський тексти якого є автентичними, зберігатиметься в архіві Уряду Сполучених Штатів Америки. Цей Уряд перепроводжує копії Статуту, належним чином завірені, Урядам усіх інших його держав, що підписали. На посвідчення чого представники Урядів Об'єднаних Націй підписали Даний Статут.

Складено в місті Сан-Франциско, червня двадцять шостого дня, тисяча дев'ятсот сорок п'ятого року.

СТАТУТ МІЖНАРОДНОГО СУДУ

Стаття 1

Международный Суд, учрежденный Уставом Объединенных Наций в качестве главного судебного органа Объединенных Наций, образуется и действует в соответствии с нижеследующими постановлениями настоящего Статута.

ГЛАВА I ОРГАНИЗАЦИЯ СУДА

Стаття 2

Суд состоит из коллегии независимых судей, избранных, вне зависимости от их гражданства, из числа лиц высоких моральных качеств, удовлетворяющих требованиям, предъявляемым в их странах для назначения на высшие судебные должности, или являющихся юристами с признанным авторитетом в области международного права.

Стаття 3

1. Суд состоит из пятнадцати членов, причем в его составе не может быть двух граждан одного и того же государства.

2. Лицо, которое можно рассматривать, в применении к составу Суда, как гражданина более чем одного государства, считается гражданином того государства, в котором он обычно пользуется своими гражданскими и политическими правами.

Стаття 4

1. Члены Суда избираются Генеральной Ассамблеей и Советом Безопасности из числа лиц, внесенных в список по предложению национальных групп Постоянной Палаты Третейского Суда, согласно нижеследующим положениям.

2. Что касается Членов Объединенных Наций, не представленных в Постоянной Палате Третейского Суда, то кандидаты выставляются национальными группами, назначенными для этой цели их правительствами, с соблюдением условий, установленных для Членов Постоянной Палаты Третейского Суда статьей 44 Гаагской Конвенции 1907 года о мирном решении международных столкновений.

3. Условия, на которых государство-участник настоящего Статута, но не входящее в состав Объединенных Наций, может участвовать в избрании членов Суда, определяются, при отсутствии особого соглашения, Генеральной Ассамблеей по рекомендации Совета Безопасности.

Стаття 5

1. Не позднее чем за три месяца до дня выборов Генеральный Секретарь Объединенных Наций обращается к членам Постоянной Палаты Третейского Суда, принадлежащим к государствам-участникам настоящего Статута, и к членам национальных групп, назначенных в

порядке пункта 2 статьи 4, с письменным предложением о том, чтобы каждая национальная группа указала, в течение определенного срока, кандидатов, могущих принять на себя обязанности членов Суда.

2. Никакая группа не может выставить более четырех кандидатов, причем не более двух кандидатов могут состоять в гражданстве государства, представляемого группой. Число кандидатов, выставленных группой, ни в коем случае не может превышать более чем вдвое число мест, подлежащих заполнению.

Статья 6

Рекомендуется, чтобы каждая группа до выставления кандидатур запрашивала мнение высших судебных установлений, юридических факультетов, правовых высших учебных заведений и академий своей страны, а также национальных отделений международных академий, занимающихся изучением права.

Статья 7

1. Генеральный Секретарь составляет в алфавитном порядке список всех лиц, чьи кандидатуры были выставлены. Кроме случая, предусмотренного в пункте 2 статьи 12, тольколица, внесенные в этот список, могут быть избраны.

2. Генеральный Секретарь представляет этот список Генеральной Ассамблее и Совету Безопасности.

Статья 8

Генеральная Ассамблея и Совет Безопасности приступают к выборам членов Суда независимо друг от друга.

Статья 9

При избрании избиратели должны иметь в виду, что не только каждый избранный в отдельности должен удовлетворять требованиям, но и весь состав судей в целом должен обеспечить представительство главнейших форм цивилизации и основных правовых систем мира.

Статья 10

1. Избранными считаются кандидаты, получившие абсолютное большинство голосов и в Генеральной Ассамблее, и в Совете Безопасности.

2. Любое голосование в Совете Безопасности как при выборах судей, так и при назначении членов согласительной комиссии, предусмотренной статьей 12, производится без всякого различия между постоянными и непостоянными членами Совета Безопасности.

3. В случае, если бы абсолютное большинство голосов было подано и в Генеральной Ассамблее, и в Совете Безопасности более чем за одного гражданина того же государства, избранным считается лишь старший по возрасту.

Статья 11

Если после первого заседания, созванного для выборов, одно или несколько мест окажутся незаполненными, состоится второе, а в случае надобности и третье заседание.

Статья 12

1. Если после третьего заседания одно или несколько мест окажутся незаполненными, то в любое время, по требованию либо Генеральной Ассамблеи, либо Совета Безопасности, может быть созвана согласительная комиссия в составе шести членов: трех по назначению Генеральной Ассамблеи и трех по назначению Совета Безопасности, для избрания абсолютным большинством голосов одного лица на каждое еще свободное место и представления его кандидатуры на усмотрение Генеральной Ассамблеи и Совета Безопасности.

2. Если согласительная комиссия единогласно остановится на кандидатуре какого-либо лица, удовлетворяющего предъявляемым требованиям, его имя может быть включено в список, хотя бы оно и не было внесено в кандидатские списки, предусмотренные статьей 7.

3. Если согласительная комиссия придет к убеждению, что выборы не могут состояться, тогда члены Суда, уже избранные, приступают в срок, определяемый Советом Безопасности, к заполнению свободных мест путем избрания членов Суда из числа кандидатов, за которых были поданы голоса либо Генеральной Ассамблее, либо в Совете Безопасности.

4. В случае равенства голосов судей голос старшего по возрасту дает перевес.

Статья 13

1. Члены Суда избираются на девять лет и могут быть переизбраны, с тем, однако, что срок полномочий пяти судей первого состава Суда истекает через три года, а срок полномочий еще пяти судей – через шесть лет.

2. Генеральный Секретарь немедленно по окончании первых выборов определяет по жребию, кто из судей считается избранным на указанные выше первоначальные сроки в три года и в шесть лет.

3. Члены Суда продолжают исполнять свою должность впредь до замещения они обязаны закончить начатые дела.

4. В случае подачи членом Суда заявления об отставке это заявление адресуется Председателю Суда для передачи Генеральному Секретарю. По получении последним заявления место считается вакантным.

Статья 14

Открывшиеся вакансии заполняются тем же порядком, который установлен для первых выборов, с соблюдением нижеследующего правила: в течение месяца после открытия вакансии Генеральный Секретарь приступает к посылке приглашений, предусмотренных статьей 5, а день выборов устанавливается Советом Безопасности.

Статья 15

Член Суда, избранный взамен члена, срок полномочий которого еще не истек, остается в должности до истечения срока полномочий своего предшественника.

Статья 16

1. Члены Суда не могут исполнять никаких политических или административных обязанностей и не могут посвящать себя никакому другому занятию профессионального характера.

2. Сомнения по настоящему вопросу разрешаются определением Суда.

Статья 17

1. Никто из членов Суда не может исполнять обязанностей представителя, поверенного или адвоката ни в каком деле.

2. Никто из членов Суда не может участвовать в разрешении какого-либо дела, в котором он ранее участвовал в качестве председателя, поверенного или адвоката одной из сторон, или члена национального или международного суда, следственной комиссии или в каком-либо ином качестве.

3. Сомнения по настоящему вопросу разрешаются определением Суда.

Статья 18

1. Член Суда не может быть отрешен от должности, кроме случая, когда, по единогласному мнению прочих членов, он перестает удовлетворять предъявляемым требованиям.

2. Об этом Генеральный Секретарь официально уведомляется Секретарем Суда.

3. По получению этого уведомления место считается вакантным.

Статья 19

Члены Суда при исполнении ими судебных обязанностей пользуются дипломатическими привилегиями и иммунитетами.

Статья 20

Каждый член Суда обязан до вступления в должность сделать в открытом заседании Суда

торжественное заявление, что он будет отправлять свою должность беспристрастно и добросовестно.

Статья 21

1. Суд избирает Председателя и Вице-Председателя на три года. Они могут быть переизбраны.

2. Суд назначает своего Секретаря и может принять меры для назначения таких других должностных лиц, которые могут оказаться необходимыми.

Статья 22

1. Местопребыванием Суда является Гаага. Это, однако, не препятствует Суду заседать и выполнять свои функции в других местах во всех случаях, когда Суд найдет это желательным.

2. Председатель и Секретарь Суда должны проживать в месте пребывания Суда.

Статья 23

1. Суд заседает постоянно за исключением судебных вакансий, сроки и длительность которых устанавливаются Судом.

2. Члены Суда имеют право на периодический отпуск, время и продолжительность которого определяются Судом, причем принимается во внимание расстояние от Гааги до постоянного места жительства каждого судьи на родине.

3. Члены Суда обязаны быть в распоряжении Суда во всякое время, за исключением времени нахождения в отпуске и отсутствия по причине болезни или по иным серьезным основаниям, должным образом объясненным Председателю.

Статья 24

1. Если по какой-либо особой причине член Суда считает, что он не должен участвовать в разрешении определенного дела, он сообщает об этом Председателю.

2. Если Председатель находит, что какой-либо из членов Суда не должен по какой-либо особой причине участвовать в заседании по определенному делу, он предупреждает его об этом.

3. Если при этом возникает разногласие между членом Суда и Председателем, то оно разрешается определением Суда.

Статья 25

1. Кроме случаев, специально предусмотренных в настоящем Статуте, Суд заседает в полном составе.

2. При условии, что число судей, имеющихся на лицо для образования Суда, не меньше одиннадцати, Регламент Суда может предусмотреть, что один или несколько судей могут быть, в зависимости от обстоятельств, освобождены по очереди от участия в заседаниях.

3. Кворум в девять судей достаточен для образования судебного присутствия.

Статья 26

1. Суд может, по мере надобности, образовать одну или несколько камер, в составе трех или более судей, по усмотрению Суда для разбора определенных категорий дел, например трудовых дел и дел, касающихся транзита и связи.

2. Суд может в любое время образовать камеру для разбора определенного дела. Числосудей, образующих такую камеру, определяется Судом с одобрения сторон.

3. Дела заслушиваются и разрешаются камерами, предусмотренными настоящей статьей, если стороны об этом просят.

Статья 27

Решение, постановленное одной из камер, предусмотренных в статьях 26 и 29, считается вынесенным самим Судом.

Статья 28

Камеры, предусмотренные статьями 26 и 29, могут, с согласия сторон, заседать и выполнять свои функции в других местах, помимо Гааги.

Статья 29

В целях ускорения решения дел Суд ежегодно образует камеру в составе пяти судей, которая, по просьбе сторон, может рассматривать и разрешать дела в порядке упрощенного судопроизводства. Для замены судей, которые признают для себя невозможным принять участие в заседаниях, выделяются дополнительно два судьи.

Статья 30

1. Суд составляет Регламент, определяющий порядок выполнения им своих функций. Суд, в частности, устанавливает правила судопроизводства.

2. В Регламенте Суда может быть предусмотрено участие в заседаниях Суда или его камер ассессоров без права решающего голоса.

Статья 31

1. Судьи, состоящие в гражданстве каждой из сторон, сохраняют право участвовать в заседаниях по производящемуся в Суде делу.

2. Если в составе судебного присутствия находится судья, состоящий в гражданстве одной страны, любая другая сторона может избрать для участия в присутствии в качестве судьи лицо по своему выбору. Это лицо избирается преимущественно из числа тех лиц, которые выдвигались в качестве кандидатов, в порядке, предусмотренном в статьях 4 и 5.

3. Если в составе судебного присутствия нет ни одного судьи, состоящего в гражданстве сторон, то каждая из этих сторон может избрать судью в порядке, предусмотренном в пункте 2 настоящей статьи.

4. Постановления настоящей статьи применяются к случаям, предусмотренным в статьях 26 и 29. В таких случаях Председатель просит одного или, в случае надобности, двух членов Суда из состава камеры уступить свое место членам Суда, состоящим в гражданстве заинтересованных сторон, либо, при отсутствии таковых или в случае невозможности присутствовать, судьям, специально избранным сторонами.

5. Если у нескольких сторон имеется общий вопрос, то они, поскольку это касается применения предыдущих постановлений, рассматриваются как одна сторона. В случае сомнений по этому вопросу они разрешаются определением Суда.

6. Судьи, избранные согласно изложенному в пунктах 2, 3 и 4 настоящей статьи, должны удовлетворять условиям, требуемым статьей 2 и пунктом 2 статьи 17 и статьями 20 и 24 настоящего Статута. Они участвуют в принятии решений на равных правах с их коллегами.

Статья 32

1. Члены Суда получают годовой оклад.

2. Председатель получает особую годовую прибавку.

3. Вице-Председатель получает особую прибавку за каждый день, когда он исполняет обязанности Председателя.

4. Избранные в порядке статьи 31 судьи, не являющиеся членами Суда, получают вознаграждение за каждый день выполнения ими своих функций.

5. Эти оклады, прибавки и вознаграждение устанавливаются Генеральной Ассамблеей. Они не могут быть уменьшены в течение срока службы.

6. Оклад Секретаря Суда устанавливается Генеральной Ассамблеей по представлению Суда.

7. Правила, установленные Генеральной Ассамблеей, определяют условия, на которых членам Суда и Секретарю Суда назначаются пенсии при выходе их в отставку, равно как и условия, на которых члены и Секретарь Суда получают возмещение своих путевых расходов.

8. Указанные выше оклады, прибавки и вознаграждение освобождаются от всякого обложения.

Статья 33

Объединенные Нации несут расходы Суда в порядке, определяемом Генеральной Ассамблеей.

ГЛАВА II КОМПЕТЕНЦИЯ СУДА

Статья 34

1. Только государства могут быть сторонами по делам, разбираемым Судом.
2. На условиях своего Регламента и в соответствии с ним Суд может запрашивать у публичных международных организаций информацию, относящуюся к делам, находящимся на его рассмотрении, а также получает подобную информацию, представляемую указанными организациями по их собственной инициативе.
3. Когда по делу, разбираемому Судом, ему надлежит дать толкование учредительному документу какой-либо публичной международной организации или международной конвенции, заключенной в силу такого документа, Секретарь Суда уведомляет данную публичную международную организацию и препровождает ей копии всего письменного производства.

Статья 35

1. Суд открыт для государств, являющихся участниками настоящего Статута.
2. Условия, на которых Суд открыт для других государств, определяются Советом Безопасности, с соблюдением особых постановлений, содержащихся в действующих договорах; эти условия ни в коем случае не могут поставить стороны в неравное положение перед Судом.
3. Когда государство, не состоящее Членом Объединенных Наций, является стороной в деле, Суд определяет сумму, которую эта сторона должна внести на покрытие расходов Суда. Это постановление не применяется, если данное государство уже участвует в расходах Суда.

Статья 36

1. К ведению Суда относятся все дела, которые будут переданы ему сторонами, и все вопросы, специально предусмотренные Уставом Объединенных Наций или действующими договорами и конвенциями.
2. Государства-участники настоящего Статута могут в любое время заявить, что они признают без особого о том соглашения, *ipso facto*, в отношении любого иного государства, принявшего такое же обязательство, юрисдикцию Суда обязательной по всем правовым спорам, касающимся:
  - а) толкования договора;
  - б) любого вопроса международного права;
  - в) наличия факта, который если он будет установлен, представит собой нарушение международного обязательства;
  - г) характера и размеров возмещения, причитающегося за нарушение международного обязательства.
3. Вышеуказанные заявления могут быть безусловными, или на условиях взаимности со стороны тех или иных государств, или же на определенное время.
4. Такие заявления сдаются на хранение Генеральному Секретарю, который препровождает копии таковых участникам настоящего Статута и Секретарю Суда.
5. Заявления, сделанные на основании статьи 36 Статута Постоянной Палаты Международного Правосудия, продолжающие оставаться в силе, считаются, в отношениях между участниками настоящего Статута, признанием ими юрисдикции Международного Суда для себя обязательной на неистекший срок действия этих заявлений и в соответствии с условиями, в них изложенными.

6. В случае спора о подсудности дела Суду вопрос разрешается определением Суда.

Статья 37

Во всех случаях, когда действующие договор или конвенция предусматривают передачу дела Суду, который должен был быть учрежден Лигой Наций, или Постоянной Палате Международного Правосудия, дело между сторонами-участниками настоящего Статута должно передаваться в Международный Суд.

Статья 38

1. Суд, который обязан решать переданные ему споры на основании международного права, применяет:

- а) международные конвенции как общие, так и специальные, устанавливающие правила, определенно признанные спорящими государствами;
- б) международный обычай как доказательство всеобщей практики, признанной в качестве правовой нормы;
- в) общие принципы права, признанные цивилизованными нациями;
- д) с оговоркой, указанной в статье 59, судебные решения и доктрины наиболее квалифицированных специалистов по публичному праву различных наций в качестве вспомогательного средства для определения правовых норм.

2. Это постановление не ограничивает право Суда разрешать дело *ex aequo et bono*, если стороны с этим согласны.

ГЛАВА III СУДОПРОИЗВОДСТВО

Статья 39

1. Официальными языками Суда являются французский и английский. Если стороны согласны на ведение дела на французском языке, то решение выносится на французском языке. Если стороны согласны на ведение дела на английском языке, то решение выносится на английском языке.

2. При отсутствии соглашения относительно того, какой язык будет применяться, каждая сторона может в судебном разбирательстве пользоваться тем языком, который она предпочитает; решение Суда выносится на французском или английском языках. В этом случае Суд одновременно определяет, какой из двух текстов рассматривается в качестве аутентичного.

3. Суд обязан по ходатайству любой стороны предоставить ей право пользоваться другим языком помимо французского и английского.

Статья 40

1. Дела возбуждаются в Суде, в зависимости от обстоятельств, или нотификацией специального соглашения, или письменным заявлением на имя Секретаря. В обоих случаях должны быть указаны предмет спора и стороны.

2. Секретарь немедленно сообщает заявление всем заинтересованным лицам.

3. Он также извещает Членов Объединенных Наций, через посредство Генерального Секретаря, а также другие государства, имеющие право доступа к Суду.

Статья 41

1. Суд имеет право указать, если, по его мнению, это требуется обстоятельствами, любые временные меры, которые должны быть приняты для обеспечения прав каждой из сторон.

2. Впредь до окончания решения сообщение о предлагаемых мерах немедленно доводится до сведения сторон и Совета Безопасности.

Статья 42

1. Стороны выступают через представителей.

2. Они могут пользоваться в Суде помощью поверенных или адвокатов.

3. Представители, поверенные и адвокаты, представляющие стороны в Суде, пользуются привилегиями и иммунитетами, необходимыми для самостоятельного выполнения ими своих обязанностей.

Статья 43

1. Судопроизводство состоит из двух частей: письменного и устного судопроизводства.

2. Письменное судопроизводство состоит из сообщения Суду и сторонам меморандумов, контрмеморандумов и, если потребуется, ответов на них, а равно всех подтверждающих их бумаг и документов.

3. Эти сообщения производятся через Секретаря, в порядке и в сроки, установленные Судом.

4. Всякий документ, предъявляемый одной из сторон, должен быть сообщен другой в засвидетельствованной копии.

5. Устное судопроизводство состоит в заслушании Судом свидетелей, экспертов, представителей поверенных и адвокатов.

Статья 44

1. Для передачи всех извещений другим лицам, кроме представителей поверенных и адвокатов, Суд обращается непосредственно к правительству государства, на территории которого извещение должно быть вручено.

2. То же правило применяется в случаях, когда необходимо принять меры к получению доказательств на месте.

Статья 45

Слушание дела ведется под руководством Председателя или, если он не может председательствовать, Вице-Председателя; если ни тот ни другой не могут председательствовать, председательствует старший из присутствующих судей.

Статья 46

Слушание дела в Суде производится публично, если не последовало иного решения Суда или если стороны не требуют, чтобы публика не была допущена.

Статья 47

1. Каждому судебному заседанию ведется протокол, подписываемый Секретарем и Председателем.

2. Лишь этот протокол аутентичен.

Статья 48

Суд распоряжается о направлении дела, определяет формы и сроки, в которые каждая сторона должна окончательно изложить свои доводы, и принимает все меры, относящиеся к собиранию доказательств.

Статья 49

Суд может, даже до начала слушания дела, требовать от представителей предъявления любого документа или объяснений. В случае отказа составляет акт.

Статья 50

Суд может во всякое время поручить производство расследования или экспертизы всякому лицу, коллегии, бюро, комиссии или другой организации по своему выбору.

Статья 51

При слушании дела все относящиеся к делу вопросы предлагаются свидетелям и экспертам с соблюдением условий, определяемых Судом в Регламенте, упомянутом в статье 30.

Статья 52

После получения доказательств в установленные для этого сроки Суд может отказать в принятии всех дальнейших устных и письменных доказательств, которые одна из сторон

пожелала бы предъявить без согласия другой.

Статья 53

1. Если одна из сторон не является в Суд или не представит своих доводов, другая сторона может просить Суд о разрешении дела в свою пользу.

2. Суд обязан, до удовлетворения этого ходатайства, удостовериться не только в подсудности ему дела, согласно статьям 36 и 37, но также и в том, имеет ли это притязание достаточное фактическое и правовое обоснование.

Статья 54

1. Когда представители, адвокаты и поверенные закончили под руководством Суда свои объяснения по делу, Председатель объявляет слушание законченным.

2. Суд удаляется для обсуждения решений.

3. Совещания Суда происходят в закрытом заседании и сохраняются в тайне.

Статья 55

1. Все вопросы разрешаются большинством голосов присутствующих судей.

2. В случае разделения голосов поровну голос Председателя или замещающего его Судьи дает перевес.

Статья 56

1. В решении должны быть приведены сообщения, на которых оно основано.

2. Решение содержит имена судей, участвовавших в его принятии.

Статья 57

Если решение, в целом или в части, не выражает единогласного мнения судей, то каждый судья имеет право представить свое особое мнение.

Статья 58

Решение подписывается Председателем и Секретарем Суда. Оно оглашается в открытом заседании Суда после надлежащего уведомления представителей сторон.

Статья 59

Решение Суда обязательно лишь для участвующих в деле сторон и лишь по данному делу.

Статья 60

Решение окончательно и не подлежит обжалованию. В случае спора о смысле или объеме решения толкование его принадлежит Суду по требованию любой стороны.

Статья 61

1. Просьба о пересмотре решения может быть заявлена лишь на основании вновьоткрывшихся обстоятельств, которые по своему характеру могут оказать решающее влияние на исход дела и которые при вынесении решения не были известны ни Суду, ни стороне, просящей о пересмотре, при том неременном условии, что такая неосведомленность не была следствием небрежности.

2. Производство по пересмотру открывается определением Суда, в котором определенно устанавливается наличие нового обстоятельства с признанием за последним характера, дающего основание к пересмотру дела, и объявляется о принятии, в силу этого, просьбы о пересмотре.

3. Суд может потребовать, чтобы условия решения были выполнены, прежде чем он откроет производство по пересмотру дела.

4. Просьба о пересмотре должна быть заявлена до истечения шестимесячного срока после открытия новых обстоятельств.

5. Никакие просьбы о пересмотре не могут быть заявлены по истечении десяти лет с момента вынесения решения.

Статья 62

1. Если какое-нибудь государство считает, что решение по делу может затронуть какой-либо его интерес правового характера, то это государство может обратиться в Суд с просьбой о

разрешении вступить в дело.

2. Решение по такой просьбе принадлежит Суду.

Статья 63

1. В случае возникновения вопроса о толковании конвенции, в которой, кроме заинтересованных в деле сторон, участвуют и другие государства, Секретарь Суда немедленно извещает все эти государства.

2. Каждое из государств, получивших такое извещение, имеет право вступить в дело, и, если оно воспользуется этим правом, толкование, содержащееся в решении, равным образом обязательно и для него.

Статья 64

При отсутствии иного определения Суда каждая сторона несет свои собственные судебные издержки.

ГЛАВА IV КОНСУЛЬТАТИВНЫЕ ЗАКЛЮЧЕНИЯ

Статья 65

1. Суд может давать консультативные заключения по любому юридическому вопросу по запросу любого учреждения, уполномоченного делать такие запросы самим Уставом Объединенных Наций или согласно этому Уставу.

2. Вопросы, по которым испрашивается консультативное заключение Суда, представляются Суду в письменном заявлении, содержащее точное изложение вопроса, по которому требуется заключение; к нему прилагаются все документы, могущие послужить к разъяснению вопроса.

Статья 66

1. Секретарь Суда немедленно сообщает о заявлении, содержащем просьбу о консультативном заключении, всем государствам, имеющим право доступа к Суду.

2. Кроме того, Секретарь Суда посылкою особого и непосредственного уведомления сообщает любому имеющему доступ к Суду государству, а также любой международной организации, которые могут, по мнению Суда (или его Председателя, если Суд не заседает), дать сведения по данному вопросу, что Суд готов принять, в течение устанавливаемого Председателем срока, относящиеся к вопросу письменные доклады или же выслушать такие же устные доклады на открытом заседании, назначаемом с этой целью.

3. Если такое государство, имеющее право доступа к Суду, не получит особого уведомления, упомянутого в пункте 2 настоящей статьи, то оно может выразить желание представить письменный доклад или быть выслушанным; Суд принимает решение по этому вопросу.

4. Государства и организации, которые представили письменные или устные доклады, или и те и другие, допускаются к обсуждению докладов, сделанных другими государствами или организациями, в формах, пределах и в сроки, устанавливаемые в каждом отдельном случае Судом или, если он не заседает, Председателем Суда. Для этой цели Секретарь Суда сообщает в надлежащее время все такие письменные доклады государствам и организациям, которые сами представили подобные доклады.

Статья 67

Суд выносит свои консультативные заключения в открытом заседании, о чем предупреждаются Генеральный Секретарь и представители непосредственно заинтересованных Членов Объединенных Наций, других государств и международных организаций.

Статья 68

При осуществлении своих консультативных функций Суд, помимо указанного, руководствуется постановлениями настоящего Статута, относящимися к спорным делам, в той мере, в какой Суд признает их применимыми.

ГЛАВА V ПОПРАВКИ

Статья 69

Поправки к настоящему Статуту вводятся тем же порядком, какой предусмотрен Уставом Объединенных Наций для поправок к этому Уставу, при соблюдении, однако, всех правил, какие могут быть установлены Генеральной Ассамблеей по рекомендации Совета Безопасности относительно участия государств, не состоящих Членами Объединенных Наций, но являющихся участниками Статута.

Статья 70

Суд имеет право предлагать поправки к настоящему Статуту, какие он признает необходимыми, сообщая их письменно Генеральному Секретарю для дальнейшего рассмотрения сообразно с правилами, изложенными в статье 69.

СТАТУТ ОРГАНІЗАЦІЇ АМЕРИКАНСЬКИХ ДЕРЖАВ*

Богота, 1948 року
Змінений Буенос-Айреським (1967 р.), Картахенським (1985 р.),
Вашингтонським (1992 р.) і Манагуаським (1993 р.) протоколами

ИМЕНЕМ СВОИХ НАРОДОВ ГОСУДАРСТВА ПРЕДСТАВЛЯЛИСЬ НА ДЕВЯТОЙ
МЕЖДУНАРОДНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ АМЕРИКАНСКИХ ГОСУДАРСТВ,

Убежденные, что историческая миссия Америки состоит в том, чтобы предложить человеку землю свободы и благоприятную среду для развития его личности и реализации его справедливых стремлений;

Осознавая, что эта миссия уже послужила вдохновением для множества соглашений, основная ценность которых заключается в стремлении американских народов жить вместе в мире и, благодаря их взаимопониманию и уважению суверенитета каждого из них, обеспечивать всеобщее благосостояние в независимости в равенстве и перед законом;

Будучи убеждены в том, что представительная демократия является неременным условием стабильности, мира и развития в регионе;

Уверены, что истинное значение американской солидарности и добрососедства может означать только укрепление на этом континенте в рамках демократических институтов системы индивидуальной свободы и социальной справедливости, основанной на уважении основных прав человека;

Убежденные, что их благосостояние и их вклад в прогресс и мировую цивилизацию будут все больше требовать интенсивного континентального сотрудничества;

Преисполненные решимости настойчиво выполнять благородное обязательство, возложенное человечеством на Организацию Объединенных Наций, принципы и цели которой они торжественно подтверждают;

Будучи убеждены в том, что юридическая организация является необходимым условием безопасности и мира, основанных на моральном порядке и справедливости; и

---

* Статут Организации американских государств. URL : http://www.oas.org/en/sla/dil/inter_american_treaties_A-41_charter_OAS.asp (дата звернення : 21.01.2021)

В соответствии с резолюцией IX Межамериканской конференции по проблемам войны и мира, состоявшейся в Мехико, договорились подписать Устав Организации американских государств.

ЧАСТЬ ПЕРВАЯ

Глава I ПРИРОДА И ЦЕЛИ

Статья 1

Американские государства учреждают этим Уставом международную организацию, которую они создали для установления порядка мира и справедливости, для продвижения своей солидарности, для укрепления своего сотрудничества и для защиты своего суверенитета, своей территориальной целостности и своей независимости. В рамках Организации Объединенных Наций Организация американских государств является региональным агентством.

Организация американских государств не имеет никаких других полномочий, кроме тех, которые прямо предоставлены ей настоящим Уставом, ни одно из положений которого не дает ей права вмешиваться в дела, находящиеся в пределах внутренней юрисдикции государств-членов.

Статья 2

Организация американских государств, стремясь претворить в жизнь принципы, на которых она основана, и выполнить свои региональные обязательства в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций, провозглашает следующие основные цели:

- а) укрепление мира и безопасности на континенте;
- б) продвигать и укреплять представительную демократию при должном уважении принципа невмешательства;
- в) предотвращать возможные причины трудностей и обеспечивать мирное урегулирование споров, которые могут возникнуть между государствами-членами;
- г) обеспечить совместные действия этих государств в случае агрессии;
- д) искать решение политических, юридических и экономических проблем, которые могут возникнуть между ними;
- е) способствовать совместными действиями их экономическому, социальному и культурному развитию;
- ж) искоренить крайнюю нищету, которая представляет собой препятствие на пути к полному демократическому развитию народов полушария; и
- з) Достичь эффективного ограничения обычных вооружений, что позволит направить наибольший объем ресурсов на экономическое и социальное развитие государств-членов.

Глава II ПРИНЦИПЫ

Статья 3

Американские государства подтверждают следующие принципы:

- а) международное право является нормой поведения государств в их взаимных отношениях;
- б) Международный порядок состоит в основном из уважения личности, суверенитета и независимости государств и добросовестного выполнения обязательств, вытекающих из договоров и других источников международного права;
- в) добросовестность регулирует отношения между государствами;
- г) солидарность американских государств и высокие цели, к которым они стремятся, требуют политической организации этих государств на основе эффективного осуществления

представительной демократии;

д) Каждое Государство имеет право выбирать без внешнего вмешательства свою политическую, экономическую и социальную систему и организовывать себя наиболее подходящим для него способом, а также обязано воздерживаться от вмешательства в дела другого Государства. С учетом вышеизложенного американские государства будут в полной мере сотрудничать между собой, независимо от характера их политических, экономических и социальных систем;

е) искоренение крайней бедности является важной частью продвижения и консолидации представительной демократии и является общей и совместной обязанностью американских государств;

ж) Американские Штаты осуждают агрессивную войну: победа не дает прав;

з) акт агрессии против одного американского государства является актом агрессии против всех других американских государств;

и) споры международного характера, возникающие между двумя или более американскими государствами, разрешаются мирными процедурами;

й) Социальная справедливость и социальное обеспечение – основы прочного мира;

л) экономическое сотрудничество необходимо для общего благосостояния и процветания народов континента;

м) Американские штаты провозглашают основные права человека без различия расы, национальности, вероисповедания или пола;

н) Духовное единство континента основано на уважении к культурным ценностям американских стран и требует их тесного сотрудничества для достижения высоких целей цивилизации;

о) Образование народов должно быть направлено на справедливость, свободу и мир.

Глава III ЧЛЕНЫ

Статья 4

Все американские государства, ратифицировавшие настоящий Устав, являются членами Организации.

Статья 5

Любое новое политическое образование, возникшее в результате объединения нескольких государств-членов и ратифицировавшее настоящий Устав, становится Членом Организации. Вступление нового политического образования в Организацию влечет за собой утрату членства каждого из составляющих его государств.

Статья 6

Любое другое независимое американское государство, желающее стать членом Организации, должно указать об этом в ноте на имя Генерального секретаря, в которой оно заявляет, что оно готово подписать и ратифицировать Устав Организации и принять все обязательства, присущие членству, особенно те, которые касаются коллективной безопасности, прямо изложенные в статьях 28 и 29 Устава.

Статья 7

Генеральная Ассамблея по рекомендации Постоянного совета Организации определяет, уместно ли, чтобы Генеральный секретарь был уполномочен разрешить государству-заявителю подписать Хартию и принять на хранение соответствующий документ о ратификации. И рекомендация Постоянного совета, и решение Генеральной Ассамблеи требуют двух третей голосов государств-членов.

Статья 8

Членство в Организации ограничивается независимыми государствами полушария, которые были членами Организации Объединенных Наций по состоянию на 10 декабря 1985 г., и неавтономными территориями, упомянутыми в документе ОЕА / Ser. P, AG / doc.1939 / 85 от 5 ноября 1985 г., когда они стали независимыми.

Статья 9

Член Организации, чье демократически созданное правительство было свергнуто силой, может быть отстранено от использования права участвовать в сессиях Генеральной Ассамблеи, Консультативного совещания, Советов Организации и специализированных конференций, а также в комиссии, рабочие группы и любые другие созданные органы.

а) Право приостановить действие осуществляется только в том случае, если такие дипломатические инициативы, предпринятые Организацией с целью содействия восстановлению представительной демократии в пострадавшем государстве-члене, не увенчались успехом;

б) Решение о приостановлении членства должно быть принято на специальной сессии Генеральной Ассамблеи двумя третями голосов государств-членов;

с) Приостановление вступает в силу немедленно после его утверждения Генеральной Ассамблеей;

д) Несмотря на приостановление, Организация должна стремиться предпринять дополнительные дипломатические инициативы, чтобы способствовать восстановлению представительной демократии в пострадавшем государстве-члене;

е) Член, в отношении которого было приостановлено действие, должен продолжать выполнять свои обязательства перед Организацией;

ф) Генеральная ассамблея может отменить отстранение решением, принятым с одобрения двух третей государств-членов;

ж) Полномочия, указанные в настоящей статье, осуществляются в соответствии с настоящим Уставом.

Глава IV ОСНОВНЫЕ ПРАВА И ОБЯЗАННОСТИ ГОСУДАРСТВ

Статья 10

Государства юридически равны, обладают равными правами и равной способностью пользоваться этими правами и несут равные обязанности. Права каждого государства зависят не от его способности обеспечивать их осуществление, а от простого факта его существования как лица в соответствии с международным правом.

Статья 11

Каждое американское государство обязано уважать права, которыми пользуется любое другое государство в соответствии с международным правом.

Статья 12

Основные права государств не могут быть ущемлены каким бы то ни было образом.

Статья 13

Политическое существование государства не зависит от признания другими государствами. Еще до признания государство имеет право защищать свою целостность и независимость, обеспечивать его сохранение и процветание и, следовательно, организовываться по своему усмотрению, принимать законы, касающиеся своих интересов, управлять своими услугами и определять юрисдикция и компетенция его судов. Осуществление этих прав ограничивается только осуществлением прав других государств в соответствии с международным правом.

Статья 14

Признание подразумевает, что предоставляющее его государство признает правосубъектность нового государства со всеми правами и обязанностями, которые международное право предписывает для этих двух государств.

Статья 15

Право каждого государства защищать себя и жить своей жизнью не дает ему права совершать несправедливые действия против другого государства.

Статья 16

Юрисдикция государств в пределах их национальной территории осуществляется в равной степени над всеми жителями, будь то граждане или иностранцы.

Статья 17

Каждое государство имеет право на свободное и естественное развитие своей культурной, политической и экономической жизни. В этом свободном развитии государство должно уважать права человека и принципы всеобщей морали.

Статья 18

Уважение и неукоснительное соблюдение договоров представляют собой стандарты развития мирных отношений между государствами. Международные договоры и соглашения должны быть публичными.

Статья 19

Ни одно государство или группа государств не имеют права вмешиваться, прямо или косвенно, по какой бы то ни было причине во внутренние или внешние дела любого другого государства. Вышеупомянутый принцип запрещает не только вооруженную силу, но и любые другие формы вмешательства или попытки создания угрозы против личности государства или против его политических, экономических и культурных элементов.

Статья 20

Ни одно государство не может использовать или поощрять применение принудительных мер экономического или политического характера для того, чтобы принудить суверенную волю другого государства и получить от него преимущества любого рода.

Статья 21

Территория государства неприкосновенна; он не может быть объектом, даже временно, военной оккупации или других силовых мер, принимаемых другим государством, прямо или косвенно, по каким-либо причинам. Никакие территориальные приобретения или особые преимущества, полученные силой или другими средствами принуждения, не признаются.

Статья 22

Американские государства обязывают себя в своих международных отношениях не прибегать к применению силы, кроме случаев самообороны в соответствии с существующими договорами или во исполнение их.

Статья 23

Меры, принятые для поддержания мира и безопасности в соответствии с существующими договорами, не являются нарушением принципов, изложенных в статьях 19 и 21.

Глава V ТИХООКЕАНСКОЕ УРЕГУЛИРОВАНИЕ СПОРОВ

Статья 24

Международные споры между государствами-членами подлежат разрешению в мирных процедурах, установленных настоящей Хартией.

Это положение не должно толковаться как нарушение прав и обязательств государств-членов в соответствии со статьями 34 и 35 Устава Организации Объединенных Наций.

Статья 25

Ниже перечислены мирные процедуры: прямые переговоры, добрые услуги, посредничество, расследование и примирение, судебное урегулирование, арбитраж, а также те, о которых стороны спора могут договориться в любое время.

Статья 26

В случае возникновения спора между двумя или более американскими государствами, который, по мнению одного из них, не может быть урегулирован по обычным дипломатическим каналам, стороны должны договориться о какой-либо другой мирной процедуре, которая позволит им достичь решения.

Статья 27

В специальном договоре будут установлены адекватные средства урегулирования споров и будут определены соответствующие процедуры для каждого мирного средства, так что ни один спор между американскими государствами не может оставаться без окончательного урегулирования в течение разумного периода времени.

Глава VI КОЛЛЕКТИВНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ

Статья 28

Любой акт агрессии со стороны государства против территориальной целостности или неприкосновенности территории или против суверенитета или политической независимости американского государства должен рассматриваться как акт агрессии против других американских государств.

Статья 29

Если неприкосновенность или целостность территории, суверенитет или политическая независимость любого американского государства должны быть затронуты вооруженным нападением или актом агрессии, который не является вооруженным нападением, или внеконтинентальным конфликтом, или конфликтом между два или более американских государства, или в силу любого другого факта или ситуации, которые могут поставить под угрозу мир в Америке, американские государства, следуя принципам континентальной солидарности или коллективной самообороны, будут применять меры и процедуры, установленные в специальных договорах о тема.

Глава VII ИНТЕГРАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ

Статья 30

Государства-члены, вдохновленные принципами межамериканской солидарности и сотрудничества, обязуются совместными усилиями обеспечить международную социальную справедливость в своих отношениях и всестороннее развитие своих народов как условий, необходимых для мира и безопасности. Интегральное развитие охватывает экономическую, социальную, образовательную, культурную, научную и технологическую области, посредством которых должны быть достигнуты цели, которые каждая страна ставит для своего достижения.

Статья 31

Межамериканское сотрудничество для целостного развития является общей и совместной ответственностью государств-членов в рамках демократических принципов и институтов межамериканской системы. Он должен включать экономическую, социальную, образовательную, культурную, научную и технологическую области, поддерживать достижение национальных целей государств-членов и уважать приоритеты, установленные каждой страной в ее планах развития, без каких-либо политических связей или условий.

Статья 32

Межамериканское сотрудничество для всестороннего развития должно быть непрерывным и предпочтительно через многосторонние организации, без ущерба для двустороннего сотрудничества между государствами-членами.

Государства-члены будут способствовать межамериканскому сотрудничеству для всестороннего развития в соответствии со своими ресурсами и возможностями и в соответствии со своими законами.

Статья 33

Развитие является основной обязанностью каждой страны и должно представлять собой целостный и непрерывный процесс установления более справедливого экономического и социального порядка, который сделает возможным и будет способствовать развитию личности.

Статья 34

Государства-члены соглашаются, что равенство возможностей, устранение крайней нищеты, справедливое распределение богатства и доходов и полное участие их народов в принятии решений, касающихся их собственного развития, среди прочего являются основными целями комплексного развития. Для их достижения они также соглашаются приложить максимум усилий для достижения следующих основных целей:

- а) существенное и самостоятельное увеличение национального продукта на душу населения;
- б) Справедливое распределение национального дохода;
- с) Адекватные и справедливые системы налогообложения;
- д) Модернизация сельской жизни и реформы, ведущие к справедливым и эффективным системам землевладения, повышению производительности сельского хозяйства, расширению использования земли, диверсификации производства и улучшенным системам переработки и сбыта сельскохозяйственной продукции; и усиление и расширение средств для достижения этих целей;
- д) Ускоренная и диверсифицированная индустриализация, особенно капитальных и промежуточных товаров;
- ф) стабильность уровня внутренних цен, совместимая с устойчивым экономическим развитием и достижением социальной справедливости;
- ж) Справедливая заработная плата, возможности трудоустройства и приемлемые условия труда для всех;
- з) быстрое искоренение неграмотности и расширение возможностей получения образования для всех;
- и) Защита человеческого потенциала посредством распространения и применения современной медицинской науки;
- й) Правильное питание, особенно за счет активизации национальных усилий по увеличению производства и доступности продуктов питания;
- л) адекватное жилище для всех слоев населения;
- l) городские условия, дающие возможность для здоровой, продуктивной и полноценной жизни;
- н) поощрение частной инициативы и инвестиций в гармонии с действиями в государственном секторе; и
- о) Расширение и диверсификация экспорта.

Статья 35

Государства-члены должны воздерживаться от реализации политики и принятия действий или мер, которые имеют серьезные неблагоприятные последствия для развития других государств-членов.

Статья 36

Транснациональные предприятия и иностранные частные инвестиции подпадают под действие законодательства принимающих стран и юрисдикции их компетентных судов, а также международных договоров и соглашений, участниками которых являются указанные страны, и должны соответствовать политике развития стран-получателей.

Статья 37

Государства-члены соглашаются объединиться в поисках решения неотложных или критических проблем, которые могут возникнуть всякий раз, когда на экономическое развитие или стабильность любого государства-члена серьезно влияют условия, которые не могут быть исправлены усилиями этого государства.

Статья 38

Государства-члены распространяют между собой преимущества науки и техники, поощряя обмен и использование научных и технических знаний в соответствии с существующими договорами и национальными законами.

Статья 39

Государства-члены, признавая тесную взаимозависимость между внешней торговлей и экономическим и социальным развитием, должны прилагать индивидуальные и совместные усилия для достижения следующего:

а) Благоприятные условия доступа на мировые рынки для товаров из развивающихся стран региона, в частности, путем снижения или устранения странами-импортерами тарифных и нетарифных барьеров, влияющих на экспорт стран-членов Организации, за исключением случаев, когда такие барьеры применяются для диверсификации экономической структуры, ускорения развития менее развитых государств-членов и интенсификации их процесса экономической интеграции, или когда они связаны с национальной безопасностью или потребностями экономического баланса;

б) Преимущество в их экономическом и социальном развитии посредством:

я. Улучшение условий для торговли основными товарами посредством международных соглашений, где это необходимо; упорядоченные маркетинговые процедуры, позволяющие избежать сбоев в работе рынков, и другие меры, предназначенные для содействия расширению рынков и получения надежных доходов для производителей, адекватных и надежных поставок для потребителей и стабильных цен, которые являются прибыльными для производителей и справедливыми для потребителей;

II. Улучшение международного финансового сотрудничества и использование других средств для уменьшения негативного воздействия резких колебаний экспортных поступлений в странах, экспортирующих основные сырьевые товары;

III. Диверсификация экспорта и расширение экспортных возможностей промышленных и полуфабрикатов из развивающихся стран; и

IV. Условия, способствующие увеличению реальных экспортных поступлений государств-членов, особенно развивающихся стран региона, и расширения их участия в международной торговле.

Статья 40

Государства-члены подтверждают принцип, согласно которому, когда более развитые страны предоставляют уступки в международных торговых соглашениях, которые снижают или устраняют тарифы или другие барьеры для внешней торговли, чтобы они приносили пользу менее развитым странам, они не должны ожидать взаимных уступок от тех стран, которые несовместимы с их экономическим развитием, финансовыми и торговыми потребностями.

Статья 41

Государства-члены, чтобы ускорить свое экономическое развитие, региональную

интеграцию, а также расширение и улучшение условий своей торговли, должны способствовать улучшению и координации транспорта и связи в развивающихся странах и между государствами-членами.

Статья 42

Государства-члены признают, что интеграция развивающихся стран полушария является одной из целей межамериканской системы, и поэтому должны направить свои усилия и принять необходимые меры для ускорения процесса интеграции с целью создания латинского Американский общий рынок в кратчайшие сроки.

Статья 43

В целях усиления и ускорения интеграции во всех ее аспектах государства-члены соглашаются уделять должный приоритет подготовке и реализации многонациональных проектов и их финансированию, а также поощрять экономические и финансовые институты межамериканской системы к продолжению предоставления их самая широкая поддержка институтов и программ региональной интеграции.

Статья 44

Государства-члены соглашаются с тем, что техническое и финансовое сотрудничество, направленное на содействие региональной экономической интеграции, должно основываться на принципе гармоничного, сбалансированного и эффективного развития с особым вниманием к относительно менее развитым странам, чтобы оно могло быть решающим фактором. Это позволит им своими собственными усилиями способствовать более эффективному развитию своих инфраструктурных программ, новым производственным направлениям и диверсификации экспорта.

Статья 45

Государства-члены, убежденные в том, что человек может достичь полной реализации своих чаяний только в рамках справедливого общественного строя, наряду с экономическим развитием и истинным миром, соглашаются приложить все усилия для применения следующих принципов и механизмов:

а) Все люди, без различия расы, пола, национальности, вероисповедания или социального положения, имеют право на материальное благополучие и на свое духовное развитие в условиях свободы, достоинства, равенства возможностей и экономической безопасности. ;

б) Работа является правом и общественной обязанностью, она придает достоинство тому, кто ее выполняет, и ее следует выполнять в условиях, включая систему справедливой заработной платы, которые обеспечивают жизнь, здоровье и достойный уровень жизни для работников и его семья, как в трудовые годы, так и в пожилом возрасте, или когда какие-либо обстоятельства лишают его возможности работать;

с) Работодатели и рабочие, как сельские, так и городские, имеют право свободно объединяться для защиты и продвижения своих интересов, включая право на ведение коллективных переговоров и право рабочих на забастовку, а также признание юридической правоспособности ассоциаций и защита их свободы и независимости в соответствии с действующим законодательством;

г) Справедливые и эффективные системы и процедуры для консультаций и сотрудничества между секторами производства с должным учетом защиты интересов всего общества;

е) функционирование систем государственного управления, банковского дела и кредита, предпринимательства, а также распределения и продаж таким образом, чтобы соответствовать требованиям и интересам общества в частном секторе;

ф) Включение и расширение участия маргинальных слоев населения как в сельских, так и в городских районах в экономической, социальной, гражданской, культурной и политической жизни нации в целях достижения полной интеграции национального сообщества. , ускорение

процесса социальной мобильности и укрепление демократической системы. Поощрение всех усилий по популяризации и сотрудничеству, которые имеют своей целью развитие и прогресс сообщества;

ж) признание важности вклада таких организаций, как профсоюзы, кооперативы, а также культурные, профессиональные, деловые, районные и общественные ассоциации в жизнь общества и в процесс развития;

з) разработка эффективной политики социальной защиты; и

и) Адекватное обеспечение предоставления всем лицам надлежащей юридической помощи для защиты своих прав.

Статья 46

Государства-члены признают, что для облегчения процесса региональной интеграции Латинской Америки необходимо гармонизировать социальное законодательство развивающихся стран, особенно в области труда и социального обеспечения, чтобы права трудящихся были равными, защищены, и они соглашаются приложить максимум усилий для достижения этой цели.

Статья 47

Государства-члены будут уделять первоочередное внимание в своих планах развития поощрению образования, науки, технологий и культуры, ориентированных на общее улучшение личности и как основы демократии, социальной справедливости и прогресса.

Статья 48

Государства-члены будут сотрудничать друг с другом для удовлетворения своих образовательных потребностей, содействия научным исследованиям и поощрения технического прогресса для их комплексного развития. Они будут считать себя индивидуально и совместно обязанными сохранять и обогащать культурное наследие американских народов.

Статья 49

Государства-члены будут прилагать максимальные усилия в соответствии со своими конституционными процессами для обеспечения эффективного осуществления права на образование на следующих основаниях:

а) Начальное образование, обязательное для детей школьного возраста, должно быть также предложено всем, кто может извлечь из него пользу. Если это предусмотрено государством, оно будет бесплатным;

б) Среднее образование должно постепенно распространяться на как можно большую часть населения с целью улучшения общества. Оно должно быть диверсифицировано таким образом, чтобы удовлетворять потребности развития каждой страны без ущерба для обеспечения общего образования; и

с) Высшее образование должно быть доступно для всех при условии, что для поддержания его высокого уровня соблюдаются соответствующие нормативные или академические стандарты.

Статья 50

Государства-члены будут уделять особое внимание искоренению неграмотности, укрепят системы образования взрослых и профессионально-технического образования и обеспечат доступ к благам культуры для всего населения. Они будут способствовать использованию всех средств информации для достижения этих целей.

Статья 51

Государства-члены будут развивать науку и технологии посредством образовательной, исследовательской и технологической деятельности, а также программ информации и распространения. Они будут стимулировать деятельность в области технологий с целью адаптации ее к потребностям их комплексного развития. Они будут эффективно организовывать свое сотрудничество в этих областях и значительно расширят обмен знаниями в соответствии с национальными целями и законами, а также с действующими договорами.

Статья 52

Государства-члены, с должным уважением к индивидуальности каждого из них, соглашаются содействовать культурному обмену как эффективному средству укрепления межамериканского взаимопонимания; и они признают, что программы региональной интеграции должны подкрепляться тесными связями в области образования, науки и культуры.

ЧАСТЬ ВТОРАЯ

Глава VIII ОРГАНЫ

Статья 53

Организация американских государств достигает своих целей посредством:

- а) Генеральная Ассамблея;
- б) консультативное совещание министров иностранных дел;
- в) Советы;
- г) Межамериканский юридический комитет;
- д) Межамериканская комиссия по правам человека;
- е) Генеральный секретариат;
- ж) специализированные конференции; и
- з) специализированные организации.

В дополнение к предусмотренным в Уставе и в соответствии с его положениями могут создаваться такие вспомогательные органы, агентства и другие субъекты, которые будут сочтены необходимыми.

Глава IX ГЕНЕРАЛЬНАЯ АССАМБЛЕЯ

Статья 54

Генеральная Ассамблея – высший орган Организации американских государств. Он имеет в качестве своих основных полномочий, помимо тех, которые возложены на него Уставом, следующие:

- а) определять общие действия и политику Организации, определять структуру и функции ее органов и рассматривать любые вопросы, касающиеся дружественных отношений между американскими государствами;
- б) Устанавливать меры для координации деятельности органов, агентств и структур Организации между собой, а также такой деятельности с деятельностью других институтов межамериканской системы;
- с) укреплять и координировать сотрудничество с Организацией Объединенных Наций и ее специализированными учреждениями;
- г) содействовать сотрудничеству, особенно в экономической, социальной и культурной областях, с другими международными организациями, цели которых аналогичны целям Организации американских государств;
- д) Утверждать программный бюджет Организации и определять квоты государств-членов;
- е) Рассмотрение отчетов консультативного совещания министров иностранных дел, а также замечаний и рекомендаций, представленных Постоянным советом в отношении отчетов, которые должны быть представлены другими органами и организациями, в соответствии с положениями статьи 91. f, а также отчеты любого органа, который может потребовать сама Генеральная Ассамблея;
- г) принимать общие стандарты для управления деятельностью Генерального

секретариата; и

h) принимать свои собственные правила процедуры и двумя третями голосов – повестку дня.

Генеральная Ассамблея осуществляет свои полномочия в соответствии с положениями Устава и других межамериканских договоров.

Статья 55

Генеральная Ассамблея устанавливает основы для установления квоты, которую каждое правительство должно вносить в содержание Организации, принимая во внимание платежеспособность соответствующих стран и их решимость вносить взносы на справедливой основе. Решения по бюджетным вопросам требуют одобрения двух третей государств-членов.

Статья 56

Все государства-члены имеют право быть представленными в Генеральной Ассамблее. Каждый штат имеет право одного голоса.

Статья 57

Генеральная ассамблея собирается ежегодно в течение периода, определенного правилами процедуры, и в месте, выбранном в соответствии с принципом ротации. На каждой очередной сессии дата и место следующей очередной сессии определяются в соответствии с правилами процедуры.

Если по какой-либо причине Генеральная ассамблея не может быть проведена в выбранном месте, она собирается в Генеральном секретариате, если одно из государств-членов не сделает своевременное предложение о размещении на своей территории, и в этом случае Постоянный совет Организации может договориться о том, что Генеральная Ассамблея будет собираться в этом месте.

Статья 58

В особых случаях и с одобрения двух третей государств-членов Постоянный совет созывает специальную сессию Генеральной Ассамблеи.

Статья 59

Решения Генеральной Ассамблеи принимаются абсолютным большинством голосов государств-членов “за”, за исключением тех случаев, когда требуется две трети голосов, как это предусмотрено в Уставе или как может быть предусмотрено Генеральной Ассамблеей в ее правилах процедуры.

Статья 60

Должен быть Подготовительный комитет Генеральной Ассамблеи, состоящий из представителей всех государств-членов, который:

- a) готовить проект повестки дня каждой сессии Генеральной Ассамблеи;
- b) Рассмотреть предлагаемый программный бюджет и проект резолюции о квотах и представить Генеральной Ассамблее отчет по нему, содержащий рекомендации, которые она считает необходимыми; и
- c) Выполнять другие функции, которые Генеральная Ассамблея может возложить на нее.

Проект повестки дня и отчет в надлежащее время передаются правительствам государств-членов.

Глава X

ЗАСЕДАНИЕ КОНСУЛЬТАЦИЙ МИНИСТРОВ ИНОСТРАННЫХ ДЕЛ

Статья 61

Консультационное совещание министров иностранных дел проводится для рассмотрения проблем неотложного характера и общих интересов американских государств, а также в качестве

консультативного органа.

Статья 62

Любое государство-член может потребовать созыва консультативного совещания. Запрос направляется в Постоянный совет Организации, который абсолютным большинством голосов решает, следует ли проводить собрание.

Статья 63

Повестка дня и регламент консультативного совещания подготавливаются Постоянным советом Организации и передаются на рассмотрение государствам-членам.

Статья 64

Если по исключительным причинам министр иностранных дел не может присутствовать на заседании, он должен быть представлен специальным делегатом.

Статья 65

В случае вооруженного нападения на территорию американского государства или в пределах зоны безопасности, определяемой действующим договором, Председатель Постоянного совета незамедлительно созывает заседание Совета для принятия решения о созыве Собрания Консультации без ущерба для положений Межамериканского договора о взаимной помощи в отношении государств-участников этого документа.

Статья 66

Создается Консультативный комитет по обороне для консультирования Консультативного органа по проблемам военного сотрудничества, которые могут возникнуть в связи с применением существующих специальных договоров о коллективной безопасности.

Статья 67

Консультативный комитет по обороне состоит из высших военных властей американских государств, участвующих в консультативном совещании. В исключительных случаях правительства могут назначать заместителей. Каждый штат имеет право одного голоса.

Статья 68

Консультативный комитет по защите создается на тех же условиях, что и Консультативный орган, когда последний занимается вопросами, касающимися защиты от агрессии.

Статья 69

Комитет также собирается, когда Генеральная Ассамблея или Консультативное совещание или правительства большинством в две трети государств-членов поручают ему технические исследования или отчеты по конкретным вопросам.

Глава XI СОВЕТЫ ОРГАНИЗАЦИИ

Общие положения

Статья 70

Постоянный совет Организации и Межамериканский совет по комплексному развитию несут прямую ответственность перед Генеральной Ассамблеей, и каждый имеет полномочия, предоставленные ему в Уставе и других межамериканских документах, а также функции, возложенные на него Генеральной ассамблеей и консультативное совещание министров иностранных дел.

Статья 71

Все государства-члены имеют право быть представленными в каждом из советов. Каждый штат имеет право одного голоса.

Статья 72

В рамках Устава и других межамериканских документов Советы могут давать рекомендации по вопросам, входящим в их компетенцию.

Статья 73

Советы по вопросам, входящим в их компетенцию, могут представлять Генеральной Ассамблее исследования и предложения, проекты международных документов и предложения о проведении специализированных конференций, создании, изменении или ликвидации специализированных организаций и других межамериканских организаций, агентств, а также по координации их деятельности. Советы могут также представлять исследования, предложения и проекты международных документов специализированным конференциям.

Статья 74

Каждый Совет может в экстренных случаях созывать специализированные конференции по вопросам, входящим в его компетенцию, после консультации с государствами-членами и без необходимости прибегать к процедуре, предусмотренной в статье 122.

Статья 75

Советы в пределах своих возможностей и при сотрудничестве с Генеральным секретариатом должны оказывать правительствам такие специализированные услуги, которые они могут запросить.

Статья 76

Каждый Совет имеет право требовать от другого Совета, а также от вспомогательных органов и ведомств, ответственных за них, предоставлять ему информацию и консультативные услуги по вопросам, входящим в их соответствующие сферы компетенции. Советы могут также запрашивать те же услуги у других агентств межамериканской системы.

Статья 77

С предварительного одобрения Генеральной Ассамблеи Советы могут создавать вспомогательные органы и агентства, которые они считают целесообразными для лучшего выполнения своих обязанностей. Когда Генеральная Ассамблея не заседает, вышеупомянутые органы или агентства могут быть временно учреждены соответствующим Советом. При формировании членского состава этих органов советы, насколько это возможно, руководствуются критериями ротации и справедливого географического представительства.

Статья 78

Советы могут проводить заседания в любом государстве-члене, когда они сочтут это целесообразным и с предварительного согласия соответствующего правительства.

Статья 79

Каждый Совет должен подготовить свой устав и представить его на утверждение Генеральной Ассамблеи. Он утверждает свои собственные правила процедуры и правила своих вспомогательных органов, агентств и комитетов.

Глава XII ПОСТОЯННЫЙ СОВЕТ ОРГАНИЗАЦИИ

Статья 80

Постоянный совет Организации состоит из одного представителя от каждого государства-члена, специально назначаемого соответствующим правительством в ранге посла. Каждое правительство может аккредитовать действующего представителя, а также таких заместителей и советников, которые сочтет необходимыми.

Статья 81

Пост председателя Постоянного совета занимает каждый из представителей по очереди,

следуя алфавитному порядку названий своих стран на испанском языке. Должность заместителя председателя заполняется таким же образом в обратном алфавитном порядке.

Председатель и заместитель председателя занимают свои должности не более шести месяцев, который определяется уставом.

Статья 82

В рамках Устава и межамериканских договоров и соглашений Постоянный совет принимает к сведению любой вопрос, переданный ему Генеральной Ассамблеей или консультативным совещанием министров иностранных дел.

Статья 83

Постоянный совет временно выполняет функции консультационного органа в соответствии с положениями специального договора по этому вопросу.

Статья 84

Постоянный совет следит за поддержанием дружественных отношений между государствами-членами и с этой целью оказывает им эффективную помощь в мирном урегулировании их споров в соответствии со следующими положениями.

Статья 85

В соответствии с положениями настоящего Устава любая сторона в споре, в котором не проводится ни одна из мирных процедур, предусмотренных в Уставе, может прибегнуть к помощи Постоянного совета для получения его добрых услуг. Совет, следуя положениям предыдущей статьи, помогает сторонам и рекомендует процедуры, которые он считает подходящими для мирного урегулирования спора.

Статья 86

При выполнении своих функций и с согласия сторон в споре Постоянный совет может создавать специальные комитеты.

Специальные комитеты должны иметь состав и полномочия, которые Постоянный совет согласовывает в каждом отдельном случае с согласия сторон в споре.

Статья 87

Постоянный совет может также такими способами, которые он сочтет целесообразными, расследовать факты в споре и может делать это на территории любой из сторон с согласия соответствующего правительства.

Статья 88

Если процедура мирного разрешения споров, рекомендованная Постоянным советом или предложенная соответствующим специальным комитетом в соответствии с условиями его мандата, не принимается одной из сторон или одна из сторон заявляет, что эта процедура не урегулировала спор, , Постоянный совет информирует об этом Генеральную ассамблею без ущерба для предпринимаемых им шагов по обеспечению согласия между сторонами или восстановлению отношений между ними.

Статья 89

Постоянный совет при выполнении этих функций принимает свои решения двумя третями голосов своих членов, за исключением сторон в споре, за исключением тех решений, которые предусмотрены правилами процедуры, принимаются простым большинством голосов. .

Статья 90

При выполнении своих функций в отношении мирного разрешения споров Постоянный совет и соответствующий специальный комитет должны соблюдать положения Устава и принципы и стандарты международного права, а также принимать во внимание наличие действующих договоров. между сторонами.

Статья 91

Постоянный совет также:

- а) выполнять те решения Генеральной Ассамблеи или Консультационного совещания министров иностранных дел, выполнение которых не было поручено никакому другому органу;
- б) следить за соблюдением стандартов, регулирующих работу Генерального секретариата, и, когда Генеральная Ассамблея не заседает, принимать положения регулирующего характера, которые позволяют Генеральному секретариату выполнять свои административные функции;
- в) действовать в качестве Подготовительного комитета Генеральной Ассамблеи в соответствии с положениями статьи 60 Устава, если Генеральная Ассамблея не примет иного решения;
- г) Подготовить по запросу государств-членов и в сотрудничестве с соответствующими органами Организации проекты соглашений для развития и облегчения сотрудничества между Организацией американских государств и Организацией Объединенных Наций или между Организацией и другими признанными американскими агентствами. международный статус. Эти проекты соглашений должны быть представлены на утверждение Генеральной ассамблеи;
- д) представляет рекомендации Генеральной Ассамблее в отношении функционирования Организации и координации ее вспомогательных органов, агентств и комитетов;
- е) рассматривать отчеты Межамериканского совета по комплексному развитию, Межамериканского юридического комитета, Межамериканской комиссии по правам человека, Генерального секретариата, специализированных агентств и конференций, а также других органов и агентств, и представлять Генеральной Ассамблее любые замечания и рекомендации, которые она сочтет необходимыми; и
- ж) выполняет другие функции, возложенные на него Уставом.

Статья 92

Постоянный совет и Генеральный секретариат имеют одно и то же место.

Глава XIII

МЕЖАМЕРИКАНСКИЙ СОВЕТ ПО ИНТЕГРАЛЬНОМУ РАЗВИТИЮ

Статья 93

Межамериканский совет по комплексному развитию состоит из одного главного представителя министерского или аналогичного ранга от каждого государства-члена, специально назначаемого соответствующим правительством.

В соответствии с положениями Хартии Межамериканский совет по комплексному развитию может создавать вспомогательные органы и агентства, которые он считает целесообразными для более эффективного выполнения своих обязанностей.

Статья 94

Целью Межамериканского совета по комплексному развитию является содействие сотрудничеству между американскими государствами с целью достижения комплексного развития и, в частности, помощи в искоренении крайней нищеты в соответствии со стандартами Хартии, особенно теми, которые изложены в главе VII в отношении экономической, социальной, образовательной, культурной, научной и технологической сфер.

Статья 95

Для достижения своих различных целей, особенно в конкретной области технического сотрудничества, Межамериканский совет комплексного развития:

- а) формулировать и рекомендовать Генеральной Ассамблее стратегический план, в котором излагаются политика, программы и курс действий в вопросах сотрудничества для комплексного развития в рамках общей политики и приоритетов, определенных Генеральной Ассамблеей;
- б) формулировать руководящие принципы для подготовки программного бюджета для

технического сотрудничества и для другой деятельности Совета;

с) Продвигать, координировать и возлагать ответственность за выполнение программ и проектов развития на вспомогательные органы и соответствующие организации на основе приоритетов, определенных государствами-членами, в таких областях, как:

1) экономическое и социальное развитие, включая торговлю, туризм, интеграцию и окружающую среду;

2) Улучшение и расширение образования на все уровни, содействие научным и технологическим исследованиям посредством технического сотрудничества и поддержка культурной деятельности; и

3) Укрепление гражданского сознания американских народов как одна из основ эффективного осуществления демократии и соблюдения прав и обязанностей человека.

Этим целям будут способствовать отраслевые механизмы участия и другие вспомогательные органы и организации, учрежденные Уставом и другими положениями Генеральной Ассамблеи.

d) Установление отношений сотрудничества с соответствующими органами Организации Объединенных Наций и другими национальными и международными агентствами, особенно в отношении координации межамериканских программ технического сотрудничества.

e) Периодически оценивать деятельность по сотрудничеству для комплексного развития с точки зрения их результативности в реализации политики, программ и проектов, с точки зрения их воздействия, результативности, эффективности и использования ресурсов, а также с точки зрения качества, в частности предоставленных услуг по техническому сотрудничеству; и отчитываться перед Генеральной Ассамблей.

Статья 96

Межамериканский совет по комплексному развитию должен проводить не менее одного заседания в год на уровне министров или аналогичном уровне. Он также имеет право созывать встречи на том же уровне по специализированным или отраслевым темам, которые он считает актуальными, в пределах своей области или сферы компетенции. Он также собирается, когда созывается Генеральной ассамблей или консультативным совещанием министров иностранных дел, или по своей собственной инициативе, или в случаях, предусмотренных статьей 37 Устава.

Статья 97

Межамериканский совет по комплексному развитию должен иметь непостоянные специализированные комитеты, которые он решает учредить и которые необходимы для надлежащего выполнения его функций. Эти комитеты действуют и формируются в соответствии с положениями Устава Совета .

Статья 98

Выполнение и, при необходимости, координация одобренных проектов возлагается на Исполнительный секретариат по комплексному развитию, который отчитывается о результатах этого исполнения перед Советом.

Глава XIV

МЕЖАМЕРИКАНСКИЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ КОМИТЕТ

Статья 99

Целью Межамериканского юридического комитета является обслуживание Организации в качестве консультативного органа по юридическим вопросам; способствовать прогрессивному развитию и кодификации международного права; и изучать юридические проблемы, связанные с интеграцией развивающихся стран полушария, и, насколько это может показаться желательным, возможность достижения единообразия в их законодательстве.

Статья 100

Межамериканский юридический комитет должен проводить исследования и подготовительную работу, порученные ему Генеральной ассамблеей, консультативным совещанием министров иностранных дел или советами Организации. Он также может по собственной инициативе проводить такие исследования и подготовительную работу, которые сочтет целесообразными, и предлагать проведение специализированных юридических конференций.

Статья 101

Межамериканский юридический комитет состоит из одиннадцати юристов, граждан государств-членов, избираемых Генеральной Ассамблеей сроком на четыре года из групп из трех кандидатов, представленных государствами-членами. При выборах должна использоваться система, которая учитывает частичную замену членства и, насколько это возможно, справедливое географическое представительство. Никакие два члена Комитета не могут быть гражданами одного и того же государства.

Вакансии, возникающие по причинам, отличным от обычного истечения срока полномочий членов Комитета, заполняются Постоянным советом Организации в соответствии с критериями, изложенными в предыдущем параграфе.

Статья 102

Межамериканский юридический комитет представляет все государства-члены Организации и обладает максимально широкой технической автономией.

Статья 103

Межамериканский юридический комитет устанавливает отношения сотрудничества с университетами, институтами и другими учебными центрами, а также с национальными и международными комитетами и организациями, занимающимися изучением, исследованием, преподаванием или распространением информации по юридическим вопросам, представляющим международный интерес.

Статья 104

Межамериканский юридический комитет должен разработать свой устав, который будет представлен на утверждение Генеральной ассамблее.

Комитет принимает свои собственные правила процедуры.

Статья 105

Местопребыванием Межамериканского юридического комитета является город Рио-де-Жанейро, но в особых случаях Комитет может собираться в любом другом месте, которое может быть указано, после консультации с заинтересованным государством-членом.

Глава XV

МЕЖАМЕРИКАНСКАЯ КОМИССИЯ ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА

Статья 106

Создается Межамериканская комиссия по правам человека, основной функцией которой будет содействие соблюдению и защите прав человека и выполнение функций консультативного органа Организации по этим вопросам.

Межамериканская конвенция по правам человека определяет структуру, компетенцию и процедуру этой Комиссии, а также других органов, ответственных за эти вопросы.

Глава XVI ГЕНЕРАЛЬНЫЙ СЕКРЕТАРИАТ

Статья 107

Генеральный секретариат является центральным и постоянным органом Организации американских государств. Он должен выполнять функции, возложенные на него Уставом, другими межамериканскими договорами и соглашениями, а также Генеральной Ассамблеей, и должен выполнять обязанности, возложенные на него Генеральной Ассамблеей, консультационным совещанием министров иностранных дел. , или Советы.

Статья 108

Генеральный секретарь Организации избирается Генеральной Ассамблеей на пятилетний срок и не может быть переизбран более одного раза или заменен лицом той же национальности. В случае, если должность Генерального секретаря становится вакантной, помощник Генерального секретаря приступает к исполнению своих обязанностей до тех пор, пока Генеральная Ассамблея не изберет нового Генерального секретаря на полный срок.

Статья 109

Генеральный секретарь руководит Генеральным секретариатом, является его законным представителем и, несмотря на положения статьи 91.b, несет ответственность перед Генеральной Ассамблеей за надлежащее выполнение обязательств и функций Генерального секретариата.

Статья 110

Генеральный секретарь или его представитель могут участвовать с правом голоса, но без права голоса, во всех собраниях Организации.

Генеральный секретарь может довести до сведения Генеральной Ассамблеи или Постоянного совета любой вопрос, который, по его мнению, может угрожать миру и безопасности полушария или развитию государств-членов.

Полномочия, о которых говорится в предыдущем пункте, осуществляются в соответствии с настоящим Уставом.

Статья 111

Генеральный секретариат содействует экономическим, социальным, юридическим, образовательным, научным и культурным отношениям между всеми государствами-членами Организации с особым упором на сотрудничество по искоренению крайней нищеты в соответствии с действиями и политикой, принятыми Генеральной Ассамблеей и соответствующие решения Советов.

Статья 112

Генеральный секретариат также выполняет следующие функции:

a) направлять *ex officio* государствам-членам уведомление о созыве Генеральной Ассамблеи, консультативного совещания министров иностранных дел, Межамериканского совета по комплексному развитию и специализированных конференций;

b) при необходимости консультировать другие органы при подготовке повестки дня и правил процедуры;

c) Подготовить предлагаемый программный бюджет Организации на основе программ, принятых Советами, агентствами и организациями, расходы которых должны быть включены в программный бюджет, и после консультации с Советами или их постоянными комитетами представить его в Подготовительный комитет Генеральной Ассамблеи, а затем и саму Ассамблею;

d) Обеспечивает на постоянной основе адекватное секретариатское обслуживание Генеральной Ассамблеи и других органов, а также выполняет их директивы и поручения. В

пределах своих возможностей обеспечивать обслуживание других собраний Организации;

е) выполнять функции хранителя документов и архивов Межамериканских конференций, Генеральной Ассамблеи, консультативных совещаний министров иностранных дел, советов и специализированных конференций;

е) служить депозитарием межамериканских договоров и соглашений, а также документов о их ратификации;

г) представляет Генеральной Ассамблее на каждой очередной сессии годовой отчет о деятельности Организации и ее финансовом состоянии; и

h) Устанавливать отношения сотрудничества в соответствии с решениями, принятыми Генеральной Ассамблеей или Советами, со специализированными организациями, а также с другими национальными и международными организациями.

Статья 113

Генеральный секретарь:

а) создавать такие офисы Генерального секретариата, которые необходимы для достижения его целей; и

б) Определяет количество должностных лиц и сотрудников Генерального секретариата, назначает их, регулирует их полномочия и обязанности, а также устанавливает их вознаграждение.

Генеральный секретарь осуществляет свои полномочия в соответствии с такими общими стандартами и бюджетными положениями, которые могут быть установлены Генеральной Ассамблеей.

Статья 114

Помощник Генерального секретаря избирается Генеральной Ассамблеей на пятилетний срок и не может быть переизбран более одного раза или заменен лицом той же национальности. В случае, если должность помощника Генерального секретаря становится вакантной, Постоянный совет избирает заместителя на эту должность до тех пор, пока Генеральная Ассамблея не изберет нового помощника Генерального секретаря на полный срок.

Статья 115

Помощник Генерального секретаря является секретарем Постоянного совета. Он должен выполнять функции советника Генерального секретаря и действовать в качестве его представителя по всем вопросам, которые Генеральный секретарь может ему поручить. Во время временного отсутствия или потери трудоспособности Генерального секретаря его функции выполняет помощник Генерального секретаря.

Генеральный секретарь и помощник генерального секретаря должны быть разных национальностей.

Статья 116

Генеральная Ассамблея двумя третями голосов государств-членов может отстранить Генерального секретаря или помощника Генерального секретаря, или обоих, когда того требует надлежащее функционирование Организации.

Статья 117

Генеральный секретарь назначает с одобрения Межамериканского совета по комплексному развитию Исполнительного секретаря по комплексному развитию.

Статья 118

При исполнении своих обязанностей Генеральный секретарь и персонал Секретариата не должны запрашивать или получать инструкции от какого-либо правительства или какого-либо органа, не входящего в Организацию, и должны воздерживаться от любых действий, которые могут быть несовместимы с их положением ответственных международных сотрудников. только для Организации

Статья 119

Государства-члены обязуются уважать исключительно международный характер обязанностей Генерального секретаря и персонала Генерального секретариата и не пытаться оказывать на них влияние при исполнении ими своих обязанностей.

Статья 120

При отборе персонала Генерального секретариата в первую очередь следует учитывать эффективность, компетентность и добросовестность; но в то же время при наборе персонала всех рангов необходимо уделять внимание необходимости получения как можно более широкого географического представительства.

Статья 121

Местонахождение Генерального секретариата – город Вашингтон, округ Колумбия.

Глава XVII СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫЕ КОНФЕРЕНЦИИ

Статья 122

Специализированные конференции – это межправительственные встречи, на которых обсуждаются специальные технические вопросы или разрабатываются конкретные аспекты межамериканского сотрудничества. Они проводятся, когда Генеральная ассамблея или консультативное совещание министров иностранных дел принимает такое решение по своей собственной инициативе или по запросу одного из советов или специализированных организаций.

Статья 123

Повестка дня и правила процедуры специализированных конференций подготавливаются соответствующими советами или специализированными организациями и передаются на рассмотрение правительствам государств-членов.

Глава XVIII СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Статья 124

Для целей настоящего Устава межамериканские специализированные организации – это межправительственные организации, учрежденные многосторонними соглашениями и имеющие определенные функции в отношении технических вопросов, представляющих общий интерес для американских государств.

Статья 125

Генеральный секретариат ведет реестр организаций, которые соответствуют условиям, изложенным в предыдущей статье, как это определено Генеральной Ассамблеей после отчета соответствующего Совета.

Статья 126

Специализированные организации пользуются максимальной технической автономией, но они должны учитывать рекомендации Генеральной Ассамблеи и советов в соответствии с положениями Устава.

Статья 127

Специализированные организации представляют Генеральной Ассамблее годовые отчеты о ходе своей работы, а также о своих годовых бюджетах и расходах.

Статья 128

Отношения, которые должны существовать между специализированными организациями

и Организацией, определяются посредством соглашений, заключаемых между каждой организацией и Генеральным секретарем с разрешения Генеральной Ассамблеи.

Статья 129

Специализированные организации устанавливают отношения сотрудничества с всемирными агентствами того же характера для координации своей деятельности. Заключая соглашения с международными агентствами всемирного характера, межамериканские специализированные организации сохраняют свою идентичность и свой статус неотъемлемой части Организации американских государств, даже если они выполняют региональные функции международных агентств.

Статья 130

При определении местонахождения специализированных организаций следует учитывать интересы всех государств-членов и желательность выбора мест для этих организаций на основе как можно более справедливого географического представительства.

ЧАСТЬ ТРЕТЬЯ

Глава XIX

ОРГАНИЗАЦИЯ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ

Статья 131

Ни одно из положений настоящего Устава не должно толковаться как ущемляющее права и обязанности государств-членов в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций.

Глава XX

РАЗНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Статья 132

Посещение заседаний постоянных органов Организации американских государств или конференций и встреч, предусмотренных в Уставе или проводимых под эгидой Организации, должно соответствовать многостороннему характеру вышеупомянутых органов, конференций и встреч и не зависит от двусторонних отношений между правительством любого государства-члена и правительством страны пребывания.

Статья 133

Организация американских государств будет пользоваться на территории каждого члена такой правоспособностью, привилегиями и иммунитетами, которые необходимы для выполнения ее функций и достижения ее целей.

Статья 134

Представители государств-членов в органах Организации, персонал их делегаций, а также Генеральный секретарь и помощник Генерального секретаря пользуются привилегиями и иммунитетами, соответствующими их должностям и необходимыми для независимого выполнения ими своих обязанностей.

Статья 135

Юридический статус специализированных организаций, а также привилегии и иммунитеты, которые должны быть предоставлены им и их персоналу, а также должностным лицам Генерального секретариата, определяются в многостороннем соглашении. Вышеизложенное не препятствует заключению двусторонних договоров, когда это считается необходимым.

Статья 136

Корреспонденция Организации американских государств, включая печатные материалы и посылки с указанием франка, должна бесплатно передаваться по почте государств-членов.

Статья 137

Организация американских государств не допускает каких-либо ограничений по признаку расы, вероисповедания или пола в отношении права участвовать в деятельности Организации и занимать в ней должности.

Статья 138

В соответствии с положениями настоящего Устава компетентные органы должны стремиться к более широкому сотрудничеству со странами, не являющимися членами Организации, в области сотрудничества в целях развития.

Глава XXI РАТИФИКАЦИЯ И ВСТУПЛЕНИЕ В СИЛУ

Статья 139

Настоящая Хартия будет открыта для подписания американскими государствами и будет ратифицирована в соответствии с их конституционными процедурами. Подлинный документ, испанский, английский, португальский и французский тексты которого являются равно аутентичными, будет сдан на хранение Генеральному секретариату, который направит его заверенные копии правительствам для целей ратификации. Ратификационные грамоты сдаются на хранение в Генеральный секретариат, который уведомляет подписавшие государства о таком депонировании.

Статья 140

Настоящая Хартия вступает в силу для ратифицировавших ее государств, когда две трети подписавших ее государств сдадут на хранение свои ратификационные грамоты. Он вступит в силу для остальных государств в том порядке, в котором они сдадут на хранение свои ратификационные грамоты.

Статья 141

Настоящий Устав регистрируется в Секретариате Организации Объединенных Наций через Генеральный секретариат.

Статья 142

Поправки к настоящему Уставу могут быть приняты только на общем собрании, созванном для этой цели. Поправки вступают в силу в соответствии с условиями и порядком, изложенными в статье 140.

Статья 143

Настоящая Хартия остается в силе на неопределенный срок, но может быть денонсирована любым государством-членом после письменного уведомления в Генеральный секретариат, который сообщает всем остальным каждое полученное уведомление о денонсации. По истечении двух лет с даты получения Генеральным секретариатом уведомления о денонсации настоящий Устав теряет силу в отношении денонсирующего государства, которое перестанет принадлежать Организации после того, как оно выполнит обязательства, вытекающие из настоящего Устава.

Глава XXII ПЕРЕХОДНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Статья 144

Межамериканский комитет Альянса за прогресс будет действовать как постоянный

исполнительный комитет Межамериканского экономического и социального совета, пока Альянс действует.

Статья 145

До вступления в силу Межамериканской конвенции о правах человека, упомянутой в главе XV, нынешняя Межамериканская комиссия по правам человека будет следить за соблюдением прав человека.

Статья 146

Постоянный совет не должен давать никаких рекомендаций, а Генеральная Ассамблея не может принимать никаких решений в отношении просьбы о допуске со стороны политического образования, территория которого стала объектом, полностью или частично, до 18 декабря 1964 года, даты установленной Первой специальной межамериканской конференцией для судебного разбирательства или иска между внеконтинентальной страной и одним или несколькими государствами-членами Организации до тех пор, пока спор не будет урегулирован мирным путем. Настоящая статья действует до 10 декабря 1990 г.

СТАТУТ РАДИ ЄВРОПИ*

Лондон, 5 травня 1949 року

Уряди Королівства Бельгія, Королівства Данія, Ірландської Республіки, Італійської Республіки, Великого Герцогства Люксембург, Королівства Нідерланди, Королівства Норвегія, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Французької Республіки та Королівства Швеція,

впевнені в тому, що зміцнення миру на засадах справедливості та міжнародного співробітництва є життєво важливим для збереження людського суспільства та цивілізації,

підтверджуючи свою відданість духовним та моральним цінностям, які є спільним надбанням їхніх народів і справжнім джерелом особистої свободи, політичної свободи та верховенства права, принципам, які становлять підвалини кожної справжньої демократії,

враховуючи, що інтереси збереження та подальшого втілення в життя цих ідеалів, а також сприяння економічному та соціальному прогресу потребують більш тісного єднання між всіма європейськими країнами, які сповнені одними й тими ж ідеалами,

вважаючи, що для задоволення цієї вимоги і здійснення виявлених їхніми народами сподівань віднині необхідно створити організацію, яка об'єднає європейські держави в більш тісний союз,

вирішили створити Раду Європи, яка складатиметься з комітету представників урядів та консультативної асамблеї, і з цією метою ухвалили такий Статут:

Глава I МЕТА РАДИ ЄВРОПИ

Стаття 1

а) Метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу.

б) Ця мета досягається за допомогою органів Ради шляхом обговорення питань, що становлять спільний інтерес, шляхом укладання угод та здійснення спільних заходів в

---

* Статут Ради Європи. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001 (дата звернення : 28.01.2020)

економічній, соціальній, культурній, науковій, правовій та адміністративній галузях, а також у галузі захисту та збереження і подальшого здійснення прав людини і основних свобод.

с) Участь у Раді Європи не впливає на співробітництво її членів з Організацією Об'єднаних Націй та іншими міжнародними організаціями або союзами, членами яких вони є.

д) Питання, що стосуються національної оборони, в компетенцію Ради Європи не входять.

Глава II ЧЛЕНСТВО

Стаття 2

Учасниками цього Статуту є члени Ради Європи.

Стаття 3

Кожний член Ради Європи обов'язково повинен визнати принципи верховенства права та здійснення прав людини і основних свобод всіма особами, які знаходяться під його юрисдикцією, а також повинен відверто та ефективно співробітничати в досягненні мети Ради, визначеної у главі I.

Стаття 4

Комітет Міністрів може запропонувати стати членом Ради Європи будь-якій європейській державі, яка вважається здатною і має бажання виконувати положення статті 3. Будь-яка держава, що отримує таку пропозицію, стає членом Ради з моменту здачі на зберігання від її імені Генеральному секретарю документа про приєднання до цього Статуту.

Стаття 5

а) В окремих випадках Комітет Міністрів може запропонувати європейській країні, яка вважається здатною і має бажання виконувати положення статті 3, стати асоційованим членом Ради Європи. Будь-яка країна, що отримує таку пропозицію, стає асоційованим членом Ради з моменту здачі на зберігання від її імені Генеральному секретарю документа про прийняття цього Статуту. Асоційований член має право бути представленим тільки у Консультативній асамблеї.

б) Термін "член" у цьому Статуті охоплює також асоційованих членів, крім випадків його використання стосовно представництва у Комітеті Міністрів.

Стаття 6

Перш ніж зробити пропозицію, передбачену в статтях 4 і 5 вище, Комітет Міністрів визначає кількість місць представників, на які пропонований член матиме право в Консультативній асамблеї, а також частку його фінансового внеску.

Стаття 7

Будь-який член Ради Європи може вийти з неї шляхом офіційного повідомлення Генерального секретаря про свій намір. Такий вихід набирає чинності по закінченні фінансового року, в якому зроблено повідомлення про вихід, якщо воно надсилається у перші дев'ять місяців цього фінансового року. Якщо повідомлення про вихід надсилається в останні три місяці поточного фінансового року, вихід набирає чинності після закінчення наступного фінансового року.

Стаття 8

Будь-який член Ради Європи, який грубо порушив статтю 3, може бути тимчасово позбавлений права представництва, і Комітет Міністрів може попросити його вийти з Ради згідно зі статтею 7. Якщо такий член Ради не виконує це прохання, Комітет може прийняти рішення про припинення його членства в Раді, починаючи з дати, яку може визначити Комітет.

Стаття 9

Якщо член Ради не виконав своїх фінансових зобов'язань, Комітет Міністрів може

тимчасово позбавити його права представництва у Комітеті та Консультативній асамблеї до того часу, поки він не виконає ці зобов'язання.

Глава III ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 10

Органами Ради Європи є:

I. Комітет Міністрів,

II. Консультативна асамблея.

Роботу цих двох органів забезпечує Секретаріат Ради Європи.

Стаття 11

Місцезнаходженням Ради Європи є місто Страсбург.

Стаття 12

Офіційними мовами Ради Європи є англійська та французька мови. Обставини та умови, за яких можуть використовуватися інші мови, визначаються Правилами процедури Комітету Міністрів та Консультативної асамблеї.

Глава IV КОМІТЕТ МІНІСТРІВ

Стаття 13

Комітет Міністрів – це орган, який діє від імені Ради Європи відповідно до статей 15 і 16.

Стаття 14

Кожний член Ради має в Комітеті Міністрів одного представника, а кожний представник має один голос. Представниками в Комітеті є міністри закордонних справ. Якщо міністр закордонних справ не може бути присутнім на засіданні Комітету або за інших обставин, коли це доцільно, замість нього може бути призначений замісник, який, у міру можливості, має бути членом уряду його країни.

Стаття 15

а) Комітет Міністрів розглядає, зарекомендацією Консультативної асамблеї або за своєю власною ініціативою, заходи, яких необхідно вжити для досягнення мети Ради Європи, включаючи питання про укладення конвенцій або угод і прийняття урядами спільної політики щодо конкретних питань. Висновки Комітету повідомляються членам Ради Генеральним секретарем.

б) У відповідних випадках висновки Комітету можуть приймати форму рекомендацій урядам країн – членів Ради, і Комітет може попросити уряди країн – членів Ради інформувати його про заходи, вжиті ними щодо таких рекомендацій.

Стаття 16

Комітет Міністрів, з урахуванням положень статей 24, 28, 30, 32, 33 і 35 про повноваження Консультативної асамблеї, приймає обов'язкові до виконання рішення з усіх питань, що стосуються внутрішньої організації та процедур Ради Європи. З цією метою Комітет Міністрів затверджує необхідні фінансові та адміністративні правила.

Стаття 17

Для досягнення окремих цілей, які Комітет Міністрів може вважати необхідними, він може створювати консультативні та технічні комітети або комісії.

Стаття 18

Комітет Міністрів приймає свої Правила процедури, в яких, серед іншого, визначаються:

- I. кворум;
- II. порядок призначення та строк повноважень Голови Комітету;
- III. процедура внесення пунктів до порядку денного Комітету, включаючи подання пропозицій відносно резолюцій; і
- IV. порядок повідомлення про призначення замісників згідно зі статтею 14.

Стаття 19

Комітет Міністрів подає Консультативній асамблеї на кожній її сесії звіти про свою діяльність разом з відповідною документацією.

Стаття 20

а) Одноставним рішенням голосуючих представників та більшістю голосів представників, які мають право засідати в Комітеті, ухвалюються резолюції Комітету Міністрів, що стосуються таких важливих питань, як:

- I. рекомендації, які виносяться згідно зі статтею 15b);
- II. питання, які стосуються статті 19;
- III. питання, які стосуються статті 21a) I та b);
- IV. питання, які стосуються статті 33;
- V. рекомендації про внесення змін та доповнень до статей 1d), 7, 15, 20 та 22, і
- VI. будь-яке інше питання, яке з огляду на його важливість, за резолюцією комітету, прийнятою в резолюції згідно з пунктом d) нижче, має вирішуватися шляхом одноставного голосування.

б) Питання, що стосуються Правил процедури або фінансових і адміністративних правил, можуть вирішуватися простою більшістю голосів представників, які мають право засідати в Комітеті.

в) Резолюції, які Комітет приймає на виконання статей 4 та 5, ухвалюються більшістю у дві третини голосів всіх представників, які мають право засідати в Комітеті.

г) Всі інші резолюції Комітету, включаючи затвердження бюджету, правил процедури, фінансових і адміністративних правил, рекомендації про внесення змін та доповнень до статей цього Статуту, не згаданих у пункті а) V вище, а також рішення, у разі сумнівів, про застосування того чи іншого пункту цієї статті, ухвалюються більшістю у дві третини голосуючих представників та більшістю голосів представників, які мають право засідати в Комітеті.

Стаття 21

а) Якщо Комітет Міністрів не ухвалить іншого рішення, його засідання відбуваються:

- I. при зачинених дверях, і
- II. в штаб-квартирі Ради.

б) Комітет визначає, яку слід поширювати інформацію про обговорення, що відбулося на закритому засіданні, та зроблені на ньому висновки.

в) Комітет збирається на засідання перед відкриттям та на початку кожної сесії Консультативної асамблеї, а також у будь-який інший час, коли він вважає це за необхідне.

Глава V КОНСУЛЬТАТИВНА АСАМБЛЕЯ

Стаття 22

Консультативна асамблея є дорадчим органом Ради Європи. Вона обговорює питання, що належать до її компетенції відповідно до цього Статуту, та надсилає Комітету Міністрів свої висновки у формі рекомендацій.

Стаття 23*

а) Консультативна асамблея може обговорювати будь-яке питання та виносити рекомендації щодо будь-якого питання, яке відповідає меті і компетенції Ради Європи, визначеним у главі I. Вона також обговорює будь-яке питання та може виносити рекомендації щодо будь-якого питання, яке Комітет Міністрів надсилає їй для підготовки висновку.

б) Асамблея складає свій порядок денний згідно з положеннями пункту а) вище. При цьому вона враховує діяльність інших міжурядових європейських організацій, до яких входять усі або деякі члени Ради.

в) Голова Асамблеї, у разі сумнівів, приймає рішення щодо того чи відповідає будь-яке порушене в ході сесії питання порядку денному Асамблеї.

Стаття 24

Консультативна асамблея, з належним урахуванням положень статті 38d), може утворювати комітети або комісії, які розглядають будь-які питання, що входять до її компетенції, визначеної у статті 23, і подають їй відповідні доповіді, розглядають і проробляють питання, внесені до її порядку денного, а також консультують з усіх процедурних питань.

Стаття 25*

а) Консультативна асамблея складається з представників кожного члена Ради, які обираються або призначаються його парламентом із числа членів цього парламенту згідно із встановленою ним процедурою, при тому розумінні, однак, що уряд кожної держави – члена Радимає право робити будь-які додаткові призначення, якщо парламент не працює і якщо він не визначив процедуру, якої необхідно дотримуватися у такому випадку. Кожний представник обов'язково повинен бути громадянином держави – члена Ради, яку він представляє, однак, він не може бути одночасно членом Комітету Міністрів.

Повноваження представників, призначених за такою процедурою, набувають чинності з відкриттям чергової сесії, яка відбувається після їхнього призначення, і закінчуються з відкриттям наступної або іншої чергової сесії, якщо члени Ради не зроблять нових призначень у зв'язку з парламентськими виборами.

Якщо член Ради призначає нових представників на місце, які стали вакантними через смерть представника або його відставку, або якщо він вдається до нових призначень внаслідок парламентських виборів, повноваження нових представників набувають чинності з першого засідання Асамблеї, яке відбувається після їхнього призначення.

б) Під час сесії Асамблеї жодний представник не може бути позбавлений своїх повноважень як таких без згоди Асамблеї.

в) Кожний представник може мати одного заступника, який, у разі відсутності представника, може брати участь у засіданнях, виступати та голосувати замість нього. Положення пункту а) вище стосуються також призначення заступників.

Стаття 26**

Члени Ради мають право на таку кількість представників:

Австрія – 6, Албанія – 4, Андорра – 2, Бельгія – 7, Болгарія – 6, Греція – 7, Данія – 5, Естонія

---

* Зі змінами, внесеними у травні 1951 року.

* Перше речення пункту а) містить зміни, внесені у травні 1951 року. Два останніх підпункти пункту а) були включені у травні 1953 року; перший підпункт пункту а) містить зміни, внесені у жовтні 1970 року.

**Зі змінами, внесеними у грудні 1951 року, травні 1958 року, листопаді 1961 року, травні 1963 року, травні 1965 року, лютому 1971 року, грудні 1974 року, жовтні 1976 року, січні 1978 року, листопаді 1978 року, листопаді 1988 року, травні 1989 року, листопаді 1990 року, листопаді 1991 року, травні 1992 року, травні 1993 року, червні 1993 року, жовтні 1993 року, листопаді 1994 року, лютому 1995 року, листопаді 1995 року, лютому 1996 року та листопаді 1996 року.

– 3, Ірландія – 4, Ісландія – 3, Іспанія – 12, Італія – 18, Кіпр – 3, Колишня югославська Республіка Македонія – 3, Латвія – 3, Литва – 4, Ліхтенштейн – 2, Люксембург – 3, Мальта – 3, Нідерланди – 7, Німеччина – 18, Норвегія – 5, Польща – 12, Португалія – 7, Росія – 18, Румунія – 10, Сан-Маріно – 2, Словацька Республіка – 5, Словенія – 3, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії – 18, Туреччина – 12, Угорщина – 7, Україна – 12, Фінляндія – 5, Франція – 18, Хорватія – 5, Чеська Республіка – 7, Швейцарія – 6, Молдова – 5, Швеція – 6.

Стаття 27

Умови, за яких Комітет Міністрів може бути колективно представлений у дебатах Консультативної асамблеї або за яких представники в Комітеті або їхні замісники можуть виступати в Асамблеї, визначаються правилами процедури, які Комітет може затвердити з цих питань після консультацій з Асамблеєю.

Стаття 28

а) Консультативна асамблея приймає свої Правила процедури і обирає із числа своїх членів Голову Асамблеї, який обіймає цю посаду до наступної чергової сесії.

б) Голова керує роботою Асамблеї, однак не бере участі ні в обговоренні, ні в голосуванні. Заступник представника, обраного Головою Асамблеї, може брати участь у засіданнях, виступати та голосувати замість нього.

с) Правила процедури визначають, серед іншого:

I. кворум;

II. процедуру виборів та строк повноважень Голови Асамблеї та інших посадових осіб;

III. процедуру складання порядку денного та його направлення представникам; і

IV. термін і порядок повідомлення прізвищ представників та їхніх заступників.

Стаття 29

З урахуванням положень статті 30 більшістю у дві третини голосуючих представників ухвалюються всі резолюції Консультативної асамблеї, включаючи резолюції, в яких:

I. містяться рекомендації Комітету Міністрів;

II. пропонуються Комітету питання для обговорення в Асамблеї;

III. передбачається створення комітетів чи комісій;

IV. визначається дата відкриття її сесій;

V. встановлюється більшість, необхідна для прийняття резолюцій у випадках, не передбачених в пунктах і – IV вище, або визначається, у разі сумнівів, необхідна більшість.

Стаття 30

Резолюції Консультативної асамблеї з питань, що стосуються її внутрішньої процедури, до якої належать вибори посадових осіб, призначення осіб для роботи в комітетах і комісіях та прийняття Правил процедури, приймаються більшістю голосів, яку Асамблея може визначити згідно зі статтею 29V.

Стаття 31

Обговорення пропозицій, які надходять до Комітету Міністрів, про внесення того чи іншого питання до порядку денного Консультативної асамблеї обмежується визначенням питання, запропонованого для внесення до порядку денного, і мотивів “за” та “проти” його внесення.

Стаття 32

Консультативна асамблея збирається щороку на чергову сесію, дата відкриття і тривалість якої визначаються Асамблеєю з урахуванням необхідності уникати по можливості збігу з термінами проведення парламентських сесій у державах-членах та сесій Генеральної асамблеї Організації Об'єднаних Націй. Тривалість чергових сесій за будь-яких обставин не повинна перевищувати одного місяця, якщо Асамблея та Комітет Міністрів не ухвалять за спільною згодою іншого рішення.

Стаття 33

Чергові сесії Консультативної асамблеї відбуваються у штаб-квартирі Ради, якщо Асамблея та Комітет Міністрів не ухвалить за спільною згодою рішення про проведення сесії в іншому місці.

Стаття 34*

Консультативна асамблея може бути скликана на надзвичайну сесію за ініціативою або Комітету Міністрів, або Голови Асамблеї після досягнення між ними згоди, у тому числі відносно термінів і місця її проведення.

Стаття 35

Якщо Консультативна асамблея не ухвалить іншого рішення, її обговорення проводяться на відкритих засіданнях.

Глава VI СЕКРЕТАРІАТ

Стаття 36

а) До складу Секретаріату входять Генеральний секретар, заступник Генерального секретаря та інший необхідний персонал.

б) Генеральний секретар та заступник Генерального секретаря призначаються Консультативною асамблеєю за рекомендацією Комітету Міністрів.

в) Інші співробітники Секретаріату призначаються Генеральним секретарем відповідно до адміністративних правил.

г) Жоден співробітник Секретаріату не може обіймати жодну посаду, оплачувану будь-яким урядом, бути членом Консультативної асамблеї чи парламенту будь-якої країни або займатися діяльністю, несумісною з його службовими обов'язками.

д) Кожний співробітник Секретаріату робить урочисту заяву, в якій підтверджує свою відданість Раді Європи та рішучість свідомо виконувати свої обов'язки, не піддаючись впливу ніяких національних міркувань, а також своє зобов'язання не запитувати та не отримувати вказівок щодо виконання його службових обов'язків від жодного уряду або стороннього для Ради органу і утримуватись від будь-яких дій, які можуть вплинути на його позицію міжнародного службовця, відповідального тільки перед Радою. Генеральний секретар та заступник Генерального секретаря роблять таку заяву перед Комітетом, всі інші співробітники – перед Генеральним секретарем.

е) Кожний член Ради має поважати виключно міжнародний характер функцій Генерального секретаря та співробітників Секретаріату і має утримуватись від спроб впливати на них під час виконання ними своїх обов'язків.

Стаття 37

а) Секретаріат розміщується в штаб-квартирі Ради.

б) Генеральний секретар відповідає за діяльність Секретаріату перед Комітетом Міністрів. Серед іншого, він надає Консультативній асамблеї, з урахуванням статті 38d), необхідну секретаріатську та іншу допомогу.

---

* Зі змінами, внесеними у травні 1951 року.

Глава VII ФІНАНСУВАННЯ

Стаття 38*

а) Кожний член Ради несе витрати на своє представництво в Комітеті міністрів та Консультативній асамблеї.

б) Витрати Секретаріату та всі інші спільні витрати розподіляються між усіма членами Ради у частках, які встановлюються Комітетом з урахуванням чисельності населення держав – членів Ради.

Розмір внеску кожного асоційованого члена визначається Комітетом.

с) Згідно з фінансовими правилами Генеральний секретар щороку подає на затвердження Комітету бюджет Ради.

д) Генеральний секретар передає на розгляд Комітету прохання Асамблеї, витрати на виконання яких перевищують асигнування, передбачені в бюджеті для Асамблеї та її діяльності.

е) Генеральний секретар передає також на розгляд Комітету Міністрів кошторис витрат на виконання кожної представлені у Комітет рекомендації. Будь-яка резолюція, здійснення якої вимагає додаткових витрат, вважається ухваленою Комітетом Міністрів лише затвердження ним відповідного кошторису таких додаткових витрат.

Стаття 39

Генеральний секретар щорічно повідомляє уряд кожної держави – члена Ради про розмір її внеску. Кожна держава-член сплачує Генеральному секретарю суму внеску, яка вважається такою, що підлягає сплаті з дати її повідомлення, але не пізніше ніж через шість місяців після цієї дати.

Глава VIII ПРИВІЛЕЇ ТА ІМУНІТЕТИ

Стаття 40

а) Рада Європи, представники членів Ради та Секретаріат користуються на території членів Ради імунітетами та привілеями, які в розумних межах необхідні для виконання ними своїх обов'язків. Такі імунітети включають імунітет усіх представників у Консультативній асамблеї від арешту та будь-якого судового розгляду на території всіх членів Ради стосовно їхніх заяв або голосування в Асамблеї або її комітетах чи комісіях.

б) Члени Ради зобов'язуються по можливості у найкоротші строки укласти угоду з метою виконання положень пункту а) вище. Для цього Комітет Міністрів рекомендує урядам держав – членів Ради укласти угоду, яка визначає привілеї та імунітети, що надаються на території всіх членів Ради. Крім того, з урядом Французької Республіки укладається спеціальна угода, яка визначає привілеї та імунітети Ради в місці її знаходження.

Глава IX ЗМІНИ ТА ДОПОВНЕННЯ

Стаття 41

а) Пропозиції про внесення змін та доповнень до цього Статуту можуть подаватися до Комітету Міністрів або, згідно зі статтею 23, – до Консультативної асамблеї.

б) Комітет рекомендує ті зміни та доповнення до Статуту, які він вважає доцільними, і

---

* Пункт е) статті 38 був включений у травні 1951 року.

вживає заходів для їх оформлення у вигляді протоколу.

с) Протокол про внесення змін та доповнень набирає чинності після його підписання та ратифікації двома третинами членів Ради.

д) Незважаючи на положення попередніх пунктів цієї статті, зміни та доповнення до статей 23 – 35, 38 і 39, затверджені Комітетом та Асамблеєю, набирають чинності з дати сертифіката, який складається Генеральним секретарем та надсилається урядам держав – членів Ради і який засвідчує ухвалення цих змін та доповнень. Положення цього пункту застосовуються тільки після закінчення другої чергової сесії Асамблеї.

Глава X ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 42

а) Цей Статут підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти здаються на зберігання Уряду Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

б) Цей Статут набирає чинності після здачі на зберігання семи ратифікаційних грамот. Уряд Сполученого Королівства надсилає всім урядам, що підписали цей Статут, повідомлення про набрання ним чинності із зазначенням членів Ради Європи на цей час.

с) Після набрання чинності цим Статутом кожна Сторона, що підписала цей Статут, стає його учасницею з дати здачі на зберігання її ратифікаційної грамоти.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином уповноважені представники підписали цей Статут.

Вчинено у Лондоні п'ятого дня травня місяця 1949 року англійською та французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Уряду Сполученого Королівства. Уряд Сполученого Королівства надсилає завірені копії цього Статуту іншим урядам, які його підписали.

УГОДА ПРО ЗАСНУВАННЯ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ*

Марракеш, 15 квітня 1994 року

Сторони цієї Угоди,

визнаючи, що їхні відносини в галузі торгівлі та економічного підприємництва повинні бути спрямовані на підвищення рівня життя, забезпечення повної зайнятості й значного та постійного зростання реального доходу й ефективного попиту, а також розширення виробництва товарів та послуг і торгівлі ними з урахуванням оптимального використання світових ресурсів відповідно до цілей сталого розвитку, прагнення захистити й зберегти навколишнє середовище та поліпшити засоби для досягнення цього в такий спосіб, який є сумісним з їхніми відповідними потребами та інтересами на різних рівнях економічного розвитку;

визнаючи також, що існує потреба в ужитті позитивних зусиль, спрямованих на те, щоб країни, що розвиваються, зокрема найменш розвинені серед них, мали частку в зростанні міжнародної торгівлі, яка відповідає потребам їхнього економічного розвитку;

бажаючи сприяти цим цілям шляхом укладення обопільних і взаємовигідних домовленостей, спрямованих на значне зниження тарифів й інших бар'єрів у торгівлі та на

---

* Угода про заснування Світової організації торгівлі. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_342#text
(дата звернення : 27.04.2021)

усунення дискримінаційного режиму в міжнародних торговельних відносинах;

тому *будучи сповненими рішучості* розвивати інтегровану, стійкішу й тривалішу систему багатосторонньої торгівлі, яка охоплює Генеральну угоду про тарифи й торгівлю, раніше досягнуті результати зусиль з лібералізації торгівлі, а також результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів;

будучи сповненими рішучості зберегти основні принципи й посприяти досягненню цілей, які є основою цієї системи багатосторонньої торгівлі,

домовляються про таке:

Стаття I

Заснування Організації

Цією Угодою засновано Світову організацію торгівлі (далі – СОТ).

Стаття II

Сфера діяльності СОТ

1. СОТ забезпечує загальну організаційну базу для здійснення торговельних відносин між її членами з питань, що стосуються угод та пов'язаних з ними правових документів, які охоплено в додатках до цієї Угоди.

2. Угоди та пов'язані з ними правові документи, які охоплено в додатках 1, 2 й 3 (далі – багатосторонні торговельні угоди), є невід'ємними частинами цієї Угоди та обов'язковими для всіх членів.

3. Угоди та пов'язані з ними правові документи, які охоплено в додатку 4 (далі – торговельні угоди з обмеженим колом учасників), також є частиною цієї Угоди для тих членів, які їх прийняли, та є обов'язковими для цих членів. Торговельні угоди з обмеженим колом учасників не створюють ні зобов'язань, ні прав для членів, які їх не прийняли.

4. Генеральна угода про тарифи й торгівлю 1994 року (далі – ГАТТ 1994), яку зазначено в додатку 1А, юридично відрізняється від Генеральної угоди про тарифи й торгівлю, датованої 30 жовтня 1947 року, доданої до Заключного акта, який прийнято після закінчення другої сесії Підготовчого комітету конференції Організації Об'єднаних Націй з питань торгівлі та зайнятості, з подальшими уточненнями, доповненнями чи змінами (далі – ГАТТ 1947).

Стаття III

Функції СОТ

1. СОТ сприяє виконанню, адмініструванню й реалізації положень і досягненню цілей цієї Угоди та багатосторонніх торговельних угод, а також забезпечує рамки для виконання, адміністрування й реалізації торговельних угод з обмеженим колом учасників.

2. СОТ забезпечує форум для проведення переговорів між її членами стосовно їхніх багатосторонніх торговельних відносин з питань, які регулюються угодами, які зазначено в додатках до цієї Угоди. За рішенням Конференції міністрів СОТ також може забезпечувати форум для подальших переговорів між її членами стосовно їхніх багатосторонніх торговельних відносин, а також рамки для впровадження результатів таких переговорів.

3. СОТ адмініструє Домовленість про правила та процедури вирішення спорів (далі – Домовленість про вирішення спорів, або ДВС), яку зазначено в додатку 2 до цієї Угоди.

4. СОТ адмініструє Механізм огляду торговельної політики (далі – ТПРМ), який передбачено в додатку 3 до цієї Угоди.

5. Для досягнення більшої погодженості у формуванні глобальної економічної політики СОТ у разі необхідності співробітничав з Міжнародним валютним фондом і Міжнародним банком реконструкції та розвитку та його філіалами.

Стаття IV Структура СОТ

1. Конференція міністрів складається з представників усіх членів, які збираються щонайменше раз на кожні два роки. Конференція міністрів виконує функції СОТ та вживає необхідних для цього заходів. На запит члена Конференція міністрів має повноваження приймати рішення з усіх питань за будь-якою з багатосторонніх торговельних угод відповідно до спеціальних вимог для прийняття рішень, передбачених цією Угодою та відповідними багатосторонніми торговельними угодами.

2. Генеральна рада складається з представників усіх членів, які збираються в разі необхідності. У перервах між засіданнями Конференції міністрів її функції виконує Генеральна рада. Генеральна рада також виконує функції, покладені на неї цією Угодою. Генеральна рада розробляє та затверджує регламент комітетів, передбачених у пункті 7.

3. У разі необхідності Генеральна рада скликається для виконання функцій Органу з питань вирішення спорів, передбаченого Домовленістю про вирішення спорів. Орган з питань вирішення спорів може мати власного голову та розробляє такий регламент, який він вважає необхідними для виконання своїх функцій.

4. У разі необхідності Генеральна рада скликається для виконання функцій Органу з питань огляду торговельної політики, передбаченого в ТПРМ. Орган з питань огляду торговельної політики може мати власного голову та розробляє такий регламент, який він вважає необхідними для виконання своїх функцій.

5. Рада з питань торгівлі товарами, Рада з питань торгівлі послугами та Рада з питань торговельних аспектів прав інтелектуальної власності (далі – Рада ТРПС) виконують свої функції під загальним керівництвом Генеральної ради. Рада з питань торгівлі товарами здійснює нагляд за функціонуванням багатосторонніх торговельних угод, які зазначено в додатку 1А. Рада з питань торгівлі послугами здійснює нагляд за функціонуванням Генеральної угоди про торгівлю послугами (далі – ГАТС). Рада ТРПС здійснює нагляд за функціонуванням Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі – Угода ТРПС). Ці Ради виконують функції, покладені на них відповідними угодами та Генеральною радою. Вони розробляють свої відповідні регламенти за умови їхнього схвалення Генеральною радою. Членство в цих Радах є відкритим для представників усіх членів. У разі необхідності ці Ради збираються для виконання своїх функцій.

6. У разі необхідності Рада з питань торгівлі товарами, Рада з питань торгівлі послугами та Рада ТРПС засновують допоміжні органи. Ці допоміжні органи встановлюють свої відповідні регламенти за умови їхнього схвалення відповідними Радами.

7. Конференція міністрів засновує Комітет з питань торгівлі та розвитку, Комітет з питань обмежень, пов'язаних з платіжним балансом і Комітет з питань бюджету, фінансування та управління, які виконують функції, покладені на них цією Угодою та багатосторонніми торговельними угодами й будь-які додаткові функції, покладені на них Генеральною радою, а також може заснувати такі додаткові комітети з такими функціями, які вона може вважати необхідними. Однією з функцій Комітету з питань торгівлі та розвитку є періодичний перегляд спеціальних положень у багатосторонніх торговельних угодах на користь найменш розвинених країн-членів і звітування перед Генеральною радою для вживання необхідних заходів. Членство в цих Комітетах є відкритим для представників усіх членів.

8. Органи, передбачені за торговельними угодами з обмеженим колом учасників, виконують функції, покладені на них цими угодами, і діють в організаційних рамках СОТ. Ці органи регулярно інформують Генеральну раду про свою діяльність.

Стаття V

Відносини з іншими організаціями

1. Генеральна рада вживає необхідних заходів для ефективного співробітництва з іншими міжурядовими організаціями, функції яких мають стосунок до функцій СОТ.
2. Генеральна рада може вживати необхідних заходів для проведення консультацій та здійснення співробітництва з неурядовими організаціями, які займаються питаннями, що мають стосунок до питань, якими займається СОТ.

Стаття VI

Секретаріат

1. Секретаріат СОТ (далі – Секретаріат) очолюється Генеральним директором.
2. Конференція міністрів призначає Генерального директора та затверджує правила, які визначають повноваження, обов'язки, умови праці й строк служби Генерального директора.
3. Генеральний директор призначає членів персоналу Секретаріату й визначає їхні обов'язки та умови праці відповідно до правил, прийнятих Конференцією міністрів.
4. Обов'язки Генерального директора та персоналу Секретаріату за своїм характером є виключно міжнародними. Під час виконання своїх обов'язків Генеральний директор та персонал Секретаріату не запитують не або не приймають розпоряджень від будь-якого уряду чи будь-якого іншого органу поза СОТ. Вони утримуються від будь-яких дій, які можуть негативно вплинути на їхнє становище як міжнародних посадових осіб. Члени СОТ поважають міжнародний характер обов'язків Генерального директора та персоналу Секретаріату й не намагаються впливати на них під час виконання ними своїх обов'язків.

Стаття VII

Бюджет і внески

1. Генеральний директор подає Комітетові з питань бюджету, фінансування та управління проект річного бюджету й фінансовий звіт СОТ. Комітет з питань бюджету, фінансування та управління вивчає проект річного бюджету й фінансовий звіт, запропоновані Генеральним директором, та вносить відповідні рекомендації стосовно них Генеральній раді. Проект річного бюджету підлягає затвердженню Генеральною радою.
2. Комітет з питань бюджету, фінансування та управління пропонує Генеральній раді фінансові правила, які охоплюють положення, що встановлюють:
  - a) шкалу внесків, у якій видатки СОТ розподіляються між її членами, а також
  - b) заходи, яких уживають стосовно членів, що мають заборгованість.Фінансові правила ґрунтуються на правилах і практиці ГАТТ 1947 настільки, наскільки це є можливим.
3. Генеральна рада затверджує фінансові правила та проект річного бюджету більшістю у дві третини голосів, яка охоплює більше половини членів СОТ.
4. Кожний член своєчасно вносить до СОТ свій внесок для фінансування витрат СОТ відповідно до фінансових правил, затверджених Генеральною радою.

Стаття VIII

Статус СОТ

1. СОТ є юридичною особою, і кожний з її членів надає їй таку правоздатність, яка може бути необхідною для виконання її функцій.
2. Кожний із членів надає СОТ такі привілеї та імунітети, які є необхідними для виконання її функцій.
3. Кожний із членів також надає посадовим особам СОТ і представникам членів такі привілеї та імунітети, які є необхідними для незалежного виконання ними функцій, пов'язаних із СОТ.
4. Привілеї та імунітети, які член надає СОТ, її посадовим особам та представникам членів,

є подібними до привілеїв та імунітетів, передбачених у Конвенції про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН, схваленої Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 21 листопада 1947 року.

5. СОТ може укласти угоду про штаб-квартиру.

Стаття ІХ

Прийняття рішень

1. СОТ продовжує практику прийняття рішень шляхом досягнення консенсусу, яка застосовувалася відповідно до ГАТТ 1947*. Якщо не передбачено іншого, у разі неможливості прийняття рішення шляхом досягнення консенсусу обговорюване питання вирішується голосуванням. На засіданнях Конференції міністрів та Генеральної ради кожний член СОТ має один голос. У випадках, коли Європейські Співтовариства використовують своє право голосу, вони мають кількість голосів, яка дорівнює кількості держав-членів, що є членами СОТ. Рішення Конференції міністрів та Генеральної ради приймаються більшістю поданих голосів, якщо іншого не передбачено в цій Угоді чи відповідній багатосторонній торговельній угоді**.

2. Конференція міністрів та Генеральна рада мають виключні повноваження приймати рішення про тлумачення цієї Угоди та багатосторонніх торговельних угод. У разі тлумачення багатосторонньої торговельної угоди, зазначеної в додатку 1, вони здійснюють свої повноваження на підставі рекомендацій Ради, яка стежить за виконанням положень такої угоди. Рішення про тлумачення приймаються більшістю в три чверті голосів членів. Цей пункт не застосовується в такий спосіб, який суперечив би положенням статті Х про поправки.

3. За виключних обставин Конференція міністрів може прийняти рішення про звільнення від зобов'язання, покладеного на члена цією Угодою чи будь-якою багатосторонньою торговельною угодою, за умови, що будь-яке таке рішення приймається трьома чвертями членів, якщо іншого не передбачено в цьому пункті.

а. Прохання про надання звільнення від зобов'язання, яке стосується цієї Угоди, подається на розгляд Конференції міністрів відповідно до практики прийняття рішень шляхом досягнення консенсусу. Конференція міністрів установлює строк для розгляду такого прохання, який не перевищує 90 днів. Якщо протягом цього строку консенсусу не досягнуто, будь-яке рішення про надання звільнення від зобов'язання приймається трьома чвертями членів.

б. Прохання про надання звільнення від зобов'язання, яке стосується багатосторонніх торговельних угод, зазначених у додатку 1А або 1В, або 1С, та додатків до них, спершу подається до Ради з питань торгівлі товарами, Ради з питань торгівлі послугами чи Ради ТРІПС відповідно для розгляду протягом строку, який не перевищує 90 днів. Після закінчення цього строку відповідна Рада подає доповідь Конференції міністрів.

4. Рішення Конференції міністрів про надання звільнення від зобов'язання встановлює виключні обставини, які виправдовують таке рішення, умови, які регулюють застосування звільнення від зобов'язання, та дату закінчення строку дії звільнення від зобов'язання. Будь-яке звільнення від зобов'язання, надане на строк понад один рік, розглядається Конференцією міністрів не пізніше, ніж через один рік після його надання, а далі – щороку до закінчення строку дії звільнення від зобов'язання. Під час кожного перегляду Конференція міністрів перевіряє, чи продовжують існувати виключні обставини, які виправдовують надання звільнення від зобов'язання, а також чи виконано умови надання звільнення від зобов'язання. На підставі

---

* Рішення відповідного органу вважається прийнятим шляхом досягнення консенсусу, якщо жодний член, присутній на засіданні, під час якого прийнято рішення, формально не заперече проти запропонованого рішення.

** Кількість голосів Європейських співтовариств та їхніх держав-членів у будь-якому разі не перевищує кількості держав - членів Європейських співтовариств.

щорічного перегляду Конференція міністрів може продовжити, змінити або припинити звільнення від зобов'язання.

5. Рішення за торговельною угодою з обмеженим колом учасників, у тому числі будь-які рішення про тлумачення та звільнення від зобов'язання, регулюється положеннями такої угоди.

Стаття X Поправки

1. Будь-який член СОТ може запропонувати внести поправки до положень цієї Угоди чи багатосторонніх торговельних угод, які зазначено в додатку 1, шляхом подання такої пропозиції на розгляд Конференції міністрів. Ради, перелічені в пункті 5 статті IV, також можуть подавати на розгляд Конференції міністрів пропозиції про внесення поправок до положень відповідних багатосторонніх торговельних угод, які зазначено в додатку 1 та за виконанням яких вони наглядають. Якщо Конференція міністрів не прийме рішення про триваліший строк, то протягом 90 днів з моменту формального подання на розгляд Конференції міністрів пропозиції будь-яке рішення Конференції міністрів подати запропоновану поправку на розгляд членів для прийняття приймається шляхом досягнення консенсусу. Якщо положення пунктів 2, 5 чи 6 не застосовуються, у рішенні зазначається, чи застосовуються положення пунктів 3 та 4. У разі досягнення консенсусу Конференція міністрів негайно подає запропоновану поправку на розгляд членів для прийняття. Якщо протягом установленого строку на засіданні Конференції міністрів не досягнуто консенсусу, Конференція міністрів більшістю у дві третини голосів членів приймає рішення, чи подавати запропоновану поправку на розгляд Конференції міністрів для прийняття. За винятком випадків, зазначених у пунктах 2, 5 й 6, до запропонованої поправки застосовуються положення пункту 3, якщо Конференція міністрів більшістю в три чверті членів не прийме рішення про застосування положень пункту 4.

2. Поправки до положень цієї статті й до положень таких статей набирають чинності лише після прийняття всіма членами:

- статті IX цієї Угоди;
- статей I та II ГАТТ 1994;
- статті II: 1 ГАТС;
- статті 4 Угоди ТРПС.

3. За винятком поправок до положень, перелічених у пунктах 2 та 6, поправки до положень цієї Угоди чи положень багатосторонніх торговельних угод, які зазначено в додатках 1А та 1С та які за своїм характером могли б змінити права та обов'язки членів, набирають чинності для членів, які їх прийняли, після прийняття двома третинами членів, а після цього – для кожного іншого члена після прийняття ним. Конференція міністрів більшістю в три чверті членів може вирішити, що будь-яка поправка, яка набирає чинності відповідно до цього пункту, за своїм характером є такою, що будь-який член, який не прийняв її протягом строку, установленого Конференцією міністрів для кожного випадку, може вийти із СОТ або залишитися членом за згодою Конференції міністрів.

4. За винятком поправок до положень, перелічених у пунктах 2 та 6, поправки до положень цієї Угоди чи положень багатосторонніх торговельних угод, які зазначено в додатках 1А та 1С та які за своїм характером могли б змінити права та обов'язки членів, набирають чинності для всіх членів після прийняття двома третинами членів

5. За винятком випадків, передбачених у зазначеному вище пункті 2, поправки до частин I, II й III ГАТС та відповідних додатків набирають чинності для членів, які їх прийняли, після прийняття двома третинами членів, а після цього – для кожного Члена СОТ після прийняття ним. Конференція міністрів більшістю в три чверті членів може вирішити, що будь-яка поправка, яка набирає чинності відповідно до попереднього положення, за своїм характером є такою, що будь-який член, який не прийняв її протягом строку, установленого Конференцією міністрів для кожного випадку, може вийти із СОТ або залишитися членом за згодою Конференції міністрів.

Поправки до частин IV, V й VI ГАТС та відповідних додатків набирають чинності для всіх членів після прийняття двома третинами членів.

6. Незважаючи на інші положення цієї статті, поправки до Угоди ТРІПС, які відповідають вимогам пункту 2 статті 71 Угоди ТРІПС, можуть прийматися Конференцією міністрів без подальшої процедури формального прийняття.

7. Будь-який член, який приймає поправку до цієї Угоди чи багатосторонньої торговельної угоди, яку зазначено в додатку 1, здає на зберігання Генеральному директору документ про прийняття протягом строку прийняття, установленого Конференцією міністрів.

8. Будь-який член СОТ може запропонувати внести поправки до положень багатосторонніх торговельних угод, які зазначено в додатках 2 й 3 шляхом подання такої пропозиції на розгляд Конференції міністрів. Рішення про затвердження поправок до багатосторонньої торговельної угоди, яку зазначено в додатку 2, приймається шляхом досягнення консенсусу, і ці поправки набирають чинності для всіх членів після затвердження Конференцією міністрів. Рішення про затвердження поправок до багатосторонньої торговельної угоди, яку зазначено в додатку 3, набирають чинності для всіх членів після затвердження Конференцією міністрів.

9. На запит членів, які є сторонами торговельної угоди, Конференція міністрів може вирішити виключно шляхом досягнення консенсусу додати таку угоду до додатка 4. На запит членів, які є сторонами торговельної угоди з обмеженим колом учасників, Конференція міністрів може вирішити вилучити таку угоду з додатка 4.

10. Поправки до торговельної угоди з обмеженим колом учасників регулюються положеннями такої угоди.

Стаття XI

Перше членство

1. Договірні сторони ГАТТ 1947 станом на дату набрання цією Угодою чинності, а також Європейські Співтовариства, які приймають цю Угоду та багатосторонні торговельні угоди, перелік поступок та зобов'язань для яких додано до ГАТТ 1994 і перелік спеціальних зобов'язань для яких додано до ГАТС, стають першими членами СОТ.

2. Від найменш розвинених країн, визнаних такими Організацією Об'єднаних Націй, вимагатиметься лише прийняття зобов'язань та поступок настільки, наскільки вони є сумісними з їхніми індивідуальними потребами розвитку, фінансовими й торговельними потребами чи їхніми адміністративними й інституціональними можливостями.

Стаття XII

Приєднання

1. Будь-яка держава чи окрема митна територія, яка має повну автономію в провадженні своїх зовнішніх торговельних відносин та інших питань, передбачених у цій Угоді та багатосторонніх торговельних угодах, може приєднатися до цієї Угоди на умовах, що підлягають погодженню між нею та СОТ. Таке приєднання застосовується до цієї Угоди та багатосторонніх торговельних угод, доданих до неї.

2. Рішення про приєднання приймаються Конференцією міністрів. Конференція міністрів затверджує угоду про умови приєднання більшістю у дві третини членів СОТ.

3. Приєднання до торговельної угоди з обмеженим колом учасників регулюється положеннями такої угоди.

Стаття XIII

Незастосування багатосторонніх торговельних угод між окремими членами

1. Ця Угода та багатосторонні торговельні угоди, які зазначено в додатках 1 та 2, не застосовуються у відносинах між будь-яким членом та будь-яким іншим членом, якщо будь-який

із членів на момент, коли один з них стає членом, не погоджується на таке застосування.

2. Пункт 1 може застосовуватися між першими членами СОТ, які були договірними сторонами ГАТТ 1947, лише у випадках, коли раніше застосовувалася стаття XXXV тієї Угоди і вона була чинною у відносинах між тими договірними сторонами на час набрання чинності для них цієї Угоди.

3. Пункт 1 застосовується між членом та іншим членом, який приєднався згідно зі статтею XII, лише якщо член, який не погоджується на застосування, повідомив про це Конференції міністрів до затвердження Конференцією міністрів угоди про умови приєднання.

4. На запит будь-якого члена Конференція міністрів в окремих випадках може переглядати дію цієї статті й робити відповідні рекомендації.

5. Незастосування торговельної угоди з обмеженим колом учасників між сторонами такої угоди регулюється положеннями такої угоди.

Стаття XIV

Прийняття, набрання чинності й здача на зберігання

1. Ця Угода є відкритою для прийняття договірними сторонами ГАТТ 1947, а також Європейськими Співтовариствами, які мають право стати першими членами СОТ відповідно до статті XI цієї Угоди, шляхом підписання або в інший спосіб. Таке прийняття застосовується до цієї Угоди та багатосторонніх торговельних угод, доданих до неї. Ця Угода та багатосторонні торговельні угоди, додані до неї, набирають чинності в день, визначений міністрами відповідно до пункту 3 Заключного акта, що втілює результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів, і залишаються відкритими для прийняття в межах двох років після цієї дати, якщо міністри не домовляться про інше. Прийняття після набрання цією Угодою чинності набирає чинності на 30-й день після дати такого прийняття.

2. Член, який приймає цю Угоду після набрання нею чинності, виконує ті поступки й зобов'язання за багатосторонніми торговельними угодами, які повинні бути виконані з моменту набрання цією Угодою чинності, так, ніби він прийняв цю Угоду в день набрання нею чинності.

3. До набрання цією Угодою чинності текст цієї Угоди та багатосторонніх торговельних здається на зберігання Генеральному директору договірних сторін ГАТТ 1947. Генеральний директор відразу забезпечує кожний уряд та Європейські Співтовариства, які прийняли цю Угоду, засвідченими копіями цієї Угоди та багатосторонніх торговельних угод, а також повідомляє про кожне їхнє прийняття. Ця Угода та багатосторонні торговельні угоди, а також будь-які поправки до них здаються на зберігання Генеральному директору СОТ після набрання цією Угодою чинності.

4. Прийняття торговельних угод з обмеженим колом учасників та набрання ними чинності регулюється положеннями такої угоди. Такі угоди здаються на зберігання Генеральному директору договірних сторін ГАТТ 1947. Після набрання цією Угодою чинності такі угоди здаються на зберігання Генеральному директору СОТ.

Стаття XV

Вихід

1. Будь-який член може вийти із цієї Угоди. Такий вихід застосовується як до цієї Угоди, так і до багатосторонніх торговельних угод і набирає чинності після закінчення шести місяців з дати отримання Генеральним директором СОТ письмового повідомлення про вихід.

2. Вихід з торговельної угоди з обмеженим колом учасників регулюється положеннями такої угоди.

Стаття XVI

Інші положення

1. Якщо іншого не передбачено цією Угодою чи багатосторонніми торговельними угодами, СОТ керується рішеннями, процедурами та звичаєвою практикою, яких дотримувалися

договірні сторони ГАТТ 1947 та органи, засновані в рамках ГАТТ 1947.

2. Настільки, наскільки це є можливим, Секретаріат ГАТТ 1947 стає Секретаріатом СОТ, а Генеральний директор договірних сторін ГАТТ 1947 до призначення Конференцією міністрів Генерального директора відповідно до пункту 2 статті VI цієї Угоди виконує обов'язки Генерального директора СОТ.

3. У разі колізії між положенням цієї Угоди та положенням будь-якої багатосторонньої торговельної угоди положення цієї Угоди має переважну силу стосовно такої колізії.

4. Кожний член забезпечує відповідність своїх нормативно-правових актів й адміністративних процедур своїм зобов'язанням, передбаченим угодами, що додаються.

5. Стосовно будь-якого положення цієї Угоди не робиться жодних застережень. Застереження стосовно будь-яких положень багатосторонніх торговельних угод робляться лише настільки, наскільки це передбачено в таких угодах. Застереження стосовно положення торговельної угоди з обмеженим колом учасників регулюються положенням такої угоди.

6. Ця Угода реєструється відповідно до положень статті 102 Статуту Організації Об'єднаних Націй.

Учинено в м. Марракеш 15 квітня 1994 року в одному примірнику англійською, французькою та іспанською мовами, причому кожний текст є автентичним.

УГОДА ПРО СТВОРЕННЯ СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ*

Мінськ, 8 грудня 1991 року

Ми, Республіка Білорусь, Російська Федерація (РРФСР), Україна як держави-засновниці Союзу РСР, що підписали Союзний договір 1922 р., далі – “Високі Договірні Сторони”, констатуємо, що Союз РСР як суб'єкт міжнародного права і геополітична реальність припиняє своє існування.

Грунтуючись на історичній спільності наших народів і сформованих між ними зв'язках, враховуючи двосторонні угоди, укладені між Високими Договірними Сторонами,

прагнучи побудувати демократичні правові держави,

маючи намір розвивати свої відносини на основі взаємного визнання і поваги до державного суверенітету, невід'ємного права на самовизначення, принципів рівноправності і невтручання у внутрішні справи, відмови від застосування сили, економічних або будь-яких інших методів тиску, врегулювання спірних проблем погоджувальними засобами, інших загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права,

вважаючи, що подальший розвиток і зміцнення відносин дружби, добросусідства і взаємовигідного співробітництва між нашими державами відповідають докорінним національним інтересам їхніх народів і служать справі миру і безпеки,

підтверджуючи свою прихильність до цілей і принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй, Хельсінкського Заключного Акта та інших документів Наради з безпеки і співробітництва в Європі,

зобов'язуючись дотримуватись загальноновизнаних міжнародних норм про права людини і народів,

домовилися про нижченаведене:

Стаття 1

Високі Договірні Сторони утворюють Співдружність Незалежних Держав.

---

* Угода про створення Співдружності Незалежних Держав. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_077
(дата звернення : 02. 02. 2020)

Стаття 2

Високі Договірні Сторони гарантують своїм громадянам незалежно від їхньої національності або інших відмінностей рівні права і свободи. Кожна з Високих Договірних Сторін гарантує громадянам інших Сторін, а також особам без громадянства, що проживають на її території, незалежно від їхньої національної належності або інших відмінностей громадянські, політичні, соціальні, економічні та культурні права і свободи відповідно до загальновизнаних міжнародних норм про права людини.

Стаття 3

Високі Договірні Сторони, бажаючи сприяти вираженню, збереженню і розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин, що проживають на їхніх територіях, і сформованих унікальних етнокультурних регіонів, беруть їх під свій захист.

Стаття 4

Високі Договірні Сторони розвиватимуть рівноправне і взаємовигідне співробітництво своїх народів і держав у галузі політики, економіки, культури, освіти, охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища, науки, торгівлі, у гуманітарній та інших галузях, сприятимуть широкому інформаційному обміну, сумлінно і неухильно дотримуватимуться взаємних зобов'язань.

Сторони вважають за необхідне укласти угоди про співробітництво у зазначених галузях.

Стаття 5

Високі Договірні Сторони визнають і поважають територіальну цілісність одна одної і недоторканність існуючих кордонів у рамках Співдружності.

Вони гарантують відкритість кордонів, свободу пересування громадян і передачі інформації в рамках Співдружності.

Стаття 6

Держави-члени Співдружності співробітничатимуть у забезпеченні міжнародного миру і безпеки, здійсненні ефективних заходів скорочення озброєнь і військових витрат. Вони прагнуть до ліквідації всіх ядерних озброєнь, загального і повного роззброєння під суворим міжнародним контролем.

Сторони поважатимуть прагнення одна одної до досягнення статусу без'ядерної зони і нейтральної держави.

Держави-члени Співдружності зберігатимуть і підтримуватимуть під об'єднаним командуванням загальний військово-стратегічний простір, включаючи єдиний контроль над ядерною зброєю, порядок здійснення якого регулюється спеціальною угодою.

Вони також спільно гарантують необхідні умови розміщення, функціонування, матеріальне і соціальне забезпечення стратегічних збройних сил. Сторони зобов'язуються проводити узгоджену політику з питань соціального захисту і пенсійного забезпечення військовослужбовців та їх сімей.

Стаття 7

Високі Договірні Сторони визнають, що до сфери їхньої спільної діяльності, яка реалізується на рівноправній основі через спільні координуючі інститути Співдружності, належать:

- координація зовнішньополітичної діяльності;

- співробітництво у формуванні і розвитку спільного економічного простору, загальноєвропейського і євразійського ринків, у галузі митної політики;
- співробітництво в розвитку систем транспорту і зв'язку;
- співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища, участь у створенні всеосяжної міжнародної системи екологічної безпеки;
- питання міграційної політики;
- боротьба з організованою злочинністю.

Стаття 8

Сторони усвідомлюють планетарний характер Чорнобильської катастрофи і зобов'язуються об'єднувати і координувати свої зусилля щодо мінімізації і подолання її наслідків.

Вони домовилися укласти в цих цілях спеціальну угоду, що враховує важкі наслідки катастрофи.

Стаття 9

Спори щодо тлумачення і застосування норм цієї Угоди підлягають вирішенню шляхом переговорів між відповідними органами, а при необхідності – на рівні глав Урядів і Держав.

Стаття 10

Кожна з Високих Договірних Сторін лишає за собою право припинити дію цієї Угоди або окремих її статей, повідомивши про це учасників Угоди за рік.

Положення цієї Угоди можуть бути доповнені або змінені за спільною згодою Високих Договірних Сторін.

Стаття 11

З моменту підписання цієї Угоди на територіях держав, що її підписали, не допускається застосування норм третіх держав, у тому числі колишнього Союзу РСР.

Стаття 12

Високі Договірні Сторони гарантують виконання міжнародних зобов'язань, що впливають для них із договорів та угод колишнього Союзу РСР.

Стаття 13

Ця Угода не зачіпає зобов'язань Високих Договірних Сторін щодо третіх держав.

Ця Угода відкрита для приєднання усіх держав-членів колишнього Союзу РСР, а також для інших держав, що поділяють цілі і принципи цієї Угоди.

Стаття 14

Офіційним місцем перебування координуючих органів Співдружності є місто Мінськ.

Діяльність органів колишнього Союзу РСР на територіях держав-членів Співдружності припиняється.

Вчинено у місті Мінську 8 грудня 1991 р. в трьох примірниках, кожний білоруською, російською й українською мовами, при цьому три тексти мають однакову силу.

УСТАНОВЧИЙ АКТ АФРИКАНСЬКОГО СОЮЗУ*

Ломе, 12 червня 2000 року

Мы, главы государств и правительств государств –членов Организации Африканского Единства (ОАЕ):

1. Президент Народной Демократической республики Алжира
2. Президент Республики Анголы
3. Президент Республики Бенина
4. Президент Республики Ботсваны
5. Президент Буркина-Фасо
6. Президент Республики Бурунди
7. Президент Республики Камеруна
8. Президент Республики Зеленого мыса
9. Президент Центральноафриканской Республики
10. Президент Республики Чада
11. Президент Исламской Федеративной республики Коморских островов
12. Президент Республики Конго
13. Президент Республики Кот-д'Ивуара
14. Президент Демократической республики Конго
15. Президент Республики Джибути
16. Президент Арабской Республики Египта
17. Президент штата Эритрея
18. Премьер-министр Федеральной Демократической республики Эфиопии
19. Президент Республики Экваториальной Гвинеи
20. Президент Габонской Республики
21. Президент Республики Гамбии
22. Президент Республики Ганы
23. Президент Республики Гвинеи
24. Президент Республики Гвинеи Бисау
25. Президент Республики Кении
26. Премьер-министр Лесото
27. Президент Республики Либерии
28. Лидер Революции 1-го сентября Великой Социалистической Народной Ливийской Арабской Джамахирии
29. Президент Республики Мадагаскара
30. Президент Республики Малави
31. Президент Республики Мали
32. Президент Исламской республики Мавритании
33. Премьер-министр Республики Маврикия
34. Президент Республики Мозамбика
35. Президент Республики Намибии
36. Президент Республики Нигера
37. Президент Федеративной республики Нигерии

---

* Учредительный акт Африканского союза. URL : <http://docs.cntd.ru/document/901880996> (дата звернення : 21.01.2021)

38. Президент Республики Руанды
39. Президент Сахарской Арабской Демократической республики
40. Президент Республики Сан-Томе и Принсипи
41. Президент Республики Сенегала
42. Президент Республики Сейшельских островов
43. Президент Республики Сьерра-Леоне
44. Президент Республики Сомали
45. Президент Южноафриканской республики
46. Президент Республики Судана
47. Король Свазиленда
48. Президент Объединенной Республики Танзании
49. Президент Тоголезской Республики
50. Президент Республики Туниса
51. Президент Республики Уганды
52. Президент Республики Замбии
53. Президент Республики Зимбабве

ВДОХНОВЛЕННЫЕ благородными идеалами, которые ввели отцов основателей нашей Континентальной Организации и поколений пан-африканистов в их решимости способствовать единству, солидарности, сплоченности и сотрудничеству среди народов Африки и Африканских Государств;

ПРИНИМАЯ ВО ВНИМАНИЕ принципы и цели, заявленные в Уставе Организации Африканского Единства и Соглашении, учреждающем Африканское Экономическое Сообщество;

НАПОМИНАЯ о героической борьбе, проведенной нашими народами и нашими странами за политическую независимость, человеческое достоинство и экономическую эмансипацию;

ПРИНИМАЯ ВО ВНИМАНИЕ, что с начала ее существования Организация Африканского Единства играла определяющую и неоценимую роль в освобождении континента, утверждении самобытности и в процессе достижения единства нашего континента и обеспечила уникальную основу для наших совместных действий в Африке и в наших отношениях с остальным миром;

ПРЕИСПОЛЕННЫЕ РЕШИМОСТИ принять многогранные вызовы, с которыми сталкивается наш континент и наши народы в свете социальных, экономических и политических изменений, имеющих место в мире;

УБЕЖДЕННЫЕ в необходимости ускорять процесс реализации Соглашения, учреждающего Африканское Экономическое Сообщество чтобы способствовать социально-экономическому развитию Африки и более эффективно противостоять вызовам, (преподносимым) глобализацией;

НАПРАВЛЯЕМЫЕ нашим общим видением объединенной и сильной Африки и необходимостью строить партнерство между правительствами и всеми частями гражданского общества, в частности женщинами, молодежью и частным сектором, чтобы усилить солидарность и сплоченность среди наших народов;

ОСОЗНАВАЯ тот факт, что проблема конфликтов в Африке является главным препятствием социально-экономическому развитию континента и необходимости содействовать миру, безопасности и стабильности как предпосылке для осуществления нашей повестки дня развития и интеграции;

ПРЕИСПОЛНЕННЫЕ РЕШИМОСТИ продвигать и защищать права человека и народов,

объединять демократические институты и культуру, и гарантировать хорошее управление и верховенство закона;

ДАЛЕЕ ПРЕИСПОЛНЕННЫЕ РЕШИМОСТИ принимать все необходимые меры для усиления наших общих учреждений и наделять их необходимыми полномочиями и ресурсами, позволяющими им эффективно исполнять возложенные на них соответствующие обязанности;

НАПОМИНАЯ Декларацию, которую мы приняли на Четвертой Внеочередной Сессии нашей Ассамблеи в г. Сирте, Великая Социалистическая Народная Ливийская Арабская Джамахирия, 9 сентября 1999 года, в которой мы решили учредить Африканский Союз, в соответствии с (конечными) целями Устава нашей Континентальной Организации и Договор, учреждающий Африканское Экономическое Сообщество;

СОГЛАСИЛИСЬ О СЛЕДУЮЩЕМ:

Статья 1. Определения

В этом Учредительном Акте:

“Акт” означает настоящий Учредительный Акт;

“АЭС” означает Африканское Экономическое Сообщество;

“Ассамблея” означает Ассамблея Глав Государства и Правительств Союза;

“Устав” означает Устав ОАЕ;

“Комитет” означает Специализированный Технический Комитет Союза;

“Совет” означает Экономический, Социальный и Культурный Совет Союза;

“Суд” означает Суд Союза;

“Комиссия” означает Секретариат Союза;

“Исполнительный Совет” означает Исполнительный Совет Министров Союза;

“Государство-член” означает Государство – член Союза;

“ОАЕ” означает Организацию Африканского Единства;

“Парламент” означает Панафриканский Парламент Союза;

“Союз” означает Африканский Союз, учрежденный настоящим Учредительным Актом.

Статья 2. Учреждение

Африканский Союз учрежден в соответствии с положениями настоящего Акта.

Статья 3. Цели

Целями Союза являются:

(a) достигать большего единства и сплоченности между африканскими странами и народами Африки;

(b) защищать суверенитет, территориальную целостность и независимость ее государств-членов;

(c) ускорять политическую и социально-экономическую интеграцию континента;

(d) поддерживать и защищать общие африканские позиции по интересующим континент и его народы вопросам;

(e) поощрять международное сотрудничество, придавая должное внимание Уставу Организации Объединенных Наций и Всеобщей декларации прав человека;

(f) поддерживать мир, безопасность и стабильность на континенте;

(g) поддерживать демократические принципы и учреждения, участие народа и хорошее управление;

(h) поддерживать и защищать права человека и народов в соответствии с Африканской хартией прав человека и народов и другими соответствующими документами по правам человека;

- (i) создавать необходимые условия, которые позволят континенту по праву играть соответствующую ему роль в глобальной экономике и в международных переговорах;
- (j) способствовать устойчивому развитию на экономическом, социальном и культурном уровнях, а также интеграции африканских экономик;
- (k) поддерживать сотрудничество во всех областях человеческой деятельности в целях поднятия жизненного уровня африканских народов;
- (l) координировать и гармонизировать политику между существующими и будущими Региональными экономическими сообществами для постепенного достижения целей Союза;
- (m) продвигать развитие континента путем содействия исследованиям во всех областях, в частности в науке и технике;
- (n) работать с соответствующими международными партнерами в искоренении болезней, которые поддаются профилактике, и поддержании хорошего здоровья на континенте.

Статья 4. Принципы

Союз осуществляет свою деятельность в соответствии со следующими принципами:

- (a) суверенное равенство и взаимозависимость между Государствами – членами Союза;
- (b) уважение границ, существующих на момент достижения независимости;
- (c) участие Африканских народов в деятельности Союза;
- (d) учреждение общей оборонной политики Африканского Континента;
- (e) мирное разрешение споров между Государствами-членами Союза посредством таких соответствующих мер, какие могут быть приняты Ассамблеей;
- (f) запрещение применения силы или угрозы силой среди Государств-членов Союза;
- (g) невмешательство любого государства-члена во внутренние дела другого;
- (h) право Союза вмешаться в дела государства-члена в соответствии с решением Ассамблеи в связи с серьезными обстоятельствами, а именно, военные преступления, геноцид и преступления против человечности;
- (i) мирное сосуществование Государств-членов и их право жить в мире и безопасности;
- (j) право Государств-членов просить вмешательства со стороны Союза в целях восстановления мира и безопасности;
- (k) содействие самостоятельности в рамках Союза;
- (l) содействие равенству полов;
- (m) уважение демократических принципов, прав человека, верховенства закона и хорошего управления;
- (n) содействие социальной справедливости в целях обеспечения сбалансированного экономического развития;
- (o) уважение священности человеческой жизни, осуждение и неприятие безнаказанности и политического убийства, актов терроризма и подрывной деятельности;
- (p) осуждение и неприятие неконституционных изменений правительств.

Статья 5. Органы Союза

1. Органами Союза являются:

- (a) Ассамблея Союза;
- (b) Исполнительный Совет;
- (c) Панафриканский Парламент;
- (d) Суд;
- (e) Комиссия;
- (f) Комитет Постоянных Представителей;
- (g) Специализированные Технические Комитеты;

- (h) Экономический, Социальный и Культурный Совет;
  - (i) Финансовые учреждения;
2. Другие органы, которые Ассамблея может решить учредить.

Статья 6. Ассамблея глав государств и правительств

1. Ассамблея состоит из глав государств и правительств или их должным образом аккредитованных представителей.
2. Ассамблея является верховным органом Союза.
3. Ассамблея собирается, по крайней мере, один раз в год на обычной сессии. По просьбе любого Государства-члена и при согласии двух третей Государств-членов, Ассамблея собирается на внеочередной сессии.
4. Должность Председателя Ассамблеи занимает в течение одногодичного периода Глава государства или правительства, избранный после консультаций между Государствами-членами.

Статья 7. Решения Ассамблеи

1. Ассамблея принимает свои решения консенсусом или, при не достижении такового, большинством в две трети от числа Государств-членов Союза. Однако, процедурные вопросы, включая вопрос того, является ли вопрос процедурным или нет, решается простым большинством.
2. Две трети общего членства Союза формируют кворум на любой встрече Ассамблеи.

Статья 8. Правила процедуры Ассамблеи

Ассамблея принимает собственные Правила процедуры.

Статья 9. Полномочия и Функции Ассамблеи

Функциями Ассамблеи являются:

- (a) определять общую политику Союза;
  - (b) получать, рассматривать и принимать решения по докладам и рекомендациям других органов Союза;
  - (c) рассматривать обращения о Членстве в Союзе;
  - (d) учреждать любой орган Союза;
  - (e) следить за выполнением политики и решений Союза, а также обеспечивать исполнение всеми Государствами-членами;
  - (f) принимать бюджет Союза;
  - (g) давать указания Исполнительному Совету по урегулированию конфликтов, войны и других чрезвычайных ситуаций и восстановлению мира;
  - (h) назначать и освобождать от должности судей Суда;
  - (i) назначать Председателя Комиссии и его или ее заместителя или заместителей и членов комиссии и определить их функции и сроки пребывания в должности.
2. Ассамблея может делегировать любое из своих полномочий и функций любому органу Союза.

Статья 10. Исполнительный Совет

1. Исполнительный Совет состоит из Министров иностранных дел или таких других Министров или Представителей Власти, которые назначены правительствами Государств-членов.
2. Исполнительный Совет собирается, по крайней мере, два раза в год на обычные сессии. Он также собирается на внеочередную сессию по просьбе любого Государства-члена и при согласии двух третей всех Государств-членов.

Статья 11. Решения Исполнительного Совета

1. Исполнительный Совет принимает свои решения консенсусом или, при не достижении такового, большинством в две трети от числа Государств-членов Союза. Однако, процедурные вопросы, включая вопрос того, является ли вопрос процедурным или нет, решается простым большинством.

2. Две трети общего членства Союза формирует кворум на любой встрече Исполнительного Совета.

Статья 12. Правила процедуры Исполнительного Совета

Исполнительный Совет принимает собственные Правила процедуры.

Статья 13. Функции Исполнительного Совета

Исполнительный Совет координирует и принимает решения относительно политики в областях общих интересов Государств-членов, включая следующие:

- (a) внешняя торговля;
- (b) энергетика, промышленность и минеральные ресурсы;
- (c) продовольствие, сельскохозяйственные и животные ресурсы, производство скота и лесоводство;
- (d) водные ресурсы и ирригация;
- (e) защита окружающей среды, гуманитарная акция и отклик и помощь при бедствии;
- (f) транспорт и коммуникации;
- (g) страхование;
- (h) образование, культура, здоровье и развитие людских ресурсов;
- (i) наука и техника;
- (j) гражданство, постоянное проживание и вопросы иммиграции;
- (k) социальное обеспечение, включая определение политики охраны материнства и детства, а также политики, касающейся (увечных) и инвалидов;
- (l) учреждение системы африканских наград, медалей и премий.

2. Исполнительный Совет ответствен перед Ассамблеей. Он рассматривает вопросы, его касающиеся, и следит за выполнением политики, определенной Ассамблеей.

3. Исполнительный Совет может делегировать любое из его полномочий и функций, упомянутых в параграфе 1 настоящей Статьи Специализированному Техническому Комитету, учрежденному в соответствии со Статьей 14 настоящего Акта.

Статья 14. Учреждение и Состав Специализированных Технических Комитетов

1. Учреждаются следующие Специализированные Технические Комитеты, которые ответственны перед Исполнительным Советом:

- (a) Комитет по сельскому хозяйству и сельскохозяйственным вопросам;
- (b) Комитет по денежно-кредитным и финансовым делам;
- (c) Комитет по торговле, таможне и вопросам иммиграции;
- (d) Комитет по промышленности, науке и технике, энергетике, природным ресурсам и окружающей среде;
- (e) Комитет по транспорту, коммуникациям и туризму;
- (f) Комитет по здравоохранению, трудовым и социальным делам; и
- (g) Комитет по образованию, культуре и людским ресурсам.

2. Ассамблея, когда считает это соответствующим, реструктурирует существующие

Комитеты или учреждает другие Комитеты.

3. Специализированные Технические Комитеты состоят из Министров или старших должностных лиц, ответственных за вопросы, находящиеся в пределах их компетенции.

Статья 15. Функции Специализированных Технических Комитетов

Каждый Комитет в пределах своей компетенции:

- (a) готовит проекты и программы Союза и представляет их Исполнительному Совету;
- (b) обеспечивает наблюдение, контроль и оценку выполнения решений, принятых органами Союза;
- (c) обеспечивает координацию и гармонизацию проектов и программ Союза;
- (d) представляет Исполнительному Совету по своей собственной инициативе или по запросу Исполнительного Совета доклады и рекомендации по выполнению положений настоящего Акта; и
- (e) выполняет любые другие функции, отведенные ему в целях обеспечения реализации положений настоящего Акта.

Статья 16. Собрания

1. В соответствии с любым указанием, данными Исполнительным Советом, каждый Комитет собирается по мере необходимости и готовит свои правила процедуры и представляет их Исполнительному совету для одобрения.

Статья 17. Панафриканский Парламент

1. В целях обеспечения полного участия африканских народов в развитии и экономической интеграции континента, учреждается Панафриканский Парламент.

2. Состав, полномочия, функции и организация Панафриканского Парламента определяются в соответствующем протоколе.

Статья 18. Суд

- 1. Учреждается Суд Союза;
- 2. Устав, состав и функции Суда определяются в соответствующем протоколе.

Статья 19. Финансовые учреждения

Союз имеет следующие финансовые учреждения, чьи правила и инструкции определяются в соответствующих протоколах:

- (a) Африканский Центральный Банк;
- (b) Африканский Валютный Фонд;
- (c) Африканский Инвестиционный Банк.

Статья 20. Комиссия

- 1. Учреждается Комиссия Союза, которая является Секретариатом Союза.
- 2. Комиссия состоит из Председателя, его или ее заместителя или заместителей и членов комиссии. Им оказывает содействие персонал, необходимый для нормального функционирования комиссии.
- 3. Структура, функции и инструкции Комиссии определяются Ассамблеей.

Статья 21. Комитет Постоянных Представителей

1. Учреждается Комитет Постоянных Представителей. Он состоит из Постоянных Представителей при Союзе и других Полномочных Представителей Государств-членов.

2. Комитет отвечает за подготовку работы Исполнительного Совета и действует в соответствии с указаниями Совета. Он может создавать такие подкомитеты или рабочие группы, какие может счесть необходимыми.

Статья 22. Экономический, Социальный и Культурный Совет

1. Экономический, Социальный и Культурный Совет является консультативным органом, состоящим из различных социальных и профессиональных групп Государств – членов Союза.

2. Функции, полномочия, состав и организация Экономического, Социального и Культурного Совета определяются Ассамблеей.

Статья 23. Наложение Санкций

1. Ассамблея определяет соответствующие санкции, которые должны налагаться на любое Государство-член, которое не выплачивает свой взнос в бюджет Союза следующим образом: лишение права выступать на собраниях, голосовать, представлять кандидатов на любую позицию или пост в рамках Союза или извлекать выгоду от любой деятельности или обязательств из этого.

2. Более того, любое Государство-член, которое не исполняет решения и политику Союза, может быть подвергнуто другим санкциям, таким как лишение транспортных и коммуникационных связей с другими Государствами-членами, и другими мерами политического и экономического характера, которые определит Ассамблея.

Статья 24. Штаб-квартира Союза

1. Штаб-квартира Африканского Союза располагается в Аддис-Абебе в Федеральной Демократической Республике Эфиопии.

2. Могут быть учреждены такие другие офисы Африканского Союза, которые могут быть определены Ассамблеей, по рекомендации Совета.

Статья 25. Рабочие языки

Рабочими языками Союза и всех его учреждений являются, если возможно, Африканские языки, Арабский, Английский, Французский и Португальский языки.

Статья 26. Толкование

Суд занимается вопросами толкования, возникающими из применения или имплементации настоящего акта. До его учреждения, такие вопросы представляются Ассамблее Союза, которая принимает решение двумя третями большинства.

Статья 27. Подписание, ратификация и присоединение

1. Настоящий Акт открыт для подписания, ратификации и присоединения Государствами – членами ОАЕ в соответствии с их соответствующими конституционными процедурами.

2. Ратификационные грамоты сдаются на хранение Генеральному Секретарю ОАЕ.

3. Любое Государство – член ОАЕ, присоединяющееся к настоящему Акту после его вступления в силу, сдает на хранение документ о присоединении Председателю Комиссии.

Статья 28. Вступление в силу

Настоящий Акт вступает в силу через тридцать (30) дней после сдачи на хранение ратификационных грамот двумя третями Государств – членов ОАЕ.

Статья 29. Принятие в члены

1. Любое африканское Государство может, в любое время после вступления в силу настоящего Акта, уведомить Председателя Комиссии о своем намерении присоединиться к настоящему Актом и быть принятым в члены Союза.

2. Председатель Комиссии, по получении такого уведомления, передает его копии всем Государствам-членам. Решение о принятии принимается простым большинством Государств-членов. Решение каждого Государства-члена передается Председателю Комиссии, который, по получении необходимого числа голосов, сообщает решение заинтересованному Государству.

Статья 30. Приостановление членства

Правительствам, которые приходят к власти неконституционным путем, не разрешается участвовать в деятельности Союза.

Статья 31. Прекращение членства

1. Любое Государство, которое желает отказаться от своего членства, направляет письменное уведомление Председателю Комиссии, который уведомляет об этом Государства-члены. По окончании одного года с даты такого уведомления, если не отозвано, Акт прекращает применяться в отношении отказывающегося Государства, которое таким образом прекращает принадлежать к Союзу.

2. В течение одного года, упомянутого в параграфе 1 настоящей Статьи, любое Государство-член, желающее выйти из Союза, следует положениям настоящего Акта и обязано выполнить свои обязательства по настоящему Акту до даты своего выхода.

Статья 32. Поправка и пересмотр

1. Любое Государство-член может представить предложения о поправке или пересмотре настоящего Акта.

2. Предложения о поправке или пересмотре представляются Председателю Комиссии, который передает их Государствам-членам не позднее тридцати (30) дней с его получения.

3. Ассамблея, по рекомендации Исполнительного Совета, изучает эти предложения не позднее одного года, следующего за уведомлением Государств-членов, в соответствии с положениями параграфа 2 настоящей Статьи;

4. Поправки или пересмотры принимаются Ассамблеей консенсусом или, при не достижении такового, двумя третями большинства и представляются на ратификацию всеми Государствами-членами в соответствии с их соответствующими конституционными процедурами. Они вступают в силу через тридцать (30) дней после сдачи на хранение ратификационных грамот Председателю Комиссии двумя третями Государств-членов.

Статья 33. Заключительные положения и переходные меры

1. Настоящий Акт заменяет Устав Организации Африканского Единства. Однако, Устав действует в течение переходного периода в один год, или такого дальнейшего периода, который может быть определен Ассамблеей, после вступления в силу Акта, с целью предоставления возможности ОАЕ/АЭС предпринять необходимые меры в отношении передачи активов и обязательств Союзу и всех вопросов, имеющих к этому отношение.

2. Положения настоящего Акта имеют предпочтение над и заменяют любые несовместимые или противоречащие положения Договора, учреждающего Африканское Экономическое Сообщество.

3. По вступлении в силу настоящего Акта, должны быть предприняты все необходимые меры, для имплементации его положений и обеспечения учреждения органов, предусмотренных

настоящим Актом в соответствии с любыми директивами или решениями, которые могут быть приняты в этом отношении его Сторонами не позднее переходного периода, предусмотренного выше.

4. До учреждения Комиссии, Генеральный Секретариат ОАЕ является временным Секретариатом Союза.

5. Настоящий Акт составлен в четырех (4) подлинных экземплярах на Арабском, Английском, Французском и Португальском языках, все четыре (4) являются равно аутентичными и сдаются на хранение Генеральному Секретарю ОАЕ, а после его вступления в силу – Председателю Комиссии, который направляет заверенную копию Акта Правительству каждого подписавшего Государства. Генеральный Секретарь ОАЕ и Председатель Комиссии уведомляют все подписавшие Государства о датах сдачи на хранение ратификационных грамот или уведомлений о присоединении и по вступлении в силу настоящего Акта регистрирует его в Секретариате Объединенных Наций.

В УДОСТОВЕРЕНИЕ ЧЕГО, МЫ приняли настоящий Акт.

§ 2. МІЖНАРОДНІ ДОКУМЕНТИ З ПРАВ ЛЮДИНИ

АМЕРИКАНСКА КОНВЕНЦІЯ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ*

Сан-Хосе, 22 листопада 1969 року

Преамбула

Американские государства – участники настоящей Конвенции, подтверждая свое намерение укрепить в этом полушарии в рамках демократических институтов систему личной свободы и социальной справедливости, основанных на уважении основных прав человека;

признавая, что основные права человека возникают не в силу того, что тот или иной человек является гражданином определенного государства, а в силу того, что основываются на свойствах человеческой личности и что они поэтому нуждаются в международной защите в виде конвенции, подкрепляющей или дополняющей защиту, предусмотренную внутренним правом американских государств;

считая, что эти принципы изложены в Уставе Организации американских государств, в Американской декларации прав и обязанностей человека и во Всеобщей декларации прав человека, и что они подтверждены и развиты в других международных документах, как всемирных, так и региональных;

вновь подтверждая, что в соответствии со Всеобщей декларацией прав человека идеал свободного человека, являющегося свободным от страха и нужды, может быть достигнут только в том случае, если созданы условия, при которых каждый человек может пользоваться своими экономическими, социальными и культурными правами, а также своими гражданскими и политическими правами;

считая, что третья Специальная межамериканская конференция (Буэнос-Айрес, 1967 г.) одобрила включение в Устав своей Организации более широких норм в области экономических и социальных прав и права на образование и постановила, что межамериканская конвенция о правах человека должна определить структуру, компетенцию и процедуру органов, ответственных за эти вопросы, согласились о нижеследующем:

ЧАСТЬ I. ОБЯЗАННОСТИ ГОСУДАРСТВА И ЗАЩИЩАЕМЫЕ ПРАВА

ГЛАВА 1. ОБЩИЕ ОБЯЗАТЕЛЬСТВА

Статья 1. Обязательство уважать права

1. Государства – участники настоящей Конвенции обязуются уважать права и свободы, признанные в ней, и обеспечивать для всех лиц, находящихся под их юрисдикцией, свободное и полное осуществление этих прав и свобод без какой-либо дискриминации по признаку расы, цвета кожи, пола, языка, религии, политических или иных убеждений, национального или социального происхождения, экономического, сословного или какого-либо иного социального положения.

2. Для целей настоящей Конвенции “лицо” означает “каждый человек”.

Статья 2. Значение внутреннего законодательства

В тех случаях, когда осуществление каких-либо прав или свобод, упомянутых в статье 1, еще не обеспечено законодательными или другими положениями, государства-участники обязуются принимать в соответствии со своими конституционными процедурами и положениями настоящей Конвенции такие законодательные или другие меры, которые могут оказаться необходимыми для введения в действие этих прав и свобод.

---

* Американская конвенция о правах человека. Права человека. Сборник универсальных и региональных международных документов / Сост. Л. Н. Шестаков. М.: Изд-во МГУ, 1990. С. 143-166.

ГЛАВА II. ГРАЖДАНСКИЕ И ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРАВА

Статья 3. Право на признание правосубъектности

Каждый человек имеет право на признание его правосубъектности.

Статья 4. Право на жизнь

1. Каждый человек имеет право на уважение его жизни. Это право охраняется законом, в целом – с момента зачатия. Никто не может быть произвольно лишен жизни.

2. В странах, которые не отменили смертной казни, смертные приговоры могут выноситься только за самые тяжкие преступления во исполнение окончательного приговора, вынесенного компетентным судом и в соответствии с законом, устанавливающим такое наказание и вступившим в силу до совершения преступления. Вынесение смертного приговора не должно распространяться на преступления, за которые в настоящее время такой приговор не выносится.

3. Смертная казнь не вводится вновь в тех государствах, которые ее отменили.

4. Ни в коем случае не выносится смертный приговор за политические преступления или связанные с ними обычные преступления.

5. Смертный приговор не выносится лицам, которые в момент совершения преступления не достигли 18 лет или которым свыше 70 лет; такой приговор не приводится в исполнение в отношении беременных женщин.

6. Каждый, кто приговорен к смертной казни, имеет право просить об амнистии, помиловании или замене смертного приговора, которые могут быть дарованы во всех случаях. Смертный приговор не приводится в исполнение, пока такая просьба находится на рассмотрении компетентного органа и по ней не вынесено решение.

Статья 5. Свобода от пыток

1. Каждый человек имеет право на уважение его физической, духовной и моральной неприкосновенности.

2. Никто не должен подвергаться пыткам или жестоким, бесчеловечным или унижающим его достоинство наказаниям или обращению. Все лица, лишённые свободы, имеют право на уважение достоинства, присущего человеческой личности.

3. Наказание не распространяется ни на каких других лиц, кроме преступника.

4. Обвиняемые в случаях, когда отсутствуют исключительные обстоятельства, помещаются отдельно от осужденных, и им предоставляется отдельный режим, отвечающий их статусу неосужденных лиц.

5. Несовершеннолетние, против которых возбуждено уголовное преследование, отделяются от совершеннолетних и в кратчайший срок доставляются в суд, с тем чтобы им мог предоставляться режим, отвечающий их статусу несовершеннолетних.

6. Наказания, предусматривающие лишение свободы, имеют в качестве существенной цели исправление и социальное перевоспитание заключенных.

Статья 6. Свобода от рабства

1. Никто не должен содержаться в рабстве или в подневольном состоянии, которые запрещены во всех их формах, равно как и работорговля и торговля женщинами.

2. Никто не должен принуждаться к принудительному или обязательному труду. Это положение не должно истолковываться как означающее, что в тех странах, где наказанием, установленным за определенные преступления, является лишение свободы, сопряженное с принудительным трудом, выполнение такого приговора, вынесенного компетентным судом, запрещается. Принудительный труд не должен отрицательно сказываться на достоинстве или интеллектуальной способности заключенного.

3. Для целей этой статьи термином “принудительный или обязательный труд” не охватывается:

а) какая бы то ни была работа или служба, которую, как правило, должно выполнять лицо, находящееся в заключении на основании приговора или официального решения компетентного судебного органа. Такая работа или служба выполняется под наблюдением и контролем со стороны государственных органов, и любые лица, выполняющие такую работу или службу, не должны передаваться в распоряжение какой-либо частной организации, компании или юридического лица;

б) какая бы то ни была военная служба, а в тех странах, в которых признается отказ от военной службы по политическим или религиозно-этническим мотивам, какая бы то ни была служба, предусмотриваемая законом вместо военной службы;

с) какая бы то ни была служба, обязательная в случаях опасности или бедствия, угрожающих жизни или благополучию населения; или

д) какая бы то ни была работа или служба, которая входит в обыкновенные гражданские обязанности.

Статья 7. Право на личную свободу

1. Каждый человек имеет право на личную свободу и неприкосновенность.

2. Никто не должен быть лишен свободы иначе, как на таких основаниях и условиях, которые заранее установлены конституцией соответствующего государства-участника или законом, принятым во исполнение ее.

3. Никто не может быть подвергнут произвольному аресту или тюремному заключению.

4. Каждому задержанному сообщаются причины его задержания и в срочном порядке сообщается предъявляемое ему обвинение.

5. Каждое задержанное лицо в срочном порядке доставляется к судье или к другому должностному лицу, которому принадлежит по закону право осуществлять судебную власть, и имеет право на судебное разбирательство в течение разумного срока или на освобождение без ущерба для продолжения разбирательства. Его освобождение может ставиться в зависимость от представления гарантий явки на суд.

6. Каждому, кто лишен свободы, принадлежит право обратиться в компетентный суд, с тем чтобы этот суд мог безотлагательно вынести постановление относительно законности его ареста или задержания и распорядиться о его освобождении, если арест или задержание незаконны. В государствах-участниках, законодательство которых предусматривает, что каждый, кто считает, что ему угрожает лишение свободы, имеет право обратиться в компетентный суд, с тем чтобы суд мог вынести постановление относительно законности такой угрозы, это средство правовой защиты не может быть ограничено или упразднено. Заинтересованная сторона или другое лицо от ее имени имеет право использовать такие средства правовой защиты.

7. Никто не должен подвергаться задержанию за долги. Этот принцип не ограничивает постановления компетентного судебного органа, издаваемые в случае невыполнения обязанностей по содержанию.

Статья 8. Право на справедливый суд

1. Каждый человек имеет право на слушание его дела с надлежащими гарантиями и в течение разумного периода времени в компетентном, независимом и беспристрастном суде, заранее созванном по закону в обоснование любого обвинения уголовного характера, выдвинутого против него или для определения его прав или обязательств гражданского, трудового, финансового или любого иного характера. Каждый обвиняемый в тяжком преступлении имеет право считаться невиновным до тех пор, пока виновность его не будет доказана согласно закону. В ходе разбирательства каждый имеет право, как минимум, на следующие гарантии на основе полного равенства:

а) право обвиняемого на бесплатную помощь переводчика, если он не понимает языка, используемого в суде, или не говорит на этом языке;

- b) предварительное подробное уведомление обвиняемого о выдвинутых против него обвинениях;
- c) достаточное время и возможности для подготовки своей защиты;
- d) право обвиняемого защищать себя лично или через посредство выбранного им самим защитника, а также свободно и конфиденциально сноситься со своим защитником;
- e) неотъемлемое право на помощь со стороны защитника, предоставляемого государством с оплатой или безвозмездно, в зависимости от внутреннего законодательства, если обвиняемый не защищает себя лично или не нанимает своего собственного защитника в течение периода времени, установленного законом;
- f) право защиты допрашивать свидетелей в суде и добиваться вызова в суд в качестве свидетелей экспертов или иных лиц, которые могут пролить свет на имеющиеся факты;
- g) право не быть принуждаемым к даче показаний против самого себя или к признанию себя виновным; и
- h) право обращаться в вышестоящую судебную инстанцию.

3. Признание вины обвиняемым считается действительным только в случае, если оно сделано без какого-либо принуждения.

4. Обвиняемый, оправданный на основе решения, не подлежащего обжалованию, не привлекается к новому суду по тому же делу.

5. Судебное разбирательство является публичным, за исключением тех случаев, когда иное требуется в интересах правосудия.

Статья 9. Свобода от законов Ex Post Facto

Никто не должен осуждаться за какое-либо действие или упущение, которые не представляли собой уголовного преступления в соответствии с применимым правом в момент совершения преступления. Не может назначаться более тяжкое наказание, чем то, которое подлежало применению в момент совершения уголовного преступления. Если после совершения преступления законом устанавливается более легкое наказание, действие этого закона распространяется на данного преступника.

Статья 10. Право на компенсацию

Каждый человек имеет право на компенсацию в соответствии с законом в случае, когда он осужден на основании окончательного приговора, вынесенного в результате судебной ошибки.

Статья 11. Право на личную жизнь

1. Каждый человек имеет право на уважение его чести и достоинства.
2. Никто не может подвергаться произвольному или оскорбительному вмешательству в его личную и семейную жизнь, произвольным или оскорбительным посягательствам на неприкосновенность его жилища, тайну его корреспонденции или на его честь и репутацию.
3. Каждый человек имеет право на защиту от такого вмешательства или таких посягательств.

Статья 12. Свобода совести и религии

1. Каждый человек имеет право на свободу совести и религии. Это право включает свободу придерживаться своей религии и убеждений и менять их, а также свободу исповедовать или распространять свою религию или убеждения как единолично, так и сообща с другими, публичным или частным порядком.
2. Никто не подлежит применению ограничений, которые могут умалять его свободу придерживаться своей религии или убеждений или менять их.
3. Свобода открыто исповедовать религию или убеждения может подлежать лишь ограничениям, установленным законом и необходимым для охраны общественной безопасности, порядка, здоровья или морали, равно как и прав и свобод других лиц.
4. Родители и в соответствующих случаях опекуны имеют право обеспечивать

религиозное и нравственное воспитание своих детей или подопечных сообразно со своими собственными убеждениями.

Статья 13. Свобода мысли и выражения

1. Каждый человек имеет право на свободу мысли и выражения. Это право включает свободу искать, получать и распространять всякого рода информацию и идеи независимо от государственных границ, устно, письменно или посредством печати, или художественных форм выражения, или иными способами по своему выбору.

2. Пользование предусмотренным в предыдущем пункте правом не подлежит предварительной цензуре, однако предполагает последующую ответственность, которая четко устанавливается законом и является необходимой для обеспечения:

- а) уважения прав или репутации других лиц; или
- б) охраны государственной безопасности, общественного порядка, здоровья или нравственности населения.

3. Право на выражение своего мнения не может ограничиваться косвенными методами или средствами, такими, например, как злоупотребление государственными или частными средствами контроля в отношении газетной бумаги, частот радиопередач или инвентаря либо оборудования, используемых при распространении информации, или же любыми другими средствами, создающими препятствия для коммуникации и распространения идей и мнений.

4. Без ущерба для положений пункта 2, выше, законом может предусматриваться предварительная цензура в отношении общественных развлекательных мероприятий с единственной целью регулирования доступа к ним по соображениям необходимости обеспечения нравственной защиты детей и подростков.

5. Любая пропаганда войны и любое выступление с национальной, расовой или религиозной ненавистью, представляющие собой подстрекательство к незаконному насилию или каким-либо иным подобным незаконным действиям против любого лица или группы лиц на любых основаниях, включая связанные с расой, цветом кожи, религией, языком или национальным происхождением, рассматриваются как преступления, наказуемые по закону.

Статья 14. Право на ответ

1. Каждый человек, пострадавший в результате ошибочных или оскорбительных заявления или идей, распространенных среди широкой общественности регулируемым законом средством информации, имеет право на ответ или на внесение исправления, используя те же информационные каналы на условиях, которые могут быть определены законом.

2. Исправление или ответ ни при каких обстоятельствах не снимают другой правовой ответственности, если таковая возникла.

3. В целях эффективной защиты чести и репутации любая публикация, а также любая газетная, кинематографическая, радио – и телевизионная компании должны иметь ответственное лицо, которое не пользуется иммунитетом или особыми привилегиями.

Статья 15. Право на собрания

Признается право на мирные собрания, без оружия. Пользование этим правом не может подлежать никаким ограничениям, кроме тех, которые налагаются в соответствии с законом и которые необходимы в демократическом обществе в интересах государственной или общественной безопасности, общественного порядка или охраны здоровья и нравственности населения или прав и свобод других лиц.

Статья 16. Свобода ассоциации

1. Каждый человек имеет право на свободу ассоциации в идеологических, религиозных, политических, экономических, трудовых, социальных, культурных, спортивных или других целях.

2. Пользование этим правом не подлежит никаким ограничениям, кроме тех, которые

предусматриваются законом и которые необходимы в демократическом обществе в интересах государственной или общественной безопасности, общественного порядка или охраны здоровья и нравственности населения или защиты прав и свобод других лиц.

3. Положения настоящей статьи не препятствуют введению законных ограничений, вплоть до лишения пользования правом на ассоциацию, для лиц, входящих в состав вооруженных сил и полиции.

Статья 17. Права семьи

1. Семья является естественной и основной ячейкой общества и имеет право на защиту со стороны общества и государства.

2. За мужчинами и женщинами, достигшими брачного возраста, признается право на вступление в брак и право основывать семью при удовлетворении условий, предусмотренных внутренним законодательством, с учетом того, что такие условия не затрагивают принцип недискриминации, установленный в настоящей конвенции.

3. Ни один брак не может быть заключен без свободного и полного согласия вступающих в брак.

4. Государства-участники принимают надлежащие меры для обеспечения равенства прав и соответствующего баланса обязанностей супругов в отношении вступления в брак, во время состояния в браке и при его расторжении. В случае расторжения брака должна предусматриваться необходимая защита всех детей, причем исключительно на основе удовлетворения их интересов наилучшим образом.

5. Закон признает равные права детей, рожденных вне брака и в браке.

Статья 18. Право на имя

Каждый человек имеет право на данное ему имя и фамилию своих родителей или одного из них. Законом определяется то, как это право обеспечивается для каждого, при необходимости путем использования присвоенных имен.

Статья 19. Права ребенка

Каждый несовершеннолетний ребенок имеет право на меры защиты, необходимые с учетом его статуса несовершеннолетнего, со стороны его семьи, общества и государства.

Статья 20. Право на гражданство

1. Каждый человек имеет право на гражданство.

2. Каждый человек имеет право на гражданство государства, на территории которого он родился, если только он не имеет права на какое-либо другое гражданство.

3. Никто не может быть произвольно лишен своего гражданства или права изменить свое гражданство.

Статья 21. Право на имущество

1. Каждый человек имеет право на использование имущества, и владение им. Закон может регламентировать такое использование и владение с учетом интересов общества.

2. Никто не может быть лишен своего имущества, кроме как при условии выплаты справедливой компенсации, на основаниях, связанных с общественной пользой или социальными интересами, а также в случаях, которые установлены законом, и при соблюдении форм, определенных им.

3. Ростовщичество и любая другая форма эксплуатации человека человеком запрещается законом.

Статья 22. Свобода передвижения и местожительства

1. Каждый человек, законно находящийся на территории государства-участника, имеет право на передвижение по этой территории и на местожительство в ней в соответствии с положениями законодательства.

2. Каждый человек имеет право свободно покидать любую страну, включая свою

собственную.

3. Пользование упомянутыми выше правами может подлежать ограничениям только в соответствии с законом, в необходимых в демократическом обществе масштабах, с целью предупреждения преступности или с целью защиты государственной или общественной безопасности, общественного порядка, охраны здоровья и нравственности населения или прав и свобод других лиц.

4. Пользование правами, предусмотренными в пункте 1, также может ограничиваться законом в определенных районах с учетом государственных интересов.

5. Никто не может быть выслан с территории государства, гражданином которого он является, или лишен права на въезд в нее.

6. Иностранец, законно находящийся на территории государства – участника настоящей Конвенции, может быть выслан с этой территории только во исполнение решения, вынесенного в соответствии с законом.

7. Каждый человек имеет право искать убежище и получать его на иностранной территории в соответствии с законодательством государства и международными конвенциями, если он преследуется за политические или связанные с ними обычные преступления.

8. Ни в коем случае иностранец не может быть депортирован или возвращен в страну, независимо от того, является ли эта страна страной его происхождения, если в этой стране его право на жизнь или личную свободу находится под угрозой нарушения по причине его расы, национальности, религии, социального положения или политических убеждений.

9. Коллективная высылка иностранцев запрещается.

Статья 23. Право участия в государственном управлении

1. Каждый гражданин пользуется следующими правами и возможностями:

а) принимать участие в ведении государственных дел как непосредственно, так и через посредство свободно выбранных представителей;

б) голосовать и быть избранным на подлинных периодических выборах, производимых на основе всеобщего и равного избирательного права при тайном голосовании, обеспечивающем свободное волеизъявление избирателей;

с) допускаться в своей стране на общих условиях равенства к государственной службе.

2. Закон может регламентировать пользование правами и возможностями, о которых говорится в предыдущем пункте, исключительно на основе возраста, национальности, местожительства, языка, образования, гражданской и психической способности, а также убеждений посредством компетентного судьи при уголовном преследовании.

Статья 24. Право на равную защиту

Все люди равны перед законом. Соответственно они имеют право без всякой дискриминации на равную защиту закона.

Статья 25. Право на судебную защиту

1. Каждый человек имеет право на простое и быстрое обращение или любое другое эффективное обращение в компетентный суд для защиты от действий, которые нарушают его основные права, признанные конституцией или законодательством государства или настоящей Конвенцией, даже если такое нарушение могло быть совершено лицами, действовавшими в порядке выполнения своих официальных обязанностей.

2. Государства-участники обязуются:

а) обеспечить, чтобы право на правовую защиту для любого лица, требующего такой защиты, устанавливалось компетентной властью, предусмотренной правовой системой государства;

б) расширять возможности применения средств судебной защиты;

с) обеспечить применение компетентными властями средств правовой защиты, когда они

предоставляются.

ГЛАВА III. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ, СОЦИАЛЬНЫЕ И КУЛЬТУРНЫЕ ПРАВА

Статья 26. Прогрессивное развитие

Государства-участники обязуются принимать меры, как внутригосударственные, так и в порядке международного сотрудничества, в частности по экономическим и техническим вопросам, в целях постепенного обеспечения путем законодательства и других соответствующих средств полного осуществления прав, вытекающих из экономических, социальных, образовательных, научных и культурных норм, закрепленных в Уставе Организации американских государств с поправками к нему, внесенными Протоколом Буэнос-Айреса.

ГЛАВА IV. ПРИОСТАНОВЛЕНИЕ ДЕЙСТВИЯ ГАРАНТИЙ, ТОЛКОВАНИЕ И ПРИМЕНЕНИЕ

Статья 27. Приостановление действия гарантий

1. Во время войны, возникновения опасности для государства или при других чрезвычайных обстоятельствах, которые ставят под угрозу независимость или безопасность государства-участника, это государство может принимать меры в отступление от его обязательств по настоящей Конвенции в такой степени и на такой период времени, в какой это требуется остротой положения, при условии что такие меры не являются несовместимыми с его другими обязательствами по международному праву и не влекут за собой дискриминации по признаку расы, цвета кожи, пола, языка, религии или социального происхождения.

2. Вышеупомянутое положение не санкционирует какого-либо приостановления действия следующих статей: статьи 3 (Право на признание правосубъектности); статьи 4 (Право на жизнь); статьи 5 (Свобода от пыток); статьи 6 (Свобода от рабства); статьи 9 (Свобода от законов *ex post facto*); статьи 12 (Свобода совести и религии); статьи 17 (Права семьи); статьи 18 (Право на имя); статьи 19 (Права ребенка); статьи 20 (Право на гражданство); и статьи 23 (Право участия в государственном управлении) или же правовых гарантий, необходимых для обеспечения защиты этих прав.

3. Любое государство-участник, использующее права приостановления, немедленно информирует другие государства-участники через посредство Генерального секретаря Организации американских государств о положениях, применение которых им было приостановлено, причинах, вызвавших такое приостановление, и о дате его прекращения.

Статья 28. Федеральная оговорка

В тех случаях, когда государство-участник представляет собой федеральное государство, национальное правительство такого государства-участника выполняет все положения настоящей Конвенции, в отношении существа которых оно обладает законодательной и судебной юрисдикцией.

В случае положения, в отношении существа которого юрисдикцией обладают входящие в состав федерального государства административные единицы, национальное правительство незамедлительно принимает надлежащие меры в соответствии со своей конституцией и со своим законодательством, с тем чтобы компетентные власти административных единиц могли принять необходимые положения во исполнение настоящей Конвенции.

В случае, когда два или более государства-участника договариваются о том, чтобы образовать федерацию или иной тип ассоциации, эти государства должны иметь в виду, что в принимаемом в результате этого федеральном или другом договоре должны содержаться положения, необходимые для сохранения и обеспечения действия норм, закрепленных в

настоящей Конвенции, в новом государстве, которое ими образуется.

Статья 29. Ограничения относительно толкования

Ни одно из положений настоящей Конвенции не должно толковаться:

а) как разрешающее любому государству-участнику, любой группе или любому лицу препятствовать использованию или осуществлению прав и свобод, признанных в настоящей Конвенции, или ограничивать их в большей мере, чем это предусматривается в настоящей Конвенции;

б) как ограничивающее использование или осуществление любого права или любой свободы, признанных в силу закона какого-либо государства-участника или в силу другой конвенции, участником которой одно из указанных государств является;

с) как исключаящее другие права или гарантии, присущие человеческой личности или вытекающие из представительного характера демократии как формы правления; или

д) как исключаящее или ограничивающее действие, которое могут иметь Американская декларация прав и обязанностей человека и другие международные акты аналогичного характера.

Статья 30. Объем ограничений

Ограничения, которые в соответствии с настоящей Конвенцией могут быть введены на использование или осуществление признанных в ней прав и свобод, не могут применяться иначе, как в соответствии с законами, которые были приняты с учетом необходимости обеспечения общих интересов, и для цели, для которой эти ограничения установлены.

Статья 31. Признание других прав

В систему защиты, предусмотренную настоящей Конвенцией, могут быть включены другие права и свободы, признанные в силу процедур, установленных в статьях 76 и 77.

ГЛАВА V. ЛИЧНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ

Статья 32. Связь между правами и обязанностями

1. Каждое лицо несет ответственность перед своей семьей, обществом и человечеством.

2. Права каждого лица ограничены правами других лиц, благополучием всех и справедливыми требованиями общего благосостояния в демократическом обществе.

ЧАСТЬ II. СРЕДСТВА ЗАЩИТЫ

ГЛАВА VI. КОМПЕТЕНТНЫЕ ОРГАНЫ

Статья 33

Следующие органы обладают компетенцией заслушивать вопросы, касающиеся выполнения обязательств, взятых на себя государствами – участниками настоящей Конвенции:

а) Межамериканская комиссия по правам человека, именуемая “Комиссия”;

б) Межамериканский суд по правам человека, именуемый “Суд”.

ГЛАВА VII. МЕЖАМЕРИКАНСКАЯ КОМИССИЯ ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА

Раздел I. ОРГАНИЗАЦИЯ

Статья 34

Межамериканская комиссия по правам человека состоит из семи членов, обладающих высокими моральными качествами и признанных компетентными в области прав человека.

Статья 35

Комиссия представляет все страны – члены Организации американских государств.

Статья 36

1. Члены Комиссии избираются в личном качестве Генеральной ассамблеей Организации из списка кандидатов, выдвигаемых правительствами государств-членов.

2. Каждое из этих правительств может выдвигать до трех кандидатов, которые могут являться гражданами предлагающих их государств или любого другого государства – члена Организации американских государств. При выдвижении группы из трех членов по крайней мере один из кандидатов должен являться гражданином иного государства, чем государство, предлагающее список кандидатов.

Статья 37

1. Члены Комиссии избираются на срок в четыре года и могут переизбираться лишь один раз, при этом срок полномочий трех членов, избранных в ходе первых выборов, истекает через два года. Сразу же после этих выборов Генеральная ассамблея определяет имена трех членов путем жеребьевки.

2. Членами Комиссии не могут быть два гражданина одного и того же государства.

Статья 38

Вакансии, открывающиеся в Комиссии по причинам иным, чем обычное истечение срока полномочий, заполняются Постоянным советом Организации в соответствии с положениями Статута Комиссии.

Статья 39

Комиссия разрабатывает Статут, который представляется Генеральной ассамблее для утверждения, и также устанавливает свои собственные правила процедуры.

Статья 40

Секретариатское обслуживание Комиссии осуществляется соответствующим специализированным подразделением Генерального секретариата Организации. Это подразделение обеспечивается ресурсами, необходимыми для выполнения функций, возлагаемых на него Комиссией.

Раздел II. ФУНКЦИИ

Статья 41

Основные функции Комиссии заключаются в обеспечении уважения и защиты прав человека. При выполнении мандата функции и полномочия Комиссии заключаются в следующем:

- a) развивать общее понимание прав человека у народов Америки;
- b) представлять рекомендации правительствам государств-членов в тех случаях, когда она считает это целесообразным, для принятия прогрессивных мер в пользу прав человека в рамках их внутреннего права и конституционных положений, а также надлежащих мер для содействия осуществлению этих прав;
- c) подготавливать такие исследования или доклады, которые она считает целесообразными во исполнение своих обязанностей;
- d) запрашивать у правительств государств-членов информацию о мерах, принимаемых ими в области прав человека;
- e) представлять через Генеральный секретариат Организации американских государств отклики на консультации, проводимые государствами-членами по вопросам прав человека, и в пределах своих возможностей оказывать этим государствам по их просьбе консультативные услуги;
- f) принимать меры по петициям и другим сообщениям в соответствии со своими

полномочиями согласно положениям статей 44-51 настоящей Конвенции; и

g) представлять ежегодный доклад Генеральной ассамблее Организации американских государств.

Статья 42

Государства-участники препровождают Комиссии экземпляр каждого доклада и исследования, ежегодно представляемых ими исполнительным комитетам Межамериканского социально-экономического совета и Межамериканского совета по вопросам образования, науки и культуры в их соответствующих областях, с тем чтобы Комиссия могла следить за соблюдением прав, вытекающих из экономических и социальных норм и норм в области образования, науки и культуры, закрепленных в Уставе Организации американских государств с поправками, внесенными Протоколом Буэнос-Айреса.

Статья 43

Государства-участники обязуются представлять Комиссии такую информацию, которую она может у них затребовать относительно того, каким образом их внутреннее право обеспечивает эффективное осуществление положений настоящей Конвенции.

Раздел III. КОМПЕТЕНЦИЯ

Статья 44

Любое лицо или группа лиц или любая неправительственная организация, законно признанная в одном или нескольких государствах – членах Организации, могут направлять в Комиссию петиции, содержащие обвинения или жалобы о нарушении настоящей Конвенции каким-либо государством-участником.

Статья 45

1. Любое государство-участник при сдаче на хранение своего документа о ратификации или присоединении к настоящей Конвенции или в любое другое время может заявить, что оно признает компетенцию Комиссии получать и рассматривать сообщения, в которых государство-участник утверждает, что другое государство-участник якобы совершило нарушение прав человека, изложенных в настоящей Конвенции.

2. Сообщения, представляемые на основании настоящей статьи, могут приниматься и рассматриваться лишь в том случае, если они представляются государством-участником, сделавшим заявление о признании вышеупомянутой компетенции Комиссии. Комиссия не принимает никаких сообщений, направленных против государства-участника, не сделавшего такого заявления.

3. Признание компетенции, содержащееся в заявлении, может быть бессрочным, ограничиваться определенным сроком либо касаться какого-либо конкретного дела.

4. Заявления сдаются на хранение в Генеральный секретариат Организации американских государств, который препровождает копии этих заявлений государствам – членам этой Организации.

Статья 46

1. Принятие Комиссией петиции или сообщения, направляемых в соответствии со статьями 44 или 45, оговаривается выполнением следующих требований:

а) средства правовой защиты, предусмотренные внутренним правом, должны быть использованы и исчерпаны в соответствии с общепризнанными принципами международного права;

б) петиция должна быть подана в течение шести месяцев со дня извещения стороны, заявившей о нарушении своих прав, об окончательном решении;

с) предмет петиции или сообщения не должен находиться на рассмотрении какого-либо

другого международного форума урегулирования; и

d) в случае использования статьи 44 в петиции должны быть указаны имя, гражданство, профессия, адрес и стоять подпись лица или лиц или законного представителя организации, подавших петицию или сообщение.

2. Положения пунктов 1 “а” и 1 “b” данной статьи не применяются в тех случаях, когда:

a) внутреннее законодательство соответствующего государства не предусматривает надлежащее разбирательство в целях защиты права или прав, которые якобы нарушены;

b) стороне, заявившей о нарушении своего права, было отказано в доступе к средствам правовой защиты в рамках внутренней юрисдикции или ей не была предоставлена возможность полностью исчерпать эти средства; или

c) имела место неоправданная задержка в достижении решения по вышеупомянутым средствам правовой защиты.

Статья 47

Комиссия считает неприемлемыми для принятия к рассмотрению любую петицию или сообщение, представляемые в соответствии со статьей 44 или 45, в тех случаях, когда:

a) не выполнены требования, указанные в статье 46;

b) в петиции или сообщении не указываются факты, которые могли бы установить нарушение прав, гарантируемых настоящей Конвенцией;

c) в заявлениях петиционера или государства указывается, что петиция или сообщение явно лишены оснований или составлены с очевидным нарушением установленных требований; или

d) петиция или сообщение в значительной мере аналогичны петиции или заявлению, ранее рассматривавшимся Комиссией или другой международной организацией.

Раздел IV. ПРОЦЕДУРА

Статья 48

1. По получении Комиссией петиции или сообщения о нарушении любого из прав, охраняемых настоящей Конвенцией, Комиссия действует следующим образом:

a) если она считает петицию или сообщение приемлемыми для рассмотрения, она запрашивает информацию у правительства государства, указанного в качестве правосубъекта, несущего ответственность за предполагаемые нарушения, и представляет правительству выписку из соответствующих разделов петиции или сообщения. Эта информация представляется в течение разумного периода, устанавливаемого Комиссией в зависимости от обстоятельств каждого дела;

b) после получения информации или после того, как установленный срок истек, а информация не была получена. Комиссия выясняет, остаются ли основания для подачи петиции или сообщения. Если таковых не существует, Комиссия выносит постановление о прекращении рассмотрения;

c) Комиссия также может объявить петицию или сообщение неприемлемыми для рассмотрения или счесть их составленными с нарушением установленных требований на основании информации или показаний, полученных позднее;

d) если рассмотрение не прекращено, Комиссия с ведома сторон рассматривает вопрос, изложенный в петиции или сообщении с целью проверки фактов. Если Комиссия считает необходимым и целесообразным, она начинает расследование, для эффективного проведения которого она запрашивает у заинтересованных государств, а они ей предоставляют все необходимые средства;

e) Комиссия может просить соответствующие государства представить любую необходимую информацию, и, в случае обращения с просьбой, она заслушивает устные заявления

или получает письменные заявления от соответствующих сторон;

f) Комиссия предоставляет себя в распоряжение соответствующих сторон с целью достижения дружественного урегулирования вопроса на основе уважения прав человека, признанных в настоящей Конвенции.

2. Однако в серьезных и неотложных случаях требуется лишь представление петиции или сообщения, отвечающих всем формальным требованиям относительно приемлемости, для того чтобы Комиссия начала проводить расследование с предварительного согласия государства, на чьей территории было совершено предполагаемое нарушение.

Статья 49

В случае достижения дружественного урегулирования в соответствии со статьей 48.1 “f” Комиссия составляет доклад, который направляется петиционеру и государствам – участникам настоящей Конвенции, а затем посылается Генеральному секретарю Организации американских государств для опубликования. В таком докладе содержится краткое изложение фактов и достигнутое решение. По просьбе любой из сторон в деле ей представляется возможно более полная информация.

Статья 50

1. Если урегулирование не достигнуто в течение срока, установленного Статутом Комиссии, Комиссия подготавливает доклад с изложением фактов и своих заключений. Если доклад в целом или в своей части не отражает единогласного мнения членов Комиссии, любой член может сопроводить его своим частным мнением. Письменные и устные заявления, сделанные сторонами в соответствии со статьей 48.1 “e”, также прилагаются к докладу.

2. Доклад направляется соответствующим государствам, которые не могут публиковать его по своему усмотрению.

3. Направляя доклад, Комиссия может вносить предложения и рекомендации, которые считает целесообразными.

Статья 51

1. Если в течение трех месяцев с даты направления доклада Комиссии соответствующим государствам вопрос не был урегулирован или представлен суду Комиссией или соответствующим государством, а ее компетенция по этому делу признана, Комиссия может абсолютным большинством голосов своих членов изложить свое мнение и выводы по вопросу, представленному на ее рассмотрение.

2. В случае необходимости Комиссия представляет соответствующие рекомендации и устанавливает период, в течение которого государству надлежит принять меры, необходимые для урегулирования рассматриваемой ситуации.

3. По истечении установленного периода Комиссия решает абсолютным большинством голосов своих членов вопрос о том, приняло ли государство надлежащие меры и следует ли опубликовать ее доклад.

ГЛАВА VII. МЕЖАМЕРИКАНСКИЙ СУД ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА

Раздел I. Организация

Статья 52

1. Суд состоит из семи судей, являющихся гражданами государств – членов Организации и избираемых в личном качестве из числа юристов, которые отличаются наиболее высоким моральным авторитетом и признанной компетентностью в области прав человека и обладают качествами, необходимыми для выполнения высших судебных функций в соответствии с законодательством государства, гражданами которого они являются, или государства, которое

выдвигает их в качестве кандидатов.

2. В составе Суда не может быть двух граждан одного и того же государства.

Статья 53

1. Члены Суда избираются тайным голосованием абсолютным большинством голосов государств – участников Конвенции в Генеральной Ассамблее Организации из списка кандидатов, предлагаемых этими государствами.

2. Каждое из государств-участников может выдвинуть не более трех кандидатов, являющихся гражданами предлагающего их государства или какого-либо другого государства – члена Организации американских государств. Если предлагается список из трех кандидатов, то по крайней мере один из кандидатов должен быть гражданином другого государства, нежели государство, выдвигающее предложение.

Статья 54

1. Члены Суда избираются сроком на шесть лет и могут быть переизбраны только один раз. Срок полномочий трех судей, избранных в ходе первых выборов, завершается по истечении трех лет. Сразу же после выборов имена этих трех судей определяются по жребию в Генеральной Ассамблее.

2. Судья, избранный взамен судьи, срок полномочий которого еще не истек, занимает должность до истечения срока полномочий последнего. 3. Судьи остаются в должности до истечения срока своих полномочий. Однако они продолжают исполнять свои функции в связи с делами, которые они начали разбирать и которые остались неразрешенными, и с этой целью они не заменяются вновь избранными судьями.

Статья 55

1. Если судья является гражданином любого из государств – сторон по делу, переданному в Суд, то он сохраняет за собой право разбирать это дело.

2. Если один из судей, назначенных для разбирательства дела, является гражданином одного из государств – сторон по делу, то любое другое государство – сторона по делу может назначить по своему выбору какое-либо лицо, которое будет выступать в Суде в качестве специального судьи.

3. Если никто из судей, назначенных для разбирательства дела, не является гражданином какого-либо из государств – сторон по делу, то каждое из таких государств может назначить специального судью.

4. Специальный судья должен обладать качествами, указанными в статье 52.

5. Если несколько государств – участников Конвенции имеют одинаковый интерес в деле, то они рассматриваются в качестве единой стороны для целей вышеизложенных положений. В случае сомнений решение принимается Судом.

Статья 56

Кворум для ведения разбирательства в Суде состоит из пяти судей.

Статья 57

Во всех делах, рассматриваемых Судом, выступает Комиссия.

Статья 58

1. Местопребыванием Суда является любое место, определяемое государствами – участниками Конвенции в Генеральной Ассамблее Организации, однако он может собираться на территории любого государства – члена Организации американских государств по решению Суда, принимаемому большинством голосов его членов, и с предварительного согласия соответствующего государства.

В Генеральной Ассамблее большинством в две трети голосов государства – участники Конвенции могут изменить местопребывание Суда.

2. Суд назначает своего Секретаря.

3. Секретарь исполняет свои обязанности в том месте, которое является местопребыванием Суда, и присутствует на заседаниях, которые Суд может проводить вне своего местопребывания.

Статья 59

Суд создает свой секретариат, который действует под руководством Секретаря Суда, в соответствии с административными правилами Генерального секретариата Организации по всем вопросам, которые не являются несовместимыми с независимостью суда. Назначение сотрудников производится Генеральным секретарем Организации в консультации с Секретарем Суда.

Статья 60

Суд разрабатывает свой статут и вносит его на одобрение Генеральной Ассамблеи, а также принимает свои правила процедуры.

Раздел II. Компетенция и функции

Статья 61

1. Право передачи дела в Суд имеют только государства-члены и Комиссия.
2. Для разбирательства дела Судом необходимо исчерпать процедуры, изложенные в статьях 48-51.

Статья 62

1. При сдаче на хранение ратификационной грамоты или документа о присоединении к настоящей Конвенции или в любой последующий период государство-участник может заявить, что оно признает в качестве обязательной *ipso facto* и не требующей особого соглашения компетенцию Суда по всем вопросам, связанным с толкованием или применением настоящей Конвенции.

2. Такое заявление может быть сделано безусловно или при условии взаимности в отношении определенного срока или в отношении определенных дел. Оно представляется Генеральному секретарю Организации, который направляет его текст другим государствам – членам Организации и Секретарю Суда.

3. В компетенцию Суда входят все передаваемые ему дела, связанные с толкованием и применением положений настоящей Конвенции при условии, что государства – участники Конвенции признают или признали такую компетенцию, будь то специальным заявлением, сделанным в соответствии с предыдущими пунктами, или особым соглашением.

Статья 63

1. В крайне серьезных и экстренных случаях, а также всякий раз, когда оказывается необходимым предотвратить причинение соответствующим лицам непоправимого вреда. Суд принимает временные меры, которые он может счесть необходимыми в связи с рассматриваемыми делами. Если речь идет о тех делах, которые ему пока не представлены, он может действовать по просьбе Комиссии.

2. Если Суд придет к выводу, что имеет место нарушение права или свободы, ограждаемых настоящей Конвенцией, то он может распорядиться об обеспечении потерпевшей стороне возможности пользоваться нарушенным правом или свободой. Соответственно, он также отдает распоряжение об устранении тех последствий, которые связаны с мерой или ситуацией, являющейся собой нарушение такого права или свободы, и о выплате потерпевшей стороне справедливой компенсации.

Статья 64

Государства – члены Организации могут консультироваться с Судом по вопросу о толковании настоящей Конвенции или иных договоров, связанных с защитой прав человека в

американских государствах. В пределах своей компетенции с Судом могут также консультироваться органы, перечисленные в главе X Устава Организации американских государств с поправками, внесенными Буэнос-Айресским протоколом.

По просьбе какого-либо государства – члена Организации Суд может дать такому государству заключение относительно совместимости любого из его внутренних законов с вышеуказанными международными документами.

Статья 65

Каждой очередной сессии Генеральной Ассамблеи Организации американских государств Суд представляет доклад о своей работе за предыдущий год. В частности, он указывает те дела, в связи с которыми какое-либо государство не подчинялось его решениям, и вносит соответствующие рекомендации.

Раздел III. Процедура

Статья 66

1. Решение Суда должно быть мотивированным.
2. Если это решение в целом или частично не выражает единогласного мнения судей, то любой судья имеет право отразить в приложении к этому решению особое мнение.

Статья 67

Решение Суда является окончательным и не подлежит обжалованию. В случае разногласий по вопросу о смысле или охвате решения Суд по просьбе любой из сторон дает его толкование при условии, что такая просьба подается в течение девяноста дней с даты уведомления о таком решении.

Статья 68

1. Государства – участники Конвенции обязуются подчиняться решению Суда по любому делу, сторонами которого они являются.
2. Та часть решения, которая относится к компенсаторным убыткам, может исполняться в соответствующей стране согласно внутренней процедуре, регулирующей исполнение решений, выносимых против государства.

Статья 69

Стороны по делу уведомляются о решении Суда, и решение направляется государствам – участникам Конвенции.

ГЛАВА IX. ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Статья 70

С момента своего избрания и на протяжении всего срока своих полномочий члены Суда и Комиссии пользуются иммунитетом, предоставляемым дипломатическим агентам в соответствии с международным правом. При исполнении своих официальных функций они также пользуются дипломатическими привилегиями, необходимыми им для выполнения своих обязанностей.

Ни в какое время члены Суда или Комиссии не могут быть привлечены к ответственности в связи с любым решением или заключением, вынесенным ими во исполнение своих функций.

Статья 71

Положение члена Суда или Комиссии несовместимо с какой-либо иной деятельностью, которая может сказаться на независимости или беспристрастности такого судьи или члена, как это предусмотрено соответствующими статутами.

Статья 72

Члены Суда и Комиссии получают вознаграждение и им возмещаются путевые расходы в порядке и на условиях, определенных в соответствующих статутах, с учетом важности и независимости их должности. Такое вознаграждение и возмещение путевых расходов предусматриваются в бюджете Организации американских государств, который включает также расходы Суда и его секретариата. С этой целью Суд разрабатывает свой бюджет и представляет его Генеральной Ассамблее через Генеральный секретариат. Последний не вправе вносить в него какие бы то ни было изменения.

Статья 73

Генеральная Ассамблея вправе устанавливать санкции, которые могут быть применены к членам Комиссии и Суда, только по просьбе, соответственно, Комиссии или Суда при наличии для этого веских оснований, предусмотренных в соответствующих статутах. В том случае, когда речь идет о членах Комиссии, и в том случае, когда речь идет о членах Суда, для принятия решения требуется большинство в две трети голосов государств – членов Организации; помимо вышеизложенного, требуется также большинство в две трети голосов государств – участников Конвенции.

ЧАСТЬ III. ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

ГЛАВА X. ПОДПИСАНИЕ, РАТИФИКАЦИЯ, ОГОВОРКИ, ПОПРАВКИ, ПРОТОКОЛЫ И ДЕНОНСАЦИЯ

Статья 74

1. Настоящая Конвенция открыта для подписания и ратификации или присоединения любого государства – члена Организации американских государств.

2. Ратификация настоящей Конвенции или присоединение к ней производится путем сдачи на хранение ратификационной грамоты или документа о присоединении в Генеральный секретариат Организации американских государств. Конвенция вступает в силу со сдачей на хранение ратификационных грамот или документов о присоединении одиннадцати государств.

Применительно к любому государству, которое произведет такую ратификацию или присоединение впоследствии, Конвенция вступает в силу с даты сдачи на хранение его ратификационной грамоты или документа о присоединении.

Генеральный секретарь информирует все государства – члены Организации о вступлении Конвенции в силу.

Статья 75

Оговорки к настоящей Конвенции могут быть сделаны только в соответствии с положениями Венской конвенции о праве международных договоров, подписанной 23 мая 1969 года.

Статья 76

1. Предложения о внесении поправок к настоящей Конвенции могут быть внесены на рассмотрение Генеральной Ассамблее любым государством-участником непосредственно, а Комиссией или Судом – через Генерального секретаря.

2. Поправки вступают в силу для ратифицировавших их государств с даты сдачи на хранение двумя третями государств – участников настоящей Конвенции своих соответствующих ратификационных грамот. В отношении других государств-участников поправки вступают в силу с даты сдачи ими на хранение своих соответствующих ратификационных грамот.

Статья 77

1. В соответствии со статьей 31 любое государство-участник и Комиссия могут вносить на

рассмотрение государств-участников в Генеральной Ассамблее предложения о заключении дополнительных протоколов к настоящей Конвенции, с тем чтобы постепенно охватить системой ее защиты другие права и свободы.

2. В каждом протоколе определяется порядок его вступления в силу, а сам протокол применяется только в отношениях между его государствами-участниками.

Статья 78

1. Государства-участники могут денонсировать настоящую Конвенцию по истечении пятилетнего срока, начинающегося с даты ее вступления в силу, путем подачи за год вперед соответствующего уведомления. Уведомление о денонсации направляется Генеральному секретарю Организации американских государств, который информирует о нем другие государства-участники.

2. Такая денонсация не освобождает соответствующее государство-участник от предусмотренных настоящей Конвенцией обязательств в связи с любым актом, который может представлять собой нарушение таких обязательств и который был совершен этим государством до даты вступления в силу такой денонсации.

ГЛАВА XI. ПЕРЕХОДНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Раздел I. Межамериканская комиссия по правам человека

Статья 79

Со вступлением в силу настоящей Конвенции Генеральный секретарь письменно предлагает каждому государству-члену в течение девяноста дней выдвинуть своих кандидатов в члены Межамериканской комиссии по правам человека. Генеральный секретарь составляет в алфавитном порядке список выдвинутых кандидатов и представляет его государствам – членам Организации по крайней мере за тридцать дней до очередной сессии Генеральной Ассамблеи.

Статья 80

Члены Комиссии избираются тайным голосованием Генеральной Ассамблеи из списка кандидатов, предусмотренного в статье 79. Избранными считаются кандидаты, набравшие наибольшее число голосов и абсолютное большинство голосов представителей государств-членов. Если для избрания всех членов Комиссии окажется необходимым провести несколько туров голосования, то кандидаты, набравшие наименьшее число голосов, выбывают поочередно в порядке, устанавливаемом Генеральной Ассамблеей.

Раздел II. Межамериканский суд по правам человека

Статья 81

Со вступлением в силу настоящей Конвенции Генеральный секретарь письменно предлагает каждому государству-участнику в течение девяноста дней выдвинуть своих кандидатов в члены Межамериканского суда по правам человека. Генеральный секретарь составляет в алфавитном порядке список выдвинутых кандидатов и представляет его государствам-участникам по крайней мере за тридцать дней до очередной сессии Генеральной Ассамблеи.

Статья 82

Выборы членов Суда производятся из числа кандидатов, перечисленных в списке, предусмотренном в статье 81, тайным голосованием государств – участников Конвенции в Генеральной Ассамблее. Избранными считаются кандидаты, набравшие наибольшее число голосов и абсолютное большинство голосов представителей государств-участников. Если для

избрания всех судей окажется необходимым провести несколько туров голосования, то кандидаты, набравшие наименьшее число голосов, выбывают поочередно в порядке, устанавливаемом государствами-участниками.

АФРИКАНСКА ХАРТИЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І НАРОДІВ*

Найробі, 26 липня 1981 року

Преамбула

Африканские государства – члены Организации африканского единства, подписавшие настоящую конвенцию, озаглавленную “Африканская Хартия прав человека и народов”,

ссылаясь на решение 115 (XVI) Ассамблеи глав государств и правительств на 16-й очередной сессии, состоявшейся в Монровии (Либерия) 17-20 июля 1979 года и посвященной подготовке “предварительного проекта Африканской Хартии прав человека и народов, который предусматривал, в частности, создание органов для развития и защиты прав человека и народов”;

принимая во внимание Устав Организации африканского единства, который предусматривает, что “свобода, равенство, справедливость и достоинство являются основными целями в деле осуществления законных чаяний африканских народов”;

подтверждая торжественное обещание, содержащееся в статье 2 вышеупомянутого Устава, искоренить все формы колониализма в Африке, координировать и интенсифицировать свое сотрудничество и усилия в целях обеспечения лучшей жизни для народов Африки, а также развивать международное сотрудничество, строго руководствуясь Уставом Организации Объединенных Наций и Всеобщей декларацией прав человека;

принимая во внимание достоинства своих исторических традиций и ценности африканской цивилизации, которые должны найти отражение в формировании и содержании концепции прав человека и народов;

признавая, что, с одной стороны, основные права человека проистекают из самой человеческой природы и поэтому нуждаются в защите на национальном и международном уровнях и что, с другой стороны, реальность и уважение прав народов обязательно должны гарантировать права человека;

считая, что права и свободы означают также обязанности со стороны каждого;

будучи убеждены в том, что впредь существенно важно уделять особое внимание обеспечению права на развитие, что гражданские и политические права не могут быть отделены от экономических, социальных и культурных прав ни в концептуальном, ни в универсальном смысле и что достижение экономических, социальных и культурных прав является гарантией использования гражданских и политических прав;

сознавая свой долг – добиваться полного освобождения Африки, народы которой все еще борются за свое достоинство и подлинную независимость, за ликвидацию колониализма, неоколониализма, апартеида, сионизма, агрессивных иностранных военных баз и всех форм дискриминации, особенно по расовой и этнической принадлежности, цвету кожи, полу, языку, религии или политическим убеждениям;

подтверждая свою приверженность принципам прав и свобод человека и народов, содержащимся в декларациях, конвенциях и других документах, принятых Организацией африканского единства. Движением неприсоединения и Организацией Объединенных Наций;

---

* Африканская хартия прав человека и народов. URL : <http://hrlibrary.umn.edu/russian/instree/Rz1afchar.html>
(дата звернення : 12.04.2021)

твердо сознавая свой долг развивать и защищать права и свободы человека и народов с учетом того важного значения, которое традиционно придается этим правам и свободам в Африке,

согласились о нижеследующем:

ЧАСТЬ 1: ПРАВА И ОБЯЗАННОСТИ

Раздел I. Права человека и народов

Статья 1

Государства – члены Организации африканского единства, подписавшие настоящую Хартию, признают права, обязанности и свободы, провозглашенные в ней, и предпринимают законодательные или иные меры для их осуществления.

Статья 2

Каждый человек имеет право пользоваться правами и свободами, признаваемыми и гарантируемыми настоящей Хартией, без какого бы то ни было различия, как-то: в отношении расы, этнической принадлежности, цвета кожи, пола, языка, религии, политических или иных убеждений, национального или социального происхождения, имущественного положения, рождения или иного обстоятельства.

Статья 3

1. Все люди равны перед законом.
2. Все люди имеют право на равную защиту закона.

Статья 4

Человеческая личность неприкосновенна. Каждый человек имеет право на уважение его жизни и личной неприкосновенности. Никто не может быть произвольно лишен этого права.

Статья 5

Каждый человек имеет право на уважение его достоинства, присущего человеческой личности, и на признание его правосубъектности. Запрещаются все формы эксплуатации и унижения человека, в особенности рабство, работорговля, пытки, жестокое, бесчеловечное или унижающее человеческое достоинство обращение и наказание.

Статья 6

Каждый человек имеет право на свободу и на личную неприкосновенность. Никто не может быть лишен свободы иначе, как по причинам и на условиях, заранее определенных законом. В частности, никто не может быть подвергнут произвольному аресту или задержанию.

Статья 7

1. Каждый человек имеет право на рассмотрение его дела. К этому относится следующее:
  - a) право обращаться в компетентные национальные органы по поводу действий, нарушающих его основные права, которые признаются и гарантируются действующими конвенциями, законами, постановлениями и обычаями;
  - b) право считаться невиновным до тех пор, пока его виновность не будет установлена компетентным судом;
  - c) право на защиту, включая право выбора защитника;
  - d) право на рассмотрение дела в разумные сроки беспристрастным судом.
2. Никто не может быть осужден за какое-либо деяние или бездействие, которое во время его совершения не составляло преступления, наказуемого по закону. Не может налагаться наказание за правонарушение, не предусмотренное в законодательстве в момент его совершения. Наказание персонально и может быть наложено только на правонарушителя.

Статья 8

Гарантируется свобода совести, выбора профессии и свободного отправления религиозных обрядов. При условии соблюдения правопорядка никто не может подвергаться мерам, ограничивающим осуществление этих свобод.

Статья 9

1. Каждый человек имеет право получать информацию.
2. Каждый человек имеет в рамках закона право выражать и распространять свое мнение.

Статья 10

1. Каждый человек имеет право на свободу ассоциаций, при условии соблюдения им закона.
2. При условии соблюдения обязательства о солидарности, предусмотренного в Статье 29, никто не может быть принужден к вступлению в ассоциацию.

Статья 11

Каждый человек имеет право свободно собираться с другими людьми. Пользование этим правом подлежит только тем необходимым ограничениям, которые предусматриваются законом, в частности тем, которые установлены в интересах государственной и общественной безопасности, охраны здоровья и нравственности населения и защиты прав и свобод других лиц.

Статья 12

1. Каждый человек имеет право на свободу передвижения и выбора местожительства на территории государства при условии соблюдения закона.
2. Каждый человек имеет право покидать любую страну, включая свою собственную, и возвращаться в свою страну. Это право может быть объектом только тех ограничений, которые установлены с целью охраны государственной безопасности, правопорядка, здоровья или нравственности населения.
3. Каждый человек имеет право в случае преследования искать убежища и получать его в других странах в соответствии с законами этих стран и международными конвенциями.
4. Лицо, не являющееся гражданином государства – участника настоящей Хартии, законно допущенное на территорию этого государства, может быть выслано из нее только на основании решения, принятого в соответствии с законом.
5. Запрещается массовая высылка лиц, не являющихся гражданами. Под массовой высылкой понимается высылка, направленная против национальных, расовых, этнических или религиозных групп.

Статья 13

1. Каждый гражданин имеет право свободно принимать участие в управлении своей страной либо непосредственно, либо через посредство представителей, свободно избранных в соответствии с положениями закона.
2. Каждый гражданин имеет право равного доступа к государственной службе в своей стране.
3. Каждый человек имеет право доступа к общественным фондам и услугам при строгом равенстве всех лиц перед законом.

Статья 14

Гарантируется право на собственность, которое может быть отменено только в случае общественной необходимости или в интересах всего общества и согласно положениям соответствующих законов.

Статья 15

Каждый человек имеет право на труд на справедливых и удовлетворительных условиях и получает равную плату за равный труд.

Статья 16

1. Каждый человек имеет право на максимально возможный уровень физического и психического здоровья.

2. Государства – участники настоящей Хартии принимают необходимые меры для защиты здоровья своих народов и обеспечивают предоставление им медицинской помощи в случае болезни.

Статья 17

1. Каждый человек имеет право на образование.

2. Каждый человек может свободно принимать участие в культурной жизни своего общества.

3. Развитие и охрана моральных и традиционных ценностей, признанных обществом, являются обязанностью государства.

Статья 18

1. Семья является естественной ячейкой и основой общества. Она охраняется государством.

2. Обязанностью государства является оказание помощи семье, которая является хранителем морали и традиционных ценностей, признанных обществом.

3. Государство обеспечивает ликвидацию всякой дискриминации в отношении женщин, а также защиту прав матери и ребенка, как это предусмотрено в международных декларациях и конвенциях.

4. Пожилые и нетрудоспособные лица имеют право на особые меры защиты в соответствии с их физическими или моральными нуждами.

Статья 19

Все народы равны; они пользуются равным уважением и имеют равные права. Ничто не может оправдать господство одного народа над другим.

Статья 20

1. Все народы имеют право на существование. Они имеют неоспоримое и неотъемлемое право на самоопределение. Они свободно определяют свой политический статус и осуществляют свое экономическое и социальное развитие в соответствии с политикой, которую они свободно избрали.

2. Колониальные или угнетенные народы имеют право на освобождение от уз господства любыми средствами, признанными международным сообществом.

3. Все народы имеют право на помощь со стороны государств – участников настоящей Хартии в своей освободительной борьбе против иностранного господства, будь оно политическим, экономическим или культурным.

Статья 21

1. Все народы свободно распоряжаются своим национальным богатством и природными ресурсами. Это право используется исключительно в интересах народа. Ни в коем случае народ не может быть лишен этого права.

2. В случае грабежа своего достояния обездоленные народы имеют право на законное возвращение его, а также на соответствующую компенсацию.

3. Свободное распоряжение национальным богатством и природными ресурсами осуществляется без ущерба для обязательства развития международного экономического сотрудничества, основанного на взаимном уважении, справедливом обмене и принципах международного права.

4. Государства – участники настоящей Хартии индивидуально или коллективно пользуются правом свободно распоряжаться своим национальным богатством и природными ресурсами для укрепления африканского единства и солидарности.

5. Государства – участники настоящей Хартии обязуются ликвидировать все формы иностранной экономической эксплуатации, особенно те, которые практикуются международными монополиями, с тем чтобы использовать свои природные ресурсы полностью на благо своих народов.

Статья 22

1. Все народы имеют право на собственное экономическое, социальное и культурное развитие с должным учетом своей свободы и самобытности и при равноправном доступе к общему наследию человечества.

2. Государства обязаны индивидуально или коллективно обеспечивать право на развитие.

Статья 23

1. Все народы имеют право на национальную и международную безопасность и мир. Принципы солидарности и дружественных отношений, ясно установленные Уставом Организации Объединенных Наций и подтвержденные Организацией африканского единства, должны регулировать отношения между государствами.

2. В целях укрепления мира, солидарности и дружественных отношений государства – участники настоящей Хартии обеспечивают, чтобы: а) каждый человек, пользующийся правом убежища согласно Статье 12 настоящей Хартии, не занимался подрывной деятельностью, направленной против своей страны происхождения, либо против любого другого государства – участника настоящей Хартии; б) их территории не использовались в качестве баз для подрывной или террористической деятельности против народа любого другого государства – участника настоящей Хартии.

Статья 24

Все народы имеют право на общий удовлетворительный уровень окружающей среды, благоприятствующий их развитию.

Статья 25

Государства – участники настоящей Хартии обязаны через систему образования и печать поощрять и обеспечивать уважение прав и свобод, содержащихся в настоящей Хартии, а также заниматься разъяснением этих свобод и прав, равно как и соответствующих обязательств и обязанностей.

Статья 26

Государства – участники настоящей Хартии обязаны гарантировать независимость суда и разрешают учреждение и улучшение соответствующих национальных институтов, призванных развивать и защищать права и свободы, гарантированные настоящей Хартией.

Раздел II. Обязанности

Статья 27

1. Каждый человек имеет обязанности перед своей семьей и обществом, государством, другими законно признанными обществами и международным сообществом.

2. Права и свободы каждого человека осуществляются с должным учетом прав других, коллективной безопасности, морали и общественного интереса.

Статья 28

Каждый человек обязан относиться к своим согражданам с уважением, без дискриминации и поддерживать отношения, направленные на развитие, защиту и укрепление взаимного уважения и терпимости.

Статья 29

Человек также обязан:

1. поддерживать гармоничное развитие семьи и содействовать ее укреплению и уважению,

неизменно уважать своих родителей, материально поддерживать их в случае нужды;

2. служить своей нации, предоставляя в ее распоряжение свои физические и интеллектуальные способности;

3. не подрывать безопасность государства, чьим гражданином или постоянным жителем он является;

4. сохранять и укреплять социальную и национальную солидарность, особенно когда она находится под угрозой;

5. сохранять и укреплять национальную независимость и территориальную целостность своей страны, а также содействовать ее обороне в соответствии с законом;

6. трудиться с полной отдачей своих способностей и знаний и уплачивать налоги, предусмотренные законом, в интересах общества;

7. сохранять и укреплять позитивные африканские культурные ценности в своих отношениях с другими членами общества в духе терпимости, диалога и консультаций и в целом содействовать укреплению моральных устоев общества;

8. максимально, постоянно и на всех уровнях содействовать достижению и укреплению африканского единства.

ЧАСТЬ II: ГАРАНТИИ

Раздел I. Создание и структура Африканской комиссии по правам человека и народов

Статья 30

В рамках Организации африканского единства создается Африканская комиссия по правам человека и народов (именуемая в дальнейшем “Комиссией”) для развития и защиты этих прав в Африке.

Статья 31

1. Комиссия состоит из одиннадцати членов, избираемых из числа африканцев, пользующихся самой высокой репутацией морально чистых, честных и беспристрастных людей, компетентных в вопросах прав человека и народов; предпочтение отдается лицам, имеющим опыт юридической работы.

2. Члены Комиссии работают в личном качестве.

Статья 32

В Комиссию не должны входить более одного представителя от каждого государства.

Статья 33

Члены Комиссии избираются тайным голосованием Ассамблеей глав государств и правительств из числа лиц, предложенных государствами участниками настоящей Хартии.

Статья 34

Каждое государство – участник настоящей Хартии может выдвинуть не более двух кандидатов. Кандидаты должны быть гражданами одного из государств – участников настоящей Хартии. Когда государство выдвигает двух кандидатов, один из них может не являться гражданином этого государства.

Статья 35

1. Генеральный секретарь Организации африканского единства по крайней мере за четыре месяца до выборов предлагает странам – участницам настоящей Хартии выдвинуть кандидатов.

2. Генеральный секретарь Организации африканского единства составляет в алфавитном порядке список лиц, чьи кандидатуры были выдвинуты, и направляет его главам государств и правительств по меньшей мере за один месяц до выборов.

Статья 36

Члены Комиссии избираются на шесть лет и могут быть переизбраны. Однако срок полномочий четырех членов из числа членов первого состава истекает через два года, а срок полномочий еще трех членов истекает через четыре года.

Статья 37

Председатель Ассамблеи глав государств и правительств Организации африканского единства немедленно после первых выборов определяет по жребью имена тех членов, о которых говорится в Статье 36.

Статья 38

После избрания члены Комиссии делают торжественное заявление, что они будут выполнять свои обязанности беспристрастно и добросовестно.

Статья 39

1. В случае смерти или отставки члена Комиссии Председатель Комиссии немедленно сообщает об этом Генеральному секретарю Организации африканского единства, который объявляет место вакантным со дня смерти или ухода в отставку члена Комиссии.

2. Если по единогласному мнению других членов Комиссии какой-либо член Комиссии перестал выполнять свои обязанности по иной причине, чем временное отсутствие. Председатель Комиссии сообщает об этом Генеральному секретарю Организации африканского единства, который объявляет место вакантным.

3. В любом из предусмотренных выше случаев Ассамблея глав государств и правительств должна заменить члена, место которого стало вакантным, на оставшийся срок его полномочий, если этот срок не меньше шести месяцев.

Статья 40

Каждый член Комиссии исполняет свои обязанности до тех пор, пока его преемник не вступит в должность.

Статья 41

Генеральный секретарь Организации африканского единства назначает Секретаря Комиссии. Он также предоставляет персонал и обслуживание, необходимые для эффективной деятельности Комиссии. Организация африканского единства несет расходы по оплате персонала и обслуживания.

Статья 42

1. Комиссия избирает Председателя и Заместителя Председателя на два года. Они могут быть переизбраны.

2. Комиссия устанавливает свои правила процедуры.

3. Семь членов составляют кворум.

4. В случае равенства голосов Председатель имеет право решающего голоса.

5. Генеральный секретарь может присутствовать на заседаниях Комиссии, но не может принимать участие ни в обсуждениях, ни в голосовании. Председатель Комиссии может, однако, предоставить ему слово.

Статья 43

Члены Комиссии при исполнении своих обязанностей пользуются дипломатическими привилегиями и иммунитетами, предусмотренными в Общей конвенции о привилегиях и — иммунитетах Организации африканского единства.

Статья 44

Оклады и вознаграждения членов Комиссии предусматриваются в регулярном бюджете Организации африканского единства.

Раздел II. Полномочия Комиссии

Статья 45

Функции Комиссии состоят в следующем:

1. Способствовать развитию прав человека и народов, и в частности:

а) собирать документы, осуществлять изучение и исследования африканских проблем в области прав человека и народов, организовывать семинары, симпозиумы и конференции, распространять информацию, поддерживать национальные и местные организации, занимающиеся правами человека и народов, и в случае необходимости высказывать свое мнение или давать рекомендации правительствам;

б) формулировать и устанавливать принципы и нормы, направленные на решение правовых проблем, связанных с правами человека и народов и основными свободами, на основе которых африканские правительства могут разрабатывать свое законодательство;

с) сотрудничать с другими африканскими и международными организациями, занимающимися развитием и защитой прав человека и народов.

2. Обеспечивать защиту прав человека и народов при условиях, установленных настоящей Хартией.

3. Давать толкование всех положений настоящей Хартии по просьбе государства – участника Хартии, любой организации ОАЕ или африканской организации, признаваемой ОАЕ.

4. Выполнять любые другие задачи, которые ей может поручить Ассамблея глав государств и правительств.

Раздел III. Процедура работы Комиссии

Статья 46

Комиссия может использовать любой подходящий метод расследования; она может заслушать Генерального секретаря Организации африканского единства или другое лицо, способное пролить свет на существо дела.

СООБЩЕНИЯ ОТ ГОСУДАРСТВ

Статья 47

Если государство – участник настоящей Хартии имеет веские основания полагать, что другое государство – участник настоящей Хартии нарушило положения Хартии, оно может письменным сообщением довести этот вопрос до сведения указанного государства. Это сообщение направляется также Генеральному секретарю ОАЕ и Председателю Комиссии. В течение трех месяцев после получения этого сообщения государство, которому оно адресовано, представляет в письменной форме пославшему такое сообщение государству объяснение или заявление с разъяснением по этому вопросу. В нем должна содержаться, насколько это возможно, соответствующая информация о примененных и применимых законах и правилах процедуры, об уже принятых мерах по исправлению положения и о возможном курсе действия.

Статья 48

Если в течение трех месяцев после получения первоначального сообщения государством, которому оно было адресовано, вопрос не решен к удовлетворению обоих заинтересованных государств путем двусторонних переговоров или с помощью любой другой процедуры мирного урегулирования, любое из этих государств имеет право передать этот вопрос в Комиссию через Председателя, уведомив об этом другое заинтересованное государство.

Статья 49

Несмотря на положения Статьи 47, если государство – участник настоящей Хартии считает, что другое государство-участник нарушило положения Хартии, оно может передать вопрос сразу в Комиссию, направив сообщение Председателю, Генеральному секретарю Организации африканского единства и государству, которого это сообщение касается.

Статья 50

Комиссия может заниматься вопросом, представленным на ее рассмотрение, только после того, как она убедится, что все местные средства правовой защиты, если таковые имеются, исчерпаны, за исключением случая, когда Комиссии вполне ясно, что процедура использования таких средств правовой защиты неоправданно затянется.

Статья 51

1. Комиссия может попросить заинтересованные государства предоставить ей всю относящуюся к делу информацию.

2. При рассмотрении в Комиссии вопроса заинтересованные государства могут быть представлены в ней и могут делать представления письменно или устно.

Статья 52

После получения от заинтересованных государств или из других источников всей информации, которую она считает необходимой, и после использования всех подходящих средств для дружественного урегулирования вопроса на основе уважения прав человека и народов Комиссия подготавливает в течение разумного срока после уведомления, упомянутого в Статье 48, доклад с изложением фактов и своих выводов. Этот доклад направляется заинтересованным государствам и Ассамблее глав государств и правительств.

Статья 53

Направляя свой доклад, Комиссия может дать Ассамблее глав государств и правительств такие рекомендации, которые она считает целесообразными.

Статья 54

Комиссия представляет на очередные сессии Ассамблеи глав государств и правительств доклад о своей деятельности.

ДРУГИЕ СООБЩЕНИЯ

Статья 55

1. До начала каждой сессии Секретарь Комиссии составляет перечень других сообщений, помимо сообщений государств – участников настоящей Хартии, и направляет их членам Комиссии, которые определяют, какие сообщения следует рассмотреть в Комиссии.

2. Сообщение рассматривается Комиссией по решению простого большинства ее членов.

Статья 56

Сообщения, касающиеся прав человека и народов, о которых говорится в Статье 55 и которые получены Комиссией, рассматриваются, если они:

- 1) указывают автора, даже если он желает остаться анонимным;
- 2) совместимы с Уставом Организации африканского единства и с настоящей Хартией;
- 3) не написаны в пренебрежительной или оскорбительной форме по отношению к соответствующему государству, его организациям или к Организации африканского единства;
- 4) не основаны исключительно на сообщениях, распространяемых средствами массовой информации;

5) направлены после того, как исчерпаны местные средства правовой защиты, если таковые имеются, за исключением случаев, когда вполне очевидно, что процедура их использования неоправданно затягивается;

б) представлены в разумный срок после того, как исчерпаны местные средства правовой защиты, или после того, как Комиссия начала заниматься данным вопросом; и

7) не связаны с делами, которые уже урегулированы этими государствами в соответствии с принципами Устава Организации Объединенных Наций, Устава Организации африканского единства или с положениями настоящей Хартии.

Статья 57

Все сообщения, до начала рассмотрения их по существу, доводятся до сведения заинтересованного государства Председателем Комиссии.

Статья 58

1. Когда после обсуждения в Комиссии выясняется, что одно или несколько сообщений очевидно раскрывают наличие ряда серьезных или массовых нарушений прав человека и народов. Комиссия привлекает к ним внимание Ассамблеи глав государств и правительств.

2. Ассамблея глав государств и правительств может в таком случае просить Комиссию провести глубокое изучение этих случаев и подготовить фактологический доклад, сопроводив его своими выводами и рекомендациями.

3. Чрезвычайный случай, своевременно выявленный Комиссией, передается ею Председателю Ассамблеи глав государств и правительств, который может поручить провести глубокое изучение этого случая.

Статья 59

1. Все меры, принимаемые в рамках положений настоящей Хартии, являются конфиденциальными до тех пор, пока Ассамблея глав государств и правительств не примет иного решения.

2. Тем не менее по решению Ассамблеи глав государств и правительств Председатель Комиссии публикует доклад.

3. Доклад о деятельности Комиссии публикуется ее Председателем после рассмотрения его на Ассамблее глав государств и правительств.

Раздел IV. Применимые принципы

Статья 60

Комиссия опирается в своей деятельности на международное право по вопросам прав человека и народов, особенно на положения различных африканских документов по правам человека и народов, на Устав Организации Объединенных Наций, Устав Организации африканского единства, Всеобщую декларацию прав человека и на другие документы, принятые Организацией Объединенных Наций и африканскими странами в области прав человека и народов, а также на положения различных документов, принятых специализированными организациями ООН, членами которых являются государства – участники настоящей Хартии.

Статья 61

Комиссия также принимает во внимание, в качестве дополнительных средств определения правовых принципов, другие общие или специальные международные конвенции, устанавливающие нормы, ясно признанные государствами – членами Организации африканского единства, африканскую практику, совместимую с международными нормами прав человека и народов, обычаи, общепринятые как часть внутреннего права, общие принципы права, признанные африканскими государствами, а также юридические прецеденты и доктрину.

Статья 62

Каждое государство-участник каждые два года со дня вступления настоящей Хартии в силу представляет доклад о законодательных или других мерах, принятых с целью введения в действие прав и свобод, признанных и гарантируемых настоящей Хартией.

Статья 63

1. Настоящая Хартия открыта для подписания и ратификации государствами – членами Организации африканского единства или присоединения к ней.

2. Документы о ратификации настоящей Хартии или присоединении к ней сдаются на хранение Генеральному секретарю Организации африканского единства.

3. Настоящая Хартия вступает в силу через три месяца после получения Генеральным секретарем документов о ратификации или присоединении от простого большинства государств – членов Организации африканского единства.

ЧАСТЬ III: ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Статья 64

1. После вступления настоящей Хартии в силу согласно соответствующим статьям настоящей Хартии избираются члены Комиссии.

2. Первое заседание Комиссии созывается Генеральным секретарем Организации африканского единства в штаб-квартире Организации в течение трех месяцев со времени создания Комиссии. В дальнейшем Комиссия созывается ее Председателем по мере необходимости, но не реже одного раза в год.

Статья 65

Для каждого государства, которое ратифицировало настоящую Хартию или присоединилось к ней после вступления ее в силу. Хартия начинает действовать через три месяца с даты сдачи государством на хранение документа о ратификации или присоединении.

Статья 66

Специальные протоколы или соглашения могут, при необходимости, дополнять положения настоящей Хартии.

Статья 67

Генеральный секретарь Организации африканского единства сообщает государствам – членам Организации о сдаче на хранение каждого документа о ратификации или присоединении.

Статья 68

В настоящую Хартию могут быть внесены поправки, и она может быть пересмотрена, если государство – участник Хартии подает об этом письменную просьбу Генеральному секретарю Организации африканского единства. Ассамблея глав государств и правительств может рассмотреть проект поправки только после того, как все государства – участники Хартии были должным образом информированы о поправке, а Комиссия дала свое заключение по ней по просьбе государства-автора. Поправка принимается простым большинством голосов государств-участников и вступает в силу для каждого государства, которое приняло ее в соответствии со своей конституционной процедурой, через три месяца после получения Генеральным секретарем уведомления о ее принятии.

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО ГРОМАДЯНСТВО*

Страсбург, 6 листопада 1997 року

Преамбула

Держави – члени Ради Європи та інші держави, які підписали цю Конвенцію,

---

* Європейська конвенція про громадянство. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text (дата звернення : 26.02.2020 р.)

враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами, враховуючи численні міжнародні документи, що стосуються громадянства, множинного громадянства та безгромадянства,

визнаючи, що у питаннях, які стосуються громадянства, мають враховуватися законні інтереси як держав, так і окремих осіб,

бажаючи сприяти прогресивному розвитку правових принципів, які стосуються громадянства, та їхньому запровадженню у внутрішньодержавному праві, а також бажаючи запобігати у міру можливості випадкам безгромадянства,

бажаючи запобігати дискримінації у питаннях, які стосуються громадянства, враховуючи право на повагу до сімейного життя, яке викладене у статті 8 Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини,

відзначаючи різні підходи держав до питання множинного громадянства та визнаючи, що кожна держава може вільно вирішувати, які наслідки має у її внутрішньодержавному праві факт набуття її громадянином іншого громадянства або його належності до іншого громадянства,

дійшовши згоди про доцільність пошуку відповідних рішень наслідкам множинного громадянства, та зокрема у тому, що стосується прав і обов'язків осіб, які мають громадянство двох або більше держав,

вважаючи за доцільне, щоб особи, які мають громадянство двох або більше держав – учасниць Конвенції, мали виконувати свій військовий обов'язок лише стосовно однієї з цих держав,

вважаючи за необхідне сприяти міжнародному співробітництву між національними органами, які займаються питаннями громадянства,

домовилися про таке:

Глава I

Загальні положення

Стаття 1

Предмет Конвенції

Ця Конвенція встановлює принципи та правила, що стосуються громадянства фізичних осіб, і правила, що регулюють виконання військового обов'язку у випадках множинного громадянства, з якими має узгоджуватися внутрішньодержавне право держав-учасниць.

Стаття 2

Визначення

Для цілей цієї Конвенції:

а) “громадянство” означає правовий зв'язок між особою та державою без зазначення етнічного походження особи;

б) “множинне громадянство” означає одночасну належність особи до громадянства двох або більше держав;

с) “дитина” означає будь-яку особу, що не досягла 18 років, якщо за законодавством, яке застосовується до дітей, повноліття не настає раніше;

д) “внутрішньодержавне право” означає всі типи положень національної правової системи, включаючи конституцію, закони, нормативні акти, укази, судову практику, звичаєві правила та практику, а також правила, що впливають із міжнародних документів, які мають обов'язкову силу.

Глава II

Загальні принципи, що стосуються громадянства

Стаття 3

Юрисдикція держави

1. Кожна держава визначає у своєму законодавстві, хто є її громадянами.
2. Це законодавство визнається іншими державами тільки за умови його відповідності чинним міжнародним конвенціям, міжнародному звичаєвому праву та принципам права, які є загальновизнаними стосовно громадянства.

Стаття 4

Принципи

Правила кожної держави-учасниці, які стосуються громадянства, ґрунтуються на таких принципах:

- a) кожна особа має право на громадянство;
- b) безгромадянства слід уникати;
- c) жодна особа не може бути безпідставно позбавлена громадянства;
- d) ні укладення шлюбу, ні розірвання шлюбу між громадянином держави-учасниці та особою, яка має громадянство іншої держави, ні зміна громадянства одним із подружжя під час перебування у шлюбі не впливають автоматично на громадянство другого з подружжя.

Стаття 5

Заборона дискримінації

1. Правила держави-учасниці, які стосуються громадянства, не повинні містити розрізень або допускати практику, що призводять до дискримінації за ознакою статі, релігії, раси, кольору шкіри, національного чи етнічного походження.
2. Кожна держава-учасниця керується принципом заборони дискримінації своїх громадян незалежно від того, чи вони є громадянами за народженням, чи набули свого громадянства пізніше.

Глава III

Правила, які стосуються громадянства

Стаття 6

Набуття громадянства

1. Кожна держава-учасниця передбачає у своєму внутрішньодержавному праві, що її громадянство *ex lege* набувають такі особи:
  - a) діти, один із батьків яких на час народження цих дітей має громадянство цієї держави-учасниці, за винятком будь-яких випадків, що можуть бути передбачені у її внутрішньодержавному праві для дітей, які народилися за межами держави. Стосовно дітей, батьківство яких встановлюється шляхом визнання, у судовому порядку або шляхом подібних процедур, кожна держава-учасниця може передбачити, що дитина набуває її громадянства за процедурою, яка визначається її внутрішньодержавним правом;
  - b) знайдені на її території немовлята, які інакше стали б особами без громадянства.
2. Кожна держава-учасниця передбачає у своєму внутрішньодержавному праві, що її громадянства набувають народжені на її території діти, які при народженні не набувають іншого громадянства. Таке громадянство надається:
  - a) *ex lege* при народженні; або
  - b) в подальшому дітям, які є особами без громадянства, на заяву, що подається до відповідного органу безпосередньо дитиною чи від її імені у спосіб, встановлений внутрішньодержавним правом держави-учасниці. Така заява може бути подана за умови

законного та постійного проживання заявника на її території упродовж періоду, який не перевищує п'яти років і безпосередньо передує поданню заяви.

3. Кожна держава-учасниця передбачає у своєму внутрішньодержавному праві можливість натуралізації для осіб, які законно та постійно проживають на її території. Встановлюючи умови натуралізації, вона не повинна передбачати ценз осілості, який перевищує десять років до подання заяви.

4. Кожна держава-учасниця у своєму внутрішньодержавному праві спрощує процедуру набуття її громадянства для таких осіб:

- a) другий з подружжя, що перебуває у шлюбі з її громадянином;
- b) діти одного з її громадян, стосовно яких передбачені винятки, зазначені у підпункті "а" пункту 1 статті 6;
- c) діти, один із батьків яких набуває чи вже набув її громадянства;
- d) діти, усиновлені одним із її громадян;
- e) особи, що народилися на її території та законно і постійно на ній проживають;
- f) особи, що законно і постійно проживають на її території упродовж певного періоду, який розпочався до досягнення ними 18 років, причому тривалість цього періоду визначається внутрішньодержавним правом відповідної держави-учасниці;
- g) особи без громадянства та особи, визнані як біженці, що законно та постійно проживають на її території.

Стаття 7

Втрата громадянства ex lege або на ініціативу держави-учасниці

1. Держава-учасниця не може передбачати у своєму внутрішньодержавному праві втрату її громадянства ex lege або на ініціативу самої держави-учасниці, за винятком таких випадків:

- a) добровільне набуття іншого громадянства;
- b) набуття громадянства держави-учасниці внаслідок шахрайських дій, подання неправдивих відомостей або приховування будь-якого суттєвого факту, що має відношення до заявника;
- c) добровільна служба в іноземному військовому формуванні;
- d) поведінка, яка серйозно зашкоджує життєво важливим інтересам держави-учасниці;
- e) відсутність справжнього зв'язку між державою-учасницею та її громадянином, який постійно проживає за кордоном;
- f) якщо під час неповноліття дитини встановлено, що визначені у внутрішньодержавному праві умови, які дозволили їй набути ex lege громадянства держави-учасниці, більше не виконуються;
- g) усиновлення дитини, якщо дитина набуває іноземного громадянства або має іноземне громадянство одного чи обох усиновителів.

2. Держава-учасниця може передбачати втрату її громадянства для дітей, батьки яких втратили громадянство цієї держави, за винятком випадків, що охоплюються підпунктами "с" та "d" пункту 1. Однак діти не втрачають громадянство цієї держави, якщо один із їхніх батьків залишається громадянином цієї держави.

3. Держава-учасниця не може передбачати у своєму внутрішньодержавному праві втрату її громадянства згідно з пунктами 1 і 2 цієї статті, якщо відповідна особа стане внаслідок цього особою без громадянства, за винятком випадків, зазначених у підпункті "b" пункту 1 цієї статті.

Стаття 8

Втрата громадянства на ініціативу особи

1. Кожна держава-учасниця дозволяє відмовлятися від її громадянства, якщо відповідні особи не стануть внаслідок цього особами без громадянства.

2. Держава-учасниця може, однак, передбачити у своєму внутрішньодержавному праві,

що відмовлятися від її громадянства можуть тільки ті громадяни, які постійно проживають за кордоном.

Стаття 9

Поновлення у громадянстві

У випадках та за умов, що передбачені у її внутрішньодержавному праві, кожна держава-учасниця спрощує процедуру поновлення у її громадянстві своїм колишнім громадянам, які законно та постійно проживають на її території.

Глава IV

Процедури, які стосуються громадянства

Стаття 10

Розгляд заяв

Кожна держава-учасниця забезпечує, щоб заяви стосовно набуття, збереження, втрати, поновлення чи засвідчення її громадянства розглядалися упродовж розумного проміжку часу.

Стаття 11

Рішення

Кожна держава-учасниця забезпечує, щоб рішення стосовно набуття, збереження, втрати, поновлення чи засвідчення її громадянства були умотивовано викладені у письмовій формі.

Стаття 12

Право на перегляд

Кожна держава-учасниця забезпечує, щоб рішення стосовно набуття, збереження, втрати, поновлення чи засвідчення її громадянства могли переглядатися в адміністративному чи судовому порядку відповідно до її внутрішньодержавного права.

Стаття 13

Збори

1. Кожна держава-учасниця забезпечує, щоб розмір зборів за набуття, збереження, втрату, поновлення чи засвідчення її громадянства встановлювався у розумних межах.

2. Кожна держава-учасниця забезпечує, щоб розмір зборів, які сплачуються за перегляд рішень в адміністративному чи судовому порядку, не був перешкодою для заявників.

Глава V

Множинне громадянство

Стаття 14

Випадки множинного громадянства ex lege

1. Держава-учасниця дозволяє:

а) дітям, які автоматично набули різних громадянств при народженні, зберігати ці громадянства;

б) своїм громадянам мати інше громадянство, якщо це інше громадянство автоматично набувається у зв'язку зі вступом у шлюб.

2. Збереження громадянств, зазначених у пункті 1, регулюється відповідними положеннями статті 7 цієї Конвенції.

Стаття 15

Інші можливі випадки множинного громадянства

Положення цієї Конвенції не обмежують право кожної держави-учасниці встановлювати у своєму внутрішньодержавному праві:

а) зберігають чи втрачають громадянство її громадяни, які набувають або мають

громадянство іншої держави;

б) чи пов'язано набуття або збереження її громадянства з відмовою від іншого громадянства або від його втрати.

Стаття 16

Збереження попереднього громадянства

Держава-учасниця не може зумовлювати набуття або збереження її громадянства відмовою від іншого громадянства або його втратою, якщо така відмова чи втрата є неможливою або не може розумно вимагатися.

Стаття 17

Права та обов'язки, пов'язані із множинним громадянством

1. Громадяни держави-учасниці, які мають інше громадянство, мають на території держави-учасниці, в якій вони проживають, такі самі права та обов'язки, як і інші громадяни цієї держави-учасниці.

2. Положення цієї глави не зашкоджують:

а) нормам міжнародного права, які стосуються дипломатичного чи консульського захисту державою-учасницею одного із її громадян, що одночасно має інше громадянство;

б) застосуванню норм міжнародного приватного права кожної держави-учасниці у випадках множинного громадянства.

Глава VI

Державонаступництво та громадянство

Стаття 18

Принципи

1. У випадках державонаступництва кожна відповідна держава-учасниця дотримується у питаннях громадянства принципів верховенства права, норм захисту прав людини та принципів, що викладені у статтях 4 і 5 цієї Конвенції та у пункті 2 цієї статті, зокрема з метою запобігання безгромадянству.

2. Приймаючи рішення про надання чи збереження громадянства у випадках державонаступництва, кожна відповідна держава-учасниця, зокрема, враховує:

а) справжність та дієвість зв'язку відповідної особи з державою;

б) постійне місце проживання відповідної особи на час державонаступництва;

с) волевиявлення відповідної особи;

д) територіальне походження відповідної особи.

3. Якщо набуття громадянства зумовлюється втратою громадянства іншої держави, застосовуються положення статті 16 цієї Конвенції.

Стаття 19

Врегулювання шляхом укладання міжнародних угод

У випадках державонаступництва відповідні держави-учасниці докладають зусиль для регулювання питань, які стосуються громадянства, шляхом укладання угод між ними, а також, коли це можливо, у їхніх стосунках з іншими відповідними державами. В таких угодах дотримуються принципи та правила, які містяться або згадуються у цій главі.

Стаття 20

Принципи, які стосуються негромадян

1. Кожна держава-учасниця дотримується таких принципів:

а) громадяни держави-попередниці, які постійно проживають на території, суверенітет над якою переходить до держави-наступниці, та які не набули її громадянства, мають право залишатися у цій державі;

б) особи, зазначені у підпункті “а”, користуються рівними із громадянами держави-наступниці правами у тому, що стосується соціальних та економічних прав.

2. Кожна держава-учасниця може виключити осіб, зазначених у пункті 1, із числа тих, хто може працювати на державній службі, яка передбачає здійснення суверенних повноважень.

Глава VII

Військовий обов’язок у випадках множинного громадянства

Стаття 21

Виконання військового обов’язку

1. Особи, що мають громадянство двох або більше держав-учасниць, повинні виконувати свій військовий обов’язок стосовно лише однієї із цих держав-учасниць.

2. Порядок застосування пункту 1 може визначатися спеціальними угодами між будь-якими з держав-учасниць.

3. Крім випадків, коли спеціальна угода, що вже укладена або може бути укладена, передбачає інше, до осіб, які мають громадянство двох або більше держав-учасниць, застосовуються такі положення:

а) будь-яка така особа є військовозобов’язаною стосовно держави-учасниці, на території якої вона постійно проживає. Однак такі особи можуть до досягнення ними 19 років виконувати військовий обов’язок як добровольці стосовно будь-якої іншої держави-учасниці, громадянами якої вони також є, упродовж загального дійсного строку, тривалість якого принаймні дорівнює строку дійсної військової служби, встановленому у першій державі-учасниці;

б) особи, які постійно проживають на території держави-учасниці, громадянами якої вони не є, або у державі, що не є державою-учасницею, можуть проходити військову службу на території будь-якої держави-учасниці, громадянами якої вони є;

в) особи, які відповідно до правил, викладених у пунктах “а” та “б”, виконують свій військовий обов’язок стосовно однієї держави-учасниці згідно із законодавством цієї держави-учасниці, вважаються такими, що виконали свій військовий обов’язок стосовно будь-якої іншої держави-учасниці чи будь-яких інших держав-учасниць, громадянами яких вони також є;

г) особи, які до набрання чинності цією Конвенцією між державами-учасницями, громадянами яких вони є, виконали стосовно однієї із цих держав-учасниць свій військовий обов’язок згідно із законодавством цієї держави-учасниці, вважаються такими, що виконали цей обов’язок стосовно будь-якої іншої держави-учасниці або будь-яких інших держав-учасниць, громадянами яких вони також є;

д) особи, які відповідно до підпункту “а” відслужили дійсну військову службу стосовно однієї із держав-учасниць, громадянами якої вони є, та після цього обрали місцем постійного проживання територію іншої держави-учасниці, громадянами якої вони є, можуть перебувати на обліку як військовозобов’язані запасу тільки стосовно цієї останньої держави-учасниці;

е) застосування цієї статті жодним чином не зашкоджує громадянству відповідних осіб;

ж) у випадку оголошення мобілізації будь-якою із держав-учасниць зобов’язання, які випливають із цієї статті, не є обов’язковими для цієї держави-учасниці.

Стаття 22

Звільнення від військового обов’язку чи альтернативної цивільної служби

Крім випадків, коли спеціальна угода, що вже укладена або може бути укладена, передбачає інше, до осіб, які мають громадянство двох або більше держав-учасниць, застосовуються також такі положення:

а) підпункт “с” пункту 3 статті 21 цієї Конвенції застосовується до осіб, які були звільнені від виконання військового обов’язку або відслужили альтернативну цивільну службу;

б) особи, які є громадянами держави-учасниці, в якій не передбачена обов'язкова військова служба, вважаються такими, що виконали свій військовий обов'язок, якщо вони постійно проживають на території цієї держави-учасниці. Однак вони вважаються такими, що не виконали свій військовий обов'язок стосовно держави-учасниці або держав-учасниць, громадянами яких вони також є і в яких військова служба передбачається, якщо зазначене постійне проживання тривало до досягнення певного віку, про який кожна відповідна держава-учасниця повідомляє під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи приєднання;

с) всі особи, які є громадянами держави-учасниці, в якій не передбачена обов'язкова військова служба, вважаються такими, що виконали свій військовий обов'язок, якщо вони добровільно відслужили військову службу упродовж загального дійсного строку, тривалість якого принаймні дорівнює строку дійсної військової служби у державі-учасниці, громадянами якої вони також є, незалежно від місця їхнього постійного проживання.

Глава VIII

Співробітництво між державами-учасницями

Стаття 23

Співробітництво між державами-учасницями

1. З метою сприяння співробітництву між державами-учасницями їхні компетентні органи:

а) надають Генеральному секретарю Ради Європи інформацію про своє внутрішньодержавне право, яке стосується громадянства, включаючи випадки безгромадянства та множинного громадянства, та про стан виконання Конвенції;

б) надають один одному на прохання інформацію про своє внутрішньодержавне право, яке стосується громадянства, та про стан виконання Конвенції.

2. Держави-учасниці співробітничать між собою та з іншими державами – членами Ради Європи в рамках відповідного міжурядового органу Ради Європи з метою врегулювання всіх відповідних проблем та сприяння прогресивному розвитку правових принципів та практики, які стосуються громадянства та пов'язаних з ним питань.

Стаття 24

Обмін інформацією

Кожна держава-учасниця може в будь-який час заявити про те, що вона інформуватиме будь-яку іншу державу-учасницю, яка зробила таку саму заяву, про добровільне набуття свого громадянства громадянами цієї іншої держави-учасниці, дотримуючись при цьому чинних законів про захист даних. У такій заяві можуть зазначатися умови, за яких держава-учасниця надаватиме таку інформацію. Заява може бути відкликана у будь-який час.

Глава IX

Застосування Конвенції

Стаття 25

Заяви щодо застосування Конвенції

1. Кожна держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може заявити про те, що вона виключає главу VII із сфери застосування Конвенції.

2. Положення глави VII застосовуються у стосунках між державами-учасницями, для яких вона є чинною.

3. Кожна держава-учасниця може в будь-який інший час після цього повідомити

Генерального секретаря Ради Європи про те, що вона застосовуватиме положення глави VII, які були виключені із сфери застосування Конвенції під час підписання або в її ратифікаційній грамоті чи документі про прийняття, затвердження або приєднання. Таке повідомлення набирає чинності від дати його отримання.

Стаття 26 **Наслідки Конвенції**

1. Положення цієї Конвенції не зашкоджують положенням внутрішньодержавного права та обов'язкових міжнародних документів, які вже набрали чи можуть набрати чинності та за якими особам надаються чи надаватимуться більш сприятливі права у галузі громадянства.

2. Ця Конвенція не зашкоджує застосуванню:

а) Конвенції 1963 року про скорочення випадків множинного громадянства та про виконання військового обов'язку у випадках множинного громадянства і протоколів до неї,

б) інших обов'язкових міжнародних документів, якщо такі документи є сумісними з цією Конвенцією,

у стосунках між державами-учасницями, для яких ці документи є обов'язковими.

Глава X **Заключні положення**

Стаття 27 **Підписання та набрання чинності**

1. Цю Конвенцію відкрито для підписання державами – членами Ради Європи та державами, які не є членами Ради Європи, але які брали участь у її розробці. Такі держави можуть висловити свою згоду на обов'язковість для них цієї Конвенції шляхом:

а) підписання без застереження щодо ратифікації, прийняття чи затвердження; або

б) підписання з умовою ратифікації, прийняття чи затвердження з подальшою ратифікацією, прийняттям чи затвердженням.

Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Ця Конвенція набирає чинності для всіх держав, які висловили свою згоду на обов'язковість для них Конвенції, в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати, на яку три держави – члени Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них цієї Конвенції відповідно до положень попереднього пункту.

3. Стосовно будь-якої держави, яка висловлюватиме свою згоду на обов'язковість для неї цієї Конвенції після набрання нею чинності, Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати підписання або здачі на зберігання її ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 28 **Приєднання**

1. Після набрання цією Конвенцією чинності Комітет міністрів Ради Європи може запропонувати приєднатися до цієї Конвенції будь-якій державі, яка не є членом Ради Європи і яка не брала участі у розробці Конвенції.

2. Стосовно будь-якої держави, що приєдналася до цієї Конвенції, Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 29 **Застереження**

1. Стосовно будь-якого із положень, що містяться у главах I, II та VI цієї Конвенції, не

може бути заявлене жодне застереження. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може заявити одне чи більше застережень стосовно інших положень Конвенції, якщо вони є сумісними із предметом і метою цієї Конвенції.

2. Будь-яка держава, що заявляє одне чи більше застережень, повідомляє Генеральному секретарю Ради Європи відповідні положення її внутрішньодержавного права чи будь-яку іншу відповідну інформацію.

3. Держава, яка заявила одне чи більше застережень відповідно до пункту 1, розглядає можливість повного або часткового їхнього відкликання, як тільки обставини дозволяють це зробити. Таке відкликання здійснюється шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи і набирає чинності від дати отримання повідомлення Генеральним секретарем.

4. Будь-яка держава, що поширює дію цієї Конвенції на територію, визначену у заяві, зазначеній у пункті 2 статті 30, може стосовно відповідної території заявити одне чи більше застережень відповідно до положень попередніх пунктів.

5. Держава-учасниця, яка заявила застереження стосовно будь-якого з положень глави VII Конвенції, може вимагати застосування цього положення іншою державою-учасницею тільки у тому обсязі, в якому вона сама його прийняла.

Стаття 30

Територіальне застосування

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження чи приєднання може визначити територію (території), до якої застосовуватиметься ця Конвенція.

2. Будь-яка держава у будь-який інший час після цього заявою на ім'я Генерального секретаря Ради Європи може поширити дію цієї Конвенції на будь-яку іншу територію, яка визначена в цій заяві та за міжнародні відносини якої вона несе відповідальність або від імені якої вона уповноважена брати зобов'язання. Стосовно такої території Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може стосовно будь-якої території, визначеної в цій заяві, бути відкликана шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря. Відкликання набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 31

Денонсація

1. Будь-яка держава-учасниця може у будь-який час денонсувати всю Конвенцію у цілому чи тільки главу VII шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 32

Повідомлення, які робить Генеральний секретар

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави – члени Ради, будь-яку державу, що підписала Конвенцію, будь-яку Сторону та будь-яку іншу державу, що приєдналася до цієї Конвенції, про:

а) будь-яке підписання;

б) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про

прийняття, затвердження чи приєднання;

с) будь-яку дату набрання чинності цією Конвенцією відповідно до статей 27 і 28 цієї Конвенції;

д) будь-яке застереження та відкликання застереження, заявлені на виконання положень статті 29 цієї Конвенції;

е) будь-яке повідомлення чи будь-яку заяву, зроблену згідно з положеннями статей 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30 і 31 цієї Конвенції;

ф) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення чи сповіщення, які стосуються цієї Конвенції.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цю Конвенцію.

Вчинено у Страсбурзі шостого дня листопада місяця 1997 року англійською і французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожній державі – члену Ради Європи, державам, які не є членами Ради, але які брали участь у розробці цієї Конвенції, та будь-якій державі, якій запропоновано приєднатися до цієї Конвенції.

ЄВРОПЕЙСЬКА СОЦІАЛЬНА ХАРТІЯ (ПЕРЕГЛЯНУТА)*

ТА ПРОТОКОЛИ ДО НЕЇ

Страсбург, 3 травня 1996 року

Преамбула

Уряди, які підписали цю Хартію, будучи членами Ради Європи,

враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу, зокрема, шляхом збереження та подальшого здійснення прав людини та основних свобод;

беручи до уваги, що в Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка була підписана у Римі 4 листопада 1950 року, та Протоколах до неї держави-члени Ради Європи домовились забезпечити для свого населення громадянські та політичні права і свободи, визначені у цих документах;

враховуючи, що в Європейській соціальній хартії, яка була відкрита для підписання у Турині 18 жовтня 1961 року, і Протоколах до неї держави-члени Ради Європи домовились забезпечити для свого населення визначені у цих документах соціальні права з метою підвищення життєвого рівня та соціального добробуту свого населення;

нагадуючи, що Конференція з прав людини на рівні міністрів, яка відбулась у Римі 5 листопада 1990 року, наголосила на необхідності, з одного боку, збереження невід'ємного характеру всіх прав людини, як громадянських, політичних, економічних, соціальних, так і культурних, а з іншого боку, надання Європейській соціальній хартії нового імпульсу;

сповнені рішучості, як було вирішено на Конференції на рівні міністрів, яка відбулась у Турині 21-22 жовтня 1991 року, оновити та адаптувати основний зміст Хартії з метою врахування, зокрема, основних соціальних перетворень, які відбулися після прийняття її тексту;

---

* Європейська соціальна хартія (переглянута). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення : 17.04.2021)

визнаючи переваги включення до переглянутої Хартії, яка має поступово замінити Європейську соціальну хартію, прав, гарантованих Хартією з внесеними до неї змінами та доповненнями, прав, гарантованих Додатковим протоколом 1988 року, і нових прав; домовились про таке:

Частина I

Сторони визнають метою своєї політики, яку вони запроваджуватимуть усіма відповідними засобами як національного, так і міжнародного характеру, досягнення умов, за яких можуть ефективно здійснюватися такі права та принципи:

1. Кожна людина повинна мати можливість заробляти собі на життя професією, яку вона вільно обирає.
2. Усі працівники мають право на справедливі умови праці.
3. Усі працівники мають право на безпечні та здорові умови праці.
4. Усі працівники мають право на справедливую винагороду, яка забезпечить достатній життєвий рівень для них самих та їхніх сімей.
5. Усі працівники та роботодавці мають право на свободу об'єднання у національні або міжнародні організації для захисту своїх економічних і соціальних інтересів.
6. Усі працівники та роботодавці мають право на укладання колективних договорів.
7. Діти та підлітки мають право на особливий захист від фізичних та моральних ризиків, на які вони наражаються.
8. Працюючі жінки у разі материнства мають право на особливий захист.
9. Кожна людина має право на належні умови для професійної орієнтації, метою якої є допомогти їй вибрати професію згідно зі своїми особистими здібностями та інтересами.
10. Кожна людина має право на належні умови для професійної підготовки.
11. Кожна людина має право користуватися будь-якими заходами, що дозволяють їй досягти найкращого стану здоров'я, який є можливим.
12. Усі працівники та особи, які знаходяться на їхньому утриманні, мають право на соціальне забезпечення.
13. Кожна малозабезпечена людина має право на соціальну та медичну допомогу.
14. Кожна людина має право користуватися послугами соціальних служб.
15. Особи з інвалідністю мають право на самостійність, соціальну інтеграцію та участь у житті суспільства.
16. Сім'я як головний осередок суспільства має право на належний соціальний, правовий та економічний захист для забезпечення її всебічного розвитку.
17. Діти та підлітки мають право на належний соціальний, правовий та економічний захист.
18. Громадяни будь-якої зі Сторін мають право займатися будь-якою прибутковою діяльністю на території держави будь-якої іншої Сторони на засадах рівності з громадянами останньої з урахуванням обмежень, які ґрунтуються на безперечних економічних або соціальних причинах.
19. Трудящі-мігранти, які є громадянами будь-якої Сторони, і члени їхніх сімей мають право на захист і допомогу на території держави будь-якої іншої Сторони.
20. Усі працівники мають право на рівні можливості та рівне ставлення до них у вирішенні питань щодо працевлаштування та професії без дискримінації за ознакою статі.
21. Працівники мають право отримувати інформацію і консультації на підприємстві.
22. Працівники мають право брати участь у визначенні та поліпшенні умов праці та виробничого середовища на підприємстві.
23. Кожна особа похилого віку має право на соціальний захист.

24. Усі працівники мають право на захист у випадках звільнення.

25. Усі працівники мають право на захист своїх вимог у разі банкрутства їхнього роботодавця.

26. Усі працівники мають право на гідне ставлення до них на роботі.

27. Усі особи із сімейними обов'язками, які працюють або бажають працювати, мають право робити це без дискримінації та, наскільки це можливо, таким чином, щоб їхні службові обов'язки не суперечили сімейним.

28. Представники працівників на підприємствах мають право на захист від дій, що завдають їм шкоди, і для них мають створюватися належні умови для виконання ними своїх обов'язків.

29. Усі працівники мають право отримувати інформацію та консультації під час колективного звільнення.

30. Кожна людина має право на захист від бідності та соціального відчуження.

31. Кожна людина має право на житло.

Частина II

Сторони зобов'язуються, як це передбачено у частині III, вважати обов'язковими для себе зобов'язання, визначені у нижченаведених статтях і пунктах.

Стаття 1

Право на працю

З метою забезпечення ефективного здійснення права на працю Сторони зобов'язуються:

1. визнати однією зі своїх найголовніших цілей і одним зі своїх найголовніших обов'язків досягнення та підтримання якомога високого і стабільного рівня зайнятості, маючи на меті досягнення повної зайнятості;

2. ефективно захищати право працівника заробляти собі на життя професією, яку він вільно обирає;

3. створювати безкоштовні служби працевлаштування для всіх працівників або забезпечувати їхнє функціонування;

4. забезпечувати належну професійну орієнтацію, підготовку та перекваліфікацію або сприяти їм.

Стаття 2

Право на справедливі умови праці

З метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливі умови праці Сторони зобов'язуються:

1. встановити розумну тривалість робочого дня та тижня і поступово скорочувати робочий тиждень настільки, наскільки це дозволяє підвищення продуктивності праці та інші відповідні фактори;

2. встановити оплачувані державні святкові дні;

3. встановити щорічну оплачувану відпустку тривалістю не менше чотирьох тижнів;

4. усунути ризики, що властиві роботам з небезпечними або шкідливими для здоров'я умовами праці, а у випадках, коли усунути або достатньою мірою зменшити такі ризики ще неможливо, встановити для працівників, зайнятих на таких роботах, скорочену тривалість робочого часу або додаткові оплачувані відпустки;

5. забезпечити щотижневий відпочинок, який по можливості має збігатися з днем, що за традиціями або звичаями відповідної країни чи регіону визнається днем відпочинку;

6. забезпечити, щоб працівники були письмово поінформовані якнайшвидше і у будь-

якому разі не пізніше ніж через два місяці після дати початку виконання ними своїх службових обов'язків про головні аспекти договору або трудових відносин;

7. забезпечити, щоб працівники, зайняті на роботах у нічний час, користувалися заходами, які враховують особливий характер такої роботи.

Стаття 3

Право на безпечні та здорові умови праці

З метою забезпечення ефективного здійснення права на безпечні та здорові умови праці Сторони зобов'язуються, консультуючись з організаціями роботодавців і працівників:

1. розробити, здійснювати і періодично переглядати послідовну національну політику в галузі охорони праці, виробничої гігієни і виробничого середовища. Головною метою цієї політики є поліпшення охорони праці і виробничої гігієни, а також запобігання нещасним випадкам та травматизму, що виникають внаслідок виробничої діяльності, пов'язані з нею або мають місце у процесі її здійснення, зокрема шляхом мінімізації причин виникнення ризиків, властивих виробничому середовищу;

2. прийняти правила з техніки безпеки та гігієни праці;

3. забезпечити виконання таких правил шляхом заходів нагляду за дотриманням їхніх вимог;

4. сприяти поступовому розвитку призначених для всіх працівників служб виробничої гігієни, головне завдання яких полягає у здійсненні профілактичних і консультативних функцій.

Стаття 4

Право на справедливу винагороду

З метою забезпечення ефективного здійснення права на справедливу винагороду Сторони зобов'язуються:

1. визнати право працівників на таку винагороду, яка забезпечує їм і їхнім сім'ям достатній життєвий рівень;

2. визнати право працівників на підвищену ставку винагороди за роботу в надурочний час з урахуванням винятків, передбачених для окремих випадків;

3. визнати право працюючих чоловіків і жінок на рівну винагороду за працю рівної цінності;

4. визнати право всіх працівників на розумний строк попередження про звільнення з роботи;

5. дозволити відрахування із заробітної плати тільки на умовах і в розмірах, передбачених національними законами або правилами чи встановлених колективними договорами або арбітражними рішеннями;

Здійснення цих прав досягається шляхом вільного укладання колективних договорів, запровадження встановленого законодавством механізму визначення заробітної плати або вжиття інших заходів, що відповідають національним умовам.

Стаття 5

Право на створення організацій

З метою забезпечення здійснення або сприяння здійсненню свободи працівників і роботодавців створювати місцеві, національні або міжнародні організації для захисту своїх економічних і соціальних інтересів та вступати у такі організації, Сторони зобов'язуються, що національне законодавство жодним чином не обмежуватиме цю свободу та не використовуватиметься для її обмеження. Обсяг застосування гарантій, передбачених цією статтею, щодо поліції визначається національними законами або правилами. Порядок застосування цих гарантій до осіб, які входять до складу збройних сил, і обсяг їхнього застосування до осіб цієї категорії також визначаються національними законами або правилами.

Стаття 6

Право на укладання колективних договорів

З метою забезпечення ефективного здійснення права на укладання колективних договорів Сторони зобов'язуються:

1. сприяти проведенню спільних консультацій між працівниками та роботодавцями;
2. сприяти, коли це необхідно і доцільно, створенню механізму переговорів на добровільній основі між роботодавцями або організаціями роботодавців та організаціями працівників з метою регулювання умов праці за допомогою колективних договорів;
3. сприяти створенню та використанню належного механізму примирення та добровільного арбітражу для вирішення трудових спорів;
а також визнають:
4. право працівників і роботодавців на колективні дії у випадках конфліктів інтересів, включаючи право на страйк, з урахуванням зобов'язань, які можуть впливати з раніше укладених колективних договорів.

Стаття 7

Право дітей та підлітків на захист

З метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та підлітків на захист Сторони зобов'язуються:

1. встановити, що мінімальний вік прийняття на роботу становить 15 років, за винятком дітей, які залучаються до виконання робіт, визнаних легкими роботами, які не завдають шкоди здоров'ю дітей, їхній моралі або освіті;
2. встановити, що мінімальний вік прийняття на роботу, де умови праці визнано небезпечними або шкідливими для здоров'я, становить 18 років;
3. заборонити застосування праці осіб, які ще здобувають обов'язкову освіту, на роботах, що можуть порушити процес їхнього повного навчання;
4. обмежити тривалість робочого часу для осіб молодше 18 років відповідно до потреб їхнього розвитку, і особливо потреб у професійній підготовці;
5. визнати право молодих працівників і учнів на справедливую заробітну плату або іншу відповідну допомогу;
6. встановити, що час, витрачений підлітками за згодою роботодавця на професійну підготовку в нормовані робочі години, зараховується як робочий час;
7. встановити, що працюючі особи молодше 18 років мають право на щорічну оплачувану відпустку тривалістю не менше чотирьох тижнів;
8. заборонити застосування праці осіб молодше 18 років на роботах у нічний час, за винятком деяких робіт, визначених національними законами чи правилами;
9. передбачити, що особи молодше 18 років, праця, яких застосовується на роботах, визначених національними законами чи правилами, підлягають регулярному медичному оглядові;
10. забезпечити особливий захист дітей та підлітків від фізичних і моральних ризиків, на які вони наражаються, і зокрема від тих ризиків, що безпосередньо або опосередковано впливають з виконуваної ними роботи.

Стаття 8

Право працюючих жінок на охорону материнства

З метою забезпечення ефективного здійснення права працюючих жінок на охорону материнства Сторони зобов'язуються:

1. забезпечити працюючим жінкам відпустку на період до і після пологів загальною тривалістю не менше 14 тижнів або з оплатою такої відпустки, або з виплатою достатньої допомоги по соціальному забезпеченню, або з наданням допомоги за рахунок державних коштів;

2. вважати незаконним, якщо роботодавець надсилає жінці попередження про звільнення з роботи у період від дати повідомлення нею свого роботодавця про вагітність до закінчення її відпустки по вагітності та пологам або якщо він робить попередження про звільнення у такий час, що воно втрачає чинність у цей період;

3. забезпечити матерям, що мають грудних дітей, перерви, тривалість яких достатня для годування дитини;

4. регламентувати залучення до робіт у нічний час вагітних жінок, жінок, які нещодавно народили дитину, і жінок, що годують своїх грудних дітей;

5. заборонити застосування праці вагітних жінок, жінок, які нещодавно народили дитину, і жінок, що годують своїх грудних дітей, на підземних гірних роботах і всіх інших роботах, які протипоказані жінкам у зв'язку з небезпечними, шкідливими для здоров'я або важкими умовами праці, і вжити відповідних заходів для захисту трудових прав цих жінок.

Стаття 9

Право на професійну орієнтацію

З метою забезпечення ефективного здійснення права на професійну орієнтацію Сторони зобов'язуються, у разі необхідності, створити службу або сприяти діяльності служби, яка допомагатиме всім особам, включаючи інвалідів, у вирішенні проблем, пов'язаних із вибором професії та набуттям професійних навичок, з належним урахуванням здібностей кожної особи та потреби в них на ринку праці; така допомога повинна надаватись безкоштовно як підліткам, включаючи школярів, так і повнолітнім особам.

Стаття 10

Право на професійну підготовку

З метою забезпечення ефективного здійснення права на професійну підготовку Сторони зобов'язуються:

1. у разі необхідності, консультуючись з організаціями роботодавців і працівників, започаткувати професійно-технічну підготовку або сприяти професійно-технічній підготовці всіх осіб, включаючи інвалідів, а також створити умови для доступу до вищої технічної та університетської освіти виключно на основі особистих здібностей;

2. започаткувати систему виробничого навчання та інші регулярні програми професійної підготовки підлітків – хлопців та дівчат – з їхніх різних професій або сприяти функціонуванню такої системи;

3. започаткувати або заохочувати, у разі необхідності:

а) належні та легкодоступні програми професійної підготовки повнолітніх працівників;

б) спеціальні програми перепідготовки повнолітніх працівників, необхідність в яких виникає внаслідок технологічного прогресу або нових тенденцій у сфері зайнятості;

4. започаткувати або заохочувати, у разі необхідності, спеціальні програми перепідготовки та реінтеграції осіб, які є безробітними протягом тривалого часу;

5. заохочувати повне використання існуючих програм шляхом вжиття таких належних заходів, як:

а) зменшення або скасування будь-яких внесків або зборів;

б) надання у відповідних випадках фінансової допомоги;

с) зарахування до нормованих робочих годин часу, витраченого працівником на вимогу його роботодавця на додаткову професійну підготовку без відриву від виробництва;

д) забезпечення шляхом адекватного контролю, після консультацій з організаціями роботодавців і працівників, ефективності виробничого навчання та інших програм професійної підготовки молодих працівників і у цілому належного захисту молодих працівників.

Стаття 11

Право на охорону здоров'я

З метою забезпечення ефективного здійснення права на охорону здоров'я Сторони зобов'язуються самостійно або у співробітництві з громадськими чи приватними організаціями вживати відповідних заходів для того, щоб, серед іншого:

1. усунути, у міру можливості, причини слабого здоров'я;
2. забезпечити діяльність консультативно-просвітницьких служб, які сприяли б поліпшенню здоров'я і підвищенню особистої відповідальності у питаннях здоров'я;
3. запобігати, у міру можливості, епідемічним, ендемічним та іншим захворюванням, а також нещасним випадкам.

Стаття 12

Право на соціальне забезпечення

З метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальне забезпечення Сторони зобов'язуються:

1. започаткувати систему соціального забезпечення або підтримувати її функціонування.
2. підтримувати систему соціального забезпечення на задовільному рівні, принаймні на такому, який дорівнює рівню, необхідному для ратифікації Європейського кодексу соціального забезпечення;
3. докладати зусиль для поступового піднесення системи соціального забезпечення на більш високий рівень;
4. вживати заходів шляхом укладання відповідних двосторонніх і багатосторонніх угод або в інший спосіб і відповідно до умов, визначених у таких угодах, для забезпечення:
  - а) рівності між їхніми власними громадянами та громадянами інших Сторін у тому, що стосується прав на соціальне забезпечення, включаючи збереження пільг, які надаються законодавством про соціальне забезпечення, незалежно від пересування захищених осіб по територіях держав Сторін;
  - б) надання, збереження та поновлення прав на соціальне забезпечення такими засобами, як сумарний залік періодів страхування або роботи, що були здійснені за законодавством кожної зі Сторін.

Стаття 13

Право на соціальну та медичну допомогу

З метою забезпечення ефективного здійснення права на соціальну та медичну допомогу Сторони зобов'язуються:

1. забезпечити, щоб будь-якій малозабезпеченій особі, яка неспроможна отримати достатніх коштів своїми власними зусиллями або з інших джерел, зокрема за рахунок допомоги по соціальному забезпеченню, надавалась належна допомога, а у разі захворювання забезпечувався догляд, якого вимагає стан її здоров'я;
2. забезпечити, щоб політичні або соціальні права осіб, які отримують таку допомогу, на цій підставі не обмежувалися;
3. передбачити, що кожна людина може отримувати у відповідних державних чи приватних службах такі поради та персональну допомогу, які можуть бути необхідними для запобігання виникненню особистого або сімейного нужденного становища, для його подолання чи полегшення;
4. застосовувати положення пунктів 1, 2 і 3 цієї статті на засадах рівності між своїми громадянами та громадянами інших Сторін, які на законних підставах перебувають на території їхніх держав, відповідно до своїх зобов'язань за Європейською конвенцією про соціальну та медичну допомогу, яка була підписана у Парижі 11 грудня 1953 року.

Стаття 14

Право на користування послугами соціальних служб

З метою забезпечення ефективного здійснення права на користування послугами соціальних служб Сторони зобов'язуються:

1. сприяти функціонуванню служб або створювати служби, які, завдяки використанню методів соціальної роботи, сприяли б підвищенню добробуту і розвиткові як окремих осіб, так і груп осіб у суспільстві, а також їхній адаптації до соціального середовища;
2. заохочувати окремих осіб та добровільні або інші організації до участі у створенні та функціонуванні таких служб.

Стаття 15

Право осіб з інвалідністю на самостійність, соціальну інтеграцію та участь у житті суспільства

З метою забезпечення особам з інвалідністю, незалежно від їхнього віку та характеру і походження їхньої інвалідності, ефективного здійснення права на самостійність, соціальну інтеграцію та участь у житті суспільства Сторони зобов'язуються, зокрема:

1. вжити необхідних заходів для забезпечення особам з інвалідністю орієнтування, освіти та професійної підготовки, коли це можливо, у межах загальних програм або, коли це видається неможливим, у державних або приватних спеціалізованих закладах;
2. сприяти їхньому доступові до роботи усіма засобами, які можуть заохочувати роботодавців приймати на роботу осіб з інвалідністю і утримувати їх у звичайному виробничому середовищі та пристосовувати умови праці до потреб осіб з інвалідністю, або, коли це видається неможливим у зв'язку з інвалідністю, шляхом облаштування або створення спеціальних робочих місць з урахуванням ступеня інвалідності. У деяких випадках такі заходи можуть вимагати використання спеціалізованих служб працевлаштування та надання допомоги;
3. сприяти їхній всебічній соціальній інтеграції та участі у житті суспільства, зокрема, шляхом вжиття заходів, включаючи технічну допомогу, що спрямовані на усунення перешкод для спілкування і пересування і що надають доступ до транспорту, житла, культурної діяльності і відпочинку.

Стаття 16

Право сім'ї на соціальний, правовий та економічний захист

З метою забезпечення умов, необхідних для всебічного розвитку сім'ї, яка є головним осередком суспільства, Сторони зобов'язуються сприяти економічному, правовому та соціальному захисту сімейного життя такими засобами, як соціальна допомога та допомога сім'ям з дітьми, фіскальні заходи, надання сім'ям житла, допомога щойно одруженим та інші відповідні засоби.

Стаття 17

Право дітей та підлітків на соціальний, правовий та економічний захист

З метою забезпечення ефективного здійснення права дітей та підлітків рости в умовах, які сприяють всебічному розвиткові їхньої особистості та їхніх фізичних і розумових здібностей, Сторони зобов'язуються самостійно або у співпраці з громадськими і приватними організаціями вживати всіх відповідних і необхідних заходів для:

1. а) забезпечення дітям і підліткам, з урахуванням прав і обов'язків їхніх батьків, догляду, допомоги, освіти та підготовки, яких вони потребують, зокрема шляхом створення або забезпечення функціонування закладів і служб, достатніх та адекватних для досягнення цієї мети;
б) захисту дітей та підлітків від недбайливості, насилля або експлуатації;
с) надання захисту та спеціальної допомоги з боку держави дітям і підліткам, які тимчасово або постійно позбавлені допомоги з боку їхніх сімей;
2. забезпечення дітям і підліткам безкоштовної початкової і середньої освіти, а також

заохочення до регулярного відвідання школи.

Стаття 18

Право займатися прибутковою діяльністю на території держав інших Сторін

З метою забезпечення ефективного здійснення права займатися прибутковою діяльністю на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються:

1. застосовувати чинні правила у дусі ліберальності;
2. спростити існуючі формальності та зменшити або скасувати державне мито й інші збори, які сплачуються іноземними робітниками або їхніми роботодавцями;
3. лібералізувати в односторонньому порядку або колективно правила, які регулюють працю іноземних робітників;
а також визнають:
4. право своїх громадян залишати свою країну для того, щоб займатися прибутковою діяльністю на території держав інших Сторін.

Стаття 19

Право трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу

З метою забезпечення ефективного здійснення права трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу на території держави будь-якої іншої Сторони, Сторони зобов'язуються:

1. підтримувати або забезпечувати функціонування відповідних і безкоштовних служб, які надавали б таким робітникам допомогу, зокрема в одержанні точної інформації, а також вживати в межах національних законів і правил усіх відповідних заходів для запобігання дезінформації щодо еміграції та імміграції;
2. вживати в межах своєї юрисдикції відповідних заходів для сприяння від'їзду, переїзду та прийому таких робітників і членів їхніх сімей, а також забезпечувати в межах своєї юрисдикції під час їхнього переїзду відповідні санітарні та медичні послуги і належні гігієнічні умови;
3. сприяти, у разі необхідності, співробітництву між державними і приватними соціальними службами у країнах еміграції та імміграції;
4. забезпечувати таким робітникам, коли вони перебувають на території їхніх держав на законних підставах, якщо такі питання регулюються законами або правилами чи підлягають контролю з боку адміністративних властей, режим не менш сприятливий, ніж режим, який надається їхнім власним громадянам у тому, що стосується таких питань:
  - а) винагорода та інші умови прийняття на роботу і праці;
  - б) членство у профспілках та користування пільгами колективних договорів;
  - в) житло;
5. забезпечувати таким робітникам, коли вони перебувають на території їхніх держав на законних підставах, режим не менш сприятливий, ніж режим, який надається їхнім власним громадянам у тому, що стосується податків, зборів чи внесків, які пов'язані з роботою і стягуються щодо працюючих осіб;
6. сприяти, у міру можливості, об'єднанню сім'ї іноземного робітника, який має дозвіл перебувати на відповідній території;
7. забезпечувати таким робітникам, коли вони перебувають на території їхніх держав на законних підставах, режим не менш сприятливий, ніж режим, який надається їхнім власним громадянам у тому, що стосується судочинства з питань, згаданих у цій статті;
8. забезпечити, щоб такі робітники, коли вони мешкають на території їхніх держав на законних підставах, не висилалися, якщо вони не загрожують національній безпеці або не зашкоджують державним інтересам чи суспільній моралі;
9. дозволяти переказувати в обсягах, передбачених законом, такі частини доходів і заощаджень трудящих-мігрантів, які останні можуть забажати;

10. поширити захист і допомогу, передбачені у цій статті, на мігрантів, які займаються самостійною підприємницькою діяльністю, у такому обсязі, в якому зазначені положення можуть застосовуватися;

11. сприяти викладанню національної мови приймаючої держави або, якщо їх декілька, однієї з цих мов трудящим-мігрантам і членам їхніх сімей;

12. сприяти, у міру можливості, викладанню рідної мови трудящих-мігрантів їхнім дітям.

Стаття 20

Право на рівні можливості та рівне ставлення у вирішенні питань щодо працевлаштування та професії без дискримінації за ознакою статі

З метою забезпечення ефективного здійснення права на рівні можливості та рівне ставлення у вирішенні питань щодо працевлаштування та професії без дискримінації за ознакою статі Сторони зобов'язуються визнавати це право і вживати відповідних заходів для забезпечення його застосування або для сприяння його застосуванню у таких галузях:

- a) працевлаштування, захист від звільнення та професійна реінтеграція;
- b) професійна орієнтація, підготовка, перепідготовка та перекваліфікація;
- c) умови працевлаштування і праці, включаючи винагороду;
- d) професійний ріст, включаючи просування по службі.

Стаття 21

Право на інформацію та консультації

З метою забезпечення ефективного здійснення права працівників отримувати інформацію і консультації на підприємстві Сторони зобов'язуються вживати заходів або заохочувати заходи, які надають можливість працівникам або їхнім представникам згідно з національним законодавством і практикою:

a) отримувати регулярно або у належний час і у зрозумілий спосіб інформацію про економічний і фінансовий стан підприємства, на якому вони працюють, при тому розумінні, що деяку інформацію може бути заборонено для розголошення або віднесено до розряду конфіденційної, якщо її оприлюднення може завдати шкоди підприємству; і

b) отримувати своєчасно консультації щодо запропонованих рішень, які можуть суттєво вплинути на інтереси працівників, особливо щодо тих рішень, які можуть серйозно впливати на наявність робочих місць на підприємстві.

Стаття 22

Право брати участь у визначенні та поліпшенні умов праці та виробничого середовища

З метою забезпечення ефективного здійснення права працівників брати участь у визначенні та поліпшенні умов праці та виробничого середовища на підприємстві Сторони зобов'язуються вживати заходів або заохочувати заходи, які надають можливість працівникам або їхнім представникам згідно з національними законодавством і практикою сприяти:

a) визначенню і поліпшенню умов праці, організації праці, а також виробничого середовища;

b) охороні здоров'я та праці на підприємстві;

c) організації соціальних і соціально-культурних послуг і заходів на підприємстві;

d) нагляду за дотриманням нормативних положень, що регулюють ці питання.

Стаття 23

Право осіб похилого віку на соціальний захист

З метою забезпечення ефективного здійснення права осіб похилого віку на соціальний захист Сторони зобов'язуються, самостійно або у співробітництві з громадськими чи приватними організаціями, вживати відповідних заходів або заохочувати відповідні заходи, зокрема, для:

- надання особам похилого віку можливості якомога довше залишатися повноцінними

членами суспільства, шляхом:

а) забезпечення достатніх ресурсів, які дозволяють їм жити на задовільному рівні і брати активну участь у суспільному, соціальному і культурному житті;

б) забезпечення інформації про послуги і програми, які існують для осіб похилого віку, а також про можливості їхнього використання такими особами;

- надання особам похилого віку можливості вільно обирати спосіб свого життя і незалежно жити у знайомому для них оточенні так довго, як вони забажають і зможуть, шляхом:

а) забезпечення житла, пристосованого до їхніх потреб і стану здоров'я, або шляхом надання належної допомоги для реконструкції їхнього житла;

б) забезпечення медичного обслуговування та послуг, яких вимагає їхній стан здоров'я;

- забезпечення особам похилого віку, які проживають у будинках для престарілих, гарантій надання належної допомоги із повагою до їхнього особистого життя і гарантій участі у прийнятті рішень, що стосуються умов життя у їхньому будинку для престарілих.

Стаття 24

Право на захист у випадках звільнення

З метою забезпечення ефективного здійснення права працівників на захист у випадках звільнення Сторони зобов'язуються визнати:

а) право всіх працівників не бути звільненими без поважних причин для такого звільнення, пов'язаних з їхньою працездатністю чи поведінкою, або поточними потребами підприємства, установи чи служби;

б) право працівників, звільнених без поважної причини, на належну компенсацію або іншу відповідну допомогу.

З цією метою Сторони зобов'язуються забезпечити, щоб кожний працівник, який вважає себе звільненим без поважної причини, мав право на оскарження в неупередженому органі.

Стаття 25

Право працівників на захист їхніх прав у разі банкрутства їхнього роботодавця

З метою забезпечення ефективного здійснення права працівників на захист їхніх прав у разі банкрутства їхнього роботодавця Сторони зобов'язуються забезпечити, щоб права працівників, що випливають з трудових договорів або трудових відносин, гарантувалися тією чи іншою установою-гарантом або будь-яким іншим ефективним засобом захисту.

Стаття 26

Право на гідне ставлення на роботі

З метою забезпечення ефективного здійснення права всіх працівників на захист їхньої гідності на роботі Сторони зобов'язуються, консультуючись з організаціями роботодавців і працівників:

1. поглиблювати поінформованість, поширювати інформацію про сексуальні домагання на робочому місці або у зв'язку з виконанням роботи, сприяти запобіганню таким домаганням і вживати всіх відповідних заходів для захисту працівників від такої поведінки;

2. поглиблювати поінформованість, поширювати інформацію про систематичні непорядні або явно негативні та образливі дії щодо окремих працівників на робочому місці або у зв'язку з виконанням роботи, сприяти запобіганню таким діям і вживати всіх відповідних заходів для захисту працівників від такої поведінки.

Стаття 27

Право працівників із сімейними обов'язками на рівні можливості та рівне ставлення до них

З метою забезпечення здійснення права працюючих чоловіків та жінок із сімейними обов'язками на рівні можливості та рівне ставлення до них, а також між такими працівниками та іншими працівниками Сторони зобов'язуються:

1. вживати належних заходів для того, щоб:

а) працівники із сімейними обов'язками мали можливість влаштуватися на роботу і працювати, а також повертатися до роботи після відсутності, зумовленої такими обов'язками, включаючи заходи у галузі професійного орієнтування та підготовки;

б) враховувати їхні потреби у тому, що стосується умов прийняття на роботу та соціального забезпечення;

с) створити або розширити мережу державних чи приватних служб, зокрема закладів по догляду за дитиною удень та інших форм догляду за дитиною;

2. забезпечити обом батькам можливість отримувати в період після відпустки по вагітності та родах відпустку по догляду за дитиною, тривалість та умови якої мають визначатися національним законодавством, колективними договорами або практикою;

3. забезпечити, щоб сімейні обов'язки як такі не були поважною причиною для звільнення.

Стаття 28

Право представників працівників на захист на підприємстві та умови, які мають створюватися для них

З метою забезпечення ефективного здійснення права представників працівників на виконання ними своїх обов'язків Сторони зобов'язуються забезпечити, щоб на підприємстві:

а) вони мали ефективний захист від дій, що завдають їм шкоди, включаючи звільнення на підставі їхнього статусу або діяльності в якості представників працівників на підприємстві;

б) їм створювалися такі умови, які можуть бути необхідними для швидкого та ефективного виконання ними своїх обов'язків, з урахуванням системи виробничих відносин країни та потреб, розмірів і можливостей відповідного підприємства.

Стаття 29

Право на інформацію та консультації під час колективного звільнення

З метою забезпечення ефективного здійснення права працівників отримувати інформацію та консультації у випадках колективного звільнення Сторони зобов'язуються забезпечити, щоб роботодавці до такого колективного звільнення завчасно інформували і консультували представників працівників щодо шляхів і засобів запобігання колективному звільненню або обмеження кількості звільнюваних осіб і пом'якшення наслідків звільнення, наприклад шляхом вжиття соціальних заходів, спрямованих, зокрема, на надання відповідним працівникам допомоги у працевлаштуванні або перепідготовці.

Стаття 30

Право на захист від бідності та соціального відчуження

З метою забезпечення ефективного здійснення права на захист від бідності та соціального відчуження Сторони зобов'язуються:

а) у рамках загального та узгодженого підходу вживати заходів для надання особам, що живуть або можуть опинитися в ситуації соціального відчуження або бідності, а також членам їхніх сімей, ефективного доступу, зокрема, до роботи, житла, професійної підготовки, освіти, культури і соціальної та медичної допомоги;

б) переглядати ці заходи з метою їхнього коригування у разі необхідності.

Стаття 31

Право на житло

З метою забезпечення ефективного здійснення права на житло Сторони зобов'язуються вживати заходів, спрямованих на:

1. сприяння доступові до житла належного рівня;

2. запобігання бездомності та її скорочення з метою її поступової ліквідації;

3. встановлення на житло цін, доступних для малозабезпечених осіб.

Частина III

Стаття А Зобов'язання

1. З урахуванням положень нижченаведеної статті В кожна Сторона зобов'язується:

а) вважати частину I цієї Хартії декларацією цілей, до здійснення яких вона прагнутиме всіма відповідними засобами, як зазначено у вступному пункті частини I;

б) вважати для себе обов'язковими принаймні шість із таких дев'яти статей частини II цієї Хартії: статей 1, 5, 6, 7, 12, 13, 16, 19 і 20;

с) вважати обов'язковими для себе додаткову кількість статей або позначених цифрами пунктів частини II Хартії, які вона може визначити, за умови, що загальна кількість статей або позначених цифрами пунктів, які вона вважає обов'язковими для себе, становить не менше 16 статей або 63 позначених цифрами пунктів.

2. Статті або пункти, визначені згідно з підпунктами б) і с) пункту 1 цієї статті, повідомляються Генеральному секретарю Ради Європи під час здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

3. Будь-яка Сторона в подальшому у повідомленні на ім'я Генерального секретаря може заявити про те, що вона вважає обов'язковими для себе будь-які статті або позначені цифрами пункти частини II Хартії, які вона ще не прийняла згідно з умовами пункту 1 цієї статті. Такі взяті у подальшому зобов'язання вважаються невід'ємною частиною ратифікації, прийняття чи затвердження і набувають такої ж чинності з першого дня місяця, що настає після закінчення одномісячного періоду від дати отримання відповідного повідомлення.

4. Кожна Сторона забезпечує функціонування системи інспекції праці, що відповідає національним умовам.

Стаття В

Відношення до Європейської соціальної хартії та Додаткового протоколу 1988 року

1. Жодна Договірна Сторона Європейської соціальної хартії або Сторона Додаткового протоколу від 5 травня 1988 року не може ратифікувати, прийняти або затвердити цю Хартію, якщо вона не вважає обов'язковими для себе принаймні ті положення, які відповідають положенням Європейської соціальної хартії та, у відповідних випадках, Додаткового протоколу, що були для неї обов'язковими.

2. Прийняття зобов'язань за будь-яким положенням цієї Хартії від дати набуття чинності цими зобов'язаннями для відповідної Сторони припиняє застосування до цієї Сторони відповідного положення Європейської соціальної хартії та, у відповідних випадках, Додаткового протоколу до неї 1988 року, якщо ця Сторона є учасницею першого з цих документів чи обох документів.

Частина IV

Стаття С

Нагляд за виконанням зобов'язань, які містяться у цій Хартії

Виконання правових зобов'язань, які містяться у цій Хартії, підлягає такому самому наглядові, як Європейська соціальна хартія.

Стаття D

Колективні скарги

1. Положення Додаткового протоколу до Європейської соціальної хартії, який передбачає систему колективного оскарження, застосовуються до зобов'язань за цією Хартією щодо держав, які ратифікували зазначений Протокол.

2. Будь-яка держава, яка не є учасницею Додаткового протоколу до Європейської

соціальної хартії, який передбачає систему колективного оскарження, може під час здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження цієї Хартії або у будь-який інший час після цього заявити у повідомленні на ім'я Генерального секретаря Ради Європи про те, що вона погоджується на здійснення нагляду за виконанням її зобов'язань, що випливають з цієї Хартії, відповідно до процедури, передбаченої у зазначеному Протоколі.

Частина V

Стаття E

Заборона дискримінації

Здійснення прав, передбачених цією Хартією, забезпечується без будь-якої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного або соціального походження, стану здоров'я, належності до національної меншини, народження або інших обставин.

Стаття F

Відступи від зобов'язань під час війни або надзвичайного стану в державі

1. Під час війни або іншого надзвичайного стану в державі, який загрожує життю нації, будь-яка Сторона може вжити заходів, які відступають від її зобов'язань за цією Хартією, виключно в тих межах, які зумовлені гостротою становища, якщо такі заходи не суперечать її іншим зобов'язанням за міжнародним правом.

2. Будь-яка Сторона, яка скористається цим правом відступу від своїх зобов'язань, у розумні строки повною мірою інформує Генерального секретаря Ради Європи про вжиті нею заходи і про причини їхнього вжиття. Вона також інформує Генерального секретаря про те, коли такі заходи були припинені і з якого часу положення Хартії, які вона прийняла, знову повністю виконуються.

Стаття G

Обмеження

1. Ефективне втілення в життя прав і принципів, зазначених у частині I, та їхнє ефективне здійснення відповідно до частини II не підлягають жодним обмеженням, за винятком тих, які передбачені цими частинами і тих, які встановлені законом і необхідні в демократичному суспільстві для захисту прав і свобод інших людей або для захисту державних інтересів, національної безпеки, здоров'я людей чи моралі.

2. Обмеження, які дозволяються згідно з цією Хартією щодо зазначених у ній прав і зобов'язань, застосовуються тільки з метою, з якою вони передбачені.

Стаття H

Хартія і внутрішньодержавне право чи міжнародні угоди

Положення цієї Хартії не зашкоджують положенням внутрішньодержавного права чи будь-яких двосторонніх або багатосторонніх договорів, конвенцій чи угод, які вже набули або можуть набути чинності і за якими захищеним особам може надаватися більш сприятливий режим.

Стаття I

Виконання взятих зобов'язань

1. Без шкоди для методів виконання зобов'язань, передбачених у цих статтях, відповідні положення статей 1-31 частини II цієї Хартії виконуються за допомогою:

- a) законів або правил;
- b) угод між роботодавцями чи організаціями роботодавців та організаціями працівників;
- c) поєднання цих двох методів;
- d) інших відповідних засобів.

2. Вважається, що зобов'язання, які випливають з положень пунктів 1, 2, 3, 4, 5 і 7 статті 2, пунктів 4, 6, і 7 статті 7, пунктів 1, 2, 3 і 5 статті 10 та статей 21 і 22 частини II цієї Хартії, виконуються, якщо ці положення застосовуються згідно з пунктом 1 цієї статті до переважної більшості відповідних працівників.

Стаття J

Зміни та доповнення

1. Будь-які зміни або доповнення до частин I та II цієї Хартії, спрямовані на розширення кола прав, гарантованих цією Хартією, а також будь-які зміни або доповнення до частин III-VI, запропоновані тією чи іншою Стороною або Урядовим комітетом, подаються Генеральному секретарю Ради Європи і надсилаються Генеральним секретарем Сторонам цієї Хартії.

2. Будь-які зміни або доповнення, запропоновані відповідно до положень попереднього пункту, розглядаються Урядовим комітетом, який подає ухвалений текст Комітету Міністрів на затвердження після консультацій з Парламентською Асамблеєю. Після затвердження Комітетом Міністрів, текст зміни або доповнення надсилається Сторонам для прийняття.

3. Будь-які зміни або доповнення до частини I і частини II цієї Хартії набувають чинності для тих Сторін, які їх прийняли, у перший день місяця, що настає після закінчення одномісячного періоду від дати, на яку три Сторони поінформували Генерального секретаря про їхнє прийняття.

Для будь-якої Сторони, яка приймає зміни або доповнення після набуття ними, зміна або доповнення набувають чинності у перший день місяця, що настає після закінчення одномісячного періоду від дати, на яку ця Сторона поінформувала Генерального секретаря про їхнє прийняття.

4. Будь-які зміни або доповнення до частин III-VI цієї Хартії набувають чинності у перший день місяця, що настає після закінчення одномісячного періоду від дати, на яку всі Сторони поінформували Генерального секретаря про їхнє прийняття.

Частина VI

Стаття K

Підписання, ратифікація та набуття чинності

1. Ця Хартія відкрита для підписання державами-членами Ради Європи. Вона підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретареві Ради Європи.

2. Хартія набуває чинності у перший день місяця, що настає після закінчення одномісячного періоду від дати, на яку три держави-члени Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них цієї Хартії відповідно до попереднього пункту.

3. Для будь-якої держави-члена, яка висловить свою згоду на обов'язковість для неї цієї Хартії після набуття нею чинності, Хартія набуває чинності у перший день місяця, що настає після закінчення одномісячного періоду від дати здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття L

Територіальне застосування

1. Дія цієї Хартії поширюється на територію метрополії кожної Сторони. Кожна Сторона, яка підписала цю Хартію, під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження, може визначити у заяві на ім'я Генерального секретаря Ради Європи територію, яка для цілей цієї статті вважається територією її метрополії.

2. Будь-яка Сторона, яка підписала цю Хартію, під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження або в будь-який інший час після цього може заявити у повідомленні на ім'я Генерального секретаря Ради Європи про поширення дії Хартії цілком або частково на визначену в цій заяві територію (території), яка

не входить до складу метрополії і за міжнародні відносини якої вона відповідає або за яку вона несе міжнародну відповідальність. У такій заяві Сторона зазначає статті або пункти частини II Хартії, які вона визнає обов'язковими стосовно територій, зазначених у заяві.

3. Дія Хартії поширюється на територію (території), зазначену у вищезгаданій заяві, починаючи з першого дня місяця, що настає після закінчення одномісячного періоду від дати отримання повідомлення про таку заяву Генеральним секретарем.

4. Будь-яка Сторона у подальшому може заявити у повідомленні на ім'я Генерального секретаря Ради Європи про те, що стосовно однієї чи більше з тих територій, на які дію Хартії було поширено згідно з пунктом 2 цієї статті, вона визнає обов'язковими будь-які статті або позначені цифрами пункти, які вона ще не прийняла стосовно цієї території (територій). Такі взяті у подальшому зобов'язання вважаються складовою частиною первісної заяви щодо відповідної території і набувають такої ж чинності з першого дня місяця, що настає після закінчення одномісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття М **Денонсація**

1. Будь-яка Сторона може денонсувати цю Хартію тільки після закінчення п'ятирічного періоду від дати, на яку Хартія набула для неї чинності, або після закінчення будь-якого наступного дворічного періоду і у будь-якому разі через шість місяців після дати повідомлення Генерального секретаря Ради Європи у письмовій формі про свій намір денонсувати Хартію. Генеральний секретар надсилає відповідну інформацію іншим Сторонам.

2. Будь-яка Сторона може відповідно до положень попереднього пункту денонсувати будь-яку прийнятую нею статтю або будь-який прийнятий нею пункт частини II Хартії, якщо кількість статей або пунктів, які ця Сторона визнала обов'язковими для себе, становить не менше 16 статей та 63 пунктів, і якщо ці статті або пункти включають статті, визначені Стороною з числа тих, спеціальне посилання на які міститься у підпункті b) пункту 1 статті А.

3. Будь-яка Сторона на умовах, зазначених у пункті 1 цієї статті, може денонсувати цю Хартію або будь-яку статтю чи будь-який пункт частини II Хартії стосовно будь-якої території, на яку дія Хартії поширюється відповідно до заяви, зробленої згідно з пунктом 2 статті L.

Стаття N **Додаток**

Додаток до цієї Хартії становить її невід'ємну частину.

Стаття O **Повідомлення**

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави-члени Ради та Генерального директора Міжнародного бюро праці про:

- a) будь-яке підписання;
- b) заду на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження;
- c) будь-яку дату набуття чинності цією Хартією згідно зі статтею K;
- d) будь-яку заяву, зроблену на виконання пунктів 2 і 3 статті А, пунктів 1 і 2 статті D, пункту 2 статті F, пунктів 1, 2, 3 і 4 статті L;
- e) будь-які зміни або доповнення, зроблені відповідно до статті J;
- f) будь-яку денонсацію відповідно до статті M;
- g) будь-який інший акт або повідомлення, які стосуються цієї Хартії.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цю переглянуту Хартію.

Вчинено у Страсбурзі третього дня травня місяця 1996 року англійською і французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який

зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає завірені копії цієї переглянутої Хартії кожній державі-члену Ради Європи та Генеральному директору Міжнародного бюро праці.

ДОДАТОК ДО ПЕРЕГЛЯНУТОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ХАРТІЇ

Сфера застосування переглянутої Європейської соціальної хартії щодо захищених осіб

1. Без шкоди для пункту 4 статті 12 і пункту 4 статті 13 особи, на яких поширюється дія статей 1-17 і 20-31, включають тільки тих іноземців, які є громадянами інших Сторін та на законних підставах проживають або працюють на території держави відповідної Сторони, при тому розумінні, що ці статті мають тлумачитися в контексті положень статей 18 і 19.

Таке тлумачення не зашкоджує поширенню будь-якою Стороною аналогічних прав на інших осіб.

2. Кожна Сторона надасть біженцям, як вони визначені у Конвенції про статус біженців, підписаній у Женеві 28 липня 1951 року, та у Протоколі від 31 січня 1967 року, які на законних підставах перебувають на території її держави, якомога сприятливіший режим і у будь-якому разі не менш сприятливий, ніж режим, передбачений зобов'язаннями Сторони за зазначеною Конвенцією і будь-якими іншими існуючими міжнародними документами, які можуть застосовуватися до таких біженців.

3. Кожна Сторона надасть особам без громадянства, як вони визначені у Конвенції про статус осіб без громадянства, укладеній у Нью-Йорку 28 вересня 1954 року, які на законних підставах перебувають на території її держави, якомога сприятливіший режим і у будь-якому разі не менш сприятливий, ніж режим, передбачений зобов'язаннями Сторони за зазначеним документом і будь-якими іншими існуючими міжнародними документами, які можуть застосовуватися до таких осіб без громадянства.

Частина I, пункт 18, і Частина II, стаття 18, пункт 1

Встановлюється, що положення цих пунктів не стосуються питання в'їзду на території держав Сторін і не зашкоджують положенням Європейської конвенції про поселення, підписаної у Парижі 13 грудня 1955 року.

Частина II

Стаття 1, пункт 2

Цей пункт не тлумачиться як такий, що забороняє або дозволяє будь-які положення чи будь-яку практику стосовно гарантій збереження прав профспілок.

Стаття 2, пункт 6

Сторони можуть передбачити, що цей пункт не застосовується:

- а) до працівників, які мають трудовий договір або трудові відносини на загальний період, що не перевищує одного місяця, і/або з робочим тижнем, що не перевищує восьми годин;
- б) коли трудовий договір або трудові відносини мають нерегулярний і/або специфічний характер за умови, що у таких випадках його незастосування зумовлюється об'єктивними міркуваннями.

Стаття 3, пункт 4

Встановлюється, що для цілей цього пункту функції, порядок організації та умови

функціонування таких служб визначаються національними законами або правилами, колективними договорами або іншими засобами, що відповідають національним умовам.

Стаття 4, пункт 4

Встановлюється, що цей пункт не забороняє негайного звільнення у разі скоєння будь-якого серйозного порушення.

Стаття 4, пункт 5

Встановлюється, що Сторона може взяти на себе зобов'язання за цим пунктом, якщо відрахування із заробітної плати переважної більшості працівників забороняються законом або колективними договорами чи арбітражними рішеннями, за винятком осіб, на яких такі положення не поширюються.

Стаття 6, пункт 4

Встановлюється, що кожна Сторона, у тому, що її стосується, може регулювати законодавчим шляхом здійснення права на страйк за умови, що будь-яке інше можливе обмеження нею цього права може бути виправдане положеннями статті G.

Стаття 7, пункт 2

Цей пункт не перешкоджає Сторонам передбачати у їхньому законодавстві, що підлітки, які не досягли встановленого мінімального віку, можуть виконувати роботи, які конче необхідні для їхньої професійної підготовки, коли такі роботи виконуються відповідно до умов, визначених компетентним органом, і вживаються заходи для захисту здоров'я таких підлітків і забезпечення їхньої безпеки.

Стаття 7, пункт 8

Встановлюється, що Сторона може взяти на себе зобов'язання за цим пунктом, якщо вона на виконання суті цього зобов'язання у своєму законодавстві забороняє застосування праці переважної більшості осіб молодше 18 років на роботах у нічний час.

Стаття 8, пункт 2

Цей пункт не тлумачиться як такий, що передбачає категоричну заборону. Винятки можуть бути зроблені, наприклад, у таких випадках:

- a) коли працююча жінка винна у неналежній поведінці, яка виправдовує розірвання трудових відносин;
- b) коли відповідне підприємство припиняє свою діяльність;
- c) коли строк, встановлений трудовим договором, закінчився.

Стаття 12, пункт 4

У вступній частині цього пункту вираз "і відповідно до умов, визначених у таких угодах" означає, серед іншого, що стосовно допомоги, яка надається незалежно від будь-яких страхових внесків, Сторона може вимагати в якості умови надання такої допомоги громадянам інших Сторін закінчення встановленого періоду проживання.

Стаття 13, пункт 4

Уряди, які не є Сторонами Європейської конвенції про соціальну та медичну допомогу, можуть ратифікувати Хартію стосовно цього пункту за умови, що вони надають громадянам інших Сторін режим, який відповідає положенням цієї Конвенції.

Стаття 16

Встановлюється, що захист, який надається цією статтею, охоплює неповні сім'ї.

Стаття 17

Встановлюється, що ця стаття охоплює всіх осіб молодше 18 років, якщо законодавство, що стосується повноліття дитини, не передбачає меншого віку повноліття, без шкоди для інших конкретних положень Хартії, зокрема статті 7.

Це не передбачає зобов'язання надавати обов'язкову освіту до самого вищезазначеного віку.

Стаття 19, пункт 6

Для цілей застосування цього пункту термін “сім’я іноземного робітника” розуміється як такий, що означає принаймні дружину робітника та неодружених дітей, до тих пір, доки останні вважаються державою, що приймає, неповнолітніми і перебувають на утриманні трудящого-мігранта.

Стаття 20

1. Встановлюється, що питання соціального забезпечення, а також інші положення, що стосуються допомоги по безробіттю, допомоги по старості та допомоги у разі втрати годувальника, можуть бути виключені зі сфери застосування цієї статті.

2. Положення, які стосуються захисту жінок, зокрема щодо вагітності, пологів та післяпологового періоду, не вважаються дискримінацією, про яку згадується у цій статті.

3. Ця стаття не перешкоджає вжиттю конкретних заходів, спрямованих на ліквідацію нерівності de facto.

4. Професійна діяльність, яка за її характером або умовами виконання може бути доручена тільки особам певної статі, може бути виключена зі сфери застосування цієї статті або деяких її положень. Це положення не повинно тлумачитися як таке, що вимагає від Сторін включення до законів або правил переліку робіт, які за їхнім характером або умовами виконання можуть бути доручені тільки особам певної статі.

Статті 21 і 22

1. Для цілей застосування цих статей термін “представники працівників” означає осіб, які визнаються такими за національними законодавством або практикою.

2. Вираз “національне законодавство і практика” у відповідних випадках охоплює, крім законів і правил, колективні договори, інші угоди між роботодавцями та представниками працівників, звичаї, а також відповідне прецедентне право.

3. Для цілей застосування цих статей термін “підприємство” розуміється як такий, що означає сукупність матеріальних і нематеріальних елементів, які можуть бути чи не бути юридичною особою, утворені для виробництва товарів або надання послуг з метою отримання фінансового зиску і мають право визначати свою власну ринкову політику.

4. Встановлюється, що релігійні громади та їхні установи можуть бути виключені зі сфери застосування цих статей, навіть якщо ці установи є “підприємствами” за змістом пункту 3. Заклади, що здійснюють діяльність, яка надихається певними ідеалами або ґрунтується на певних моральних принципах, ідеалах і концепціях, захищених національним законодавством, можуть бути виключені зі сфери застосування цих статей у такому обсязі, який є необхідним для збереження профілю підприємства.

5. Встановлюється, що коли в тій чи іншій державі права, викладені у цих статтях, здійснюються у різних закладах підприємства, відповідна Сторона повинна вважатися такою, що виконує зобов’язання, які випливають з цих статей.

6. Сторони можуть виключити зі сфери застосування цих статей підприємства, на яких кількість працівників менша за кількість, визначену національними законодавством або практикою.

Стаття 22

1. Ця стаття не зашкоджує ні повноваженням і зобов’язанням держав щодо прийняття правил з техніки безпеки та гігієни праці на робочих місцях, ні повноваженням та функціям органів контролю за їхнім дотриманням.

2. Термін “соціальні та соціально-культурні послуги і заходи” розуміється як такий, що означає соціальні та/або культурні заходи, що забезпечуються для працівників деякими підприємствами, такі як допомога по соціальному забезпеченню, спортивні майданчики, кімнати для матерів, що годують грудних дітей, бібліотеки, табори відпочинку для дітей тощо.

Стаття 23, пункт 1

Для цілей застосування цього пункту вираз “якомога довше” стосується фізичних, психологічних та інтелектуальних можливостей осіб похилого віку.

Стаття 24

1. Встановлюється, що для цілей цієї статті терміни “звільнення” та “звільнений” означають розірвання трудових відносин з ініціативи роботодавця.

2. Встановлюється, що ця стаття охоплює всіх працівників, але Сторона може частково або повністю виключити зі сфери захисту такі категорії працівників:

а) працівників, найнятих за трудовим договором на визначений період часу або на час виконання конкретної роботи;

б) працівників, які проходять випробувальний термін або не мають необхідної вислуги років, за умови що тривалість цих періодів є розумною і визначається наперед;

с) працівників, які приймаються на роботу тимчасово на короткий період часу.

3. Для цілей цієї статті поважними причинами для звільнення не вважаються, зокрема:

а) членство у профспілках або участь у профспілковій діяльності у неробочий час або, за згодою роботодавця, у робочий час;

б) намагання отримати повноваження представника працівників, здійснення таких повноважень у теперішній час або у минулому;

с) подання скарги або участь у процесі, порушеному проти роботодавця у зв'язку зі звинуваченням останнього у порушенні законів чи правил, або звернення до компетентних адміністративних органів;

д) раса, колір шкіри, стать, сімейний стан, сімейні обов'язки, вагітність, релігія, політичні переконання, національна належність або соціальне походження;

е) відпустка по вагітності та родах або по догляду за дитиною;

ф) тимчасова відсутність на роботі у зв'язку з захворюванням або травмою.

4. Встановлюється, що компенсація або інша відповідна допомога у випадку звільнення без поважних причин визначається національними законами або правилами, колективними договорами або іншими засобами, що відповідають національним умовам.

Стаття 25

1. Встановлюється, що компетентний національний орган, як виняток і після консультацій з організаціями роботодавців і працівників, може виключити деякі категорії працівників зі сфери захисту, що надається цією статтею, з огляду на особливий характер їхніх трудових відносин.

2. Встановлюється, що термін “банкрутство” повинен бути визначений національними законодавством і практикою.

3. Вимоги працівників, що охоплюються цією статтею, включають, принаймні:

а) вимогу працівниками заробітної плати за встановлений період, який повинен бути не менше трьох місяців за пільговою системою і восьми тижнів за системою гарантій, до банкрутства або звільнення;

б) вимогу працівниками оплати відпустки, нарахованої за роботу, що була виконана упродовж року, в якому відбулося банкрутство або звільнення;

с) вимогу працівниками грошових виплат у зв'язку з іншими видами оплачуваної відсутності на роботі упродовж встановленого періоду, який повинен бути не менше трьох місяців за пільговою системою і восьми тижнів за системою гарантій, до банкрутства або звільнення.

4. Національні закони або правила можуть обмежувати захист вимог працівників встановленими грошовими виплатами, розмір яких повинен відповідати соціально прийнятному рівню.

Стаття 26

Встановлюється, що ця стаття не вимагає від Сторін прийняття законодавства.
Встановлюється, що пункт 2 не охоплює сексуальні домагання.

Стаття 27

Встановлюється, що ця стаття застосовується до працюючих чоловіків та жінок, які мають сімейні обов'язки стосовно дітей, що перебувають на їхньому утриманні, а також стосовно інших близьких родичів, які явно потребують їхнього догляду або підтримки, коли такі обов'язки обмежують їхні можливості підготовки до економічної діяльності, започаткування такої діяльності, участі у ній або її розширення. Вирази „діти, які перебувають на їхньому утриманні” та “інші близькі родичі, які явно потребують їхнього догляду або підтримки” означають осіб, визнаних такими згідно з національним законодавством відповідної Сторони.

Статті 28 і 29

Для цілей застосування цих статей термін “представники працівників” означає осіб, визнаних такими згідно з національним законодавством або практикою.

Частина III

Встановлюється, що Хартія містить правові зобов'язання міжнародного характеру, виконання яких підлягає виключно наглядові, який передбачається у частині IV Хартії.

Стаття А, пункт 1

Встановлюється, що позначені цифрами пункти можуть включати статті, які містять тільки один пункт.

Стаття В, пункт 2

Для цілей пункту 2 статті В положення переглянутої Хартії відповідають положенням Хартії, які містяться у статтях або пунктах, позначених такою самою цифрою, за винятком:

- а) пункту 2 статті 3 переглянутої Хартії, який відповідає пунктам 1 і 3 статті 3 Хартії;
- б) пункту 3 статті 3 переглянутої Хартії, який відповідає пунктам 2 і 3 статті 3 Хартії;
- с) пункту 5 статті 10 переглянутої Хартії, який відповідає пункту 4 статті 10 Хартії;
- д) пункту 1 статті 17 переглянутої Хартії, який відповідає статті 17 Хартії.

Частина V

Стаття Е

Диференційоване ставлення, що ґрунтується на об'єктивних і розумних підставах, не вважається дискримінаційним.

Стаття F

Встановлюється, що вираз “під час війни або іншого надзвичайного стану в державі” розуміється також як такий, що охоплює загрозу війни.

Стаття I

Встановлюється, що працівники, виключені відповідно до додатка до статей 21 і 22, не враховуються при визначенні кількості відповідних працівників.

Стаття J

Термін “зміна або доповнення” охоплює також включення до цієї Хартії нових статей.

ДОДАТКОВИЙ ПРОТОКОЛ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ХАРТІЇ*

Страсбург, 5 травня 1988 року

Преамбула

Держави – члени Ради Європи, які підписали цей Протокол, сповнені рішучості вжити нових заходів для посилення захисту соціальних та економічних прав, гарантованих Європейською соціальною хартією, яку було відкрито для підписання в Туріні 18 жовтня 1961 року (далі “Хартія”),

погодились про таке:

Частина I

Сторони ставлять за мету своєї політики, до здійснення якої вони прагнуть усіма відповідними засобами як національного, так і міжнародного характеру, досягнення умов, за яких можуть ефективно здійснюватися такі права та принципи:

1. Всі працівники мають право на рівні можливості та рівне ставлення при вирішенні питань щодо працевлаштування та професії без дискримінації за ознакою статі.
2. Працівники мають право отримувати інформацію і консультації на підприємстві.
3. Працівники мають право брати участь у визначенні та поліпшенні умов праці та виробничого середовища на підприємстві.
4. Кожна особа похилого віку має право на соціальний захист.

Частина II

Сторони зобов'язуються, як це передбачено в частині III, вважати для себе обов'язковими зобов'язання, зазначені в нижченаведених статтях:

Стаття 1

Право на рівні можливості та рівне ставлення при вирішенні питань щодо працевлаштування та професії без дискримінації за ознакою статі

1. З метою забезпечення ефективного здійснення права на рівні можливості та рівне ставлення при вирішенні питань щодо працевлаштування та професії без дискримінації за ознакою статі Сторони зобов'язуються визнати це право і вживати відповідні заходи для забезпечення його застосування або для сприяння його застосуванню у таких галузях:

- працевлаштування, захист від звільнення та професійна реадптація;
- професійна орієнтація, підготовка, перепідготовка та перекваліфікація;
- умови працевлаштування і праці, включаючи винагороду;
- професійний ріст, включаючи просування по службі.

2. Положення, які стосуються захисту жінок, зокрема щодо вагітності, пологів та післяпологового періоду, не вважаються дискримінацією, про яку згадується у пункті 1 цієї статті.

3. Пункт 1 цієї статті не перешкоджає вжиттю конкретних заходів, спрямованих на ліквідацію нерівності de facto.

4. Професійна діяльність, яка за її характером або умовами виконання може бути доручена тільки особам однієї статі, може бути виключена із сфери застосування цієї статті або деяких її

---

* Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_332#Text (дата звернення : 17.04.2021)

положень.

Стаття 2

Право на інформацію і консультації

1. З метою забезпечення ефективного здійснення права працівників отримувати інформацію і консультації на підприємстві Сторони зобов'язуються вживати заходів або заохочувати заходи, які надають можливість працівникам або їхнім представникам згідно з національними законодавством і практикою:

а) отримувати регулярно або своєчасно і у зрозумілий спосіб інформацію про економічний і фінансовий стан підприємства, на якому вони працюють, при тому розумінні, що деяку інформацію може бути заборонено для поширення або віднесено до розряду конфіденційної, якщо її оприлюднення може завдати шкоди підприємству; і

б) отримувати своєчасно консультації щодо запропонованих рішень, які можуть суттєво зашкодити інтересам працівників, особливо щодо тих рішень, які можуть серйозно впливати на наявність робочих місць на підприємстві.

2. Сторони можуть виключити із сфери застосування пункту 1 цієї статті ті підприємства, на яких кількість працівників менша, ніж визначено національними законодавством або практикою.

Стаття 3

Право брати участь у визначенні та поліпшенні умов праці та виробничого середовища

1. З метою забезпечення ефективного здійснення права працівників брати участь у визначенні та поліпшенні умов праці та виробничого середовища на підприємстві Сторони зобов'язуються вживати заходів або заохочувати заходи, які надають можливість працівникам або їхнім представникам, згідно з національними законодавством і практикою, сприяти:

а) визначенню і поліпшенню умов праці, організації праці, а також виробничого середовища;

б) охороні здоров'я та праці на підприємстві;

с) організації соціальних і соціально-культурних послуг і заходів на підприємстві;

д) нагляду за дотриманням нормативних положень, що регулюють ці питання.

2. Сторони можуть виключити із сфери застосування пункту 1 цієї статті ті підприємства, на яких кількість працівників менша, ніж визначено національними законодавством або практикою.

Стаття 4

Право осіб похилого віку на соціальний захист

З метою забезпечення ефективного здійснення права осіб похилого віку на соціальний захист Сторони зобов'язуються, самостійно або у співробітництві з громадськими чи приватними організаціями, вживати відповідних заходів або заохочувати відповідні заходи, зокрема, для:

1. Надання особам похилого віку можливості якомога довше залишатися повноцінними членами суспільства, шляхом:

а) забезпечення достатніх ресурсів, які дозволяли б їм жити на задовільному рівні і брати активну участь у суспільному, соціальному і культурному житті;

б) забезпечення інформації про послуги і програми, які існують для осіб похилого віку, а також про можливості їх використання такими особами.

2. Надання особам похилого віку можливості вільно обирати спосіб свого життя і незалежно жити у знайомому для них оточенні так довго, як вони забажають і зможуть, шляхом:

а) забезпечення житла, пристосованого до їхніх потреб і стану здоров'я, або шляхом надання належної допомоги для реконструкції їхнього житла;

b) забезпечення медичного обслуговування та послуг, яких вимагає їхній стан здоров'я.

3. Забезпечення особам похилого віку, які проживають у будинках для престарілих, гарантій надання відповідної допомоги із повагою до їхнього особистого життя і гарантій участі у прийнятті рішень, що стосуються умов життя у їхньому будинку престарілих.

Частина III

Стаття 5

Зобов'язання

1. Кожна Сторона зобов'язується:

a) вважати частину I цього Протоколу декларацією цілей, до здійснення яких вона прагнутиме усіма відповідними засобами, які зазначені у вступному пункті частини I;

b) вважати для себе обов'язковими одну або більше статей частини II цього Протоколу.

2. Рішення щодо статті або статей, визначених згідно з підпунктом b пункту 1 цієї статті, повідомляється Генеральному секретарю Ради Європи під час здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження відповідної Договірної Держави.

3. Будь-яка Сторона в подальшому в будь-який час у заяві на ім'я Генерального секретаря може повідомити про те, що вона вважає для себе обов'язковими будь-які статті частини II цього Протоколу, які вона ще не прийняла згідно з пунктом 1 цієї статті. Такі взяті в подальшому зобов'язання вважаються складовою частиною ратифікації, прийняття або затвердження і набувають такої ж чинності на тридцятий день від дати отримання відповідного повідомлення.

Частина IV

Стаття 6

Нагляд за виконанням взятих зобов'язань

Сторони перепроводжують звіти про застосування прийнятих ними положень частини II цього Протоколу в доповідях, що надсилаються згідно із статтею 21 Хартії.

Частина V

Стаття 7

Виконання взятих зобов'язань

1. Відповідні положення статей 1 – 4 частини II цього Протоколу можуть виконуватися за допомогою:

a) законів чи правил;

b) угод між роботодавцями або організаціями роботодавців та організаціями працівників;

c) поєднання цих двох методів; або

d) інших відповідних заходів.

2. Зобов'язання, що впливають із статей 2 і 3 частини II цього Протоколу, вважаються виконуваними, якщо положення цих статей застосовуються згідно з пунктом 1 цієї статті до переважної більшості відповідних працівників.

Стаття 8

Хартія і Протокол

1. Положення цього Протоколу не зашкоджують положенням Хартії.

2. Статті 22 – 32 і стаття 36 Хартії застосовуються до цього Протоколу *mutatis mutandis*.

Стаття 9

Територіальне застосування

1. Дія цього Протоколу поширюється на територію метрополії кожної Сторони. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи затвердження може визначити у заяві на ім'я Генерального секретаря Ради Європи, територію, яка для цілей цієї статті розглядатиметься як територія її метрополії.

2. Будь-яка Договірна Держава під час ратифікації, прийняття чи затвердження цього Протоколу або в будь-який інший час після цього у заяві на ім'я Генерального секретаря Ради Європи може повідомити про поширення дії Протоколу цілком або частково на визначену в цій заяві територію (території), яка не входить до складу метрополії і за міжнародні відносини якої вона відповідає або несе міжнародну відповідальність. В такій заяві Договірна Держава зазначає статтю або статті частини II Протоколу, які вона визнає обов'язковими стосовно територій, названих у заяві.

3. Цей Протокол набирає чинності стосовно території (територій), зазначеної у вищезгаданій заяві, на тридцятий день від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

4. Будь-яка Сторона в подальшому в будь-який час у заяві на ім'я Генерального секретаря Ради Європи може повідомити про те, що стосовно однієї чи більше з тих територій, на які дію Протоколу було поширено згідно з пунктом 2 цієї статті, вона визнає обов'язковими будь-які статті, які вона ще не прийняла стосовно цієї території або цих територій. Такі взяті в подальшому зобов'язання вважаються складовою частиною первісної заяви щодо відповідної території і набирають такої ж чинності на тридцятий день від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

Стаття 10

Підписання, ратифікація, прийняття, затвердження і набрання чинності

1. Цей Протокол відкрито для підписання державами – членами Ради Європи, які підписали Хартію. Він підлягає ратифікації, прийняттю чи затвердженню. Кожна держава – член Ради Європи ратифікує, приймає чи затверджує цей Протокол тільки одночасно з ратифікацією Хартії або після її ратифікації. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Протокол набирає чинності на тридцятий день від дати здачі на зберігання третьої ратифікаційної грамоти або третього документа про прийняття чи затвердження.

3. Для будь-якої держави, яка підписала цей Протокол і яка ратифікуватиме його після набрання ним чинності, Протокол набирає чинності на тридцятий день від дати здачі на зберігання її ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 11

Денонсація

1. Будь-яка Договірна Сторона може денонсувати цей Протокол тільки після закінчення п'ятирічного періоду від дати, на яку Протокол набрав для неї чинності, або після закінчення будь-якого наступного дворічного періоду і у кожному випадку через шість місяців від дати повідомлення Генерального секретаря Ради Європи у письмовій формі про свій намір денонсувати Протокол. Така денонсація не зашкоджує чинності Протоколу для інших Сторін, якщо їх кількість на протязі всього часу становить не менше трьох Сторін.

2. Будь-яка Сторона може відповідно до положень попереднього пункту денонсувати будь-яку прийнятту нею статтю частини II Протоколу, якщо кількість статей, які ця Сторона визнала обов'язковими для себе, становить не менше однієї статті.

3. Будь-яка Сторона на умовах, зазначених у пункті 1 цієї статті, може денонсувати цей Протокол або будь-яку статтю частини II Протоколу стосовно до будь-якої території, на яку дія

Протоколу поширюється відповідно до заяви, зробленої згідно з пунктами 2 і 4 статті 9.

4. Будь-яка Сторона – учасниця Хартії і цього Протоколу, яка денонсуватиме Хартію згідно з положеннями пункту 1 статті 37 Хартії, буде вважатися такою, що денонсувала також і цей Протокол.

Стаття 12 **Повідомлення**

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави – члени Ради і Генерального директора Міжнародного бюро праці про:

- a) будь-яке підписання;
- b) заду на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття чи затвердження;
- c) будь-яку дату набрання чинності цим Протоколом згідно зі статтями 9 і 10;
- d) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або сповіщення, які стосуються цього Протоколу.

Стаття 13 **Додаток**

Додаток до цього Протоколу становить складову частину Протоколу.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цей Протокол.

Вчинено у Страсбурзі п'ятого дня травня місяця 1988 року англійською і французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цього Протоколу кожній державі – члену Ради Європи.

Додаток до протоколу **Сфера застосування Протоколу за змістом виразу “захищені особи”**

1. Особи, що охоплюються статтями 1 – 4, включають тільки тих іноземців – громадян інших Сторін, які на законних підставах мешкають або працюють на території відповідної Сторони, при тому розумінні, що ці статті повинні тлумачитися у контексті положень статей 18 і 19 Хартії.

Таке тлумачення не перешкоджає поширенню будь-якою Стороною аналогічних пілг на інших осіб.

2. Кожна Сторона надасть біженцям, визначення яких наводиться у Конвенції про статус біженців, підписаній в Женеві 28 липня 1951 року, і в Протоколі від 31 січня 1961 року, і які на законних підставах перебувають на її території, якомога сприятливіший режим і у будь-якому випадку не менш сприятливий, ніж режим, передбачений зобов'язаннями Сторони за цими документами і будь-якими іншими існуючими міжнародними документами, які можуть застосовуватися до таких біженців.

3. Кожна Сторона надасть особам без громадянства, визначення яких наводиться у Конвенції про статус осіб без громадянства, укладеній в Нью-Йорку 28 вересня 1954 року, і які на законних підставах перебувають на її території, якомога сприятливіший режим і у будь-якому випадку не менш сприятливий, ніж режим, передбачений зобов'язаннями Сторони за цим документом і будь-якими іншими існуючими міжнародними документами, які можуть застосовуватися до таких осіб без громадянства.

Стаття 1

Встановлюється, що питання соціального забезпечення, а також інші положення, що стосуються допомоги по безробіттю, допомоги по старості і допомоги в разі втрати годувальника,

можуть бути виключені із сфери застосування цієї статті.

Стаття 1, пункт 4

Цей пункт не повинен тлумачитися як такий, що вимагає від Сторін включення в закони або правила переліку робіт, які за їхнім характером або умовами виконання можуть бути доручені тільки особам однієї статі.

Статті 2 і 3

1. Для цілей застосування цих статей термін “представники працівників” означає осіб, які визнаються такими за національними законодавством або практикою.

2. Вираз “національні законодавство і практика” у відповідних випадках охоплює, крім законів і правил, колективні договори, інші угоди між роботодавцями та представниками працівників, звичаї, а також відповідне прецедентне право.

3. Встановлюється, що для цілей застосування цих статей термін “підприємство” означає сукупність матеріальних і нематеріальних елементів, які можуть бути чи не бути юридичною особою, утворені для виробництва товарів або надання послуг з метою отримання фінансового зиску і мають право визначати свою власну ринкову політику.

4. Встановлюється, що релігійні громади та їхні установи можуть бути виключені із сфери застосування цих статей, навіть якщо ці установи є “підприємствами” за змістом пункту 3. Заклади, що здійснюють діяльність, яка надихається певними ідеалами або ґрунтується на певних моральних принципах, ідеалах і концепціях, захищених національними законами, можуть бути виключені із сфери застосування цих статей у такому обсязі, який є необхідним для збереження профілю підприємства.

5. Встановлюється, що, коли в тій чи іншій державі права, викладені в статтях 2 і 3, здійснюються в різних закладах підприємства, відповідна Сторона повинна вважатися такою, що виконує зобов’язання, які випливають із цих статей.

Стаття 3

Ця стаття не зашкоджує ні повноваженням і зобов’язанням держав щодо прийняття правил з техніки безпеки та гігієни праці на робочих місцях, ні повноваженням та функціям органів контролю за їхнім дотриманням.

Встановлюється, що формулювання “соціальні та соціально-культурні послуги і заходи” означає соціальні та/або культурні заходи, що забезпечуються для працівників деякими підприємствами, такі як допомога по соціальному забезпеченню, спортивні майданчики, кімнати для матерів, що годують грудних дітей, бібліотеки, табори відпочинку для дітей і таке інше.

Стаття 4, пункт 1

Для цілей застосування цього пункту вираз “якомога довше” стосується фізичних, психологічних та інтелектуальних можливостей осіб похилого віку.

Стаття 7

Встановлюється, що працівники, виключені відповідно до пункту 2 статті 2 і пункту 2 статті 3, не враховуються при визначенні кількості відповідних працівників.

ПРОТОКОЛ ПРО ВНЕСЕННЯ ПОПРАВОК ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ХАРТІЇ*

Турін, 21 жовтня 1991 року

Держави – члени Ради Європи, що підписали цей Протокол до Європейської соціальної хартії, яку було відкрито для підписання в Туріні 18 жовтня 1961 року (далі “Хартія”),

---

* Протокол про внесення поправок до Європейської соціальної хартії. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_333#Text (дата звернення : 17.04.2021)

сповнені рішучості вжити заходів для підвищення ефективності Хартії, і зокрема для поліпшення функціонування її наглядового механізму, вважаючи у зв'язку з цим за доцільне внести поправки до деяких положень Хартії, погодились про таке:

Стаття 1

Стаття 23 Хартії викладається у такій редакції:

“Стаття 23. Надання копій доповідей і коментарів

1. Надсилаючи Генеральному секретарю доповідь згідно зі статтями 21 і 22, кожна Договірна Сторона надає копію цієї доповіді тим своїм національним організаціям, що є членами міжнародних організацій роботодавців і профспілок, яким запропоновано відповідно до пункту 2 статті 27 бути представленими на засіданнях Урядового комітету. Ці організації надсилають Генеральному секретарю будь-які коментарі до доповідей Договірних Сторін. Генеральний секретар надає копію цих коментарів відповідним Договірним Сторонам, які можуть дати на них відповідь.

2. Генеральний секретар надсилає копію доповідей Договірних Сторін міжнародним неурядовим організаціям, які мають консультативний статус при Раді Європи і особливу компетенцію в питаннях, що регулюються цією Хартією.

3. Доповіді та коментарі, згадані в статтях 21, 22 і в цій статті, надаються для ознайомлення на відповідний запит”.

Стаття 2

Стаття 24 Хартії викладається у такій редакції:

“Стаття 24. Розгляд доповідей

1. Доповіді, надіслані Генеральному секретарю відповідно до статей 21 і 22, розглядаються Комітетом незалежних експертів, утвореним згідно зі статтею 25. Комітету подаються також на розгляд будь-які коментарі, надіслані Генеральному секретарю відповідно до пункту 1 статті 23. Після завершення свого розгляду Комітет незалежних експертів складає доповідь, яка містить його висновки.

2. Що стосується доповідей, згаданих у статті 21, то Комітет незалежних експертів з правової точки зору оцінює відповідність національних законодавств та практики зобов'язанням відповідних Договірних Сторін, що впливають із Хартії.

3. Комітет незалежних експертів може звертатися безпосередньо до Договірних Сторін із запитом про надання додаткових пояснень та інформації. У зв'язку з цим Комітет незалежних експертів може також, у разі необхідності, провести засідання з представниками Договірної Сторони або на свою власну ініціативу, або на прохання відповідної Договірної Сторони. Інформація про це надається організаціям, згаданим у пункті 1 статті 23.

4. Висновки Комітету незалежних експертів оприлюднюються і надсилаються Генеральним секретарем Урядовому комітету, Парламентській асамблеї і організаціям, згаданим у пункті 1 статті 23 і пункті 2 статті 27”.

Стаття 3

Стаття 25 Хартії викладається у такій редакції:

“Стаття 25. Комітет незалежних експертів

1. До складу Комітету незалежних експертів входить не менше дев'яти членів, щообираються Парламентською асамблеєю більшістю поданих голосів із списку висунутих Договірними Сторонами експертів, які відзначаються найвищою сумлінністю і мають визнаний авторитет у галузі національних і міжнародних соціальних питань. Точна кількість членів Комітету визначається Комітетом міністрів.

2. Члени Комітету обираються на шість років. Вони можуть бути переобрані тільки один раз.

3. Член Комітету незалежних експертів, обраний для заміщення члена, строкповноважень якого не минув, обіймає посаду протягом решти частини строку повноважень свого попередника.

4. Члени Комітету засідають в ньому в своїй особистій якості. Упродовж їхнього строку повноважень вони не можуть виконувати жодні функції, які є несумісними з вимогами незалежності, неупередженості та доступності, притаманними їхній посаді”.

Стаття 4

Стаття 27 Хартії викладається у такій редакції:

“Стаття 27. Урядовий комітет

1. Доповіді Договірних Сторін, коментарі та інформація, надіслані відповідно до пункту 1 статті 23 і пункту 3 статті 24, а також доповіді Комітету незалежних експертів подаються на розгляд Урядовому комітету.

2. До складу Комітету входить по одному представнику від кожної Договірної Сторони. Комітет пропонує не більше ніж двом міжнародним організаціям роботодавців і не більше ніж двом міжнародним організаціям профспілок, направити наглядців на його засідання із правом дорадчого голосу. Крім того, він може консультиватися з представниками міжнародних неурядових організацій, які мають консультативний статус при Раді Європи і особливу компетенцію в питаннях, що регулюються цією Хартією.

3. Урядовий комітет готує рішення Комітету міністрів. Зокрема, в контексті доповідей Комітету незалежних експертів і Договірних Сторін, він визначає, наводячи причини свого вибору, з урахуванням соціальних, економічних та інших політичних міркувань, ситуації, які, на його думку, повинні бути предметом рекомендацій кожній відповідній Договірній Стороні згідно зі статтею 28 Хартії. Він подає Комітету міністрів доповідь, яка оприлюднюється.

4. На основі своїх висновків про виконання Соціальної хартії в цілому, Урядовий комітет може вносити до Комітету міністрів пропозиції щодо проведення досліджень з соціальних питань та щодо тих статей Хартії, які можуть бути переглянуті і доповнені”.

Стаття 5

Стаття 28 Хартії викладається у такій редакції:

“Стаття 28. Комітет міністрів

1. Комітет міністрів, ґрунтуючись на доповіді Урядового комітету, приймає більшістю у дві третини голосуючих, причому голосувати мають право тільки Договірні Сторони, резолюцію, що охоплює весь наглядний цикл і містить індивідуальні рекомендації відповідним Договірним Сторонам.

2. Враховуючи пропозиції, внесені Урядовим комітетом відповідно до пункту 4 статті 27, Комітет міністрів приймає такі рішення, які він вважає необхідними”.

Стаття 6

Стаття 29 Хартії викладається у такій редакції:

“Стаття 29. Парламентська асамблея

Генеральний секретар Ради Європи надсилає Парламентській асамблеї для обговорення на періодичних пленарних засіданнях доповіді Комітету незалежних експертів і Урядового комітету, а також резолюції Комітету міністрів”.

Стаття 7

1. Цей Протокол відкрито для підписання державами – членами Ради Європи, які підписали Хартію і які можуть висловити свою згоду на обов’язковість для них цього Протоколу шляхом:

а) підписання без застереження щодо ратифікації, прийняття чи затвердження; або
б) підписання з умовою ратифікації, прийняття чи затвердження з подальшою ратифікацією, прийняттям чи затвердженням.

2. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на

зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 8

Цей Протокол набирає чинності на тридцятий день від дати, на яку всі Договірні Сторони Хартії висловили свою згоду на обов'язковість для них цього Протоколу згідно з положеннями статті 7.

Стаття 9

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави – члени Ради про:

- a) будь-яке підписання;
- b) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття чи затвердження;
- c) дату набрання чинності цим Протоколом згідно зі статтею 8;
- d) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або сповіщення, які стосуються цього Протоколу.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цей Протокол.

Вчинено в Туріні двадцять першого дня жовтня місяця 1991 року, англійською і французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цього Протоколу кожній державі – члену Ради Європи.

ДОДАТКОВИЙ ПРОТОКОЛ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ХАРТІЇ, ЯКИЙ ПЕРЕДБАЧАЄ СИСТЕМУ КОЛЕКТИВНОГО ОСКАРЖЕННЯ*

Страсбург, 9 листопада 1995 року

Преамбула

Держави – члени Ради Європи, які підписали цей Протокол до Європейської соціальної хартії, відкритої для підписання у Туріні 18 жовтня 1961 року (далі – Хартія),

сповнені рішучості вжити нових заходів для поліпшення забезпечення ефективного здійснення соціальних прав, гарантованих Хартією,

вважаючи, що ця мета могла би бути досягнута зокрема шляхом запровадження процедури колективного оскарження, яка, крім іншого, може розширити участь керівників, працівників та неурядових організацій,

погодилися про таке:

Стаття 1

Договірні Сторони цього Протоколу визнають за такими організаціями право подавати скарги у зв'язку із незадовільним застосуванням Хартії:

- a) міжнародні організації роботодавців і профспілок, згадані у пункті 2 статті 27 її;
- b) інші міжнародні неурядові організації, які мають консультативний статус при Раді Європи і які включені у список, складений з цією метою Урядовим комітетом;
- c) представницькі національні організації роботодавців і профспілок, що знаходяться під юрисдикцією Договірної Сторони, на яку вони подали скаргу.

Стаття 2

1. Будь-яка Договірна Держава, коли вона висловлює свою згоду на обов'язковість для неї цього Протоколу відповідно до положень статті 13 або у будь-який інший час після цього, може

---

* Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, який передбачає систему колективного оскарження. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_807#Text (дата звернення : 17.04.2021)

також заявити про те, що вона визнає за будь-якою іншою представницькою національною неурядовою організацією, що знаходиться під її юрисдикцією і що має безпосередню компетенцію у питаннях, які регулюються Хартією, право подавати проти неї скарги.

2. Такі заяви можуть робитися на визначений строк.

3. Заяви здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи, який надсилає засвідчені копії таких заяв Договірним Сторонам і опубліковує їх.

Стаття 3

Міжнародні неурядові організації та національні неурядові організації, згадані у статті 1b і статті 2, відповідно, можуть подавати скарги за процедурою, встановленою зазначеними положеннями, тільки з тих питань, стосовно яких була визнана їхня безпосередня компетенція.

Стаття 4

Скарга має подаватися у письмовій формі, стосуватися положення Хартії, прийнятого відповідною Договірною Стороною, і в ній має зазначатися, у якій частині остання не забезпечила задовільного застосування цього положення.

Стаття 5

Будь-яка скарга надсилається на ім'я Генерального секретаря, який підтверджує її отримання, повідомляє про неї відповідну Договірну Сторону і негайно передає її Комітету незалежних експертів.

Стаття 6

Комітет незалежних експертів може звернутися до відповідної Договірної Сторони та організації, яка подала скаргу, із проханням надати у встановлений ним термін письмову інформацію та викласти міркування щодо прийнятності скарги.

Стаття 7

1. Якщо Комітет незалежних експертів вирішує, що скарга є прийнятною, він повідомляє про це Договірні Сторони Хартії через Генерального секретаря. Комітет звертається до відповідної Договірної Сторони та організації, яка подала скаргу, із проханням надати у встановлений ним термін усі відповідні письмові пояснення чи інформацію і просить інші Договірні Сторони цього Протоколу у той самий термін викласти свої міркування.

2. Якщо скарга була подана національною організацією роботодавців або національною профспілкою чи іншою національною або міжнародною неурядовою організацією, Комітет незалежних експертів повідомляє про це міжнародні організації роботодавців або профспілок, згадані у пункті 2 статті 27 Хартії, через Генерального секретаря і пропонує їм викласти свої міркування у встановлений ним термін.

3. На основі пояснень, інформації чи міркувань, наданих згідно з пунктами 1 і 2 вище, відповідна Договірна Сторона та організація, яка подала скаргу, у встановлений Комітетом незалежних експертів термін можуть надати будь-яку додаткову письмову інформацію чи викласти у письмовій формі будь-які додаткові міркування.

4. Під час розгляду скарги Комітет незалежних експертів може провести слухання за участю представників сторін.

Стаття 8

1. Комітет незалежних експертів складає доповідь, у якій він зазначає, яких заходів він вжив для розгляду скарги, і викладає свої висновки щодо забезпечення чи незабезпечення Договірною Стороною задовільного застосування положення Хартії (994_300), згаданого у скарзі.

2. Ця доповідь надсилається Комітету міністрів. Вона також надсилається організації, що подала скаргу, і Договірним Сторонам Хартії, які опубліковувати її не мають права.

Вона надсилається Парламентській асамблеї та оприлюднюється одночасно із резолюцією, згаданою у статті 9, або не пізніше чотирьох місяців після її подання Комітету

міністрів.

Стаття 9

1. На основі доповіді Комітету незалежних експертів Комітет міністрів більшістю голосів представників, що голосують, ухвалює резолюцію. Якщо Комітет незалежних експертів доходить висновку, що Хартія задовільним чином не застосовується, Комітет міністрів більшістю у дві третини голосів представників, що голосують, ухвалює рекомендацію відповідній Договірній Стороні. В обох випадках право голосувати мають тільки Договірні Сторони Хартії.

2. На прохання відповідної Договірної Сторони, коли у доповіді Комітету незалежних експертів порушуються нові питання, Комітет міністрів більшістю у дві третини голосів Договірних Сторін Хартії може прийняти рішення про проведення консультацій з Урядовим комітетом.

Стаття 10

Відповідна Договірна Сторона у своїй наступній доповіді, яку вона подасть Генеральному секретарю згідно зі статтею 21 Хартії, надає інформацію про заходи, яких вона вжила для виконання рекомендації, зробленої Комітетом міністрів.

Стаття 11

Статті 1 – 10 цього Протоколу застосовуються також до статей частини II першого Додаткового протоколу до Хартії щодо держав – учасниць того Протоколу у такому обсязі, у якому ці статті були прийняті.

Стаття 12

Держави – учасниці цього Протоколу вважають, що перший пункт додатку до Хартії, який стосується частини III, викладається у такій редакції:

“Встановлюється, що Хартія містить правові зобов’язання міжнародного характеру, виконання яких підлягає виключно наглядові, який передбачається у частині IV Хартії і положеннях цього Протоколу”.

Стаття 13

1. Цей Протокол відкрито для підписання державами – членами Ради Європи, які підписали Хартію і які можуть висловити свою згоду на обов’язковість для них цього Протоколу шляхом:

- a) підписання без застереження щодо ратифікації, прийняття чи затвердження; або
- b) підписання з умовою ратифікації, прийняття чи затвердження з подальшою ратифікацією, прийняттям чи затвердженням.

2. Держава – член Ради Європи не може висловити свою згоду на обов’язковість для неї цього Протоколу, якщо вона раніше або одночасно не ратифікувала Хартію.

3. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 14

1. Цей Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення одномісячного періоду від дати, на яку п’ять держав – членів Ради Європи висловили свою згоду на обов’язковість для них цього Протоколу відповідно до положень статті 13.

2. Стосовно будь-якої держави-члена, яка висловлюватиме свою згоду на обов’язковість для неї цього Протоколу після набрання ним чинності, Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення одномісячного періоду від дати здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 15

1. Будь-яка Сторона може у будь-який час денонсувати цей Протокол шляхом подання письмового повідомлення на ім’я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення

дванадцятимісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 16

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє всі держави – члени Ради про:

- a) будь-яке підписання;
- b) заду на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття чи затвердження;
- c) дату набрання чинності цим Протоколом відповідно до статті 14;
- d) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або будь-яку заяву, які стосуються цього Протоколу.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цей Протокол.

Вчинено у Страсбурзі дев'ятого дня листопада місяця 1995 року англійською і французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цього Протоколу кожній державі – члену Ради Європи.

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ*

Париж, 10 грудня 1948 року

Преамбула

Беручи до уваги, що визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру: і

беручи до уваги, що зневажання і нехтування правами людини призвели до варварських актів, які обурюють совість людства, і що створення такого світу, в якому люди будуть мати свободу слова і переконань і будуть вільні від страху і нужди, проголошено як високе прагнення людей; і

беручи до уваги, що необхідно, щоб права людини охоронялися силою закону з метою забезпечення того, щоб людина не була змушена вдаватися як до останнього засобу до повстання проти тиранії і гноблення; і

беручи до уваги, що необхідно сприяти розвиткові дружніх відносин між народами; і

беручи до уваги, що народи Об'єднаних Націй підтвердили в Статуті свою віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи і в рівноправність чоловіків і жінок та вирішили сприяти соціальному прогресові і поліпшенню умов життя при більшій свободі; і

беручи до уваги, що держави-члени зобов'язались сприяти у співробітництві з Організацією Об'єднаних Націй загальній повазі і додержанню прав людини і основних свобод; і

беручи до уваги, що загальне розуміння характеру цих прав і свобод має величезне значення для повного виконання цього зобов'язання;

Генеральна Асамблея проголошує цю Загальну декларацію прав людини як завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи і всі держави з тим, щоб кожна людина і кожний орган суспільства, завжди маючи на увазі цю Декларацію, прагнули шляхом освіти сприяти поважанню цих прав і свобод і забезпеченню, шляхом національних і міжнародних прогресивних заходів, загального і ефективного визнання і здійснення їх як серед народів держав-членів Організації, так і серед народів територій, що перебувають під їх юрисдикцією.

---

* Загальна декларація прав людини. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?lang=uk#Text (дата звернення : 17.04.2021)

Стаття 1

Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в душі братерства.

Стаття 2

Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища. Крім того, не повинно проводитися ніякого розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить, незалежно від того, чи є ця територія незалежною, підопічною, несамоврядованою або як-небудь інакше обмеженою у своєму суверенітеті.

Стаття 3

Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність.

Стаття 4

Ніхто не повинен бути в рабстві або у підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах.

Стаття 5

Ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання.

Стаття 6

Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності.

Стаття 7

Всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації.

Стаття 8

Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом.

Стаття 9

Ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання.

Стаття 10

Кожна людина, для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом.

Стаття 11

1. Кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинною доти, поки її винність не буде встановлена в законному порядку шляхом прилюдного судового розгляду, при якому їй забезпечують усі можливості для захисту.

2. Ніхто не може бути засуджений за злочин на підставі вчинення будь-якого діяння або за бездіяльність, які під час їх вчинення не становили злочину за національними законами або за міжнародним правом. Не може також накладатись покарання тяжче від того, яке могло бути застосоване на час вчинення злочину.

Стаття 12

Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, тайну його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань.

Стаття 13

1. Кожна людина має право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави.

2. Кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи й свою власну, і повертатися у свою країну.

Стаття 14

Кожна людина має право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком.

Це право не може бути використане в разі переслідування, яке в дійсності ґрунтується на вчиненні неполітичного злочину, або діяння, що суперечить цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 15

1. Кожна людина має право на громадянство.

2. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений громадянства або права змінити своє громадянство.

Стаття 16

1. Чоловіки і жінки, які досягли повноліття, мають право без будь-яких обмежень за ознакою раси, національності або релігії одружуватися і засновувати сім'ю. Вони користуються однаковими правами щодо одруження під час шлюбу та під час його розірвання.

2. Шлюб може укладатися тільки при вільній і повній згоді сторін, що одружуються.

3. Сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства та держави.

Стаття 17

1. Кожна людина має право володіти майном як одноособово, так і разом з іншими.

2. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна.

Стаття 18

Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання і свободу сповідувати свою релігію або переконання як одноособово, так і разом з іншими, прилюдним або приватним порядком в ученні, богослужінні і виконанні релігійних та ритуальних обрядів.

Стаття 19

Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів.

Стаття 20

1. Кожна людина має право на свободу мирних зборів і асоціацій.

2. Ніхто не може бути примушений вступати до будь-якої асоціації.

Стаття 21

1. Кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників.

2. Кожна людина має право рівного доступу до державної служби в своїй країні.

3. Воля народу повинна бути основою влади уряду; ця воля повинна виявлятися у періодичних і нефальсифікованих виборах, які повинні провадитись при загальному і рівному виборчому праві шляхом таємного голосування або ж через інші рівнозначні форми, що забезпечують свободу голосування.

Стаття 22

Кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній,

соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави.

Стаття 23

1. Кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття.

2. Кожна людина, без будь-якої дискримінації, має право на рівну оплату за рівну працю.

3. Кожний працюючий має право на справедливу і задовільну винагороду, яка забезпечує гідне людині існування, її самої та її сім'ї, і яка в разі необхідності доповнюється іншими засобами соціального забезпечення.

4. Кожна людина має право створювати професійні спілки і входити до професійних спілок для захисту своїх інтересів.

Стаття 24

Кожна людина має право на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку.

Стаття 25

1. Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини.

2. Материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу. Всі діти, народжені у шлюбі або поза шлюбом, повинні користуватися однаковим соціальним захистом.

Стаття 26

1. Кожна людина має право на освіту. Освіта повинна бути безплатною, хоча б початкова і загальна. Початкова освіта повинна бути обов'язковою. Технічна і професійна освіта повинна бути загальнодоступною, а вища освіта повинна бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного.

2. Освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами і повинна сприяти діяльності Організації Об'єднаних Націй по підтриманню миру.

3. Батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей.

Стаття 27

1. Кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, втішатися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами.

2. Кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць, автором яких вона є.

Стаття 28

Кожна людина має право на соціальний і міжнародний порядок, при якому права і свободи, викладені в цій Декларації, можуть бути повністю здійснені.

Стаття 29

1. Кожна людина має обов'язки перед суспільством, у якому тільки й можливий вільний і повний розвиток її особи.

2. При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

3. Здійснення цих прав і свобод ні в якому разі не повинно суперечити цілям і принципам

Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 30

Ніщо у цій Декларації не може бути витлумачено як надання будь-якій державі, групі осіб або окремим особам права займатися будь-якою діяльністю або вчиняти дії, спрямовані на знищення прав і свобод, викладених у цій Декларації.

КОНВЕНЦІЯ ПРОТИ КАТУВАНЬ ТА ІНШИХ ЖОРСТОКИХ, НЕЛЮДСЬКИХ АБО ТАКИХ, ЩО ПРИНИЖУЮТЬ ГІДНІСТЬ, ВИДІВ ПОВОДЖЕННЯ І ПОКАРАННЯ*

ООН, 10 грудня 1984 року

Держави – сторони цієї Конвенції,
беручи до уваги, що згідно з принципами, проголошеними у Статуті Організації Об'єднаних Націй, визнання рівних і невід'ємних прав усіх членів людської спільноти є основою свободи, справедливості й загального миру,
визнаючи, що ці права впливають із гідності, властивої людській особі,
беручи до уваги зобов'язання держав згідно зі Статутом, зокрема статтею 55, сприяти загальній повазі та додержанню прав людини й основних свобод,
враховуючи статтю 5 Загальної декларації прав людини та статтю 7 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права, які передбачають, що нікого не може бути піддано катуванню та жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню,
враховуючи також Декларацію про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, прийняту Генеральною Асамблеєю 9 грудня 1975 року,
бажаючи підвищити ефективність боротьби проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання,
погодитися про таке:

ЧАСТИНА I

Стаття 1

1. Для цілей цієї Конвенції термін “катування” означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. В цей термін не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково.

2. Ця стаття не завдає шкоди будь-якому міжнародному договору чи будь-якому національному законодавству, в яких є або можуть бути положення про більш широке застосування.

---

* Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085 (дата звернення : 04.03.2020)

Стаття 2

1. Кожна держава-сторона вживає ефективних законодавчих, адміністративних, судових та інших заходів для запобігання актам катувань на будь-якій території під її юрисдикцією.

2. Жодні виключні обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань.

3. Наказ вищого начальника або державної влади не може служити виправданням катувань.

Стаття 3

1. Жодна держава-сторона не повинна висилати, повертати чи видавати будь-яку особу іншій державі, якщо є серйозні підстави вважати, що їй там може загрозувати застосування катувань.

2. Для визначення наявності таких підстав компетентні власті беруть до уваги всі обставини, що стосуються справи, включаючи, у відповідних випадках, існування в даній державі постійної практики брутальних і масових порушень прав людини.

Стаття 4

1. Кожна держава-сторона забезпечує розглядання всіх актів катування згідно з її кримінальним законодавством як злочини. Те саме стосується спроби піддати катуванням та тих дій будь-якої особи, що являють собою співучасть у катуванні.

2. Кожна держава-сторона встановлює відповідні покарання за такі злочини з урахуванням їх тяжкого характеру.

Стаття 5

1. Кожна держава-сторона вживає таких заходів, які можуть стати необхідними для встановлення її юрисдикції щодо злочинів, зазначених у статті 4, у таких випадках:

а) коли злочини вчинені на будь-якій території, що перебуває під її юрисдикцією, або на борту морського чи повітряного судна, зареєстрованого в даній державі;

б) коли гаданий злочинець є громадянином даної держави;

с) коли жертва є громадянином даної держави і якщо дана держава вважає це за доцільне.

2. Кожна держава-сторона вживає таких заходів, які можуть стати необхідними, щоб встановити свою юрисдикцію щодо таких злочинів у випадках, коли гаданий злочинець перебуває на будь-якій території під її юрисдикцією й вона не видає його згідно зі статтею 8 будь-якій з держав, зазначених у пункті 1 цієї статті.

3. Ця Конвенція не виключає здійснення будь-якої кримінальної юрисдикції згідно з внутрішнім законодавством.

Стаття 6

1. Переконавшись після розгляду наявної у неї інформації, що обставини цього вимагають, будь-яка держава-сторона, на території якої перебуває особа, яка підозрюється у вчиненні будь-якого із злочинів, зазначених у статті 4, бере її під варту або вживає інших юридичних заходів, що забезпечують її присутність. Взяття під варту та інші подібні заходи здійснюються згідно із законодавством даної держави, але можуть тривати тільки протягом часу, необхідного для того, щоб провести кримінально-процесуальні дії у справі видачі.

2. Така держава негайно проводить попереднє розслідування фактів.

3. Будь-якій особі, яка перебуває під вартою на підставі пункту 1 цієї статті, надається сприяння в негайному встановленні контакту з найближчим відповідальним представником держави, громадянином якої вона є, або, якщо вона є особою без громадянства, – з представником тієї держави, де вона звичайно проживає.

4. Коли держава згідно з цією статтею бере яку-небудь особу під варту, вона негайно повідомляє держави, зазначені в пункті 1 статті 5, про факт перебування такої особи під вартою

та про обставини, що стали підставою для її затримання. Держава, що проводить попереднє розслідування, передбачене в пункті 2 цієї статті, негайно повідомляє про одержані нею дані, зазначені вище, державам і сповіщає, чи має вона намір здійснити свою юрисдикцію.

Стаття 7

1. Держава-сторона, на території якої виявлено особу, що перебуває під її юрисдикцією, яка підозрюється у вчиненні будь-якого із злочинів, зазначених у статті 4, у випадках, передбачених статтею 5, якщо вона не видає злочинця, передає дану справу своїм компетентним властям для судового переслідування.

2. Ці власті приймають рішення саме таким чином, як і в разі будь-якого звичайного злочину серйозного характеру згідно із законодавством цієї держави. У випадках, передбачених у пункті 2 статті 5, вимоги, що висуваються до доказів, необхідних для судового переслідування й засудження, ні в якому разі не є менш суворими, ніж ті, що застосовуються у випадках, зазначених у пункті 1 статті 5.

3. Будь-якій особі, щодо якої здійснюється розгляд у зв'язку з будь-яким із злочинів, зазначених у статті 4, гарантується справедливе поводження на всіх стадіях розгляду.

Стаття 8

1. Злочини, зазначені в статті 4, вважаються такими, що підлягають включенню як злочини, що мають наслідком видачу, в будь-який договір про видачу, що існує між державами-сторонами. Держави-сторони зобов'язуються включати такі злочини як злочини, що мають наслідком видачу, в будь-який договір про видачу, що укладається між ними.

2. Якщо держава-сторона, яка обумовлює видачу наявністю договору, отримує прохання про видачу від іншої держави-сторони, з якою вона не має договору про видачу, вона може розглядати цю Конвенцію щодо таких злочинів як правову підставу для видачі. Видача здійснюється згідно з іншими умовами, передбаченими законодавством держави, якій адресовано прохання про видачу.

3. Держави-сторони, що не обумовлюють видачу наявністю договору, розглядають у відносинах між собою такі злочини як злочини, що мають наслідком видачу, згідно з умовами, передбаченими законодавством держави, до якої адресовано прохання про видачу.

4. Такі злочини для цілей видачі між державами-сторонами розглядаються як такі, що були вчинені не лише в місці їх вчинення, а й на території держав, які зобов'язані встановити свою юрисдикцію згідно з пунктом 1 статті 5.

Стаття 9

1. Держави-сторони надають одна одній найповнішу допомогу в зв'язку з кримінально-процесуальними діями, що застосовуються щодо будь-якого із злочинів, перелічених у статті 4, включаючи подання всіх наявних у їх розпорядженні доказів, необхідних для судового розгляду.

2. Держави-сторони виконують свої зобов'язання відповідно до пункту 1 цієї статті згідно з будь-якими договорами про взаємну правову допомогу, які можуть бути укладені між ними.

Стаття 10

1. Кожна держава-сторона повною мірою забезпечує включення навчальних матеріалів та інформації про заборону катувань до програм підготовки персоналу правових органів, цивільного чи військового медичного персоналу, державних посадових осіб, які можуть мати відношення до утримання під вартою й допитів осіб, які зазнали будь-якої форми арешту, затримання чи ув'язнення, або до поводження з ними.

2. Кожна держава-сторона включає цю заборону до правил чи інструкцій, які стосуються обов'язків і функцій будь-яких таких осіб.

Стаття 11

Кожна держава-сторона розглядає правила, інструкції, методи і практику щодо допиту, а також умови утримання під вартою й поводження з людьми, які піддані будь-якій формі арешту,

затримання чи ув'язнення на будь-якій території, що перебуває під її юрисдикцією, з тим, щоб не допускати жодних випадків катувань.

Стаття 12

Кожна держава-сторона забезпечує проведення швидкого й неупередженого розслідування її компетентними органами, коли є достатні підстави вважати, що катування було застосоване на будь-якій території, що перебуває під її юрисдикцією.

Стаття 13

Кожна держава-сторона забезпечує будь-якій особі, яка стверджує, що їй було завдано катувань на території, що перебуває під юрисдикцією цієї держави, право на подання скарги компетентним властям цієї держави та на швидкий неупереджений розгляд такої скарги. Вживаються заходи для забезпечення захисту позивача і свідків від будь-яких форм поганого поводження чи залякування у зв'язку із скаргою чи будь-якими свідченнями.

Стаття 14

1. Кожна держава-сторона забезпечує у своїй правовій системі одержання відшкодування жертвою катувань й підкріплене правовою санкцією право на справедливу й адекватну компенсацію, включаючи заходи для якомога повнішої реабілітації. У разі смерті жертви внаслідок катування право на компенсацію надається її утриманцям.

2. Ніщо в цій статті не зачіпає будь-якого права жертви чи інших осіб на компенсацію, яке може передбачатися національним законодавством.

Стаття 15

Кожна держава-сторона забезпечує невикористання будь-якої заяви, що, як встановлено, була зроблена під час катування, як доказу в ході будь-якого судового розгляду, за винятком випадків, коли вона використовується проти особи, звинуваченої у здійсненні катувань, як доказ того, що таку заяву було зроблено.

Стаття 16

Кожна держава-сторона зобов'язується запобігати на будь-якій території, що перебуває під її юрисдикцією, іншим актам жорстокого, нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження й покарання, що не підпадають під визначення катування, викладеного у статті 1, коли такі акти здійснюються державними чи посадовими особами або іншими особами, що виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи з їх мовчазної згоди. Зокрема, зобов'язання, що містяться в статтях 10, 11, 12 та 13, застосовуються із заміною посилань на катування посиланнями на інші форми жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження й покарання.

ЧАСТИНА II

Стаття 17

1. Засновується Комітет проти катувань (далі іменується "Комітет"), який здійснює функції, передбачені нижче. Комітет складається з десяти експертів, що відзначаються високими моральними якостями й визнаною компетентністю в галузі прав людини та виступають у своїй особистій якості. Експерти обираються державами-сторонами, при цьому увага приділяється справедливому географічному розподілу й доцільності участі кількох осіб, що мають юридичний досвід.

2. Членів Комітету обирають таємним голосуванням із числа внесених до списку осіб, висунутих державами-сторонами. Кожна держава-сторона може висунути одну кандидатуру з числа своїх громадян. Держави-сторони враховують доцільність висунення осіб, які є також членами Комітету з прав людини, заснованого згідно з Міжнародним пактом про громадянські й політичні права, і виявлять бажання працювати в Комітеті проти катувань.

3. Вибори членів Комітету проводяться на нарадах держав-сторін, що скликаються Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй один раз на два роки. На цих нарадах, кворумом для яких є дві третини держав-сторін, обраними до Комітету членами вважаються кандидати, які здобули найбільше число голосів і абсолютне число голосів представників держав-сторін Конвенції, що присутні й беруть участь у голосуванні.

4. Первісні вибори проводяться не пізніше як через шість місяців з дати набуття чинності цієї Конвенцією. Принаймні за чотири місяці до дати проведення чергових виборів Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надсилає державам-сторонам листа з пропозицією подати свої кандидатури протягом трьох місяців. Генеральний секретар готує список, до якого в алфавітному порядку вносять усіх висунутих таким чином осіб із зазначенням держав-сторін, які їх висунули, та розповсюджує цей список серед держав-сторін.

5. Члени Комітету обираються на чотирирічний строк. Вони мають право на переобрання при повторному висуненні. Проте строк повноважень п'яти членів, обраних на перших виборах, минає в кінці дворічного періоду; негайно після перших виборів імена цих п'яти членів визначаються шляхом жеребкування головою наради, про яку йдеться в пункті 3 цієї статті.

6. У разі смерті або відставки члена Комітету чи неможливості виконання ним з якихось інших причин своїх функцій у Комітеті держава-сторона, що запропонувала його кандидатуру, призначає на строк, що залишився, іншого експерта з числа своїх громадян за згодою більшості держав-сторін. Кандидатура вважається схваленою, якщо половина чи більше держав-сторін не відповіли негативно протягом шести місяців після одержання інформації від Генерального секретаря ООН про запропоноване призначення.

7. Держави-сторони беруть на себе покриття витрат членів Комітету під час виконання ними обов'язків у Комітеті.

Стаття 18

1. Комітет обирає своїх службових осіб на дворічний строк. Вони можуть бути переобрані.

2. Комітет встановлює власні правила процедури, але в цих правилах, зокрема, має бути передбачено таке:

а) шість членів утворюють кворум;

б) рішення Комітету приймаються більшістю голосів присутніх членів.

3. Генеральний секретар ООН забезпечує необхідний персонал та умови для ефективного здійснення функцій Комітету відповідно до цієї Конвенції.

4. Генеральний секретар ООН скликає перше засідання Комітету. Після свого першого засідання Комітет збирається через такі періоди, які передбачено його правилами процедури.

5. Держави-сторони беруть на себе покриття витрат, що виникають у зв'язку з проведенням нарад держав-сторін і Комітету, включаючи відшкодування Організації Об'єднаних Націй будь-яких витрат, таких, як оплата персоналу й умов, що забезпечуються ООН відповідно до пункту 3 цієї статті.

Стаття 19

1. Держави-сторони подають Комітету через Генерального секретаря ООН доповіді про вжиті ними заходи щодо здійснення їх зобов'язань за цією Конвенцією протягом одного року після набуття чинності цією Конвенцією щодо відповідної держави-сторони. Надалі держави-сторони подають через чотири роки додаткові доповіді про будь-які нові вжиті заходи, а також інші доповіді, які може зажадати Комітет.

2. Генеральний секретар ООН надсилає ці доповіді всім державам-сторонам.

3. Кожну доповідь розглядає Комітет, який може зробити такі зауваження загального характеру щодо доповіді, які він вважатиме за доцільні, і надсилає їх відповідній державі-стороні. Дана держава-сторона може у відповідь подати Комітету будь-які зауваження, які вона вважає за доречні.

4. Комітет на свій розсуд може вирішити включити будь-які зауваження, зроблені ним згідно з пунктом 3 цієї статті, разом із зауваженнями до них, одержаними від відповідної держави-сторони, до своєї річної доповіді, що готується згідно зі статтею 24. На прохання відповідної держави-сторони Комітет може також включити примірник доповіді, поданої згідно з пунктом 1 цієї статті.

Стаття 20

1. Якщо Комітет одержує вірогідну інформацію, яка, на його думку, містить цілком обґрунтовані дані про систематичне застосування катувань на території якої-небудь держави-сторони, то він пропонує цій державі-стороні співробітничати у розгляді цієї інформації і з цією метою подати свої зауваження щодо даної інформації.

2. З урахуванням будь-яких зауважень, що можуть бути подані відповідною державою-сторонаю, а також будь-якої іншої наявної в Комітеті інформації, що має стосунок до справи, Комітет може, якщо він вважає за доцільне, призначити одного або кількох своїх членів для проведення конфіденційного розслідування й термінового подання Комітетові відповідної доповіді.

3. Якщо згідно з пунктом 2 цієї статті проводиться розслідування, Комітет прагне налагодити співробітництво з відповідною державою-сторонаю. За згодою цієї держави-сторони таке розслідування може включати відвідання її території.

4. Після розгляду результатів проведеного членом або членами розслідування, поданих відповідно до пункту 2 цієї статті, Комітет надсилає відповідній державі-стороні ці результати разом з будь-якими зауваженнями чи пропозиціями, які здаються доцільними в даній ситуації.

5. Уся робота Комітету, зазначена в пунктах 1-4 цієї статті, має конфіденційний характер, і на всіх етапах цієї роботи слід прагнути до співробітництва з державою-сторонаю. Після завершення роботи щодо розслідування, проведеного згідно з пунктом 2, Комітет може після консультацій з відповідною державою-сторонаю прийняти рішення про включення короткого звіту про результати цієї роботи до своєї щорічної доповіді, яка готується відповідно до статті 24.

Стаття 21

1. Згідно з цією статтею будь-яка держава-сторона цієї Конвенції може в будь-який час заявити, що вона визнає компетенцію Комітету одержувати й розглядати повідомлення, що стосуються заяв однієї держави-сторони про те, що інша держава-сторона не виконує своїх зобов'язань за цією Конвенцією. Такі повідомлення можуть прийматися й розглядатися згідно з процедурами, викладеними в цій статті, лише в тому разі, якщо вони подані державою-сторонаю, що зробила заяву про визнання щодо себе компетенції Комітету. Комітет не розглядає повідомлень по цій статті, якщо вони стосуються держави-сторони, яка не зробила такої заяви. Повідомлення, одержані згідно з цією статтею, розглядаються за такою процедурою:

а) якщо яка-небудь держава-сторона вважає, що інша держава-сторона не виконує положень цієї Конвенції, то вона може письмовим повідомленням довести це питання до відома зазначеної держави-сторони. Протягом трьох місяців після отримання цього повідомлення держава-адресат подає в письмовій формі державі, що послала таке повідомлення, пояснення або будь-яку іншу заяву з роз'ясненням з цього питання, де мають міститися, наскільки це можливо й доцільно, посилання на внутрішні процедури й заходи, яких було вжито, буде вжито чи може бути вжито з цього питання;

б) якщо питання не розв'язане задовільно для обох відповідних держав-сторін протягом шести місяців після одержання державою-адресатом первісного повідомлення, будь-яка з цих держав має право передати це питання в Комітет, сповістивши про це Комітет та іншу державу;

с) Комітет розглядає питання, передане йому згідно з цією статтею, лише після того, як він упевниться, що в даному разі всі доступні внутрішні заходи були вжиті й вичерпані відповідно до загально визнаних принципів міжнародного права. Це правило не діє в тих випадках, коли

застосування цих заходів невинувато затягується й навряд чи надасть ефективну допомогу особі, яка є жертвою порушення цієї Конвенції;

d) під час розгляду повідомлень за цією статтею Комітет проводить закриті засідання;

e) з додержанням положень підпункту (c) Комітет надає послуги відповідним державам-сторонам з метою дружнього вирішення спору на підставі поваги до зобов'язань, передбачених у цій Конвенції. З цієї метою Комітет може за необхідності заснувати спеціальну погоджувальну комісію;

f) з будь-якого переданого йому згідно з цією статтею питання Комітет може закликати відповідні держави-сторони, зазначені в пункті (b), подати будь-яку інформацію, що стосується справи;

g) відповідні держави-сторони, зазначені в підпункті (b), мають право бути представленими при розгляді питання в Комітеті й робити усні і/чи письмові заяви;

h) Комітет протягом дванадцяти місяців від дня одержання повідомлення згідно з підпунктом (b) сповіщає:

i) якщо досягається рішення в рамках положень підпункту (e), то Комітет обмежується у своєму повідомленні коротким викладом фактів і досягнутого рішення;

ii) якщо рішення в рамках положень підпункту (e) не досягнуто, то Комітет обмежується у своєму повідомленні коротким викладом фактів; письмові заяви і записи усних заяв, поданих відповідними державами-сторонами, додаються до повідомлення.

З кожного питання повідомлення Комітету надсилається відповідним державам-сторонам.

2. Положення цієї статті набувають чинності, коли п'ять держав-сторін цієї Конвенції зроблять заяви відповідно до пункту 1 цієї статті. Такі заяви здаються державами-сторонами на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй, який надсилає їх примірники іншим державам-сторонам. Заява може бути в будь-який час відкликана шляхом повідомлення Генерального секретаря. Таке відкликання не повинно завдавати шкоди розгляду будь-якого питання, що є предметом повідомлення, уже переданого згідно з цією статтею; ніякі наступні повідомлення будь-якої держави-сторони не приймаються згідно з цією статтею після одержання Генеральним секретарем повідомлення про відкликання заяви, якщо відповідна держава-сторона не зробила нової заяви.

Стаття 22

1. Держава-сторона цієї Конвенції може в будь-який час заявити згідно з цією статтею, що вона визнає компетенцію Комітету одержувати й розглядати повідомлення осіб, що перебувають під її юрисдикцією, які стверджують, що вони є жертвами порушення державою-сторонаю положень Конвенції, або повідомлення такого роду, що надходять від їх імені. Комітет не приймає жодних повідомлень, якщо вони стосуються держави-сторони, яка не зробила такої заяви.

2. Комітет вважає неприйнятним будь-яке повідомлення згідно з цією статтею, що є анонімним або, на його думку, є результатом зловживання правом на подання таких повідомлень, або несумісне з положеннями цієї Конвенції.

3. З урахуванням положень пункту 2 Комітет доводить будь-яке повідомлення, подане йому згідно з цією статтею, до відома держави-сторони цієї Конвенції, яка зробила заяву згідно з пунктом 1 цієї статті і яка нібито порушує ті чи інші положення Конвенції. Протягом шести місяців держава, що одержала повідомлення, подає до Комітету письмові пояснення або заяви, що уточнюють питання й будь-які заходи, які могли бути прийняті цією державою.

4. Комітет розглядає одержані згідно з цією статтею повідомлення у світлі всієї інформації, представленої йому даною особою або від її імені та відповідною державою-сторонаю.

5. Комітет не розглядає жодних повідомлень від будь-якої особи згідно з цією статтею,

якщо він не переконається, що:

а) це саме питання не розглядалося й не розглядається за якою-небудь процедурою міжнародного розслідування чи врегулювання;

б) дана особа вичерпала всі наявні внутрішні заходи правового захисту; це правило не діє в тих випадках, коли застосування цих заходів не виправдано затягує допомогу й навряд чи надасть ефективну допомогу особі, яка є жертвою порушення цієї Конвенції.

6. Під час розгляду повідомлень за цією статтею Комітет проводить закриті засідання.

7. Комітет подає свої думки відповідній державі-стороні й даній особі.

8. Положення цієї статті набувають чинності, коли п'ять держав-сторін цієї Конвенції зроблять заяви відповідно до пункту 1 даної статті. Такі заяви держави-сторони здають на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Заява може бути в будь-який час відкликана шляхом повідомлення Генерального секретаря. Таке відкликання не може завдавати шкоди розгляду будь-якого питання, що є предметом повідомлення, уже переданого згідно з цією статтею; жодні наступні повідомлення, що надсилаються будь-якою особою чи від її імені, не приймаються згідно з цією статтею після одержання Генеральним секретарем повідомлення про відкликання заяви, якщо відповідна держава-сторона не зробила нової заяви.

Стаття 23

Члени Комітету і спеціальних погоджувальних комісій, які можуть бути призначені відповідно до підпункту (е) пункту 1 статті 21, мають право на пільги, привілеї та імунітети експертів, що діють за завданням Організації Об'єднаних Націй, як це передбачено у відповідних розділах Конвенції про привілеї та імунітети ООН.

Стаття 24

Комітет представляє державам-сторонам і Генеральній Асамблеї ООН річну доповідь про свою роботу згідно з цією Конвенцією.

Частина III

Стаття 25

1. Ця Конвенція відкрита для підписання всіма державами.

2. Ця Конвенція підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти здаються на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 26

Ця Конвенція відкрита для приєднання всіх держав. Приєднання здійснюється шляхом здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 27

1. Ця Конвенція набуває чинності на тридцятий день після здачі на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй двадцятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

2. Для кожної держави, яка ратифікує цю Конвенцію або приєднається до неї після здачі на зберігання двадцятої ратифікаційної грамоти чи документа про приєднання, ця Конвенція набуває чинності на тридцятий день після здачі на зберігання її власної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 28

1. Будь-яка держава під час підписання чи ратифікації цієї Конвенції або приєднання до неї може заявити про те, що вона не визнає компетенцію Комітету, визначену в статті 20.

2. Будь-яка держава-сторона, що зробила застереження згідно з пунктом 1 цієї статті, може в будь-який час зняти свої застереження, сповістивши про це Генерального секретаря Організації

Об'єднаних Націй.

Стаття 29

1. Будь-яка держава-сторона цієї Конвенції може запропонувати поправку й подати її Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар надсилає таку поправку державам-сторонам з проханням повідомити йому, чи висловлюються вони за скликання конференції держав-сторін з метою розгляду цієї пропозиції і проведення по ній голосування. Якщо протягом чотирьох місяців з дати надсилання такого листа принаймні одна третина держав-сторін висловиться за таку конференцію, Генеральний секретар скликає конференцію під егідою Організації Об'єднаних Націй. Будь-яку поправку, прийняту більшістю держав-сторін, які присутні й голосують на цій конференції, Генеральний секретар надсилає всім державам-сторонам на затвердження.

2. Поправка, прийнята згідно з пунктом 1 цієї статті, набуває чинності після того, як дві третини держав-сторін цієї Конвенції повідомлять Генерального секретаря про прийняття ними даної поправки згідно зі своїми конституційними процедурами.

3. Коли поправки набувають чинності, вони стають обов'язковими для тих держав-сторін, які їх прийняли, а для інших держав-сторін залишаються обов'язковими ті положення цієї Конвенції і будь-які попередні поправки, які були ними прийняті.

Стаття 30

1. Будь-який спір між двома або кількома державами-сторонами щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції, який не може бути вирішено шляхом переговорів, передається на прохання однієї зі сторін на арбітраж. Якщо протягом шести місяців з дати подання прохання про арбітраж сторонам не вдалося досягти згоди щодо організації арбітражу, на прохання будь-якої зі сторін спір може бути переданий в Міжнародний Суд згідно зі Статутом Суду.

2. Кожна держава під час підписання чи ратифікації цієї Конвенції або при приєднанні до неї може заявити про те, що вона не вважає себе зв'язаною зобов'язаннями, положеннями пункту 1 цієї статті. Інші держави-сторони не будуть зв'язані положеннями пункту 1 цієї статті щодо будь-якої держави-сторони, яка зробила таке застереження.

3. Будь-яка держава-сторона, яка зробила застереження згідно з пунктом 2 цієї статті, може в будь-який час зняти своє застереження, сповістивши про це Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 31

1. Будь-яка держава-сторона може денонсувати цю Конвенцію шляхом письмового повідомлення Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Денонсація набуває чинності через рік після отримання повідомлення Генеральним секретарем.

2. Така денонсація не звільняє державу-сторону від її зобов'язань згідно з цією Конвенцією за будь-які дії чи упущення, що мали місце до дати набуття чинності денонсацією, і денонсація не завдає жодної шкоди розгляду будь-якого питання, яке вже розглядалося Комітетом до дати набуття денонсацією чинності.

3. Після дати набуття денонсацією чинності для будь-якої держави-сторони Комітет не розпочинає розгляд нових питань, що стосуються даної держави.

Стаття 32

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі держави – члени ООН та всі інші держави, що підписали цю Конвенцію або приєдналися до неї, про:

- a) підписання, ратифікацію та приєднання відповідно до статей 25 і 26;
- b) дату набуття чинності цією Конвенцією відповідно до статті 27 та дату набуття чинності будь-якими поправками відповідно до статті 29;
- c) денонсації відповідно до статті 31.

Стаття 33

1. Ця Конвенція, англійський, арабський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якої є автентичними, здається на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надсилає завірени примірники цієї Конвенції усім державам.

КОНВЕНЦІЯ ПРО ГРОМАДЯНСТВО ЗАМІЖНЬОЇ ЖІНКИ*

ООН, 29 січня 1957 року

Договаривающиеся Государства,

имея в виду, что коллизии в праве и практике, относящиеся к гражданству, возникают как результат постановлений об утрате или приобретении гражданства женщинами вследствие вступления в брак, расторжения брака или перемены гражданства мужем во время существования брачного союза,

имея в виду, что в статье 15 Всеобщей декларации прав человека Генеральная Ассамблея Организации Объединенных Наций указала, что “каждый человек имеет право на гражданство” и что “никто не может быть произвольно лишен своего гражданства или права изменить свое гражданство”,

желая сотрудничать с Организацией Объединенных Наций, чтобы способствовать всеобщему уважению и соблюдению прав человека и основных свобод для всех без различия пола,

настоящим соглашаются о нижеследующем:

Статья 1

Каждое Договаривающееся Государство соглашается, что ни заключение, ни расторжение брака между кем-либо из его граждан и иностранцем, ни перемена гражданства мужем во время существования брачного союза не будут отражаться автоматически на гражданстве жены.

Статья 2

Каждое Договаривающееся Государство соглашается, что ни добровольное приобретение кем-либо из его граждан гражданства какого-либо другого государства, ни отказ кого-либо из его граждан от своего гражданства не будут препятствовать сохранению своего гражданства женой этого гражданина.

Статья 3

1. Каждое Договаривающееся Государство соглашается, что иностранка, состоящая замужем за кем-либо из его граждан, может приобрести по своей просьбе гражданство своего мужа в специальном упрощенном порядке натурализации. Дарование такого гражданства может быть объектом ограничений, устанавливаемых в интересах государственной безопасности или публичного порядка.

2. Каждое Договаривающееся Государство соглашается, что настоящая Конвенция не будет толковаться как затрагивающая какие-либо законодательство или судебную практику, согласно которым иностранка, состоящая замужем за кем-либо из его граждан, может по праву приобрести по своей просьбе гражданство своего мужа.

Статья 4

1. Настоящая Конвенция открыта для подписания и ратификации от имени любого

---

* Конвенция о гражданстве замужней женщины. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_158 (дата звернення : 04.03.2020)

государства – члена Организации Объединенных Наций, а также от имени любого другого государства, которое является или станет впоследствии членом любого специализированного учреждения Организации Объединенных Наций или которое является или станет впоследствии участником Статута Международного суда, или от имени любого другого государства, которому Генеральная Ассамблея Организации Объединенных Наций пошлет приглашение.

2. Настоящая Конвенция подлежит ратификации, и ратификационные грамоты сдаются на хранение генеральному секретарю Организации Объединенных Наций.

Статья 5

1. Настоящая Конвенция открыта для присоединения к ней всех государств, упоминаемых в пункте 1 статьи 4.

2. Присоединение совершается посредством сдачи на хранение грамоты о присоединении генеральному секретарю Организации Объединенных Наций.

Статья 6

1. Настоящая Конвенция вступает в силу на девяностый день со дня сдачи на хранение шестой ратификационной грамоты или грамоты о присоединении.

2. Для каждого государства, ратифицирующего настоящую Конвенцию или присоединяющегося к ней после сдачи на хранение шестой ратификационной грамоты или грамоты о присоединении, Конвенция вступает в силу на девяностый день со дня сдачи на хранение этим государством своей ратификационной грамоты или грамоты о присоединении.

Статья 7

1. Настоящая Конвенция применяется в отношении всех самоуправляющихся, неподопечных, колониальных и других не входящих в метрополии территорий, за международные сношения которых ответственно какое-либо из Договаривающихся Государств; при условии соблюдения постановлений пункта 2 настоящей статьи соответствующее Договаривающееся Государство заявляет при подписании, ратификации или присоединении, в отношении каких не входящих в метрополию территорий настоящая Конвенция применяется *ipso facto* в результате такого подписания, ратификации или присоединения.

2. В каждом случае, когда какая-либо не входящая в метрополию территория не рассматривается, поскольку это касается гражданства, как одно целое с территорией метрополии, и в каждом случае, когда, на основании конституционных законов или практики Договаривающегося Государства или соответствующей не входящей в метрополию территории, для применения настоящей Конвенции в отношении этой территории требуется предварительное согласие последней, Договаривающееся Государство должно принять меры к тому, чтобы получить необходимое согласие этой не входящей в метрополию территории в двенадцатимесячный срок со дня подписания Конвенции этим Договаривающимся Государством, а по получении такого согласия это Договаривающееся Государство уведомляет о том генерального секретаря Организации Объединенных Наций. Настоящая Конвенция применяется в отношении территории или территорий, названных в таком уведомлении, со дня получения его генеральным секретарем.

3. По истечении упомянутого в пункте 2 настоящей статьи двенадцатимесячного срока соответствующие Договаривающиеся Государства уведомляют генерального секретаря о результатах своих консультаций с теми не входящими в метрополию территориями, за международные сношения которых они ответственны и согласия которых на применение настоящей Конвенции получено не было.

Статья 8

1. При подписании, ратификации или присоединении любое государство может делать оговорки к любой статье настоящей Конвенции, кроме статей 1 и 2.

2. Если какое-либо государство делает оговорку в соответствии с пунктом 1 настоящей

статті, то ця оговорка не затрагує обов'язкового характеру Конвенції в стосунках між державою, зробивши оговорку, і іншими її учасниками, за винятком того постановлення або тих постановлень, до яких стосується ця оговорка. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє текст цієї оговорки всім державам, які є або будуть учасниками цієї Конвенції. Будь-яка держава, яка є або стане внаслідок учасником цієї Конвенції, може повідомити генерального секретаря про те, що вона не погоджується вважати себе пов'язаною цією Конвенцією з державою, зробивши цю оговорку. Таке повідомлення повинно бути зроблено впродовж дев'яти днів, починаючи з дати повідомлення генерального секретаря про стосунки держав, які є учасниками цієї Конвенції, і починаючи з дати депонування ратифікаційного грамоти або грамоти про приєднання, в стосунку держав, внаслідок ставших її учасниками. В разі такого повідомлення Конвенція не буде діяти між державою, від якої виходить таке повідомлення, і державою, зробивши оговорку.

3. Кожна держава, зробивши оговорку відповідно до пункту 1 цієї статті, може взяти її знову повністю або частково в будь-який час після її прийняття шляхом повідомлення на ім'я генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Таке повідомлення вступає в силу в день його отримання.

Стаття 9

1. Будь-яка Договарююча Держава може денонсувати цю Конвенцію шляхом письмового повідомлення генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Денонсація вступає в силу по закінченні року з дня отримання цього повідомлення генеральним секретарем.

2. Ця Конвенція втрачає силу в день вступлення в силу денонсації, в результаті якої кількість учасників цієї Конвенції стає менше шести.

Стаття 10

Будь-який спір між двома або більше Договарюючими Державами щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції, який не дозволено шляхом переговорів, передається за вимогою будь-якої з спорюючих Сторін на розв'язання в Міжнародний суд, якщо Сторони не домовляться про інший спосіб врегулювання.

Статті 11 і 12 Конвенції, стосуються повідомлення учасників Конвенції про її підписання, ратифікації, денонсації та мов, не приводяться.

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД* ТА ПРОТОКОЛИ ДО НЕЇ

Рим, 4 листопада 1950 року

Уряди держав – членів Ради Європи, які підписали цю Конвенцію,
беручи до уваги Загальну декларацію прав людини, проголошену Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року,
беручи до уваги те, що ця Декларація має на меті забезпечити загальне та ефективно визнання і додержання проголошених у ній прав,
беручи до уваги те, що метою Ради Європи є досягнення тіснішого єднання між її членами і що одним із засобів досягнення цієї мети є забезпечення і розвиток прав людини та основоположних свобод,

---

* Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення : 24.02.2020)

знову підтверджуючи свою глибоку віру в ті основоположні свободи, які становлять підвалини справедливості та миру в усьому світі і які найкращим чином забезпечуються, з одного боку, завдяки дієвій політичній демократії, а з іншого боку, завдяки спільному розумінню і додержанню прав людини, від яких вони залежать,

сповнені рішучості, як уряди європейських держав, що є одностайними і мають спільну спадщину політичних традицій, ідеалів, свободи і верховенства права, зробити перші кроки для забезпечення колективного гарантування певних прав, проголошених у Загальній декларації, домовилися про таке:

Стаття 1

Зобов'язання поважати права людини

Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I цієї Конвенції.

Розділ I

Права і свободи

Стаття 2

Право на життя

1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

2. Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- a) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
- b) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
- c) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання.

Стаття 3

Заборона катування

Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

Стаття 4

Заборона рабства і примусової праці

1. Нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані.
2. Ніхто не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю.
3. Для цілей цієї статті значення терміна "примусова чи обов'язкова праця" не поширюється:

a) на будь-яку роботу, виконання якої зазвичай вимагається під час призначеного згідно з положеннями статті 5 цієї Конвенції тримання в умовах позбавлення свободи або під час умовного звільнення;

b) на будь-яку службу військового характеру або – у випадку, коли особа відмовляється від неї з мотивів особистих переконань у країнах, де така відмова визнається, – службу, яка вимагається замість обов'язкової військової служби;

c) на будь-яку службу, що вимагається у випадку надзвичайної ситуації або стихійного лиха, яке загрожує життю чи благополуччю суспільства;

d) на будь-яку роботу чи службу, яка є частиною звичайних громадянських обов'язків.

Стаття 5

Право на свободу та особисту недоторканність

1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

- а) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;
- б) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;
- в) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;
- г) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;
- д) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;
- е) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

2. Кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього.

3. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту "с" пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судове засідання.

4. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування.

Стаття 6

Право на справедливий суд

1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або – тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя.

2. Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку.

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

- а) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього;
- б) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;

с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

д) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

е) якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, – одержувати безоплатну допомогу перекладача.

Стаття 7

Ніякого покарання без закону

1. Нікого не може бути визнано винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення на підставі будь-якої дії чи бездіяльності, яка на час її вчинення не становила кримінального правопорушення згідно з національним законом або міжнародним правом. Також не може бути призначене суворіше покарання ніж те, що підлягало застосуванню на час вчинення кримінального правопорушення.

2. Ця стаття не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи за будь-яку дію чи бездіяльність, яка на час її вчинення становила кримінальне правопорушення відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями.

Стаття 8

Право на повагу до приватного і сімейного життя

1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Стаття 9

Свобода думки, совісті і релігії

1. Кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно.

2. Свобода сповідувати свою релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони публічного порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Стаття 10

Свобода вираження поглядів

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

Стаття 11

Свобода зібрань та об'єднання

1. Кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів.

2. Здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції чи адміністративних органів держави.

Стаття 12

Право на шлюб

Чоловік і жінка, що досягли шлюбного віку, мають право на шлюб і створення сім'ї згідно з національними законами, які регулюють здійснення цього права.

Стаття 13

Право на ефективний засіб юридичного захисту

Кожен, чії права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Стаття 14

Заборона дискримінації

Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою.

Стаття 15

Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації

1. Під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом.

2. Наведене вище положення не може бути підставою для відступу від статті 2, крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій, і від статей 3, 4 (пункт 1) і 7.

3. Будь-яка Висока Договірна Сторона, використовуючи це право на відступ від своїх зобов'язань, у повному обсязі інформує Генерального секретаря Ради Європи про вжиті нею заходи і причини їх вжиття. Вона також повинна повідомити Генерального секретаря Ради Європи про час, коли такі заходи перестали застосовуватися, а положення Конвенції знову застосовуються повною мірою.

Стаття 16

Обмеження політичної діяльності іноземців

Жодне з положень статей 10, 11 і 14 не може розглядатись як таке, що забороняє Високим Договірним Сторонам встановлювати обмеження на політичну діяльність іноземців.

Стаття 17

Заборона зловживання правами

Жодне з положень цієї Конвенції не може тлумачитись як таке, що надає будь-якій державі, групі чи особі право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-яку дію, спрямовану на скасування будь-яких прав і свобод, визнаних цією Конвенцією, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Конвенції.

Стаття 18

Межі застосування обмежень прав

Обмеження, дозволені згідно з цією Конвенцією щодо зазначених прав і свобод, не застосовуються для інших цілей ніж ті, для яких вони встановлені.

Розділ II

Європейський суд з прав людини

Стаття 19

Створення Суду

Для забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї створюється Європейський суд з прав людини, який далі називається "Суд". Він функціонує на постійній основі.

Стаття 20

Кількість суддів

Суд складається з такої кількості суддів, яка відповідає кількості Високих Договірних Сторін.

Стаття 21

Посадові критерії

1. Судді повинні мати високі моральні якості, а також мати кваліфікацію, необхідну для призначення на високу суддівську посаду, чи бути юристами з визнаним рівнем компетентності.
2. Судді беруть участь у роботі Суду в особистій якості.
3. Упродовж строку своїх повноважень судді не можуть займатися жодною діяльністю, що є не сумісною з їхньою незалежністю, безсторонністю або з вимогами щодо виконання посадових обов'язків на постійній основі; усі питання, що виникають внаслідок застосування цього пункту, вирішуються Судом.

Стаття 22

Вибори суддів

Судді обираються Парламентською Асамблеєю від кожної Високої Договірної Сторони більшістю поданих голосів за списком з трьох кандидатів, запропонованих відповідною Високою Договірною Стороною.

Стаття 23

Строк повноважень і звільнення з посади

1. Судді обираються строком на дев'ять років. Вони не можуть бути переобрані.
2. Строк повноважень суддів спливає, коли вони досягають 70-річного віку.
3. Судді обіймають посаду доти, доки їх не замінять. Проте вони продовжують вести ті справи, які вже є в їхньому провадженні.
4. Жодний суддя не може бути звільнений з посади, якщо тільки інші судді більшістю у дві третини голосів не ухвалять рішення про його невідповідність установам вимогам.

Стаття 24

Канцелярія і доповідачі

1. Суд має канцелярію, функції та організація якої визначені Регламентом Суду.
2. Коли Суд засідає у складі одного судді, Суду надають допомогу доповідачі, які діють під керівництвом Голови Суду. Вони входять до складу канцелярії Суду.

Стаття 25

Пленарні засідання Суду

Суд на пленарних засіданнях:

- а) обирає Голову Суду та одного чи двох заступників Голови Суду строком на три роки;

вони можуть бути переобрані;

- b) створює палати на встановлений строк;
- c) обирає голів палат; вони можуть бути переобрані;
- d) приймає Регламент Суду;
- e) обирає Секретаря Суду та одного чи більше заступників Секретаря;
- f) звертається з будь-яким клопотанням згідно з пунктом 2 статті 26.

Стаття 26

Одноособовий склад Суду, комітети, палати та Велика палата

1. Для розгляду переданих йому справ Суд засідає у складі одного судді, комітетами у складі трьох суддів, палатами у складі семи суддів і Великою палатою у складі сімнадцяти суддів. Палати Суду створюють комітети на встановлений строк.

2. За клопотанням пленарного засідання Суду Комітет Міністрів може, одностайним рішенням і на встановлений строк, зменшити кількість суддів у палатах до п'яти.

3. Коли суддя засідає одноособово, він не розглядає жодної заяви проти Високої Договірної Сторони, від якої цього суддю було обрано.

4. Суддя, обраний від Високої Договірної Сторони, яка є стороною у справі, є *ex officio* членом палати або Великої палати. У разі відсутності такого судді або якщо він не може брати участь у засіданнях, Голова Суду вибирає зі списку, поданого заздалегідь цією Стороною, особу, яка засідає як суддя.

5. До складу Великої палати входять також Голова Суду, заступники Голови, голови палат та інші судді, яких визначено відповідно до Регламенту Суду. Якщо справа передається до Великої палати згідно зі статтею 43, у Великій палаті не може засідати жодний суддя з палати, яка постановила рішення у справі, за винятком голови палати і судді, який засідав від заінтересованої Високої Договірної Сторони.

Стаття 27

Компетенція суддів, які засідають одноособово

1. Суддя, який засідає одноособово, може оголосити неприйнятною або вилучити з реєстру справ заяву, подану згідно зі статтею 34, якщо таке рішення може бути прийняте без додаткового вивчення.

2. Це рішення є остаточним.

3. Якщо суддя, який засідає одноособово, не оголошує заяву неприйнятною або не вилучає її з реєстру справ, то цей суддя передає її до комітету або палати для подальшого розгляду.

Стаття 28

Компетенція комітетів

1. Стосовно заяви, поданої згідно зі статтею 34, комітет може одностайним голосуванням:
а) оголосити її неприйнятною або вилучити її з реєстру справ, якщо таке рішення може бути прийняте без додаткового вивчення; або

б) оголосити її прийнятною і одночасно постановити рішення по суті, якщо покладене в основу справи питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї є предметом усталеної практики Суду.

2. Рішення та рішення по суті, передбачені пунктом 1, є остаточними.

3. Якщо суддя, обраний від Високої Договірної Сторони, яка є стороною у справі, не є членом комітету, комітет може на будь-якій стадії провадження запросити цього суддю зайняти місце одного з членів комітету, беручи до уваги всі відповідні чинники, у тому числі те, чи заперечувала ця Сторона проти застосування процедури, передбаченої підпунктом "b" пункту 1.

Стаття 29

Рішення палат щодо прийнятності та суті заяв

1. Якщо згідно зі статтею 27 чи статтею 28 не прийнято жодного рішення, або згідно зі

статтею 28 не постановлено жодного рішення по суті, палата приймає рішення щодо прийнятності та суті індивідуальних заяв, поданих згідно зі статтею 34. Рішення щодо прийнятності може бути прийняте окремо.

2. Палата приймає рішення щодо прийнятності та суті міждержавних заяв, поданих згідно зі статтею 33. Рішення щодо прийнятності приймається окремо, якщо Суд за виняткових обставин не вирішить інакше.

Стаття 30

Відмова від розгляду справи на користь Великої палати

Якщо справа, яку розглядає палата, порушує істотні питання щодо тлумачення Конвенції чи протоколів до неї або якщо вирішення питання, яке вона розглядає, може мати наслідком несумісність із рішенням, постановленим Судом раніше, палата може в будь-який час до постановлення свого рішення відмовитися від розгляду справи на користь Великої палати, якщо жодна зі сторін у справі не заперечує проти цього.

Стаття 31

Повноваження Великої палати

Велика палата:

а) приймає рішення щодо заяв, поданих згідно зі статтею 33 чи статтею 34, якщо палата відмовляється від розгляду справи згідно зі статтею 30 або якщо справу було передано їй на розгляд згідно зі статтею 43;

б) приймає рішення з питань, поданих Суду Комітетом Міністрів згідно з пунктом 4 статті 46; та

в) розглядає запити про надання консультативних висновків, подані згідно зі статтею 47.

Стаття 32

Юрисдикція Суду

1. Юрисдикція Суду поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї, подані йому на розгляд відповідно до статей 33, 34, 46 і 47.

2. У випадку виникнення спору щодо юрисдикції Суду спір вирішує сам Суд.

Стаття 33

Міждержавні справи

Будь-яка Висока Договірна Сторона може передати на розгляд Суду питання про будь-яке порушення положень Конвенції та протоколів до неї, яке допущене, на її думку, іншою Високою Договірною Стороною.

Стаття 34

Індивідуальні заяви

Суд може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права.

Стаття 35

Умови прийнятності

1. Суд може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту, згідно із загальноновизнаними принципами міжнародного права, і впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні.

2. Суд не розглядає жодної індивідуальної заяви, поданої згідно зі статтею 34, якщо вона:

а) є анонімною; або

б) за своєю суттю є ідентичною до заяви, що вже була розглянута Судом чи була подана на розгляд до іншого міжнародного органу розслідування чи врегулювання, і якщо вона не містить нових фактів у справі.

3. Суд оголошує неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, подану згідно зі статтею 34, якщо він вважає:

а) що ця заява несумісна з положеннями Конвенції або протоколів до неї, явно необґрунтована або є зловживанням правом на подання заяви;

або

б) що заявник не зазнав суттєвої шкоди, якщо тільки повага до прав людини, гарантованих Конвенцією і протоколами до неї, не вимагає розгляду заяви по суті, а також за умови, що на цій підставі не може бути відхилена жодна справа, яку національний суд не розглянув належним чином.

4. Суд відхиляє будь-яку заяву, яку він вважає неприйнятною згідно з цією статтею. Він може зробити це на будь-якій стадії провадження у справі.

Стаття 36

Участь третьої сторони

1. У всіх справах, які розглядає палата або Велика палата, Висока Договірна Сторона, громадянин якої є заявником, має право подавати свої письмові зауваження і брати участь у слуханнях.

2. В інтересах належного здійснення правосуддя Голова Суду може запропонувати будь-якій Високій Договірній Стороні, яка не є стороною в судовому розгляді, чи будь-якій заінтересованій особі, яка не є заявником, подати свої письмові зауваження або взяти участь у слуханнях.

3. У всіх справах, які розглядає палата або Велика палата, Комісар Ради Європи з прав людини має право подавати свої письмові зауваження і брати участь у слуханнях.

Стаття 37

Вилучення заяв з реєстру справ

1. Суд може на будь-якій стадії провадження у справі прийняти рішення про вилучення заяви з реєстру, якщо обставини дають підстави дійти висновку:

а) що заявник не має наміру далі підтримувати свою заяву; або

б) що спір уже вирішено; або

с) що на будь-якій іншій підставі, встановленій Судом, подальший розгляд заяви не є виправданим.

Проте Суд продовжує розгляд заяви, якщо цього вимагає повага до прав людини, гарантованих Конвенцією та протоколами до неї.

2. Суд може прийняти рішення про поновлення заяви в реєстрі справ, якщо він вважає, що це виправдано обставинами.

Стаття 38

Розгляд справи

Суд розглядає справу разом з представниками сторін і, у разі необхідності, проводить розслідування, для ефективного здійснення якого заінтересовані Високі Договірні Сторони створюють усі необхідні умови.

Стаття 39

Досягнення дружнього врегулювання

1. На будь-якій стадії провадження Суд може надати себе у розпорядження заінтересованих сторін для забезпечення дружнього врегулювання спору на основі поваги до прав людини, як їх визначає Конвенція та протоколи до неї.

2. Процедура, що здійснюється відповідно до пункту 1, є конфіденційною.

3. У разі досягнення дружнього врегулювання Суд вилучає справу з реєстру, прийнявши рішення, яке містить лише стислий виклад фактів і досягнутого вирішення.

4. Це рішення передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за виконанням умов

дружнього врегулювання, викладених у рішенні.

Стаття 40

Слухання у відкритому засіданні та доступ до документів

1. Слухання проводяться у відкритому засіданні, якщо Суд за виняткових обставин не вирішить інакше.
2. Доступ до документів, переданих до канцелярії, є відкритим, якщо Голова Суду не вирішить інакше.

Стаття 41

Справедлива сатисфакція

Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію.

Стаття 42

Рішення палат

Рішення палат стають остаточними відповідно до пункту 2 статті 44.

Стаття 43

Передання справи на розгляд Великої палати

1. Упродовж трьох місяців від дати ухвалення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.
2. Колегія у складі п'яти суддів Великої палати приймає таке клопотання, якщо справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення.
3. Якщо колегія приймає клопотання, Велика палата вирішує справу шляхом постановлення рішення.

Стаття 44

Остаточні рішення у справі

1. Рішення Великої палати є остаточним.
2. Рішення палати стає остаточним:
  - а) якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати; або
  - б) через три місяці від дати постановлення рішення, якщо клопотання про передання справи на розгляд Великої палати не було заявлено; або
  - с) якщо колегія Великої палати відхиляє клопотання про передання справи на розгляд Великої палати згідно зі статтею 43.
3. Остаточне рішення опубліковується.

Стаття 45

Умотивованість рішень у справі та ухвал

1. Рішення у справі, а також ухвали про прийнятність або неприйнятність заяв мають бути вмотивовані.
2. Якщо рішення у справі повністю або частково не виражає одностайної думки суддів, кожний суддя має право викласти окрему думку.

Стаття 46

Обов'язкова сила рішень та їх виконання

1. Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами.
2. Остаточне рішення Суду передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням.

3. Якщо Комітет Міністрів вважає, що нагляд за виконанням остаточного рішення ускладнений проблемою тлумачення рішення, він може звернутися до Суду з метою надання відповідного роз'яснення. Рішення про звернення ухвалюється більшістю у дві третини голосів представників, які мають право засідати в Комітеті.

4. Якщо Комітет Міністрів вважає, що Висока Договірна Сторона відмовляється виконувати остаточне рішення у справі, в якій вона є стороною, він може, після формального повідомлення цієї Сторони і шляхом ухвалення рішення більшістю у дві третини голосів представників, які мають право засідати в Комітеті, звернутися до Суду з питанням про додержання цією Стороною свого зобов'язання згідно з пунктом 1.

5. Якщо Суд встановлює порушення пункту 1, він передає справу Комітетові Міністрів з метою визначення заходів, яких необхідно вжити. Якщо Суд не встановлює порушення пункту 1, він передає справу Комітетові Міністрів, який приймає рішення про закриття розгляду справи.

Стаття 47

Консультативні висновки

1. Суд може, на запит Комітету Міністрів, надавати консультативні висновки з правових питань, які стосуються тлумачення Конвенції та протоколів до неї.

2. Такі висновки не поширюються на питання, що стосуються змісту чи обсягу прав і свобод, визначених у розділі I Конвенції та протоколах до неї, чи на будь-які інші питання, які Суд або Комітет Міністрів може розглядати внаслідок будь-якого провадження, що може бути порушене відповідно до Конвенції.

3. Рішення Комітету Міністрів про подання запиту щодо консультативного висновку Суду ухвалюються більшістю голосів представників, які мають право засідати в Комітеті.

Стаття 48

Консультативна компетенція Суду

Суд вирішує, чи належить запит Комітету Міністрів щодо надання консультативного висновку до його компетенції, визначеної в статті 47.

Стаття 49

Умотивованість консультативних висновків

1. Консультативні висновки Суду мають бути вмотивовані.

2. Якщо консультативний висновок повністю або частково не виражає одностайної думки суддів, кожний суддя має право викласти окрему думку.

3. Консультативні висновки Суду передаються Комітетові Міністрів.

Стаття 50

Витрати на забезпечення діяльності Суду

Витрати на забезпечення діяльності Суду покладено на Раду Європи.

Стаття 51

Привілеї та імунітети суддів

Судді під час виконання своїх обов'язків користуються привілеями та імунітетами, передбаченими у статті 40 Статуту Ради Європи та угодах, укладених згідно з цією статтею Статуту.

Розділ III

Інші положення

Стаття 52

Запити Генерального секретаря

На запит Генерального секретаря Ради Європи будь-яка Висока Договірна Сторона надає роз'яснення стосовно того, яким чином її національне право забезпечує ефективне виконання будь-якого з положень цієї Конвенції.

Стаття 53

Гарантія визнаних прав людини

Ніщо в цій Конвенції не може тлумачитись як таке, що обмежує чи уневажнює будь-які права людини та основоположні свободи, які можуть бути визнані на підставі законів будь-якої Високої Договірної Сторони чи будь-якою іншою угодою, стороною якої вона є.

Стаття 54

Повноваження Комітету Міністрів

Ніщо в цій Конвенції не стоїть на перешкоді повноваженням Комітету Міністрів, наданим йому Статутом Ради Європи.

Стаття 55

Відмова від інших засобів урегулювання спорів

Високі Договірні Сторони погоджуються, що без спеціальної домовленості вони не користуватимуться існуючими між ними чинними договорами, конвенціями або деклараціями для вирішення – шляхом звернення – спору, який виникає внаслідок тлумачення або застосування цієї Конвенції, засобами врегулювання спорів, не передбаченими цією Конвенцією.

Стаття 56

Територіальне застосування

1. Будь-яка держава може при ратифікації чи будь-коли після цього заявити шляхом повідомлення Генеральному секретареві Ради Європи про те, що дія цієї Конвенції поширюється, з урахуванням пункту 4 цієї статті, на всі чи деякі з територій, за міжнародні відносини яких вона є відповідальною.

2. Дія Конвенції поширюється на територію або території, визначені в повідомленні, з тридцятого дня після отримання цього повідомлення Генеральним секретарем Ради Європи.

3. Однак положення цієї Конвенції застосовуються до таких територій з належним урахуванням місцевих вимог.

4. Будь-яка держава, яка зробила заяву відповідно до пункту 1 цієї статті, може будь-коли після цього оголосити від імені однієї або кількох територій, яких стосується заява, що вона визнає компетенцію Суду приймати скарги від окремих осіб, неурядових організацій або груп осіб згідно зі статтею 34 Конвенції.

Стаття 57

Застереження

1. Будь-яка держава може при підписанні цієї Конвенції або депонуванні своєї ратифікаційної грамоти зробити застереження стосовно будь-якого окремого положення Конвенції з огляду на те, що будь-який чинний на той час на її території закон не відповідає цьому положенню. Застереження загального характеру згідно із цією статтею не дозволяються.

2. Будь-яке застереження, зроблене згідно із цією статтею, має містити стислий виклад відповідного закону.

Стаття 58

Денонсація

1. Висока Договірна Сторона може денонсувати цю Конвенцію тільки зі спливом п'ятирічного строку від дати, коли вона стала її стороною, і через шість місяців після подання відповідного повідомлення Генеральному секретареві Ради Європи, який інформує про це інші Високі Договірні Сторони.

2. Така денонсація не звільняє заінтересовану Високу Договірну Сторону від її зобов'язань за цією Конвенцією стосовно будь-якого діяння, яке могло бути порушенням таких зобов'язань і могло бути здійснене нею до дати, від якої денонсація набирає чинності.

3. Будь-яка Висока Договірна Сторона, яка перестає бути членом Ради Європи, перестає бути і стороною цієї Конвенції на тих самих умовах.

4. Відповідно до положень попередніх пунктів, Конвенція може бути денонсована стосовно будь-якої території, на яку поширювалася її дія згідно із заявою, зробленою на підставі статті 56.

Стаття 59

Підписання і ратифікація

1. Ця Конвенція відкрита для підписання членами Ради Європи. Вона підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти передаються на зберігання Генеральному секретареві Ради Європи.

2. До цієї Конвенції може приєднатися Європейський Союз.

3. Ця Конвенція набирає чинності після депонування десяти ратифікаційних грамот.

4. Стосовно будь-якого підписанта цієї Конвенції, що ратифікуватиме її після набрання нею чинності, Конвенція набирає чинності з дня депонування його ратифікаційної грамоти.

5. Генеральний секретар Ради Європи повідомляє всіх членів Ради Європи про набрання Конвенцією чинності, про Високі Договірні Сторони, які ратифікували її, та про подальше депонування ратифікаційних грамот.

Учинено в Римі 4 листопада 1950 року англійською і французькою мовами, обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожному підписантові.

ПЕРШИЙ ПРОТОКОЛ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД*

Париж, 20 березня 1952 року

Уряди держав – членів Ради Європи, які підписали цей Протокол, сповнені рішучості вжити заходів для забезпечення колективного гарантування певних прав і свобод, інших ніж ті, які вже включено до розділу I Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаної в Римі 4 листопада 1950 року (далі – Конвенція), домовилися про таке:

Стаття 1

Захист власності

Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

Стаття 2

Право на освіту

Нікому не може бути відмовлено у праві на освіту. Держава при виконанні будь-яких функцій, узятих нею на себе в галузі освіти і навчання, поважає право батьків забезпечувати таку освіту і навчання відповідно до їхніх релігійних і світоглядних переконань.

Стаття 3

Право на вільні вибори

Високі Договірні Сторони зобов'язуються проводити вільні вибори з розумною періодичністю шляхом таємного голосування в умовах, які забезпечують вільне вираження думки

---

* Перший протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зі змінами, внесеними Протоколом №11. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535 (дата звернення : 13.04.2021)

народу у виборі законодавчого органу.

Стаття 4

Територіальне застосування

Будь-яка Висока Договірна Сторона може при підписанні або ратифікації чи будь-коли після цього надіслати Генеральному секретареві Ради Європи заяву, де зазначаються межі застосування нею положень цього Протоколу до територій, які зазначено в цій заяві і за міжнародні відносини яких вона є відповідальною.

Будь-яка Висока Договірна Сторона, яка надіслала заяву на підставі попередньої частини, може будь-коли після цього надіслати нову заяву про зміну умов будь-якої попередньої заяви чи припинення застосування положень цього Протоколу щодо будь-якої території.

Заява, зроблена згідно з цією статтею, вважається такою, що зроблена відповідно до пункту 1 статті 56 Конвенції.

Стаття 5

Зв'язок із Конвенцією

Високі Договірні Сторони розглядають положення статей 1, 2, 3 і 4 цього Протоколу як додаткові статті Конвенції, і всі положення Конвенції застосовуються відповідно.

Стаття 6

Підписання і ратифікація

Цей Протокол відкритий для підписання членами Ради Європи, які підписали Конвенцію; він має бути ратифікований одночасно з ратифікацією Конвенції або після її ратифікації. Протокол набирає чинності після депонування десяти ратифікаційних грамот. Стосовно будь-якого підписанта цього Протоколу, що ратифікуватиме його після набрання ним чинності, Протокол набирає чинності з дня депонування його ратифікаційної грамоти.

Ратифікаційні грамоти передаються на зберігання Генеральному секретареві Ради Європи, який повідомляє всіх членів Ради про тих, хто здійснив ратифікацію.

Учинено в Парижі 20 березня 1952 року англійською і французькою мовами, обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар надсилає засвідчені копії кожному підписантові.

ПРОТОКОЛ №2

ПРО НАДАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ПОВНОВАЖЕНЬ РОБИТИ КОНСУЛЬТАТИВНІ ВИСНОВКИ*

Страсбург, 6 травня 1963 року

Держави – члени Ради Європи, які підписали цей Протокол, беручи до уваги положення Конвенції про захист прав і основних свобод людини, підписаної в Римі 4 листопада 1950 року (далі – “Конвенція”), і зокрема статтю 19, яка передбачає створення, в числі інших органів, Європейського суду з прав людини (далі – “Суд”),

вважаючи за доцільне надати Суду повноваження робити консультативні висновки за певних умов,

погодилися про таке:

Стаття 1

1. Суд може на запит Комітету міністрів робити консультативні висновки з правових питань, які стосуються тлумачення Конвенції і протоколів до неї.

2. Такі висновки не поширюються на питання, які стосуються змісту та обсягу прав і свобод, визначених у розділі I Конвенції та протоколах до неї, або на будь-яке інше питання, яке

---

* Протокол № 2 про надання Європейському суду з прав людини повноважень робити консультативні висновки. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_854 (дата звернення : 13.04.2021)

Комісія, Суд або Комітет міністрів можуть розглядати внаслідок будь-якого провадження, яке може бути порушене відповідно до Конвенції.

3. Рішення Комітету міністрів про подання запиту щодо консультативного висновку Суду приймається більшістю у дві третини голосів представників, які мають право брати участь у засіданнях Комітету.

Стаття 2

Суд вирішує, чи відповідає його консультативній компетенції, визначеній в статті 1 цього Протоколу, запит Комітету міністрів щодо консультативного висновку.

Стаття 3

1. Для розгляду запитів щодо консультативного висновку Суд збирається на пленарне засідання.

2. Консультативні висновки Суду мають бути умотивовані.

3. Якщо консультативний висновок цілком або частково не виражає одностайної думки суддів, кожний суддя має право окремо викласти свою думку.

4. Консультативні висновки Суду надсилаються Комітету міністрів.

Стаття 4

Повноваження Суду згідно зі статтею 55 Конвенції поширюються на встановлення таких правил і визначення такої процедури, які Суд може вважати необхідними для цілей цього Протоколу.

Стаття 5

1. Цей Протокол відкрито для підписання державами – членами Ради Європи, які підписали Конвенцію і які можуть стати його учасниками шляхом:

а) підписання без застереження щодо ратифікації або прийняття;

б) підписання із застереженням щодо ратифікації або прийняття з подальшою ратифікацією або прийняттям.

Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Цей Протокол набирає чинності, як тільки всі держави – учасниці Конвенції стануть учасницями Протоколу відповідно до положень пункту 1 цієї статті.

3. З дня набрання цим Протоколом чинності статті 1 – 4 становлять складову частину Конвенції.

4. Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави – члени Ради про:

а) будь-яке підписання без застереження щодо ратифікації або прийняття;

б) будь-яке підписання із застереженням щодо ратифікації або прийняття;

с) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття;

д) дату набрання чинності цим Протоколом згідно з пунктом 2 цієї статті.

На посвідчення чого нижчепідписані належним чином на те уповноважені представники підписали цей Протокол.

Вчинено у Страсбурзі шостого дня травня місяця 1963 року англійською і французькою мовами, причому обидва тексти мають однакову силу, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар надсилає засвідчені копії цього Протоколу кожній державі, яка його підписала.

ПРОТОКОЛ №4
ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І
ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД, ЯКИЙ ГАРАНТУЄ ДЕЯКІ
ПРАВА І СВОБОДИ, НЕ ПЕРЕДБАЧЕНІ В КОНВЕНЦІЇ
ТА У ПЕРШОМУ ПРОТОКОЛІ ДО НЕЇ*

Страсбург, 16 вересня 1963 року

Уряди держав – членів Ради Європи, які підписали цей Протокол, сповнені рішучості вжити заходів для забезпечення колективного гарантування певних прав і свобод, інших ніж ті, які вже включено до розділу I Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаної в Римі 4 листопада 1950 року (далі – Конвенція), і в статтях 1 – 3 Першого протоколу до Конвенції, підписаного в Парижі 20 березня 1952 року, домовилися про таке:

Стаття 1

Заборона ув'язнення за борг

Нікого не може бути позбавлено свободи лише на підставі неспроможності виконати своє договірне зобов'язання.

Стаття 2

Свобода пересування

1. Кожен, хто законно перебуває на території будь-якої держави, має право вільно пересуватися і вільно вибирати місце проживання в межах цієї території.
2. Кожен є вільним залишати будь-яку країну, включно зі своєю власною.
3. На здійснення цих прав не можуть бути встановлені жодні обмеження, крім тих, що передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної чи громадської безпеки, для підтримання публічного порядку, запобігання злочину, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб.
4. Права, викладені в пункті 1, також можуть у певних місцевостях підлягати обмеженням, що встановлені згідно із законом і виправдані суспільними інтересами в демократичному суспільстві.

Стаття 3

Заборона вислання громадянина

1. Нікого не може бути вислано, шляхом застосування індивідуальних або колективних заходів, з території держави, громадянином якої він є.
2. Нікого не може бути позбавлено права в'їзду на територію держави, громадянином якої він є.

Стаття 4

Заборона колективного вислання іноземців

Колективне вислання іноземців заборонено.

Стаття 5

Територіальне застосування

1. Будь-яка Висока Договірна Сторона може при підписанні або ратифікації чи будь-коли після цього надіслати Генеральному секретареві Ради Європи заяву, де зазначаються межі застосування нею положень цього Протоколу до територій, які зазначено в цій заяві і за міжнародні відносини яких вона є відповідальною.
2. Будь-яка Висока Договірна Сторона, яка надіслала заяву на підставі попередньої

---

* Протокол № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, не передбачені в Конвенції та у Першому протоколі до неї. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_059#Text (дата звернення 13.04.2021)

частини, може будь-коли після цього надіслати нову заяву про зміну умов будь-якої попередньої заяви чи припинення застосування положень цього Протоколу щодо будь-якої території.

3. Заява, зроблена згідно з цією статтею, вважається такою, що зроблена відповідно до пункту 1 статті 56 Конвенції.

4. Територія будь-якої держави, до якої цей Протокол застосовується на підставі його ратифікації чи прийняття цією державою, і кожна територія, до якої цей Протокол застосовується на підставі заяви, зробленої такою державою згідно з цією статтею, розглядаються як окремі території для цілей посилок у статтях 2 і 3 на територію держави.

5. Будь-яка держава, яка зробила заяву відповідно до пункту 1 чи 2 цієї статті, може в будь-який інший час після цього заявити від імені однієї або кількох територій, яких стосується заява, що вона визнає компетенцію Суду приймати заяви від окремих осіб, неурядових організацій або груп осіб згідно зі статтею 34 Конвенції стосовно всіх або деяких зі статей 1 – 4 цього Протоколу.

Стаття 6

Зв'язок із Конвенцією

Високі Договірні Сторони розглядають положення статей 1 – 5 цього Протоколу як додаткові статті Конвенції, і всі положення Конвенції застосовуються відповідно.

Стаття 7

Підписання та ратифікація

1. Цей Протокол відкритий для підписання членами Ради Європи, які підписали Конвенцію; він має бути ратифікований одночасно з ратифікацією Конвенції або після її ратифікації. Протокол набирає чинності після депонування п'яти ратифікаційних грамот. Стосовно будь-якого підписанта цього Протоколу, який ратифікуватиме його після набрання ним чинності, Протокол набирає чинності з дня депонування його ратифікаційної грамоти.

2. Ратифікаційні грамоти передаються на зберігання Генеральному секретареві Ради Європи, який повідомляє всіх членів Ради про тих, хто здійснив ратифікацію.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на те уповноважені представники, підписали цей Протокол.

Учинено у Страсбурзі 16 вересня 1963 року англійською і французькою мовами, обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар надсилає засвідчені копії кожному підписантові.

ПРОТОКОЛ №6

ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД, ЯКИЙ СТОСУЄТЬСЯ СКАСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ*

Страсбург, 28 квітня 1983 року

Держави – члени Ради Європи, які підписали цей Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаної в Римі 4 листопада 1950 року (далі – Конвенція), вважаючи, що еволюційні зміни, що мали місце в кількох державах – членах Ради Європи, відображають загальну тенденцію до скасування смертної кари,

домовилися про таке:

Стаття 1

Скасування смертної кари

Смертна кара скасовується. Нікого не може бути засуджено до такого покарання або страчено.

---

* Протокол №6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_802#Text (дата зверення: 13.04.2021)

Стаття 2

Смертна кара під час війни

Держава може передбачити у своєму законодавстві смертну кару за діяння, вчинені під час війни або невідвортної загрози війни; таке покарання застосовується лише у випадках, передбачених цим законодавством і згідно з його положеннями. Держава повідомляє Генерального секретаря Ради Європи про відповідні положення цього законодавства.

Стаття 3

Заборона відступу від зобов'язань

Жодних відступів від положень цього Протоколу не допускається на підставі статті 15 Конвенції.

Стаття 4

Заборона застережень

Жодних застережень стосовно положень цього Протоколу не допускається на підставі статті 57 Конвенції.

Стаття 5

Територіальне застосування

1. Будь-яка держава при підписанні або депонуванні своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи схвалення може зазначити територію чи території, до яких застосовуватиметься цей Протокол.

2. Будь-яка держава може будь-коли після цього надіслати на ім'я Генерального секретаря Ради Європи заяву про поширення дії цього Протоколу на будь-яку іншу територію, зазначену в цій заяві. Стосовно такої території Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена на підставі двох попередніх пунктів, може бути відкликана щодо будь-якої території, зазначеної в цій заяві, у повідомленні на ім'я Генерального секретаря. Відкликання набирає чинності в перший день місяця, що настає після дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 6

Зв'язок із Конвенцією

Держави-учасниці розглядають положення статей 1 – 5 цього Протоколу як додаткові статті Конвенції, і всі положення Конвенції застосовуються відповідно.

Стаття 7

Підписання і ратифікація

Цей Протокол відкритий для підписання державами – членами Ради Європи, які підписали Конвенцію. Він ратифікується, приймається чи схвалюється. Держава – член Ради Європи не може ратифікувати, прийняти чи схвалити цей Протокол, якщо вона одночасно або раніше не ратифікувала Конвенцію. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи схвалення депонуються у Генерального секретаря Ради Європи

Стаття 8

Набрання чинності

1. Цей Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після дати, коли п'ять держав – членів Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них цього Протоколу згідно з положеннями статті 7.

2. Стосовно будь-якої держави – члена, яка висловить свою згоду на обов'язковість для неї цього Протоколу після набрання ним чинності, Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після дати депонування ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи схвалення.

Стаття 9 **Функції депозитарію**

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави – члени Ради:

- a) про будь-яке підписання;
  - b) про депонування будь-якої ратифікаційної грамоти чи будь-якого документа про прийняття або схвалення;
  - c) про будь-яку дату набрання чинності цим Протоколом згідно зі статтями 5 і 8;
  - d) про будь-яку іншу дію, повідомлення чи сповіщення, яке стосується цього Протоколу.
- На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на те уповноважені представники, підписали цей Протокол.

Учинено у Страсбурзі 28 квітня 1983 року англійською і французькою мовами, обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсил

ПРОТОКОЛ №7 **ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ** **І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД***

Страсбург, 22 листопада 1984 року

Держави – члени Ради Європи, які підписали цей Протокол, сповнені рішучості вжити нових заходів для забезпечення колективного гарантування певних прав і свобод за допомогою Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаної в Римі 4 листопада 1950 року (далі – Конвенція), домовилися про таке:

Стаття 1

Процедурні гарантії, що стосуються вислання іноземців

1. Іноземець, який законно проживає на території держави, не може бути висланий за її межі інакше ніж на виконання рішення, прийнятого відповідно до закону, і повинен мати можливість:

- a) наведення доводів проти свого вислання;
- b) перегляду своєї справи; і
- c) представлення з цією метою перед компетентним органом або перед особою чи особами, призначеними цим органом.

2. Іноземець може бути висланий ще до того, як він здійснив свої права, передбачені в підпунктах “а”, “b” та “с” пункту 1 цієї статті, коли таке вислання є необхідним в інтересах публічного порядку або ґрунтується на міркуваннях національної безпеки.

Стаття 2

Право на оскарження в кримінальних справах

1. Кожен, кого суд визнав винним у вчиненні кримінального правопорушення, має право на перегляд судом вищої інстанції факту визнання його винним або винесеного йому вироку. Здійснення цього права, включаючи підстави, на яких воно може бути здійснене, регулюється законом.

2. Із цього права можуть поширюватися винятки для передбачених законом незначних правопорушень або коли відповідну особу судив у першій інстанції найвищий суд, або коли її було визнано винною і засуджено після оскарження виправдувального вироку.

---

* Протокол №7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_804#Text (дата звернення : 13.04.2021)

Стаття 3

Відшкодування в разі судової помилки

Якщо остаточним рішенням особу було засуджено за вчинення кримінального правопорушення і якщо на підставі нового чи нововиявленого факту, який беззаперечно доводить наявність судової помилки, винесений їй вирок було потім скасовано або її було помилувано, то ця особа, яка зазнала покарання в результаті такого засудження, одержує відшкодування згідно із законом або практикою відповідної держави, якщо тільки не буде доведено, що зазначений невідомий факт не було свого часу виявлено повністю або частково з вини цієї особи.

Стаття 4

Право не бути притягненим до суду або покараним двічі

1. Нікого не може бути вдруге притягнуто до суду або покарано в порядку кримінального провадження під юрисдикцією однієї і тієї самої держави за правопорушення, за яке його вже було остаточно виправдано або засуджено відповідно до закону та кримінальної процедури цієї держави.

2. Положення попереднього пункту не перешкоджають відновленню провадження у справі згідно із законом та кримінальною процедурою відповідної держави за наявності нових або нововиявлених фактів чи в разі виявлення суттєвих недоліків у попередньому судовому розгляді, які могли вплинути на результати розгляду справи.

3. Жодних відступів від положень цієї статті не допускається на підставі статті 15 Конвенції.

Стаття 5

Рівноправність кожного з подружжя

Кожен з подружжя у відносинах між собою і в їхніх відносинах зі своїми дітьми користується рівними правами та обов'язками цивільного характеру, що виникають зі вступу у шлюб, перебування в шлюбі та у випадку його розірвання. Ця стаття не перешкоджає державам вживати таких заходів, що є необхідними в інтересах дітей.

Стаття 6

Територіальне застосування

1. Будь-яка держава при підписанні або депонуванні своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи схвалення може зазначити територію чи території, на які поширюватиметься дія цього Протоколу, і встановити межі застосування нею його положень до такої території чи територій.

2. Будь-яка держава може будь-коли після цього надіслати на ім'я Генерального секретаря Ради Європи заяву про поширення дії цього Протоколу на будь-яку іншу територію, зазначену в цій заяві. Стосовно такої території Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає зі спливом двомісячного строку від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена на підставі двох попередніх пунктів, може бути відкликана або змінена щодо будь-якої території, зазначеної в цій заяві, у повідомленні на ім'я Генерального секретаря. Відкликання або зміна набирає чинності в перший день місяця, що настає зі спливом двомісячного строку від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

4. Заява, зроблена згідно з цією статтею, розглядається як така, що зроблена відповідно до пункту 1 статті 56 Конвенції.

5. Територія будь-якої держави, до якої цей Протокол застосовується на підставі його ратифікації, прийняття або схвалення цією державою, і кожна територія, до якої цей Протокол застосовується на підставі заяви, зробленої такою державою згідно з цією статтею, можуть розглядатися як окремі території для цілей посилення в статті 1 на територію держави.

6. Будь-яка держава, яка зробила заяву відповідно до пункту 1 чи 2 цієї статті, може в будь-коли після цього заявити від імені однієї або кількох територій, яких стосується заява, що

вона визнає компетенцію Суду приймати заяви від окремих осіб, неурядових організацій або груп осіб згідно зі статтею 34 Конвенції стосовно статей 1 – 5 цього Протоколу.

Стаття 7

Зв'язок із Конвенцією

Держави-учасниці розглядають положення статей 1 – 6 цього Протоколу як додаткові статті Конвенції, і всі положення Конвенції застосовуються відповідно.

Стаття 8

Підписання і ратифікація

Цей Протокол відкритий для підписання державами – членами Ради Європи, які підписали Конвенцію. Він ратифікується, приймається чи схвалюється. Держава – член Ради Європи не може ратифікувати, прийняти чи схвалити цей Протокол, якщо вона раніше або одночасно не ратифікувала Конвенцію. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи схвалення депонуються у Генерального секретаря Ради Європи.

Стаття 9

Набрання чинності

1. Цей Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після дати, коли п'ять держав – членів Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них цього Протоколу згідно з положеннями статті 8.

2. Для будь-якої держави-члена, яка висловить свою згоду на обов'язковість для неї цього Протоколу після набрання ним чинності, Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після дати депонування ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи схвалення.

Стаття 10

Функції депозитарію

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави – члени Ради:

- a) про будь-яке підписання;
- b) про депонування будь-якої ратифікаційної грамоти чи будь-якого документа про прийняття або схвалення;
- c) про будь-яку дату набрання чинності цим Протоколом згідно зі статтями 6 і 9;
- d) про будь-яку іншу дію, повідомлення чи сповіщення, яке стосується цього Протоколу.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на те уповноважені представники, підписали цей Протокол.

Учинено у Страсбурзі 22 листопада 1984 року англійською і французькою мовами, обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії кожній державі – членові Ради Європи.

ПРОТОКОЛ №9 ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ І ОСНОВНИХ СВОБОД ЛЮДИНИ*

Рим, 6 листопада 1990 року

Держави-члени Ради Європи, які підписали цей Протокол до Конвенції про захист прав і основних свобод людини, підписаної в Римі 4 листопада 1950 року (далі “Конвенція”), сповнені рішучості удосконалювати процедуру, передбачену Конвенцією, дійшли згоди про таке:

---

* Протокол №9 до Конвенції про захист прав і основних свобод людини. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_170 (дата звернення: 02.03.2020)

Стаття 1

Для тих учасників Конвенції, які беруть на себе зобов'язання за цим Протоколом, в Конвенцію вносяться поправки, викладені в статтях 2-5.

Стаття 2

У пункті 2 статті 31 Конвенції мовиться:

“2. Доповідь надсилається Комітетові міністрів. Вона також надсилається заінтересованим державам і, якщо стосується заяви, поданої на підставі статті 25, – заявникові. Заінтересовані держави і заявник не мають права оприлюднити її”.

Стаття 3

У статті 44 Конвенції мовиться:

“Право передавати справу до Суду належить лише Високим Договірним Сторонам, Комісії та особам, неурядовим організаціям або групам осіб, які подали заяву на підставі статті 25”.

Стаття 4

У статті 45 Конвенції мовиться:

“Юрисдикція Суду поширюється на всі справи, які стосуються тлумачення і застосування цієї Конвенції і які передаються йому на розгляд відповідно до статті 48”.

Стаття 5

У статті 48 Конвенції мовиться:

“1. За умови, якщо заінтересована Висока Договірна Сторона, коли вона одна, або заінтересовані Високі Договірні Сторони, коли їх більше однієї, визнають обов'язковою юрисдикцію Суду, або, у разі невизнання юрисдикції Суду, за згодою заінтересованої Високої Договірної Сторони, коли вона одна, або заінтересованих Високих Договірних Сторін, коли їх більше однієї, справу на розгляд Суду можуть передати:

- a) Комісія;
- b) Висока Договірна Сторона, громадянин якої згодом є жертвою порушення прав;
- c) Висока Договірна Сторона, яка передала справу до Комісії;
- d) Висока Договірна Сторона, на яку подано скаргу;
- e) особа, неурядова організація або група осіб, які подали заяву до Комісії.

2. Якщо справу передано на розгляд Суду виключно на підставі пункту 1.е, вона спочатку розглядається журі у складі трьох членів Суду. Членом журі ex-officio засідає суддя, обраний за поданням тієї Високої Договірної Сторони, на яку подано скаргу, або, за його відсутності, особа, яка визначається на вибір такої Сторони і засідає як суддя. Коли скарга подається на більше ніж одну Високу Договірну Сторону, кількісний склад журі відповідно збільшується.

На випадок, коли подана до розгляду справа не порушує серйозного питання щодо тлумачення або застосування Конвенції і коли за будь-якою іншою обставиною її розгляд Судом буде невиправданий, журі може одностайним голосуванням ухвалити рішення про недоцільність її розгляду Судом. У цьому разі Комітет міністрів згідно з положеннями статті 32 вирішує, чи мало місце порушення Конвенції”.

Стаття 6

1. Цей Протокол відкрито для підписання державами-членами Ради Європи, які підписали Конвенцію і які можуть висловити свою згоду шляхом:

- a) підписання без застереження щодо ратифікації, прийняття або схвалення; чи
- b) підписання, яке підлягає ратифікації, прийняттю або схваленню, – з подальшою ратифікацією, прийняттям або схваленням.

2. Документи про ратифікацію, прийняття або схвалення здаються на зберігання Генеральному секретареві Ради Європи.

Стаття 7

1. Цей Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після спливу тримісячного строку з дати, коли десять держав-членів Ради Європи висловили свою згоду взяти на себе зобов'язання за цим Протоколом згідно з положеннями статті 6.

2. Для будь-якої держави-члена, яка надалі висловить свою згоду взяти на себе зобов'язання за цим Протоколом, Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після спливу тримісячного строку з дати підписання або здачі на зберігання документа про ратифікацію, прийняття або схвалення.

Стаття 8

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє всі держави-члени Ради Європи про:

- a) будь-яке підписання;
- b) здачу на зберігання будь-якого документа про ратифікацію, прийняття або схвалення;
- c) будь-яку дату набрання чинності цим Протоколом згідно зі статтею 7;
- d) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або будь-яку заяву, які стосуються цього

Протоколу.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче належним чином на те уповноважені представники, підписали цей Протокол.

Вчинено в Римі шостого дня листопада місяця 1990 року англійською та французькою мовами, причому, обидва тексти є цілком автентичні, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цього Протоколу кожній державі-члену Ради Європи.

ПРОТОКОЛ №10

ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ І ОСНОВНИХ СВОБОД ЛЮДИНИ*

Страсбург, 25 березня 1992 року

Держави-члени Ради Європи, які підписали цей Протокол до Конвенції про захист прав і основних свобод людини, підписаної в Римі 4 листопада 1950 року (далі "Конвенція"),

вважаючи за доцільне внести поправку до статті 32 Конвенції з метою зменшення більшості у дві третини голосів, передбаченої в цій статті,

дійшли згоди про таке

Стаття 1

У пункті 1 статті 32 Конвенції слова "у дві третини" вилучаються.

Стаття 2

1. Цей Протокол відкрито для підписання державами-членами Ради Європи, які підписали Конвенцію і які можуть висловити свою згоду шляхом:

- a) підписання без застереження щодо ратифікації, прийняття або схвалення; чи
- b) підписання, яке підлягає ратифікації, прийняттю або схваленню, з подальшою ратифікацією, прийняттям або схваленням.

2. Документи про ратифікацію, прийняття або схвалення здаються на зберігання Генеральному секретареві Ради Європи.

Стаття 3

Цей Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після спливу тримісячного строку з дати, коли всі учасники Конвенції висловили свою згоду взяти на себе зобов'язання за цим Протоколом згідно з положеннями статті 2.

---

* Протокол №10 до Конвенції про захист прав і основних свобод людини. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_171 (дата звернення : 02.03.2020)

Стаття 4

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави-члени Ради Європи про:

- a) будь-яке підписання;
- b) здачу на зберігання будь-якого документа про ратифікацію, прийняття або схвалення;
- c) дату набрання чинності цим Протоколом згідно зі статтею 3;
- d) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або сповіщення, які стосуються цього

Протоколу.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче належним чином на те уповноважені представники, підписали цей Протокол.

Вчинено в Страсбурзі двадцять п'ятого дня березня місяця 1992 року англійською та французькою мовами, причому, обидва тексти є цілком автентичні, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цього Протоколу кожній державі-членові Ради Європи.

ПРОТОКОЛ №11, ЯКИЙ ПЕРЕДБАЧАЄ ПЕРЕБУДОВУ КОНТРОЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ, СТВОРЕНОГО КОНВЕНЦІЄЮ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ І ОСНОВНИХ СВОБОД ЛЮДИНИ*

Страсбург, 11 травня 1994 року

Держави – члени Ради Європи, які підписали цей Протокол до Конвенції про захист прав і основних свобод людини, підписаної в Римі 4 листопада 1950 року (далі – “Конвенція”),

враховуючи нагальну необхідність перебудови контрольного механізму, створеного Конвенцією для забезпечення та підвищення ефективності захисту прав і основних свобод людини, головним чином у зв'язку із збільшенням кількості заяв та членів Європи,

вважаючи за доцільне з цією метою внести поправки у деякі положення Конвенції для того, щоб, зокрема, замінити існуючі Європейську комісію та Європейський суд з прав людини новим постійним Судом,

враховуючи резолюцію №1, ухвалену Європейською конференцією з прав людини на рівні міністрів, що відбулася у Відні 19 та 20 березня 1985 року,

враховуючи рекомендацію 1194 (1992), прийняту Парламентською асамблеєю Ради Європи 6 жовтня 1992 року,

враховуючи рішення про перебудову контрольного механізму Конвенції, ухвалені главами держав та урядів держав – членів Ради Європи у Віденській декларації 9 жовтня 1993 року,

погодилися про таке:

Стаття 1

Існуючий текст розділів II – IV Конвенції (статті 19 – 56) і Протокол №2, який надає Європейському суду з прав людини повноваження робити консультативні висновки, замінюються нижченаведеним розділом II Конвенції (статті 19 – 51):

---

* Протокол №11, який передбачає перебудову контрольного механізму, створеного Конвенцією про захист прав і основних свобод людини. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_536 (дата звернення : 02.03.2020)

“Розділ II Європейський суд з прав людини

Стаття 19 Створення Суду

Для забезпечення виконання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї створюється Європейський суд з прав людини (далі – “Суд”), який функціонує на постійній основі.

Стаття 20 Склад суддів

Суд складається з такого числа суддів, яке відповідає кількості Високих Договірних Сторін.

Стаття 21 Критерії добору суддів

1. Судді повинні мати високі моральні якості та кваліфікацію, необхідну для призначення на високу судову посаду, або бути юристами з визнаним авторитетом.
2. Судді засідають в Суді у своїй особистій якості.
3. Впродовж строку їхніх повноважень судді не можуть займатися ніякою діяльністю, несумісною з їх незалежністю, неупередженістю або вимогами, що пред'являються до штатних посадових осіб; усі питання, які виникають у зв'язку із застосуванням цього пункту, вирішуються Судом.

Стаття 22 Вибори суддів

1. Судді обираються Парламентською асамблеєю від кожної Високої Договірної Сторони більшістю поданих голосів із трьох кандидатів, висунутих Високою Договірною Стороною.
2. Така ж процедура застосовується під час довиборів до Суду у випадку приєднання нових Високих Договірних Сторін, а також при заповненні вакансій, що виникли.

Стаття 23 Строк повноважень

1. Судді обираються строком на шість років. Вони можуть бути переобраними. Однак строк повноважень половини суддів, обраних на перших виборах, закінчується через три роки.
2. Судді, повноваження яких мають закінчитися в кінці першого трирічного періоду, визначаються Генеральним секретарем Ради Європи за жеребом одразу ж після їх обрання.
3. З метою забезпечення, по можливості, поновлення кожні три роки повноважень половини суддів, Парламентська асамблея може до початку будь-яких наступних виборів вирішити, що тривалість строку або строків повноважень одного або декількох суддів, які мають бути обраними, становитиме період, інший ніж шість років, але не більше дев'яти і не менше трьох років.
4. У випадках, коли йдеться про більше ніж один строк повноважень і коли Парламентська асамблея застосовує попередній пункт, розподіл строків повноважень здійснюється Генеральним секретарем Ради Європи за жеребом одразу ж після виборів.
5. Суддя, обраний для заміщення судді, строк повноважень якого не минув, займає посаду протягом решти частини строку повноважень свого попередника.
6. Строк повноважень суддів закінчується, якщо вони досягають 70-річного віку.
7. Судді займають свою посаду до їх заміщення. Після заміщення вони продовжують, однак, займатися тими справами, які вже знаходяться у них на розгляді.

Стаття 24

Звільнення

Жоден суддя не може бути звільнений з посади, якщо рішення про його невідповідність встановленим вимогам не буде ухвалене іншими суддями більшістю у дві третини голосів.

Стаття 25

Канцелярія та судові секретарі

Суд має канцелярію, функції і організація якої визначаються у правилах процедури Суду. Суду у його діяльності надають допомогу судові секретарі.

Стаття 26

Пленарні засідання Суду

На пленарних засіданнях Суду:

- a) обирається його Голова та один або два заступники Голови строком на три роки; вони можуть бути переобраними;
- b) створюються палати на визначений строк;
- c) обираються голови палат Суду; вони можуть бути переобраними;
- d) приймаються правила процедури Суду; та
- e) обираються Секретар Суду та один або декілька заступників Секретаря.

Стаття 27

Комітети, палати та Велика палата

1. Суд розглядає подані йому справи в комітетах із трьох суддів, палатах із семи суддів та Великій палаті із сімнадцяти суддів. Палати Суду створюють комітети на визначений строк.

2. Як член палати та Великої палати ex officio засідає суддя, обраний від зацікавленої держави-учасниці або, у його відсутність чи у разі його неспроможності взяти участь у засіданні, особа, яка визначається за вибором такої держави і засідає як суддя.

3. До складу Великої палати входять також Голова Суду, заступники Голови, голови палат та інші судді, які визначаються відповідно до правил процедури Суду. Якщо справа передається на розгляд Великої палати згідно зі статтею 43, у Великій палаті не може засідати жоден суддя з палати, яка ухвалила судове рішення, за винятком голови палати та судді, який засідав від зацікавленої держави-учасниці.

Стаття 28

Заяви комітетів про неприйнятність

Комітет може, одноставним голосуванням, визнати непринятною або вилучити із свого реєстру справ індивідуальну заяву, подану згідно зі статтею 34, якщо таке рішення може бути ухвалене без подальшого розгляду. Рішення Комітету є остаточним.

Стаття 29

Рішення палат про прийнятність та суть заяв

1. Якщо згідно зі статтею 28 ніякого рішення не ухвалюється, палата вирішує про прийнятність та суть індивідуальних заяв, поданих згідно зі статтею 34.

2. Палата приймає рішення про прийнятність та суть державних заяв, поданих згідно зі статтею 33.

3. Рішення про прийнятність ухвалюється окремо, якщо Суд, у виняткових випадках, не прийме іншого рішення.

Стаття 30

Передача юрисдикції Великій палаті

Якщо справа, яку розглядає палата, порушує серйозне питання щодо тлумачення

Конвенції чи протоколів до неї або якщо вирішення питання, яке вона розглядає, може призвести до результату, несумісного з рішенням, ухваленим Судом раніше, палата може у будь-який час до прийняття свого рішення передати свою юрисдикцію Великій палаті, якщо жодна із сторін у справі не заперечує проти цього.

Стаття 31

Повноваження Великої палати

Велика палата:

а) приймає рішення щодо заяв, поданих згідно зі статтею 33 або статтею 34, якщо палата передала свою юрисдикцію згідно зі статтею 30 або якщо справа була передана їй на розгляд згідно зі статтею 43; та

б) розглядає запити про надання консультативних висновків, подані згідно зі статтею 47.

Стаття 32

Юрисдикція Суду

1. Юрисдикція Суду поширюється на всі питання, які стосуються тлумачення та застосування Конвенції і протоколів до неї і які передаються йому на розгляд відповідно до статей 33, 34 і 47.

2. У випадку виникнення спору щодо юрисдикції Суду спір вирішується Судом.

Стаття 33

Міждержавні справи

Будь-яка Висока Договірна Сторона може передати на розгляд Суду будь-яке, на її думку, порушення положень Конвенції та протоколів до неї іншою Високою Договірною Стороною.

Стаття 34

Індивідуальні заяви

Суд може приймати від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб заяви про порушення однією з Високих Договірних Сторін її прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати ніяким чином ефективному здійсненню цього права.

Стаття 35

Критерії прийнятності

1. Суд може прийняти справу до розгляду тільки після того, як були використані всі національні засоби захисту, відповідно до загальновизнаних норм міжнародного права і впродовж шести місяців від дати прийняття остаточного рішення.

2. Суд не розглядає індивідуальні заяви, подані згідно зі статтею 34, якщо вони:

а) анонімні; або

б) за своєю суттю порушують питання, що вже було розглянуте Судом або вже розглядалось шляхом іншої процедури міжнародного розслідування чи врегулювання, і якщо вони не містять ніякої нової відповідної інформації.

3. Суд визнає непринятною будь-яку індивідуальну заяву, подану згідно зі статтею 34, якщо ця заява, на його думку, несумісна з положеннями Конвенції або протоколів до неї, явно необгрунтована або є зловживанням правом на оскарження.

4. Суд відхиляє будь-яку заяву, якщо він вважає її непринятною згідно з цією статтею. Він може ухвалити таке рішення на будь-якій стадії судового розгляду.

Стаття 36

Участь третьої сторони

1. У всіх справах, які розглядаються палатою або Великою палатою, Висока Договірна Сторона, громадянин якої є заявником, має право викладати свої міркування у письмовій формі і брати участь у слуханнях.

2. Голова Суду може, в інтересах належного відправлення правосуддя, запропонувати

будь-якій Високій Договірній Стороні, яка не є стороною у судовому розгляді, або будь-якій відповідній особі, яка не є заявником, викласти свої міркування у письмовій формі або взяти участь у слуханнях.

Стаття 37

Вилучення заяв із реєстру справ

1. Суд може на будь-якій стадії судового розгляду вилучити заяву із свого реєстру справ, якщо обставини дозволяють зробити висновок, що:

a) заявник не має наміру продовжувати підтримувати свою заяву; або

b) спір уже вирішено; або

c) на будь-якій іншій підставі, встановленій Судом, подальший розгляд заяви не є виправданим.

Однак Суд продовжує розгляд заяви, якщо цього вимагає дотримання прав людини, визначених у Конвенції та протоколах до неї.

2. Суд може знову внести заяву у свій реєстр справ, якщо, на його думку, обставини це виправдовують.

Стаття 38

Розгляд справ та процедура дружнього врегулювання

1. Якщо Суд визнає заяву прийнятною:

a) він проводить разом із представниками сторін розгляд справи і, у разі необхідності, розслідування, для ефективного здійснення якого зацікавлені держави створюють всі необхідні умови;

b) він надає свої послуги зацікавленим сторонам з метою забезпечення дружнього врегулювання спору на основі поважання прав людини, визначених в Конвенції та протоколах до неї.

2. Судовий розгляд, який здійснюється згідно з пунктом 1b, є конфіденційним.

Стаття 39

Дружнє врегулювання

У разі досягнення дружнього врегулювання Суд вилучає справу із свого реєстру, прийнявши відповідне рішення, в якому міститься стислий виклад фактів і досягнутого між сторонами рішення.

Стаття 40

Слухання у відкритому засіданні та доступ до документів

1. Слухання проводяться у відкритому засіданні, якщо Суд у виняткових випадках не ухвалить іншого рішення.

2. Документи, які подаються Секретарю, мають бути доступними для публіки, якщо Голова Суду не ухвалить іншого рішення.

Стаття 41

Справедлива сатисфакція

Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє законодавство відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткову сатисфакцію, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію.

Стаття 42

Рішення палат

Рішення палат стають остаточними відповідно до пункту 2 статті 44.

Стаття 43

Передача справ на розгляд Великої палати

1. Впродовж трьох місяців від дати ухвалення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з проханням про передачу справи на розгляд Великої

палати.

2. Колегія із п'яти суддів Великої палати задовольняє таке прохання, якщо справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення.

3. Якщо колегія задовольняє прохання, Велика палата вирішує справу шляхом ухвалення судового рішення.

Стаття 44

Остаточні судові рішення

1. Рішення Великої палати є остаточним.

2. Рішення палати стає остаточним:

а) якщо сторони заявляють про те, що вони не вимагатимуть передачі справи на розгляд Великої палати; або

б) через три місяці віддати постановлення рішення, якщо прохання про передачу справи на розгляд Великої палати не було заявлене; або

с) якщо колегія Великої палати відхиляє прохання про передачу справи на розгляд Великої палати згідно зі статтею 43.

Стаття 45

Мотивування рішень

1. Судові рішення та рішення про прийнятність або неприйнятність заяв мають бути мотивованими.

2. Якщо судове рішення цілком або частково не виражає одностайної думки суддів, кожний суддя має право окремо викласти свою думку.

Стаття 46

Обов'язкова сила судових рішень та їх виконання

1. Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточне рішення Суду у будь-якій справі, в якій вони є сторонами.

2. Остаточне рішення Суду надсилається Комітету міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням.

Стаття 47

Консультативні висновки

1. Суд може, на запит Комітету міністрів, робити консультативні висновки з правових питань, які стосуються тлумачення Конвенції та протоколів до неї.

2. Такі висновки не поширюються на питання, які стосуються змісту чи обсягу прав і свобод, визначених у розділі I Конвенції та протоколах до неї, або на будь-яке інше питання, яке Суд чи Комітет міністрів можуть розглядати внаслідок будь-якого провадження, що може бути порушене відповідно до Конвенції.

3. Рішення Комітету міністрів про подання запиту щодо консультативного висновку Суду ухвалюється більшістю голосів представників, які мають право засідати в Комітеті.

Стаття 48

Консультативна юрисдикція Суду

Суд вирішує, чи відповідає його консультативній компетенції, визначеній у статті 47, запит Комітету міністрів про надання консультативного висновку.

Стаття 49

Мотивування консультативних висновків

1. Консультативні висновки Суду мають бути мотивованими.

2. Якщо консультативний висновок цілком або частково не виражає одностайної думки суддів, кожний суддя має право окремо викласти свою думку.

3. Консультативні висновки Суду надсилаються Комітету міністрів.

Стаття 50

Витрати Суду

Витрати Суду оплачуються Радою Європи.

Стаття 51

Привілеї та імунітети суддів

Судді під час виконання своїх обов'язків користуються привілеями та імунітетами, передбаченими у статті 40 Статуту Ради Європи і в угодах, укладених згідно з цією статтею Статуту”.

Стаття 2

1. Розділ V Конвенції стає розділом III Конвенції; стаття 57 Конвенції стає статтею 52 Конвенції; статті 58 та 59 Конвенції вилучаються, а статті 60 – 66 Конвенції стають відповідно статтями 53 – 59 Конвенції.

2. Розділ I Конвенції озаглавлюється “Права і свободи”, а новий розділ III Конвенції – “Інші положення”. Статтям 1 – 18 і новим статтям 52 – 59 Конвенції даються заголовки, зазначені у Додатку до цього Протоколу.

3. У пункті 1 нової статті 56 після слова “поширюється” додаються слова “з урахуванням пункту 4 цієї статті”; у пункті 4 слова “Комісії приймають скарги” та “згідно зі статтею 25 цієї Конвенції” замінюються відповідно словами “Суду приймати скарги” та “згідно зі статтею 34 Конвенції”. У пункті 4 нової статті 58 слова “статті 63” замінюються словами “статті 56”.

4. У Перший протокол до Конвенції відносяться такі поправки:

- a) статтям даються заголовки, зазначені у Додатку до цього Протоколу; і
- b) в останньому реченні статті 4 слова “статті 63” замінюються словами “статті 56”.

5. У Протокол №4 вносяться такі поправки:

- a) статтям даються заголовки, зазначені у Додатку до цього Протоколу;
- b) у пункті 3 статті 5 слова “статті 63” замінюються словами “статті 56”; додається новий пункт 5, який гласить:

“Будь-яка держава, яка зробила заяву відповідно до пункту 1 чи 2 цієї статті, може в будь-який інший час після цього заявити від імені однієї або декількох територій, яких стосується заява, що вона визнає компетенцію Суду приймати скарги від окремих осіб, неурядових організацій або груп згідно зі статтею 34 Конвенції стосовно всіх або деяких із статей 1 – 4 цього Протоколу”; і

- c) пункт 2 статті 6 вилучається.

6. У Протокол №6 вносяться такі поправки:

- a) статтям даються заголовки, зазначені у Додатку до цього Протоколу; і
- b) у статті 4 слова “на підставі статті 64” замінюються словами “на підставі статті 57”.

7. У Протокол №7 вносяться такі поправки:

- a) статтям даються заголовки, зазначені у Додатку до цього Протоколу;
- b) у пункті 4 статті 6 слова “статті 63” замінюються словами “статті 56”; додається новий пункт 6, який гласить:

“Будь-яка держава, яка зробила заяву відповідно до пункту 1 чи 2 цієї статті, може в будь-який інший час після цього заявити від імені однієї або декількох територій, яких стосується заява, що вона визнає компетенцію Суду приймати скарги від окремих осіб, неурядових організацій або груп осіб згідно зі статтею 34 Конвенції стосовно статей 1 – 5 цього Протоколу”; і

- c) пункт 2 статті 7 вилучається.

8. Протокол № 9 скасовується.

Стаття 3

Цей Протокол відкрито для підписання державами – членами Ради Європи, які підписали

Конвенцію і які можуть висловити свою згоду про обов'язковість для них цього Протоколу шляхом:

- а) підписання без застереження щодо ратифікації, прийняття чи затвердження; або
- б) підписання, яке підлягає ратифікації, прийняттю чи затвердженню, з подальшою ратифікацією, прийняттям чи затвердженням.

2. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 4

Цей Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення дванадцятимісячного періоду від дати, на яку всі держави – учасниці Конвенції висловлять свою згоду про обов'язковість для них цього Протоколу згідно з положеннями статті 3. Вибори нових суддів можуть проводитися і будь-які подальші необхідні кроки можуть здійснюватися з метою створення нового Суду, відповідно до положень цього Протоколу, від дати, на яку всі держави – учасниці Конвенції висловлять свою згоду про обов'язковість для них цього Протоколу.

Стаття 5

1. Без шкоди для положень наведених нижче пунктів 3 і 4 строк повноважень суддів, членів Комісії, Секретаря Суду та заступника Секретаря Суду закінчується з набранням чинності цим Протоколом.

2. Заяви, які знаходяться на розгляді Комісії і які ще не будуть визнані прийнятими на дату набрання чинності цим Протоколом, розглядаються Судом відповідно до положень цього Протоколу.

3. Заяви, які будуть визнані прийнятими на дату набрання чинності цим Протоколом, продовжують розглядатися членами Комісії впродовж одного року після набрання чинності цим Протоколом. Будь-які заяви, розгляд яких не буде закінчений впродовж зазначеного строку, передаються в Суд, який розглядає їх як прийнятні справи відповідно до положень цього Протоколу.

4. Стосовно заяв, у зв'язку з якими Комісія, після набрання чинності цим Протоколом, склала доповідь відповідно до колишньої статті 31 Конвенції, доповідь перепроводжується сторонам, які публікувати її не можуть. Згідно з положеннями, діючими до набрання чинності цим Протоколом, справа може бути передана на розгляд Суду. Колегія Великої палати визначає, хто має вирішувати справу: одна з палат чи Велика палата. Якщо справа вирішується однією з палат, рішення цієї палати є остаточним. справи, що не були передані в Суд розглядаються Комітетом міністрів, який діє відповідно до положень колишньої статті 32 Конвенції.

5. справи, розгляд яких Суд не закінчив на дату набрання чинності цим Протоколом, передаються у Велику палату Суду, яка розглядає їх відповідно до положень цього Протоколу.

6. справи, які на дату набрання чинності цим Протоколом не будуть вирішені Комітетом міністрів згідно з колишньою статтею 32 Конвенції, вирішуються Комітетом міністрів відповідно до тієї статті.

Стаття 6

Якщо Висока Договірна Сторона зробила заяву про визнання компетенції Комісії або юрисдикції Суду згідно з колишньою статтею 25 чи 46 Конвенції стосовно справ, які виникли у зв'язку з фактами або ґрунтуються на фактах, що мали місце після будь-якої такої заяви, це обмеження застосовується до юрисдикції Суду, визначеної цим Протоколом.

Стаття 7

Генеральний секретар Ради Європи сповіщає держави-члени Ради про:

- а) будь-яке підписання;
- б) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття чи затвердження;

с) будь-яку дату набрання чинності цим Протоколом або будь-якими його положеннями відповідно до статті 4; і

д) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або сповіщення, які стосуються цього Протоколу.

На посвідчення чого нижчепідписані належним чином на те уповноважені представники підписали цей Протокол.

Вчинено у Страсбурзі 11 травня місяця 1994 року англійською і французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цього Протоколу кожній державі-члену Ради Європи.

**ПРОТОКОЛ №12
ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І
ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД (ETS № 177)***

Рим, 4 листопада 2000 року

Держави – члени Ради Європи, які підписали цей Протокол, беручи до уваги основоположний принцип, відповідно до якого всі особи є рівними перед законом і мають право на рівний захист за законом;

будучи сповненими рішучості вжити подальших заходів для сприяння рівності всіх осіб шляхом колективного застосування загальної заборони дискримінації за допомогою Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаної в Римі 4 листопада 1950 року (далі – Конвенція);

знову підтверджуючи, що принцип недискримінації не стоїть на заваді Державам-учасникам уживати заходів для сприяння повній та реальній рівності, якщо ці заходи є об'єктивно й обґрунтовано виправданими,

домовилися про таке:

Стаття 1

Загальна заборона дискримінації

1. Здійснення будь-якого передбаченого законом права забезпечується без дискримінації за будь-якою ознакою, наприклад за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національної меншини, майнового стану, народження або за іншою ознакою.

2. Ніхто не може бути дискримінований будь-яким органом державної влади за будь-якою ознакою, наприклад за тими, які зазначено в пункті 1.

Стаття 2

Територіальне застосування

1. Будь-яка держава під час підписання або депонування своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи схвалення може точно визначити територію чи території, до яких застосовується цей Протокол.

2. Будь-яка держава будь-коли в подальшому за допомогою заяви, адресованої Генеральному секретарю Ради Європи, може поширити застосування цього Протоколу на будь-яку іншу територію, точно визначену в цій заяві. Стосовно такої території Протокол набуває чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного строку від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена на підставі двох попередніх пунктів, може бути відкликана або

---

* Протокол №12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ETS № 177). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_537 (дата звернення: 02.02.2020)

зміненна стосовно будь-якої території, точно визначеної в цій заяві, за допомогою повідомлення, адресованого Генеральному секретарю Ради Європи. Відкликання або зміна набувають чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного строку від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

4. Заява, зроблена згідно із цією статтею, вважається такою, що зроблена відповідно до пункту 1 статті 56 Конвенції.

5. Будь-яка держава, яка зробила заяву відповідно до пункту 1 чи 2 цієї статті, може будь-коли в подальшому заявити від імені однієї чи більш ніж однієї території, якої стосується заява, що вона визнає компетенцію Суду приймати заяви від окремих осіб, неурядових організацій або груп осіб згідно зі статтею 34 Конвенції стосовно статті 1 цього Протоколу.

Стаття 3

Зв'язок з Конвенцією

У відносинах між Держави-учасницями положення статей 1 та 2 цього Протоколу вважаються додатковими статтями Конвенції й усі положення Конвенції застосовуються відповідно.

Стаття 4

Підписання та ратифікація

Цей Протокол відкритий для підписання державами – членами Ради Європи, які підписали Конвенцію. Він підлягає ратифікації, прийняттю чи схваленню. Держава – член Ради Європи не може ратифікувати, прийняти чи схвалити цього Протоколу, якщо вона раніше або одночасно не ратифікувала Конвенції. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи схвалення здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 5

Набуття чинності

1. Цей Протокол набуває чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного строку від дати, коли десять держав – членів Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них цього Протоколу згідно з положеннями статті 4.

2. Стосовно будь-якої держави-члена, яка в подальшому висловлює свою згоду на обов'язковість для неї цього Протоколу, Протокол набуває чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного строку від дати здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи схвалення.

Стаття 6

Функції депозитарію

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє всім державам – членам Ради Європи:

- a) про будь-яке підписання;
- b) про здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти чи будь-якого документа про прийняття чи схвалення;
- c) про будь-яку дату набуття чинності цим Протоколом згідно зі статтями 2 та 5;
- d) про будь-яку іншу дію, повідомлення чи сповіщення, що стосується цього Протоколу.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на те уповноважені, підписали цей Протокол.

Учинено в Римі 4 листопада 2000 року англійською та французькою мовами, причому обидва тексти є автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цього Протоколу кожній державі – члену Ради Європи.

ПРОТОКОЛ № 13
ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ
СВОБОД, ЯКИЙ СТОСУЄТЬСЯ СКАСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ
ЗА ВСІХ ОБСТАВИН*
Вільнюс, 3 травня 2002 року

Держави – члени Ради Європи, які підписали цей Протокол, переконані, що право кожної людини на життя є основоположною цінністю в демократичному суспільстві і що скасування смертної кари становить суть від суті захисту цього права та цілковитого визнання гідності, притаманної всім людям;

бажаючи посилити захист права на життя, гарантованого Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, підписаною в Римі 4 листопада 1950 року (далі – Конвенція); відзначаючи, що Протокол № 6 до Конвенції, який стосується скасування смертної кари, підписаний у Страсбурзі 28 квітня 1983 року, не виключає смертної кари за діяння, вчинені під час війни або невідвортної загрози війни; сповнені рішучості зробити останній крок до скасування смертної кари за всіх обставин, домовилися про таке:

Стаття 1

Скасування смертної кари

Смертна кара скасовується. Нікого не може бути засуджено до такого покарання або страчено.

Стаття 2

Забора на відступу від зобов'язань

Жодних відступів від положень цього Протоколу не допускається на підставі статті 15 Конвенції.

Стаття 3

Забора на застережень

Жодних застережень стосовно положень цього Протоколу не допускається на підставі статті 57 Конвенції.

Стаття 4

Територіальне застосування

1. Будь-яка держава при підписанні або депонуванні своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи схвалення може зазначити територію чи території, до яких застосовуватиметься цей Протокол.

2. Будь-яка держава може будь-коли після цього надіслати на ім'я Генерального секретаря Ради Європи заяву про поширення дії цього Протоколу на будь-яку іншу територію, зазначену в цій заяві. Стосовно такої території Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає зі спливом тримісячного строку після дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена на підставі двох попередніх пунктів, може бути відкликана або змінена стосовно будь-якої території, зазначеної в цій заяві, у повідомленні на ім'я Генерального секретаря Ради Європи. Відкликання або зміна набирає чинності в перший день місяця, що настає зі спливом тримісячного строку після дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 5

Зв'язок із Конвенцією

Держави – учасниці розглядають положення статей 1 – 4 цього Протоколу як додаткові

---

* Протокол № 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари за всіх обставин. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_180 (дата звернення : 02.03.2020)

статті Конвенції, і всі положення Конвенції застосовуються відповідно.

Стаття 6

Підписання і ратифікація

Цей Протокол відкритий для підписання державами – членами Ради Європи, які підписали Конвенцію. Він ратифікується, приймається чи схвалюється. Держава – член Ради Європи не може ратифікувати, прийняти або схвалити цей Протокол, якщо вона раніше або одночасно не ратифікувала Конвенцію. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи схвалення депонуються у Генерального секретаря Ради Європи.

Стаття 7

Набрання чинності

1. Цей Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає зі спливом тримісячного строку від дати, коли десять держав – членів Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них цього Протоколу згідно з положеннями статті 6.

2. Для будь-якої держави – члена, яка висловить свою згоду на обов'язковість для неї цього Протоколу після набрання ним чинності, Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає зі спливом тримісячного строку від дати депонування ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи схвалення.

Стаття 8

Функції депозитарію

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє всі держави – члени Ради Європи:

- a) про будь-яке підписання;
- b) про депонування будь-якої ратифікаційної грамоти чи будь-якого документа про прийняття або схвалення;
- c) про будь-яку дату набрання чинності цим Протоколом згідно зі статтями 4 і 7;
- d) про будь-яку іншу дію, повідомлення чи сповіщення, що стосуються цього Протоколу.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на те уповноважені представники, підписали цей Протокол.

Учинено у Вільнюсі 3 травня 2002 року англійською і французькою мовами, обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цього Протоколу кожній державі – члену Ради Європи.

ПРОТОКОЛ № 14

ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД, ЯКИЙ ЗМІНЮЄ КОНТРОЛЬНУ СИСТЕМУ КОНВЕНЦІЇ*

Страсбург, 13 травня 2004 року

ПРЕАМБУЛА

Держави – члени Ради Європи, які підписали цей Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаної у Римі 4 листопада 1950 року (далі – Конвенція),

беручи до уваги Резолюцію № 1 і Декларацію, ухвалені на Європейській конференції міністерського рівня з питань прав людини, проведеної у Римі 3 та 4 листопада 2000 року;

беручи до уваги декларації, ухвалені Комітетом Міністрів 8 листопада 2001 року, 7 листопада 2002 року і 15 травня 2003 року, на 109-й, 111-й та 112-й сесіях, відповідно;

беручи до уваги Висновок № 251 (2004), ухвалений Парламентською Асамблеєю Ради

---

* Протокол № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який змінює контрольну систему Конвенції. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_527 (дата звернення : 02.03.2020)

Європи 28 квітня 2004 року;

зважаючи на невідкладну потребу змінити певні положення Конвенції з метою збереження і покращення ефективності контрольної системи на тривалий період, головним чином у світлі дедалі більшої завантаженості Європейського суду з прав людини та Комітету Міністрів Ради Європи;

зважаючи, зокрема, на потребу забезпечити Суду можливість і далі відігравати свою провідну роль у захисті прав людини в Європі, домовилися про таке:

Стаття 1

Пункт 2 статті 22 Конвенції вилучити.

Стаття 2

Статтю 23 Конвенції викласти у такій редакції:

“Стаття 23

Строк повноважень і звільнення з посади

1. Судді обираються строком на дев'ять років. Вони не можуть бути переобрані.
2. Строк повноважень суддів спливає, коли вони досягають 70-річного віку.
3. Судді обіймають посаду доти, доки їх не замінять. Проте вони продовжують вести ті справи, які вже є в їхньому провадженні.
4. Жодний суддя не може бути звільнений з посади, якщо тільки інші судді більшістю у дві третини голосів не ухвалить рішення про його невідповідність установленим вимогам”.

Стаття 3

Статтю 24 Конвенції вилучити.

Стаття 4

Статтю 25 Конвенції вважати статтею 24 і викласти її у такій редакції:

“Стаття 24

Канцелярія і доповідачі

1. Суд має канцелярію, функції та організація якої визначені Регламентом Суду.
2. Коли Суд засідає у складі одного судді, Суду надають допомогу доповідачі, які діють під керівництвом Голови Суду. Вони входять до складу канцелярії Суду.”.

Стаття 5

Статтю 26 Конвенції вважати статтею 25 (“Пленарні засідання Суду”) і внести до її тексту такі зміни:

1. В кінці підпункту “d” замінити кому на крапку з комою, а слово “та” вилучити.
2. У кінці підпункту “e” замінити крапку на крапку з комою.
3. Доповнити новим підпунктом “f” у такій редакції:
“(f) звертається з будь-яким клопотанням згідно з пунктом 2 статті 26.”.

Стаття 6

Статтю 27 Конвенції вважати статтею 26 і викласти її в такій редакції:

“Стаття 26

Одноособовий склад Суду, комітети, палати та Велика палата

1. Для розгляду переданих йому справ Суд засідає у складі одного судді, комітетами у складі трьох суддів, палатами у складі семи суддів і Великою палатою у складі сімнадцяти суддів. Палати Суду створюють комітети на встановлений строк.
2. За клопотанням пленарного засідання Суду Комітет Міністрів може одностайним рішенням і на встановлений строк, зменшити кількість суддів у палатах до п'яти.
3. Коли суддя засідає одноособово, він не розглядає жодної заяви проти Високої Договірної Сторони, від якої цього суддю було обрано.

4. Суддя, обраний від Високої Договірної Сторони, яка є стороною у справі, є ex officio членом палати або Великої палати. У разі відсутності такого судді або якщо він не може брати участь у засіданнях, Голова Суду вибирає зі списку, поданого заздалегідь цією Стороною, особу, яка засідає як суддя.

5. До складу Великої палати входять також Голова Суду, заступники Голови, голови палат та інші судді, яких визначено відповідно до Регламенту Суду. Якщо справа передається до Великої палати згідно з статтею 43, у Великій палаті не може засідати жодний суддя з палати, яка постановила рішення у справі, за винятком голови палати і судді, який засідав від заінтересованої Високої Договірної Сторони.”.

Стаття 7

Додати після нової статті 26 Конвенції нову статтю 27 у такій редакції:

“Стаття 27

Компетенція суддів, які засідають одноособово

1. Суддя, який засідає одноособово, може оголосити непринятною або вилучити з реєстру справ заяву, подану згідно зі статтею 34, якщо таке рішення може бути прийняте без додаткового вивчення.

2. Це рішення є остаточним.

3. Якщо суддя, який засідає одноособово, не оголошує заяву непринятною або не вилучає її з реєстру справ, то цей суддя передає її до комітету або палати для подальшого розгляду”.

Стаття 8

Статтю 28 Конвенції викласти у такій редакції:

“Стаття 28

Компетенція комітетів

1. Стосовно заяви, поданої згідно зі статтею 34, комітет може одноставним голосуванням:

а) оголосити її непринятною або вилучити її з реєстру справ, якщо таке рішення може бути прийняте без додаткового вивчення; або

б) оголосити її прийнятною і одночасно постановити рішення по суті, якщо покладене в основу справи питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї є предметом усталеної практики Суду.

2. Рішення та рішення по суті, передбачені пунктом 1, є остаточними.

3. Якщо суддя, обраний від Високої Договірної Сторони, яка є стороною у справі, не є членом комітету, комітет може на будь-якій стадії провадження запросити цього суддю зайняти місце одного з членів комітету, беручи до уваги всі відповідні чинники, у тому числі те, чи заперечувала ця Сторона проти застосування процедури, передбаченої підпунктом “b” пункту 1.”.

Стаття 9

До статті 29 Конвенції внести такі зміни:

1. Пункт 1 викласти у такій редакції: “Якщо згідно зі статтею 27 чи статтею 28 не прийнято жодного рішення, або згідно зі статтею 28 не постановлено жодного рішення по суті, палата приймає рішення щодо прийнятності та суті індивідуальних заяв, поданих згідно зі статтею 34. Рішення щодо прийнятності може бути прийняте окремо.”.

2. В кінці пункту 2 додати нове речення у такій редакції:

“Рішення щодо прийнятності приймається окремо, якщо Суд за виняткових обставин не вирішить інакше.”.

3. Пункт 3 вилучити.

Стаття 10

До статті 31 Конвенції внести такі зміни:

1. В кінці підпункту “a” слово “та” вилучити.

2. Підпункт “b” вважати підпунктом “c” і доповнити статтю новим підпунктом “b”:

“b) приймає рішення з питань, поданих Суду Комітетом Міністрів згідно з пунктом 4 статті 46; та”

Стаття 11

До статті 32 Конвенції внести такі зміни:

В кінці пункту 1 після числа 34 додати кому і число 46.

Стаття 12

Пункт 3 статті 35 Конвенції викласти у такій редакції:

“3. Суд оголошує неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, подану згідно зі статтею 34, якщо він вважає:

а) що ця заява несумісна з положеннями Конвенції або протоколів до неї, явно необгрунтована або є зловживанням правом на подання заяви;

або

б) що заявник не зазнав суттєвої шкоди, якщо тільки повага до прав людини, гарантованих Конвенцією і протоколами до неї, не вимагає розгляду заяви по суті, а також за умови, що на цій підставі не може бути відхилена жодна справа, яку національний суд не розглянув належним чином.”.

Стаття 13

Доповнити статтю 36 Конвенції пунктом 3 у такій редакції:

“3. У всіх справах, які розглядає палата або Велика палата, Комісар Ради Європи з прав людини має право подавати свої письмові зауваження і брати участь у слуханнях.”.

Стаття 14

Викласти статтю 38 Конвенції у такій редакції:

“Стаття 38

Розгляд справи

Суд розглядає справу разом з представниками сторін і, у разі необхідності, проводить розслідування, для ефективного здійснення якого заінтересовані Високі Договірні Сторони створюють усі необхідні умови.”.

Стаття 15

Викласти статтю 39 Конвенції у такій редакції:

“Стаття 39

Досягнення дружнього врегулювання

1. На будь-якій стадії провадження Суд може надати себе у розпорядження заінтересованих сторін для забезпечення дружнього врегулювання спору на основі поваги до прав людини, як їх визначає Конвенція та протоколи до неї.

2. Процедура, що здійснюється відповідно до пункту 1, є конфіденційною.

3. У разі досягнення дружнього врегулювання Суд вилучає справу з реєстру, прийнявши рішення, яке містить лише стислий виклад фактів і досягнутого вирішення.

4. Це рішення передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за виконанням умов дружнього врегулювання, викладених у рішенні.”.

Стаття 16

Статтю 46 Конвенції викласти у такій редакції:

“Стаття 46

Обов’язкова сила рішень та їх виконання

1. Високі Договірні Сторони зобов’язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами.

2. Остаточне рішення Суду передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням.

3. Якщо Комітет Міністрів вважає, що нагляд за виконанням остаточного рішення

ускладнений проблемою тлумачення рішення, він може звернутися до Суду з метою надання відповідного роз'яснення. Рішення про звернення ухвалюється більшістю у дві третини голосів представників, які мають право засідати в Комітеті.

4. Якщо Комітет Міністрів вважає, що Висока Договірна Сторона відмовляється виконувати остаточне рішення у справі, в якій вона є стороною, він може, після формального повідомлення цієї Сторони і шляхом ухвалення рішення більшістю у дві третини голосів представників, які мають право засідати в Комітеті, звернутися до Суду з питанням про додержання цієї Стороною свого зобов'язання згідно з пунктом 1.

5. Якщо Суд встановлює порушення пункту 1, він передає справу Комітетові Міністрів з метою визначення заходів, яких необхідно вжити. Якщо Суд не встановлює порушення пункту 1, він передає справу Комітетові Міністрів, який приймає рішення про закриття розгляду справи.”.

Стаття 17

До статті 59 Конвенції внести такі зміни:

1. Доповнити статтю новим пунктом 2 у такій редакції:
“2. До цієї Конвенції може приєднатися Європейський Союз.”.
2. Пункти 2, 3 та 4 вважати відповідно пунктами 3, 4 та 5.

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 18

1. Цей Протокол відкритий для підписання державами – членами Ради Європи, що підписали Конвенцію, які можуть висловити свою згоду на обов'язковість через:

- a) підписання без застережень щодо ратифікації, прийняття чи схвалення; або
- b) підписання, що підлягає ратифікації, прийняттю чи схваленню, з подальшою ратифікацією, прийняттям чи схваленням.

2. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи схвалення передаються на зберігання Генеральному секретареві Ради Європи.

Стаття 19

Цей Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає зі спливом тримісячного строку від дати, коли всі учасниці

Конвенції висловили свою згоду на обов'язковість для них цього Протоколу згідно з положеннями статті 18.

Стаття 20

1. Від дати набрання чинності цим Протоколом його положення застосовуються до всіх заяв, що перебувають на розгляді Суду, а також до всіх рішень, виконання яких перебуває під наглядом Комітету Міністрів.

2. Нові критерії прийнятності, додані статтею 12 цього Протоколу до підпункту “b” пункту 3 статті 35 Конвенції, не застосовуються до заяв, визнаних прийнятними до набрання чинності цим Протоколом. Протягом двох років після набрання чинності цим Протоколом лише палати і Велика палата Суду можуть застосовувати нові критерії прийнятності.

Стаття 21

Строк повноважень суддів, яких на дату набрання чинності цим Протоколом обрано на перший строк повноважень, у силу права збільшується до загального періоду в дев'ять років. Інші судді завершують свій строк повноважень, який у силу права збільшується на два роки.

Стаття 22

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє всі держави – члени Ради Європи:

- a) про будь-яке підписання;
- b) про депонування будь-якої ратифікаційної грамоти чи будь-якого документа про

прийняття або схвалення;

с) про дату набрання чинності цим Протоколом згідно зі статтею 19; та

d) про будь-яку іншу дію, повідомлення чи сповіщення, що стосуються цього Протоколу.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на те уповноважені, підписали цей Протокол.

Учинено у Страсбурзі 13 травня 2004 року англійською і французькою мовами, обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цього Протоколу кожній державі – члену Ради Європи.

ПРОТОКОЛ № 15 ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД*

Страсбург, 24 червня 2013 року

Преамбула

Держави-члени Ради Європи та інші Високі Договірні Сторони Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаної у Римі 4 листопада 1950 року (далі – Конвенція), які підписали цей Протокол,

беручи до уваги декларацію, прийняту на Конференції високого рівня про майбутнє Європейського суду з прав людини, яка була проведена у Брайтоні 19 та 20 квітня 2012 року, а також декларації, прийняті на конференціях, які були проведені в Інтерлакені 18 і 19 лютого 2010 року та Ізмірі 26 та 27 квітня 2011 року;

беручи до уваги Висновок № 283 (2013), прийнятий Парламентською Асамблеєю Ради Європи 26 квітня 2013 року;

враховуючи необхідність забезпечення того, щоб Європейський суд з прав людини (далі – Суд) міг продовжувати відігравати свою провідну роль у захисті прав людини в Європі, домовилися про таке:

Стаття 1

У кінці преамбули Конвенції додається новий абзац у такій редакції:

“Підтверджуючи, що Високі Договірні Сторони, відповідно до принципу субсидіарності, несуть основну відповідальність за забезпечення прав і свобод, визначених у цій Конвенції та протоколах до неї, користуються при цьому свободою розсуду, яка є предметом юрисдикції Європейського суду з прав людини, створеного цією Конвенцією, щодо здійснення нагляду.”

Стаття 2

1. Стаття 21 Конвенції доповнюється новим пунктом 2 у такій редакції:

“Вік кандидатів повинен бути менше 65 років на день звернення Парламентської асамблеї за списком з трьох кандидатів відповідно до статті 22.”

2. Пункти 2 і 3 статті 21 Конвенції вважаються пунктами 3 і 4 статті 21 відповідно.

3. Пункт 2 статті 23 Конвенції вилучається. Пункти 3 і 4 статті 23 вважаються пунктами 2 і 3 статті 23 відповідно.

Стаття 3

У статті 30 Конвенції слова “якщо жодна зі сторін у справі не заперечує проти цього” вилучаються.

---

* Протокол № 15 про внесення змін до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-13#n2 (дата звернення : 02.03.2020)

Стаття 4

У пункті 1 статті 35 Конвенції слова “впродовж шести місяців” замінюються словами “впродовж чотирьох місяців”.

Стаття 5

У підпункті “b” пункту 3 статті 35 Конвенції слова “а також за умови, що на цій підставі не може бути відхилена жодна справа, яку національний суд не розглянув належним чином” вилучаються.

Прикінцеві та перехідні положення

Стаття 6

1. Цей Протокол відкритий для підписання Високими Договірними Сторонами Конвенції, які можуть висловити свою згоду на обов’язковість шляхом:

- a. підписання без застережень щодо ратифікації, прийняття чи схвалення; або
- b. підписання, що підлягає ратифікації, прийняттю чи схваленню, з подальшою ратифікацією, прийняттям чи схваленням.

2. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи схвалення передаються на зберігання Генеральному секретареві Ради Європи.

Стаття 7

Цей Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного строку від дати, коли всі Високі Договірні Сторони Конвенції висловили свою згоду на обов’язковість для них цього Протоколу згідно з положеннями статті 6.

Стаття 8

1. Зміни, внесені статтею 2 цього Протоколу, застосовуються лише до кандидатів за списками, поданими до Парламентської Асамблеї Ради Європи Високими Договірними Сторонами на підставі статті 22 Конвенції після набрання чинності цим Протоколом.

2. Зміна, внесена статтею 3 цього Протоколу, не застосовується до будь-якої справи, що перебуває у провадженні та у якій одна зі сторін заперечила проти рішення Палати Суду відмовитися від розгляду справи на користь Великої Палати до дати набрання чинності цим Протоколом.

3. Стаття 4 цього Протоколу набирає чинності після закінчення шести місяців з дати набрання чинності цим Протоколом. Стаття 4 цього Протоколу не застосовується до заяв, щодо яких було ухвалено остаточне рішення у розумінні пункту 1 статті 35 Конвенції до дати набрання чинності статтею 4 цього Протоколу.

4. Усі інші положення цього Протоколу застосовуються з дати набрання ним чинності відповідно до положень статті 7.

Стаття 9

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє всі держави-члени Ради Європи та інші Високі Договірні Сторони Конвенції про:

- a. будь-яке підписання;
- b. депонування будь-якої ратифікаційної грамоти чи будь-якого документу про прийняття або схвалення;
- c. дату набрання чинності цим Протоколом згідно зі статтею 7; та
- d. будь-яку іншу дію, повідомлення чи сповіщення, що стосуються цього Протоколу.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на те уповноважені, підписали цей Протокол.

Учинено у м. Страсбурзі 24 червня 2013 року англійською і французькою мовами, при цьому обидва тексти є рівно автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цього Протоколу кожній

державі-члену Ради Європи та іншим Високим Договірним Сторонам Конвенції.

ПРОТОКОЛ № 16
ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ
І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД*

Страсбург, 2 жовтня 2013 року

Преамбула

Держави-члени Ради Європи та інші Високі Договірні Сторони Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаної в Римі 4 листопада 1950 року (далі – Конвенція), які підписали цей Протокол,

беручи до уваги положення Конвенції та, зокрема, статтю 19 про створення Європейського суду з прав людини (далі – Суд);

зважаючи на розширення компетенції Суду щодо надання консультативних висновків, що додатково сприятиме посиленню взаємодії між Судом та національними органами влади і таким чином підтримуватиме виконання Конвенції у відповідності з принципом субсидіарності;

беручи до уваги Висновок № 285 (2013), ухвалений Парламентською Асамблеєю Ради Європи 28 червня 2013 року,

домовилися про таке:

Стаття 1

1. Вищі судові установи Високої Договірної Сторони, як визначено відповідно до статті 10, можуть звертатися до Суду щодо надання консультативних висновків з принципів питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або протоколами до неї;

2. Суд та судова установа, яка звертається із запитом, може отримати консультативний висновок лише у тому випадку, якщо справа перебуває у його провадженні;

3. Суд та судова установа, яка звертається із запитом, зазначає причини свого запиту і надає інформацію щодо відповідних юридичних та фактичних обставин справи, яка перебуває у провадженні.

Стаття 2

1. Колегія у складі п'яти суддів Великої Палати вирішує, чи приймати запит щодо надання консультативного висновку беручи до уваги статтю 1. Колегія суддів мотивує будь-яку відмову у прийнятті запиту.

2. Якщо колегія суддів приймає запит, Велика Палата Суду надає консультативний висновок.

3. До складу колегії суддів та Великої Палати, зазначених у попередніх пунктах, входить *ex officio* суддя, обраний від Високої Договірної Сторони, до якої належить суд чи судова установа, що звертається із запитом. У разі відсутності такого судді або якщо він не може брати участь у засіданнях, Голова Суду вибирає зі списку, поданого заздалегідь цією Стороною, особу, яка засідає як суддя.

Стаття 3

Комісар Ради Європи з прав людини і Висока Договірна Сторона, до якої належить судова установа, що звертається із запитом, мають право подавати свої письмові зауваження і брати участь у будь-якому слуханні. Голова Суду, в інтересах належного здійснення правосуддя, може запропонувати будь-якій іншій Високій Договірній Стороні або особі також подати свої письмові

---

* Протокол № 16 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-13#n3 (дата звернення : 02.03.2020)

зауваження або взяти участь у будь-якому слуханні.

Стаття 4

1. Консультативні висновки повинні бути вмотивовані.
2. Якщо консультативний висновок повністю або частково не виражає одностайної думки суддів, кожний суддя має право викласти окрему думку.
3. Консультативні висновки передаються суду, який звертається із запитом, та Високій Договірній Стороні, до якої належить така судова установа.
4. Консультативні висновки повинні бути опубліковані.

Стаття 5

Консультативні висновки не мають обов'язкової сили.

Стаття 6

Високі Договірні Сторони розглядають положення статей 1-5 цього Протоколу як додаткові статті Конвенції, та всі положення Конвенції застосовуються відповідно.

Стаття 7

1. Цей Протокол відкритий для підписання Високими Договірними Сторонами Конвенції, які можуть висловити свою згоду на його обов'язковість шляхом:
  - а. підписання без застережень щодо ратифікації, прийняття чи схвалення; або
  - б. підписання, що підлягає ратифікації, прийняттю чи схваленню, з подальшою ратифікацією, прийняттям чи схваленням.
2. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи схвалення передаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 8

1. Цей Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного строку від дати, коли десять Високих Договірних Сторін Конвенції висловили свою згоду на обов'язковість для них цього Протоколу згідно з положеннями статті 7.
2. Для будь-якої Високої Договірної Сторони Конвенції, яка пізніше висловить свою згоду на обов'язковість цього Протоколу для неї, Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного строку від дати, коли така Сторона висловила свою згоду на обов'язковість цього Протоколу відповідно до положень статті 7.

Стаття 9

Жодне застереження до положень цього Протоколу на підставі статті 57 Конвенції не допускається.

Стаття 10

Кожна Висока Договірна Сторона Конвенції при підписанні або депонуванні своїх ратифікаційних грамот чи документів про прийняття або схвалення, адресованих Генеральному Секретарю Ради Європи, вказує судові установи, визначені для цілей пункту 1 статті 1 цього Протоколу. Ця заява може бути змінена пізніше у будь-який час і таким самим чином.

Стаття 11

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє всі держави-члени Ради Європи та інші Високі Договірні Сторони Конвенції про:

- а. будь-яке підписання;
- б. депонування будь-якої ратифікаційної грамоти чи будь-якого документа про прийняття або схвалення;
- с. дату набрання чинності цим Протоколом згідно зі статтею 8;
- д. будь-яку заяву, зроблену відповідно до статті 10; та
- е. будь-яку іншу дію, повідомлення чи сповіщення, що стосуються цього Протоколу.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на те уповноважені, підписали цей Протокол.

Учинено у м. Страсбурзі 2 жовтня 2013 року англійською і французькою мовами, при цьому обидва тексти є рівно автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цього Протоколу кожній державі-члену Ради Європи та іншим Високим Договірним Сторонам Конвенції.

КОНВЕНЦІЯ ПРО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИНУ ГЕНОЦИДУ ТА ПОКАРАННЯ ЗА НЬОГО*

Нью-Йорк, 9 грудня 1948 року

Договаривающиеся Стороны,

принимая во внимание, что Генеральная Ассамблея Организации Объединенных Наций в своей резолюции 96 (1) от 11 декабря 1946 года объявила, что геноцид является преступлением, нарушающим нормы международного права и противоречащим духу и целям Организации Объединенных Наций, и что цивилизованный мир осуждает его;

признавая, что на протяжении всей истории геноцида приносил большие потери человечеству; и

будучи убежденными, что для избавления человечества от этого отвратительного бедствия необходимо международное сотрудничество;

соглашаются, как это предусмотрено ниже:

Статья I

Договаривающиеся Стороны подтверждают, что геноцид независимо от того, совершается ли он в мирное или в военное время, является преступлением, которое нарушает нормы международного права и против которого они обязуются принимать меры предупреждения и карать за его совершение.

Статья II

В настоящей Конвенции под геноцидом понимаются следующие действия, совершаемые с намерением уничтожить, полностью или частично, какую-либо национальную, этническую, расовую или религиозную группу как таковую:

- a) убийство членов такой группы;
- b) причинение серьезных телесных повреждений или умственного расстройства членам такой группы;
- c) предумышленное создание для какой-либо группы таких жизненных условий, которые рассчитаны на полное или частичное физическое уничтожение ее;
- d) меры, рассчитанные на предотвращение деторождения в среде такой группы;
- e) насильственная передача детей из одной человеческой группы в другую.

Статья III

Наказуемы следующие деяния:

- a) геноцид;
- b) заговор с целью совершения геноцида;
- c) прямое и публичное подстрекательство к совершению геноцида;
- d) покушение на совершение геноцида;
- e) соучастие в геноциде.

Статья IV

Лица, совершающие геноцид или какие-либо другие из перечисленных в статье III деяний,

---

* Конвенция о предупреждении преступления геноцида и наказании за него. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155 (дата звернення : 31.01.2020)

подлежат наказанию, независимо от того, являются ли они ответственными по конституции правителями, должностными или частными лицами.

Статья V

Для введения в силу положений настоящей Конвенции Договаривающиеся Стороны обязуются провести необходимое законодательство, каждая в соответствии со своей конституционной процедурой, и в частности предусмотреть эффективные меры наказания лиц, виновных в совершении геноцида или других упомянутых в статье III преступлений.

Статья VI

Лица, обвиняемые в совершении геноцида или других перечисленных в статье III деяний, должны быть судимы компетентным судом того государства, на территории которого было совершено это деяние, или таким международным уголовным судом, который может иметь юрисдикцию в отношении Сторон настоящей Конвенции, признавших юрисдикцию такого суда.

Статья VII

В отношении выдачи виновных, геноцид и другие перечисленные в статье III деяния не рассматриваются как политические преступления.

В таких случаях Договаривающиеся Стороны обязуются осуществлять выдачу в соответствии со своим законодательством и действующими договорами.

Статья VIII

Каждый участник настоящей Конвенции может обратиться к соответствующему органу Объединенных Наций с требованием принять, в соответствии с положениями Устава Организации Объединенных Наций, все необходимые, по его мнению, меры в целях предупреждения и пресечения актов геноцида или одного из других перечисленных в статье III деяний.

Статья IX

Споры между Договаривающимися Сторонами по вопросам толкования, применения или выполнения настоящей Конвенции, включая споры относительно ответственности того или другого государства за совершение геноцида или одного из других перечисленных в статье III деяний, передаются на рассмотрение Международного суда по требованию любой из Сторон в споре.

Статья X

Настоящая Конвенция, английский, китайский, испанский, французский и русский тексты которой являются равно аутентичными, датируется 9 декабря 1948 года.

Статья XI

Настоящая Конвенция будет открыта для подписания ее до 31 декабря 1949 года от имени любого члена Организации Объединенных Наций и любого не состоящего членом Организации государства, получившего приглашение Генеральной Ассамблеи подписать Конвенцию.

Настоящая Конвенция подлежит ратификации, и акты о ратификации депонируются у генерального секретаря Организации Объединенных Наций.

Начиная с 1 января 1950 года к настоящей Конвенции могут присоединиться любой член Организации Объединенных Наций и любое не состоящее членом этой Организации государство, получившее вышеозначенное приглашение.

Акты о присоединении депонируются у генерального секретаря Организации Объединенных Наций.

Статья XII

Любая из Договаривающихся Сторон может в любое время путем извещения на имя генерального секретаря Организации Объединенных Наций распространить применение настоящей Конвенции на все или некоторые территории, за ведение внешних отношений которых она ответственна.

Статья XIII

В день, когда у генерального секретаря будут депонированы первые двадцать актов о ратификации или присоединении, генеральный секретарь заготавливает протокол, который в копиях препровождается всем государствам-членам Организации Объединенных Наций и всем не состоящим членами Организации государствам, предусмотренным в статье XI.

Настоящая Конвенция вступает в силу на девяностый день, считая со дня депонирования двадцатого акта о ратификации или присоединении.

Акты о ратификации и присоединении, полученные после вступления в силу настоящей Конвенции, вступают в действие на девяностый день, считая со дня их депонирования у генерального секретаря Организации Объединенных Наций.

Статья XIV

Настоящая Конвенция действительна в течение десяти лет, начиная со дня вступления в силу.

Она остается в силе на последующие пятилетия в отношении тех Договаривающихся Сторон, которые не денонсируют ее по меньшей мере за шесть месяцев до истечения соответствующего срока ее действия.

Денонсация производится путем письменного уведомления на имя генерального секретаря Организации Объединенных Наций.

Статья XV

Если в результате денонсации число участников настоящей Конвенции станет менее шестнадцати, Конвенция прекращает свое действие в день вступления в силу последней денонсации.

Статья XVI

Требование о пересмотре настоящей Конвенции может быть представлено в любое время любой из Договаривающихся Сторон путем письменного сообщения на имя генерального секретаря.

Генеральная Ассамблея решает о том, какие меры необходимо принять в отношении такого требования, если она признает необходимым принятие каких-либо мер.

Статья XVII

Генеральный секретарь Организации Объединенных Наций извещает всех членов Организации Объединенных Наций и не состоящие членами Организации государства, предусмотренные в статье XI:

- а) о всех актах о подписании, ратификации и присоединении, полученных в соответствии со статьей XI;
- б) о всех заявлениях, полученных в соответствии со статьей XII;
- с) о дне вступления в силу настоящей Конвенции в соответствии со статьей XIII;
- д) о денонсациях, полученных в соответствии со статьей XIV;
- е) об отмене Конвенции в соответствии со статьей XV;
- ф) о заявлениях, полученных в соответствии со статьей XVI.

Статья XVIII

Подлинник настоящей Конвенции депонируется в архив Организации Объединенных Наций.

Заверенные копии Конвенции рассылаются всем членам Организации Объединенных Наций и не состоящим членами Организации государствам, предусмотренным в статье XI.

Статья XIX

Настоящая Конвенция регистрируется генеральным секретарем Организации Объединенных Наций в день вступления ее в силу.

Представитель СССР 16 декабря 1948 года при подписании Конвенции сделал следующую

оговорку по статтю XII:

“Союз Советских Социалистических Республик заявляет о своем несогласии со статьей XII Конвенции и считает, что все положения Конвенции должны распространяться на самоуправляющиеся территории, включая подопечные”.

КОНВЕНЦІЯ ПРО ПРАВА ДИТИНИ* ТА ПРОТОКОЛИ ДО НЕЇ

Нью-Йорк, 20 листопада 1989 року

Преамбула

Держави-учасниці цієї Конвенції,

вважаючи, що згідно з принципами, проголошеними в Статуті Організації Об'єднаних Націй, визнання властивої гідності, рівних і невід'ємних прав усіх членів суспільства є основою забезпечення свободи, справедливості і миру на землі,

беручи до уваги, що народи Об'єднаних Націй підтвердили в Статуті свою віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи та сповнені рішучості сприяти соціальному прогресові і поліпшенню умов життя при більшій свободі,

визнаючи, що Організація Об'єднаних Націй у Загальній декларації прав людини та в Міжнародних пактах про права людини проголосила і погодилась з тим, що кожна людина має володіти всіма зазначеними у них правами і свободами без якої б то не було різниці за такими ознаками, як раса, колір шкіри, стать, релігія, політичні або інші переконання, національне або соціальне походження, майновий стан, народження або інші обставини,

нагадуючи, що Організація Об'єднаних Націй в Загальній декларації прав людини проголосила, що діти мають право на особливе піклування і допомогу,

впевнені в тому, що сім'ї як основному осередку суспільства і природному середовищу для зростання і благополуччя всіх її членів і особливо дітей мають бути надані необхідні захист і сприяння, з тим щоб вона могла повністю покласти на себе зобов'язання в рамках суспільства,

визнаючи, що дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння,

вважаючи, що дитина має бути повністю підготовлена до самостійного життя в суспільстві та вихована в дусі ідеалів, проголошених у Статуті Організації Об'єднаних Націй, і особливо в дусі миру, гідності, терпимості, свободи, рівності і солідарності,

беручи до уваги, що необхідність у такому особливому захисті дитини була передбачена в Женевській декларації прав дитини 1924 року і Декларації прав дитини, прийнятій Генеральною Асамблеєю 20 листопада 1959 року, та визнана в Загальній декларації прав людини, в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (зокрема, в статтях 23 і 24), в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (зокрема, в статті 10), а також у статутах і відповідних документах спеціалізованих установ і міжнародних організацій, що займаються питаннями благополуччя дітей,

беручи до уваги, що, як зазначено в Декларації прав дитини, “дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження”,

посилаючись на положення Декларації про соціальні і правові принципи, що стосуються

---

* Конвенція про права дитини. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення : 31.01.2020).

захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання та їх всиновленні, на національному і міжнародних рівнях, Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх ("Пекінські правила") та Декларації про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів, визнаючи, що в усіх країнах світу є діти, які живуть у виключно тяжких умовах, і що такі діти потребують особливої уваги, враховуючи належним чином важливість традицій і культурних цінностей кожного народу для захисту і гармонійного розвитку дитини, визнаючи важливість міжнародного співробітництва для поліпшення умов життя дітей в кожній країні, зокрема в країнах, що розвиваються, погодились про нижченаведене:

ЧАСТИНА I

Стаття 1

Для цілей цієї Конвенції дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше.

Стаття 2

1. Держави-учасниці поважають і забезпечують всі права, передбачені цією Конвенцією, за кожною дитиною, яка перебуває в межах їх юрисдикції, без будь-якої дискримінації незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин.

2. Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дитини від усіх форм дискримінації або покарання на підставі статусу, діяльності, висловлюваних поглядів чи переконань дитини, батьків дитини, законних опікунів чи інших членів сім'ї.

Стаття 3

1. В усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

2. Держави-учасниці зобов'язуються забезпечити дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом, і з цією метою вживають всіх відповідних законодавчих і адміністративних заходів.

3. Держави-учасниці забезпечують, щоб установи, служби і органи, відповідальні за піклування про дітей або їх захист, відповідали нормам, встановленим компетентними органами, зокрема, в галузі безпеки й охорони здоров'я та з точки зору численності і придатності їх персоналу, а також компетентного нагляду.

Стаття 4

Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних та інших заходів для здійснення прав, визнаних у цій Конвенції. Щодо економічних, соціальних і культурних прав Держави-учасниці вживають таких заходів у максимальних рамках наявних у них ресурсів і при необхідності в рамках міжнародного співробітництва.

Стаття 5

Держави-учасниці поважають відповідальність, права і обов'язки батьків і у відповідних випадках членів розширеної сім'ї чи общини, як це передбачено місцевим звичаєм, опікунів чи інших осіб, що за законом відповідають за дитину, належним чином управляти і керувати

дитиною щодо здійснення визнаних цією Конвенцією прав і робити це згідно зі здібностями дитини, що розвиваються.

Стаття 6

1. Держави-учасниці визнають, що кожна дитина має невід'ємне право на життя.
2. Держави-учасниці забезпечують у максимально можливій мірі виживання і здоровий розвиток дитини.

Стаття 7

1. Дитина має бути зареєстрована зразу ж після народження і з моменту народження має право на ім'я і набуття громадянства, а також, наскільки це можливо, право знати своїх батьків і право на їх піклування.

2. Держави-учасниці забезпечують здійснення цих прав згідно з їх національним законодавством та виконання їх зобов'язань за відповідними міжнародними документами у цій галузі, зокрема, у випадку, коли б інакше дитина не мала громадянства.

Стаття 8

1. Держави-учасниці зобов'язуються поважати право дитини на збереження індивідуальності, включаючи громадянство, ім'я та сімейні зв'язки, як передбачається законом, не допускаючи протизаконного втручання.

2. Якщо дитина протизаконно позбавляється частини або всіх елементів своєї індивідуальності, Держави-учасниці забезпечують їй необхідну допомогу і захист для найшвидшого відновлення її індивідуальності.

Стаття 9

1. Держави-учасниці забезпечують те, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їх бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням, визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Таке визначення може бути необхідним у тому чи іншому випадку, наприклад, коли батьки жорстоко поведуться з дитиною або не піклуються про неї, або коли батьки проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

2. Під час будь-якого розгляду згідно з пунктом 1 цієї статті всім заінтересованим сторонам надається можливість брати участь у розгляді та викладати свою точку зору.

3. Держави-учасниці поважають право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати на регулярній основі особисті відносини і прямі контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить найкращим інтересам дитини.

4. У тих випадках, коли таке розлучення впливає з якого-небудь рішення, прийнятого Державою-учасницею, наприклад, при арешті, тюремному ув'язненні, висилці, депортації чи смерті (включаючи смерть, що настала через будь-яку причину під час перебування даної особи у віданні держави) одного чи обох батьків або дитини, така Держава-учасниця надає батькам, дитині чи, якщо це необхідно, іншому члену сім'ї на їх прохання необхідну інформацію щодо місцеперебування відсутнього члена (членів) сім'ї, якщо надання цієї інформації не завдає шкоди добробуту дитини. Держави-учасниці надалі забезпечують, щоб подання такого прохання само по собі не призводило до несприятливих наслідків для відповідної особи (осіб).

Стаття 10

1. Відповідно до зобов'язання Держав-учасниць за пунктом 1 статті 9 заява дитини чи її батьків на в'їзд у Державу-учасницю або виїзд із неї з метою возз'єднання сім'ї повинна розглядатися Державами-учасницями позитивним, гуманним і оперативним чином. Держави-учасниці надалі забезпечують, щоб подання такого прохання не призводило до несприятливих наслідків для заявників та членів їх сім'ї.

2. Дитина, батьки якої проживають у різних державах, має право підтримувати на регулярній основі, за виключенням особливих обставин, особисті відносини і прямі контакти з

обома батьками. З цією метою і відповідно до зобов'язання Держав-учасниць за пунктом 2 статті 9 Держави-учасниці поважають право дитини та її батьків залишати будь-яку країну, включаючи власну, і повертатися в свою країну. Щодо права залишати будь-яку країну діють лише такі обмеження, які встановлені законом і необхідні для охорони державної безпеки, громадського порядку (order public), здоров'я чи моралі населення або прав і свобод інших осіб і сумісні з визнаними в цій Конвенції іншими правами.

Стаття 11

1. Держави-учасниці вживають заходів для боротьби з незаконним переміщенням і поверненням дітей із-за кордону.

2. З цією метою Держави-учасниці сприяють укладанню двосторонніх або багатосторонніх угод чи приєднуються до чинних угод.

Стаття 12

1. Держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати ці погляди з усіх питань, що торкаються дитини, причому поглядам дитини приділяється належна увага згідно з її віком і зрілістю.

2. З цією метою дитині, зокрема, надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що торкається дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства.

Стаття 13

1. Дитина має право вільно висловлювати свої думки; це право включає свободу шукати, одержувати і передавати інформацію та ідеї будь-якого роду незалежно від кордонів в усній, письмовій чи друкованій формі, у формі творів мистецтва чи за допомогою інших засобів на вибір дитини.

2. Здійснення цього права може зазнавати деяких обмежень, проте ними можуть бути лише ті обмеження, які передбачені законом і необхідні:

а) для поваги прав і репутації інших осіб; або

б) для охорони державної безпеки, громадського порядку (order public), або здоров'я, або моралі населення.

Стаття 14

1. Держави-учасниці поважають право дитини на свободу думки, совісті та релігії.

2. Держави-учасниці поважають права та обов'язки батьків і у відповідних випадках законних опікунів керувати дитиною в здійсненні її права методом, що відповідає здібностям дитини, які розвиваються.

3. Свобода дотримуватися своєї релігії або віри може зазнавати лише таких обмежень, які встановлені законом і необхідні для охорони державної безпеки, громадського порядку, моралі та здоров'я населення або захисту основних прав і свобод інших осіб.

Стаття 15

1. Держави-учасниці визнають право дитини на свободу асоціацій і свободу мирних зборів.

2. Щодо здійснення даного права не можуть застосовуватися будь-які обмеження, крім тих, які застосовуються відповідно до закону та необхідні в демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки, громадського порядку (order public), охорони здоров'я і моралі населення або захисту прав і свобод інших осіб.

Стаття 16

1. Жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність.

2. Дитина має право на захист закону від такого втручання або посягання.

Стаття 17

Держави-учасниці визнають важливу роль засобів масової інформації і забезпечують, щоб дитина мала доступ до інформації і матеріалів із різних національних і міжнародних джерел, особливо до таких інформації і матеріалів, які спрямовані на сприяння соціальному, духовному і моральному благополуччю, а також здоровому фізичному і психічному розвитку дитини. З цією метою Держави-учасниці:

- a) сприяють засобам масової інформації у поширенні інформації і матеріалів, корисних для дитини в соціальному і культурному відношеннях та в дусі статті 29;
- b) сприяють міжнародному співробітництву в галузі підготовки, обміну та поширення такої інформації і матеріалів, що надходять із різних культурних, національних і міжнародних джерел;
- c) сприяють виданню і розповсюдженню дитячої літератури;
- d) сприяють засобам масової інформації у приділенні особливої уваги мовним потребам дитини, яка належить до якої-небудь групи меншостей або до корінного населення;
- e) сприяють розробці належних принципів захисту дитини від інформації і матеріалів, що завдають шкоди її благополуччю, враховуючи положення статей 13 і 18.

Стаття 18

1. Держави-учасниці докладають всіх можливих зусиль до того, щоб забезпечити визнання принципу загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини. Батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування.

2. З метою гарантування і сприяння здійсненню прав, викладених у цій Конвенції, Держави-учасниці надають батькам і законним опікунам належну допомогу у виконанні ними своїх обов'язків по вихованню дітей та забезпечують розвиток мережі дитячих установ.

3. Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для забезпечення того, щоб діти, батьки яких працюють, мали право користуватися призначеними для них службами й установами по догляду за дітьми.

Стаття 19

1. Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину.

2. Такі заходи захисту, у випадку необхідності, включають ефективні процедури для розроблення соціальних програм з метою надання необхідної підтримки дитині й особам, які турбуються про неї, а також здійснення інших форм запобігання, виявлення, повідомлення, передачі на розгляд, розслідування, лікування та інших заходів у зв'язку з випадками жорстокого поводження з дитиною, зазначеними вище, а також, у випадку необхідності, для порушення початку судової процедури.

Стаття 20

1. Дитина, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення або яка в її власних якнайкращих інтересах не може залишатися в такому оточенні, має право на особливий захист і допомогу, що надаються державою.

2. Держави-учасниці відповідно до своїх національних законів забезпечують зміну догляду за дитиною.

3. Такий догляд може включати, зокрема, передачу на виховання, "кафала" за ісламським правом, усиновлення або, за необхідності, направлення до відповідних установ по догляду за дітьми. Під час розгляду варіантів зміни необхідно належним чином враховувати бажаність

наступництва виховання дитини, її етнічне походження, релігійну і культурну належність і рідну мову.

Стаття 21

Держави-учасниці, які визнають і/чи дозволяють існування системи усиновлення, забезпечують, щоб найкращі інтереси дитини враховувалися в першочерговому порядку, і вони:

а) забезпечують, щоб усиновлення дитини дозволяли лише компетентні власті, які визначають згідно з застосовуваними законом і процедурами та на підставі всієї інформації, що має відношення до справи і достовірна, що усиновлення допустимо з огляду на статус дитини щодо батьків, родичів і законних опікунів і що, якщо потрібно, зацікавлені особи дали свою усвідомлену згоду на усиновлення на підставі такої консультації, яка може бути необхідною;

б) визначають, що усиновлення в іншій країні може розглядатися як альтернативний спосіб догляду за дитиною, якщо дитина не може бути передана на виховання або в сім'ю, яка могла б забезпечити її виховання або усиновлення, і якщо забезпечення якогось придатного догляду в країні походження дитини є неможливим;

с) забезпечують, щоб у випадку усиновлення дитини в іншій країні застосовувалися такі самі гарантії і норми, які застосовуються щодо усиновлення всередині країни;

д) вживають всіх необхідних заходів з метою забезпечення того, щоб у випадку усиновлення в іншій країні влаштування дитини не призводило до одержання невинуватих фінансових вигод, пов'язаних з цією особою;

е) сприяють у необхідних випадках досягненню цілей цієї статті шляхом укладення двосторонніх і багатосторонніх домовленостей або угод та намагаються на цій підставі забезпечити, щоб влаштування дитини в іншій країні здійснювали компетентні власті чи органи.

Стаття 22

1. Держави-учасниці вживають необхідних заходів, щоб забезпечити дитині, яка бажає одержати статус біженця або яка вважається біженцем, відповідно до застосовуваних міжнародним або внутрішнім правом і процедурами, як тій, що супроводжується, так і тій, що не супроводжується її батьками або будь-якою іншою особою, належний захист і гуманітарну допомогу в користуванні застосовуваними правами, викладеними в цій Конвенції та інших міжнародних документах з прав людини або гуманітарних документах, учасницями яких є зазначені держави.

2. З цією метою Держави-учасниці сприяють у випадках, коли вони вважають це за необхідне, будь-яким зусиллям Організації Об'єднаних Націй та інших компетентних міжурядових або неурядових організацій, що співпрацюють з Організацією Об'єднаних Націй, щодо захисту такої дитини та надання їй допомоги у пошуку батьків чи інших членів сім'ї будь-якої дитини-біженця, з тим щоб одержати інформацію, необхідну для її возз'єднання зі своєю сім'єю. В тих випадках, коли батьки або інші члени сім'ї не можуть бути знайдені, цій дитині надається такий самий захист, як і будь-якій іншій дитині, через якісь причини тимчасово або постійно позбавленій сімейного оточення, як це передбачено в цій Конвенції.

Стаття 23

1. Держави-учасниці визнають, що неповноцінна в розумовому або фізичному відношенні дитина має вести повноцінне і достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в собі і полегшують її активну участь у житті суспільства.

2. Держави-учасниці визнають право неповноцінної дитини на особливе піклування, заохочують і забезпечують надання, за умов наявності ресурсів, дитині, яка має на це право, та відповідальним за турботу про неї допомогу, щодо якої подано прохання і яка відповідає стану дитини та становищу її батьків або інших осіб, що забезпечують турботу про дитину.

3. На забезпечення особливих потреб неповноцінної дитини допомога згідно з пунктом 2 цієї статті надається при можливості безкоштовно з урахуванням фінансових ресурсів батьків або

інших осіб, що забезпечують турботу про дитину, та має на меті забезпечення неповноцінній дитині ефективного доступу до послуг у галузі освіти, професійної підготовки, медичного обслуговування, відновлення здоров'я, підготовки до трудової діяльності та доступу до засобів відпочинку таким чином, який призводить до найбільш повного по можливості втягнення дитини в соціальне життя і досягнення розвитку її особи, включаючи культурний і духовний розвиток дитини.

4. Держави-учасниці сприяють у дусі міжнародного співробітництва обміну відповідною інформацією в галузі профілактичної охорони здоров'я, медичного, психологічного і функціонального лікування неповноцінних дітей, включаючи розповсюдження інформації про методи реабілітації, загальноосвітньої і професійної підготовки, а також доступу до цієї інформації, з тим щоб дозволити Державам-учасницям покращити свої можливості і знання, і розширити свій досвід в цій галузі. В зв'язку з цим особлива увага має приділятися потребам країн, що розвиваються.

Стаття 24

1. Держави-учасниці визнають право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб і відновлення здоров'я. Держави-учасниці намагаються забезпечити, щоб жодна дитина не була позбавлена свого права на доступ до подібних послуг системи охорони здоров'я.

2. Держави-учасниці домагаються повного здійснення цього права, зокрема, вживають заходів щодо:

- a) зниження рівня смертності немовлят і дитячої смертності;
- b) забезпечення надання необхідної медичної допомоги та охорони здоров'я всіх дітей з приділенням першочергової уваги розвитку первинної медико-санітарної допомоги;
- c) боротьби з хворобами і недоїданням, у тому числі в межах первинної медико-санітарної допомоги, шляхом, поряд з іншим, застосування легкодоступної технології та надання достатньої кількості поживного продовольства та чистої питної води, беручи до уваги небезпеку і ризик забруднення навколишнього середовища;
- d) надання матерям належних послуг по охороні здоров'я у допологовий і післяпологовий періоди;
- e) забезпечення інформацією всіх прошарків суспільства, зокрема батьків і дітей, щодо здоров'я і харчування дітей, переваги грудного годування, гігієни, санітарії середовища перебування дитини і запобігання нещасним випадкам, а також доступу до освіти та підтримки у використанні цих знань;
- f) розробки превентивних заходів з охорони здоров'я, керівництва для батьків та навчання і послуг з планування сім'ї.

3. Держави-учасниці вживають будь-яких ефективних і необхідних заходів з метою скасування традиційної практики, що негативно впливає на здоров'я дітей.

4. Держави-учасниці зобов'язані сприяти міжнародному співробітництву і розвивати його з метою поступового досягнення повного здійснення права, яке визнається в цій статті. В зв'язку з цим особлива увага має приділятися потребам країн, що розвиваються.

Стаття 25

Держави-учасниці визнають права дитини, яка віддана компетентними органами на піклування з метою догляду за нею, її захисту або фізичного чи психічного лікування, на періодичну оцінку лікування, наданого дитині, і всіх інших умов, пов'язаних з таким піклуванням про дитину.

Стаття 26

1. Держави-учасниці визнають за кожною дитиною право користуватися благами соціального забезпечення, включаючи соціальне страхування, і вживають необхідних заходів

щодо досягнення повного здійснення цього права згідно з їх національним законодавством.

2. Ці блага в міру необхідності надаються з урахуванням наявних ресурсів і можливостей дитини та осіб, які несуть відповідальність за утримання дитини, а також будь-яких міркувань, пов'язаних з одержанням благ дитиною чи від її імені.

Стаття 27

1. Держави-учасниці визнають право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини.

2. Батько (-ки) або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини.

3. Держави-учасниці відповідно до національних умов і в межах своїх можливостей вживають необхідних заходів щодо надання допомоги батькам та іншим особам, які виховують дітей, у здійсненні цього права і у випадку необхідності надають матеріальну допомогу і підтримують програми, особливо щодо забезпечення дитини харчуванням, одягом і житлом.

4. Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів щодо забезпечення відновлення утримання дитини батьками або іншими особами, які відповідають за дитину як всередині Держави-учасниці, так і за кордоном. Зокрема, якщо особа, яка несе фінансову відповідальність за дитину, і дитина проживають в різних державах, Держави-учасниці сприяють приєднанню до міжнародних угод або укладенню таких угод, а також досягненню інших відповідних домовленостей.

Стаття 28

1. Держави-учасниці визнають право дитини на освіту, і з метою поступового досягнення здійснення цього права на підставі рівних можливостей вони, зокрема:

а) вводять безплатну й обов'язкову початкову освіту;

б) сприяють розвиткові різних форм середньої освіти, як загальної, так і професійної, забезпечують її доступність для всіх дітей та вживають таких заходів, як введення безплатної освіти та надання у випадку необхідності фінансової допомоги;

в) забезпечують доступність вищої освіти для всіх на підставі здібностей кожного за допомогою всіх необхідних засобів;

г) забезпечують доступність інформації і матеріалів у галузі освіти й професійної підготовки для всіх дітей;

д) вживають заходів для сприяння регулярному відвіданню шкіл і зниженню кількості учнів, які залишили школу.

2. Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів, щоб шкільна дисципліна була забезпечена методами, що ґрунтуються на повазі до людської гідності дитини та відповідно до цієї Конвенції.

3. Держави-учасниці заохочують і розвивають міжнародне співробітництво з питань, що стосуються освіти, зокрема, з метою сприяння ліквідації невігластва і неписьменності в усьому світі та полегшення доступу до науково-технічних знань і сучасних методів навчання. В цьому зв'язку особлива увага має приділятися потребам країн, що розвиваються.

Стаття 29

1. Держави-учасниці погоджуються щодо того, що освіта дитини має бути спрямована на:

а) розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей дитини в найповнішому обсязі;

б) виховання поваги до прав людини та основних свобод, а також принципів, проголошених у Статуті Організації Об'єднаних Націй;

в) виховання поваги до батьків дитини, її культурної самобутності, мови і національних цінностей країни, в якій дитина проживає, країни її походження та до цивілізацій, відмінних від

її власної;

d) підготовку дитини до свідомого життя у вільному суспільстві в душі розуміння, миру, терпимості, рівноправності чоловіків і жінок та дружби між усіма народами, етнічними, національними і релігійними групами, а також особами з корінного населення;

e) виховання поваги до навколишньої природи.

2. Жодна частина цієї статті або статті 28 не тлумачиться як така, що обмежує свободу окремих осіб і органів створювати учбові заклади та керувати ними за умови постійного додержання принципів, викладених у пункті 1 цієї статті, та виконання вимоги того, щоб освіта, яку одержують в таких учбових закладах, відповідала мінімальним нормам, що можуть бути встановлені державою.

Стаття 30

У таких державах, де існують етнічні, релігійні або мовні меншості чи особи з числа корінного населення, дитині, яка належить до таких меншостей чи корінного населення, не може бути відмовлено в праві спільно з іншими членами її групи користуватися своєю культурою, сповідати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою.

Стаття 31

1. Держави-учасниці визнають право дитини на відпочинок і дозвілля, право брати участь в іграх і розважальних заходах, що відповідають її віку, та вільно брати участь у культурному житті та займатися мистецтвом.

2. Держави-учасниці поважають і заохочують право дитини на всебічну участь у культурному і творчому житті та сприяють наданню їй відповідних і рівних можливостей для культурної і творчої діяльності, дозвілля і відпочинку.

Стаття 32

1. Держави-учасниці визнають право дитини на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може являти небезпеку для здоров'я, бути перешкодою в одержанні нею освіти чи завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку.

2. Держави-учасниці вживають законодавчі, адміністративні і соціальні заходи, а також заходи в галузі освіти, з тим щоб забезпечити здійснення цієї статті. З цією метою, керуючись відповідними положеннями інших міжнародних документів, Держави-учасниці, зокрема:

a) встановлюють мінімальний вік для прийому на роботу;

b) визначають необхідні вимоги щодо тривалості робочого дня й умови праці;

c) передбачають відповідні види покарань або інші санкції для забезпечення ефективного здійснення цієї статті.

Стаття 33

Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів, включаючи законодавчі, адміністративні та соціальні, а також заходи в галузі освіти, з тим щоб захистити дітей від незаконного зловживання наркотичними засобами та психотропними речовинами, як вони визначені у відповідних міжнародних договорах, та не допускати залучення дітей до протизаконного виробництва таких речовин і торгівлі ними.

Стаття 34

Держави-учасниці зобов'язані захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень. З цією метою Держави-учасниці, зокрема, вживають на національному, двосторонньому та багатосторонньому рівнях всіх необхідних заходів щодо запобігання:

a) схиланню або примушуванню дитини до будь-якої незаконної сексуальної діяльності;

b) використанню дітей з метою експлуатації у проституції або в іншій незаконній сексуальній практиці;

c) використанню дітей з метою експлуатації у порнографії та порнографічних матеріалах.

Стаття 35

Держави-учасниці вживають на національному, двосторонньому та багатосторонньому рівнях всіх необхідних заходів щодо відвернення викрадень дітей, торгівлі дітьми чи їх контрабанди в будь-яких цілях і в будь-якій формі.

Стаття 36

Держави-учасниці захищають дитину від усіх форм експлуатації, що завдають шкоди будь-якому аспекту добробуту дитини.

Стаття 37

Держави-учасниці забезпечують, щоб:

а) жодна дитина не піддавалась катуванням та іншим жорстоким, нелюдським або принижуючим гідність видам поведження чи покарання. Ні смертна кара, ні довічне тюремне ув'язнення, які не передбачають можливості звільнення, не призначаються за злочини, вчинені особами, молодшими 18 років;

б) жодна дитина не була позбавлена волі незаконним або свавільним чином. Арешт, затримання чи тюремне ув'язнення дитини здійснюються згідно з законом та використовуються лише як крайній захід і протягом якомога більш короткого відповідного періоду часу;

с) гуманне ставлення до кожної позбавленої волі дитини і повагу до гідності її особи з урахуванням потреб осіб її віку. Зокрема, жодна позбавлена волі дитина має бути відокремлена від дорослих, якщо тільки не вважається, що в найкращих інтересах дитини цього не слід робити, та мати право підтримувати зв'язок із своєю сім'єю шляхом листування та побачень, за винятком особливих обставин;

д) жодна позбавлена волі дитина мала право на негайний доступ до правової та іншої відповідної допомоги, а також право оспорювати законність позбавлення її волі перед судом чи іншим компетентним, незалежним і безстороннім органом та право на невідкладне прийняття ними рішень щодо будь-якої такої процесуальної дії.

Стаття 38

1. Держави-учасниці зобов'язані поважати норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до них у випадку збройних конфліктів і мають відношення до дітей, та забезпечувати їх додержання.

2. Держави-учасниці вживають всіх можливих заходів для забезпечення того, щоб особи, які не досягли 15-річного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях.

3. Держави-учасниці утримуються від призову будь-якої особи, яка не досягла 15-річного віку, на службу до збройних сил. При вербуванні з числа осіб, які досягли 15-річного віку, але яким ще не виповнилося 18 років, Держави-учасниці прагнуть віддавати перевагу особам більш старшого віку.

4. Згідно з своїми зобов'язаннями за міжнародним гуманітарним правом, пов'язаним із захистом цивільного населення під час збройних конфліктів, Держави-учасниці зобов'язані вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними.

Стаття 39

Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка є жертвою будь-яких видів нехтування, експлуатації чи зловживань, катувань чи будь-яких жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведження, покарання чи збройних конфліктів. Таке відновлення і реінтеграція мають здійснюватися в умовах, що забезпечують здоров'я, самоповагу і гідність дитини.

Стаття 40

1. Держави-учасниці визнають право кожної дитини, яка, як вважається, порушила

кримінальне законодавство, звинувачується або визнається винною в його порушенні, на таке поведіння, що сприяє розвитку у дитини почуття гідності і значущості, зміцнює в ній повагу до прав людини й основних свобод інших та при якому враховуються вік дитини і бажаність сприяння її реінтеграції та виконання нею корисної ролі в суспільстві.

2. З цією метою і беручи до уваги відповідні положення міжнародних документів, Держави-учасниці, зокрема, забезпечують, щоб:

а) жодна дитина не вважалася порушником кримінального законодавства, не була звинувачена та визнана винною в його порушенні через дію чи бездіяльність, які не були заборонені національним і міжнародним правом на час їх здійснення;

б) кожна дитина, яка, як вважається, порушила кримінальне законодавство чи звинувачується в його порушенні, мала принаймні такі гарантії:

i) презумпцію невинності, поки її вина не буде доведена згідно із законом;

ii) негайне і безпосереднє інформування її про звинувачення проти неї, а у випадку необхідності, через її батьків чи законних опікунів, та одержання правової й іншої необхідної допомоги при підготовці та здійсненні свого захисту;

iii) невідкладне прийняття рішення з розглядуваного питання компетентним, незалежним і безстороннім органом чи судовим органом у ході справедливого слухання згідно із законом у присутності адвоката чи іншої відповідної особи і, якщо це не вважається таким, що суперечить найкращим інтересам дитини, зокрема, з урахуванням її віку чи становища її батьків або законних опікунів;

iv) свобода від примусу щодо даваних свідчень чи визнання вини; вивчення показань свідків звинувачення або самотійно, або за допомогою інших осіб та забезпечення рівноправної участі свідків захисту та вивчення їх свідчень;

v) якщо вважається, що дитина порушила кримінальне законодавство, повторний розгляд вищим компетентним, незалежним і безстороннім органом чи судовим органом згідно із законом відповідного рішення та будь-яких вжитих у цьому зв'язку заходів;

vi) безплатна допомога перекладача, якщо дитина не розуміє використовуваної мови чи не розмовляє нею;

vii) повна повага її особистого життя на всіх стадіях розгляду.

3. Держави-учасниці прагнуть сприяти створенню законів, процедур, органів і установ, що мають безпосереднє відношення до дітей, які, як вважається, порушили кримінальне законодавство, звинувачуються чи визнаються винними в його порушенні, і зокрема:

а) встановленню мінімального віку, нижче якого діти вважаються нездатними порушити кримінальне законодавство;

б) у випадку необхідності і бажаності вжиття заходів щодо поведіння з такими дітьми без використання судового розгляду за умов повного додержання прав людини і правових гарантій.

4. Необхідна наявність таких різних заходів, як догляд, положення про опіку і нагляд, консультативні послуги, призначення випробного строку виховання, програми навчання і професійної підготовки, та інших форм догляду, що замінюють догляд в установах, з метою забезпечення такого поведіння з дитиною, яке забезпечувало б її добробут і відповідало її становищу та характеру злочину.

Стаття 41

Жодне в цій Конвенції не торкається будь-яких положень, які більшою мірою сприяють здійсненню прав дитини і можуть міститися:

а) в законі Держави-учасниці, або

б) в нормах міжнародного права, що діють щодо даної держави.

ЧАСТИНА II

Стаття 42

Держави-учасниці зобов'язані, використовуючи належні та дійові засоби, широко інформувати про принципи і положення Конвенції як дорослих, так і дітей.

Стаття 43

1. З метою розгляду прогресу, досягнутого Державами-учасницями щодо виконання зобов'язань, взятих згідно з цією Конвенцією, засновується Комітет по правах дитини, який здійснює функції, передбачені нижче.

2. Комітет складається з вісімнадцяти експертів, що відзначаються високими моральними якостями та визнаною компетентністю в галузі, охоплюваній цією Конвенцією. Членів Комітету обирають Держави-учасниці з числа своїх громадян, вони виступають в особистій якості, при цьому приділяється увага справедливому географічному розподілу, а також головним правовим системам.

3. Членів Комітету обирають таємним голосуванням із числа внесених до списку осіб, висунутих Державами-учасницями. Кожна Держава-учасниця може висувати одну особу з числа своїх громадян.

4. Первісні вибори в Комітет проводяться не пізніше ніж через шість місяців з дня набуття чинності цією Конвенцією, а надалі – раз на два роки. Принаймні за чотири місяці до дня кожних виборів Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй звертається до Держав-учасниць з листом, пропонуючи їм подати свої кандидатури протягом двох місяців. Потім Генеральний секретар складає в алфавітному порядку список всіх висунутих таким чином осіб із зазначенням Держав-учасниць, які висунули цих осіб, та представляє цей список Державам-учасницям цієї Конвенції.

5. Вибори проводяться на нарадах Держав-учасниць, які скликає Генеральний секретар у центральних установах Організації Об'єднаних Націй. На нарадах, де дві третини Держав-учасниць складають кворум, обраними до складу Комітету є ті кандидати, які дістали найбільшу кількість голосів і абсолютну більшість голосів представників Держав-учасниць, що присутні та беруть участь у голосуванні.

6. Члени Комітету обираються на чотирирічний строк. Вони мають право бути переобраними у випадку повторного висунення їх кандидатур. Строк повноважень п'яти членів, обраних на перших виборах, минає в кінці дворічного періоду; негайно після перших виборів імена цих п'яти членів визначаються голови наради шляхом жеребкування.

7. У випадку смерті або відставки якого-небудь члена Комітету або якщо він чи вона з якоїсь іншої причини не може більше виконувати обов'язки члена Комітету, Держава-учасниця, що висунула даного члена Комітету, призначає іншого експерта з числа своїх громадян на строк, що залишився, за умови схвалення Комітетом.

8. Комітет встановлює власні правила процедури.

9. Комітет обирає своїх службових осіб на дворічний строк.

10. Сесії Комітету, як правило, проводяться в центральних установах Організації Об'єднаних Націй або в будь-якому іншому відповідному місці, визначеному Комітетом. Комітет, як правило, проводить сесії щорічно. Тривалість сесії Комітету визначається і при необхідності переглядається на нарадах Держав-учасниць цієї Конвенції за умови схвалення Генеральною Асамблеєю.

11. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надає необхідні персонал і матеріальні засоби для ефективного здійснення Комітетом своїх функцій відповідно до цієї Конвенції.

12. Члени Комітету, заснованого відповідно до цієї Конвенції, одержують схвалювану

Генеральною Асамблеєю винагороду з коштів Організації Об'єднаних Націй в порядку та на умовах, встановлених Генеральною Асамблеєю.

Стаття 44

1. Держави-учасниці зобов'язані подавати Комітету через Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй доповіді про вжиті ними заходи щодо закріплення визнаних у Конвенції прав та прогрес, досягнутий у здійсненні цих прав:

а) протягом двох років після набуття чинності цією Конвенцією для відповідної Держави-учасниці;

б) надалі – кожні п'ять років.

2. У доповідях, які подаються відповідно до цієї статті, зазначаються фактори і труднощі, якщо такі є, що впливають на ступінь виконання зобов'язань за цією Конвенцією. Доповіді містять також достатню інформацію, з тим щоб забезпечити Комітету повне розуміння дії Конвенції у даній країні.

3. Державі-учасниці, яка подала Комітету всебічну первинну інформацію, немає необхідності повторювати у наступних доповідях, що подаються відповідно до пункту 1 підпункту b цієї статті, раніше викладену основну інформацію.

4. Комітет може запитувати у Держав-учасниць додаткову інформацію, що стосується здійснення цієї Конвенції.

5. Доповіді про діяльність Комітету раз на два роки представляються Генеральній Асамблеї через Економічну та Соціальну Раду.

6. Держави-учасниці забезпечують широку гласність своїм доповідям у власних країнах.

Стаття 45

З метою сприяння ефективному здійсненню Конвенції та заохочення міжнародного співробітництва в галузі, охоплюваній цією Конвенцією:

а) спеціалізовані установи, Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй та інші органи Організації Об'єднаних Націй мають право бути представленими при розгляді питань про здійснення таких положень цієї Конвенції, які входять до сфери їх повноважень. Комітет може запропонувати спеціалізованим установам, Дитячому фонду Організації Об'єднаних Націй та іншим компетентним органам, якщо він вважає це за доцільне, подавати висновки експертів щодо здійснення Конвенції у тих галузях, які входять до сфери їх відповідних повноважень. Комітет може запропонувати спеціалізованим установам, Дитячому фонду Організації Об'єднаних Націй та іншим органам Організації Об'єднаних Націй подавати доповіді про здійснення Конвенції у галузях, що входять до сфери їх діяльності;

б) Комітет направляє, якщо він вважає за доцільне, до спеціалізованих установ, Дитячого фонду Організації Об'єднаних Націй та інших компетентних органів будь-які доповіді Держав-учасниць, в яких вміщені прохання про технічну консультацію чи допомогу або йдеться про потреби в цьому, зазначені зауваження та пропозиції Комітету, якщо такі є, щодо таких прохань чи зауважень;

в) Комітет може рекомендувати Генеральній Асамблеї запропонувати Генеральному секретарю провести від її імені дослідження з питань, що стосуються прав дитини;

г) Комітет може вносити пропозиції і рекомендації загального характеру, засновані на інформації, одержаній відповідно до статей 44 і 45 цієї Конвенції. Такі пропозиції і рекомендації загального характеру направляються будь-якій зацікавленій Державі-учасниці і повідомляються Генеральній Асамблеї поряд із зауваженнями Держав-учасниць, якщо такі є.

ЧАСТИНА III

Стаття 46

Ця Конвенція відкрита для підписання її всіма державами.

Стаття 47

Ця Конвенція підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти здаються на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 48

Ця Конвенція відкрита для приєднання до неї будь-якої держави. Документи про приєднання здаються на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 49

1. Ця Конвенція набуває чинності на тридцятий день після дати здачі на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй двадцятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

2. Для кожної держави, яка ратифікує цю Конвенцію або приєднується до неї після здачі на зберігання двадцятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання, ця Конвенція набирає чинності на тридцятий день після здачі такою державою на зберігання її ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 50

1. Будь-яка Держава-учасниця може запропонувати поправку і подати її Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар потім направляє запропоновану поправку Державам-учасницям з проханням повідомити його, чи висловлюються вони за скликання конференції Держав-учасниць з метою розгляду цих пропозицій і проведення по них голосування. Якщо протягом чотирьох місяців, починаючи з дати такого повідомлення, принаймні третина Держав-учасниць висловиться за таку конференцію, Генеральний секретар скликає цю конференцію під егідою Організації Об'єднаних Націй. Будь-яка поправка, прийнята більшістю Держав-учасниць, які присутні та голосують на цій конференції, подається Генеральній Асамблеї на її затвердження.

2. Поправка, прийнята згідно з пунктом 1 цієї статті, набуває чинності після затвердження її Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй та прийняття її більшістю у дві третини Держав-учасниць.

3. Коли поправка набуває чинності, вона стає обов'язковою для тих Держав-учасниць, які її прийняли, а для інших Держав-учасниць залишаються обов'язковими положення цієї Конвенції і будь-які попередні поправки, які вони прийняли.

Стаття 51

1. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй отримує та розсилає всім державам текст застережень, зроблених державами у момент ратифікації або приєднання.

2. Застереження, не сумісні з цілями і завданнями цієї Конвенції, не допускаються.

3. Застереження можуть бути зняті у будь-який час шляхом відповідного повідомлення, направленою Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй, який потім повідомляє про це всі держави. Таке повідомлення набуває чинності з дня отримання його Генеральним секретарем.

Стаття 52

Будь-яка Держава-учасниця може денонсувати цю Конвенцію шляхом письмового повідомлення Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Денонсація набуває чинності через рік після отримання повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 53

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй є депозитарієм цієї Конвенції.

Стаття 54

Оригінал цієї Конвенції, арабський, китайський, англійський, французький, російський та іспанський тексти якої є рівноавтентичними, здається на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй.

На посвідчення чого повноважні представники, що підписалися нижче, належним чином уповноважені на те своїми відповідними урядами, підписали цю Конвенцію.

ФАКУЛЬТАТИВНИЙ ПРОТОКОЛ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ПРАВА ДИТИНИ ЩОДО ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ, ДИТЯЧОЇ ПРОСТИТУЦІЇ І ДИТЯЧОЇ ПОРНОГРАФІЇ*

ООН, 1 січня 2000 року

Держави-учасниці цього Протоколу,

вважаючи, що для досягнення цілей Конвенції про права дитини та виконання її положень, особливо статей 1, 11, 21, 32, 33, 34, 35 і 36, було б доцільно надати більш широкий характер тим заходам, яких повинні вживати держави-учасниці з метою гарантованого захисту дитини від практики торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії,

вважаючи також, що в Конвенції про права дитини визнається право дитини на захист від економічної експлуатації і від виконання будь-якої роботи, яка може бути небезпечною для її здоров'я або є перешкодою для одержання нею освіти, або завдавати шкоди її здоров'ю і фізичному, розумовому і духовному, моральному і соціальному розвитку,

будучи вкрай стурбовані значними і зростаючими масштабами міжнародного контрабандного перевезення дітей з метою торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії,

будучи глибоко стурбовані широко розповсюдженою практикою секс-туризму, особливо небезпечною для дітей, оскільки вона стимулює торгівлю дітьми, дитячу проституцію і дитячу порнографію,

визнаючи, що особливо вразливі групи дітей, включаючи малолітніх дівчаток, більшою мірою піддаються ризику сексуальної експлуатації і що частка малолітніх дівчаток є надмірно високою серед дітей, які сексуально експлуатуються,

будучи стурбовані зростаючою доступністю дитячої порнографії в Інтернеті і в рамках інших технологій, які розвиваються, і посиляючись на Міжнародну конференцію щодо боротьби з дитячою порнографією в Інтернеті (Відень, 1999 рік), і зокрема на її рішення, яке закликає до криміналізації у всьому світі виробництва, розповсюдження, експорту, передачі, імпорту, навмисного зберігання дитячої порнографії та її реклами та, що підкреслює велике значення більш тісного співробітництва і партнерства між урядами та індустрією Інтернету,

вважаючи, що ліквідації торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії сприятиме прийняття всеосяжного підходу, який враховує всі фактори, що сприяють цим явищам, включаючи недостатній розвиток, злидні, економічні диспропорції, нерівноправну соціально-економічну структуру, наявність неблагополучних сімей, низький рівень освіти, міграцію між містами та сільською місцевістю, дискримінацію за ознакою статі, безвідповідальну сексуальну поведінку дорослих, шкідливі види традиційної практики, збройні конфлікти та контрабандне перевезення дітей,

вважаючи, що для скорочення споживчого попиту на торгівлю дітьми, дитячу проституцію і дитячу порнографію необхідно докласти зусиль щодо підвищення рівня інформованості суспільства, і будучи також впевненими у великому значенні зміцнення глобальних партнерських

---

* Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09#Text (дата звернення : 17.04.2021)

відносин між усіма учасниками, і посилення правозастосовних заходів на національному рівні, беручи до уваги положення міжнародно-правових актів у галузі захисту дітей, включаючи Гаазьку конвенцію про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення, Гаазьку конвенцію про громадсько-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, Гаазьку конвенцію про юрисдикцію, застосовне право, визнання, правозастосування і співробітництво з питань батьківської відповідальності та заходах щодо захисту дітей і Конвенцію Міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо викорінення найгірших форм дитячої праці,

будучи натхненні повсюдною підтримкою Конвенції про права дитини, що свідчить про широку відданість справі заохочення та захисту прав дитини,

визнаючи важливість виконання положень Програми дій щодо попередження торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії та Декларації і Плану дій, прийнятих на Всесвітньому конгресі проти сексуальної експлуатації дітей у комерційних цілях, який відбувся в 27-31 серпня 1996 році, а також інших рішень і рекомендацій з цього питання відповідних міжнародних органів,

належним чином враховуючи велике значення традицій та культурних цінностей кожного народу для захисту і гармонійного розвитку дитини,

домовились про таке:

Стаття 1

Держави-учасниці забороняють торгівлю дітьми, дитячу проституцію і дитячу порнографію, як це передбачено цим Протоколом.

Стаття 2

Для цілей цього Протоколу:

а) торгівля дітьми означає будь-який акт або угоду, внаслідок яких дитина передається будь-якою особою або будь-якою групою осіб іншій особі або групі осіб за винагороду або інше відшкодування;

б) дитяча проституція означає використання дитини у діяльності сексуального характеру за винагороду або будь-яку іншу форму відшкодування;

с) дитяча порнографія означає будь-яке зображення будь-якими засобами дитини, яка здійснює реальні або змодельовані відверто сексуальні дії, або будь-яке зображення статевих органів дитини, головним чином в сексуальних цілях.

Стаття 3

1. Кожна держава-учасниця забезпечує, щоб, як мінімум, наступні діяння і види діяльності були повною мірою охоплені її кримінальним або карним правом, незалежно від того, чи були ці злочини вчинені на національному або транснаціональному рівні, або в індивідуальному чи організованому порядку:

а) у контексті торгівлі дітьми, визначеній у статті 2:

I) пропозиція, передача чи отримання будь-якими засобами дитини з метою:

а. сексуальної експлуатації дитини;

б. передачі органів дитини за винагороду;

с. використання дитини на примусових роботах;

II) неправомірне схиляння в якості посередництва до згоди на усиновлення дитини з порушенням застосовних міжнародно-правових актів щодо усиновлення;

б) пропозиція, отримання, передача чи надання дитини для цілей дитячої проституції, визначеній у статті 2;

с) виробництво, розподіл, розповсюдження, імпорт, експорт, пропозиція, продаж або зберігання у вищезазначених цілях дитячої порнографії, визначеної у статті 2.

2. Враховуючи положення національного законодавства держави-учасниці, аналогічні положення застосовуються до спроби вчинення будь-якого з цих діянь, а також до пособництва та співучасті у вчиненні будь-якого з цих діянь.

3. Кожна держава-учасниця передбачає належні міри покарання за ці злочини, виходячи зі ступеня їхньої тяжкості.

4. З урахуванням положень свого національного законодавства кожна держава-учасниця у відповідних випадках вживає заходів щодо визначення відповідальності юридичних осіб за злочини, передбачені у пункті 1 цієї статті. З урахуванням правових принципів держави-учасниці ця відповідальність юридичних осіб може бути кримінальною, цивільною або адміністративною.

5. Держави-учасниці вживають всіх відповідних правових та адміністративних заходів з метою забезпечення того, щоб всі особи, які мають відношення до всиновлення дитини, діяли відповідно до положень застосованих міжнародно-правових актів.

Стаття 4

1. Кожна держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть виявитися необхідними, для встановлення своєї юрисдикції щодо злочинів, зазначених у пункті 1 статті 3, у тих випадках, коли такі злочини вчиняються на її території або на борту морського чи повітряного судна, зареєстрованого у цій державі.

2. Кожна держава-учасниця може вживати таких заходів, які можуть виявитися необхідними, для встановлення своєї юрисдикції щодо злочинів, зазначених у пункті 1 статті 3, у таких випадках:

а) коли передбачуваний злочинець є громадянином цієї держави або особою, місце звичайного проживання якої знаходиться на її території;

б) коли жертва є громадянином цієї держави.

3. Кожна держава-учасниця також вживає таких заходів, які можуть виявитися необхідними, для встановлення своєї юрисдикції щодо вищезгаданих злочинів, коли передбачуваний злочинець знаходиться на її території, і вона не видає його або її іншій державі-учасниці на підставі того, що злочин було вчинено одним із її громадян.

4. Цей Протокол не виключає будь-яку кримінальну юрисдикцію, яка здійснюється відповідно до внутрішньодержавного права.

Стаття 5

1. Злочини, зазначені в пункті 1 статті 3, вважаються такими, що спричиняють видачу і підлягають включенню, до будь-якого договору про видачу, що існує між державами-учасницями, а також, до будь-якого договору про видачу, який укладається між ними згодом, відповідно до умов, визначених у цих договорах.

2. Якщо держава-учасниця, яка обумовлює видачу наявністю договору, одержує прохання про видачу від іншої держави-учасниці, з якою вона не має договору про видачу, вона може розглядати цей Протокол щодо таких злочинів як правову підставу для видачі. Видача здійснюється згідно з умовами, передбаченими законодавством держави, до якої звернуто прохання про видачу.

3. Держави-учасниці, які не обумовлюють видачу наявністю договору, розглядають у відносинах між собою такі злочини як злочини, що спричиняють видачу, відповідно до умов, передбачених законодавством держави, до якої звернуто прохання про видачу.

4. Такі злочини для цілей видачі між державами-учасницями розглядаються так, як би вони були вчинені не тільки на місці їхнього вчинення, але також і на території держав, які зобов'язані встановити свою юрисдикцію відповідно до статті 4.

5. Якщо прохання про видачу надходить стосовно одного із злочинів, зазначених у пункті 1 статті 3, і якщо держава-учасниця, до якої звернено таке прохання, не видає і не видаватиме злочинця на підставі його громадянства, ця держава вживає відповідних заходів для передачі

справи своїм компетентним органам з метою порушення кримінального переслідування.

Стаття 6

1. Держави-учасниці надають одна одній максимальну допомогу у зв'язку з розслідуваннями чи кримінальним переслідуванням або процедурами видачі, які розпочаті стосовно злочинів, зазначених у пункті 1 статті 3, включаючи сприяння щодо отримання наявних у них доказів, необхідних для здійснення зазначених процесуальних дій.

2. Держави-учасниці виконують свої зобов'язання щодо пункту 1 цієї статті, керуючись будь-якими договорами чи іншими домовленостями про взаємну правову допомогу, які можуть між ними існувати. За відсутності таких договорів чи домовленостей держави-учасниці надають одна одній допомогу згідно з їхнім внутрішньодержавним правом.

Стаття 7

Держави-учасниці згідно з положеннями їхнього національного законодавства:

- a) у відповідних випадках вживають заходів, які забезпечують вилучення та конфіскацію:
  - I) майна, такого як матеріали, засоби та інше обладнання, яке використовується для вчинення або сприяння вчиненню злочинів, передбачених цим Протоколом;
  - II) доходів, отриманих в результаті вчинення таких злочинів;
- b) виконують прохання іншої держави-учасниці про вилучення або конфіскацію майна чи доходів, зазначених у підпункті (a)(i);
- c) вживають заходів, спрямованих на закриття на тимчасовій або постійній основі приміщень, які використовуються для вчинення таких злочинів.

Стаття 8

1. Держави-учасниці вживають відповідних заходів для захисту прав та інтересів дітей-жертв практики, забороненої цим Протоколом, на всіх етапах кримінального судочинства, зокрема шляхом:

- a) визнання уразливості дітей-жертв і адаптації процедур для визнання їхніх особливих потреб, у тому числі їх особливих потреб в якості свідків;
- b) інформування дітей-жертв про їхні права, роль та утримання, терміни і хід судочинства та про рішення щодо їхніх справ;
- c) забезпечення того, щоб думки, потреби і проблеми дітей-жертв подавались і розглядались у ході судочинства відповідно до процесуальних норм національного законодавства у тих випадках, коли зачіпаються їхні особисті інтереси;
- d) надання дітям-жертвам послуг щодо надання відповідної підтримки на всіх етапах судочинства;
- e) захисту у відповідних випадках особистого життя і особи дітей-жертв та вжиття заходів, згідно з національним законодавством, з метою уникнення небажаного розповсюдження інформації, яка могла б призвести до встановлення особи дітей-жертв;
- f) забезпечення у відповідних випадках захисту дітей-жертв, а також їхніх сімей та свідків, які виступають від їхнього імені, від залякування та застосування заходів помсти;
- g) недопущення надмірних затримок із винесенням рішень щодо справ та виконанням розпоряджень і постанов щодо надання компенсації дітям-жертвам.

2. Держави-учасниці забезпечують, щоб сумніви щодо справжнього віку жертви не перешкождали початку кримінального розслідування, в тому числі розслідування з метою встановлення віку жертви.

3. Держави-учасниці забезпечують, щоб у системі кримінального судочинства при поводженні з дітьми, які є жертвами злочинів, передбачених цим Протоколом, першочергова увага приділялась дотриманню найкращих інтересів дитини.

4. Держави-учасниці вживають заходів для забезпечення належної підготовки, зокрема юридичної і психологічної, осіб, які працюють з дітьми-жертвами злочинних діянь, заборонених

відповідно до цього Протоколу.

5. Держави-учасниці у відповідних випадках вживають заходів щодо забезпечення безпеки і недоторканності тих осіб та/або організацій, які займаються превентивною діяльністю та/або захистом і реабілітацією жертв таких злочинів.

6. Ніщо в цій статті не тлумачиться як таке, що завдає шкоди або суперечить правам звинувачуваного на справедливе і неупереджене судочинство.

Стаття 9

1. Держави-учасниці приймають або зміцнюють, застосовують і пропагують закони, адміністративні заходи, соціальні стратегії та програми з метою попередження злочинів, зазначених у цьому Протоколі. Особлива увага приділяється захисту дітей, особливо уразливих стосовно такої практики.

2. Держави-учасниці сприяють підвищенню поінформованості широких кіл громадськості, включаючи дітей, шляхом забезпечення інформування з використанням усіх відповідних засобів, просвіти і навчання щодо превентивних заходів і шкідливих наслідків злочинів, зазначених в цьому Протоколі. Під час виконання своїх обов'язків згідно з цією статтею держави-учасниці заохочують участь суспільства, і зокрема дітей і дітей-жертв, у таких інформаційно-просвітницьких і навчальних програмах, у тому числі на міжнародному рівні.

3. Держави-учасниці вживають всіх можливих заходів з метою надання будь-якої належної допомоги жертвам таких злочинів, включаючи їхню повну соціальну реінтеграцію та їхнє повне фізичне і психологічне відновлення.

4. Держави-учасниці забезпечують, щоб усі діти-жертви злочинів, зазначені у цьому Протоколі, мали доступ до належних процедур одержання від осіб, які несуть юридичну відповідальність, компенсацію за завдану шкоду без будь-якої дискримінації.

5. Держави-учасниці вживають відповідних заходів, для забезпечення дійової заборони виробництва і розповсюдження матеріалів, які пропагують злочини, зазначені у цьому Протоколі.

Стаття 10

1. Держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для зміцнення міжнародного співробітництва шляхом укладання багатосторонніх, регіональних і двосторонніх домовленостей з метою попередження, виявлення, розслідування, кримінального переслідування і покарання осіб, які винні у вчиненні діянь, пов'язаних з торгівлею дітьми, дитячою проституцією, дитячою порнографією та дитячим секс-туризмом. Держави-учасниці сприяють також міжнародному співробітництву і координації між своїми органами, національними і міжнародними неурядовими організаціями і міжнародними організаціями.

2. Держави-учасниці сприяють розвитку міжнародного співробітництва, спрямованого на надання дітям-жертвам допомоги в їх фізичній і психологічній реабілітації, соціальній реінтеграції та репатріації.

3. Держави-учасниці сприяють зміцненню міжнародного співробітництва з метою ліквідації основних причин, таких як злидні і недостатній розвиток, які збільшують уразливість дітей як об'єктів торгівлі дітьми, дитячої проституції, дитячої порнографії і дитячого секс-туризму.

4. Держави-учасниці, які мають для цього відповідні можливості, надають фінансову, технічну або іншу допомогу в межах існуючих багатосторонніх, регіональних, двосторонніх або інших програм.

Стаття 11

Ніщо в цьому Протоколі не зачіпає жодних положень, які більшою мірою сприяють здійсненню прав дитини і які можуть міститися:

а) у законодавстві держави-учасниці;

б) у нормах міжнародного права, які діють для цієї держави.

Стаття 12

1. Кожна держава-учасниця, протягом двох років після набуття чинності цим Протоколом для цієї держави-учасниці, подає Комітету з прав дитини доповідь, яка містить повну інформацію про заходи, вжиті нею з метою виконання положень цього Протоколу.

2. Після подання повної доповіді кожна держава-учасниця вносить у доповіді, які подаються нею Комітету з прав дитини відповідно до статті 44 Конвенції, будь-яку додаткову інформацію, що стосується виконання Протоколу. Інші держави-учасниці Протоколу подають доповідь кожні п'ять років.

3. Комітет з прав дитини може запитати у держав-учасниць додаткову інформацію, що стосується виконання цього Протоколу.

Стаття 13

1. Цей Протокол відкритий для підписання будь-якою державою, яка є учасницею Конвенції або її підписала.

2. Цей Протокол підлягає ратифікації і відкритий для приєднання будь-якої держави, яка є учасницею Конвенції або її підписала. Ратифікаційні грамоти або документи про приєднання здаються на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 14

1. Цей Протокол набуває чинності через три місяці після здачі на зберігання десятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

2. Для кожної держави, яка ратифікує цей Протокол або приєднається до нього після набуття ним чинності, цей Протокол набуває чинності через один місяць після здачі на зберігання його ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 15

1. Будь-яка держава-учасниця може денонсувати цей Протокол у будь-який час шляхом письмового повідомлення Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, який потім інформує про це інші держави-учасниці Конвенції і всі держави, які підписали Конвенцію. Денонсація набуває чинності після закінчення одного року з дати отримання повідомлення Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй.

2. Така денонсація не звільняє державу-учасницю від її обов'язків за цим Протоколом, щодо будь-якого злочину, вчиненого до дати набуття денонсацією чинності. Отже така денонсація ніяк не перешкоджає подальшому розгляду будь-якого питання, яке вже знаходиться на розгляді Комітету до дати набуття денонсацією чинності.

Стаття 16

1. Будь-яка держава-учасниця може запропонувати зміну та доповнення і подати його Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Після цього Генеральний секретар перепроводжує запропоновану зміну та доповнення державам-учасницям з проханням зазначити, чи висловлюються вони за скликання конференції держав-учасниць з метою розгляду цих пропозицій і проведення голосування щодо них. Якщо протягом чотирьох місяців, починаючи з дати такого повідомлення, хоча б одна третина держав-учасниць висловиться за таку конференцію, Генеральний секретар скликає цю конференцію під егідою Організації Об'єднаних Націй. Будь-яка зміна та доповнення, прийняте більшістю держав-учасниць, що присутні та беруть участь у голосуванні на цій конференції, подається Генеральній Асамблеї на затвердження.

2. Зміна та доповнення, прийняте відповідно до пункту 1 цієї статті, набуває чинності після затвердження його Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй і прийняття більшістю в дві третини голосів держав-учасниць.

3. Коли зміна та доповнення набуває чинності, воно стає обов'язковим для тих держав-

учасниць, які його прийняли, а для інших держав-учасниць залишаються обов'язковими положення цього Протоколу та будь-які попередні зміни та доповнення, які ними прийняті.

Стаття 17

1. Цей Протокол, англійський, арабський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якого є рівно автентичними, підлягає здачі на зберігання до архіву Організації Об'єднаних Націй.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй направляє завірені копії цього Протоколу всім державам-учасницям Конвенції і всім державам, які підписали Конвенцію.

ФАКУЛЬТАТИВНИЙ ПРОТОКОЛ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО ПРАВА ДИТИНИ ЩОДО ПРОЦЕДУРИ ПОВІДОМЛЕНЬ*

ООН, 20 листопада 2014 року

Держави -учасниці цього Протоколу,

беручи до уваги, що відповідно до принципів, проголошених у Статуті Організації Об'єднаних Націй, визнання властивої гідності, рівних і невід'ємних прав усіх членів суспільства є основою забезпечення свободи, справедливості й миру на землі,

відзначаючи, що держави-учасниці Конвенції про права дитини (далі – Конвенція) визнають усі передбачені нею права за кожною дитиною, яка перебуває в межах їхньої юрисдикції, без будь-якої дискримінації незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин,

знову підтверджуючи універсальність, неподільність, взаємозалежність і взаємопов'язаність усіх прав людини і основних свобод,

знову підтверджуючи також статус дитини як суб'єкта прав і як людську істоту з властивою їй гідністю і з можливостями, що розвиваються,

визнаючи, що особливий і залежний статус дітей може створювати для них реальні труднощі у використанні засобів правового захисту в разі порушень їхніх прав,

вважаючи, що цей Протокол посилить і доповнить національні й регіональні механізми, що надають можливість дітям подавати скарги на порушення їхніх прав,

визнаючи, що необхідно приділяти першочергову увагу найкращому забезпеченню інтересів дитини під час використання засобів правового захисту на порушення прав дитини і що такі засоби захисту повинні враховувати необхідність використання процедур, які відповідають потребам дитини, на всіх рівнях,

закликаючи держав-учасниць розробити відповідні національні механізми, що дозволять дитині, права якої були порушені, отримати доступ до дієвих засобів правового захисту на внутрішньодержавному рівні,

нагадуючи про важливу роль, яку можуть відігравати в цьому відношенні національні правозахисні установи та інші спеціалізовані установи, яким доручено заохочувати й захищати права дитини,

вважаючи, що для зміцнення й доповнення таких національних механізмів і для подальшого вдосконалення реалізації Конвенції та, коли це може застосовуватися, Факультативних протоколів до неї щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії та щодо участі дітей у збройних конфліктах, було б доцільно надати Комітету з прав

---

* Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_160#n2 (дата звернення : 17.04.2021)

дитини (далі – Комітет) можливість виконувати функції, передбачені цим Протоколом, домовилися про таке:

Частина I

Загальні положення

Стаття 1

Компетенція Комітету з прав дитини

Держава-учасниця цього Протоколу визнає компетенцію Комітету, передбачену цим Протоколом.

Комітет не здійснює своєї компетенції стосовно держави-учасниці цього Протоколу з питань, що стосуються порушення прав, передбачених в договорі, учасницею якого ця держава не є.

Комітет не приймає жодного повідомлення, якщо воно стосується держави, яка не є учасницею цього Протоколу.

Стаття 2

Загальні принципи, які визначають функції Комітету

Під час виконання функцій, покладених на нього цим Протоколом, Комітет керується принципом найкращого забезпечення інтересів дитини. Він також враховує права й погляди дитини, приділяючи поглядам дитини належну увагу відповідно до віку та зрілості дитини.

Стаття 3

Правила процедури

1. Комітет приймає правила процедури, яких необхідно дотримуватись під час виконання функцій, покладених на нього цим Протоколом. При цьому він враховує, зокрема, статтю 2 цього Протоколу з метою гарантування використання процедур, які відповідають потребам дитини.

2. Комітет включає до своїх правил процедури гарантування, покликані не допустити маніпуляцій дитиною з боку тих, хто діє від її імені, і може відмовити в розгляді будь-якого повідомлення, яке, на його думку, не відповідає найкращому забезпеченню інтересів дитини.

Стаття 4

Заходи захисту

1. Держава-учасниця вживає всіх необхідних заходів для забезпечення того, щоб особи, що знаходяться під її юрисдикцією, не зазнавали будь-яких порушень прав людини, жорстокого поводження або залякування внаслідок надсилання повідомлень або співробітництва з Комітетом відповідно до цього Протоколу.

2. Персональні дані будь-якої особи або групи осіб у цьому зв'язку не розкриваються публічно без їхньої явно вираженої згоди.

Частина II

Процедура повідомлень

Стаття 5

Індивідуальні повідомлення

1. Повідомлення можуть подаватися особами або групами осіб, що знаходяться під юрисдикцією держави-учасниці, або від імені таких осіб чи груп осіб, які стверджують, що вони є жертвами порушення цієї державою-учасницею будь-якого з прав, передбачених у будь-якому з наведених договорів, стороною якого є ця держава-учасниця:

- а) Конвенція;
- б) Факультативний протокол до Конвенції щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії;

с) Факультативний протокол до Конвенції щодо участі дітей у збройних конфліктах.

2. Якщо повідомлення подається від імені особи або групи осіб, це здійснюється з їхньої згоди, за винятком тих випадків, коли автор може обґрунтувати свої дії від їхнього імені без такої згоди.

Стаття 6

Тимчасові заходи

1. У будь-який час після отримання повідомлення й до прийняття рішення по суті Комітет може надіслати відповідній державі-учасниці для невідкладного розгляду запит про вжиття цією державою-учасницею таких тимчасових заходів, які можуть знадобитися в надзвичайних обставинах, щоб уникнути спричинення можливого непоправного збитку жертві або жертвам можливих порушень.

2. Якщо Комітет здійснює свої повноваження відповідно до пункту 1 цієї статті, це не означає, що він прийняв рішення стосовно прийнятності або суті повідомлення.

Стаття 7

Прийнятність

Комітет вважає повідомлення неприйнятним, коли:

- a) повідомлення є анонімним;
- b) повідомлення не викладено в письмовій формі;
- c) повідомлення є зловживанням правом надавати такі повідомлення або несумісне з положеннями Конвенції та/або Факультативних протоколів до неї;
- d) таке саме питання вже розглядалося Комітетом або розглядалося чи розглядається відповідно до іншої процедури міжнародного розгляду або врегулювання;
- e) не були вичерпані всі доступні внутрішні засоби правового захисту. Це правило не діє в тих випадках, коли реалізація засобів правового захисту невинуватно затягується або навряд чи буде ефективною;
- f) повідомлення явно безпідставне або недостатньо обґрунтоване;
- g) факти, які є предметом повідомлення, мали місце до набрання чинності цим Протоколом для відповідної держави-учасниці, якщо тільки ці факти не тривали після цієї дати;
- h) повідомлення не подано протягом одного року з моменту вичерпання внутрішніх засобів правового захисту, за винятком випадків, коли автор може довести, що було неможливо подати повідомлення протягом цього строку.

Стаття 8

Передача повідомлення

1. За винятком тих випадків, коли Комітет вважає повідомлення неприйнятним без згадування відповідної держави-учасниці, Комітет якомога швидше в конфіденційному порядку доводить кожне повідомлення, подане йому згідно із цим Протоколом, до відома відповідної держави-учасниці.

2. Держава-учасниця подає Комітету письмові пояснення або заяви, що містять роз'яснення з цього питання й щодо засобів правового захисту, якщо такі були, які вона могла надати. Держава-учасниця подає відповідь у якомога коротший строк протягом шести місяців.

Стаття 9

Дружнє врегулювання

1. Комітет надає свої добрі послуги відповідним сторонам з метою досягнення дружнього врегулювання питання на основі поваги зобов'язань, викладених у Конвенції та/або Факультативних протоколах до неї.

2. Угода про дружнє врегулювання, досягнута під егідою Комітету, тягне за собою припинення розгляду повідомлення відповідно до цього Протоколу.

Стаття 10

Розгляд повідомлень

1. Комітет розглядає повідомлення, отримані відповідно до цього Протоколу, в якомога коротший строк у світлі всієї наданої йому документації за умови, що ця документація надіслана відповідним сторонам.

2. Комітет проводить закриті засідання під час розгляду повідомлень, отриманих відповідно до цього Протоколу.

3. У тих випадках, коли Комітет звертається із проханням про застосування тимчасових заходів, він прискорює розгляд повідомлення.

4. Під час розгляду повідомлень про можливі порушення економічних, соціальних і культурних прав Комітет розглядає обґрунтованість заходів, вжитих державою-учасницею відповідно до статті 4 Конвенції. При цьому Комітет враховує, що держава-учасниця може вжити ряд можливих політичних заходів для здійснення закріплених у Конвенції економічних, соціальних і культурних прав.

5. Після розгляду повідомлення Комітет невідкладно надсилає свої міркування щодо цього повідомлення разом зі своїми рекомендаціями, якщо такі є, відповідним сторонам.

Стаття 11

Подальші заходи

1. Держава-учасниця належним чином розглядає міркування Комітету разом з його рекомендаціями, якщо такі є, і подає Комітету письмову відповідь, у тому числі інформацію про будь-які заходи, які були вжиті або які передбачається вжити у світлі міркувань і рекомендацій Комітету. Держава-учасниця подає свою відповідь у якомога коротший строк протягом шести місяців.

2. Комітет може запропонувати державі-учасниці подати, залежно від обставин, додаткову інформацію про будь-які заходи, вжиті державою-учасницею у відповідь на його міркування або рекомендації, або про виконання угоди про дружнє врегулювання, якщо така мала місце, в тому числі, якщо Комітет вважатиме це доречним, у подальших доповідях держави-учасниці за статтею 44 Конвенції, за статтею 12 Факультативного протоколу до Конвенції щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії або за статтею 8 Факультативного протоколу до Конвенції щодо участі дітей у збройних конфліктах.

Стаття 12

Міждержавні повідомлення

1. Держава-учасниця цього Протоколу може будь-коли заявити, що вона визнає компетенцію Комітету отримувати й розглядати повідомлення, в яких одна держава-учасниця стверджує, що інша держава-учасниця не виконує свої зобов'язання згідно будь-якого з подальших договорів, стороною яких є ця держава-учасниця:

а) Конвенція;

б) Факультативний протокол до Конвенції щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії;

в) Факультативний протокол до Конвенції щодо участі дітей у збройних конфліктах.

2. Комітет не приймає повідомлень, що стосуються держави-учасниці, яка не зробила такої заяви, або повідомлень від держави-учасниці, яка не зробила такої заяви.

3. Комітет надає свої добрі послуги відповідним державам-учасницям з метою дружнього врегулювання питання на основі поваги зобов'язань, закріплених у Конвенції та Факультативних протоколах до неї.

4. Заява відповідно до пункту 1 цієї статті здається на зберігання державами-учасницями Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй, який надсилає копії цієї заяви іншим державам-учасницям. Заява може бути відкликана в будь-який час шляхом надіслання

повідомлення Генеральному секретарю. Таке відкликання не перешкоджає розгляду будь-якого питання, яке є предметом повідомлення, уже переданого згідно з цією статтею; після отримання Генеральним секретарем повідомлення про відкликання заяви жодні подальші повідомлення за цією статтею не приймаються від будь-якої держави-учасниці, якщо тільки відповідна держава-учасниця не зробила нової заяви.

Частина III **Процедура розслідування**

Стаття 13

Процедура розслідування грубих або систематичних порушень

1. Якщо Комітет отримує достовірну інформацію, що вказує на грубі або систематичні порушення державою-учасницею прав, передбачених Конвенцією або Факультативними протоколами до неї щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії та щодо участі дітей у збройних конфліктах, Комітет пропонує цій державі-учасниці співробітничати під час вивчення такої інформації й із цією метою невідкладно подати зауваження щодо відповідної інформації.

2. З урахуванням будь-яких зауважень, які можуть бути подані відповідною державою-учасницею, а також будь-якої іншої наявної у неї достовірної інформації Комітет може призначити одного або кількох своїх членів для проведення розслідування і термінового подання до Комітету доповіді. У тих випадках, коли це виправдано і за згодою держави-учасниці, розслідування може включати відвідання її території.

3. Таке розслідування проводиться конфіденційно, і на всіх стадіях цього процесу запитується сприяння з боку держави-учасниці.

4. Після вивчення результатів такого розслідування Комітет невідкладно надсилає ці результати відповідній державі-учасниці разом з будь-якими коментарями та рекомендаціями.

5. Відповідна держава-учасниця в якомога коротший строк протягом шести місяців з моменту отримання результатів, коментарів та рекомендацій, переданих Комітетом, подає Комітету свої зауваження.

6. Після завершення такого процесу щодо розслідування, проведеного відповідно до пункту 2 цієї статті, Комітет може після консультацій з відповідною державою-учасницею прийняти рішення про включення короткого звіту про результати цього процесу до своєї доповіді, передбаченої статтею 16 цього Протоколу.

7. Кожна держава-учасниця може під час підписання або ратифікації цього Протоколу чи приєднання до нього заявити, що вона не визнає компетенцію Комітету, передбачену в цій статті, щодо прав, закріплених в деяких або всіх договорах, перелічених у пункті 1.

8. Будь-яка держава-учасниця, яка зробила заяву відповідно до пункту 7 цієї статті, може в будь-який час відкликати цю заяву шляхом надіслання повідомлення Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 14

Подальші заходи за підсумками процедури розслідування

1. Після закінчення шестимісячного строку, про який йдеться в пункті 5 статті 13, Комітет, за необхідності, може запропонувати відповідній державі-учасниці інформувати його про вжиті або такі, що передбачаються вжити, заходи у відповідь на розслідування, проведене відповідно до статті 13 цього Протоколу.

2. Комітет може запропонувати державі-учасниці подати, залежно від обставин, додаткову інформацію про будь-які заходи, які були прийняті державою-учасницею у відповідь на розслідування, проведене відповідно до статті 13, в тому числі, якщо Комітет вважатиме це

доречним, у подальших доповідях держави-учасниці за статтею 44 Конвенції, за статтею 12 Факультативного протоколу до Конвенції щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії або за статтею 8 Факультативного протоколу до Конвенції щодо участі дітей у збройних конфліктах.

Частина IV Прикінцеві положення

Стаття 15

Міжнародне сприяння і співробітництво

1. За згодою відповідної держави-учасниці Комітет може передавати спеціалізованим установам, фондам і програмам Організації Об'єднаних Націй та іншим компетентним органам свої міркування або рекомендації, які стосуються повідомлень і розслідувань та які вказують на необхідність технічної консультації чи допомоги, разом із зауваженнями та пропозиціями держави-учасниці, якщо такі є, щодо цих міркувань або рекомендацій.

2. За згодою відповідної держави-учасниці Комітет може також доводити до відома таких органів будь-які питання, що впливають з повідомлень, розглянутих відповідно до цього Протоколу і які можуть допомогти їм під час прийняття кожним з них в межах своєї сфери компетенції рішень щодо доцільності міжнародних заходів, які могли б сприяти наданню допомоги державам-учасницям у досягненні прогресу в реалізації прав, визнаних у Конвенції та/або Факультативних протоколах до неї.

Стаття 16

Доповідь Генеральній Асамблеї

Комітет включає до своєї доповіді Генеральній Асамблеї, яка подається раз на два роки, відповідно до пункту 5 статті 44 Конвенції, короткий виклад своєї діяльності відповідно до цього Протоколу.

Стаття 17

Підвищення обізнаності та інформування про Факультативний протокол

Кожна держава-учасниця зобов'язується широко висвітлювати й поширювати цей Протокол і полегшувати доступ до інформації про міркування і рекомендації Комітету, зокрема щодо питань, які стосуються цієї держави-учасниці, використовуючи належні та дієві засоби в доступних форматах як для дорослих, так і для дітей, включаючи інвалідів.

Стаття 18

Підписання, ратифікація та приєднання

1. Цей Протокол відкритий для підписання будь-якою державою, яка підписала або ратифікувала Конвенцію або один з перших двох Факультативних протоколів до неї або приєдналася до них.

2. Цей Протокол підлягає ратифікації будь-якою державою, яка ратифікувала Конвенцію або один з перших двох Факультативних протоколів до неї або приєдналася до них. Ратифікаційні грамоти здаються на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй.

3. Цей Протокол відкритий для приєднання будь-якої держави, яка ратифікувала Конвенцію або один з перших двох Факультативних протоколів до неї чи приєдналася до них.

4. Приєднання здійснюється шляхом здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному секретарю.

Стаття 19

Набрання чинності

1. Цей Протокол набирає чинності через три місяці після здачі на зберігання десятої ратифікаційної грамоти або десятого документа про приєднання.

2. Для кожної держави, яка ратифікує цей Протокол або приєднається до нього після здачі

на зберігання десятої ратифікаційної грамоти або десятого документа про приєднання, цей Протокол набирає чинності через три місяці після дати здачі на зберігання власної ратифікаційної грамоти або власного документа про приєднання.

Стаття 20

Порушення після набрання чинності

1. Компетенція Комітету поширюється виключно на порушення державою-учасницею будь-якого з прав, передбачених у Конвенції та/або перших двох Факультативних протоколах до неї, які вчиняються після набрання чинності цим Протоколом.

2. Якщо будь-яка держава стає учасницею цього Протоколу після набрання ним чинності, то зобов'язання цієї держави перед Комітетом стосуються лише порушень прав, передбачених у Конвенції та/або перших двох Факультативних протоколів до неї, які вчиняються після набрання чинності цим Протоколом для відповідної держави.

Стаття 21

Поправки

1. Будь-яка держава-учасниця може запропонувати внести поправку до цього Протоколу та подати її Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар надсилає будь-які запропоновані поправки державам-учасникам із проханням повідомити, чи виступають вони за скликання конференції держав-учасниць для розгляду цих пропозицій та прийняття рішень щодо них. Якщо протягом чотирьох місяців з дати такого повідомлення, принаймні третина держав-учасниць висловиться за таку конференцію, Генеральний секретар скликає цю конференцію під егідою Організації Об'єднаних Націй. Будь-яка поправка, прийнята більшістю у дві третини голосів держав-учасниць, які присутні та голосують, подається Генеральним секретарем на затвердження Генеральній Асамблеї, а потім усім державам-учасникам для прийняття.

2. Поправка, прийнята й затверджена відповідно до пункту 1 цієї статті, набирає чинності на тридцятий день після того, як кількість документів про прийняття, зданих на зберігання, досягне двох третин від кількості держав-учасниць на дату прийняття поправки. Після цього поправка набирає чинності для будь-якої держави-учасниці на тридцятий день після здачі на зберігання власного документа про прийняття. Поправка є обов'язковою лише для тих держав-учасниць, які її прийняли.

Стаття 22

Денонсація

1. Будь-яка держава-учасниця може в будь-який час денонсувати цей Протокол шляхом надіслання письмового повідомлення Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй. Денонсація набирає чинності через рік з дати отримання цього повідомлення Генеральним секретарем.

2. Денонсація не перешкоджає продовженню застосування положень цього Протоколу до будь-якого повідомлення, поданого відповідно до статей 5 або 12, чи до будь-якого розслідування, розпочатого відповідно до статті 13, до дати набрання денонсацією чинності.

Стаття 23

Депозитарій та повідомлення Генеральним секретарем

1. Депозитарієм цього Протоколу є Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй.
2. Генеральний секретар повідомляє всім державам про:
  - а) підписання, ратифікації та приєднання відповідно до цього Протоколу;
  - б) дату набрання чинності цим Протоколом та будь-якими поправками до нього відповідно до статті 21;
  - в) будь-яку денонсацію відповідно до статті 22 цього Протоколу.

Стаття 24

Мови

1. Цей Протокол, тексти якого англійською, арабською, іспанською, китайською, російською та французькою мовами є автентичними, здається на зберігання в архів Організації Об'єднаних Націй.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надсилає Засвідчені копії цього Протоколу всім державам.

КОНВЕНЦІЯ ПРО СКОРОЧЕННЯ БЕЗГРОМАДЯНСТВА*

Нью-Йорк, 30 серпня 1961 року

Договірні Держави,

Діючи на виконання резолюції 896 (IX), ухваленої Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 4 грудня 1954 року,

Визнаючи бажаним скорочення безгромадянства міжнародною угодою,

Домовилися про таке:

Стаття 1

1. Договірна Держава надає своє громадянство народженій на її території особі, яка в іншому разі була б апатридом. Таке громадянство надається:

(a) при народженні, в силу закону або

(b) при порушенні перед належним органом влади клопотання відповідною особою або від її імені в порядку, встановленому національним законодавством. За умови дотримання положень частини 2 цієї статті жодне подібне клопотання не може бути відхилене.

Договірна Держава, яка передбачає надання свого громадянства відповідно до пункту (b) цієї частини, може також передбачити надання свого громадянства в силу закону, в такому віці й за умов, які будуть визначені національним законодавством.

2. Договірна Держава може обумовити надання свого громадянства відповідно до пункту (b) частини 1 цієї статті дотриманням однієї або кількох із таких умов:

(a) щоб клопотання було порушене протягом установленого цією Договірною Державою строку, який має починатися не пізніше досягнення вісімнадцятирічного віку і закінчуватися не раніше досягнення віку у двадцять один рік, проте відповідній особі надається принаймні один рік, протягом якого вона могла б сама порушити клопотання без одержання на це законного дозволу;

(b) щоб відповідна особа проживала на території цієї Договірної Держави протягом установленого цією Державою строку, який не повинен перевищувати п'яти років, що безпосередньо передують порушенню клопотання, а взагалі не повинен перевищувати десяти років;

(c) щоб відповідна особа не була визнана через суд винною у злочині проти державної безпеки або засудженою до позбавлення волі на п'ятирічний строк або більш тривалий строк за кримінальним обвинуваченням;

(d) щоб відповідна особа завжди була апатридом.

3. Незважаючи на положення пункту (b) частини 1 і частини 2 цієї статті, дитина, народжена у шлюбі на території Договірної Держави, і мати якої мала громадянство цієї Держави, набуває цього громадянства при народженні, якщо інакше вона була б апатридом.

---

* Конвенція про скорочення безгромадянства. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_240 (дата звернення : 01.02.2020)

4. Договірна Держава надає своє громадянство особі, яка інакше була б апатридом і яка не може набути громадянство тієї Договірної Держави, на території якої вона народилася, внаслідок виходу з того віку, коли вона могла порушити клопотання, або через невиконання нею необхідних умов проживання, якщо під час народження цієї особи хто-небудь із її батьків мав громадянство першої зі згаданих вище Договірних Держав. Якщо її батьки мали не одне й те саме громадянство на час її народження, питання про те, чи повинна відповідна особа набути громадянство свого батька або громадянство своєї матері, вирішується національним законодавством цієї Договірної Держави. Якщо для набуття такого громадянства потрібне порушення клопотання, клопотання має порушуватися перед належним органом влади заявником або від його імені в порядку, встановленому цим національним законодавством. За умови дотримання положень частини 5 цієї статті подібне клопотання не повинне відхилитися.

5. Договірна Держава може обумовити надання свого громадянства відповідно до положень частини 4 цієї статті дотриманням однієї або декількох із таких умов:

(a) щоб клопотання було порушене до досягнення заявником певного встановленого цією Договірною Державою віку, який не повинен бути меншим за двадцять три роки;

(b) щоб відповідна особа проживала на території цієї Договірної Держави протягом установленого цією Державою строку, який не повинен перевищувати трьох років, які безпосередньо передують порушенню клопотання;

(c) щоб відповідна особа завжди була апатридом.

Стаття 2

Знайда, виявлений на території Договірної Держави, має за відсутності доказів протилежного вважатися народженим на цій території від батьків, що мають громадянство цієї Держави.

Стаття 3

Для цілей визначення обов'язків Договірних Держав відповідно до цієї Конвенції, народження на судні або літальному апараті вважається таким, що мало місце відповідно на території Держави, під прапором якої плаває судно або на території Держави, в якій зареєстрований літальний апарат.

Стаття 4

1. Договірна Держава надає своє громадянство народженій не на території Договірної Держави особі, яка в іншому разі була б апатридом, якщо під час народження цієї особи хто-небудь з її батьків мав громадянство цієї Держави. Якщо її батьки мали не одне і те ж громадянство під час її народження, питання, чи повинна відповідна особа набути громадянство свого батька або матері, вирішується національним законодавством Договірної Держави. Надання громадянства відповідно до положень цієї частини відбувається:

(a) при народженні, в силу закону;

(b) після порушення перед належним органом влади клопотання відповідною особою або від її імені в порядку, встановленому національним законодавством. За умови дотримання положень частини 2 цієї статті жодне подібне клопотання не може бути відхилене.

2. Договірна Держава може обумовити надання свого громадянства відповідно до положень частини 1 цієї статті дотриманням однієї або кількох із таких умов:

(a) щоб клопотання було порушене до досягнення заявником певного встановленого цією Договірною Державою віку, який не повинен бути меншим за двадцять три роки;

(b) щоб відповідна особа проживала на території цієї Договірної Держави протягом установленого цією Державою строку, який не повинен перевищувати трьох років, які безпосередньо передують порушенню клопотання;

(c) щоб відповідна особа не була визнана через суд винною у злочині проти державної безпеки;

(d) щоб відповідна особа завжди була апатридом.

Стаття 5

1. Якщо законодавство Договірної Держави передбачає втрату громадянства внаслідок будь-яких змін в особистому статусі відповідної особи, таких як вступ у шлюб, припинення шлюбу, узаконення, визнання або усиновлення, така втрата повинна обумовлюватися володінням іншим громадянством або набуттям іншого громадянства.

2. Якщо відповідно до законодавства Договірної Держави дитина, народжена поза шлюбом, втрачає громадянство цієї Держави внаслідок визнання батьківства, їй має надаватися можливість відновлення цього громадянства шляхом письмового клопотання перед належним органом влади, і умови, що регулюють таке клопотання, не повинні бути суворішими, ніж встановлені в частині 2 статті 1 Конвенції.

Стаття 6

Якщо законодавство Договірної Держави передбачає втрату її громадянства чоловіком/дружиною або дітьми певної особи внаслідок втрати цією особою або позбавлення її цього громадянства, така втрата має обумовлюватися володінням ними іншим громадянством або набуттям ними іншого громадянства.

Стаття 7

1. (a) Якщо законодавство Договірної Держави дозволяє відмову від громадянства, така відмова не призводить до втрати громадянства, крім випадків, коли відповідна особа має або набуває інше громадянство.

(b) Положення пункту (a) цієї частини не застосовуються в тих випадках, коли їхнє застосування суперечило б принципам, викладеним у статтях 13 і 14 Загальної декларації прав людини, затвердженої 10 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй.

2. Громадянин Договірної Держави, який бажає натуралізуватися в іноземній країні, не втрачає свого громадянства, якщо не набуває або не одержує запевнення в набутті громадянства цієї іноземної країни.

3. Згідно з положеннями частин 4 і 5 цієї статті громадянин Договірної Держави не втрачає свого громадянства таким чином, щоб стати апатридом внаслідок виїзду, проживання за кордоном, нездійснення реєстрації або якоїсь подібної причини.

4. Натуралізована особа може втратити громадянство внаслідок проживання за кордоном протягом установленого законодавством відповідної Договірної Держави строку, який не повинен бути меншим, ніж сім послідовних років, якщо не заявить належному органу влади про своє бажання зберегти своє громадянство.

5. Що стосується громадянина Договірної Держави, народженого за межами території цієї Держави, то законодавство цієї Держави може обумовити збереження цим громадянином свого громадянства по закінченню одного року після досягнення ним повноліття за умови проживання у цей час на території цієї Держави або реєстрації в належному органі влади.

6. За винятком обставин, згаданих у цій статті, жодна особа не втрачає громадянства Договірної Держави, якщо така втрата зробила б цю особу апатридом, хоча така втрата і не є прямо забороненою жодною іншою постановою цієї Конвенції.

Стаття 8

1. Договірна Держава не позбавляє особу її громадянства, якщо таке позбавлення зробило б цю особу апатридом.

2. Незважаючи на положення частини 1 цієї статті, особа може бути позбавлена громадянства Договірної Держави:

(a) за таких обставин, за яких втрата громадянства допускається відповідно до частин 4 і 5 статті 7;

(b) якщо громадянство було набуто в результаті повідомлення помилкових відомостей або обману.

3. Незважаючи на положення частини 1 цієї статті, Договірна Держава може зберігати право позбавити особу свого громадянства, якщо під час підписання, ратифікації або приєднання вона вкаже, що залишає за собою право позбавляти громадянства з однієї або декількох наступних підстав, що існували в цей час в її національному законодавстві:

а) якщо всупереч своєму обов'язку бути вірною цій Договірній Державі відповідна особа, (I) ігноруючи пряму заборону з боку Договірної Держави, надавала або продовжує надавати послуги іншій Державі, або одержала чи продовжує одержувати винагороду від іншої Держави,

або

(II) поводить таким чином, що завдає серйозної шкоди життєвим інтересам цієї Держави;

б) якщо відповідна особа присягнула на вірність або зробила формальну заяву про вірність іншій Державі чи надала певні докази свого наміру відмовитися від вірності цій Договірній Державі.

4. Жодна Договірна Держава не здійснює право позбавлення громадянства, яке допускається відповідно до частини 2 або 3 цієї статті, інакше як відповідно до закону, що передбачає для відповідної особи право на справедливий розгляд справи судом або іншою незалежною установою.

Стаття 9

Жодна Договірна Держава не може позбавити особу чи групу осіб їхнього громадянства за расовими, етнічними, релігійними або політичними ознаками.

Стаття 10

1. До кожного міжнародного договору між Договірними Державами, що передбачає передання території, мають включатися положення, які б гарантували, що жодна особа не стане апатридом у результаті такої передачі. Договірна Держава вживає всіх можливих заходів для того, щоб такі положення вносилися в будь-який подібний міжнародний договір, що укладається нею із Державою, яка не є учасником Конвенції.

2. За відсутності таких положень Договірна Держава, якій передається територія або яка іншим чином набуває території, повинна надавати своє громадянство тим особам, які в іншому разі стали б апатридами в результаті такої передачі або такого набуття.

Стаття 11

Договірні Держави сприяють створенню в рамках Організації Об'єднаних Націй у найближчий термін після депонування шостої ратифікаційної грамоти або грамоти про приєднання, такого органу, до якого особи, що вимагають певних переваг на підставі Конвенції, могли б звертатися із проханнями про розгляд своїх вимог і про надання їм допомоги при поданні цих вимог відповідним органам влади.

Стаття 12

1. Що стосується Договірних Держав, у яких їхнє громадянство не надається при народженні в силу закону, як передбачено в частині 1 статті 1 або у статті 4 Конвенції, то в такому випадку положення частини 1 статті 1 або статті 4 застосовуються до осіб, народжених до набуття чинності Конвенцією, а також до осіб, народжених після.

2. Положення частини 4 статті 1 Конвенції застосовуються до осіб, народжених до набуття нею чинності, а також до осіб, народжених після.

3. Положення частини 2 цієї Конвенції застосовуються тільки до знайд, виявлених на території Договірної Держави після набуття чинності цією Конвенцією стосовно цієї Держави.

Стаття 13

Ця Конвенція не може тлумачитися на шкоду будь-якому положенню, яке у більшому

ступені сприяє скороченню безгромадянства і міститься або міститиметься в законодавстві будь-якої Договірної Держави або в якійсь іншій конвенції, міжнародному договорі або угоді, що мають або матимуть силу для двох або більше Договірних Держав.

Стаття 14

Будь-який спір між Договірними Державами щодо тлумачення або застосування Конвенції, який не може бути вирішений іншим шляхом, передається до Міжнародного Суду на вимогу будь-якої зі сторін цього спору.

Стаття 15

1. Ця Конвенція поширюється на всі несамоверхні, підопічні, колоніальні та інші неметропольні території, за міжнародні відносини яких відповідає будь-яка із Договірних Держав; згідно з положеннями частини 2 цієї статті відповідна Договірна Держава під час підписання, ратифікації або приєднання вказує неметропольну територію або неметропольні території, на які ця Конвенція поширюватиметься *ipso facto* в результаті такого підписання, ратифікації або приєднання.

2. У будь-якому випадку, в питаннях стосовно громадянства, коли неметропольна територія не розглядається як одне ціле із метропольною територією, або в будь-якому випадку, коли попередня згода неметропольної території потрібна відповідно до основних законів або практики Договірної Держави або неметропольної території для поширення Конвенції на цю територію, ця Договірна Держава вживає заходів для одержання необхідної згоди неметропольної території протягом дванадцятимісячного строку від дня підписання Конвенції зазначеною Договірною Державою, а коли таку згоду було отримано, ця Договірна Держава повідомляє про це Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Конвенція поширюється на територію або території, зазначені в такому повідомленні, з дня одержання його Генеральним секретарем.

3. Після закінчення дванадцятимісячного строку, зазначеного в частині 2 цієї статті, відповідні Договірні Держави повідомляють Генерального секретаря про результати консультацій з такими неметропольними територіями, за міжнародні відносини яких вони відповідальні і від яких не було отримано згоду на поширення на них Конвенції.

Стаття 16

1. Конвенція відкрита для підписання в Центральних установах Організації Об'єднаних Націй з 30 серпня 1961 року до 31 травня 1962 року.

2. Конвенція відкрита для підписання від імені:

(a) будь-якої Держави – члена Організації Об'єднаних Націй;

(b) будь-якої іншої Держави, запрошеної до участі в Конференції Організації Об'єднаних Націй з ліквідації або скорочення безгромадянства в майбутньому;

(c) будь-якої Держави, запрошеної Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй підписати цю Конвенцію або приєднатися до неї.

3. Ця Конвенція підлягає ратифікації, і ратифікаційні грамоти депонуються у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

4. Ця Конвенція відкрита для приєднання Державами, зазначеними в частині 2 цієї статті. Приєднання відбувається шляхом депонування грамоти про приєднання у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 17

1. Під час підписання, ратифікації або приєднання будь-яка Держава може зробити застереження до статей 11, 14 або 15.

2. Жодні інші застереження до цієї Конвенції не допускаються.

Стаття 18

1. Ця Конвенція набуває чинності через два роки від дня депонування шостої ратифікаційної грамоти або грамоти про приєднання.

2. Для кожної Держави, яка ратифікує Конвенцію або приєднається до неї після того, як буде депонована шоста ратифікаційна грамота або акт про приєднання, вона набуває чинності на дев'яностий день після депонування цією Державою своєї ратифікаційної грамоти чи грамоти про приєднання або в день набуття чинності Конвенцією відповідно до положень частини 1 цієї статті, залежно від того, який день настане пізніше.

Стаття 19

1. Будь-яка Договірنا Держава може денонсувати Конвенцію в будь-який час шляхом письмового повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Така денонсація набуває чинності для відповідної Договірної Держави через рік від дня одержання її Генеральним секретарем.

2. У тому випадку, якщо, відповідно до положень статті 15, ця Конвенція буде поширена на неметропольну територію Договірної Держави, така Держава може в будь-який час після цього за згодою відповідної території повідомити Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй про денонсацію Конвенції окремо по відношенню до цієї території. Така денонсація набуває чинності через рік від дня одержання такого повідомлення Генеральним секретарем, який інформує всі інші Договірні Держави про таке повідомлення і про день його одержання.

Стаття 20

1. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі Держави – члени Організації Об'єднаних Націй і держави, які не є членами ООН, зазначені у статті 16, про такі обставини:

- (a) про підписання, ратифікацію і приєднання відповідно до статті 16;
- (b) про застереження відповідно до статті 17;
- (c) про день набуття чинності цією Конвенцією відповідно до статті 18;
- (d) про денонсації відповідно до статті 19.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй не пізніше ніж після депонування шостої ратифікаційної грамоти або грамоти про приєднання звертає увагу Генеральної Асамблеї на питання про створення, відповідно до статті 11, органу, зазначеного в ній.

Стаття 21

Ця Конвенція реєструється Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй у день набуття нею чинності.

НА ЗАСВІДЧЕННЯ ВИКЛАДЕНОГО повноважні представники, що підписалися нижче, підписали цю Конвенцію.

ВЧИНЕНО у Нью-Йорку тридцятого дня серпня тисяча дев'ятсот шістдесят першого року в одному примірнику, тексти якого англійською, іспанською, китайською, російською і французькою мовами є однаково автентичними, і який здається на зберігання в архів Організації Об'єднаних Націй та засвідчені копії якого передаються Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй усім членам цієї Організації і державам, які не є її членами, зазначеним у статті 16 цієї Конвенції.

КОНВЕНЦІЯ ПРО СКОРОЧЕННЯ ВИПАДКІВ БАГАТОГРОМАДЯНСТВА ТА ПРО ВІЙСЬКОВУ ПОВИННІСТЬ У ВИПАДКАХ БАГАТОГРОМАДЯНСТВА*

Страсбург, 6 травня 1963 року

Государства-члены Совета Европы, подписавшиеся ниже,

Считая, что целью Совета Европы является достижение большего единства среди его

---

* Конвенция о сокращении случаев многогражданства и о воинской повинности в случаях многогражданства.
URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_302#Text (дата звернення : 16.04.2021)

членов;

Считая, что случаи многогражданства могут привести к возникновению трудностей и что совместные действия по сокращению, насколько это возможно, числа случаев многогражданства, между государствами-членами отвечают целям Совета Европы;

Считая желательным, чтобы лица, обладающие гражданством двух или более Договаривающихся Сторон, были обязаны исполнять свою воинскую повинность в отношении лишь одной из этих Договаривающихся Сторон,
Договорились о следующем:

Глава I **Сокращение случаев многогражданства**

Статья 1

1. Совершеннолетние граждане Договаривающихся Сторон, приобретшие на основе свободного волеизъявления путем натурализации, оптации или восстановления, гражданство другой Договаривающейся Стороны, теряют предыдущее гражданство. Им не разрешается сохранять свое предыдущее гражданство.

2. Несовершеннолетние граждане Договаривающихся Сторон, приобретшие теми же способами гражданство другой Стороны, также теряют свое предыдущее гражданство, если, когда их национальное законодательство предусматривает утрату гражданства в таких случаях, они были должным образом уполномочены или представлены. Им не разрешается сохранять свое предыдущее гражданство.

3. Несовершеннолетние дети, в отличие от тех, которые состоят или состояли в браке, также теряют предыдущее гражданство в случае приобретения *ipso jure* гражданства другой Договаривающейся Стороны путем или по причине натурализации, оптации или восстановления гражданства их отцом или матерью. В случае, если только один из родителей утрачивает свое предыдущее гражданство, закон той Договаривающейся Стороны, гражданством которой обладает несовершеннолетний, устанавливает, по гражданству какого из родителей определяется гражданство несовершеннолетнего. В последнем случае указанный закон может обусловить утрату его гражданства ранее данным согласием другого родителя или опекуна на приобретение им нового гражданства.

Однако, без ущерба положениям законодательства каждой из Договаривающихся Сторон, касающегося восстановления гражданства, Сторона, гражданством которой обладал несовершеннолетний, упомянутый в предыдущем пункте, может сформулировать специальные условия, на основании которых он может восстановить это гражданство путем свободного волеизъявления по достижении им совершеннолетия.

4. Что касается утраты гражданства, как предусмотрено в данной Статье, возраст совершеннолетия и несовершеннолетия и условия правоспособности и представительства устанавливаются законодательством Договаривающейся Стороны, гражданством которой данное лицо обладает.

Статья 2

1. Лицо, обладающее гражданством двух или более Договаривающихся Сторон, может отказаться от одного или более этих гражданств с согласия Договаривающейся Стороны, от гражданства которой оно желает отказаться.

2. В такой согласии не может быть отказано Договаривающейся Стороной, гражданством которой совершеннолетнее лицо обладает *ipso jure*, при условии, что это лицо последние 10 лет имеет свое обычное местожительство за пределами территории данной Стороны, и также при условии, что данное лицо имеет свое обычное местожительство на территории Стороны,

гражданство которой оно намерено сохранить.

В согласии также не может быть отказано Договаривающейся Стороной в отношении несовершеннолетних, выполнивших условия, оговоренные в предыдущем пункте, при условии, что их национальное законодательство позволяет им отказаться от их гражданства путем простой декларации, и также при условии, что они были должным образом уполномочены или представлены.

3. Возраст совершеннолетия и несовершеннолетия и условия для того, чтобы быть уполномоченными или представленными, устанавливаются законодательством Договаривающейся Стороны, от гражданства которой соответствующее лицо желает отказаться.

Статья 3

Договаривающаяся Сторона, от гражданства которой лицо желает отказаться, не требует уплаты какого-либо специального налога или сбора в случае такого отказа.

Статья 4

Ничто в положениях настоящей Конвенции не препятствует применению любого положения, вероятнее всего ограничивающего распространение многогражданства, вне зависимости от того, воплощено ли оно или впоследствии включено во внутреннее законодательство любой из Договаривающихся Сторон, либо в любой другой договор, конвенцию или соглашение между двумя или более Договаривающимися Сторонами.

Глава II

Воинская повинность в случаях многогражданства

Статья 5

1. От лиц, обладающих гражданством двух или более Договаривающихся Сторон, требуется исполнять свою воинскую повинность в отношении только одной из этих Сторон.

2. Формы применения пункта 1 могут быть установлены специальными соглашениями между любыми Договаривающимися Сторонами.

Статья 6

За исключением случаев, когда в специальном соглашении, которое уже было или может быть заключено, предусмотрено иное, следующие положения применяются к лицу, обладающему гражданством двух или более Договаривающихся Сторон.

1. Любое такое лицо обязано исполнять воинскую повинность в отношении Стороны, на территории которой оно обычно проживает. Однако до 19 лет оно вправе выбрать для себя исполнение воинской повинности в качестве добровольца в отношении любой другой Стороны, гражданином которой оно также является, на полный и действительный срок, по крайней мере равный сроку прохождения действительной воинской службы, требуемому предыдущей Стороной.

2. Лицо, обычно проживающее на территории Договаривающейся Стороны, гражданином которого оно не является, или иного государства, не являющегося Договаривающейся Стороной, может выбрать несение воинской службы на территории любой Договаривающейся Стороны, гражданином которой оно является.

3. Лицо, которое в соответствии с правилами, сформулированными в пунктах 1 и 2, исполнит воинскую повинность в отношении одной Стороны, как предписано законом данной Стороны, считается исполнившим воинскую повинность в отношении любой другой Стороны или Сторон, гражданином которых оно также является.

4. Лицо, которое до вступления в силу данной Конвенции в отношениях между Договаривающимися Сторонами, гражданином которых оно является, уже исполнило свою воинскую повинность в отношении одной из этих Договаривающихся Сторон согласно закону данной Стороны, считается исполнившим данную повинность в отношении любой другой Договаривающейся Стороны или Договаривающихся Сторон, гражданином которых оно также

является.

5. Лицо, которое в соответствии с пунктом 1 прошло действительную воинскую службу в одной из Договаривающихся Сторон, гражданином которой оно является, и впоследствии устанавливает свое обычное местожительство на территории другой Договаривающейся Стороны, гражданином которой оно также является, становится военнообязанным в запасе лишь в отношении последней Стороны.

6. Применение данной Статьи ни в коей мере не наносит ущерба гражданству данного лица.

7. В случае мобилизации в любой из Сторон, обязательства, возникающие согласно данной Статье, не имеют обязательной силы в отношении данной Стороны.

Глава III Применение Конвенции

Статья 7

1. Каждая Договаривающаяся Сторона применяет положения Глав I и II.

При этом понимается, однако, что каждая Договаривающаяся Сторона может заявить в момент ратификации, принятия или присоединения, что она будет применять лишь положения Главы II. В таком случае положения Главы I не применяются в отношении данной Стороны.

Она может в любое время впоследствии уведомить Генерального Секретаря Совета Европы о том, что она также применяет положения Статьи 1. Данное уведомление вступает в силу со дня его получения, и с этого момента положения Главы I применяются в отношении данной Стороны.

2. Каждая Договаривающаяся Сторона, применившая положения первого подпункта пункта 1 данной Статьи, может заявить в момент подписания или сдачи на хранение ратификационной грамоты, документа о принятии или присоединении, что она будет применять положения Главы II лишь в отношении Договаривающихся Сторон, которые применяют положения Глав I и II. В таком случае положения Главы II не применяются в отношениях между Стороной, делающей подобное заявление, и Стороной, применяющей второй подпункт пункта 1.

Глава IV Заключительные положения

Статья 8

1. Любая Договаривающаяся Сторона в момент подписания данной Конвенции или сдачи на хранение ратификационной грамоты, документа о принятии или присоединении может заявить, что она воспользуется одной или более оговорками, предусмотренными в Приложении к настоящей Конвенции. Никакие иные оговорки не допускаются.

2. Любая Договаривающаяся Сторона может полностью или частично отозвать оговорку, сделанную ею в связи с предыдущим пунктом, путем уведомления Генерального Секретаря Совета Европы, которое вступает в силу с момента его получения.

3. Договаривающаяся Сторона, сделавшая оговорку, касающуюся любого положения Конвенции, в соответствии с данной Статьей не может требовать выполнения данного положения другой Стороной; однако, если ее оговорка является частичной или условной, она может требовать применения данного положения в том объеме, в котором она признала его сама.

Статья 9

1. Любая Договаривающаяся Сторона может путем заявления, сделанного на имя Генерального Секретаря Совета Европы в момент подписания или сдачи на хранение ее

ратификационной грамоты, документа о принятии или присоединении, или в любое последующее время в отношении государств и территорий, за которые она берет на себя международную ответственность или от имени которых она уполномочена заключать договор, определять значение термина “граждане” и конкретизировать территории, к которым применяется настоящая Конвенция.

2. Любое заявление, сделанное в соответствии с данной Статьей в отношении граждан и территорий, упомянутых в данном заявлении, может быть отозвано согласно процедуре, сформулированной в Статье 12 данной Конвенции.

Статья 10

1. Данная Конвенция открыта для подписания государствами-членами Совета Европы. Она подлежит ратификации или принятию. Ратификационные грамоты или документы о принятии сдаются на хранение Генеральному Секретарю Совета Европы.

2. Данная Конвенция вступает в силу через один месяц после даты сдачи на хранение второй ратификационной грамоты или документа о принятии.

3. В отношении государства, подписавшего, а позднее ратифицировавшего или принявшего Конвенцию, она вступает в силу через один месяц после дня сдачи на хранение его ратификационной грамоты или документа о принятии.

Статья 11

1. После вступления данной Конвенции в силу Комитет министров Совета Европы может единогласно постановить предложить любому государству, не являющемуся членом Совета, присоединиться к ней. Любое государство, которому было сделано такое предложение, может присоединиться к Конвенции путем сдачи на хранение документа о присоединении Генеральному Секретарю Совета.

2. Конвенция вступает в силу в отношении любого государства, присоединившегося к ней, через один месяц после даты сдачи на хранение его документа о присоединении.

Статья 12

1. Данная Конвенция остается в силе на неограниченный период времени.

2. Любая Договаривающаяся Сторона, в той степени, в какой это ее касается, может денонсировать данную Конвенцию путем уведомления Генерального Секретаря Совета Европы.

3. Такая денонсация вступает в силу через один год после даты получения данного уведомления Генеральным Секретарем.

Статья 13

Генеральный Секретарь Совета Европы уведомляет государства-члены Совета и правительство любого государства, присоединившегося к этой Конвенции, о:

a) любом подписании и любой сдаче на хранение ратификационной грамоты, документа о принятии или присоединении;

b) всех датах вступления в силу Конвенции в соответствии с ее Статьями 10 и 11;

c) любой оговорке, сделанной в соответствии со Статьей 8, пункт 1;

d) отзыве любой оговорки в соответствии со Статьей 8, пункт 2;

e) любом заявлении или уведомлении, полученном в соответствии с положениями Статьи 7 и Статьи 9, пункт 1;

f) любом уведомлении, полученном во исполнение положений Статьи 9, пункт 2 и Статьи 12 и дате вступления в силу денонсации.

В удостоверение чего нижеподписавшиеся, будучи должным образом на то уполномоченные, подписали настоящую Конвенцию.

Совершено в Страсбурге 6 мая 1963 года на английском и французском языках, причем оба текста имеют одинаковую силу, в одном экземпляре, который будет храниться в архивах Совета Европы. Генеральный Секретарь препровождает заверенные копии каждому государству,

подписавшему Конвенцию и присоединившемуся к ней.

ПРИЛОЖЕНИЕ

Любая Договаривающаяся Сторона может заявить, что она сохраняет за собой право:

1. обуславливать утрату гражданства, о чем говорится в Статье 1, пунктах 1, 2 и 3, тем, что заинтересованное лицо уже обычно проживает или временами избирает место своего обычного проживания за пределами территории данной Стороны, кроме случаев, когда в отношении приобретения иностранного гражданства на основе свободного волеизъявления такое лицо освобождается компетентными органами власти от выполнения условия, касающегося обычного проживания за границей;
2. не рассматривать заявление, сделанное женщиной с целью приобретения гражданства мужа в силу заключения брака и в момент вступления в него в качестве оптации по смыслу Статьи 1;
3. разрешить любому своему гражданину сохранить его предыдущее гражданство при условии, что Договаривающаяся Сторона, гражданство которой он просит ему предоставить, как это описано в Статье 1, предварительно дает на это свое согласие;
4. не применять положения Статей 1 и 2, когда жена одного из ее граждан приобрела другое гражданство, в то время как ее муж сохраняет гражданство данной Стороны.

ПРОТОКОЛ, ЩО ВНОСИТЬ ПОПРАВКИ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО СКОРОЧЕННЯ ВИПАДКІВ БАГАТОГРОМАДЯНСТВА ТА ПРО ВІЙСЬКОВУ ПОВИННІСТЬ У ВИПАДКАХ БАГАТОГРОМАДЯНСТВА*

Страсбург, 24 листопада 1977 року

Государства-члены Совета Европы, подписавшие настоящий Протокол,

Принимая во внимание желательность внесения поправок в Конвенцию о сокращении случаев многогражданства и о воинской повинности в случаях многогражданства, подписанную в Страсбурге 6 мая 1963 года, далее именуемую – “Конвенция”;

Принимая во внимание желательность того, чтобы лицо, по праву обладающее гражданством более чем одного государства, имело возможность добровольно путем простого заявления отказаться от гражданства Договаривающейся Стороны, на территории которой у него нет обычного места проживания;

Принимая во внимание желательность разъяснения смысла Статьи 6, пункта 3 Конвенции, в отношении которого возникли трудности в толковании;

Принимая во внимание желательность разрешить принятие положений Главы I Конвенции, только чтобы снизить в большей степени число случаев многогражданства;

Принимая во внимание, что совершенствование закона, касающегося гражданства замужней женщины, влечет за собой снятие в отношении нее оговорок в Конвенции,

Договорились о следующем:

Статья 1

В Статью 2, пункт 2, подпункт 1 Конвенции вносится следующая поправка: “В таком

---

* Протокол, вносящий поправки в Конвенцию о сокращении случаев многогражданства и о воинской повинности в случаях многогражданства. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/MU77006> (дата звернення : 16.04.2021)

согласии не может быть отказано Договаривающейся Стороной, гражданством которой совершеннолетнее лицо обладает *ipso jure*, при условии, что это лицо имеет свое обычное местожительство за пределами территории данной Стороны”.

Статья 2

Статья 6, пункт 3 Конвенции заменяется следующими положениями: “3. Лицо, которое в соответствии с правилами, изложенными в пунктах 1 и 2, исполняет свою воинскую обязанность в отношении одной Договаривающейся Стороны, как предписано законом данной Стороны, считается исполнившим свою воинскую обязанность в отношении любой другой Стороны или Сторон, гражданином которых оно также является. Аналогичные положения применяются к лицу, которое освобождено от исполнения воинской обязанности или прошло гражданскую службу в качестве альтернативы.

Лицо, являющееся гражданином Договаривающейся Стороны, которая не требует обязательной воинской службы, рассматривается как исполнившее свою воинскую повинность, когда место его обычного проживания находится на территории этой Стороны. Однако оно считается неисполнившим свою воинскую повинность в отношении Договаривающейся Стороны или Договаривающихся Сторон, гражданином которых оно также является и где обязательна воинская служба, если только упомянутое место обычного проживания сохранялось до определенного возраста, о чем каждая заинтересованная Договаривающаяся Сторона уведомляет в момент подписания или при сдаче на хранение своей ратификационной грамоты или документа о принятии или присоединении.

Также лицо, являющееся гражданином Договаривающейся Стороны, которая не требует обязательной воинской службы, рассматривается как исполнившее свою воинскую повинность, когда оно добровольно вступило в вооруженные силы этой Стороны на полный и действительный срок, по крайней мере, равный сроку прохождения действительной воинской службы в Договаривающейся Стороне или Договаривающихся Сторонах, гражданином которых оно также является, вне зависимости от того, где находится место его обычного проживания”.

Статья 3

В Статью 7 Конвенции вносятся следующие поправки:

1. Каждая Договаривающаяся Сторона применяет положения Глав I и II.

При этом понимается, однако, что каждая Договаривающаяся Сторона может заявить в момент подписания или при сдаче на хранение своей ратификационной грамоты или документов о принятии или присоединении, что она будет применять лишь положения Главы I или Главы II.

Она может в любое время впоследствии уведомить Генерального Секретаря Совета Европы о том, что она будет применять все положения Глав I и II. Такое уведомление вступает в силу с момента его получения.

2. Положения Главы I и II, в зависимости от конкретного случая, применяются лишь между Договаривающимися Сторонами, которые применяют эту Главу.

Статья 4

1. Пункты 2 и 4 Приложения к Конвенции аннулируются.

2. С даты, когда Договаривающаяся Сторона в Конвенции также становится Стороной в этом Протоколе, любые оговорки, сформулированные этой Стороной по пунктам 2 и 4 упомянутого Приложения, считаются отозванными.

Статья 5

В отношениях между государствами-участниками Конвенции, но не Сторонами в этом Протоколе, и государствами-участниками Протокола Конвенция остается в силе в своей первоначальной форме.

Статья 6

1. Настоящий Протокол открыт для подписания государствами-членами Совета Европы, которые подписали Конвенцию и которые могут стать Сторонами в Протоколе в соответствии с процедурой, предусмотренной в Статье 10, пункт 1 Конвенции.

2. Настоящий Протокол вступает в силу через один месяц после даты сдачи на хранение второй ратификационной грамоты или документа о принятии или одобрении.

3. В отношении государства, подписавшего, а позднее ратифицировавшего, принявшего или одобрявшего Протокол, он вступает в силу через один месяц после даты сдачи на хранение его ратификационной грамоты или документа о принятии или одобрении.

Статья 7

1. После вступления в силу настоящего Протокола любое государство, которое присоединилось к Конвенции, может присоединиться к настоящему Протоколу.

2. Любое государство, которое не является членом Совета Европы и которому было предложено присоединиться к Конвенции, рассматривается в качестве государства, которому было предложено также присоединиться к настоящему Протоколу.

3. Такое присоединение осуществляется путем сдачи на хранение Генеральному Секретарю Совета Европы документа о присоединении, которое вступает в силу через один месяц после даты сдачи его на хранение.

Статья 8

1. Любая Договаривающаяся Сторона может денонсировать данный Протокол лишь при одновременной денонсации Конвенции в соответствии с процедурой Статьи 12 Конвенции.

2. Денонсация Конвенции подразумевает *ipso jure* денонсацию настоящего Протокола.

Статья 9

Генеральный Секретарь Совета Европы уведомляет государства-члены Совета Европы и правительства любого государства, которые присоединились к настоящему Протоколу, о:

- a) любом подписании настоящего Протокола;
- b) сдаче на хранение любой ратификационной грамоты или документа о принятии, одобрении или присоединении;
- c) любой дате вступления в силу настоящего Протокола в соответствии с его Статьями 6 и 7;
- d) любом уведомлении, полученном в соответствии с положениями Статьи 2, пункт 1;
- e) любом заявлении или уведомлении, полученном в соответствии с положениями Статьи 3, пункт 1;
- f) любом уведомлении, полученном в соответствии с положениями Статьи 8 и дате вступления в силу денонсации.

В удостоверение чего нижеподписавшиеся, будучи должным образом на то уполномоченные, подписали настоящий Протокол.

Совершено в Страсбурге 24 ноября 1977 года на английском и французском языках, причем оба текста имеют одинаковую силу, в одном экземпляре, который будет храниться в архивах Совета Европы.

Генеральный Секретарь Совета Европы препровождает заверенные копии каждому государству, подписавшему Протокол и присоединившемуся к нему.

**ДРУГИЙ ПРОТОКОЛ,
ЩО ВНОСИТЬ ПОПРАВКИ ДО КОНВЕНЦІЇ ПРО СКОРОЧЕННЯ ВИПАДКІВ
БАГАТОГРОМАДЯНСТВА ТА ПРО ВІЙСЬКОВУ ПОВИННІСТЬ
У ВИПАДКАХ БАГАТОГРОМАДЯНСТВА***

Страсбург, 2 лютого 1993 року

Государства-члены Совета Европы, подписавшие данный Протокол,

Считая необходимым внести поправки в Главу I Конвенции о сокращении случаев многогражданства и о воинской повинности в случаях многогражданства, подписанной в Страсбурге 6 мая 1963 года, далее именуемой – “Конвенция”;

Принимая во внимание большое количество мигрантов, которые на постоянной основе обосновались в государствах-членах Совета Европы и необходимость завершения процесса их интеграции, особенно в отношении мигрантов второго поколения в принимающем государстве, путем приобретения гражданства этого государства;

Принимая во внимание большое количество смешанных браков в государствах-членах и необходимость облегчить приобретение одним из супругов гражданства другого супруга и приобретение их детьми гражданства обоих родителей, чтобы способствовать единству в отношении гражданства в рамках одной и той же семьи;

Принимая во внимание, что сохранение гражданства страны происхождения является важным фактором в достижении этих целей, обращая внимание на Резолюции (77) 12 и 13 Совета Европы о гражданстве супругов, имеющих гражданство различных государств, и гражданстве детей, рожденных в браке, а также на совершенствование соответствующего законодательства государств-членов,

Договорились о следующем:

Статья 1

К Статье 1 Конвенции добавляются три нижеследующих новых пункта:

“5. Несмотря на положения изложенных выше пунктов 1 и, где применимо, 2, в случае, если гражданин одной из Договаривающихся

Сторон приобретает гражданство другой Договаривающейся Стороны, на территории которой он либо родился и проживает, либо обычно проживал в течение периода времени, который начался до достижения им 18 лет, каждая из этих Сторон может предусмотреть сохранение им гражданства страны его происхождения.

6. Несмотря на положения изложенных выше пунктов 1 и, где применимо, 2 и 5, в случаях брака между гражданами различных Договаривающихся Сторон, каждая из этих Сторон может предусмотреть сохранение одним из супругов гражданства страны его происхождения в случае, если он или она на основе свободного волеизъявления приобретает гражданство другого супруга.

7. Несмотря на положения изложенного выше пункта 2, где применимо, когда гражданин Договаривающейся Стороны, который является несовершеннолетним и родители которого являются гражданами различных Договаривающихся Сторон, приобретает гражданство одного из своих родителей, каждая из этих Сторон может предусмотреть сохранение им гражданства страны его происхождения.”

Статья 2

Положения Статьи 4 Конвенции не применяются в отношении вопросов, рассмотренных в настоящем Протоколе.

---

* Второй протокол, вносящий поправки в Конвенцию о сокращении случаев многогражданства и о воинской повинности в случаях многогражданства. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_302 (дата звернення : 03.03.2020)

Статья 3

1. В отношениях между Договаривающимися Сторонами в Конвенции, которые применяют положения ее Главы I и которые также являются Сторонами в настоящем Протоколе, Глава I Конвенции применяется:

а) в том виде, в каком она изменена настоящим Протоколом; или

б) в случае, если заинтересованные государства также являются участниками Протокола от 24 ноября 1977 года (994_303), вносящим поправки в Конвенцию, в том виде, в каком она изменена вышеупомянутым Протоколом и настоящим Протоколом.

2. В отношениях между Договаривающимися Сторонами в Конвенции, применяющими положения ее Главы I, Сторонами в настоящем Протоколе и Договаривающимися Сторонами в Конвенции, которые применяют положения ее Главы I и которые не являются участниками настоящего Протокола, Глава I Конвенции применяется:

а) в своей первоначальной редакции; или

б) в случае, если заинтересованные государства также являются участниками Протокола от 24 ноября 1977 года, вносящим поправки в Конвенцию, в том виде, в каком она изменена вышеупомянутым Протоколом.

Статья 4

1. Настоящий Протокол открыт для подписания государствами-членами Совета Европы, которые подписали Конвенцию и которые могут выразить свое согласие быть связанными условиями Протокола путем:

а) подписания без оговорки в отношении ратификации, принятия или одобрения;

б) подписания с оговоркой в отношении ратификации, принятия или одобрения с последующей ратификацией, принятием или одобрением.

2. Государство-член Совета Европы подписывает без оговорки в отношении ратификации, принятия или одобрения или сдает на хранение ратификационную грамоту или документ о принятии, одобрении, лишь если оно является или одновременно становится Договаривающейся Стороной в Конвенции и при условии, что оно применяет положения Главы I данной Конвенции.

3. Ратификационные грамоты и документы о принятии или одобрении сдаются на хранение Генеральному Секретарю Совета Европы.

Статья 5

1. Настоящий Протокол вступает в силу через один месяц после даты, когда два государства – члена Совета Европы, являющиеся Договаривающимися Сторонами в Конвенции, выразили свое согласие быть связанными условиями настоящего Протокола в соответствии с положениями Статьи 4.

2. В отношении любых других государств-членов, которые впоследствии выражают свое согласие быть связанными условиями настоящего Протокола, он вступает в силу через один месяц после даты подписания или сдачи на хранение ратификационной грамоты или документа о принятии или одобрении.

Статья 6

1. После вступления в силу настоящего Протокола, любое государство, которое присоединилось к Конвенции, может присоединиться к настоящему Протоколу при условии, что такое государство признало положения Главы I Конвенции.

2. Любое государство, которое не является членом Совета Европы и которому было предложено присоединиться к Конвенции, рассматривается в качестве государства, которому было предложено присоединиться также и к настоящему Протоколу, при условии, что оно признало положения Главы I данной Конвенции.

3. В отношении любого присоединившегося государства Протокол вступает в силу через один месяц после даты сдачи на хранение документа о признании Генеральному Секретарю

Совета Европы.

Статья 7

1. Любая Сторона может в любое время денонсировать настоящий Протокол путем уведомления Генерального Секретаря Совета Европы.

2. Такая денонсация вступает в силу через один год после даты получения уведомления Генеральным Секретарем.

3. Денонсация Конвенции подразумевает *ipso jure* денонсацию настоящего Протокола.

Статья 8

Никакие оговорки не могут быть сделаны в отношении положений настоящего Протокола.

Статья 9

Генеральный Секретарь Совета Европы уведомляет государства-члены Совета и правительства любых государств, которые присоединились или которым было предложено присоединиться к Конвенции, о:

- а) любом подписании настоящего Протокола;
- б) сдаче на хранение любой ратификационной грамоты, документа о принятии, одобрении или присоединении;
- в) любой дате вступления в силу настоящего Протокола в соответствии с его Статьями 5 и 6;
- г) любом уведомлении, полученном в соответствии с положениями Статьи 7 и дате вступления в силу денонсации.

В удостоверение чего нижеподписавшиеся, должным образом на то уполномоченные, подписали настоящий Протокол.

Совершено в Страсбурге 2 февраля 1993 года на английском и французском языках, причем оба текста имеют одинаковую силу, в одном экземпляре, который будет храниться в архивах Совета Европы. Генеральный Секретарь препровождает заверенные копии каждому государству-члену Совета Европы и любому государству, которому было предложено присоединиться к настоящему Протоколу.

КОНВЕНЦІЯ ПРО СТАТУС АПАТРИДІВ*

Нью-Йорк, 28 вересня 1954 року

Преамбула

Високі Договірні Сторони,

Беручи до уваги, що Статут Організації Об'єднаних Націй і Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року, встановили принцип, відповідно до якого всі люди користуються основними правами і свободами без дискримінації,

Беручи до уваги, що Організація Об'єднаних Націй неодноразово виявляла свій глибокий інтерес до долі апатридів і докладала зусиль для забезпечення апатридам якомога ширшого користування цими основними правами і свободами,

Беручи до уваги, що лише ті апатриди, які є також біженцями, охоплюються Конвенцією про статус біженців від 28 липня 1951 року, і що існує багато апатридів, не охоплених цією

---

* Конвенція про статус апатридів. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_232 (дата звернення : 01.02.2020)

Конвенцією,

Беручи до уваги, що бажано врегулювати і поліпшити статус апатридів за допомогою міжнародної угоди,

Домовилися про таке:

Глава I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1

Визначення терміну “Апатрид”

1. Для цілей цієї Конвенції термін “апатрид” означає особу, яка не розглядається як громадянин будь-якою Державою згідно з її законом.

2. Положення цієї Конвенції не поширюються:

(I) На осіб, які на цей час отримують захист або допомогу інших органів або установ Організації Об'єднаних Націй, окрім Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців, доки вони отримують такий захист або допомогу;

(II) На осіб, які визнані компетентними органами влади країни, в якій вони проживають, як такі, що мають права і зобов'язання, пов'язані з громадянством цієї країни;

(III) На осіб, стосовно яких існують серйозні підстави припускати, що вони:

(a) Скоїли злочин проти миру, військовий злочин або злочин проти людства, як визначено в міжнародних актах, розроблених з метою вжиття заходів стосовно таких злочинів;

(b) Скоїли тяжкий злочин неполітичного характеру поза межами країни їхнього проживання до того, як вони були допущені в цю країну;

(c) Винні у вчиненні діянь, що суперечать цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 2

Загальні зобов'язання

У кожного апатрида є зобов'язання перед країною, в якій він знаходиться, згідно з якими, зокрема, він повинен дотримуватися законів та нормативних актів цієї країни, а також заходів, які вживаються для підтримання громадського порядку.

Стаття 3

Неприпустимість дискримінації

Договірні Держави застосовують положення цієї Конвенції до апатридів без будь-якої дискримінації за ознакою їхньої раси, релігії або країни їхнього походження.

Стаття 4

Релігійні переконання

Договірні Держави надають апатридам, що знаходяться на їхніх територіях, принаймні таке ж сприятливе становище, як і своїм власним громадянам, стосовно свободи сповідувати свою релігію і свободи надавати своїм дітям релігійне виховання.

Стаття 5

Права, які надаються незалежно від цієї Конвенції

Ніщо в цій Конвенції не порушує жодних прав і переваг, наданих апатридам будь-якою Договірною Державою незалежно від цієї Конвенції.

Стаття 6

Вираз “за таких самих обставин”

У цій Конвенції вираз “за таких самих обставин” означає, що будь-які вимоги (включаючи вимоги стосовно строку та умов перебування або проживання в країні), яким конкретна особа

мала б відповідати для користування зазначеним правом, якби вона не була апатридом, повинні задовольнятися нею, за винятком вимог, які у силу їхньої характеру апатрид не в змозі виконати.

Стаття 7

Вилучення з принципу взаємності

1. Крім тих випадків, коли апатридам на підставі цієї Конвенції надається більш сприятливе правове становище, Договірна Держава надає їм становище, яким взагалі користуються іноземці.

2. Після закінчення трирічного строку проживання на території Договірних Держав усі апатриди звільняються від установленної законодавчим шляхом вимоги взаємності.

3. Кожна Договірна Держава й надалі надає апатридам права та переваги, на які вони, без усякої взаємності, мали право в день набуття чинності цією Конвенцією стосовно цієї Держави.

4. Договірні Держави прихильно ставляться до можливості надання апатридам, без усякої взаємності, прав і переваг, окрім тих, на які вони мають право відповідно до частин 2 і 3, і до можливого звільнення від вимоги взаємності апатридів, які не відповідають умовам, передбаченим у частинах 2 і 3.

5. Положення частин 2 і 3 застосовуються як до прав і переваг, зазначених у статтях 13, 18, 19, 21 і 22 цієї Конвенції, так і до прав та переваг, не передбачених у ній.

Стаття 8

Вилучення з виняткових заходів

Виняткові заходи, що можуть бути вжиті по відношенню до осіб, майна або інтересів громадян чи колишніх громадян іноземної Держави, не застосовуються Договірними Державами до апатридів виключно на підставі попереднього володіння ними громадянством зазначеної іноземної Держави. Договірні Держави, законодавство яких не допускає застосування викладеного в цій статті загального принципу, у відповідних випадках встановлюють вилучення в інтересах таких апатридів.

Стаття 9

Тимчасові заходи

Ніщо в цій Конвенції не позбавляє Договірну Державу права під час війни, за наявності інших надзвичайних і виняткових обставин вживати тимчасових заходів, які вона вважає необхідними в інтересах державної безпеки, до тієї чи іншої певної особи ще до з'ясування цією Договірною Державою, що вона справді є апатридом і що подальше застосування стосовно неї таких заходів необхідне в інтересах державної безпеки.

Стаття 10

Безперервність проживання

1. Якщо апатрид був депортований під час Другої Світової війни і відправлений на територію однієї з Договірних Держав і там проживає, то час такого примусового перебування розглядається як час законного проживання в межах цієї території.

2. Якщо апатрид був депортований під час Другої Світової війни з території однієї з Договірних Держав і до набуття чинності цією Конвенцією повернувся туди з метою оселитися там на постійне проживання, то період проживання до і після такої депортації розглядається як один неперервний період у всіх тих випадках, коли вимагається безперервність проживання.

Стаття 11

Апатриди-моряки

Якщо апатридами є особи, які несуть регулярну службу як члени екіпажів суден, що плавають під прапором однієї з Договірних Держав, то ця Держава прихильно ставиться до поселення цих осіб на своїй території і до видачі їм проїзних документів або ж надання їм тимчасового права в'їзду на її територію, зокрема з метою полегшення їхнього поселення в іншій країні.

Глава II ПРАВОВИЙ СТАТУС

Стаття 12 *Особистий статус*

1. Особистий статус апатрида визначається законами країни його доміцилія або, якщо в нього такого немає, – законами країни його проживання.

2. Права, раніше набуті апатридом і пов'язані з його особистим статусом, і, зокрема, права, які стосуються шлюбу, поважаються Договірною Державою за умови дотримання, у разі потреби, формальностей, приписаних законами зазначеної Держави, за умови, що зазначене право є таким, що було б визнано законами цієї Держави, якби ця особа не стала апатридом.

Стаття 13 *Рухоме та нерухоме майно*

Стосовно придбання рухомого і нерухомого майна та інших пов'язаних з ним прав, а також щодо орендних та інших договорів, які стосуються рухомого і нерухомого майна, Договірні Держави надають апатридам якомога сприятливіше становище і, у всякому разі, не менш сприятливе, ніж те, яке за тих же обставин зазвичай надається іноземцям.

Стаття 14 *Авторські та промислові права*

Що стосується захисту промислових прав, таких як права на винаходи, креслення і моделі, торгові марки, назви фірм і права на літературні, художні та наукові твори, то апатридам у тій країні, де вони мають своє звичайне місце проживання, надається такий самий захист, як і громадянам цієї країни. На території будь-якої іншої Договірної Держави їм надається такий самий захист, який надається на цій території громадянам країни, в якій вони мають звичайне місце проживання.

Стаття 15 *Право асоціацій*

Стосовно асоціацій неполітичного і неприбуткового характеру та професійних спілок Договірні Держави надають апатридам, які законно перебувають на їхній території, якомога сприятливіше становище і, у всякому разі, не менш сприятливе, ніж те, яке за тих же обставин зазвичай надається іноземцям.

Стаття 16 *Право звернення до судів*

1. Апатрид має право вільного звернення до судів на території всіх Договірних Держав.
2. На території Договірної Держави свого звичайного місця проживання апатрид користується тим же становищем, що й громадяни Держави у питаннях стосовно права звернення до судів, зокрема, у питаннях юридичної допомоги і звільнення від *cautio judicatum solvi*.
3. Апатриду в усіх інших країнах, окрім країни його звичайного проживання, надається таке ж становище, стосовно питань, зазначених у частині 2, як і громадянам країни його звичайного проживання.

Глава III ПРИБУТКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Стаття 17 *Робота за наймом*

1. Договірні Держави надають апатридам, які законно перебувають на їхній території, якомога сприятливіше становище і, у всякому разі, не менш сприятливе, ніж те, яке за тих же

обставин зазвичай надається іноземцям, стосовно їхнього права роботи за наймом.

2. Договірні Держави прихильно ставляться до можливості прирівнювання прав всіх апатридів щодо роботи за наймом з правами громадян, і, зокрема, тих апатридів, які потрапили на їхню територію в порядку виконання програми вербування робочої сили або відповідно до планів імміграції.

Стаття 18

Робота на власному підприємстві

Договірні Держави надають апатриду, який законно перебуває на їхній території, якомога сприятливіше становище і, у всякому разі, не менш сприятливе, ніж те, яке за тих же обставин зазвичай надається іноземцям, стосовно його права займатися самостійно сільським господарством, промисловістю, ремеслами і торгівлею, а також права засновувати торговельні та промислові компанії.

Стаття 19

Вільні професії

Кожна Договірна Держава надає апатридам, які законно перебувають на її території, мають диплом, визнаний компетентними органами влади цієї Держави та бажають займатися вільними професіями, якомога сприятливіше становище і, у всякому разі, не менш сприятливе, ніж те, яке за тих же обставин зазвичай надається іноземцям.

Глава IV

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Стаття 20

Система пайків

Там, де існує обов'язкова для всього населення система пайків, яка регулює загальний розподіл дефіцитних продуктів, така система застосовується до апатридів на рівних із громадянами засадах.

Стаття 21

Житлове питання

Оскільки житлове питання регулюється законами чи нормативними актами, або знаходиться під контролем державної влади, Договірні Держави у цьому питанні надають апатридам, які законно перебувають на їхній території, якомога сприятливіше становище і, у всякому разі, не менш сприятливе, ніж те, яке за тих же обставин зазвичай надається іноземцям.

Стаття 22

Народна освіта

1. Стосовно початкової освіти Договірні Держави надають апатридам таке ж правове становище, що й громадянам.

2. Стосовно інших видів народної освіти, окрім початкової, і, зокрема, стосовно можливості доступу до навчання, визнання іноземних атестатів про шкільну освіту, дипломів і ступенів, звільнення від плати за право навчання і зборів, а також щодо надання стипендій, Договірні Держави надають апатридам якомога сприятливіше становище і, у всякому разі, не менш сприятливе, ніж те, яке за тих же обставин зазвичай надається іноземцям.

Стаття 23

Урядова допомога

Договірні Держави надають апатридам, які законно перебувають на їхній території, таке ж становище стосовно урядової допомоги і підтримки, яке надається їхнім громадянам.

Стаття 24

Трудове законодавство та соціальне забезпечення

1. Договірні Держави надають апатридам, які законно перебувають на їхній території, таке ж становище, як і громадянам, стосовно наведених нижче питань:

а) Винагороди за працю, включаючи допомогу на сім'ю, якщо така допомога є частиною винагороди за працю, тривалості робочого дня, понаднормової роботи, оплачуваних відпусток, обмеження роботи вдома, мінімального віку осіб, що працюють за наймом, навчання і професійної підготовки, праці жінок і підлітків та користування перевагами колективних договорів настільки, наскільки ці питання регулюються законами чи іншими нормативними актами або контролюються адміністративними органами влади;

б) Соціального забезпечення (законоположень, що стосуються зайнятості, нещасних випадків на роботі, професійних захворювань, материнства, хвороб, інвалідності, старості, смерті, безробіття, сімейних обов'язків та інших випадків, які відповідно до внутрішніх законів чи інших нормативних актів належать до сфери дії системи соціального забезпечення) з такими обмеженнями:

(I) Може існувати відповідний порядок збереження набутих прав і прав, що знаходяться в процесі набуття;

(II) Національні закони або інші нормативні акти країни проживання можуть приписувати спеціальний порядок одержання повних або часткових виплат, що сплачується повністю з державних коштів, і допомоги, яка виплачується особам, які не виконали всі умови щодо внесків, необхідних для присудження нормальної пенсії.

2. На право на компенсацію за смерть апатрида, що стала наслідком нещасного випадку на роботі або професійного захворювання, не впливає та обставина, що отримувач проживає не на території Договірної Держави.

3. Договірні Держави надають апатридам переваги, що впливають з угод, укладених між ними, або тих, які можуть бути укладені між ними у майбутньому, про збереження набутих прав і прав, що знаходяться в процесі набуття, стосовно соціального забезпечення, за дотриманням лише тих умов, які застосовуються до громадян Держав, що підписали зазначені угоди.

4. Договірні Держави прихильно ставитимуться до питання про поширення, наскільки це можливо, на апатридів переваг, що впливають з подібних угод, які в будь-який час можуть бути чинними між такими Договірними Державами і Державами, які не є Сторонами договору.

Глава V

АДМІНІСТРАТИВНІ ЗАХОДИ

Стаття 25

Адміністративна допомога

1. Коли для користування правом апатриду зазвичай потрібна допомога органів влади іноземної держави, до яких ці апатриди не можуть звертатися, Договірна Держава, на території якої проживає апатрид, вживає заходів для того, щоб така допомога була надана йому її власними органами влади.

2. Орган чи органи влади, зазначені в частині 1, видають, або під власним наглядом забезпечують видачу апатридам документів або посвідчень, які зазвичай видаються іноземцям органами влади або за посередництва органів влади держав, громадянами яких вони є.

3. Видані в цьому порядку документи або посвідчення замінюють офіційні документи, що видаються іноземцям органами влади або за посередництва органів влади держав, громадянами яких вони є, і визнаються дійсними, доки не доведено, що вони недійсні.

4. За винятком випадків особливих пілг, що надаються малозабезпеченим особам, за

зазначені в цій статті послуги може стягуватися плата, яка проте, є помірною і відповідає тій, яка стягується з громадян за аналогічні послуги.

5. Положення цієї статті не завдають шкоди положенням статей 27 і 28.

Стаття 26

Свобода пересування

Кожна Договірна Держава надає апатридам, які законно перебувають на її території, право вибору місця проживання і вільного пересування в межах її території, за умови дотримання всіх правил, які зазвичай застосовуються до іноземців за таких самих обставин.

Стаття 27

Посвідчення особи

Договірні Держави видають посвідчення особи апатридам, що перебувають на їхній території і не мають чинного проїзного документу.

Стаття 28

Проїзні документи

Договірні Держави видають апатридам, які законно перебувають на їхній території, проїзні документи для пересування за межами їхньої території, якщо тільки цьому не перешкоджають вагомими причинами державної безпеки і громадського порядку; до таких документів застосовуються положення додатку до цієї Конвенції. Договірні Держави можуть видавати такі проїзні документи будь-якому іншому апатриду в межах їхньої території; вони, зокрема, прихильно ставляться до питання про видання таких проїзних документів апатридам в межах їхньої території, які не мають можливості одержати проїзний документ у країні свого законного проживання.

Стаття 29

Податки

1. Договірні Держави не обкладають апатридів жодними митами, зборами або податками, на додаток до тих, або вищими за ті, які за аналогічних умов стягуються або можуть стягуватися з власних громадян у таких ситуаціях.

2. Положення попередньої частини жодною мірою не виключають застосування до апатридів законів і нормативних актів, які стосуються зборів за видання іноземцям адміністративних документів, у тому числі й посвідчень особи.

Стаття 30

Вивіз майна

1. Договірна Держава згідно зі своїми законами і нормативними актами дозволяє апатридам вивіз майна, яке вони привезли із собою на їхню територію, в іншу країну, в яку їм надане право в'їзду для поселення.

2. Договірна Держава прихильно ставиться до клопотань апатридів про дозвіл на вивезення майна, необхідного їм для їхнього поселення в інших країнах, в які їм надане право в'їзду, де б це майно не знаходилося.

Стаття 31

Вислання

1. Договірні Держави не висилають апатрида, що законно перебуває на їхній території, окрім як в інтересах державної безпеки або громадського порядку.

2. Вислання такого апатрида проводиться тільки відповідно до рішень, винесених у судовому порядку. За винятком випадків, коли цьому перешкоджають вагомими інтересами державної безпеки, апатриду надається право представлення у своє виправдання доказів і оскарження в належних інстанціях або перед особою чи особами, спеціально призначеними компетентними органами влади, а також право мати для цих цілей своїх представників.

3. Договірні Держави надають таким апатридам достатній строк для одержання законного права на в'їзд до іншої країни. Договірні Держави зберігають за собою право застосовувати

протягом цього терміну такі заходи внутрішнього характеру, які вважатимуть за необхідне.

Стаття 32

Натуралізація

Договірні Держави, наскільки це можливо, сприяють асиміляції та натуралізації апатридів. Зокрема, вони роблять все від них залежне для прискорення процедур стосовно натуралізації і можливого зменшення пов'язаних із ними зборів і витрат.

Глава VI

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 33

Відомості про національні законодавчі акти

Договірні Держави доводять до відома Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй тексти законів і нормативних актів, які вони можуть ухвалювати з метою гарантувати виконання положень цієї Конвенції.

Стаття 34

Вирішення спорів

Усі спори між Сторонами цієї Конвенції щодо її тлумачення або застосування, які не можуть бути вирішені іншим чином, на вимогу будь-якої зі Сторін, що сперечаються, передаються до Міжнародного суду ООН.

Стаття 35

Підписання, ратифікація і приєднання

1. Ця Конвенція відкрита для підписання в Центральних установах Організації Об'єднаних Націй до 31 грудня 1955 року.

2. Конвенція відкрита для підписання від імені:

(а) будь-якої Держави – члена Організації Об'єднаних Націй;

(б) будь-якої іншої Держави, запрошеної для участі в Конференції Організації Об'єднаних Націй з питання статусу апатридів; та

(с) будь-якої Держави, запрошеної Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй підписати цю Конвенцію або приєднатися до неї.

3. Ця Конвенція підлягає ратифікації і ратифікаційні грамоти депонуються у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

4. Конвенція відкрита для приєднання Державами, зазначеними в частині 2 цієї статті. Приєднання відбувається шляхом депонування грамоти про приєднання у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 36

Положення про територіальне застосування Конвенції

1. Будь-яка Держава може під час підписання чи ратифікації Конвенції або приєднання до неї заявити, що дія Конвенції поширюється на всі або деякі території, за міжнародні відносини яких ця Держава несе відповідальність. Така заява набуває чинності з дати набуття чинності Конвенцією для заінтересованої Держави.

2. Надалі подібне поширення дії Конвенції здійснюється шляхом повідомлення, адресованого Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй, і набуває чинності в дев'яностий день після одержання Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй цього повідомлення або ж у день набуття чинності Конвенцією для заінтересованої Держави, якщо ця остання дата є пізнішою.

3. Стосовно тих територій, на які під час підписання, ратифікації або приєднання ця Конвенція не поширювалася, кожна заінтересована Держава розглядає можливість вжиття

заходів, необхідних для поширення застосування цієї Конвенції на такі території, за згодою урядів таких територій, там, де це необхідно з причин конституційного характеру.

Стаття 37

Положення про федеративні держави

До Держав федеративного або не унітарного типу застосовуються такі положення:

(а) стосовно тих статей цієї Конвенції, що належать до сфери дії законодавчої юрисдикції федерального законодавчого органу влади, зобов'язання федерального уряду у зазначених межах відповідатимуть зобов'язанням Сторін цієї Конвенції, що не є федеративними державами;

(б) стосовно тих статей цієї Конвенції, що належать до сфери дії законодавчої юрисдикції кожної з Держав, провінцій або кантонів, які не зобов'язані відповідно до конституційного ладу федерації вживати законодавчих заходів, федеральний уряд якомога раніше доводить ці статті до відома відповідних органів влади Держав, провінцій або кантонів, супроводжуючи це повідомлення своїм схвальним відгуком;

(с) федеративна держава, яка є Стороною цієї Конвенції, на вимогу будь-якої іншої Договірної Держави, передану через Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, надає довідку про існуючі у федерації та її складових частинах закони і практики стосовно будь-якого конкретного положення Конвенції із зазначенням того, якою мірою таке положення було втілене в життя законодавчим чи іншим шляхом.

Стаття 38

Застереження

1. Під час підписання, ратифікації або приєднання будь-яка Держава може робити застереження до статей Конвенції, за винятком статей 1, 3, 4, частини 1 статті 16 і статей 33-42 включно.

2. Будь-яка Держава, що зробила застереження відповідно до частини 1 цієї статті, може в будь-який час відмовитися від застереження шляхом повідомлення про це Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 39

Набуття чинності

1. Ця Конвенція набуває чинності на дев'яностий день від дня депонування шостої ратифікаційної грамоти або грамоти про приєднання.

2. Для кожної Держави, що ратифікує Конвенцію або приєднується до неї після депонування шостої ратифікаційної грамоти або акта про приєднання, Конвенція набуває чинності на дев'яностий день з дня депонування відповідною Державою своєї ратифікаційної грамоти або акта про приєднання.

Стаття 40

Денонсація

1. Будь-яка Договірна Держава може в будь-який час денонсувати цю Конвенцію шляхом направлення повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

2. Така денонсація набуває чинності для відповідної Договірної Держави через один рік з дня отримання повідомлення Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй.

3. Будь-яка Держава, що зробила заяву або направлення повідомлення на підставі статті 36, може в будь-який час після цього шляхом направлення повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй заявити, що дія Конвенції не поширюється на відповідну територію через рік після отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 41

Перегляд

1. Будь-яка Договірна Держава може шляхом направлення повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй у будь-який час вимагати перегляду цієї

Конвенції.

2. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй рекомендує заходи, якщо у зв'язку з такою вимогою необхідно вжити будь-яких заходів.

Стаття 42

Повідомлення, які розсилає Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всім членам Організації Об'єднаних Націй і Державам, що не є її членами, зазначеним у статті 35:

- (a) про підписання, ратифікації та приєднання відповідно до статті 35;
- (b) про заяви і повідомлення відповідно до статті 36;
- (c) про застереження та відмови від застережень відповідно до статті 38;
- (d) про дату набуття чинності цією Конвенцією відповідно до статті 39;
- (e) про денонсації та повідомлення відповідно до статті 40;
- (f) про вимоги стосовно перегляду відповідно до статті 41.

НА ЗАСВІДЧЕННЯ ЧОГО нижчепідписані належним чином уповноважені представники підписали цю Конвенцію від імені своїх урядів.

ВЧИНЕНО у Нью-Йорку, двадцять восьмого дня вересня тисяча дев'ятсот п'ятдесят четвертого року, в одному примірнику, англійський, французький та іспанський тексти якого є однаково автентичними; цей примірник депонується в архіві Організації Об'єднаних Націй, і його завірнені копії надаються всім членам Організації Об'єднаних Націй та державам, які не є її членами, зазначеним у статті 35.

ДОДАТОК

Частина 1

1. Проїзний документ, зазначений у статті 28 цієї Конвенції, вказує на те, що його власник є апатридом відповідно до умов Конвенції від 28 вересня 1954 р.

2. Документ складається принаймні двома мовами, одна з яких англійська або французька.

3. Договірні Держави розглядають можливість прийняття типового зразка проїзного документа, що додається.

Частина 2

Відповідно до правил країни, яка видає документ, діти можуть бути внесені до проїзного документа одного з батьків чи, за виняткових обставин, – до проїзного документа іншої дорослої особи.

Частина 3

Мито, яке стягується за видачу документа, не перевищує найменшого тарифу, який стягується за оформлення паспорта громадянина.

Частина 4

Окрім особливих і виняткових випадків, цей документ є чинним у якомога більшій кількості країн.

Частина 5

Документ має строк дії не менший за три місяці й не довший за два роки.

Частина 6

1. Поновлення чи продовження строку дії документа належить до компетенції органу, який його видав, якщо тільки власник документа не набув права законно проживати на іншій території та законно проживає на території зазначеного органу. Видача нового документа на тих самих умовах належить до компетенції органу, який видав попередній документ.

2. Дипломатичні чи консульські установи можуть бути уповноваженими продовжувати на

термін не більше шести місяців чинність проїзних документів, виданих урядами їхніх країн.

3. Договірні Держави прихильно ставляться до можливості поновлення чи продовження строку дії проїзних документів або видачі нових документів апатридам, які більше законно не проживають на їхній території і не можуть отримати проїзний документ у країні законного проживання.

Частина 7

Договірні Держави визнають чинність документів, виданих відповідно до положень статті 28 цієї Конвенції.

Частина 8

Компетентні органи влади країни, до якої бажає в'їхати апатрид, ставлять візу на документ, власником якого є особа без громадянства, якщо такі органи влади готові дозволити цій особі в'їзд до країни і для цього потрібна віза.

Частина 9

1. Договірні Держави зобов'язуються видавати транзитні візи апатридам, які отримали візи для в'їзду на територію країни остаточного місця призначення.

2. У видачі таких віз може бути відмовлено з причин, які могли б бути підставою для відмови у візі будь-якому іноземцю.

Частина 10

Збір за видачу виїзних, в'їзних чи транзитних віз не може перевищувати найменшого тарифу за видачу віз власникам іноземних паспортів.

Частина 11

Коли апатрид одержав законне право проживання на території іншої Договірної Держави, відповідальність за видачу нового документа, згідно з положеннями та умовами статті 28, покладається на компетентний орган влади такої території, а апатрид має право звернутися до такого компетентного органу влади.

Частина 12

Орган влади, який видає новий документ, вилучає попередній документ і повертає його до країни, яка його видала, якщо в цьому документі вказано на необхідність такого повернення; в іншому випадку орган влади вилучає документ і анулює його.

Частина 13

1. Проїзний документ, виданий відповідно до статті 28 цієї Конвенції, якщо він не обумовлює протилежного, дає право його власнику у будь-який час протягом строку його дії повертатися на територію держави, яка видала цей документ. У будь-якому випадку строк, протягом якого власник документа має право повернутися на територію країни, яка видала документ, не може бути меншим за три місяці, крім випадків, коли країна, до якої має намір в'їхати особа без громадянства, не вимагає наявності проїзного документа з правом повернення.

2. Згідно з положеннями попереднього пункту Договірна Держава може вимагати від власника документа виконання формальностей, які можуть передбачатися для виїзду з її території чи повернення на неї.

Частина 14

Винятково згідно з умовами частини 13 положення цього Додатку жодним чином не впливають на закони та нормативні акти, які регулюють умови в'їзду, транзиту, проживання, поселення і виїзду з територій Договірних Держав.

Частина 15

Ні видача документа, ні записи, які в ньому зроблені, не визначають і не впливають на статус власника, зокрема щодо його громадянства.

Частина 16

Видача документа ніяким чином не надає його власнику права на захист дипломатичними

та консульськими установами країни, яка видала документ, і тим самим не надає таким установам права на захист.

ТИПОВИЙ ЗРАЗОК ПРОЇЗНОГО ДОКУМЕНТА

Рекомендується, щоб документ мав форму брошури (приблизно 15 x 10 сантиметрів), надрукованої таким чином, щоб будь-яке підтирання чи зміну за допомогою хімічних або інших засобів можна було відразу помітити виявити, і щоб слова “Конвенція від 28 вересня 1954 року” були надруковані на кожній сторінці, постійно повторюючись, мовою країни, що видала документ*.

КОНВЕНЦІЯ ПРО СТАТУС БІЖЕНЦІВ* ТА ПРОТОКОЛ ДО НЕЇ

Женева, 28 липня 1951 року

Преамбула

Високі Договірні Сторони,

беручи до уваги, що Статут Організації Об'єднаних Націй і Загальна декларація прав людини, ухвалена Генеральною Асамблеєю 10 грудня 1948 р., встановили принцип, згідно з яким всі люди повинні користуватися основними правами та свободами без будь-якої дискримінації у цьому відношенні,

беручи до уваги, що Організація Об'єднаних Націй неодноразово виявляла свій глибокий інтерес до долі біженців і докладала всіх зусиль для того, щоб забезпечити біженцям якомога ширше користування зазначеними основними правами та свободами,

беручи до уваги, що бажано переглянути та об'єднати укладені раніше міжнародні угоди про статус біженців і розширити сферу застосування цих договорів та захист, який вони надають, шляхом укладення нової угоди,

беручи до уваги, що надання права притулку може покласти на деякі країни надмірний тягар і що задовільне вирішення проблеми, міжнародний масштаб і характер якої визнані Організацією Об'єднаних Націй, не може через це бути досягнуте без міжнародного співробітництва,

висловлюючи побажання, щоб всі держави, визнаючи соціальний і гуманітарний характер проблеми біженців, вжили всіх заходів для запобігання непорозумінню між державами у зв'язку з цією проблемою,

відмічаючи, що Верховному комісару Організації Об'єднаних Націй у справах біженців доручено нагляд за дотриманням міжнародних конвенцій із захисту біженців, і визнаючи, що ефективність координації заходів, які вживаються для вирішення цієї проблеми, залежатиме від співпраці держав з Верховним комісаром,

уклали таку угоду:

РОЗДІЛ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1

---

* Конвенція про статус біженців. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011 (дата звернення : 01.02.2020)

Визначення терміну “біженець”

А. У цій Конвенції термін “біженець” означає особу, яка:

1) вважалася біженцем згідно з угодами від 12 травня 1926 р. і 30 червня 1928 р. або згідно з конвенціями від 28 жовтня 1933 р. і 10 лютого 1938 р., Протоколом від 14 вересня 1939 р. або згідно зі Статутом Міжнародної організації у справах біженців;

постанови про відмову в праві вважатися біженцями, ухвалені Міжнародною організацією у справах біженців у період її діяльності, не перешкоджають тому, щоб статус біженця надавався особам, які задовольняють умовам, викладеним у пункті 2 цього розділу;

2) внаслідок подій, які відбулися до 1 січня 1951 р., і через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань.

У тих випадках, коли будь-яка особа є громадянином декількох країн, вислів “країна її національної належності” означає будь-яку з країн, громадянином якої вона є, і така особа не вважається такою, що позбавлена захисту країни своєї національної належності, якщо без будь-якої поважної причини, яка впливає з обґрунтованих побоювань, вона не скористалася захистом однієї з країн, громадянином якої вона є.

В. 1) У цій Конвенції слова “події, які відбулися до 1 січня 1951 р.” в статті 1 розділу А означають: або а) “події, які відбулися в Європі до 1 січня 1951 р.”; або б) “події, які відбулися в Європі або в інших місцях до 1 січня 1951 р.”; кожна Договірна Держава зазначить під час підписання, ратифікації або приєднання, яке з цих значень вона використовує щодо своїх зобов’язань за цією Конвенцією.

2) Будь-яка Договірна Держава, яка прийняла альтернативне значення “а”, може будь-коли розширити свої зобов’язання, прийнявши альтернативне значення “б” шляхом повідомлення на адресу Генерального Секретаря Організації Об’єднаних Націй.

С. Положення цієї Конвенції більше не поширюються на особу, яка підпадає під визначення розділу А, та яка

1) добровільно повторно скористалася захистом країни своєї громадянської належності; або

2) втративши своє громадянство, знову добровільно набула його; або

3) набула нового громадянства і користується захистом країни своєї нової громадянської належності; або

4) добровільно знову влаштувалася в країні, яку вона залишила або за межами якої вона перебувала через побоювання щодо переслідувань; або

5) більше не може відмовлятися від користування захистом країни своєї громадянської належності, оскільки обставини, за яких вона була визнана біженцем, більше не існують;

положення цього пункту не застосовуються до біженців, які підпадають під визначення пункту 1 розділу А цієї статті, якщо вони в змозі привести достатні підстави, які впливають з попередніх переслідувань, для своєї відмови користуватися захистом країни своєї громадянської належності;

б) будучи особою без визначеного громадянства, може повернутися до країни свого попереднього звичайного місця проживання, оскільки обставини, за яких вона була визнана біженцем, більше не існують;

положення цього пункту не застосовуються до біженців, які підпадають під визначення пункту 1 розділу А цієї статті, якщо вони можуть навести переконливі причини, які впливають

з попередніх переслідувань, для своєї відмови повернутися до країни свого колишнього місця проживання.

D. Положення цієї Конвенції не поширюються на осіб, які в цей час користуються захистом або допомогою інших органів або установ Організації Об'єднаних Націй, окрім Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців.

У разі, коли такий захист або допомога з будь-якої причини були припинені до того, як становище цих осіб було остаточно врегульоване згідно з відповідними резолюціями, прийнятими Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, ці особи автоматично набувають прав, які випливають з цієї Конвенції.

E. Положення цієї Конвенції не поширюються на осіб, за якими компетентні органи країни, в якій вони проживають, визнають права та обов'язки, пов'язані з громадянством цієї країни.

F. Положення цієї Конвенції не поширюються на тих осіб, щодо яких є серйозні підстави вважати, що вони:

а) вчинили злочин проти миру, військовий злочин або злочин проти людяності, як це визначено в міжнародних актах, укладених з метою вжиття заходів щодо подібних злочинів;

б) вчинили тяжкий злочин не політичного характеру за межами країни, яка надала їм притулок, і до того, як вони були допущені до цієї країни як біженці;

с) винні у вчиненні дій, які суперечать цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 2

Загальні зобов'язання

У кожного біженця є зобов'язання перед країною, в якій він знаходиться, згідно з якими, зокрема, він повинен дотримуватися законів та розпоряджень цієї країни, а також заходів, які застосовуються для підтримання громадського порядку.

Стаття 3

Неприпустимість дискримінації

Договірні Держави застосовуватимуть положення цієї Конвенції до біженців без будь-якої дискримінації за ознакою їхньої раси, релігії або країни їхнього походження.

Стаття 4

Релігійні переконання

Договірні Держави надаватимуть біженцям, які знаходяться на їхніх територіях, принаймні таке ж сприятливе становище, як і своїм власним громадянам, щодо свободи сповідувати свою релігію і свободи надавати своїм дітям релігійне виховання.

Стаття 5

Права, які надаються незалежно від цієї Конвенції

Ніщо в цій Конвенції не порушує жодних прав і переваг, наданих біженцям будь-якою Договірною Державою незалежно від цієї Конвенції.

Стаття 6

Вираз “за таких самих обставин”

У цій Конвенції вираз “за таких самих обставин” означає, що біженець повинен задовольняти будь-які вимоги (включаючи вимоги щодо терміну та умов перебування або проживання в країні), які конкретна особа мала б виконати аби скористатися відповідним правом, якби вона не була біженцем, за винятком вимог, які біженець не в змозі виконати у зв'язку з їхнім характером.

Стаття 7

Вилучення з принципу взаємності

1. Крім тих випадків, коли біженцям на підставі цієї Конвенції надається більш сприятливе правове становище, Договірна Держава надаватиме їм становище, яким взагалі користуються іноземці.

2. Після закінчення трирічного періоду проживання на території Договірних Держав усі біженці звільнятимуться від встановленої законодавчим шляхом вимоги взаємності.

3. Кожна Договірна Держава й надалі надаватиме біженцям права та переваги, на які вони, без усякої взаємності, мали право в день набуття чинності цією Конвенцією щодо цієї держави.

4. Договірні Держави прихильно ставляться до можливості надання біженцям, без усякої взаємності, прав і переваг, окрім тих, на які вони мають право згідно з пунктами 2 і 3, і до можливого звільнення від вимоги взаємності біженців, які не відповідають умовам, передбаченим у пунктах 2 і 3.

5. Положення пунктів 2 і 3 застосовуються як до прав і переваг, згаданих у статтях 13, 18, 19, 21 і 22 цієї Конвенції, так і до прав і переваг, не передбачених в ній.

Стаття 8

Вилучення з виключних заходів

Виключні заходи, які можуть бути вжиті щодо осіб, майна або інтересів громадян іноземної держави, не застосовуватимуться Договірними Державами до біженців, які формально є громадянами цієї держави, лише на підставі їхнього громадянства. Договірні Держави, законодавство яких не допускає застосування висловленого у цій статті, загального принципу, у відповідних випадках встановлюватимуть вилучення в інтересах таких біженців.

Стаття 9

Тимчасові заходи

Ніщо в цій Конвенції не позбавляє Договірну Державу права під час війни або за інших надзвичайних і виняткових обставин вживати тимчасових заходів, які вона вважає необхідними в інтересах державної безпеки, щодо тієї чи іншої окремої особи, ще до того, як ця Договірна Держава з'ясує, що ця особа дійсно є біженцем і що подальше застосування цих заходів щодо неї є необхідним в інтересах державної безпеки.

Стаття 10

Безперервність проживання

1. Якщо біженець був депортований під час другої світової війни та відправлений на територію однієї з Договірних Держав і там проживає, то період такого примусового перебування розглядатиметься як період законного проживання в межах цієї території.

2. Якщо біженець був депортований під час другої світової війни з території однієї з Договірних Держав і до набуття чинності цією Конвенцією повернувся туди для постійного проживання, то період проживання до та після такої депортації розглядатиметься як один безперервний період у всіх тих випадках, коли потрібне безперервне проживання.

Стаття 11

Біженці-моряки

Якщо біженцями є особи, які несуть регулярну службу в екіпажах суден, які плавають під прапором однієї з Договірних Держав, то ця держава прихильно поставиться до поселення цих осіб на своїй території і до видачі їм проїзних документів або до надання їм тимчасового права в'їзду на її територію, зокрема з метою полегшення їхнього поселення в будь-якій іншій країні.

РОЗДІЛ II ПРАВОВИЙ СТАТУС

Стаття 12

Особистий статус

1. Особистий статус біженця визначається законами країни його доміцилія або, якщо у нього такого немає, – законами країни його проживання.

2. Права, раніше набуті біженцем і пов'язані з його особистим статусом, зокрема права, які

стосуються шлюбу, дотримуватимуться Договірними Державами після виконання, якщо необхідно, формальностей, які вимагаються законами цієї держави, за умови, що відповідне право є одним з тих прав, які були б визнані законами цієї держави, якби ця особа не стала біженцем.

Стаття 13

Рухоме та нерухоме майно

Щодо придбання рухомого та нерухомого майна та інших пов'язаних з ним прав, а також щодо орендних та інших договорів, які стосуються рухомого та нерухомого майна, Договірні Держави надаватимуть біженцям найсприятливіше становище і, у будь-якому разі, не менш сприятливе, ніж те, яким користуються іноземці за таких самих обставин.

Стаття 14

Авторські та промислові права

Що стосується захисту промислових прав, таких як права на винаходи, креслення та моделі, торгові марки, назву фірми, та прав на літературні, художні та наукові твори, то біженцям у тій країні, де вони мають своє звичайне місце проживання, надаватиметься такий самий захист, що й громадянам цієї країни. На території будь-якої іншої Договірної Держави їм надаватиметься такий самий захист, який надається на цій території громадянам країни, в якій вони мають звичайне місце проживання.

Стаття 15

Право асоціацій

Щодо асоціацій неполітичного характеру, які не мають на меті отримувати вигоду, та щодо професійних спілок Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, найсприятливіше становище, яке відповідає становищу громадян іноземної держави за таких самих обставин.

Стаття 16

Право звернення до суду

1. Кожний біженець має право вільного звернення до суду на території всіх Договірних Держав.

2. На території Договірної Держави, в якій знаходиться його звичайне місце проживання, кожний біженець користуватиметься щодо права звернення до суду таким самим правом, що й громадяни, зокрема з питань юридичної допомоги та звільнення від забезпечення сплати судових витрат (*cautio iudicatum solvi*).

3. Кожному біженцю в усіх інших країнах, крім країни його звичайного місця проживання, з питань, згаданих у пункті 2, надаватиметься те ж становище, що й громадянам країни його звичайного місця проживання.

РОЗДІЛ III

ЗАНЯТТЯ, ЯКІ ПРИНОСЯТЬ ДОХОД

Стаття 17

Робота за наймом

1. Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, щодо права роботи за наймом, найсприятливіше правове становище, яким користуються громадяни іноземних держав за таких самих обставин.

2. У будь-якому разі обмежувальні заходи, які стосуються іноземців або найму іноземців і застосовуються з метою охорони внутрішнього ринку праці, не застосовуватимуться до біженців, на яких ці заходи не поширювалися в день набуття чинності цією Конвенцією для відповідної Договірної Держави або які задовольняють одну з таких умов:

- а) проживають у межах країни не менше трьох років;

б) дружини/чоловіки яких мають громадянство країни проживання. Біженець не може посилатися на цю постанову, якщо він/вона залишив/залишила сім'ю;

с) одна дитина або декілька дітей яких мають громадянство країни проживання.

3. Договірні Держави прихильно поставляться до можливості зрівняти права всіх біженців щодо роботи за наймом з правами громадян і, зокрема, тих біженців, які потрапили на їхню територію в порядку виконання програми вербування робочої сили або згідно з планами імміграції.

Стаття 18

Робота на власному підприємстві

Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, найсприятливіше правове становище, і в будь-якому разі не менш сприятливе становище, ніж те, яким зазвичай користуються іноземці за таких самих обставин щодо права самостійно займатися сільським господарством, промисловістю, ремеслами і торгівлею, а також права засновувати торгові та промислові компанії.

Стаття 19

Вільні професії

1. Кожна Договірна Держава надаватиме біженцям, які законно проживають на її території та мають дипломи, визнані компетентними органами цієї держави, а також бажають займатися вільними професіями, найсприятливіше правове становище і, в будь-якому разі, не менш сприятливе становище, ніж те, яким зазвичай користуються іноземці за таких самих обставин.

2. Договірні Держави вживатимуть усіх заходів, які допускаються їхніми законами та конституцією, для того, щоб забезпечити влаштування таких біженців на позаметропольних територіях, за міжнародні відносини яких вони відповідають.

РОЗДІЛ IV СОЦІАЛЬНЕ ПІКЛУВАННЯ

Стаття 20

Система пайків

Там, де існує обов'язкова для всього населення система пайків, яка регулює загальний розподіл дефіцитних продуктів, така система застосовується щодо біженців на рівних умовах з громадянами.

Стаття 21

Житлове питання

Оскільки житлове питання регулюється законами або розпорядженнями або знаходиться під контролем публічної влади, Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, найсприятливіше правове становище, у будь-якому разі положення не менш сприятливе, ніж те, яким звичайно користуються іноземці за таких самих обставин.

Стаття 22

Народна освіта

1. Щодо початкової освіти Договірні Держави надаватимуть біженцям те ж правове становище, що й громадянам.

2. Щодо інших видів народної освіти, окрім початкової, і зокрема щодо можливості навчатися, визнання іноземних атестатів, дипломів та ступенів, звільнення від плати за право навчання та зборів, а також щодо надання стипендій Договірні Держави надаватимуть біженцям найсприятливіше правове становище, принаймні становище не менш сприятливе, ніж те, яким звичайно користуються іноземці за таких самих обставин.

Стаття 23

Урядова допомога

Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, таке саме становище щодо урядової допомоги та підтримки, яким користуються їхні громадяни.

Стаття 24

Трудове законодавство та соціальне забезпечення

1. Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, таке саме становище, що й громадянам, щодо нижченаведеного:

а) винагороди за працю, включаючи допомогу на сім'ю, якщо така допомога є частиною винагороди за працю, тривалості робочого дня, понаднормових робіт, оплачуваних відпусток, обмеження роботи на дому, мінімального віку осіб, які працюють за наймом, учнівства та професійної підготовки, праці жінок та підлітків і користування перевагами колективних договорів, оскільки ці питання регулюються законами або розпорядженнями, або контролюються адміністративною владою;

б) соціального забезпечення (законоположень стосовно нещасних випадків на роботі, професійних захворювань, материнства, хвороби, інвалідності, старості, смерті, безробіття, обов'язків щодо сім'ї та інших випадків, які згідно з внутрішніми законами або розпорядженнями передбачаються системою соціального забезпечення) з такими обмеженнями:

I) може існувати належний порядок збереження набутих прав та прав, які знаходяться в процесі набуття;

II) закони або розпорядження країни проживання можуть приписувати спеціальний порядок отримання повної або часткової допомоги, яка виплачується повністю з державних коштів, і допомоги, яка виплачується особам, які не виконали всіх умов щодо внесків, які вимагаються для отримання нормальної пенсії.

2. На право на компенсацію в разі смерті біженця внаслідок нещасного випадку на роботі або професійного захворювання не впливатиме та обставина, що вигодоотримувач проживає не на території Договірної Держави.

3. Договірні Держави надаватимуть біженцям переваги, які випливають з угод, укладених між ними або з таких, які можуть бути укладені в майбутньому, про збереження набутих прав та прав, які знаходяться в процесі набуття, щодо соціального забезпечення, з дотриманням лише тих умов, які застосовуються до громадян держав, які підписали згадані угоди.

4. Договірні Держави прихильно віднесуться до питання про надання, наскільки це можливо, біженцям переваг, що випливають з подібних угод, які в кожний даний момент можуть бути чинними між цими Договірними Державами та державами, які не беруть участі в договорі.

РОЗДІЛ V

АДМІНІСТРАТИВНІ ЗАХОДИ

Стаття 25

Адміністративне сприяння

1. Коли користування будь-яким правом біженцями зазвичай потребує сприяння з боку органів влади іноземної держави, до яких ці біженці не можуть звертатися, Договірні Держави, на території яких проживають згадані біженці, вживатимуть заходів для того, щоб таке сприяння надавалося їм властями цієї держави або будь-якою міжнародною владою.

2. Орган або органи влади, згадані в пункті 1, видають або забезпечують під своїм наглядом видачу біженцям таких документів або посвідчень, які зазвичай видаються іноземцям органами влади або через посередництво органів влади держав, громадянами яких вони є.

3. Документи або посвідчення, видані таким чином, замінятимуть офіційні документи, які

видаються іноземцям органами влади або через посередництво органів влади держав, громадянами яких вони є, і визнаватимуться дійсними доти, доки не доведено, що вони недійсні.

4. За винятком випадків особливих пільг, які надаються незаможним особам, за згадані в цій статті послуги може стягуватися плата; однак така плата буде помірною та відповідатиме тій, яка стягується за аналогічні послуги з громадян.

5. Положення цієї статті не зачіпають положень статей 27 та 28.

Стаття 26

Свобода пересування

Кожна Договірна Держава надаватиме біженцям, які законно проживають на її території, право обирати місце проживання та вільно пересуватись в межах її території за умови дотримання всіх правил, які зазвичай застосовуються до іноземців за тих же обставин.

Стаття 27

Посвідчення особи

Договірні Держави видаватимуть посвідчення особи біженцям, які знаходяться на їхній території та не мають дійсних проїзних документів.

Стаття 28

Проїзні документи

1. Договірні Держави видаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, проїзні документи для пересування за межами їхньої території, оскільки цьому не перешкоджають поважні причини державної безпеки та громадського порядку; до таких документів застосовуватимуться положення правил, які додаються до цієї Конвенції. Договірні Держави можуть видавати такі проїзні документи будь-якому іншому біженцю, який знаходиться на їхній території; вони, зокрема, прихильно поставляться до питання про видачу подібних проїзних документів біженцям, які знаходяться на їхній території та не мають можливості отримати проїзний документ у країні свого законного проживання.

2. Проїзні документи, видані біженцям на підставі попередніх міжнародних угод учасниками таких, визнаватимуться та розглядатимуться Договірними Державами так, як би вони були видані на підставі цієї статті.

Стаття 29

Податки

1. Договірні Держави не обкладатимуть біженців жодним митом, зборами або податками, окрім або понад тих, які стягуються чи можуть стягуватися із своїх громадян у подібних ситуаціях.

2. Ніщо у положеннях попереднього пункту не виключає застосування до біженців законів і розпоряджень щодо зборів за видачу іноземцям адміністративних документів, включаючи посвідчення особи.

Стаття 30

Вивіз майна

1. Договірні Держави згідно зі своїми законами та розпорядженнями дозволятимуть біженцям вивіз майна, яке вони привезли з собою на їхні території, до іншої країни, в яку їм було надано право в'їзду для поселення.

2. Договірні Держави прихильно поставляться до клопотань біженців про дозвіл на вивіз майна, яке необхідне їм для поселення в інших країнах, в які їм надано право в'їзду, де б це майно не знаходилось.

Стаття 31

Біженці, які перебувають у країні притулку незаконно

1. Договірні Держави не накладатимуть стягнень за незаконний в'їзд або незаконне перебування на їхній території біженців, які, прибувши з території, де їхньому життю і свободі

загрожувала небезпека, як зазначено у статті 1, в'їжджають або знаходяться на території цих держав без дозволу, за умови, що такі біженці без зволікань самі з'являться до органів влади і наведуть переконливі пояснення щодо свого незаконного в'їзду або перебування.

2. Договірні Держави не обмежуватимуть свободу пересування таких біженців обмеженнями, окрім тих, що необхідні; такі обмеження застосовуватимуться лише доти, доки статус цих біженців у цій країні не буде врегульований або поки вони не отримають право на в'їзд до іншої країни. Договірні Держави надаватимуть таким біженцям достатній термін і всі необхідні умови для отримання ними права на в'їзд до іншої країни.

Стаття 32 **Вислання**

1. Договірні Держави не будуть висилати біженців, які законно проживають на їхній території, окрім як з міркувань державної безпеки або громадського порядку.

2. Вислання таких біженців проводитиметься лише на виконання рішень, винесених у судовому порядку. Крім випадків, коли цьому перешкоджають поважні міркування державної безпеки, біженцям буде надано право надати для свого виправдання докази та оскарження відповідним інстанціям чи особі або особам, спеціально призначеним відповідними інстанціями, а також право мати для цих цілей своїх представників.

3. Договірні Держави надаватимуть таким біженцям достатній строк для отримання законного права на в'їзд до іншої країни. Договірні Держави зберігають за собою право застосовувати протягом цього строку такі заходи внутрішнього характеру, які вони вважатимуть необхідними.

Стаття 33

Заборона вислання біженців або їхнього примусового повернення (в країни, з яких вони прибули)

1. Договірні Держави не будуть жодним чином висилати або повертати біженців до кордонів країни, де їхньому життю чи свободі загрожуватиме небезпека через їхню расу, релігію, громадянство, належність до певної соціальної групи або політичні переконання.

2. Ця постанова, однак, не може застосовуватися до біженців, які розглядаються з поважних причин як такі, що є суспільно небезпечними і становлять загрозу безпеці країни, в якій вони знаходяться, або засуджені чинним вироком за вчинення особливо тяжкого злочину.

Стаття 34 **Натуралізація**

Договірні Держави будуть по можливості полегшувати асиміляцію та натуралізацію біженців. Вони, зокрема, робитимуть все, що від них залежить, для прискорення діловодства з натуралізації та можливого зменшення пов'язаних з цим зборів та витрат.

РОЗДІЛ VI **ПОЛОЖЕННЯ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ЗАСТОСУВАННЯ** **КОНВЕНЦІЇ І ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ**

Стаття 35

Співпраця національної влади з Організацією Об'єднаних Націй

1. Договірні Держави зобов'язуються співпрацювати з Управлінням Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців чи будь-яким іншим органом Об'єднаних Націй, на який може перейти виконання його функцій, і, зокрема, сприятимуть виконанню ним обов'язків щодо нагляду за застосуванням положень цієї Конвенції.

2. Щоб дати Управлінню Верховного комісара чи будь-якому іншому органу Організації Об'єднаних Націй, що може перейти на його місце, можливість подавати доповіді відповідним

органам Організації Об'єднаних Націй, Договірні Держави зобов'язуються забезпечувати їх у належній формі потрібними їм відомостями та статистичними даними, стосовно:

- а) стану біженців;
- б) виконання цієї Конвенції і
- в) законів, розпоряджень та декретів, які чинні або які можуть набути чинності, з питання про біженців.

Стаття 36

Інформація про національні та законодавчі акти

Договірні Держави повідомлять Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй текст законів і розпоряджень, виданих ними з метою виконання цієї Конвенції.

Стаття 37

Конвенції, укладені раніше

Із збереженням чинності пункту 2 статті 28 цієї Конвенції ця Конвенція для сторін, які в ній беруть участь, замінює акти від 5 липня 1922 р., 31 травня 1924 р., 12 травня 1926 р., 30 червня 1928 р. і 30 липня 1935 р., конвенції від 28 жовтня 1933 р. і 10 лютого 1938 р., Протокол від 14 вересня 1939 р. і Угоду від 15 жовтня 1946 року.

РОЗДІЛ VII ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 38

Вирішення спорів

Усі спори між учасниками цієї Конвенції щодо її тлумачення чи застосування, які не можуть бути вирішені іншим шляхом, на прохання будь-якої сторони у спорі передаватимуться до Міжнародного Суду.

Стаття 39

Підписання, ратифікація та приєднання

1. Ця Конвенція буде відкрита для підписання в Женеві 28 липня 1951 р. і після цього буде депонована у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Вона буде відкрита для підписання в Європейському відділенні Організації Об'єднаних Націй з 28 липня до 31 серпня 1951 р. і буде знову відкрита для підписання в Центральних Установах Організації Об'єднаних Націй з 17 вересня 1951 р. до 31 грудня 1952 року.

2. Ця Конвенція буде відкрита для підписання від імені усіх держав-членів Організації Об'єднаних Націй, а також від імені будь-якої іншої держави, яка отримала запрошення брати участь у Конференції повноважних представників з питання про статус біженців і апатридів, або будь-якої держави, якій Генеральна Асамблея запропонує її підписати. Ця Конвенція підлягає ратифікації, причому ратифікаційні грамоти будуть депоновані у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

3. Ця Конвенція буде відкрита з 28 липня 1951 р., для приєднання держав, згаданих у пункті 2 цієї статті. Приєднання проводитиметься шляхом депонування у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй акта про приєднання.

Стаття 40

Постанова про територіальне застосування Конвенції

1. Будь-яка держава під час підписання або ратифікації Конвенції чи приєднання до неї може заявити, що дія цієї Конвенції поширюється на всі або деякі території, за міжнародні відносини яких ця держава відповідає. Така заява набуде чинності в день набуття чинності Конвенцією для цієї держави.

2. У будь-який час після цього подібне поширення дії Конвенції має бути оголошене

шляхом повідомлення на адресу Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй і набуває чинності на дев'яностий день після дати отримання Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй цього повідомлення або ж в день набуття чинності Конвенцією для цієї держави, якщо ця остання дата є пізнішою.

3. Стосовно тих територій, на які під час підписання, ратифікації чи приєднання ця Конвенція не поширювалась, кожна заінтересована держава розгляне питання про можливість вжиття заходів, необхідних для поширення дії цієї Конвенції на такі території, за згоди урядів таких територій, там, де це необхідно з причин конституційного характеру.

Стаття 41

Постанови про федеративні держави

До держав федеративного чи неунітарного типу застосовуватимуться такі положення:

а) стосовно тих статей цієї Конвенції, які підпадають під законодавчу юрисдикцію федеральної законодавчої влади, зобов'язання федерального уряду будуть у зазначених межах відповідати зобов'язанням сторін у цій Конвенції, які не є федеративними державами;

б) щодо статей цієї Конвенції, які підпадають під законодавчу юрисдикцію штатів, провінцій або кантонів які входять до федерації і не зобов'язані, згідно з конституційним ладом федерації, вживати законодавчих заходів, федеральний уряд при першій можливості повідомить про ці статті відповідні власті штатів, провінцій чи кантонів, супроводжуючи це повідомлення своїм схвальним відзивом;

с) федеральні держави, які є стороною в цій Конвенції, на прохання будь-якої іншої Договірної Держави, передане через Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, нададуть довідку про існуючі у федерації та її складових частинах закони і практику щодо будь-якого конкретного положення Конвенції із зазначенням того, якою мірою це положення було виконане законодавчим чи іншим шляхом.

Стаття 42

Застереження

1. Під час підписання, ратифікації або приєднання будь-яка держава може зробити застереження до статей Конвенції, крім статей 1, 3 і 4, пункту 1 статті 16, статей 33 і 36-46 включно.

2. Будь-яка держава, що робить застереження відповідно до пункту 1 цієї статті, може будь-коли відмовитися від цього застереження шляхом повідомлення про це Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 43

Набуття чинності

1. Ця Конвенція набуває чинності на дев'яностий день з дня депонування шостої ратифікаційної грамоти або акта про приєднання.

2. Для всіх держав, що ратифікували Конвенцію або приєдналися до неї після депонування шостої ратифікаційної грамоти або акта про приєднання, Конвенція набуває чинності на дев'яностий день з дня депонування відповідною державою своєї ратифікаційної грамоти або акта про приєднання.

Стаття 44

Денонсація

1. Будь-яка Договірна Держава може будь-коли денонсувати цю Конвенцію шляхом повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

2. Така денонсація набуває чинності для відповідної Договірної Держави через один рік з дня отримання повідомлення Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй.

3. Будь-яка держава, що зробила заяву або відправила повідомлення на підставі статті 40, може будь-коли після цього, шляхом повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації

Об'єднаних Націй, заявити, що Конвенція не буде поширюватися на відповідну територію через рік після отримання зазначеного повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 45

Перегляд

1. Будь-яка Договірна Держава може шляхом повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй в будь-який час вимагати перегляду цієї Конвенції.

2. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй буде рекомендувати відповідні заходи, якщо у зв'язку з такою вимогою буде необхідно вжити будь-яких заходів.

Стаття 46

Повідомлення, які розсилає Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомлятиме всім членам Організації Об'єднаних Націй та державам, що не є її членами, зазначеним у статті 39:

- a) про заяви і повідомлення, які надійшли на підставі розділу В статті 1;
- b) про підписання, ратифікації та приєднання, передбачені статтею 39;
- c) про заяви та повідомлення, передбачені статтею 40;
- d) про застереження та відмови від застережень, передбачених статтею 42;
- e) про дату набуття чинності цією Конвенцією згідно зі статтею 43;
- f) про денонсації та повідомлення згідно зі статтею 44;
- g) про вимоги перегляду, які надійшли на підставі статті 45.

На посвідчення чого нижчепідписані належним чином уповноважені підписали цю Конвенцію від імені своїх урядів.

Вчинено у Женеві двадцять восьмого дня липня місяця тисяча дев'ятсот п'ятдесят першого року, в одному примірнику, англійський та французький тексти якого є рівно автентичними; цей примірник депонується в архіві Організації Об'єднаних Націй, і його завірені копії надаються всім членам Організації Об'єднаних Націй та державам, які не є її учасниками, згаданим у статті 39.

Коментар

Пункт 1

1. Проїзні документи, про які йдеться в статті 28 цієї Конвенції, мають відповідати зразкові, який додається.

2. Ці документи мають видаватися принаймні двома мовами, причому однією з них має бути англійська або французька.

Пункт 2

З урахуванням правил видачі документів, які встановлюються країнами, діти можуть бути внесені до проїзних документів одного з батьків або, у виняткових випадках, – до проїзних документів іншого дорослого біженця.

Пункт 3

Мито, яке стягується за видачу документів, не повинно перевищувати мінімального мита, яке стягується за національні паспорти.

Пункт 4

Крім особливих або виняткових випадків, документ має бути дійсним у якомога більшій кількості країн.

Пункт 5

Документ повинен бути дійсним протягом одного або двох років на розсуд органів влади, які видають документ.

Пункт 6

1. Поновлення або продовження строку дії документа входить до компетенції того органу

влади, який його видав, доти, доки власник не оселиться на законних підставах на іншій території і законно проживатиме на території, де розташований вищезгаданий орган влади. За тих же умов видача нового документа входить до компетенції органу влади, який видав попередній документ.

2. Дипломатичні або консульські установи, які мають спеціальні повноваження для цих цілей, повинні мати право на продовження строку дії проїзних документів, виданих їхніми урядами, на період не більше шести місяців.

3. Договірні Держави прихильно розглядатимуть питання про поновлення або продовження строку дії проїзних документів або видачу нових документів біженцям, які більше не проживають на законних підставах на їхній території і не в змозі отримати проїзні документи від країни їхнього законного проживання.

Пункт 7

Договірні Держави визнають дійсність документів, виданих згідно з положеннями статті 28 цієї Конвенції.

Пункт 8

Компетентні органи країни, до якої біженець бажає переїхати, оформляють візу в документі, власником якого він є, якщо така віза є необхідною та якщо вони готові його прийняти.

Пункт 9

1. Договірні Держави зобов'язуються видавати транзитні візи біженцям, які отримали візи території пункту призначення.

2. У видачі таких віз може бути відмовлено з причин, які виправдовують відмову у візі будь-якому іноземцеві.

Пункт 10

Мито за видачу в'їзних, виїзних або транзитних віз не повинно перевищувати мінімального мита за візи для іноземних паспортів.

Пункт 11

Коли біженець законно оселився на території іншої держави, відповідальність за видачу нового документа, за умовами та положеннями статті 28, переходить до компетентних органів цієї території, до яких біженець має право звертатися.

Пункт 12

Органи влади, які видають новий документ, повинні вилучити старий документ та повернути його до країни, яка його видала, якщо в документі вказано, що він підлягає поверненню; у протилежному випадку вони повинні вилучити цей документ та знищити його.

Пункт 13

1. Кожна Договірна Держава зобов'язана знову прийняти на своїй території в будь-який час протягом строку дії документа власника проїзного документа, виданого нею згідно зі статтею 28 цієї Конвенції.

2. З урахуванням положень попереднього підпункту Договірна Держава може вимагати від власника документа виконання тих формальностей, які можуть бути приписані щодо виїзду з її території або повернення на неї.

3. Договірні Держави зберігають за собою право у виняткових випадках або у випадках, коли перебування біженця дозволяється на певний період, під час видачі документа обмежувати період, протягом якого біженець може повернутися, не менш ніж трьома місяцями.

Пункт 14

За єдиним винятком умов пункту 13 положення цього коментаря жодним чином не зачіпають законів і правил, які регулюють умови приймання, проїзду, проживання, поселення і виїзду з території Договірних Держав.

Пункт 15

Ні видача документа, ні в'їзд за цим документом не визначають і не зачіпають статусу

власника документа, особливо стосовно його національності.

Пункт 16

Видача документа в жодному разі не надає його власникові захисту дипломатичних або консульських установ країни видачі документа і не надає цим установам право захисту.

ДОДАТОК

Зразок проїзного документа

Документ повинен мати форму брошури (приблизно 15 x 10 см).

Рекомендовано друкувати документ таким чином, щоб було легко виявити підтирання або зміни, зроблені хімічними або іншими засобами, і щоб слова “Конвенція від 28 липня 1951 року” були надруковані на кожній сторінці мовою країни, яка видала документ*.

ПРОТОКОЛ

ЩОДО СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ**

Нью-Йорк, 31 січня 1967 року

Держави-учасниці цього Протоколу,

беручи до уваги те, що Конвенція щодо статусу біженців, підписана в Женеві 28 липня 1951 року (далі – Конвенція), поширюється лише на тих осіб, які стали біженцями внаслідок подій, які сталися до 1 січня 1951 року,

беручи до уваги, що з часу прийняття Конвенції виникли нові ситуації щодо біженців і що тому біженці, які мають до цього відношення, можуть не підпадати під дію Конвенції,

беручи до уваги бажаність того, щоб усі біженці, які підпадають під визначення, яке міститься в Конвенції, користувалися рівним статусом, незалежно від вказаної дати 1 січня 1951 року,

домовилися про таке:

Стаття I

Загальні положення

1. Держави-учасниці цього Протоколу зобов'язуються застосовувати статті 2-34 цієї Конвенції до біженців, які підпадають під нижченаведене визначення.

2. Для цілей цього Протоколу термін “біженець”, за винятком випадків, щодо застосування пункту 3 цієї статті, означає будь-яку особу, яка підпадає під визначення статті 1 Конвенції з вилученням слів “в результаті подій, які сталися до 1 січня 1951 року ...” та слів “... внаслідок таких подій” у статті 1 А (2).

3. Цей Протокол застосовується державами, які беруть у ньому участь, без будь-яких географічних обмежень, за винятком випадків, коли існуючі заяви, зроблені державами, які вже є учасницями Конвенції згідно зі статтею 1 В (1) (а) Конвенції, також застосовується, якщо Протокол не буде продовжений згідно зі статтею 1 В (2) Конвенції відповідно до цього Протоколу.

---

* Зразок проїзного документа див.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011

** Протокол щодо статусу біженців. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_363 (дата звернення : 01.02.2020)

Стаття II

Співпраця національних органів влади з Організацією Об'єднаних Націй

1. Держави-учасниці цього Протоколу зобов'язуються співпрацювати з Управлінням Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців або з будь-якою іншою установою Організації Об'єднаних Націй, до якої може перейти виконання його обов'язків і, зокрема, сприяти виконанню його обов'язків щодо контролю за застосуванням положень цього Протоколу.

2. Щоб дати можливість Управлінню Верховного комісара або будь-якій іншій установі Організації Об'єднаних Націй, до якої може перейти виконання його функцій, подавати доповіді компетентним органам Організації Об'єднаних Націй, держави-учасниці цього Протоколу зобов'язуються надавати їм у відповідній формі запитувану інформацію та статистичні дані щодо:

- а) положення біженців;
- б) виконання цього Протоколу;
- в) законів, постанов і декретів щодо біженців, які є чинними або можуть згодом набути чинності.

Стаття III

Інформація про національне законодавство

Держави-учасниці цього Протоколу направляють Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй тексти законів і постанов, які вони можуть приймати з метою забезпечення застосування цього Протоколу.

Стаття IV

Вирішення спорів

Усі спори між державами-учасницями цього Протоколу щодо його тлумачення або застосування, які не можуть бути вирішені іншими засобами, передаються до Міжнародного Суду на прохання будь-якої зі сторін в цьому спорі.

Стаття V

Приєднання до Протоколу

Цей Протокол відкритий для приєднання від імені всіх держав-учасниць Конвенції і будь-якої іншої держави-члена Організації Об'єднаних Націй або члена будь-якої спеціалізованої установи або держави, якій Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй направлено запрошення до приєднання до цього Протоколу. Приєднання здійснюється шляхом здачі на зберігання акта про приєднання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

Стаття VI

Стаття про федеративні держави

До держави федеративного або неунітарного типу застосовуються такі положення:

а) щодо тих статей Конвенції, які застосовуються згідно з пунктом 1 статті I цього Протоколу та підпадають під законодавчу юрисдикцію федеральних законодавчих властей, зобов'язання федерального уряду в зазначених межах відповідають зобов'язанням держав-учасниць, які не є федеративними державами;

б) щодо тих статей Конвенції, які застосовуються згідно з пунктом 1 статті I цього Протоколу та підпадають під законодавчу юрисдикцію штатів, провінцій або кантонів, які входять до федерації і не зобов'язані згідно з конституційним ладом федерації вживати законодавчих заходів, федеральні уряди при першій можливості доводять ці статті разом з позитивною рекомендацією до відома відповідних органів влади штатів, провінцій або кантонів;

в) федеральна держава-учасниця цього Протоколу на вимогу будь-якої іншої держави-учасниці, передану їй через Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, надає довідку про існуючі в федерації та її складових частинах закони та практику щодо будь-якого конкретного положення Конвенції, яке підлягає застосуванню згідно з пунктом 1 статті I цього Протоколу, із

зазначенням того, якою мірою це положення було втілене в життя законодавчим або іншим шляхом.

Стаття VII

Застереження та заяви

1. Під час приєднання будь-яка держава може зробити застереження до статті IV цього Протоколу щодо застосування будь-яких положень Конвенції, згідно зі статтею I цього Протоколу, за винятком положень, які містяться в статтях 1, 3, 4, 16(1) і 33, за умови, що застереження держави-учасниці Конвенції, зроблені згідно з цією статтею, не поширюються на біженців, щодо яких застосовується Конвенція.

2. Застереження, зроблені державами-учасницями Конвенції згідно зі статтею 42, якщо вони не зняті, поширюються на їхні зобов'язання за цим Протоколом.

3. Будь-яка держава, яка робить застереження згідно з пунктом 1 цієї статті, може в будь-який час зняти це застереження шляхом повідомлення про це Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

4. Заява, зроблена згідно з пунктами 1 і 2 статті 40 Конвенції державою, яка бере в ній участь та приєднується до цього Протоколу, вважається застосовною і щодо цього Протоколу, якщо під час приєднання держава-учасниця не направляє Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй повідомлення про протилежне. Положення пунктів 2 і 3 статті 40 і пункту 3 статті 44 Конвенції вважаються застосовними *mutatis mutandis* до цього Протоколу.

Стаття VIII

Набуття чинності

1. Цей Протокол набуває чинності в день депонування шостого акта про приєднання.

2. Для всіх держав, які приєднуються до Протоколу після депонування шостого акта про приєднання, Протокол набуває чинності в день депонування такими державами їхнього акта про приєднання.

Стаття IX

Денонсація

1. Будь-яка держава-учасниця Протоколу може денонсувати цей Протокол в будь-який час шляхом повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

2. Така денонсація набуває чинності для відповідної держави-учасниці через один рік після дня отримання такого повідомлення Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй.

Стаття X

Повідомлення, які розсилає Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй інформує всі держави, згадані в статті V вище, про дату набуття чинності, приєднання, застереження та зняття застережень до цього Протоколу та його денонсацію, а також про заяви та повідомлення щодо нього.

Стаття XI

Депонування в архівах Секретаріату Організації Об'єднаних Націй

Копія цього Протоколу, англійський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якого є рівно автентичними, підписана Головою Генеральної Асамблеї і Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй, депонується в архівах Секретаріату Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар надсилає завірені копії цього Протоколу всім державам-членам Організації Об'єднаних Націй та іншим державам, згаданим у статті V вище.

КОНВЕНЦІЯ ПРО ПРИПИНЕННЯ АПАРТЕЇДУ І ПОКАРАННЯ ЗА НЬОГО*

Нью-Йорк, 30 листопада 1973 року

Государства-участники настоящей Конвенции,

напоминая о положениях Устава Организации Объединенных Наций, в соответствии с которым все государства-члены обязались принимать совместные и самостоятельные действия в сотрудничестве с Организацией для достижения всеобщего уважения и соблюдения прав человека и основных свобод для всех, без различия расы, пола, языка и религии,

принимая во внимание Всеобщую декларацию прав человека, в которой говорится, что все люди рождаются свободными и равными в своем достоинстве и правах и что каждый человек должен обладать всеми правами и свободами, провозглашенными в Декларации, без какого бы то ни было различия, в частности, без различия расы, цвета кожи или национальной принадлежности,

принимая во внимание Декларацию о предоставлении независимости колониальным странам и народам, в которой Генеральная Ассамблея заявила о том, что процесс освобождения нельзя остановить и обратить вспять и что в интересах человеческого достоинства, прогресса и справедливости необходимо положить конец колониализму и связанной с ним любой практике сегрегации и дискриминации,

отмечая, что в соответствии с Международной конвенцией о ликвидации всех форм расовой дискриминации государства особо осуждают расовую сегрегацию и апартеид и обязуются предупреждать, запрещать и искоренять всякую практику такого рода на территориях, находящихся под их юрисдикцией,

отмечая, что в Конвенции о предупреждении преступления геноцида и наказании за него некоторые акты, которые также могут быть квалифицированы как акты апартеида, составляют преступление согласно международному праву,

отмечая, что в Конвенции о неприменимости срока давности к военным преступлениям и преступлениям против человечества “бесчеловечные действия, являющиеся следствием политики апартеида”, квалифицированы как преступление против человечества,

отмечая, что Генеральная Ассамблея Организации Объединенных Наций приняла целый ряд резолюций, в которых политика и практика апартеида осуждаются как преступление против человечества,

отмечая, что Совет Безопасности подчеркнул, что апартеид, его продолжающееся усиление и расширение представляют собой серьезное препятствие и угрозу для международного мира и безопасности,

будучи убеждены в том, что Международная конвенция о пресечении преступления апартеида и наказании за него позволит принять новые более эффективные меры на международном и национальном уровнях с целью пресечения преступления апартеида и наказания за него,

согласились о нижеследующем:

Статья I

1. Государства-участники настоящей Конвенции заявляют, что апартеид является преступлением против человечества и что бесчеловечные акты, являющиеся следствием политики и практики апартеида и сходной с ним политики и практики расовой сегрегации и дискриминации, которые определены в статье II настоящей Конвенции, являются преступлениями, нарушающими принципы международного права, в частности цели и принципы Устава Организации Объединенных Наций, и создающими серьезную угрозу для

---

* Конвенция о пресечении преступления апартеида и наказания за него 1973 г. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_149 (дата звернення : 01.02.2020)

международного мира и безопасности.

2. Государства-участники настоящей Конвенции объявляют преступными организации, учреждения и отдельных лиц, совершающих преступление апартеида.

Статья II

Для целей настоящей Конвенции термин “преступление апартеида”, который включает сходную с ним политику и практику расовой сегрегации и дискриминации в том виде, в каком они практикуются в южной части Африки, означает следующие бесчеловечные акты, совершаемые с целью установления и поддержания господства одной расовой группы людей над какой-либо другой расовой группой людей и ее систематического угнетения:

- a) лишение члена или членов расовой группы или групп права на жизнь и свободу личности;
  - i) путем убийства членов расовой группы или групп;
  - ii) путем причинения членам расовой группы или групп серьезных телесных повреждений или умственного расстройства и посягательства на их свободу или достоинство, или в результате применения к ним пыток, или жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство обращения и наказания;
  - iii) путем произвольного ареста и незаконного содержания в тюрьмах членов расовой группы или групп;
- b) умышленное создание для расовой группы или групп таких жизненных условий, которые рассчитаны на ее или их полное или частичное физическое уничтожение;
- c) любые меры законодательного характера и другие меры, рассчитанные на то, чтобы воспрепятствовать участию расовой группы или групп в политической, социальной, экономической и культурной жизни страны, и умышленное создание условий, препятствующих полному развитию такой группы или таких групп, в частности, путем лишения членов расовой группы или групп основных прав человека и свобод, включая право на труд, право на создание признанных профсоюзов, право на образование, право покинуть свою страну и возвращаться в нее, право на гражданство, право на свободу передвижения и выбора местожительства, право на свободу убеждений и свободное выражение их и право на свободу мирных собраний и ассоциаций;
- d) любые меры, в том числе законодательного характера, направленные на разделение населения по расовому признаку посредством создания изолированных резерваций и гетто для членов расовой группы или групп, запрещение смешанных браков между членами различных расовых групп, экспроприации земельной собственности, принадлежащей расовой группе или группам или их членам;
- e) эксплуатация труда членов расовой группы или групп, в частности использование их принудительного труда;
- f) преследование организаций и лиц путем лишения их основных прав и свобод за то, что они выступают против апартеида.

Статья III

Международной уголовной ответственности, независимо от мотива, подлежат лица, члены организаций и учреждений и представители государств, проживающие как на территории государства, где совершаются эти действия, так и в любом другом государстве, где они:

- a) совершают, участвуют в совершении, непосредственно подстрекают или замышляют совершение актов, указанных в статье II настоящей Конвенции;
- b) непосредственно содействуют, поощряют или сотрудничают в совершении преступления апартеида.

Статья IV

Государства-участники настоящей Конвенции обязуются:

а) принять любые меры законодательного или иного характера, необходимые для пресечения, а также предотвращения любого поощрения преступления апартеида и сходной с ним сегрегационистской политики или ее проявлений и наказания лиц, виновных в этом преступлении;

б) принять законодательные, судебные и административные меры для преследования, привлечения к суду и наказания в соответствии с их юрисдикцией лиц, несущих ответственность или обвиняемых в совершении актов, определенных в статье II настоящей Конвенции, независимо от того, находятся ли такие лица на территории того государства, где совершаются эти акты, или являются гражданами этого или какого-либо другого государства или лицами без гражданства.

Статья V

Лица, которым предъявлено обвинение в совершении актов, перечисленных в статье II настоящей Конвенции, могут предаваться компетентному суду любого государства-участника настоящей Конвенции, которое может приобретать юрисдикцию над личностью обвиняемых, или международному уголовному трибуналу, который может располагать юрисдикцией в отношении тех государств-участников, которые согласятся с его юрисдикцией.

Статья VI

Государства-участники настоящей Конвенции обязуются признавать и выполнять, в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций, принимаемые Советом Безопасности решения, направленные на предупреждение, пресечение и наказание за преступление апартеида, и содействовать осуществлению решений других компетентных органов Организации Объединенных Наций, принимаемых для достижения целей настоящей Конвенции.

Статья VII

1. Государства-участники настоящей Конвенции обязуются представлять периодические доклады группе, учрежденной в соответствии со статьей IX, о законодательных, судебных и административных или других мерах, которые они приняли для выполнения положений настоящей Конвенции.

2. Копии этих докладов направляются через генерального секретаря Организации Объединенных Наций специальному комитету по апартеиду.

Статья VIII

Каждое государство-участник настоящей Конвенции может обратиться к любому компетентному органу Организации Объединенных Наций с требованием принять, в соответствии с положениями Устава Организации Объединенных Наций, все необходимые, по его мнению, меры в целях предупреждения и пресечения преступления апартеида.

Статья IX

1. Председатель Комиссии по правам человека назначит группу в составе трех членов Комиссии по правам человека, которые являются также представителями государств-участников настоящей Конвенции, для рассмотрения докладов, представляемых государствами-участниками в соответствии со статьей VII.

2. Если среди членов Комиссии по правам человека не имеется представителей государств-участников настоящей Конвенции или их меньше трех, то генеральный секретарь Организации Объединенных Наций назначит, после консультации со всеми государствами-участниками настоящей Конвенции, представителя государства-участника или представителей государств-участников, не являющихся членами Комиссии по правам человека, для работы в группе, учрежденной в соответствии с приводимым выше пунктом 1 данной статьи, до тех пор, пока представители государств-участников Конвенции не будут избраны в состав Комиссии по правам человека.

3. Группа может собираться для рассмотрения докладов, представляемых в соответствии

со статьей VII, на период не более пяти дней до начала или после окончания сессии Комиссии по правам человека.

Статья X

1. Государства-участники настоящей Конвенции уполномочивают Комиссию по правам человека:

а) просить органы Организации Объединенных Наций при направлении копий петиции в соответствии со статьей 15 Международной конвенции о ликвидации всех форм расовой дискриминации обращать внимание на жалобы в отношении актов, перечисленных в статье II настоящей Конвенции;

б) подготавливать на основе докладов, получаемых от компетентных органов Организации Объединенных Наций, и периодических докладов государств-участников настоящей Конвенции список лиц, организаций, учреждений и представителей государств, которые, как предполагалось, несут ответственность за преступления, перечисленные в статье II настоящей Конвенции, а также тех, против кого государствами-участниками настоящей Конвенции ведется судебное разбирательство;

в) запрашивать у компетентных органов Организации Объединенных Наций информацию о мерах, принятых властями, ответственными за управление неподопечными и самоуправляющимися территориями и всеми другими территориями, которых касается резолюция 1514 (XV) Генеральной Ассамблеи от 14 декабря 1960 года в отношении лиц, которые, как предполагается, несут ответственность за преступления в соответствии со статьей II настоящей Конвенции и которые, как предполагается, находятся в пределах их территориальной и административной юрисдикции.

2. До достижения целей Декларации о предоставлении независимости колониальным странам и народам, содержащейся в резолюции 1514 (XV) Генеральной Ассамблеи, положения настоящей Конвенции никоим образом не ограничивают право на петиции, предоставленное этим народам в силу других международных документов или Организацией Объединенных Наций и ее специализированными учреждениями.

Статья XI

1. Акты, перечисленные в статье II настоящей Конвенции, не считаются политическими преступлениями для целей выдачи.

2. Государства-участники настоящей Конвенции обязуются осуществлять экстрадицию в таких случаях в соответствии с их законодательством и действующими договорами.

Статья XII

Споры между государствами-участниками относительно толкования, применения или выполнения настоящей Конвенции, которые не были разрешены посредством переговоров, представляются по просьбе государств-участников, являющихся сторонами в споре, на рассмотрение Международного суда, если стороны в споре не договорились об ином способе урегулирования его.

Статья XIII

Настоящая Конвенция открыта для подписания ее всеми государствами. Любое государство, которое не подпишет Конвенцию до вступления ее в силу, может присоединиться к ней.

Статья XIV

1. Настоящая Конвенция подлежит ратификации. Ратификационные грамоты депонируются у генерального секретаря Организации Объединенных Наций.

2. Присоединение осуществляется путем сдачи на хранение документа о присоединении генеральному секретарю Организации Объединенных Наций.

Статья XV

1. Настоящая Конвенция вступает в силу на тридцатый день после сдачи на хранение генеральному секретарю Организации Объединенных Наций двадцатой ратификационной грамоты или документа о присоединении.

2. Для каждого государства, которое ратифицирует настоящую Конвенцию или присоединяется к ней после сдачи на хранение двадцатой ратификационной грамоты или документа о присоединении, настоящая Конвенция вступает в силу на тридцатый день после сдачи на хранение его собственной ратификационной грамоты или документа о присоединении.

Статья XVI

Государство-участник может денонсировать настоящую Конвенцию путем письменного уведомления о том генерального секретаря Организации Объединенных Наций. Денонсация вступает в силу через один год со дня получения уведомления генеральным секретарем.

Статьи XVII-XIX Конвенции, касающиеся ее ратификации, денонсации, пересмотра и языков, не приводятся.

КОНВЕНЦІЯ, ЩО РЕГУЛЮЄ ДЕЯКІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОЛІЗІЄЮ ЗАКОНІВ ПРО ГРОМАДЯНСТВО*

12 квітня 1930 року

Глава I Общие принципы

Статья 1

Каждое государство само определяет в соответствии со своим законом, кто является его гражданином. Данный закон признается другими государствами, в случае его соответствия международным конвенциям, международному обычаю и общепризнанным принципам права, касающимся вопросов гражданства.

Статья 2

Любой вопрос о том, обладает ли лицо гражданством конкретного государства, определяется в соответствии с законодательством данного государства.

Статья 3

В соответствии с положениями настоящей Конвенции лицо, обладающее гражданством двух и более государств, может рассматриваться каждым из государств, гражданством которого оно обладает, в качестве своего гражданина.

Статья 4

Государство не может предоставлять дипломатическую защиту кому-либо из своих граждан от другого государства, гражданством которого такое лицо также обладает.

Статья 5

Будучи в третьем государстве, лицо, имеющее гражданство более чем одного государства, рассматривается как имеющее только одно гражданство. Без ущерба для применения своего закона по вопросам личного статуса и любых вступивших в силу Конвенций, третье государство из гражданств, которыми каждое такое лицо обладает, на своей территории признает исключительно либо гражданство страны, в которой это лицо обычно и преимущественно

---

* Конвенция, регулирующая некоторые вопросы, связанные с коллизией законов о гражданстве. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_218 (дата звернення : 02.08.2020)

проживает, либо гражданство страны, с которой оно наиболее тесно связано, с учетом фактических обстоятельств, в которых оно находится.

Статья 6

Без ущерба свободе государства предоставлять более широкие права отказываться от своего гражданства, лицо, обладающее гражданствами двух государств, приобретенных без какого-либо добровольного действия с его стороны, может отказаться от одного из них с разрешения государства, от гражданства которого оно хочет отказаться.

В таком разрешении не может быть отказано лицам, обычно и преимущественно проживающим за рубежом, если это отвечает условиям, предусмотренным в законе государства, от гражданства которого он хочет отказаться.

Глава II Разрешение на экспатриацию

Статья 7

Поскольку выдача разрешения на экспатриацию предусмотрена в законодательстве государства, такое разрешение влечет за собой утрату гражданства государства, выдавшего его, если только лицо, которому оно было выдано, обладает гражданством другого государства или только после того, как оно приобретет гражданство другого государства.

Разрешение на экспатриацию теряет силу, если его обладатель не приобретет новое гражданство в течение периода времени, установленного государством, выдавшим разрешение. Это положение не применяется в отношении лица, которое к моменту получения разрешения на экспатриацию уже обладает гражданством иного государства, нежели того, которое выдало ему это разрешение.

Государство, гражданство которого приобретено лицом, которому было выдано разрешение на экспатриацию, уведомляет об этом факте государство, выдавшее разрешение.

Глава III Гражданство замужней женщины

Статья 8

Если в силу национального законодательства жена вынуждена утратить свое гражданство в связи с вступлением в брак с иностранцем, то применение этого положения обусловлено приобретением ею гражданства мужа.

Статья 9

Если в силу национального законодательства жена вынуждена утратить свое гражданство в связи с изменением гражданства ее мужа, имевшим место во время их брака, то применение этого положения обусловлено приобретением ею нового гражданства мужа.

Статья 10

Натурализация мужа во время состояния в браке не влечет за собой изменения гражданства жены, кроме случаев, когда не было дано ее согласие.

Статья 11

Жена, которая в соответствии с законодательством ее страны утратила свое гражданство в связи со вступлением в брак, восстанавливает его после расторжения брака лишь в случае подачи ею соответствующего ходатайства и в соответствии с законами той страны. В случае восстановления прежнего гражданства она утрачивает гражданство, приобретенное ею в связи со вступлением в брак.

Глава IV Гражданство детей

Статья 12

Правовые нормы, предоставляющие гражданство по рождению на территории государства, не применяются автоматически к детям, родившимся от лиц, пользующихся дипломатическими иммунитетами в стране, где рождение ребенка имело место.

Законодательство каждого государства разрешает, чтобы дети кадровых консулов или должностных лиц иностранных государств, на которых их Правительствами возложена официальная миссия, лишались, путем отказа или каким-либо иным образом, гражданства государства, в котором они родились, во всех случаях, когда по рождению они приобрели двойное гражданство, при условии сохранения ими гражданства своих родителей.

Статья 13

Натурализация родителей предоставляет гражданство государства, где имела место натурализация, лишь их несовершеннолетним детям, в соответствии с его законодательством. В таком случае законодательство данного государства может точно определить условия, регламентирующие приобретение его гражданства несовершеннолетними детьми в результате натурализации родителей. В случаях, когда несовершеннолетние дети не приобретают гражданство их родителей в результате натурализации последних, они сохраняют имеющееся у них гражданство.

Статья 14

Ребенок, оба родителя которого не известны, получает гражданство страны, где он родился. Если родители ребенка установлены, его гражданство определяется в соответствии с нормами, применяемыми в случаях, когда родители известны.

Предполагается, что подкидыш, если обратное не доказано, родился на территории государства, где он был найден.

Статья 15

В случаях, когда гражданство государства не приобретается автоматически в связи с рождением на его территории, ребенок, родившийся на территории этого государства от родителей, которые не имеют гражданства какой-либо страны или гражданство которых не известно, может получить гражданство данного государства. Законодательство данного государства определяет условия, регламентирующие приобретение его гражданства в таких случаях.

Статья 16

Если законодательство государства, гражданством которого обладает незаконнорожденный ребенок, признает, что такое гражданство может быть утрачено вследствие изменения гражданского статуса ребенка (легитимация, признание), такая утрата обусловлена приобретением ребенком гражданства другого государства, в соответствии с законодательством этого государства, касающимся того, какое влияние на гражданство оказывает изменение гражданского статуса.

Глава V Усыновление

Статья 17

Если законодательство государства признает, что его гражданство может быть утрачено в результате усыновления, данная утрата обусловлена приобретением усыновленным лицом гражданства лица, которое его усыновило, в соответствии с законодательством государства,

гражданином которого является последний, касающимся того, какое влияние на гражданство оказывает усыновление.

Глава VI

Общие и заключительные положения

Статья 18

Высокие Договаривающиеся Стороны договариваются применять принципы и нормы, содержащиеся в предыдущих статьях, в своих отношениях друг с другом со дня вступления в силу настоящей Конвенции.

Включение вышеуказанных принципов и норм в Конвенцию ни в коей мере не рассматривается как нанесение ущерба вопросу о том, являются ли они или нет частью международного права.

При этом понимается, что, поскольку все вопросы не регламентируются положениями предыдущих статей, соответствующие принципы и нормы международного права остаются в силе.

Статья 19

Ничто содержащееся в настоящей Конвенции не влияет на положения любого действующего договора, конвенции или соглашения между любыми Высокими Договаривающимися Сторонами, касающиеся гражданства или связанных с этим вопросов.

Статья 20

Любая Высокая Договаривающаяся Сторона может при подписании, ратификации или присоединении к настоящей Конвенции сделать ясно выраженную оговорку, исключающую применение какого-либо одного или более положений, содержащихся в Статьях 1-17 и 21.

Положения, таким образом исключенные, не могут быть применены в отношении Договаривающейся Стороны, сделавшей оговорку, либо использованы данной Стороной в отношении любой другой Договаривающейся Стороны.

Статья 21

Если между Высокими Договаривающимися Сторонами возник какой-либо спор относительно толкования или применения настоящей Конвенции и если этот спор не мог быть разрешен удовлетворительным образом дипломатическими средствами, от разрешается в соответствии с действующими между Сторонами соглашениями об урегулировании международных споров.

При отсутствии такого рода соглашений между Сторонами в споре они передают спор для разрешения путем арбитража или судебного разбирательства в соответствии с конституционной процедурой каждой из этих Сторон. При отсутствии согласия о выборе иного суда они передают спор в Постоянную палату международного правосудия, если все спорящие стороны являются Сторонами Протокола от 16 декабря 1920 года, касающегося Статута этой Палаты, а если какая-либо из спорящих сторон не является Стороной указанного Протокола, они передают спор в третейский суд, созданный в соответствии с Гаагской конвенцией от 18 октября 1907 года о мирном урегулировании международных конфликтов.

Статья 22

Настоящая Конвенция от 31 декабря 1930 года открыта для подписания от имени любого члена Лиги Наций или любого не являющегося членом Лиги Наций государства, которое было приглашено на первую конференцию, разработавшую настоящую Конвенцию или которому Совет Лиги Наций направил с этой целью копию настоящей Конвенции.

Статья 23

Настоящая Конвенция подлежит ратификации. Ратификационные грамоты сдаются на

хранение Генеральному Секретарю Лиги Наций.

Генеральный Секретарь извещает о сдаче их на хранение членов Лиги Наций и не являющиеся членами Лиги Наций государства, упомянутые в Статье 22, с указанием даты сдачи их на хранение.

Статья 24

После 1 января 1931 года любой член Лиги Наций и любое не являющееся членом Лиги Наций государство, упомянутое в Статье 22, от имени которых Конвенция не была подписана да указанной даты, может присоединиться к настоящей Конвенции.

Документ о присоединении сдается на хранение в Секретариат Лиги Наций. Генеральный Секретарь Лиги Наций извещает о каждом присоединении членов Лиги Наций и не являющиеся членами Лиги Наций государства, упомянутые в Статье 22, с указанием даты сдачи на хранение соответствующего документа.

Статья 25

Генеральный Секретарь Лиги Наций составляет протокол, как только ратификационные грамоты или документы о присоединении от имени десяти членов Лиги Наций или не являющихся членами Лиги Наций государств будут сданы на хранение.

Заверенная копия настоящего протокола направляется Генеральным Секретарем Лиги Наций каждому члену Лиги Наций и каждому не являющемуся членом Лиги Наций государству, упомянутому в Статье 22.

Статья 26

Настоящая Конвенция вступает в силу на 90-й день со дня составления протокола, упомянутого в Статье 25, в отношении всех членов Лиги Наций или не являющихся членами Лиги Наций государств, от имени которых ратификационные грамоты или документы о присоединении были сданы на хранение в день составления протокола.

В отношении любого другого члена Лиги Наций или не являющегося членом Лиги Наций государства, от имени которого ратификационная грамота или документ о присоединении будут сданы на хранение впоследствии, Конвенция вступает в силу на 90-й день со дня сдачи на хранение ратификационной грамоты или документа о присоединении от его имени.

Статья 27

После 1 января 1936 года любой член Лиги Наций или любое не являющееся членом Лиги Наций государство, в отношении которых настоящая Конвенция вступила в силу, может направить Генеральному Секретарю Лиги Наций просьбу о пересмотре какого-либо или всех положений данной Конвенции. Если такая просьба, после того, как о ней будут уведомлены другие члены Лиги Наций или не являющиеся членами Лиги Наций государства, в отношении которых Конвенция вступила в силу, поддержана в течение одного года, по крайней мере девять из них, Совет Лиги Наций постановляет, после консультаций с членами Лиги Наций и не являющимися членами Лиги Наций государствами, упомянутыми в Статье 22, следует ли специально для этой цели созывать конференцию, либо вопрос о таком пересмотре следует рассмотреть на следующей Конференции по кодификации международного права.

Высокие Договаривающиеся Стороны соглашаются с тем, что, в случае пересмотра настоящей Конвенции, пересмотренная Конвенция может предусматривать, что по ее вступлении в силу некоторые или все положения настоящей Конвенции аннулируются в отношении всех Сторон настоящей Конвенции.

Статья 28

Настоящая Конвенция может быть денонсирована.

Денонсация осуществляется путем уведомления в письменной форме на имя Генерального Секретаря Лиги Наций, который информирует об этом всех членов Лиги Наций и все не являющиеся членами Лиги Наций государства, упомянутые в Статье 22.

Каждая денонсация вступает в силу через год после получения Генеральным Секретарем уведомления об этом, но только в отношении члена Лиги Наций и не являющегося членом Лиги Наций государства, от имени которого уведомление было направлено.

Статья 29

1. Любая Высокая Договаривающаяся Сторона может при подписании, ратификации или присоединении заявить, что, признавая настоящую Конвенцию, она не берет на себя никаких обязательств в отношении всех или каких-либо из ее колоний, протекторатов, заморских территорий или территорий, находящихся под ее сюзеренитетом или мандатом, или в отношении определенных частей населения данных территорий; и настоящая Конвенция не применяется в отношении каких-либо территорий или частей населения территорий, указанных в этом заявлении.

2. Любая Высокая Договаривающаяся Сторона может в любое время впоследствии уведомить Генерального Секретаря Лиги Наций о своем желании, чтобы Конвенция применялась в отношении всех или каких-либо из ее территорий или частей населения этих территорий, которые являлись предметом заявления, упомянутого в предыдущем пункте, и чтобы Конвенция применялась в отношении всех территорий или частей населения этих территорий, указанных в данном уведомлении, через шесть месяцев после его получения Генеральным Секретарем Лиги Наций.

3. Любая Высокая Договаривающаяся Сторона может в любое время заявить о своем желании, чтобы настоящая Конвенция перестала применяться в отношении всех или каких-либо из ее колоний, протекторатов, заморских территорий или территорий, находящихся под ее сюзеренитетом или мандатом, или в отношении определенных частей населения данных территорий и чтобы Конвенция перестала применяться в отношении территорий или частей населения этих территорий, упомянутых в таком заявлении, через один год после его получения Генеральным Секретарем Лиги Наций.

4. Любая Высокая Договаривающаяся Сторона может сделать оговорки, предусмотренные в Статье 20, в отношении всех или каких-либо из ее колоний, протекторатов, заморских территорий или территорий, находящихся под ее сюзеренитетом или мандатом, или в отношении определенных частей населения этих территорий при подписании, ратификации или присоединении к Конвенции или при направлении уведомления в соответствии со вторым пунктом данной Статьи.

5. Генеральный Секретарь Лиги Наций сообщает всем членам Лиги Наций и не являющимся членами Лиги Наций государствам, упомянутым в Статье 22, о всех заявлениях и уведомлениях, полученных в соответствии с настоящей Статьей.

Статья 30

Настоящая Конвенция регистрируется Генеральным Секретарем Лиги Наций по ее вступлении в силу.

Статья 31

Французский и английский тексты настоящей Конвенции являются равно аутентичными.

МІЖНАРОДНА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ ФОРМ РАСОВОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ*

Нью-Йорк, 7 березня 1966 року

Держави-учасниці цієї Конвенції,

---

* Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105 (дата звернення : 31.01.2020)

вважаючи, що Статут Організації Об'єднаних Націй ґрунтується на принципах гідності і рівності, властивих кожній людині, і що всі держави-члени Організації зобов'язалися вживати спільних і самостійних заходів у співробітництві з Організацією Об'єднаних Націй для досягнення однієї з цілей Організації Об'єднаних Націй, яка полягає в заохоченні і розвитку загального поважання і додержання прав людини та основних свобод для всіх, без розрізнення раси, статі, мови чи релігії,

вважаючи, що Загальна декларація прав людини проголошує, що всі люди народжуються вільними і рівними в своїй гідності та правах і що кожна людина повинна мати всі права і свободи, проголошені в ній, без будь-якого розрізнення, зокрема без розрізнення за ознакою раси, кольору шкіри чи національного походження,

вважаючи, що всі люди рівні перед законом і мають право на рівний захист закону від усякої дискримінації і від усякого підбурювання до дискримінації,

вважаючи, що Організація Об'єднаних Націй осудила колоніалізм і всяку пов'язану з ним практику сегрегації та дискримінації, де б і в якій би формі вони не проявлялись, і що Декларація про надання незалежності колоніальним країнам і народам від 14 грудня 1960 р. (резолюція 1514 (XV) Генеральної Асамблеї) підтвердила і урочисто проголосила необхідність негайно і беззастережно покласти всьому цьому кінець,

вважаючи, що Декларація Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 20 листопада 1963 р. (резолюція 1904 (XVIII) Генеральної Асамблеї, урочисто підтверджує необхідність якнайшвидшої ліквідації расової дискримінації в усьому світі, в усіх її формах і проявах, і забезпечення розуміння та поважання гідності людини,

переконані в тому, що всяка теорія переваги, основаної на расовій відмінності, в науковому відношенні хибна, в моральному – недозволенна і в соціальному – несправедлива та небезпечна і що не може бути виправдання для расової дискримінації, де б то не було, ні в теорії, ні на практиці,

підтверджуючи, що дискримінація людей за ознакою раси, кольору шкіри чи етнічного походження є перешкодою до дружніх і мирних відносин між націями і може привести до порушення миру та безпеки серед народів, а також гармонійного співіснування осіб навіть всередині однієї й тієї самої держави,

переконані в тому, що існування расових бар'єрів суперечить ідеалам будь-якого людського суспільства,

занепокоєні проявами расової дискримінації, що все ще спостерігаються в деяких районах світу, а також державною політикою, основаною на принципі расової переваги або расової ненависті, як, наприклад, політикою апартеїду, сегрегації чи відокремлення,

сповнені рішчюсті вжити всіх необхідних заходів для якнайшвидшої ліквідації расової дискримінації в усіх її формах і проявах та відвертати й викорінювати расистські теорії і практику їх здійснення з метою сприяння взаєморозумінню між расами і створенню міжнародного товариства, вільного від усіх форм расової сегрегації і расової дискримінації,

беручи до уваги Конвенцію про дискримінацію в галузі найму і праці, затверджену Міжнародною організацією праці в 1958 році, і Конвенцію про запобігання дискримінації в галузі освіти, затверджену Організацією Об'єднаних Націй у питаннях освіти, науки й культури в 1960 році,

бажаючи здійснити принципи, викладені в Декларації Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, і забезпечити для досягнення цієї мети якнайшвидше проведення практичних заходів,

погодилися про нижченаведене:

ЧАСТИНА І

Стаття 1

(1) У цій Конвенції вислів “расова дискримінація” означає будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевагу, основані на ознаках раси, кольору шкіри, родового, національного чи етнічного походження, метою або наслідком яких є знищення або применшення визнання, використання чи здійснення на рівних засадах прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній чи будь-яких інших галузях суспільного життя.

(2) Ця Конвенція не застосовується до відмінностей, винятків, обмежень чи переваг, що їх Держави-учасниці цієї Конвенції проводять чи роблять між громадянами і негромадянами.

(3) Ніщо в цій Конвенції не може бути витлумачено як таке, що якоюсь мірою впливає на положення законодавства Держав-учасниць стосовно національної належності, громадянства або натуралізації, за умови, що в таких постановах не проводиться дискримінація щодо якоїсь певної національності.

(4) Вжиття спеціальних заходів з виключною метою забезпечення належного прогресу деяких расових або етнічних груп чи окремих осіб, що потребують захисту, який може виявитися необхідним для того, щоб забезпечити таким групам чи особам рівне використання і здійснення прав людини та основних свобод, не розглядається як расова дискримінація за умови, однак, що такі заходи не ведуть до збереження особливих прав для різних расових груп і що їх не буде залишено в силі після досягнення тих цілей, заради яких вони були запроваджені.

Стаття 2

(1) Держави-учасниці осуджують расову дискримінацію і зобов'язуються невідкладно всіма можливими способами проводити політику ліквідації всіх форм расової дискримінації і сприяти взаєморозумінню між усіма расами, і з цією метою:

а) кожна Держава-учасниця зобов'язується не чинити щодо осіб, груп або установ будь-яких актів чи дій, пов'язаних з расовою дискримінацією, і гарантувати, що всі державні органи і державні установи, як національні, так і місцеві, діятимуть відповідно до цього зобов'язання;

б) кожна Держава-учасниця зобов'язується не заохочувати, не захищати і не підтримувати расову дискримінацію, здійснювану будь-якими особами чи організаціями;

в) кожна Держава-учасниця повинна вжити ефективних заходів для перегляду політики уряду в національному і місцевому масштабі, а також для виправлення, скасування або анулювання будь-яких законів і постанов, що ведуть до виникнення або увічнення расової дискримінації всюди, де вона існує;

г) кожна Держава-учасниця повинна, використовуючи всі належні засоби, в тому числі й законодавчі заходи, залежно від обставин, заборонити расову дискримінацію, що її проводять будь-які особи, групи чи організації, і покласти їй кінець;

е) кожна Держава-учасниця зобов'язується заохочувати в належних випадках об'єднанчі багаторасові організації та об'єднанчий рух, так само як і інші заходи, спрямовані на знищення расових бар'єрів, і не підтримувати ті з них, які сприяють поглибленню расового роз'єднання.

(2) Держави-учасниці повинні вживати, коли обставини цього вимагають, спеціальних і конкретних заходів у соціальній, економічній, культурній та інших галузях з метою забезпечення потрібного розвитку і захисту деяких расових груп чи осіб, що до них належать, з тим, щоб гарантувати їм повне і рівне використання прав людини та основних свобод. Такі заходи ні в якому разі не повинні в результаті привести до збереження нерівних чи особливих прав для різних расових груп після досягнення тих цілей, заради яких вони були запроваджені.

Стаття 3

Держави-учасниці особливо осуджують расову сегрегацію та апартеїд і зобов'язуються відвертати, забороняти і викорінювати всяку практику такого характеру на територіях, які є під

їх юрисдикцією.

Стаття 4

Держави-учасниці осуджують всяку пропаганду і всі організації, які ґрунтуються на ідеях або теоріях переваги однієї раси чи групи осіб певного кольору шкіри або етнічного походження або намагаються виправдати, або заохочують расову ненависть і дискримінацію в будь-якій формі, і зобов'язуються вжити негайних і позитивних заходів, спрямованих на викоренення всякого підбурювання до такої дискримінації чи актів дискримінації, і з цією метою вони відповідно до принципів, поданих у Загальній декларації прав людини, і прав, ясно викладених у Статті 5 цієї Конвенції, серед іншого:

а) оголошують злочином, що карається за законом, всяке поширення ідей, основаних на расовій перевазі або ненависті, всяке підбурювання до расової дискримінації, а також усі акти насильства або підбурювання до таких актів, спрямованих проти будь-якої раси чи групи осіб іншого кольору шкіри або етнічного походження, а також подання будь-якої допомоги для проведення расистської діяльності, включаючи її фінансування;

б) оголошують протизаконними і забороняють організації, а також організовану і всяку іншу пропагандистську діяльність, які заохочують расову дискримінацію та підбурюють до неї, і визнають участь у таких організаціях чи в такій діяльності злочином, що карається законом;

с) не дозволяють національним чи місцевим органам державної влади або державним установам заохочувати расову дискримінацію чи підбурювати до неї.

Стаття 5

Відповідно до основних зобов'язань, викладених у Статті 2 цієї Конвенції, Держави-учасниці зобов'язуються заборонити і ліквідувати расову дискримінацію в усіх її формах і забезпечити рівноправність кожної людини перед законом, без розрізнення раси, кольору шкіри, національного або етнічного походження, особливо щодо здійснення таких прав:

а) права на рівність перед судом і всіма іншими органами, що здійснюють правосуддя;

б) права на особисту безпеку і захист з боку держави від насильства або тілесних ушкоджень, заподіяваних як урядовими службовими особами, так і будь-якими окремими особами, групами чи установами;

с) політичних прав, зокрема права брати участь у виборах – голосувати і виставляти свою кандидатуру – на основі загального і рівного виборчого права, права брати участь в управлінні країною, так само як і в керівництві державними справами на будь-якому рівні, а також права рівного доступу до державної служби;

д) інших громадянських прав, зокрема:

(i) права на свободу пересування і проживання в межах держави;

(ii) права залишати будь-яку країну, включаючи свою власну, і повертатися в свою країну;

(iii) права на громадянство;

(iv) права на одруження і на обрання подружжя;

(v) права на володіння майном як одноосібно, так і спільно з іншими;

(vi) права спадкоємства;

(vii) права на свободу думки, совісті і релігії;

(viii) права на свободу переконань і на вільне вираження їх;

(ix) права на свободу мирних зборів та асоціацій;

е) прав в економічній, соціальній і культурній галузях, зокрема:

(I) права на працю, вільний вибір роботи, справедливі і сприятливі умови праці, захист від безробіття, рівну плату за рівну працю, справедливу і задовільну винагороду;

(II) права створювати професійні спілки і вступати до них;

(III) права на житло;

(IV) права на охорону здоров'я, медичну допомогу, соціальне забезпечення і соціальне

обслуговування;

(V) права на освіту і професійну підготовку;

(VI) права на рівну участь у культурному житті;

f) права на доступ до всякого місця або всякого виду обслуговування, призначеного для громадського користування, як, наприклад, транспорт, готелі, ресторани, кафе, театри і парки.

Стаття 6

Держави-учасниці забезпечують кожній людині, на яку поширюється їх юрисдикція, ефективний захист і засоби захисту через компетентні національні суди та інші державні інститути в разі будь-яких актів расової дискримінації, що посягають, порушуючи цю Конвенцію, на її права людини та основні свободи, а також права подавати в ці суди позов про справедливе й адекватне відшкодування чи оплату за всяку шкоду, якої завдано в результаті такої дискримінації.

Стаття 7

Держави-учасниці зобов'язуються вжити негайних і ефективних заходів, зокрема в галузях викладання, виховання, культури та інформації, в цілях боротьби із забобонами, які ведуть до расової дискримінації, з метою заохочення взаєморозуміння, толерантності і дружби між націями та расовими або етнічними групами, а також популяризації цілей і принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй, Загальної декларації прав людини, Декларації Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм расової дискримінації та цієї Конвенції.

ЧАСТИНА II

Стаття 8

(1) Має бути засновано Комітет по ліквідації расової дискримінації (далі іменованій "Комітет"); він складатиметься з вісімнадцяти експертів, що відзначаються високими моральними якостями і визнаною безсторонністю, обираються Державами-учасницями з числа їх громадян і повинні виконувати свої обов'язки від себе особисто, причому приділяється увага справедливому географічному розподілу і представництву різних форм цивілізації, а також головних правових систем.

(2) Члени Комітету обираються таємним голосуванням з числа внесених до списку осіб, висунутих Державами-учасницями. Кожна Держава-учасниця може висунути одну особу з числа своїх громадян.

(3) Перші вибори проводяться через шість місяців після набуття чинності цією Конвенцією. Кожного разу принаймні за три місяці до дати виборів Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй звертається з листом до Держав-учасниць, запрошуючи їх подати імена осіб, яких вони висувають, протягом двох місяців. Генеральний секретар готує список, де в алфавітному порядку внесені всі висунуті таким чином особи, із зазначенням Держав-учасниць, що висунули їх, і подає цей список Державам-учасницям Конвенції.

(4) Вибори членів Комітету проводяться на засіданні Держав-учасниць Конвенції, яке скликається Генеральним секретарем у центральних установах Організації Об'єднаних Націй. На цьому засіданні, на якому дві третини Держав-учасниць становлять кворум, обраними до Комітету членами є ті кандидати, що дістали найбільше число голосів та абсолютну більшість голосів присутніх і голосуючих представників Держав-учасниць Конвенції.

(5) а) Члени Комітету обираються на чотири роки. Проте строк повноважень дев'яти членів, обраних на перших виборах, минає наприкінці дворічного періоду; негайно після перших виборів імена цих дев'яти членів визначаються за жеребом Головою Комітету.

б) Для заповнення непередбачених вакансій Держава-учасниця Конвенції, експерт якої вже не є членом Комітету, призначає іншого експерта з числа своїх громадян за умови схвалення Комітетом.

(6) Держави-учасниці несуть відповідальність за покриття витрат членів Комітету в період виконання ними обов'язків у Комітеті.

Стаття 9

(1) Держави-учасниці зобов'язуються подавати Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй для розгляду Комітетом доповідь про вжиті законодавчі, судові, адміністративні чи інші заходи, за допомогою яких проводяться в життя положення цієї Конвенції:

- а) протягом року після набуття чинності цією Конвенцією для даної держави; та
- б) надалі через кожні два роки і щоразу, коли цього вимагає Комітет. Комітет може запитувати у Держав-учасниць Конвенції додаткову інформацію.

(2) Комітет щороку через Генерального секретаря подає доповідь Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй про свою діяльність і може робити пропозиції та загальні рекомендації, що ґрунтуються на вивченні доповідей та інформації, одержаних від Держав-учасниць Конвенції. Такі пропозиції та загальні рекомендації передаються Генеральній Асамблеї разом із зауваженнями Держав-учасниць Конвенції, якщо зауваження є.

Стаття 10

- (1) Комітет встановлює свої власні правила процедури.
- (2) Комітет обирає своїх службових осіб строком на два роки.
- (3) Секретаріат Комітету забезпечується Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй.
- (4) Засідання Комітету звичайно проводяться в центральних установах Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 11

(1) Якщо якась Держава-учасниця вважає, що інша Держава-учасниця не виконує положень Конвенції, то вона може довести це до відома Комітету. Комітет потім передає це повідомлення зацікавленій Державі-учасниці. Протягом трьох місяців держава, яка одержала повідомлення, подає Комітетові письмові пояснення чи заяви для висвітлення цього питання і заходів, що могли бути вжиті цією державою.

(2) Якщо питання не врегульовано на задоволення обох сторін шляхом двосторонніх переговорів або якимсь іншим доступним їм шляхом протягом шести місяців після одержання такою державою першого повідомлення, то кожна з цих двох держав має право знову передати це питання на розгляд Комітету шляхом відповідного повідомлення Комітетові, а також другій державі.

(3) Комітет розглядає передане йому питання відповідно до пункту (2) цієї Статті після того, як він встановить, відповідно до загальновизнаних принципів міжнародного права, що всі доступні внутрішні засоби правового захисту було випробувано і вичерпано в даному разі. Це правило не діє в тих випадках, коли застосування цих засобів надмірно затягується.

(4) За всяким переданим на його розгляд питанням Комітет може запропонувати зацікавленим Державам-учасницям надати будь-яку інформацію, що стосується справи.

(5) Якщо якимсь питанням, що впливає з положень цієї Статті, знаходиться на розгляді Комітету, то зацікавлені Держави-учасниці мають право послати своїх представників для участі в засіданнях Комітету без права голосу на період розгляду даного питання.

Стаття 12

(1) а) Після того як Комітет одержав і ретельно перевірів всю інформацію, яку він вважає необхідною, Голова призначає спеціальну Погоджувальну комісію (далі іменовану "Комісія") у складі п'яти чоловік, що можуть бути або не бути членами Комітету. Члени Комісії призначаються за одностайною згодою сторін у спорі, і Комісія надає свої добрі послуги зацікавленим державам з метою миролюбного врегулювання даного питання на основі

додержання положень Конвенції.

б) Коли між державами, які є сторонами в спорі, не буде протягом трьох місяців досягнуто згоди стосовно всього складу або частини складу Комісії, то ті члени Комісії, про призначення яких не було досягнуто згоди між Державами-учасницями в спорі, обираються із складу членів Комітету більшістю в дві третини голосів шляхом таємного голосування.

(2) Члени Комісії виконують свої обов'язки від себе особисто. Вони не повинні бути громадянами держав – сторін у спорі або держави, яка не бере участі в Конвенції.

(3) Комісія обирає свого Голову і встановлює свої власні правила процедури.

(4) Засідання Комісії звичайно проводяться в центральних установах Організації Об'єднаних Націй або в будь-якому іншому зручному місці за рішенням Комісії.

(5) Секретаріат, який забезпечується відповідно до пункту (3) Статті 10 Конвенції, також обслуговує Комісію, якщо спір між Державами-учасницями Конвенції приведе до створення Комісії.

(6) Держави, які є сторонами в спорі, рівною мірою несуть всі витрати членів Комісії відповідно до кошторису, що його подає Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй.

(7) Генеральний секретар має право оплачувати витрати членів Комісії, коли це виявляється необхідним, до їх повернення Державами-учасницями в спорі відповідно до пункту (6) цієї Статті.

(8) Одержана і вивчена Комітетом інформація надається в розпорядження Комісії, і Комісія може запропонувати зацікавленим державам надати будь-яку інформацію, що стосується справи.

Стаття 13

(1) Якщо Комісія повністю розгляне питання, вона повинна підготувати і подати Голові Комітету доповідь, де міститимуться її висновки з усіх питань, що стосуються фактичного боку спору між сторонами, і такі рекомендації, які вона визнає необхідними для мироловного розв'язання спору.

(2) Голова Комітету повинен надіслати доповідь Комісії кожній з держав, що бере участь у спорі. Протягом трьох місяців ці держави повинні повідомити Голову Комітету про те, чи згодні вони з рекомендаціями, що їх містить доповідь Комісії.

(3) Після закінчення періоду, передбаченого в пункті (2) цієї Статті, Голова Комітету повинен надіслати доповідь Комісії і заяви зацікавлених Держав-учасниць іншим Державам-учасницям Конвенції.

Стаття 14

(1) Держава-учасниця може в будь-який час заявити, що вона визнає компетенцію Комітету в межах його юрисдикції приймати і розглядати повідомлення від окремих осіб чи груп осіб, які твердять, що вони є жертвами порушення даною Державою-учасницею якихось прав, викладених у цій Конвенції. Комітет не повинен приймати ніяких повідомлень, якщо вони стосуються Держави-учасниці Конвенції, яка не зробила такої заяви.

(2) Кожна Держава-учасниця, яка робить заяву, передбачену в пункті (1) цієї Статті, може заснувати або вказати орган у межах своєї національної правової системи, що буде компетентний приймати і розглядати петиції окремих осіб і груп осіб у межах своєї юрисдикції, які заявляють, що вони є жертвами порушення якогось із прав, викладених у цій Конвенції, і які вичерпали інші доступні місцеві засоби правового захисту.

(3) Заяву, зроблену відповідно до пункту (1) цієї Статті, а також найменування будь-якого органу, заснованого або вказаного відповідно до пункту (2) цієї Статті, має бути депоновано відповідною Державою-учасницею у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, який надсилає їх копії іншим Державам-учасницям. Заяву може бути в будь-який час взято назад шляхом повідомлення про це Генерального секретаря, але це не повинно жодною мірою

відбиватися на повідомленнях, які знаходяться на розгляді Комітету.

(4) Список петицій складається органом, заснованим або вказаним відповідно до пункту (2) цієї Статті, а завірені копії цього списку щороку здаються через відповідні канали Генеральному секретареві, причому їх зміст не підлягає розголошенню.

(5) В разі, коли петиціонер не вдоволений діями органу, заснованого або вказаного відповідно до пункту (2) цієї Статті, він має право протягом шести місяців передати дане питання в Комітет.

(6) а) Комітет у конфіденційному порядку доводить кожне одержане ним повідомлення до відома Держави-учасниці, що обвинувачується в порушенні якогось із положень Конвенції, але відповідну особу або групу осіб не називає без її чи їх ясно вираженої згоди. Комітет не повинен приймати анонімних повідомлень.

б) Протягом трьох місяців держава, що одержала повідомлення, подає Комітетові письмові пояснення чи заяви для висвітлення цього питання і заходів, які могли бути вжиті цією державою.

(7) а) Комітет розглядає повідомлення з урахуванням усіх даних, що надійшли в його розпорядження від зацікавленої Держави-учасниці і петиціонера. Комітет не повинен розглядати ніяких повідомлень будь-якого петиціонера, коли він не встановить, що петиціонер вичерпав усі доступні внутрішні засоби правового захисту. Проте це правило не діє в тих випадках, коли застосування цих засобів надмірно затягується.

б) Комітет надсилає свої пропозиції та рекомендації, якщо такі є, зацікавленій Державі-учасниці і петиціонерові.

(8) Комітет включає до своєї щорічної доповіді резюме таких повідомлень і в разі потреби короткий виклад пояснень і заяв зацікавлених Держав-учасниць, а також свої власні пропозиції та рекомендації.

(9) Комітет компетентний виконувати функції, передбачені в цій Статті, лише в тих випадках, коли принаймні десять Держав-учасниць Конвенції зробили заяви відповідно до пункту (1) цієї Статті.

Стаття 15

(1) До досягнення цілей Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам, яку містить резолюція 1514 (XV) Генеральної Асамблеї від 14 грудня 1960 р., положення цієї Конвенції аж ніяк не обмежують права подавати петиції, наданого цим народам в силу інших міжнародних документів або Організацією Об'єднаних Націй та її спеціалізованими установами.

(2) а) Комітет, заснований відповідно до пункту (1) Статті 8 цієї Конвенції, одержує копії петицій від органів Організації Об'єднаних Націй, які займаються питаннями, що безпосередньо стосуються принципів і цілей даної Конвенції, і доповідає їм думку та рекомендації по цих петиціях від жителів підопічних та несамоврядних територій і всіх інших територій, щодо яких застосовується резолюція 1514 (XV), стосовно питань, передбачених цією Конвенцією, що знаходяться на розгляді цих органів.

б) Комітет одержує від компетентних органів Організації Об'єднаних Націй примірники доповідей, в яких ідеться про законодавчі, судові, адміністративні та інші заходи, що безпосередньо стосуються принципів і цілей цієї Конвенції і проводяться управляючими державами в територіях, згаданих у підпункті цього пункту, а також висловлює з цього приводу свою думку і робить рекомендації цим органам.

(3) Комітет включає до своєї доповіді Генеральній Асамблеї резюме петицій і доповідей, одержаних ним від органів Організації Об'єднаних Націй, а також думку та рекомендації Комітету, що стосуються даних петицій і доповідей.

(4) Комітет запитує у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй всю інформацію, яка стосується цілей даної Конвенції і є в його розпорядженні, стосовно територій, згаданих у підпункті а) пункту (2) цієї Статті.

Стаття 16

Положення цієї Конвенції стосовно врегулювання спорів або розгляду скарг застосовуються без шкоди для інших методів розв'язання спорів чи скарг у питанні дискримінації, викладених в основоположних документах Організації Об'єднаних Націй та її спеціалізованих установ або в конвенціях, схвалених останніми, і не перешкоджають Державам-учасницям використати інші методи розв'язання спорів відповідно до загальних чи спеціальних міжнародних угод, чинних у відносинах між ними.

ЧАСТИНА ІІІ

Стаття 17

(1) Ця Конвенція відкрита для підписання будь-якою державою-членом Організації Об'єднаних Націй або членом будь-якої з її спеціалізованих установ, будь-якою Державою-учасницею Статуту Міжнародного Суду і всякою іншою державою, яку Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй запросить до участі в цій Конвенції.

(2) Ця Конвенція підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти депонуються у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 18

(1) Ця Конвенція буде відкрита для приєднання будь-якої держави, зазначеної в пункті (1) Статті 17 цієї Конвенції.

(2) Приєднання здійснюється шляхом здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 19

(1) Ця Конвенція набуває чинності на тридцятий день після здачі на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй двадцять сьомої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

(2) Для кожної держави, яка ратифікує цю Конвенцію або приєднається до неї після здачі на зберігання двадцять сьомої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання, ця Конвенція набуває чинності на тридцятий день після здачі на зберігання її власної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 20

(1) Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй одержує і розсилає всім Державам, які є або можуть стати учасниками цієї Конвенції, текст застережень, зроблених державами в момент ратифікації або приєднання. Кожна держава, яка заперечує проти застереження, повинна протягом дев'яноста днів від дня вищезгаданого сповіщення повідомити Генерального секретаря про те, що вона не приймає дане застереження.

(2) Застереження, не сумісні з цілями і завданнями цієї Конвенції, не допускаються, так само як і застереження, що можуть перешкоджати роботі якихось органів, створених на підставі цієї Конвенції. Застереження вважається несумісним або таким, що перешкоджає роботі, коли принаймні дві третини Держав-учасниць Конвенції заперечують проти нього.

(3) Застереження можуть бути зняті в будь-який час шляхом відповідного повідомлення, надісланого на ім'я Генерального секретаря. Таке повідомлення набуває чинності в день його одержання.

Стаття 21

Кожна Держава-учасниця може денонсувати цю Конвенцію шляхом письмового повідомлення про те Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Денонсація набуває чинності через один рік від дня одержання повідомлення про це Генеральним секретарем.

Стаття 22

Всякий спір між двома або кількома Державами-учасницями стосовно тлумачення чи застосування цієї Конвенції, який не розв'язано шляхом переговорів або процедур, спеціально передбачених у цій Конвенції, передається на вимогу будь-якої із сторін у цьому спорі на розгляд Міжнародного Суду, якщо сторони в спорі не домовилися про інший спосіб урегулювання.

Стаття 23

(1) Вимогу про перегляд цієї Конвенції може бути висунуто в будь-який час будь-якою Державою-учасницею шляхом письмового повідомлення, надісланого на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

(2) Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй приймає рішення про те, які заходи в разі їх необхідності треба провести у зв'язку з такою вимогою.

Стаття 24

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй передає всім Державам, згаданим у пункті (1) Статті 17 цієї Конвенції, такі відомості:

- a) про підписання, ратифікацію і приєднання відповідно до Статей 17 і 18;
- b) про дату набуття чинності цією Конвенцією відповідно до Статті 19;
- c) про повідомлення і декларації, одержані відповідно до Статей 14, 20 і 23;
- d) про денонсації відповідно до Статті 21.

Стаття 25

(1) Ця Конвенція, англійський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якої є однаково автентичними, зберігається в архіві Організації Об'єднаних Націй.

(2) Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надсилає завірені копії цієї Конвенції всім державам, що належать до будь-якої з категорій, згаданих у пункті (1) Статті 17 Конвенції.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином уповноважені на те своїми відповідними урядами, підписали цю Конвенцію, відкриту для підписання в Нью-Йорку сьомого березня тисяча дев'ятсот шістдесят шостого року.

МІЖНАРОДНИЙ ПАКТ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ Й ПОЛІТИЧНІ ПРАВА* ТА ФАКУЛЬТАТИВНІ ПРОТОКОЛИ ДО НЬОГО

ООН, 16 грудня 1966 року

Держави, які беруть участь у цьому Пакті,

беручи до уваги, що відповідно до принципів, проголошених Статутом Організації Об'єднаних Націй, визнання гідності, властивої всім членам людської сім'ї, та рівних і невід'ємних прав їх є основою свободи, справедливості і загального миру,

визнаючи, що ці права впливають з властивої людській особі гідності,

визнаючи, що згідно з Загальною декларацією прав людини ідеал вільної людської особи, яка користується громадянською і політичною свободою і свободою від страху та нужди, можна здійснити, тільки якщо будуть створені такі умови, за яких кожен може користуватися своїми економічними, соціальними і культурними правами, так само, як і своїми громадянськими та політичними правами,

беручи до уваги, що за Статутом Організації Об'єднаних Націй держави зобов'язані заохочувати загальне поважання і додержання прав і свобод людини,

---

* Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення : 17.04.2021)

беручи до уваги, що кожна окрема людина, маючи обов'язки щодо інших людей і того колективу, до якого вона належить, повинна добиватися заохочення і додержання прав, визнаних у цьому Пакті,

погоджуються про такі статті:

Частина I

Стаття 1

1. Всі народи мають право на самовизначення. На підставі цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток.

2. Всі народи для досягнення своїх цілей можуть вільно розпоряджатися своїми природними багатствами і ресурсами без шкоди для будь-яких зобов'язань, що випливають з міжнародного економічного співробітництва, ґрунтованого на принципі взаємної вигоди, та з міжнародного права. Жоден народ ні в якому разі не може бути позбавлений належних йому засобів існування.

3. Всі держави, які беруть участь у цьому Пакті, в тому числі ті, що несуть відповідальність за управління несамоврядними і підопічними територіями, повинні, відповідно до положень Статуту Організації Об'єднаних Націй, заохочувати здійснення права на самовизначення і поважати це право.

Частина II

Стаття 2

1. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім перебуваючим у межах її території та під її юрисдикцією особам права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини.

2. Якщо це вже не передбачено існуючими законодавчими чи іншими заходами, кожна держава-учасниця цього Пакту зобов'язується вжити необхідних заходів відповідно до своїх конституційних процедур і положень цього Пакту для вжиття таких законодавчих або інших заходів, які можуть виявитися необхідними для здійснення прав, визнаних у цьому Пакті.

3. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується:

а) забезпечити всякій особі, права і свободи якої, визнані в цьому Пакті, порушено, ефективний засіб правового захисту, навіть коли це порушення було вчинене особами, що діяли як особи офіційні;

б) забезпечити, щоб право на правовий захист для будь-якої особи, яка потребує такого захисту, встановлювалось компетентними судовими, адміністративними чи законодавчими властями або будь-яким іншим компетентним органом, передбаченим правовою системою держави, і розвивати можливості судового захисту;

с) забезпечити застосування компетентними властями засобів правового захисту, коли вони надаються.

Стаття 3

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими і політичними правами, передбаченими в цьому Пакті.

Стаття 4

1. Під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошується, держави-учасниці цього Пакту можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань за цим Пактом тільки в такій мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження.

2. Це положення не може бути підставою для якихось відступів від статей 6, 7, 8 (пункти 1 і 2), 11, 15, 16 і 18.

3. Будь-яка держава, що бере участь у цьому Пакті і використовує право відступу, повинна негайно інформувати інші держави, що беруть участь у цьому Пакті, за посередництвом Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй про положення, від яких вона відступила, і про причини, що спонукали до такого рішення. Має бути також зроблено повідомлення через того ж посередника про дату, коли вона припиняє такий відступ.

Стаття 5

1. Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як таке, що означає, що якась держава, якась група чи якась особа має право займатися будь-якою діяльністю або чинити будь-які дії, спрямовані на знищення яких-небудь прав чи свобод, визнаних у цьому Пакті, або на обмеження їх у більшій мірі, ніж передбачається в цьому Пакті.

2. Ніяке обмеження чи приниження будь-яких основних прав людини, визнаних або існуючих в якій-небудь державі-учасниці цього Пакту на підставі закону, конвенцій, правил чи звичаїв, не допускається під тим приводом, що в цьому Пакті не визнаються такі права або що в ньому вони визнаються в меншому обсязі.

Частина III

Стаття 6

1. Право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.

2. В країнах, які не скасували смертної кари, смертні вироки можуть виноситися тільки за найтяжчі злочини відповідно до закону, який діяв під час вчинення злочину і який не суперечить постановам цього Пакту і Конвенції про запобігання злочиніві геноциду і покарання за нього. Це покарання може бути здійснене тільки на виконання остаточного вироку, винесеного компетентним судом.

3. Коли позбавлення життя становить злочин геноциду, слід мати на увазі, що ніщо в цій статті не дає державам-учасницям цього Пакту права яким би то не було шляхом відступати від будь-яких зобов'язань, прийнятих згідно з постановами Конвенції про запобігання злочиніві геноциду і покарання за нього.

4. Кожен, кого засуджено до смертної кари, має право просити про помилування чи про пом'якшення вироку. Амністія, помилування або заміна смертного вироку можуть бути даровані в усіх випадках.

5. Смертний вирок не виноситься за злочини, вчинені особами, молодшими за вісімнадцять років, і не виконується щодо вагітних жінок.

6. Ніщо в цій статті не може бути підставою для відстрочення або недопущення скасування смертної кари будь-якою державою-учасницею цього Пакту.

Стаття 7

Нікого не може бути піддано катуванню чи жорстокому, нелюдському або принижуючому

гідність поведженню чи покаранню. Зокрема, жодну особу не може бути без її вільної згоди піддано медичним чи науковим досліддам.

Стаття 8

1. Нікого не можуть, держати в рабстві: рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах.

2. Нікого не можуть держати в підневільному стані.

3. а) Нікого не можуть приневолювати до примусової чи обов'язкової праці;

б) в тих країнах, де у вигляді покарання за злочин може призначатися позбавлення волі, зв'язане з каторжними роботами, пункт 3 (а) не вважається перешкодою для виконання каторжних робіт за вироком компетентного суду, що призначив таке покарання;

с) терміном "примусова чи обов'язкова праця" в цьому пункті не охоплюється:

I) будь-яка не згадана в підпункті (б) робота чи служба, котру, як правило, повинна виконувати особа, що перебуває в ув'язненні на підставі законного розпорядження суду, або особа, умовно звільнена від такого ув'язнення;

II) будь-яка служба військового характеру, а в тих країнах, де визнається відмовлення від військової служби з політичних чи релігійно-етичних мотивів, будь-яка служба, передбачена законом для осіб, що відмовляються від військової служби з таких мотивів;

III) будь-яка служба, обов'язкова у випадках надзвичайного становища або лиха, що загрожують життю чи благополуччю населення;

IV) будь-яка робота чи служба, що входять до звичайних громадських обов'язків.

Стаття 9

1. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом.

2. Кожному заарештованому повідомляються при арешті причини його арешту і в терміновому порядку повідомляється будь-яке пред'явлене йому обвинувачення.

3. Кожна заарештована або затримана за кримінальним обвинуваченням особа в терміновому порядку доставляється до судді чи до іншої службової особи, якій належить за законом право здійснювати судову владу, і має право на судовий розгляд протягом розумного строку або на звільнення. Тримання під вартою осіб, які чекають судового розгляду, не має бути загальним правилом, але звільнення може ставитись у залежність від подання гарантій явки на суд, явки на судовий розгляд у будь-якій іншій його стадії і, в разі необхідності, явки для виконання вироку.

4. Кожному, хто позбавлений волі внаслідок арешту чи тримання під вартою, належить право на розгляд його справи у суді, щоб цей суд міг невідкладно винести постанову щодо законності його затримання і розпорядитися про його звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто був жертвою незаконного арешту чи тримання під вартою, має право на компенсацію, якій надано позовної сили.

Стаття 10

1. Всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поведження і поважання гідності, властивої людській особі.

2. а) Обвинувачені у випадках, коли немає виняткових обставин, поміщаються окремо від засуджених, і їм надається окремий режим, що відповідає їх статусу незасуджених осіб.

б) обвинувачені неповнолітні відокремлюються від повнолітніх і в найкоротший строк доставляються до суду для винесення рішення.

3. Пенітенціарною системою передбачається режим для ув'язнених, істотною метою якого є їх виправлення і соціальне перевиховання. Неповнолітні правопорушники відокремлюються від повнолітніх, і їм надається режим, що відповідає їх віку і правовому статусу.

Стаття 11

Ніхто не може бути позбавлений волі на тій лише підставі, що він не в змозі виконати якоесь договірне зобов'язання.

Стаття 12

1. Кожному, хто законно перебуває на території будь-якої держави, належить, у межах цієї території, право на вільне пересування і свобода вибору місця проживання.

2. Кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи свою власну.

3. Згадані вище права не можуть бути об'єктом ніяких обмежень, крім тих, які передбачено законом, які є необхідними для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення або прав та свобод інших і є сумісними з іншими правами, визначеними в цьому Пакті.

4. Ніхто не може бути свавільно позбавлений права на в'їзд у свою власну країну.

Стаття 13

Іноземець, що законно перебуває на території будь-якої держави-учасниці цього Пакту, може бути висланий тільки на виконання рішення, винесеного відповідно до закону, і, якщо імперативні міркування державної безпеки не вимагають іншого, має право на подання доводів проти свого вислання, на перегляд своєї справи компетентною властю чи особою або особами, спеціально призначеними компетентною властю, і на те, щоб бути представленим для цієї мети перед цією властю, особою чи особами.

Стаття 14

1. Всі особи є рівними перед судами і трибуналами. Кожен має право при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, або при визначенні його права та обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону. Преса і публіка можуть не допускатися на весь судовий розгляд або частину його з міркувань моралі, громадського порядку чи державної безпеки в демократичному суспільстві, або коли того вимагають інтереси приватного життя сторін, або – в тій мірі, в якій це, на думку суду, є строго необхідним, – при особливих обставинах, коли публічність порушувала б інтереси правосуддя; однак будь-яка судова постанова в кримінальній або цивільній справі повинна бути публічною, за винятком тих випадків, коли інтереси неповнолітніх вимагають іншого чи коли справа стосується матримоніальних спорів або опіки над дітьми.

2. Кожен обвинувачений в кримінальному злочині має право вважатися невинним, поки винність його не буде доведена згідно з законом.

3. Кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому кримінального обвинувачення як мінімум на такі гарантії на основі цілковитої рівності:

а) бути терміново і докладно повідомленим мовою, яку він розуміє, про характер і підставу пред'явленого йому обвинувачення;

б) мати достатній час і можливості для підготовки свого захисту і спілкуватися з обраним самим ним захисником;

в) бути судженим без невинуватої затримки;

г) бути судженим в його присутності і захищати себе особисто або за посередництвом обраного ним захисника; якщо він не має захисника, бути повідомленим про це право і мати призначеного йому захисника в будь-якому разі, коли інтереси правосуддя того вимагають, безплатно для нього в усякому такому випадку, коли у нього немає достатньо коштів для оплати цього захисника;

е) допитувати свідків, які дають проти нього показання, або мати право на те, щоб цих свідків було допитано, і мати право на виклик і допит його свідків на тих самих умовах, які існують для свідків, що дають показання проти нього;

f) користуватися безплатною допомогою перекладача, якщо він не розуміє мови, використовуваної в суді, або не говорить цією мовою;

g) не бути приневоленим до давання свідчень проти самого себе чи до визнання себе винним.

4. Щодо неповнолітніх процес повинен бути таким, щоб враховувались їх вік і бажаність сприяння їх перевихованню.

5. Кожен, кого засуджено за будь-який злочин, має право на те, щоб його засудження і вирок були переглянуті вищестоящою судовою інстанцією згідно з законом.

6. Коли будь-яку особу остаточним рішенням було засуджено за кримінальний злочин і коли винесений їй вирок був потім скасований або їй було даровано помилування на тій підставі, що якась нова чи нововиявлена обставина незаперечно доводить наявність судової помилки, то ця особа, котра зазнала покарання в результаті такого засудження, одержує компенсацію згідно з законом, коли не буде доведено, що зазначена невідома обставина не була свого часу виявлена виключно або частково з її вини.

7. Ніхто не повинен бути вдруге засуджений чи покараний за злочин, за який він уже був остаточно засуджений або виправданий відповідно до закону і кримінально-процесуального права кожної країни.

Стаття 15

1. Ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні будь-якого кримінального злочину внаслідок якоїсь дії чи упущення, що, згідно з діючим на момент його вчинення внутрідержавним законодавством або міжнародним правом, не були кримінальним злочином. Так само не може призначатися більш тяжке покарання, ніж те, яке підлягало застосуванню на момент вчинення кримінального злочину. Якщо після вчинення злочину законом встановлюється більш легке покарання, дія цього закону поширюється на даного злочинця.

2. Ніщо в цій статті не перешкоджає відданню під суд і покаранню будь-якої особи за будь-яке діяння чи упущення, що на момент вчинення були кримінальним злочином згідно з загальними принципами права, визнаними міжнародним товариством.

Стаття 16

Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності.

Стаття 17

1. Ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію.

2. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань.

Стаття 18

1. Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії. Це право включає свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір і свободу сповідувати свою релігію та переконання як одноосібно, так і спільно з іншими, публічно чи приватно, у відправленні культу, виконанні релігійних і ритуальних обрядів та вчень.

2. Ніхто не повинен зазнавати примусу, що принижує його свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір.

3. Свобода сповідувати релігію або переконання підлягає лише обмеженням, які встановлено законом і які є необхідними для охорони суспільної безпеки, порядку, здоров'я і моралі, так само як і основних прав та свобод інших осіб.

4. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються поважати свободу батьків і у відповідних випадках законних опікунів забезпечувати релігійне і моральне виховання своїх дітей відповідно до своїх власних переконань.

Стаття 19

1. Кожна людина має право безперешкодно дотримуватися своїх поглядів.
2. Кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір.
3. Користування передбаченими в пункті 2 цієї статті правами накладає особливі обов'язки і особливу відповідальність. Воно може бути, отже, пов'язане з певними обмеженнями, які, однак, мають встановлюватися законом і бути необхідними:
  - а) для поважання прав і репутації інших осіб;
  - б) для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення.

Стаття 20

1. Будь-яка пропаганда війни повинна бути заборонена законом.
2. Будь-який виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, повинен бути заборонений законом.

Стаття 21

Визнається право на мирні збори. Користування цим правом не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які накладаються відповідно до закону і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи суспільної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб.

Стаття 22

1. Кожна людина має право на свободу асоціації з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів.
2. Користування цим правом не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи громадської безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень користування цим правом для осіб, що входять до складу збройних сил і поліції.
3. Ніщо в цій статті не дає права державам, які беруть участь у Конвенції Міжнародної організації праці 1948 року щодо свободи асоціацій і захисту прав на організацію, приймати законодавчі акти на шкоду гарантіям, передбаченим у зазначеній Конвенції, або застосувати закон так, щоб завдавалося шкоди цим гарантіям.

Стаття 23

1. Сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства і держави.
2. За чоловіками і жінками, які досягли шлюбного віку, визнається право на одруження і право заснувати сім'ю.
3. Жоден шлюб не може бути укладений без вільної і цілковитої згоди тих, що одружуються.
4. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, повинні вжити належних заходів для забезпечення рівності прав і обов'язків обох з подружжя щодо одруження, під час перебування в шлюбі і при його розірванні. В разі розірвання шлюбу має передбачатися необхідний захист усіх дітей.

Стаття 24

1. Кожна дитина без будь-якої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, майнового стану або народження має право на

такі заходи захисту, які є необхідними в її становищі, як малолітньої, з боку її сім'ї, суспільства і держави.

2. Кожна дитина повинна бути зареєстрована негайно після її народження і повинна мати ім'я.

3. Кожна дитина має право на набуття громадянства.

Стаття 25

Кожний громадянин повинен мати без будь-якої дискримінації, згаданої в статті 2, і без необґрунтованих обмежень право і можливість:

а) брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників;

б) голосувати і бути обраним на справжніх періодичних виборах, які проводяться на основі загального і рівного виборчого права при таємному голосуванні і забезпечують свободу волевиявлення виборців;

с) допускатися в своїй країні на загальних умовах рівності до державної служби.

Стаття 26

Всі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону.

В цьому відношенні всякого роду дискримінація повинна бути заборонена законом, і закон повинен гарантувати всім особам рівний і ефективний захист проти дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження чи інші обставини.

Стаття 27

У тих країнах, де існують етнічні, релігійні та мовні меншості, особам, які належать до таких меншостей, не може бути відмовлено в праві разом з іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою.

Частина IV

Стаття 28

1. Створюється Комітет по правах людини (іменований нижче в цьому Пакті "Комітет"). Він складається з вісімнадцяти членів і виконує функції, передбачені нижче.

2. До складу Комітету входять особи, які є громадянами держав-учасниць цього Пакту і мають високі моральні якості та визнану компетентність у галузі прав людини, причому береться до уваги корисність участі кількох осіб, що мають юридичний досвід.

3. Члени Комітету обираються і працюють як такі.

Стаття 29

1. Члени Комітету обираються таємним голосуванням із списку осіб, що відповідають вимогам, передбаченим у статті 28, і були висунуті для цієї мети державами-учасницями цього Пакту.

2. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, може висунути не більше двох осіб. Ці особи повинні бути громадянами держави, що їх висуває.

3. Будь-яка особа має право на повторне висунення.

Стаття 30

1. Перші вибори проводяться не пізніше як через шість місяців з дня набрання чинності цим Пактом.

2. Принаймні за чотири місяці до дня кожних виборів до Комітету, крім виборів для

заповнення тих вакансій, про відкриття яких оголошується відповідно до статті 34, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй звертається з письмовим запрошенням до держав-учасниць цього Пакту подати протягом трьох місяців кандидатури в члени Комітету.

3. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй складає в алфавітному порядку список усіх висунутих таким чином осіб із зазначенням держав-учасниць цього Пакту, які висунули даних осіб, і подає цей список державам, що беруть участь у цьому Пакті, не пізніше як за місяць до дати проведення кожних виборів.

4. Обрання членів Комітету проводиться на засіданні держав-учасниць цього Пакту, яке скликає Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй в центральних установах Організації Об'єднаних Націй. На цьому засіданні, для якого кворумом є присутність двох третин держав-учасниць цього Пакту, обраними до Комітету є ті особи, кандидатури яких дістають найбільше число голосів присутніх і голосуючих представників держав-учасниць.

Стаття 31

1. До Комітету не може входити більш як по одному громадянину однієї і тієї ж держави.

2. При виборах до Комітету береться до уваги справедливий географічний розподіл членів і представництво різних форм цивілізації та основних правових систем.

Стаття 32

1. Члени Комітету обираються на чотирирічний строк. Вони мають право бути переобраними при повторному висуненні їх кандидатур. Однак строк повноважень дев'яти з тих членів, яких обрано на перших виборах, минає в кінці дворічного періоду; негайно після перших виборів імена цих дев'яти членів визначає за жеребом голова засідання, про яке згадується в пункті 4 статті 30.

2. По закінченні повноважень вибори проводяться відповідно до попередніх статей даної частини цього Пакту.

Стаття 33

1. Якщо, на одностайну думку інших членів, якийсь член Комітету припинив виконання своїх функцій з будь-якої причини, крім тимчасової відсутності, Голова Комітету повідомляє Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, який оголошує потім місце цього члена вакантним.

2. У разі смерті або виходу у відставку якогось члена Комітету Голова негайно повідомляє Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, який оголошує це місце вакантним з дня смерті або з того дня, коли вихід у відставку стає дійсним.

Стаття 34

1. Коли оголошується відкриття вакансії відповідно до статті 33 і коли строк повноважень члена, що його має бути замінено, не скінчується протягом шести місяців після оголошення цієї вакансії, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє про це кожному державу-учасницю цього Пакту, яка може протягом двох місяців подати відповідно до статті 29 кандидатуру для заповнення цієї вакансії.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй складає в алфавітному порядку список висунутих таким чином осіб і подає цей список державам, які беруть участь у цьому Пакті. Вибори для заповнення вакансії проводяться потім згідно з відповідними положеннями даної частини цього Пакту.

3. Член Комітету, обраний для зайняття вакансії, оголошеної відповідно до статті 33, займає посаду протягом решти частини строку повноважень члена, який звільнив місце в Комітеті, згідно з положеннями зазначеної статті.

Стаття 35

Члени Комітету одержують затверджену Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй винагороду з коштів Організації Об'єднаних Націй в порядку і на умовах, встановлюваних

Генеральною Асамблеєю з урахуванням важливості обов'язків Комітету.

Стаття 36

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надає необхідний персонал і матеріальні засоби для ефективного здійснення функцій Комітету відповідно до цього Пакту.

Стаття 37

1. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй скликає перше засідання Комітету в центральних установах Організації Об'єднаних Націй.

2. Після свого першого засідання Комітет збирається в такий час, який передбачено в його правилах процедури.

3. Комітет звичайно збирається в центральних установах Організації Об'єднаних Націй або у Відділенні Організації Об'єднаних Націй у Женеві.

Стаття 38

Кожний член Комітету до того, як почати виконання своїх обов'язків, робить урочисту заяву на відкритому засіданні Комітету про те, що здійснюватиме свої функції безсторонньо і сумлінно.

Стаття 39

1. Комітет обирає своїх службових осіб на дворічний строк. Вони можуть бути переобрані.

2. Комітет встановлює свої власні правила процедури, але ці правила повинні, зокрема, передбачити, що:

а) дванадцять членів Комітету утворюють кворум;

б) постанови Комітету приймаються більшістю голосів присутніх членів.

Стаття 40

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються подавати доповіді про здійснені ними заходи для втілення у життя прав, визнаних у цьому Пакті, і про прогрес, досягнутий у використанні цих прав:

а) протягом одного року після набрання чинності цим Пактом щодо відповідних держав-учасниць;

б) після цього в усіх випадках, коли того зажадає Комітет.

2. Всі доповіді подаються Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй, який надсилає їх у Комітет для розгляду. В доповідях зазначаються фактори та утруднення, коли такі є, що впливають на втілення у життя цього Пакту.

3. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй після консультацій з Комітетом може послати заінтересованим спеціалізованим установам примірники тих частин доповідей, які можуть стосуватися сфери їх компетенції.

4. Комітет вивчає доповіді, подані державами, які беруть участь у цьому Пакті. Він надсилає державам-учасникам свої доповіді і такі зауваження загального порядку, які вважатиме доцільними. Комітет може також послати Економічній і соціальній раді ці зауваження разом з примірниками доповідей, одержаними ним від держав, які беруть участь у цьому Пакті.

5. Держави-учасниці цього Пакту можуть подавати до Комітету свої міркування щодо будь-яких зауважень, що їх може бути зроблено відповідно до пункту 4 цієї статті.

Стаття 41

1. Відповідно до цієї статті держава, яка бере участь у цьому Пакті, може в будь-який час заявити, що вона визнає компетенцію Комітету одержувати і розглядати повідомлення про те, що якась держава-учасниця твердить, що інша держава-учасниця не виконує своїх зобов'язань за цим Пактом. Повідомлення, передбачені цією статтею, можуть прийматися і розглядатися тільки в тому разі, коли їх подала держава-учасниця, яка зробила заяву про визнання для себе компетенції цього Комітету. Комітет не приймає ніяких повідомлень, коли вони стосуються держави-учасниці, яка не зробила такої заяви. Повідомлення, одержані згідно з цією статтею,

розглядаються відповідно до такої процедури:

а) коли якась держава-учасниця цього Пакту вважає, що інша держава-учасниця не втілює в життя постанов цього Пакту, то вона може письмовим повідомленням довести це питання до відома зазначеної держави-учасниці. Протягом трьох місяців після одержання цього повідомлення держава, яка одержала його, подає в письмовій формі тій державі, яка надіслала таке повідомлення, пояснення чи будь-яку іншу заяву з роз'ясненням у цьому питанні, де має бути, наскільки це є можливим і доцільним, зазначено внутрішні процедури і заходи, яких було вжито, буде вжито або може бути вжито в цьому питанні;

б) коли питання не вирішено на задоволення обох заінтересованих держав-учасниць протягом шести місяців після отримання одержуючою державою першого повідомлення, будь-яка з цих держав має право передати це питання в Комітет, повідомивши про це Комітет і другу державу;

в) Комітет розглядає передане йому питання тільки після того, як переконається, що відповідно до загальновизнаних принципів міжнародного права всі доступні внутрішні засоби було випробувано і вичерпано в даному разі. Це правило не діє в тих випадках, коли застосування цих засобів не виправдано затягується;

г) при розгляді повідомлень, передбачених цією статтею, Комітет проводить закриті засідання;

д) з додержанням постанов підпункту (в) Комітет надає свої добрі послуги заінтересованим державам-учасницям з метою дружнього вирішення питання на основі поважання прав людини та основних свобод, визнаних в цьому Пакті;

е) в будь-якому переданому на його розгляд питанні Комітет може звернутися до заінтересованих держав-учасниць, згаданих у підпункті (б), з проханням подати будь-яку інформацію, що стосується справи;

ж) заінтересовані держави-учасниці, згадані в підпункті (б), мають право бути представленими при розгляді в Комітеті питання і робити заяви усно і (або) письмово;

з) Комітет подає протягом дванадцяти місяців з дня одержання повідомлення відповідно до підпункту (б) доповідь:

І) коли досягається вирішення в рамках постанов підпункту (в), то Комітет обмежується в своїй доповіді коротким викладом фактів і досягнутого рішення;

ІІ) коли вирішення в рамках постанов підпункту (в) не досягнуто, то Комітет обмежується в своїй доповіді коротким викладом фактів; письмові заяви і запис усних заяв, що їх виклали заінтересовані держави-учасниці, додаються до доповіді.

У кожному питанні доповідь надсилається заінтересованим державам-учасницям.

2. Постанови цієї статті набувають чинності, коли десять держав, які беруть участь у цьому Пакті, зроблять заяву відповідно до пункту 1 цієї статті. Такі заяви депонуються державами-учасницями у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, який надсилає їх копії решті держав-учасниць. Заява може бути в будь-який час взята назад повідомленням Генерального секретаря. Така дія не перешкоджає розглядові будь-якого питання, що є предметом повідомлення, вже переданого відповідно до цієї статті, ніякі подальші повідомлення будь-якої держави-учасниці не приймаються після одержання Генеральним секретарем повідомлення про взяття заяви назад, якщо заінтересована держава-учасниця не зробила нової заяви.

Стаття 42

1. а) Коли будь-яке запитання, передане Комітету відповідно до статті 41, не вирішено на задоволення заінтересованих держав-учасниць, Комітет може за попередньою згодою заінтересованих держав-учасниць призначити спеціальну Погоджувальну комісію (далі іменовану Комісія). Добрі послуги Комісії надаються заінтересованим державам-учасницям з метою полюбовного вирішення даного питання на основі додержання положень цього Пакту;

б) Комісія складається з п'яти осіб, прийнятних для заінтересованих держав-учасниць. Якщо заінтересовані держави-учасниці не досягнуть протягом трьох місяців згоди щодо всього складу або частини складу Комісії, то ті члени Комісії, про призначення яких не було досягнуто згоди, обираються шляхом таємного голосування більшістю в дві третини голосів Комітету із складу його членів.

2. Члени Комісії як такі виконують свої обов'язки. Вони не повинні бути громадянами заінтересованих держав-учасниць або держави, що не бере участі в цьому Пакті, чи держави-учасниці, яка не зробила заяви відповідно до статті 41.

3. Комісія обирає свого Голову і встановлює свої власні правила процедури.

4. Засідання Комісії звичайно проводяться в центральних установах Організації Об'єднаних Націй або у Відділенні Організації Об'єднаних Націй у Женеві. Однак вони можуть проводитися в інших місцях, які може визначити Комісія в консультації з Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй і відповідними державами-учасницями.

5. Секретаріат, наданий відповідно до статті 36, також обслуговує комісії, що призначаються на підставі цієї статті.

6. Одержана і вивчена Комітетом інформація надається в розпорядження Комісії, і Комісія може звернутися до заінтересованих держав-учасниць з проханням подати будь-яку інформацію, що стосується справи.

7. Коли Комісія повністю розгляне питання, але в усякому разі не пізніше ніж через дванадцять місяців після того, як їй було передано це питання, вона подає Голові Комітету доповідь для надіслання її заінтересованим державам-учасницям:

а) якщо Комісія не може завершити розгляд даного питання в межах дванадцяти місяців, вона обмежує свою доповідь коротким викладом про стан розгляду нею даного питання;

б) якщо досягається полюбовне вирішення даного питання на основі додержання прав людини, визнаних у цьому Пакті, Комісія обмежує свою доповідь коротким викладом фактів і досягнутого вирішення;

с) якщо вирішення, зазначене в підпункті (б), не досягається, доповідь Комісії містить її висновки в усіх питаннях фактичного характеру, що стосується спору між заінтересованими державами-учасницями, та її міркування про можливість полюбовного врегулювання цього питання. Ця доповідь також містить письмові заяви і запис усних заяв, зроблених заінтересованими державами-учасницями;

д) якщо доповідь Комісії подається згідно з підпунктом (с), заінтересовані держави-учасниці протягом трьох місяців після одержання цієї доповіді повідомляють Голову Комітету про те, чи згодні вони із змістом доповіді Комісії.

8. Постанови цієї статті не принижують обов'язків Комітету, передбачених у статті 41.

9. Заінтересовані держави-учасниці рівною мірою несуть усі витрати членів Комісії відповідно до кошторису, що подається Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй.

10. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй має право оплачувати витрати членів Комісії, коли необхідно, до їх відшкодування заінтересованими державами-учасницями відповідно до пункту 9 цієї статті.

Стаття 43

Члени Комітету і спеціальних погоджувальних комісій, яких може бути призначено згідно з статтею 42, мають право на пільги, привілеї та імунітети експертів, що посилаються Організацією Об'єднаних Націй у відрядження, як це передбачено у відповідних розділах Конвенції про привілеї та імунітети Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 44

Положення про здійснення цього Пакту застосовуються без шкоди для процедур у галузі прав людини, визначених установчими актами і конвенціями Організації Об'єднаних Націй та

спеціалізованих установ або відповідно до них, і не перешкоджають державам, які беруть участь у цьому Пакті, вдаватися до інших процедур вирішення спору на підставі діючих між ними загальних і спеціальних міжнародних угод.

Стаття 45

Комітет подає Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй через Економічну і соціальну раду щорічну доповідь про свою роботу.

Частина V

Стаття 46

Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як пониження значення постанов Статуту Організації Об'єднаних Націй і статутів спеціалізованих установ, що визначають відповідні обов'язки різних органів Організації Об'єднаних Націй і спеціалізованих установ щодо тих предметів, яких стосується цей Пакт.

Стаття 47

Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як ущемлення невід'ємного права всіх народів володіти і користуватися повною мірою і вільно своїм природними багатствами та ресурсами.

Частина VI

Стаття 48

1. Цей Пакт відкрито для підписання будь-якою державою-членом Організації Об'єднаних Націй або членом будь-якої з її спеціалізованих установ, будь-якою державою-учасницею Статуту Міжнародного Суду та будь-якою іншою державою, запрошеною Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй до участі в цьому Пакті.

2. Цей Пакт підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти депонуються у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

3. Цей Пакт відкрито для приєднання будь-якої держави, зазначеної в пункті 1 цієї статті.

4. Приєднання здійснюється депонуванням документа про приєднання у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

5. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі держави, які підписали цей Пакт або приєдналися до нього, про депонування кожної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 49

1. Цей Пакт набирає чинності через три місяці з дня депонування у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй тридцять п'ятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

2. Для кожної держави, яка ратифікує цей Пакт або приєднається до нього після депонування тридцять п'ятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання, цей Пакт набирає чинності через три місяці з дня депонування її власної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 50

Постанови цього Пакту поширюються на всі частини федеративних держав без будь-яких обмежень чи винятків.

Стаття 51

1. Будь-яка держава, що бере участь у цьому Пакті, може пропонувати поправки і подавати їх Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй пересилає потім будь-які запропоновані поправки державам-учасникам цього

Пакту з проханням повідомити його, чи висловлюються вони за скликання конференції держав-учасниць з метою розгляду цих пропозицій і проведення щодо них голосування. Якщо принаймні третина держав-учасниць висловиться за таку конференцію, Генеральний секретар скликає цю конференцію під егідою Організації Об'єднаних Націй. Будь-яка поправка, прийнята більшістю держав-учасниць, що були присутні і брали участь у голосуванні на цій конференції, подається Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй на затвердження.

2. Поправки набирають чинності після затвердження їх Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй і прийняття їх більшістю в дві третини держав-учасниць цього Пакту відповідно до їх конституційних процедур.

3. Коли поправки набирають чинності, вони стають обов'язковими для тих держав-учасниць, які їх прийняли, а для інших держав-учасниць залишаються обов'язковими постанови цього Пакту та будь-які попередні поправки, ними прийняті.

Стаття 52

Незалежно від повідомлень, зроблених згідно з пунктом 5 статті 48, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі держави, про які йдеться в пункті 1 тієї ж статті, про таке:

- а) підписання, ратифікації і приєднання згідно з статтею 48;
- б) дату набрання чинності цим Пактом згідно з статтею 49 і дату набрання чинності будь-якими поправками згідно з статтею 51.

Стаття 53

1. Цей Пакт, англійський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якого є цілком автентичними, підлягає здачі на зберігання в архів Організації Об'єднаних Націй.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй пересилає засвідчені копії цього Пакту всім державам, зазначеним у статті 48.

ФАКУЛЬТАТИВНИЙ ПРОТОКОЛ ДО МІЖНАРОДНОГО ПАКТУ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРАВА* ООН, 16 грудня 1966 року

Держави-учасниці цього Протоколу,
беручи до уваги, що для подальшого досягнення мети Пакту про громадянські та політичні права (далі іменується Пакт) і здійснення його постанов було б доцільно надати Комітетові з прав людини, створюваному на підставі частини IV Пакту (далі іменується Комітет), можливість приймати і розглядати, як передбачено в цьому Протоколі, повідомлення від окремих осіб, які твердять, що вони є жертвами порушень якогось із прав, викладених у Пакті,
погодилися про нижченаведене:

Стаття 1

Держава-учасниця Пакту, яка стає учасницею цього Протоколу, визнає компетенцію Комітету приймати і розглядати повідомлення від осіб, які підпадають під його юрисдикцію і які твердять, що вони є жертвами порушень певною Державою-учасницею якогось із прав, викладених у Пакті. Жодне повідомлення не приймається Комітетом, якщо воно стосується Держави-учасниці Пакту, яка не є учасницею цього Протоколу.

Стаття 2

За умови додержання положень статті 1 особи, які твердять, що якість із їхніх прав,

---

* Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. [URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_086#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_086#Text) (дата звернення : 17.04.2021)

перелічених у Пакті, було порушене, і які вичерпали всі наявні внутрішні засоби правового захисту, можуть подати на розгляд Комітету письмові повідомлення.

Стаття 3

Комітет може визнати неприйнятним кожне подане згідно з цим Протоколом повідомлення, що є анонімним або яке, на його думку, становить собою зловживання правом на подання таких повідомлень чи несумісне з положеннями Пакту.

Стаття 4

1. За умови додержання положень статті 3 Комітет доводить кожне подане йому згідно з цим Протоколом повідомлення до відома Держави-учасниці Протоколу, що, як твердиться, порушує якесь із положень Пакту.

2. Держава, яка одержала оповіщення, протягом шести місяців подає Комітетові письмові пояснення чи заяви, що роз'яснюють це питання і будь-які заходи, якщо такі мали місце, яких могла вжити ця держава.

Стаття 5

1. Комітет розглядає одержані згідно з цим Протоколом повідомлення з урахуванням усіх письмових даних, поданих йому окремою особою та зацікавленою Державою-учасницею.

2. Комітет не розглядає ніяких повідомлень від осіб, поки не переконається в тому, що:

а) це саме питання не розглядається згідно з іншою процедурою міжнародного розгляду чи врегулювання;

б) ця особа вичерпала всі доступні внутрішні засоби правового захисту.

Це правило не діє у тих випадках, коли застосування таких засобів не виправдано затягується.

3. При розгляді повідомлень, передбачуваних цим Протоколом, Комітет проводить закриті засідання.

4. Комітет повідомляє свої міркування відповідній Державі-учасниці й особі.

Стаття 6

Комітет включає до своєї щорічної доповіді, передбаченої статтею 45 Пакту, короткий звіт про свою діяльність згідно з цим Протоколом.

Стаття 7

Надалі до досягнення мети резолюції 1514 (XV), прийнятої Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 14 грудня 1960 року щодо Декларації про надання незалежності колоніальним країнам і народам, положення цього Протоколу ніяким чином не обмежують права подавати петиції, наданого цим народам Статутом Організації Об'єднаних Націй та іншими міжнародними конвенціями і документами Організації Об'єднаних Націй та її спеціалізованих установ.

Стаття 8

1. Цей Протокол відкритий для підписання будь-якою Державою, що підписала Пакт.

2. Цей Протокол підлягає ратифікації будь-якою Державою, що ратифікувала Пакт або приєдналася до нього. Ратифікаційні грамоти передаються на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй.

3. Цей Протокол відкритий для приєднання будь-якої Держави, що ратифікувала Пакт або приєдналася до нього.

4. Приєднання здійснюється депонуванням документа про приєднання у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

5. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі Держави, що підписали цей Протокол або приєдналися до нього, про депонування кожної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 9

1. За умови набуття Пактом чинності цей Протокол набуває чинності через три місяці з дня депонування у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй десятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

2. Для кожної Держави, яка ратифікує цей Протокол або приєднається до нього після депонування десятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання, цей Протокол набуває чинності через три місяці з дня депонування її власної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 10

Постанови цього Протоколу поширюються на всі частини федеративних держав без будь-яких обмежень чи винятків.

Стаття 11

1. Будь-яка Держава, що бере участь у цьому Протоколі, може пропонувати поправки і подавати їх Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар повідомляє про будь-які запропоновані поправки Державам-учасникам цього Протоколу з проханням сповістити його, чи висловлюються вони за скликання конференції Держав-учасниць з метою розглянути цю пропозицію та провести щодо неї голосування. Якщо за скликання такої конференції висловиться не менш як одна третина Держав-учасниць, Генеральний секретар скликає цю конференцію під егідою Організації Об'єднаних Націй. Будь-яка поправка, прийнята більшістю Держав-учасниць, що присутні на цій конференції та беруть участь у голосуванні, подається Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй на затвердження.

2. Поправки набувають чинності після затвердження їх Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй та прийняття більшістю у дві третини Держав-учасниць Протоколу відповідно до їх конституційних процедур.

3. Коли поправки набувають чинності, вони стають обов'язковими для тих Держав-учасниць, які їх прийняли, а для інших Держав-учасниць залишаються обов'язковими постанови цього Протоколу та будь-які попередні поправки, прийняті ними.

Стаття 12

1. Кожна Держава-учасниця може в будь-який час денонсувати цей Протокол шляхом письмового повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Денонсація набуває чинності через три місяці з дня одержання цього повідомлення Генеральним секретарем.

2. Денонсація не перешкоджає продовженню застосування положень цього Протоколу до будь-якого повідомлення, поданого згідно зі статтею 2 до дати набуття денонсацією чинності.

Стаття 13

Незалежно від повідомлень, зроблених згідно з пунктом 5 статті 8 цього Протоколу, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй сповіщає всі Держави, про які йдеться в пункті 1 статті 48 Пакту, про:

- а) підписання, ратифікації та приєднання згідно зі статтею 8;
- б) дату набуття чинності цим Протоколом згідно зі статтею 9 і дату набуття чинності будь-якими поправками згідно зі статтею 11;
- в) денонсації згідно зі статтею 12.

Стаття 14

1. Цей Протокол, англійський, іспанський, китайський, російський та французький тексти якого є однаково автентичними, підлягає здачі на зберігання в архів Організації Об'єднаних Націй.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надсилає засвідчені копії цього Протоколу всім Державам, зазначеним у статті 48 Пакту.

**ДРУГИЙ ФАКУЛЬТАТИВНИЙ ПРОТОКОЛ
ДО МІЖНАРОДНОГО ПАКТУ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ
І ПОЛІТИЧНІ ПРАВА, ЩО СТОСУЄТЬСЯ СКАСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ***

ООН, 15 грудня 1989 року

Держави – учасниці цього Протоколу,
уважаючи, що скасування смертної кари сприяє зміцненню людської гідності й прогресивному розвитку прав людини;
посилаючися на статтю 3 Загальної декларації прав людини, прийнятої 10 грудня 1948 року, і статтю 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятого 16 грудня 1966 року;
відзначаючи, що формулювання статті 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що стосується скасування смертної кари, є вагомим свідченням бажаності скасування;
будучи переконаними в тому, що всі заходи стосовно скасування смертної кари мають розглядатись як прогрес у забезпеченні права на життя;
бажаючи при цьому взяти міжнародне зобов'язання стосовно скасування смертної кари;
домовилися про таке:

Стаття 1

1. Жодну особу, яка перебуває під юрисдикцією держави – учасниці цього Протоколу, не буде страчено.
2. Кожна держава-учасниця вживає всіх необхідних заходів для скасування смертної кари в межах своєї юрисдикції.

Стаття 2

1. Жодні застереження до цього Протоколу не дозволяються, за винятком застереження, яке зроблено під час ратифікації або приєднання і яке передбачає застосування смертної кари у воєнний час після визнання вини в скоєнні у воєнний час найбільш тяжкого злочину воєнного характеру.
2. Держава-учасниця, яка робить таке застереження, під час ратифікації або приєднання повідомляє Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй відповідні положення свого національного законодавства, що застосовується у воєнний час.
3. Держава-учасниця, яка зробила таке застереження, повідомляє Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй про будь-який початок або припинення стану війни стосовно своєї території.

Стаття 3

Держави – учасниці цього Протоколу включають до доповідей, які вони подають Комітетові з прав людини відповідно до статті 40 Пакту, інформацію про заходи, ужиті ними для реалізації цього Протоколу.

Стаття 4

Що стосується держав – учасниць Пакту, які зробили застереження відповідно до статті 41, то компетенція Комітету з прав людини отримувати й розглядати повідомлення, коли будь-яка держава-учасниця стверджує, що інша держава-учасниця не виконує своїх зобов'язань, поширюється на положення цього Протоколу, якщо заінтересована держава-учасниця не заявила про протилежне в момент ратифікації або приєднання.

Стаття 5

Що стосується держав – учасниць першого Факультативного протоколу до Міжнародного

---

* Другий Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що стосується скасування смертної кари. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_187#Text (дата звернення : 23.04.2021)

пакту про громадянські і політичні права, прийнятого 16 грудня 1966 року, то компетенція Комітету з прав людини отримувати й розглядати повідомлення окремих осіб, які знаходяться під його юрисдикцією, поширюється на положення цього Протоколу, якщо заінтересована держава-учасниця не зробила заяви про протилежне в момент ратифікації або приєднання.

Стаття 6

1. Положення цього Протоколу застосовуються як додаткові положення до Пакту.
2. Без шкоди можливості внесення застереження відповідно до статті 2 цього Протоколу право, гарантоване пунктом 1 статті 1 цього Протоколу, не підлягає будь-якому звуженню відповідно до статті 4 Пакту.

Стаття 7

1. Цей Протокол відкритий для підписання будь-якою державою, яка підписала Пакт.
2. Цей Протокол підлягає ратифікації будь-якою державою, яка ратифікувала Пакт або приєдналася до нього. Ратифікаційні грамоти передаються на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй.
3. Цей Протокол відкритий для приєднання до нього будь-якої держави, яка ратифікувала Пакт або приєдналася до нього.
4. Приєднання здійснюється шляхом здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй.
5. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всім державам, які підписали цей Протокол або приєдналися до нього, про здачу на зберігання кожної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 8

1. Цей Протокол набирає чинності через три місяці з дня здачі на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй десятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.
2. Для кожної держави, яка ратифікує цей Протокол або приєднується до нього після здачі на зберігання десятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання, цей Протокол набирає чинності через три місяці з дня здачі на зберігання її ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 9

Положення цього Протоколу поширюються на всі частини федеративних держав без жодних обмежень чи винятків.

Стаття 10

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всім державам, про які йдеться в пункті 1 статті 48 Пакту, про таке:

- a) застереження, інформацію, повідомлення відповідно до статті 2 цього Протоколу;
- b) заяви, зроблені відповідно до статті 4 або 5 цього Протоколу;
- c) підписання, ратифікації та приєднання відповідно до статті 7 цього Протоколу;
- d) дату набрання чинності цим Протоколом відповідно до його статті 8.

Стаття 11

1. Цей Протокол, англійський, арабський, іспанський, китайський, російський та французький тексти якого є рівно автентичними, підлягають здачі на зберігання до архіву Організації Об'єднаних Націй.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надсилає засвідчені копії цього Протоколу всім державам, зазначеним у статті 48 Пакту.

МІЖНАРОДНИЙ ПАКТ ПРО ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ Й КУЛЬТУРНІ ПРАВА*

ООН, 16 грудня 1966 року

Держави, які беруть участь у цьому Пакті,

беручи до уваги, що відповідно до принципів, проголошених Статутом Організації Об'єднаних Націй, визнання гідності, властивої всім членам людської сім'ї, та рівних і невід'ємних прав їх є основою свободи, справедливості і загального миру,

визнаючи, що ці права впливають з властивої людській особі гідності,

визнаючи, що згідно з Загальною декларацією прав людини ідеал вільної людської особи, вільної від страху та нужди, можна здійснити, тільки якщо будуть створені такі умови, за яких кожен може користуватися своїми економічними, соціальними і культурними та політичними правами,

беручи до уваги, що за Статутом Організації Об'єднаних Націй держави зобов'язані заохочувати загальне поважання і додержання прав і свобод людини,

беручи до уваги, що кожна окрема людина, маючи обов'язки щодо інших людей і того колективу, до якого вона належить, повинна добиватися заохочення і додержання прав, визнаних у цьому Пакті,

погоджуються про такі статті:

ЧАСТИНА I

Стаття 1

1. Всі народи мають право на самовизначення. На підставі цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток.

2. Всі народи для досягнення своїх цілей можуть вільно розпоряджатися своїми природними багатствами і ресурсами без шкоди для будь-яких зобов'язань, що впливають з міжнародного економічного співробітництва, ґрунтованого на принципі взаємної вигоди, та з міжнародного права. Жоден народ ні в якому разі не може бути позбавлений належних йому засобів існування.

3. Всі держави, які беруть участь у цьому Пакті, в тому числі ті, що несуть відповідальність за управління несамоврядними і підопічними територіями, повинні, відповідно до положень Статуту Організації Об'єднаних Націй, заохочувати здійснення права на самовизначення і поважати це право.

ЧАСТИНА II

Стаття 2

1. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується в індивідуальному порядку і в порядку міжнародної допомоги та співробітництва, зокрема в економічній і технічній галузях, вжити в максимальних межах наявних ресурсів заходів для того, щоб забезпечити поступово повне здійснення визнаних у цьому Пакті прав усіма належними способами, включаючи, зокрема, вжиття законодавчих заходів.

2. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються гарантувати, що права, проголошені в цьому Пакті, здійснюватимуться без будь-якої дискримінації щодо раси, кольору

---

* Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення : 23.04.2021)

шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини.

3. Країни, що розвиваються, можуть з належним урахуванням прав людини і свого народного господарства визначати, в якій мірі вони гарантуватимуть визнані в цьому Пакті економічні права особам, котрі не є їх громадянами.

Стаття 3

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма економічними, соціальними і культурними правами, передбаченими в цьому Пакті.

Стаття 4

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають, що відносно користування тими правами, що їх та чи інша держава забезпечує відповідно до цього Пакту, дана держава може встановлювати тільки такі обмеження цих прав, які визначаються законом, і лише остільки, оскільки це є сумісним з природою зазначених прав, і виключно з метою сприяти загальному добробуту в демократичному суспільстві.

Стаття 5

1. Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як таке, що означає, що якась держава, якась група чи якась особа має право займатися будь-якою діяльністю або чинити будь-які дії, спрямовані на знищення будь-яких прав чи свобод, визнаних у цьому Пакті, або на обмеження їх у більшій мірі, ніж передбачається у цьому Пакті.

2. Ніяке обмеження чи приниження будь-яких основних прав людини, визнаних або існуючих в якій-небудь країні на підставі закону, конвенцій, правил чи звичаїв, не допускається під тим приводом, що в цьому Пакті не визнаються такі права або що в ньому вони визнаються у меншому обсязі.

ЧАСТИНА ШІ

Стаття 6

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право на працю, що включає право кожної людини дістати можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вона вільно погоджується, і зроблять належні кроки до забезпечення цього права.

2. Заходи, яких повинні вжити держави-учасниці цього Пакту з метою повного здійснення цього права, включають програми професійно-технічного навчання і підготовки, шляхи і методи досягнення продуктивної зайнятості в умовах, що гарантують основні політичні і економічні свободи людини.

Стаття 7

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожного на справедливі і сприятливі умови праці, включаючи, зокрема:

а) винагороду, що забезпечувала б як мінімум усім трудящим:

I) справедливу зарплату і рівну винагороду за працю рівної цінності без будь-якої різниці, причому, зокрема, жінкам повинні гарантуватись умови праці, не гірші від тих, якими користуються чоловіки, з рівною платою за рівну працю;

II) задовільне існування для них самих та їхніх сімей відповідно до постанов цього Пакту;

б) умови роботи, що відповідають вимогам безпеки та гігієни;

с) однакову для всіх можливість просування по роботі на відповідні більш високі ступені виключно на підставі трудового стажу і кваліфікації;

д) відпочинок, дозвілля і розумне обмеження робочого часу та оплачувану періодичну відпустку так само, як і винагороду за святкові дні.

Стаття 8

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити:

а) право кожної людини створювати для здійснення і захисту своїх економічних та соціальних інтересів професійні спілки і вступати до них на свій вибір при єдиній умові додержання правил відповідної організації. Користування зазначеним правом не підлягає жодним обмеженням, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки чи громадського порядку або для захисту прав і свобод інших;

б) право професійних спілок утворювати національні федерації чи конфедерації і право цих останніх засновувати міжнародні професійні організації або приєднуватися до них;

в) право професійних спілок функціонувати безперешкодно без будь-яких обмежень, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки чи громадського порядку або для захисту прав і свобод інших;

г) право на страйки при умові його здійснення відповідно до законів кожної країни.

2. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень користування цими правами для осіб, що входять до складу збройних сил, поліції або адміністрації держави.

3. Ніщо в цій статті не дає права державам, які беруть участь у Конвенції Міжнародної організації праці 1948 року щодо свободи асоціацій і захисту права на організацію, приймати законодавчі акти на шкоду гарантіям, передбаченим у зазначеній Конвенції, або застосовувати закон так, щоб завдавалося шкоди цим гарантіям.

Стаття 9

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування.

Стаття 10

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають, що:

1. Сім'я, яка є природним і основним осередком суспільства, повинні надаватися по можливості якнайширша охорона і допомога, особливо при її утворенні і поки на її відповідальності лежить турбота про несамотійних дітей та їх виховання. Шлюб повинен укладатися за вільною згодою тих, хто одружується.

2. Особлива охорона повинна надаватися матерям протягом розумного періоду до і після пологів. Протягом цього періоду працюючим матерям повинна надаватися оплачувана відпустка або відпустка з достатньою допомогою по соціальному забезпеченню.

3. Особливих заходів охорони і допомоги має вживатися щодо всіх дітей і підлітків без будь-якої дискримінації за ознакою сімейного походження чи за іншою ознакою. Дітей і підлітків має бути захищено від економічної і соціальної експлуатації. Застосування їх праці в галузі, шкідливій для їх моральності і здоров'я чи небезпечній для життя або такої, що може завдати шкоди їх нормальному розвитку, повинно бути каране за законом. Крім того, держави повинні встановити межі віку, нижче яких користування платною дитячою працею забороняється і карається законом.

Стаття 11

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя. Держави-учасниці вживуть належних заходів щодо забезпечення здійснення цього права, визнаючи важливе значення в цьому відношенні міжнародного співробітництва, оснований на вільній згоді.

2. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнаючи основне право кожної людини на свободу від голоду, повинні вживати необхідних заходів індивідуально і в порядку міжнародного співробітництва, які б включали проведення конкретних програм для того, щоб:

а) поліпшити методи виробництва, зберігання і розподілу продуктів харчування шляхом широкого використання технічних і наукових знань, поширення знань про принципи харчування і вдосконалення або реформи аграрних систем так, щоб досягти найбільш ефективного освоєння і використання природних ресурсів, і

б) забезпечити справедливий розподіл світових запасів продовольства відповідно до потреб і з урахуванням проблем країн, як імпортуючих, так і експортуючих продукти.

Стаття 12

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я.

2. Заходи, яких повинні вжити держави-учасниці цього Пакту для повного здійснення цього права, включають ті, які є необхідними для:

а) забезпечення скорочення смертності та дитячої смертності і здорового розвитку дитини;

б) поліпшення всіх аспектів гігієни зовнішнього середовища і гігієни праці в промисловості;

в) запобігання і лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших хвороб і боротьби з ними;

г) створення умов, які б забезпечували всім медичну допомогу і медичний догляд у разі хвороби.

Стаття 13

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на освіту. Вони погоджуються, що освіта повинна спрямовуватись на повний розвиток людської особи та усвідомлення її гідності і повинна зміцнювати повагу до прав людини і основних свобод. Вони, далі, погоджуються в тому, що освіта повинна дати можливість усім бути корисними учасниками вільного суспільства, сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма націями і всіма расовими, етнічними та релігійними групами і сприяти роботі Організації Об'єднаних Націй по підтриманню миру.

2. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають, що для повного здійснення цього права:

а) початкова освіта повинна бути обов'язковою і безплатною для всіх;

б) середня освіта в її різних формах, включаючи професійно-технічну середню освіту, повинна бути відкрита і зроблена доступною для всіх шляхом вжиття всіх необхідних заходів і, зокрема, поступового запровадження безплатної освіти;

в) вища освіта повинна бути зроблена однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного шляхом вжиття всіх необхідних заходів і, зокрема, поступового запровадження безплатної освіти;

г) елементарна освіта повинна заохочуватися або інтенсифікуватися по можливості для тих, хто не проходив чи не закінчив повного курсу початкової освіти;

д) має активно проводитися розвиток мережі шкіл усіх ступенів, повинна бути встановлена задовільна система стипендій і повинні постійно поліпшуватися матеріальні умови викладацького персоналу.

3. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються поважати свободу батьків і у відповідних випадках законних опікунів обирати для своїх дітей не тільки запроваджені державними властями школи, а й інші школи, що відповідають тому мінімуму вимог щодо освіти, який може бути встановлено чи затверджено державою, і забезпечувати релігійне та моральне виховання своїх дітей відповідно до власних переконань.

4. Ніяка частина цієї статті не повинна тлумачитись у розумінні приниження свободи окремих осіб та установ створювати навчальні заклади і керувати ними при незмінній умові

додержання принципів, викладених у пункті 1 цієї статті, і вимоги, щоб освіта, яку дають у таких закладах, відповідала тому мінімуму вимог, що його може бути встановлено державою.

Стаття 14

Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті і яка на час свого вступу до числа учасників не змогла встановити на території своєї метрополії або на інших територіях, що перебувають під її юрисдикцією, обов'язкової безплатної початкової освіти, зобов'язується протягом двох років виробити і прийняти докладний план заходів для поступового втілення у життя – протягом розумної кількості років, яка повинна бути зазначена в цьому плані, – принципу обов'язкової безплатної загальної освіти.

Стаття 15

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на:

- a) участь у культурному житті;
- b) користування результатами наукового прогресу та їх практичне застосування;
- c) користування захистом моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з будь-якими науковими, літературними чи художніми працями, автором яких вона є.

2. Заходи, яких повинні вживати держави-учасниці цього Пакту для повного здійснення цього права, включають ті, які є необхідними для охорони, розвитку і поширення досягнень науки та культури.

3. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються поважати свободу, безумовно необхідну для наукових досліджень і творчої діяльності.

4. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають користь, що її дають заохочення і розвиток міжнародних контактів та співробітництва в науковій і культурній галузях.

Частина IV

Стаття 16

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються подавати відповідно до цієї частини даного Пакту доповіді про вживані ними заходи і про прогрес на шляху до додержання прав, визнаних у цьому Пакті.

2. a) Всі доповіді подаються Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй, який надсилає їх примірники на розгляд в Економічну і соціальну раду відповідно до положень цього Пакту.

b) Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй також пересилає спеціалізованим установам примірники доповідей або будь-які відповідні частини доповідей держав-учасниць цього Пакту, які також є членами цих спеціалізованих установ, оскільки такі доповіді або частини цих доповідей стосуються якихось питань, що входять до рамок обов'язків вищезазначених установ відповідно до їх конституційних актів.

Стаття 17

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, подають свої доповіді по етапах відповідно до програми, що повинна бути встановлена Економічною і соціальною радою протягом року після набрання чинності цим Пактом по консультації з державами-учасницями і заінтересованими спеціалізованими установами.

2. У доповідях можуть зазначатися фактори та труднощі, що впливають на ступінь виконання обов'язків за цим Пактом.

3. Коли відповідні відомості були раніше передані Організації Об'єднаних Націй або якійсь спеціалізованій установі якою-небудь державою-учасницею цього Пакту, то немає потреби відтворювати ці відомості, і буде достатнім точне посилання на відомості, передані таким чином.

Стаття 18

На виконання своїх обов'язків за Статутом ООН у галузі прав людини та основних свобод Економічна і соціальна рада може вступати в угоди з спеціалізованими установами про надання ними їх доповідей про прогрес на шляху до досягнення додержання постанов цього Пакту, що належать до сфери їх діяльності. Ці доповіді можуть включати подробиці прийнятих їх компетентними органами рішень і рекомендацій про таке здійснення.

Стаття 19

Економічна і соціальна рада може передавати в Комісію по правах людини для розгляду і дачі загальних рекомендацій або у відповідних випадках до відома доповіді, що стосуються прав людини і подаються державами відповідно до статей 16 та 17, і доповіді, що стосуються прав людини і подаються спеціалізованими установами відповідно до статті 18.

Стаття 20

Заінтересовані держави-учасниці цього Пакту і спеціалізовані установи можуть подавати Економічній і соціальній раді зауваження щодо будь-якої загальної рекомендації згідно з статтею 19 чи щодо посилання на таку загальну рекомендацію в будь-якій доповіді Комісії по правах людини або в будь-якому документі, що на нього там дається посилання.

Стаття 21

Економічна і соціальна рада може подавати час від часу Генеральній Асамблеї доповіді з рекомендаціями загального характеру і з коротким викладом відомостей, одержуваних від держав-учасниць цього Пакту і від спеціалізованих установ, про вжиті заходи і досягнуті результати в галузі забезпечення загального додержання прав, визнаних у цьому Пакті.

Стаття 22

Економічна соціальна рада може звертати увагу інших органів Організації Об'єднаних Націй, її допоміжних органів і спеціалізованих установ, які займаються поданням технічної допомоги, на будь-які питання, що виникають у зв'язку з доповідями, згаданими в цій частині даного Пакту, які можуть бути корисні цим органам при винесенні кожним з них у межах своєї компетенції рішень щодо доцільності міжнародних заходів, що могли б сприяти ефективному поступовому втіленню у життя цього Пакту.

Стаття 23

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, погоджуються, що до числа міжнародних заходів, які сприяють здійсненню прав, визнаних у цьому Пакті, належить застосування таких засобів, як укладання конвенцій, прийняття рекомендацій, подання технічної допомоги та проведення регіональних нарад і технічних нарад з метою консультацій, а також дослідження, організовані спільно з заінтересованими урядами.

Стаття 24

Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як приниження значення постанов Статуту Організації Об'єднаних Націй і статутів спеціалізованих установ, що визначають відповідні обов'язки різних органів Організації Об'єднаних Націй і спеціалізованих установ щодо питань, яких стосується цей Пакт.

Стаття 25

Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як приниження невід'ємного права всіх народів повністю і вільно володіти і користуватися своїми природними багатствами та ресурсами.

Частина V

Стаття 26

1. Цей Пакт відкрито для підписання будь-якою державою-членом Організації Об'єднаних Націй або членом будь-якої з її спеціалізованих установ, будь-якою державою-учасницею

Статуту Міжнародного Суду та будь-якою іншою державою, запрошеною Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй до участі в цьому Пакті.

2. Цей Пакт підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти депонуються у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

3. Цей Пакт відкрито для приєднання будь-якої держави, зазначеної в пункті 1 цієї статті.

4. Приєднання здійснюється депонуванням документа про приєднання у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

5. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі держави, які підписали цей Пакт або приєдналися до нього, про депонування кожної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 27

1. Цей Пакт набирає чинності через три місяці з дня депонування у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй тридцять п'ятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

2. Для кожної держави, яка ратифікує цей Пакт або приєднається до нього після депонування тридцять п'ятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання, цей Пакт набирає чинності через три місяці з дня депонування її власної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 28

Постанови цього Пакту поширюються на всі частини федеративних держав без будь-яких обмежень чи винятків.

Стаття 29

1. Будь-яка держава, що бере участь у цьому Пакті, може пропонувати поправки і подавати їх Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар пересилає потім будь-які запропоновані поправки державам-учасникам цього Пакту з проханням повідомити його, чи висловлюються вони за скликання конференції держав-учасниць з метою розгляду цих пропозицій і проведення по них голосування. Якщо принаймні третина держав-учасниць висловиться за таку конференцію, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй скликає цю конференцію під егідою Організації, Об'єднаних Націй. Будь-яка поправка, прийнята більшістю держав-учасниць, що були присутні і брали участь у голосуванні на цій конференції, подається Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй на затвердження.

2. Поправки набирають чинності після затвердження їх Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй і прийняття їх більшістю в дві третини держав-учасниць цього Пакту, відповідно до їх конституційних процедур.

3. Коли поправки набирають чинності, вони стають обов'язковими для тих держав-учасниць, які їх прийняли, а для інших держав-учасниць залишаються обов'язковими постанови цього Пакту і всі попередні поправки, ними прийняті.

Стаття 30

Незалежно від повідомлень, зроблених згідно з пунктом 5 статті 26, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі держави, про які йдеться в пункті 1 тієї ж статті, про таке:

- а) підписання, ратифікації і приєднання згідно з статтею 26;
- б) дату набрання чинності цим Пактом згідно з статтею 27 і дату набрання чинності будь-якими поправками згідно з статтею 29.

Стаття 31

1. Цей Пакт, англійський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якого є цілком автентичними, підлягає здачі на зберігання в архів Організації Об'єднаних Націй.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй пересилає засвідчені копії цього

Пакту всім державам, зазначеним у статті 26.

ХАРТІЯ ОСНОВНИХ ПРАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ*

Ніцца, 7 грудня 2000 року

ПРЕАМБУЛА

Народи Європи, створюючи дедалі тісніший союз між собою, непохитно прагнуть спільно жити у мирному майбутньому, заснованому на спільних цінностях.

Свідомий свого духовного й морального спадку Союз засновується на неподільних універсальних цінностях людської гідності, свободи, рівності та солідарності. Його підвалинами є принципи демократії та верховенства права. Запроваджуючи громадянство Союзу та простір свободи, безпеки та правосуддя, Союз робить людську особистість центром своєї діяльності.

Союз сприяє збереженню та розвитку цих спільних цінностей, водночас поважаючи розмаїття культур і традицій народів Європи, національну ідентичність держав-членів та організацію їхніх органів державної влади на національному, регіональному та місцевому рівнях; Союз прагне підтримувати збалансований та стабільний розвиток і забезпечує вільний рух осіб, товарів, послуг та капіталу, а також свободу заснування.

З цією метою з огляду на зміни у суспільстві соціальний поступ та науковий і технологічний розвиток необхідно посилити захист основоположних прав, зробивши їх більш чітко вираженими у Хартії.

Ця Хартія, належним чином враховуючи повноваження та завдання Союзу, а також принцип субсидіарності, ще раз підтверджує права, що впливають, зокрема, з конституційних традицій та спільних для всіх держав-членів міжнародних зобов'язань, Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Соціальних Хартій, ухвалених Союзом та Радою Європи, та прецедентного права Суду Європейського Союзу та Європейського Суду з прав людини. У цьому контексті суди Союзу та держав-членів будуть тлумачити Хартію з належним урахуванням пояснень, підготовлених за ініціативою Президії Конвенту, що розробила проект Хартії та оновила Хартію під керівництвом Президії Європейського Конвенту.

Користування цими правами тягне за собою відповідальність та обов'язки щодо інших осіб, людської спільноти та прийдешніх поколінь.

Отже, Союз визнає права, свободи та принципи, встановлені у цій Хартії.

РОЗДІЛ I ГІДНІСТЬ

Стаття 1 Людська гідність

Людська гідність є непорушною. Гідність слід шанувати та захищати.

Стаття 2 Право на життя

1. Кожен має право на життя.
2. Нікого не можна засудити до смертної кари або стратити.

---

* Хартія основоположних прав Європейського Союзу // Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 83/01). URL : [file:///D:/Downloads/f450346n12%20\(6\).pdf](file:///D:/Downloads/f450346n12%20(6).pdf) (дата звернення : 24.04.2021)

Стаття 3

Право на особисту недоторканість

1. Кожен має право на повагу до його фізичної та психічної недоторканості.
2. У сфері медицини та біології предметом поваги зокрема має бути: (а) вільна й свідома згода зацікавленої особи згідно з процедурами, встановленими в законі; (б) заборона евгенічних практик, зокрема спрямованих на селекцію людей; (с) заборона використання тіла людини та його частин як джерела фінансового прибутку; (д) заборона репродуктивного клонування людини.

Стаття 4

Заборона катування та нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання

Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

Стаття 5

Заборона рабства та примусової праці

1. Нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані.
2. Нікого не можна змушувати виконувати примусову чи обов'язкову працю.
3. Торгівлю людьми заборонено.

РОЗДІЛ II СВОБОДИ

Стаття 6

Право на свободу та безпеку

Кожен має право на особисту свободу та безпеку.

Стаття 7

Повага до приватного та сімейного життя

Кожен має право на повагу до його приватного та сімейного життя, житла та спілкування.

Стаття 8

Захист персональних даних

1. Кожен має право на захист персональних даних, що його стосуються.
2. Такі дані повинні оброблятися виключно для визначених цілей та на підставі згоди зацікавленої особи або на іншій правомірній підставі, встановленій у законодавстві. Кожен має право доступу до зібраних про нього даних та право виправляти помилки в них.
3. Дотримання цих правил підлягає контролю незалежним органом влади.

Стаття 9

Право на шлюб і право на створення сім'ї

Право на шлюб та право на створення сім'ї гарантується згідно з положеннями національного законодавства, що регулює реалізацію цих прав.

Стаття 10

Свобода думки, совісті та віросповідання

1. Кожен має право на свободу думки, совісті та віросповідання. Це право охоплює свободу

змінити релігію чи переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно.

2. Право на свідому відмову визнається згідно з положеннями національних законодавств, що регулюють реалізацію цього права.

Стаття 11

Свобода вираження поглядів та свобода інформації

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів.

2. Слід поважати свободу та плюралізм засобів масової інформації.

Стаття 12

Свобода зібрань та об'єднання

1. Кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання на всіх рівнях, зокрема в справах політичних, громадських та профспілкових, включаючи право кожного створювати професійні спілки та приєднуватися до них заради захисту своїх інтересів.

2. Політичні партії на рівні Союзу сприяють вираженню політичної волі громадян Союзу.
Стаття 13 Свобода мистецтва та науки Мистецтво та наукові дослідження вільні від обмежень. Слід поважати академічну свободу.

Стаття 14

Право на освіту

1. Кожен має право на освіту і на доступ до професійного навчання та його продовження.

2. Це право охоплює можливість отримувати безоплатну обов'язкову освіту.

3. Свободу засновувати навчальні заклади, належним чином дотримуючись демократичних принципів, та право батьків забезпечувати освіту та навчання своїх дітей згідно зі своїми релігійними, світоглядними та педагогічними переконаннями слід поважати згідно з положеннями національного законодавства, що регулюють реалізацію таких свободи та права.

Стаття 15

Свобода вибору професії та право на працю

1. Кожен має право на працю та право провадити професійну діяльність, яку він вільно обрав чи на яку він надав добровільну згоду.

2. Кожен громадянин Союзу може вільно шукати роботу, працювати, реалізовувати право на заснування та надавати послуги в будь-якій державі-члені.

3. Громадяни третіх країн, які мають дозвіл працювати на території держав-членів, отримують право на умови праці, еквівалентні тим, що мають громадяни Союзу.

Стаття 16

Свобода підприємництва

Свобода підприємництва визнається відповідно до законодавства Союзу та національного законодавства, а також національної практики.

Стаття 17

Право на власність

1. Кожен має право володіти, користуватися, розпоряджатися своїм законно надбаним

майном та заповідати його. Нікого не можна позбавити його майна, інакше ніж в інтересах суспільства, у випадках і за умов, встановлених законом, а також зі справедливим та вчасним відшкодуванням втрат. Користування майном може підлягати правовому регулюванню тією мірою, якою це є необхідним для загального інтересу. 2. Слід захищати інтелектуальну власність.

Стаття 18

Право на притулок

Право на притулок слід гарантувати з належним дотриманням положень Женевської Конвенції від 28 липня 1951 року та Протоколу від 31 січня 1967 року про статус біженців та відповідно до Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (надалі – “Договори”).

Стаття 19

Захист у разі переміщення, вислання або екстрадиції

1. Колективні вислання заборонені.
2. Нікого не можна перемістити, вислати або видати державі, де існує серйозна загроза того, що ця особа буде піддана смертній карі, катуванню або іншому нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

РОЗДІЛ III РІВНІСТЬ

Стаття 20

Рівність перед законом

Усі рівні перед законом.

Стаття 21

Недискримінація

1. Заборонено будь-яку дискримінацію за будь-якою ознакою, такою як стать, раса, колір шкіри, етнічне чи соціальне походження, генетичні риси, мова, релігія або переконання, політичні або будь-які інші погляди, належність до національної меншини, власність, походження, фізична або розумова недієздатність, вік або сексуальна орієнтація.
2. У сфері застосування Договорів без шкоди окремим їхнім положенням заборонено будь-яку дискримінацію на підставі державної належності.

Стаття 22

Культурне, релігійне та мовне розмаїття

Союз поважає культурне, релігійне та мовне розмаїття.

Стаття 23

Рівність жінок та чоловіків

Рівність жінок та чоловіків повинна забезпечуватися в усіх сферах, включаючи працевлаштування, працю та її оплату. Принцип рівності не перешкоджає збереженню або ухваленню заходів, що передбачають окремі переваги на користь недостатньо представленої статі.

Стаття 24

Права дитини

1. Діти мають право на такий захист і піклування, які є необхідними для їхнього добробуту. Вони можуть вільно виражати свої погляди. Ці погляди слід враховувати у справах, що стосуються дітей, залежно від їхнього віку та зрілості.

2. У будь-якій діяльності органів державної влади або приватних установ, пов'язаній з дітьми, першорядна увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

3. Кожна дитина має право постійно підтримувати особисті відносини і прямі контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить інтересам дитини.

Стаття 25

Права літніх людей

Союз визнає та поважає права літніх людей на гідне й незалежне життя та участь у соціальному та культурному житті.

Стаття 26

Інтеграція [фізично або психічно] недієздатних людей

Союз визнає й поважає право [фізичною або психічно] недієздатних людей користуватися перевагами заходів, призначених для забезпечення їхньої незалежності, соціальної та професійної інтеграції та для участі у суспільному житті.

РОЗДІЛ IV

СОЛІДАРНІСТЬ

Стаття 27

Право працівників на інформацію та консультацію на підприємстві

Працівники та їхні представники повинні на належному рівні мати гарантії вчасного отримання інформації та консультацій у випадках та на умовах, передбачених законодавством Союзу, а також національним законодавством та практикою.

Стаття 28

Право на колективне ведення переговорів та колективні дії

Працівники та працедавці або їхні відповідні організації відповідно до законодавства Союзу, а також національного законодавства та практики мають право на належному рівні вести переговори та укласти колективні договори та, в разі конфлікту інтересів, – вдаватися до колективних дій для захисту своїх інтересів, зокрема страйкувати.

Стаття 29

Право на доступ до служб працевлаштування

Кожен має право на доступ до безкоштовної служби працевлаштування.

Стаття 30

Захист у разі безпідставного звільнення

Кожен працівник має право на захист у разі безпідставного звільнення відповідно до законодавства Союзу, а також національними законодавствами та практики.

Стаття 31

Справедливі та належні умови праці

1. Кожен працівник має право на здорові, безпечні та гідні умови праці.
2. Кожен працівник має право на обмеження максимальної кількості робочих годин, на щоденний та щотижневий відпочинок та на щорічну оплачувану відпустку.

Стаття 32

Заборона дитячої праці та захист молоді, що працює

Дитяча праця забороняється. Мінімальний вік прийняття на роботу не може бути меншим ніж мінімальний вік закінчення обов'язкової школи без шкоди більш сприятливим правилам щодо молоді та за винятком нечисленних відступів. Молоді люди, допущені до роботи, повинні мати належні умови праці згідно з їхнім віком та захист від економічної експлуатації та будь-якої роботи, що може зашкодити їхній безпеці, здоров'ю, фізичному, психічному, моральному або соціальному розвитку або завадити їхній освіті.

Стаття 33

Сім'я та професійне життя

1. Сім'я користується правовим, економічним та соціальним захистом.
2. З метою збалансованого поєднання сімейного та професійного життя кожен має право на захист від звільнення з причин, пов'язаних з вагітністю та пологами, право на оплачувану відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами та на відпустку по догляду за дитиною після народження або усиновлення дитини.

Стаття 34

Соціальне забезпечення та соціальна допомога

1. Союз визнає та поважає надання права користуватися перевагами соціального забезпечення та соціальними послугами, що надають захист у таких випадках, як: вагітність та пологи, хвороба, виробнича травма, перебування на утриманні або старість та в разі втрати роботи – відповідно до законодавства Союзу, а також національного законодавства та практики.
2. Кожному, хто проживає та на законних підставах змінює місце свого проживання в межах Європейського Союзу, надається право отримувати соціальні виплати та соціальні пільги відповідно до законодавства Союзу, а також національного законодавства та практики.
3. З метою подолання соціального виключення та бідності Союз визнає та поважає право на соціальну допомогу та допомогу в забезпеченні житлом для того, щоб гарантувати відповідно до законодавства Союзу, а також національного законодавства та практики гідне існування усім, кому бракує достатніх засобів.

Стаття 35

Охорона здоров'я

Кожен має право отримувати профілактичне медичне обслуговування та лікування згідно з умовами, встановленими національним законодавством та практикою. Високий рівень охорони здоров'я людини забезпечується у рамках визначення та реалізації всіх політик і дій Союзу.

Стаття 36

Доступ до послуг загального економічного інтересу

З метою сприяння соціальній та територіальній єдності Союзу відповідно до Договорів Союз визнає та поважає доступ до послуг загального економічного інтересу, як передбачено національним законодавством та практикою.

Стаття 37
Захист довкілля

Високий рівень захисту довкілля та поліпшення його якості повинні бути невід'ємною складовою політик Союзу та повинні забезпечуватися згідно з принципом сталого розвитку.

Стаття 38 Захист прав споживачів

Політики Союзу забезпечують високий рівень захисту прав споживачів.

РОЗДІЛ V
ПРАВА ГРОМАДЯН

Стаття 39
Право обирати та бути обраним до Європейського Парламенту

1. Кожен громадянин Союзу має право обирати та бути обраним до Європейського Парламенту в державі-члені проживання на таких самих умовах, що й громадяни цієї держави.
2. Члени Європейського Парламенту обираються на прямих загальних виборах вільним таємним голосуванням.

Стаття 40
Право обирати та бути обраним на місцевих виборах

Кожен громадянин Союзу має право обирати та бути обраним на місцевих виборах у державі-члені проживання на таких самих умовах, що й громадяни цієї держави.

Стаття 41
Право на належне управління

1. Кожна особа має право на те, щоб установи, органи, служби та агенції Союзу розглядали її справу неупереджено, справедливо та протягом розумного строку.
2. Це право охоплює: (а) право кожної особи на те, що її заслухають, перш ніж вживати щодо неї будь-якого індивідуального заходу, що може на неї негативно вплинути; (б) право кожної особи на доступ до своєї особової справи з дотриманням законних інтересів конфіденційності, професійної та комерційної таємниці; (с) обов'язок адміністрації обґрунтовувати свої рішення.
3. Кожна особа має право на те, щоб Союз відшкодував будь-яку шкоду, завдану установами або їхніми службовцями під час виконання обов'язків, згідно з загальними принципами, спільними для законодавств держав-членів.
4. Кожна особа має право письмово звернутися до установ Союзу однією з мов Договорів та повинна отримати відповідь тією ж мовою.

Стаття 42
Право доступу до документів

Кожен громадянин Союзу, кожна фізична або юридична особа, яка проживає або має юридичну адресу на території держави-члена, має право доступу до документів установ, органів, служб та агенцій Союзу, відтворених на будь-якому носіїві.

Стаття 43
Європейський Омбудсмен

Кожен громадянин Союзу, кожна фізична або юридична особа, яка проживає або має юридичну адресу на території держави-члена, має право звертатися до Європейського

Омбудсмена у випадках неналежного управління в діяльності установ, органів, служб або агенцій Союзу, за винятком Суду Європейського Союзу під час виконання ним своїх судових функцій.

Стаття 44

Право на звернення

Кожен громадянин Союзу, кожна фізична або юридична особа, яка проживає або має юридичну адресу на території держави-члена, має право звертатися до Європейського Парламенту.

Стаття 45

Свобода руху та проживання

1. Кожен громадянин Союзу має право вільно переміщуватися та проживати на території держав-членів.

2. Свободу руху та перебування можна надавати відповідно до Договорів громадянам третіх країн, що законно проживають на території держави-члена.

Стаття 46

Дипломатичний та консульський захист

Кожному громадянину Союзу на території третьої країни, де не представлена державачлен, громадянином якої він є, надається захист дипломатичних представництв і консульств будь-якої держави-члена на тих самих умовах, що й громадянам цієї держави-члена.

РОЗДІЛ VI ПРАВОСУДДЯ

Стаття 47

Право на ефективний засіб правового захисту та справедливий суд

Кожен, чії права та свободи, гарантовані законодавством Союзу, порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в суді згідно з умовами, встановленими в цій статті. Кожен має право на справедливий та відкритий розгляд його справи протягом розумного строку незалежним та неупередженим судом, попередньо створеним згідно з законом. Кожен має можливість отримувати консультації, користуватися захистом та мати представника. Правова допомога надається тим, кому бракує достатніх коштів, тією мірою, якою ця допомога є необхідною для забезпечення ефективного доступу до правосуддя.

Стаття 48

Презумпція невинуватості та право на захист

1. Кожного, кого обвинувачено, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено відповідно до закону.

2. Кожному, кого обвинувачено, гарантується дотримання його права на захист.

Стаття 49

Принципи законності та пропорційності кримінального правопорушення та покарання

1. Нікого не може бути визнано винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення на підставі будь-якої дії чи бездіяльності, яка на час її вчинення не становила кримінального правопорушення згідно з національним законодавством або міжнародним правом. Також не може бути призначене покарання суворіше ніж те, що підлягало застосуванню на час

вчинення кримінального правопорушення. Якщо після вчинення кримінального правопорушення закон передбачає менш суворе покарання, то застосовується менш суворе покарання.

2. Ця стаття не шкодить судовому розгляду, а також покаранню будь-якої особи за будь-яку дію або бездіяльність, яка на час її вчинення становила кримінальне правопорушення відповідно до загальних принципів права, визнаних світовою спільнотою.

3. Суворість покарання не повинна бути непропорційною кримінальному правопорушенню.

Стаття 50

Право не бути засудженим чи покараним двічі у порядку кримінального судочинства за те саме кримінальне правопорушення

Нікого не може бути знову засуджено чи покарано в порядку кримінального судочинства за правопорушення, за яке його вже було остаточно виправдано або визнано винним у межах Союзу відповідно до закону.

РОЗДІЛ VII ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ТЛУМАЧЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ХАРТІЇ

Стаття 51

Сфера застосування

1. Положення Хартії адресовано всім установам, органам, службам та агенціям Союзу з належним дотриманням принципу субсидіарності та державам-членам, лише коли вони виконують законодавство Союзу. Отже, вони поважають права, дотримуються принципів та сприяють їх застосуванню згідно зі своїми відповідними повноваженнями, поважаючи межі повноважень Союзу, покладених на Союз Договорами.

2. Ця Хартія не розширює сферу застосування права Союзу поза межі повноважень Союзу, не надає Союзові нових повноважень і не покладає нових завдань, не змінює повноважень та завдань, визначених в Договорах.

Стаття 52

Обсяг та тлумачення прав та принципів

1. Будь-яке обмеження у реалізації прав та свобод, визнаних цією Хартією, повинно передбачатися законом та повинно поважати суть цих прав та свобод. З урахуванням принципу пропорційності обмеження можна встановити лише тоді, коли вони необхідні й дійсно відповідають цілям загального інтересу, визнаним Союзом, або коли постає необхідність захищати права та свободи інших.

2. Якщо Договори містять положення щодо прав, визнаних цією Хартією, то ці права реалізуються за умов та в межах, визначених у згаданих Договорах.

3. Тією мірою, якою ця Хартія містить права, що відповідають правам, гарантованим у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, значення та обсяг цих прав є тими самими, що їх встановлено Конвенцією. Це положення не шкодить праву Союзу надавати більш широкий захист.

4. Тією мірою, якою ця Хартія визнає основоположні права, що впливають із конституційних традицій, що є спільними для держав-членів, ці права тлумачаться у згоді з цими традиціями.

5. Положення цієї Хартії, що містять принципи, можна реалізовувати через законодавчі та виконавчі акти установ, органів, служб та агенцій Союзу та акти держав-членів щодо виконання

законодавства Союзу під час здійснення їхніх відповідних повноважень. Судовий розгляд положень Хартії можливий лише щодо тлумачення та визначення правомірності таких актів.

6. Національне законодавство та практика враховується в повному обсязі, як зазначено в цій Хартії.

7. Пояснення, укладені з метою надання настанов щодо тлумачення цієї Хартії, належним чином враховуються судами Союзу та держав-членів.

Стаття 53

Рівень захисту

Жодне положення в цій Хартії не тлумачиться як обмеження чи порушення прав людини та основоположних свобод, що визнаються у відповідних сферах застосування законодавством Союзу та міжнародним правом, а також міжнародними угодами, сторонами яких є Союз або всі держави-члени, включаючи Європейську Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, та конституціями держав-членів.

Стаття 54

Заборона зловживання правами

Жодне з положень цієї Хартії не може тлумачитись як таке, що надає право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-яку дію, спрямовану на скасування будь-яких прав і свобод, визнаних цією Хартією, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Хартії.

Вищенаведений текст відтворює в адаптованій редакції Хартію, проголошену 7 грудня 2000 року, та замінить її з дати набуття чинності Лісабонським Договором.